Contribuţiuni istorice

privitoare la

trecutul Românilor de pe pământul crăiesc.

Carte edată la iniţiativa şi sub îngrijirea d-lor:

Dr. ILARION PUŞCARIU, IOAN DE PREDA, Dr. LUCIAN BORCIA, Dr. IOAN LUPAŞ, Dr. ION MATEIU şi Dr. SILVIU DRAGOMIR.

Sibiiu, 1913.

Tiparul tipografiei arhidiecezane.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Prefață.

Soartea a voit, ca poporul românesc din Ardeal și Ungaria, să trăiască veacuri dearândul până la marile prefaceri de acum jumătate veac, fără de organizare proprie politică precum o aveau popoarele conlocuitoare, dupăce acestea îi sdrobiseră organizația străveche. Astfel vecinic umbrit de împrejurimea dușmănoasă — deși nu a putut fi desrădăcinat din pământul strămoșesc — poporul românesc nu a fost în stare să se înalțe spre lumină, nu a putut să producă flori și roade. I-a lipsit pătura cărturărească, intelectualii răsăriți din mijlocul lui, meniți să-i fie conducători conștienți și ca atari să deà expresiune gândurilor și aspirațiunilor lui.

Lipsa aceasta ne-a pus într'o situațiune nepriincioasă față de popoarele conlocuitoare. Asupriți din toate părțile, nu a fost nimenea care să adune și să păstreze hrisoavele pecetluite, mărturiile drepturilor în timpurile vechi, și a lipsit puterea care ne-ar fi dat scut și adăpost împotriva asupririi stăpânitorilor, — împrejurare care ne-a făcut greutăți și după-ce cătușele feudale au fost sfărâmate, fiindcă lichidarea stărilor de mai înainte, s'a făcut prin procese politice în cari documentele vechi formau o armă puternică.

E adevărat că deodată cu prăbușirea sistemului vechiu, s'au schimbat și vederile în ce privește titlurile de drept mai ales în materie de drept public. Inainte de toate s'au eliminat din dreptul public noțiunile și normele împrumutate din dreptul privat, recunoscându-se că acì în fața realității vieții politice ele sunt ficțiuni primejdioase; tot mai adânc a străbătut convingerea, că drepturile așa numite

www.dacoromanica.ro

istorice trebuie să se acomodeze stărilor reale şi unde altcum nu se poate, să cedeze cu totul în fața acestora, că titlurile de drept de odinioară şi mărturiile lor nu au valoare peremptorie, ci valoarea lor atârnă de împrejurarea, că corăspund în esență cerințelor dreptății în înțelesul mai limpezit de astăzi al cuvântului, ori nu; astfel şi înscrisurile prăfuite de prin arhive, cari adeseori nu sunt nimic altceva decât dovezile nelegiuirilor săvârşite de cei favorizați de soarte împotriva celorlalți, au ori ar trebuì să aibă astăzi numai valoare curat istorică.

De fapt însă amintirile trecutului sunt încă prea vii, dorul după privilegiile pierdute prea mare, decât să se fi putut cu toții acomodà stărilor radical schimbate şi să fi putut aflà singura cale adevărată pentru o vieață şi desvoltare alăturea cu ceilalți prin respectarea individualității celuilalt, cu toate consecințele sale. Mai intervenind şi interesele deosebite ce se încrucişează într'un stat ca al nostru, şi cari din multe părți se speculează, ne întâlnim adeseori cu fenomenul ciudat, că tocmai din partea acelora cari, mulțămită stărilor prielnice din trecut, sunt mai înaintați în cultură, se nesocotesc adevărurile amintite mai sus şi desgroparea trecutului nu se face în scop ştiințific istoric şi pentru a întrebuințà cunoaşterea trecutului ca un factor moral pentru vieața de azi şi de mâne, ci cu scop vădit politic întrebuințându-se drept dovezi procesuale documentele unei puteri politice, care sub forța împrejurărilor a trebuit să se prăbuşască.

Faptul acesta, ni-l-a dovedit ad oculos în timpul din urmă, presa compatrioților noştri Sasi din incidentul apariției unui studiu, în care pe temeiul unui vast material cules din arhivele săseşti, se încearcă reconstruirea stării originare de drept a Românilor în fostul «fundus regius». Cum nu s'a putut altcum, şi lichidarea situațiunii vechi politice din această parte a țării şi statornicirea unei

www.dacoromanica.ro

situaţiuni noi s'a făcut prin proces politic, decis prin legislaţiune în anul 1876 (articolul de lege XII), iar de guvern în mai multe rânduri aşa în anii 1869 şi 1877. Din presa săsească ştim, că poporul săsesc nădăjdueşte şi astăzi o revizuire în favorul său.

Tendinţele acestea trebuie să ne fie un indemn mai mult, ca să ne orientăm asupra luptelor ce s'au dat, să ne ocupăm de stările din trecut ale poporului românesc în aceasta parte a ţării şi adunând material istoric răzleţit în toate părţile, să contribuim din partea noastră după putinţă la stabilirea adevărului istoric.

Cartea aceasta cuprinde un studiu întroductiv din partea unui tinăr scriitor istoric, în care se pune în adevărată lumină chestiunea de drept a Românilor pe aşa zisul «fundus regius» din punct de vedere istoric şi politic; cuprinde apoi acte şi documente privitoare la lupta ce s'a dat înainte de normarea situaţiunei de astăzi prin legislaţiune şi guvern; căci deşi de abià în timpul mai recent am avut şi noi Românii parte de bărbaţi cu pregătiri speciale în domeniul istoriei — istoriografi de valoare recunoscută — nici mai înainte nu ne-au lipsit bărbaţi cari sub împrejurările cele mai grele, au făcut înşişi cercetări şi studii arhivalice în vederea luptei ce aveau să poarte şi în scopul izbânzii acesteia. Sub acest raport trebuie să privim cele două memorii ale comunelor din aşa zisele scaune filiale ale Săliştei şi Tălmaciului şi anume: ***Memorandul*** *înaintat dietei din Pesta în şedinţa din 7 August 1868, făcut de Ioan cavaler de Puşcariu şi* ***Petiţia*** *din 1871 alcătuită de advocatul Dr. Ioan Borcia. Fiindcă aceste memorii importante sunt astăzi foarte rare, ele s'au tipărit în acest volum atât în original cât şi în traducere românească, spre a fi accesibile tuturora. Rezultatul lor a fost deoparte ordinaţiunea ministerială din 1869, prin care scaunele filiale au fost reîncorporate*

www.dacoromanica.ro

la organismul politic-administrativ «Fundus regius» de unde în anul 1863 fuseseră scoase în mod volnic; iar de altă parte ordonanțele ministeriale din anul 1877, cari le recunosc ca părtașe ale «Universității săsești». Un alt rezultat al lor a fost și dispoziția legii urbariale din 1871 (art. LIII) în înțelesul căreia în comunele din aceste scaune filiale nu se aplică legea urbarială, ci raporturile lor de proprietate aveau să fie normate prin o lege specială (care până astăzi nu s'a făcut).

Afară de acestea, cartea de față mai cuprinde și o serie de documente de mare preț, cari ne zugrăvesc necontenitele lupte purtate de poporul românesc din aceste părți înpotriva asupririlor cârmuitorilor. Din ele se constată, nu numai faptul, că poporul nostru n'a recunoscut niciodată aceste stări ca stări de drept, dar și aceea, că cercurile conducătoare ale monarhiei aveau cu totul alte păreri despre raporturile dintre Sași și Români, decât Sașii de atuncea și cei de astăzi.

Avem convingerea, că prin publicarea acestora împlinim o datorință îndoită. Deoparte prezentăm marelui public cetitor o pagină din istoria poporului românesc și facem posibilă o mai justă apreciere a raporturilor noastre cu unul din popoarele conlocuitoare, de altă parte oferim prin opul acesta un punct de mânecare menit să înlesnească lucrarea altor români cari se vor simțì chemați și siliți de necesitățile timpului, de a se ocupà în viitor de această chestiune.

Sibiiu, în Octomvrie 1913.

Dr. Ilarion Pușcariu *m. p.,*
arhimandrit.

www.dacoromanica.ro

Studiu critic

în legătură cu cartea dlui G. Müller, arhivarul universității săsești.[1]

I.

Arhivarul universităţii săseşti, dl Georg Müller, a tipărit nu de mult, o lucrare extinsă despre «starea primordială de drept a Românilor pe pământul săsesc din Ardeal».[1] Problema aceasta istorică, discutată cu atâta vehemenţă în secolul trecut, şi-a pierdut acum ascuţişul politic. Ne-am aşteptat deci, ca ea să fie reluată de oamenii de ştiinţă şi să fie tratată în mod obiectiv. Răsfoind cartea învăţatului sas însă, ne-am câştigat convingerea, că D-Sa a şters pulberea de prin arhive, ca să dovedească, că Românii de pe pământul crăiesc (Fundus regius) de odinioară, n'au avut drepturi egale cu Saşii. Aceasta străduinţă a Saşilor nu e nouă pentru noi. De când am dat cele dintâi semne de vieaţă naţională, i-am întâlnit totdeauna în faţă, ca duşmani neîmpăcaţi ai drepturilor noastre. Ei nu s'au mulţumit numai cu aceea, că şi-au pus în cumpănă toată influinţa lor, spre a paralizà silinţele noastre de emancipare, ci au scos pe teren şi oameni de carte, ca să combată postulatele noastre, cu argumente scoase din domeniul ştiinţii istorice.

---

[1] Die ursprungliche Rechtslage der Rumanen im Siebenburger Sachsenlande. Hermannstadt. Druck und Verlag von W. Krafft, 1912.

www.dacoromanica.ro

Când în anii 1791—92 fruntaşii Românilor au păşit, mai întâi solidari, pe arena luptelor politice, formulându-şi în «Suplex libellus Valachorum», cererile lor, atunci în şirele dintâi, îi găsim şi pe Saşii din Ardeal. La dieta din Cluj deputaţii saşi au declarat, că Românii, cari trăesc în fundul regesc sunt ori imigraţi din ţările învecinate, ori iobagi fugari dela domnii lor, cari n'au avut dreptul de cetăţeni, în puterea privilegiilor speciale şi a constituţiilor săseşti, decât începând cu anul 1781, când i-a înzestrat cu acest drept Impăratul Iosif II. Dupăce însă prin rescriptul de restituţiune din 28 Ianuarie 1790 au întrat din nou în vigoare privilegiile deosebite şi constituţiile Saşilor, în temeiul acestora, a încetat şi dreptul de concivilitate al Românilor pe fundul regiu. Văzând însă că Maiestatea Sa doreşte să se caute mijloacele, prin cari s'ar puteà îmbunătăţì soartea naţiunei româneşti, Saşii declară, că ei, ce-i drept, nu se împotrivesc la o îmbunătăţire a soartei Românilor şi nici la aceea ca să li-se deà drept de concivilitate pe aşanumitul fund regiu fără de a li-se alterà Saşilor sistemul şi constituţiunile interne. Totuşi, spun deputaţii saşi, într'o chestiune de aşa mare importanţă nu se pot exprimà până-ce nu se vor fi consultat cu scaunele şi comunităţile oraşelor săseşti. De aceea cer, să se lase nerezolvită chestiunea aceasta până la proxima adunare a dietei.[1] Discutând între ei însă cererile Românilor au găsit, că ele formează un pericol pentru Saşi[2] care trebuie să-l combată cu toată puterea. Alături deci de opinia nefavorabilă a oraşelor şi scaunelor săseşti avem o literatură istorică destul de bogată din acest timp, din care putem să ne convingem despre sentimentele lor faţă de poporul româ-

[1] «Transilvania» Nr. I–II pe 1913 p. 77 în «Acte şi Documente» culese şi publicate de Dr. Virgil Cioban şi Dr. Silviu Dragomir.

[2] Fr. Teutsch: Geschichte der Siebenburger Sachsen fur das sachsische Volk II. B. Hermannstadt p. 358.

www.dacoromanica.ro

nesc. La Sibiiu, [1], ca şi la Braşov [2] şi în Sebeşul-săsesc [3] s'a alcătuit câte un răspuns pe baza cărora au şi tipărit Saşii o broşură [4] în Viena, ca să combată acordarea postulatelor exprimate în *suplica* Românilor. Argumentele, cari le-au adus compatrioţii noştri în acéste broşuri erau aceleaşi, peste cari un judecător bun şi drept, cum a fost Iosif II, a putut să treacă fără să le atribue nici o putere doveditoare. Invăţaţii saşi însă nici până astăzi nu s'au putut desbără — cum vom vedeà — de multe din ele, ci le susţin cu îndărătnicie, în ciuda adevărului istoric.

In anul 1837 episcopul Vasile Moga a înaintat o petiţiune cătră dieta din Sibiiu, în care cereà să i-se recunoască poporului românesc drepturile ce-i compet pe fundul regiu. Petiţiunea episcopului nostru a fost pusă la arhivă de staturile ardelene, cari vedeau

---

[1] Unmassgebliche Gedanken, wie von Seiten der sachsischen Nation diejenige Bittschrift beantwortet werden konnte, welche unter dem Namen der gesammten wallachischen Nation in Siebenbürgen wegen Wiederaufnehmung in die Concivilitatt der drei anderen Nationen Sr. k. k Majestät eingereicht, und von Allerhochst derselben mittelst Rescript vom 18-ten Mai 1791 den zu Klausenburg versammelten Landesstanden mit dem ferneren Befehl zugeschickt worden — die Bitte und Beschwerden dieses Volkes in genaue Ueberlegung zu nehmen.

[2] *Ausführliche Widerlegung* der im Namen der wallachischen Nation in Siebenburgen unter dem Landtag 1791 Sr. k. k. Majestat unterlegten und sodann den 18. May 1791 den Landstanden herübergegebenen Klag und Bittschrift.

[3] Bemerkungen des Muhlbacher Stadt- und Stuhls-Publicum sachsischer Nation uber die Frage: ob dem System derer drey Nationen die den Staat Siebenburgen ausmachen gemass der gesammten wallachischen Volkerschaft, gleiche Rechte der Concivilitat mit den drey Nationen zugestanden werden konnen? Toate aceste trei manuscripte se găsesc în arhiva gimnaziului săsesc din Braşov, unde ar merità să fie studiate de cineva. Vezi raportul lui N. Densuşianu în Analele Academiei Române ser. II. t II. p. 221—222.

[4] Broşura apărută în Viena poartă titlul: Uber das ausschliessende Burgerrecht der Sachsen auf ihren Grund und Boden von den Reprezentanten der Nation. Wien 1792.

www.dacoromanica.ro

şi ele o primejdie în aceasta cerere a Românilor. Un învăţat sas I. Trausch a combătut-o însă într'o scriere, care a apărut abià la 1844,[1] când a mai văzut lumina zilei un studiu polemic alcătuit de I. C. Schuller[2] în contra petiţiunii înaintate de episcopii Moga şi Lemény staturilor ardelene la dieta din 1841—43.

Românii, din fericire, îşi găsiseră un apărător iscusit pe timpul acesta în generosul magnat maghiar Ladislau Gál, care la 1846 a tipărit un studiu de apărare despre cnezatele române,[3] în care resfrângeà argumentarea silită a celor doi scriitori saşi, Trausch şi Schuller.

Replica Saşilor acest studiu alui Gál a fost încredinţat din partea comitelui Salmen, să o scrie *I. H. Benigni de Mildenberg*[4] care deşì a redactat-o ea totuş n'a putut să apară din pricina tulburărilor, ce-au urmat curând după aceea.

Anii revoluţiei din 1848 au făcut de prisos continuarea unei discuţii în chestiunea aceasta. Românii au obţinut în acest an egala îndreptăţire cu celelalte naţiuni ale Ardealului şi deci şi dreptul de concivilitate cu Saşii.

In 3 Aprilie a adus şi universitatea săsească o hotărîre, care în împrejurările de atunci, îi caracterizează perfect, pe compatrioţii noştri, pururea prudenţi şi circumspecţi.

---

[1] Bemerkungen uber die vom siebenburgischen griechisch- nicht-unirten Bischof Herrn Basilius Moga im Jahre 1837 den zu Hermannstadt versammelten Landesstanden unterlegte Bittschrift von I. Trausch. Kronstadt 1844. Druck und Verlag von Johann Gott.

[2] Beleuchtung der Klagschrift gegen die sachsische Nation, welche die beiden walachischen Bischofe auf dem Landtage von 1841—43 den Standen des Grossfurstenthums Siebenburgen uberreicht haben. Hermannstadt, Hochmeistersche Erben 1844.

[3] Vizsgálodás az Erdélyi Kenézségekről; egyszersmind az Erdélyi két oláh Puspok igazolasául felelet Trausch és főkép Schuller czáfolataira

[4] Lucrarea poartă titlul: Bemerkungen und Berichtigungen zu der Abhandlung eines Ungenannten über die walachischen Kenezáte in Siebenbürgen».

www.dacoromanica.ro

«Universitatea naţională săsească a făcut experienţa îmbucurătoare, se zice în acea hotărîre, că partea mai civilizată a Românilor din ţara săsească — îndeosebi în timpul mai nou, — îşi dă silinţă să răspândească cultură şi educaţie printre conaţionali.

Naţiunea săsească voeşte să sprijinească, după putinţă, aceste nizuinţe umane, fiindcă ţine mult la aceea ca locuitorii de pe teritorul Saşilor să ajungă la treapta de educaţie spirituală şi de nobilitare de moravuri, care poate să-i facă părtaşi pe toţi şi în mod egal de binefacerile instituţiunilor legale şi constituţionale ale naţiunii săseşti.

Universitatea naţională săsească trăeşte în firma convingere, că numai cultura şi moralitatea poate fericì popoarele în mod durabil şi poate să le facă accesibile pentru binefăcătoarea folosire a drepturilor şi libertăţilor mari şi extinse, aplanând contrastele mari şi aparente.

Când deci, în momentul de faţă al progresului general pe terenul dreptului şi al civilizaţiunei, vede sosit timpul de a face îmbunătăţiri pe calea legală în instituţiunile naţiunei săseşti, întrucât acelea nu mai corespund cerinţelor vremii de acum: şi-a ţinut de datorinţă inevitabilă a determinà, în interesul dreptului şi al civilizaţiunei, următoarele cu privire la locuitorii Valachi ai ţării Saşilor:

1. Se recunoaşte pe seama Valachilor, fără deosebire de confesiune, capabilitatea de a fi aleşi membrii ai comunităţilor săseşti, cum şi dreptul de a primì funcţii şi avansări în oficiile comunale şi districtuale, pretutindenea pe teritorul Saşilor, şi sub aceleaşi condiţiuni cari există în privinţa aceasta pentru Saşi. Tot aşa

2. Nu e împiedecată primirea de ucenici Valachi la măiestriile conduse de Saşi, şi nici întrarea acestora în asociaţia Saşilor, atunci, când împlinite sunt toate con-

www.dacoromanica.ro

dițiunile dela cari depinde acceptarea ucenicilor și îndreptățirea de a puteà exercià vre-o măiestrie, fără a se mai aveà în vedere diferința de naționalitate.

3. Pentru fiecare biserică neunită Valahă de pe teritorul Sașilor se va separà o porțiune canonică din pământurile comunei, acolo unde sunt. Dacă pământul necesar lipsește, și comuna nu-l poate procurà nici prin cumpărare, în locul porțiunei canonice să se dee preotului dela biserica neunită, pentru îmbunătățirea subsistenței sale, o leafă potrivită, din cassa alodială respectivă.

4. Preoții neuniți să primească aceleași favoruri personale pe teritorul Sașilor, de cari se bucură preoții celorlalte religii recepte!»

Un scriitor sas de pe acelea vremuri, care prinsese strigătul desperat al compatrioților noștri «Das Sachsenthum mit der Hilfe des Walachenthums zu retten» spuneà pe față că universitatea săsească nu le-a dat Românilor niște drepturi nouă ci a sancționat numai un drept, pe care aceștia de facto îl aveau și pe tăcute îl exercitau de mult.[1]

In chipul acesta s'a pus, deocamdată capăt unei polemici dintre noi și Sași. Drepturile Românilor aflători pe vechiul Fundus regius au fost recunoscute, de nevoie și pentru scurt timp din partea Sașilor. In curând însă s'a încins o nouă polemică. Cele două scaune filiale, ale Tălmaciului și Săliștii, formau de astădată obiectul discuției în care noi am fost sprijiniți de cei mai distinși istorici ai Ungurilor, cari judecând obiectiv ne-au dat totdeauna nouă dreptate. Desfășurarea acestei polemici vom urmări-o la alt loc.

---

[1] Ințeleg pe *Daniel Roth* cu broșura lui «Von der Union und neben bei ein Wort über eine mögliche Dacoromanische Monarchie unter Osterreichs Krone». Tradusă și în românește în «Tribuna» din 1896 de Sept. Albini.

www.dacoromanica.ro

Dl Georg Müller, cu lucrarea sa ni se înfăţişează ca un continuator al polemicei istorice, care am purtat-o cu adversarii noştri saşi în cele două veacuri din urmă. Dar trebuie să recunoaştem că deşì este superior acestora prin bogăţia de informaţii, cele mai multe tendenţioase, cari le-a cules şi prin iscusinţa, cu care şi-a grupat argumentele spre a ajunge la concluziile, pe cari, de sigur, şi le-a fixat încă înainte de a-şi culege materialul, totuşi, în ceeace priveşte obiectivitatea şi D-Sa stă pe acelaş nivel ca şi înaintaşi săi. Imprejurarea, că studiul dlui Müller nu ni se prezintă ca lipsit de orice tendinţă ne-a îndemnat să ne precizăm şi noi punctul nostru de vedere, arătând greşelile autorului sas şi resfrângând argumentele lui şubrede.

II.

In introducerea lucrării sale ne dă dl Müller, mai întâi, literatura, ce tratează despre starea de drept a Românilor în timpurile cele mai vechi. Intâlnim diferite studii publicate mai ales de istoricii maghiari, unele mai vechi, altele mai nouă, unele cuprinzând date preţioase altele (ca articolele lui Dr. Solyom-Fekete-Ferenc) lipsite de orice valoare ştiinţifică. Scriind despre noi autorul nu găseşte cu cale a se adresà şi la literatura noastră istorică, de unde ar fi putut luà informaţii, cari l-ar fi putut scutì de o seamă de greşeli. Lucrările istoricilor români le declară dl Müller de «foarte defectuoase şi necomplete» (sehr lückenhaft und unvollkommen) înşirând între acestea în special Istoria poporului românesc tipărită în limba germană de Dl N. Iorga. Pentru dânsul şi astăzi cea mai bună lucrare despre cnejii români, este cea tipărită în 1846, de baronul Iosif Kemény, fără să ştie ceva despre excelentul studiu publicat în materia aceasta de Dl I. Bogdan în Analele Academiei Române XXVI

www.dacoromanica.ro

(1904). Din ignorarea aceasta a literaturei istorice române, precum şi din faptul, că Dl Müller găseşte date preţioase (wertvolle einschlägige Daten) într'o broşură polemică din anul 1869 a advocatului şi reprezentantului universităţii săseşti,[1] reiese scrupulozitatea «ştiinţifică» a autorului nostru.

Nu ne vom mirà deci, dacă tratând despre vechimea documentară şi despre natura coloniilor române în Ardeal, autorul va aprobà constatările făcute de Dl Szádeczky, acum câţiva ani.[2] Dânsul distinge trei grupe de colonişti români.

In cea dintâi sunt a se înşirà Românii menţionaţi în anul 1222[3] de regele Andreiu II, care vorbeşte de un teritor numit «terra Blacorum», al cărei hotare şi jurisdicţie le determină acelaş rege în anul 1223,[4] iar în anul următor, 1224,[5] ia măsuri cu privire la dreptul de proprietate a pădurilor situate pe acest teritor. Românii menţionaţi aici, pe teritorul aparţinător districtului de mai târziu al Făgăraşului (auf dem Gebiete des nachmaligen Fogarascher Distriktes) nu ar fi a se considerà de proprietari legali, ci numai ca usufructuari ai teritorului numit după ei, afirmă Dl Muller, fără să dovedească cu nimic ipoteza aceasta îndrăsneaţă, care se bate în capete cu înţelesul clar al documentelor. Românii au fost colonizaţi, spune mai departe D-Sa, pe teritorul respectiv în schimbul unor servicii, ce trebuià să le presteze. Păşunile munţilor dela graniţa Ardealului resp. a Ungariei vor fi format pentru Românii nomazi un

[1] Broşura lui Wilhelm Bruckner: Beleuchtung der Denkschrift etc. Hermannstadt 1869.

[2] Szádeczky Lajos, Az oláh telepítés legelső emléke, Századok 1908 p. 577/81.

[3] Zimmermann—Werner: Urkundenbuch I, 20.

[4] Urkundenbuch I, 27—8.

[5] Urkundenbuch I, 35.

www.dacoromanica.ro

punct de atracţiune, spre a se angajà la astfel de servicii. Iar organele statului ungar, încredinţate cu paza frontierei, îi vor fi considerat pe Românii, cari vagabondau prin munţi, de potriviţi spre a fi puşi să păzească graniţele ţării (sic). Impotriva continuităţii elementului românesc pe aceste locuri vorbesc şi numirile munţilor, rîurilor, locurilor şi câmpurilor, cari sunt dela Slavi şi Daci — «aşadară nu sunt româneşti» — exclamă Dl Müller. Mai departe şi împrejurarea, că Ungurii nu ar fi lăsat la graniţa atât de expusă năvălirilor duşmane pe Românii subjugaţi şi înclinaţi mai mult spre conspiraţii împotriva statului ungar cu duşmanii învecinaţi — ce insinuaţie! — ci i-ar fi alungat sau mutat aiurea, cum au făcut cu Slavii şi Dacii, în al căror loc au colonizat pe Români — crede Dl Müller că infirmează teoria despre continuitatea Românilor.

A doua grupă a coloniilor române, în ceeace priveşte terminul, când se menţionează, o formează, după Dl M., Românii de pe fundul regiu, iar grupa a treia Românii aşezaţi pe moşiile unor nobili, moşii aparţinătoare comitatelor, unde sunt numiţi în anii 1292 şi 1293.

Impărţirea aceasta a Dlui Müller nu este întemeiată nici pe interpretarea corectă a documentelor respective şi nici nu corespunde adevărului istoric. Despre aceasta s'ar fi putut convinge autorul şi prin descoperirea făcută de canonicul Karácsonyi,[1] dacă ar fi voit să fie cât de puţin obiectiv.

Noi nu vom atinge aici chestiunea continuităţii elementului românesc în nordul Dunării, deoarece atât e cel puţin sigur că, Saşii când au venit în Ardeal, au găsit pe Români aici.[2] Va fi de ajuns să remarcăm faptul,

[1] Századok pe 1912 Nr. 4.

[2] Intr'un loc şi D-Sa, că coloniile româneşti din Ardeal sunt foarte vechi. (Das hohe Alter der in Betracht kommenden rumanischen Grenzburg gemeinden). Archiv cit. p. 311.

www.dacoromanica.ro

că documentar Românii sunt menţionaţi mai întâi pe aşanumitul «pământ săsesc». Canonicul Karácsonyi interpretând corect un pasagiu dintr'o diplomă a regelui Béla IV (1250), constatează, că cea dintâi menţiune se face despre Români în anul 1210, când regele Andreiu II trimite ţarului din Vidin în ajutor pe Ioachim comitele din Sibiiu, care şi-a luat cu el Saşi, Români, Săcui şi Biseni.[1] Natural şi logic este a admite, că aceşti Români locuiau pe teritorul comitatului Sibiiu — cum o face şi Dl Karácsonyi[2] — şi nu în districtul Făgăraşului, unde ar vreà să-i caute Dl Müller. Căutând să deà interpretarea sa documentului numit autorul sas spune, că comitele din Sibiiu, de aceea a avut comanda supremă şi peste Români, Săcui şi Biseni, fiindcă *probabil va fi administrat* în acelaş timp mai multe comitate.[3] Aceasta-i însă o *simplă aserţiune*, prin care nu se poate alterà înţelesul clar al unui document.

Dacă prin urmare în anul 1210 găsim alături de Saşi, Săcui şi Biseni în comitatul Sibiiului şi Români, aceasta confirmă pe deplin părerea dlui N. Iorga, că «desertum»-ul dăruit Saşilor nu este de a se considerà de un «deşert metafizic»[4] de o «terra» cu desăvârşire «vacua et inhabitata». Căci ce i-ar fi îndemnat pe Saşi a colonizà popoare străine pe pământul, care afirmativ le-a fost dat câţiva ani mai înainte exclusiv lor? De

---

[1] «comitem Scibiniensen associatis sibi Saxonibus, Olacis, Siculis et Bissenis in subsidium transmisit». Századok 1. c.

[2] «A hadjárat vezére — mint az oklevél mondja — Ioachim szebeni ispán volt s mivel a sereg szászokból, oláhokból, székelyekből és besenekből állott, világos, hogy ezek mind az akkori szebenmegyei lakosokból állottak ki». Századok l. c. (Vezi p 294 despre Săcuii amintiţi aici).

[3] «Der Oberbefehl uber die nicht zur Hermannstadter Grafschaft gehörenden Sachsen und sonstigen Nationsangehoiigen *durfte wahrscheinlich* auf gleichzeitiger Verwaltung mehrer Grafschaften durch den Hermannstadter Graf beruhen.

[4] N. Iorga, Gesch. des Rum. Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. A. I. p. 209 şi 214—15.

www.dacoromanica.ro

altfel nici nu am puteà admite, să fi rămas pustiu şi deşert un ţinut aşa de roditor şi de frumos, aşezat între ţinuturi bine impopulate şi uşor accesibile prin pasurile Carpaţilor. Şi dacă a fost deşert ţinutul acesta la venirea Saşilor, cum s'a transmis şi prin cine vechea nomenclatură slavonă (Cibin—Sibiiu, Bârsa, Braşov, Codlea etc.)?[1] Aceasta din urmă împrejurare îl determină şi pe un învăţat Sas Dr. G. A. Schuller să admită, că teritorul dăruit Saşilor a fost, cel puţin în parte cultivat.[2]

Scriitori vechi şi noi, cari au ştiut să păstreze cumpăna obiectivităţii, sunt de părerea că teritorul, ce s'a dat Saşilor, a fost cultivat şi locuit. Amintim numai pe Benkő, care observă, că «loca ea non erant penitus deserta»[3] şi pe istoricul sas I. K. Schuller, care spune cu privire la aceasta: «Allerdings schliesst übrigens ein «desertum» nicht gerade alle Bevölkerung, sondern nur den geregelten Anbau seiner Gegend aus».[4]

In modul cel mai temeinic se ocupă cu chestiunea aceasta, scriitorul maghiar, Kis Bálint.[5] «Am rătăcì însă dacă am crede — zice dânsul — că aceste colonizări germane s'au făcut pe un teritoriu cu totul pustiu şi nelocuit, unde apoi «oaspeţii» noi ai ţării ar fi format o poporaţie compactă şi omogenă, neamestecată cu alţii». Aceasta o argumentează dânsul analizând cele mai vechi documente, cari vorbesc de colonizarea Saşilor în Ardeal. In ţara Bârsei, în Cluj, în ţinutul Bistriţei şi al Mediaşului mai este menţionată, din timpurile cele mai

---

[1] Ibidem.

[2] Dr. G A. Schuller. Aus der Vergangenheit der siebenburgisch-sachsischen-Landwirtschaft, Hermannstadt 1895, p. 12—13.

[3] «Locurile acele nu erau cu desăvâişire deşerte» Benko, în Transilvania specialis.

[4] I. K. Schuller, Siebenburgen 1840, p. 79. «La tot cazul un «desertum» nu exclude chiar toată populaţia, ci numai cultivarea regulată a ţînutului său».

[5] Az erdélyi szászság multja vagyoni önkormányzatára vonatkozólag irta Kis Bálint. Gyulafehérvár 1900 p. 3—5.

www.dacoromanica.ro

vechi şi altă poporaţie, decât cea săsească. Chiar şi în «comitatus Chybiniensis», unde s'a aşezat partea covârşitoare a coloniştilor saşi, nu a fost omogenă populaţia germană, ci şi pe la 1224, când s'a dat diploma regelui Andreiu II, erà amestecată cu alte elemente. Insaşi diploma regelui Andreiu II, interpretată corect dovedeşte clar, că pe teritorul dăruit Saşilor mai erau şi alţi locuitori şi că «libertăţile şi aşezămintele de acolo s'au extins asupra tuturor locuitorilor fără deosebire de naţionalitate şi au fost asigurate prin diploma andreană ca o comoară comună a acestora».[1]

Aceasta poporaţie, care au găsit-o Saşii aici la venirea lor în Ardeal, o formau Săcuii şi Românii. Documente contimporane cu aşezarea Saşilor în Ardeal ne spun, că Românii îşi aveau aici pământul lor «terra Blacorum», din care se ia o parte, ca să se dea streinilor: «terra exempta de Blacis», întocmai aşa cum se dă şi pădurea lor (sylva Blacorum) Saşilor, spre a se folosì de ea împreună cu Românii, iar ceva mai târziu în anul 1288 se amintesc Românii în comitatul Sibiiului şi în districtul Braşovului aşa de clar, încât de astădată nici Dl Müller nu mai încearcă să pervertească înţelesul documentului respectiv.[2]

Dar nu numai în comitatul Sibiiului, ci şi în alte părţi ale fundului regesc, sunt amintiţi Românii, din cele mai vechi timpuri. Aceasta se poate dovedì cu mai multe

[1] O. c. p. 8—21, cu concluzia «az ottani szabadalmak és intézmények az egész lakosságra fajkulonbség nélkul kiterjedtek s ennek kozkincséul voltak az andreanumban biztositva».

[2] Karácsonyi în Századok, 1910 p. 8, «Nobilibus Ungarorum, Saxonibus, Syculis et Volachis de Cybiniensi et de Burcia comitatibus». Cu privire la aceştia observă Dl Muller: Dass diese Rumanen des Iahres 1288 weder nach ihrer Stellung, noch nach ihrer Anzahl von Bedeutung gewesen sind, geht schon aus der Art ihrer Nennung an letztei Stelle hervor». (V. A. p 98). De ce sunt atunci amintiţi Românii la 1210 în locul al doilea? La tot cazul autorul tradează aici o judecată foarte superficială.

www.dacoromanica.ro

diplome de pe vremea Anjoneştilor, unde[1] se vorbeşte de «populi de Byztricia», — «universi hospites et populi», «hospites seu populi», «universitas populorum», «universitas hospitum nec non alii quilibet», iar o diplomă a Voivodului Toma dintre anii 1325—1329 e adresată dircut «amicis suis reverendis universitati Saxonum et aliorum hominum de Besterche et ad eandem sedem pertinentibus».[2] Cu privire la ţinutul Mediaşului încă avem un document din anul 1318, care ne poate convinge, că acolo existau şi astfel de locuitori, cari nu erau Saşi: «iidem Saxones de Medyesszeek, de Seelk et Sacheelk ac universi ad easdem sedes quoquomodo pertinentes».[3]

Iată prin urmare cât de şubredă este una din temeliile, pe care şi-a clădit dl Müller ipotezele sale. Pentruca să demonstreze cetitorilor săi una din cele mai însemnate teze, din câte se pot luà aici în considerare, nu şi-a luat osteneala să examineze şi obiecţiunile, ce se pot aduce din partea contrară, ci admite pur şi simplu, că toate satele şi coloniile române de pe fundul regiu s'au întemeiat după aşezarea Saşilor în părţile aceste. In chipul acesta dânsul singur şi-a luat terenul solid de sub picioare.

III.

Intr'un capitol special vrea dl Müller să ne arate raportul numeric dintre Saşi şi Români, de când ni s'au păstrat date despre aceasta şi până în timpul cel mai nou. In anul 1900 pe teritorul fundului regiu de odinioară se aflau numai 153,174 Saşi pe lângă 171,502 de Români. Inţelegem foarte bine, că aceasta stare de lucruri nu-i convine unui patriot Sas, care îşi dă toată

[1] Zimmermann-Werner: Urkundenbuch I, 441, 442, 445, 456, 460 etc.
[2] Ibidem I, p. 390.
[3] Kiss Bálint o. c. p. 35 n. 5 şi p. 36.

www.dacoromanica.ro

silinţa să ne demonstreze, că în trecut numărul locuitorilor români nu a întrecut niciodată pe al Saşilor. Datele, cari le avem din veacul al XVI, sunt de aşa natură, că pe temeiul lor nu putem conclude nimic cu siguranţă. Dl Müller însuşi scoate la iveală defectele celei mai vechi conscrieri a Saşilor şi Românilor de pe fundul regiu, alcătuită între anii 1505—1510. E, de sigur, o mare îndrăzneală, să încerci a stabilì raportul numeric între cele două popoare pe baza unei conscrieri făcute cu scop de-a puteà arondà mai bine dările. Pentru un cercetător mai obiectiv, care studiind cele mai vechi ştiri şi date statistice, şi-a putut formulà o părere corectă, raportul numeric dintre Saşi şi Români, precum şi creşterea rapidă a elementului românesc se prezintă cu totul altfel, decum apare aceasta din expunerile dlui Müller. In Ardeal, Românii au format din cele mai vechi timpuri totdeauna, majoritatea relativă a tuturor locuitorilor. Deşì statisticele săseşti arată că pe fundul regiu nu erau în majoritate faţă de Saşi, totuş de prin veacul al XVI, sunt în număr aşa de mare, încât bagă spaimă în ei. Singuri mărturisesc în limbagiul, pe care l-au întrebuinţat totdeauna faţă de noi, încă pe la anul 1600, că «in unterschiedlichen örtern die arme Sachsen gantz ausgewurtzelt, dargegen aber diese gedachte barbarische Nation also eingewurtzelt, dass nun fast alle Winckel dieses Gesindes voll sind».[1]

De altă parte statisticele veacului al XVIII ne arată lămurit, că pe Români îi întâlnim deja în toate acelea locuri, unde se află ei şi până astăzi. Dar Dl Müller e deprins a exploată numai acelea ştiri statistice, cari arată superioritatea numerică a Saşilor faţă de Români, pe toate celelalte ori le ignorează cu desăvârşire, ori se nizuieşte a le reduce importanţa, ce o au.

[1] N. Iorga: Sate şi preoţi p. 106 Nr. 1.

www.dacoromanica.ro

Aşa face dânsul cu excelenta operă publicată de Acsádi-Ignác sub titlul de «Magyarország statisztikája a pragmatica sanctio korában»,[1] pe care o trece cu vederea sub pretext, că «datele acestui studiu sunt întemeiate pe material aşa de diferit în ceeace priveşte timpul şi obiectul, încât ele nu pot să ne deà nici decum o icoană utilizabilă a raporturilor faptice», Dacă deschizi însă opul numit, observi îndată, că de ce nu-l poate «utilizà» Dl Müller. După Acsády în anul 1721 erau pe fundul regiu cam 12629 contribuenţi români faţă de 12298 saşi şi 6418 maghiari. Românii formau deci şi atunci majoritatea relativă a tuturor locuitorilor aflători pe fundul regiu.

In sfârşit aceiaş atitudine o ia Dl Müller şi faţă de «extractul sumaric» al familiilor aparţinătoare, «naţiunei săseşti», compus în 1749, din care se vede, că atunci, pe fundul regiu, alături de 15497 locuitori liberi (freye insassen) sau libertini saşi şi 7470 români, erau 1912 inquilini saşi şi 6239 români, iar supuşi (Unterthanen) maghiari şi români cu totul 5080. Aceşti din urmă au ajuns în starea de supuşi prin abuzul şi volnicia Saşilor, ceilalţi Români erau consideraţi însă de aparţinători la «corpus der sächsischen Nation», un motiv, credem noi, pentru Dl Müller, de a nu puteà «utilizà» nici acest extract.

Autorul sas ar fi îndreptăţit să se supere pe noi, dacă creşterea populaţiei româneşti ar aveà a se mulţumì unei romanizări continue, ce s'ar face pe socoteala Saşilor. E un fapt constatat însă, că Saşii scad numeric din cauza că nu se înmulţesc decât în proporţii foarte restrânse faţă de celelalte neamuri din Ardeal. Ei se sting, rând pe rând, din satele, unde locuiau împreună cu Românii şi ce-i mai natural, decât ca aceştia să le ocupe terenul părăsit.

[1] Magyar statisztikai kozlemények ser. m. vol. XII.

www.dacoromanica.ro

IV.

Dl Müller face distincţie între comunele locuite pe de-a'ntregul de Români şi între comune mixte locuite de Saşi şi Români. O deosebire este şi între acele comune, cari dela înfiinţarea lor au fost împopulate cu Români şi între altele, în cari Românii s'au aşezat mai târziu sau au ocupat locul Saşilor, ce dispăreau. Spre a face mai evidentă deosebirea aceasta, comunele locuite numai de Români le numeşte pertinenţe (Zubehörgemeinden) şi aceste le împarte în pertinenţe ale comunelor şi în pertinenţe cercuale. In ceeace priveşte comunele ocupate numai în parte de Români, face dânsul deosebire între Românii, cari locuiau în centru şi se foloseau de drepturile pertinenţelor cercuale şi între aceia cari locuind în suburbii şi în străzile laterale, uzau de drepturile asigurate lor în special. Fiindcă dreptul pertinenţiilor cercuale din comunele mixte stă în legătură apropiată cu pertinenţiile locuite numai de Români, de aceea Dl Müller îşi împărţeşte studiul în trei părţi. In partea primă va vorbì despre pertinenţiile comunelor, în a doua despre cele ale cercurilor şi în partea a treia despre locuitorii din suburbii.

Impărţirea aceasta o urmează autorul spre a face mai uşoară deosebirea între comunele româneşti (zum Zwecke leichterer begrifflicher Unterscheidung).[1] Ea de drept nu este justificată, ci are tendinţa să arate situaţia excepţională a Românilor, cari locuiau pe teritorul fundului regiu. De aceea în toate expunerile sale putem observà sforţările penibile ale Dlui Müller de-a impune comunelor româneşti şi locuitorilor români anume sarcini şi a stabilì astfel o deosebire între comunele săseşti şi cele româneşti şi între locuitorii saşi şi locuitorii români.

---

[1] Lucrarea citată a lui Muller in Vereins-Arhiv 38. p. 109.

www.dacoromanica.ro

In cele două părţi dintâi ale lucrării sale Dl Müller cearcă să facă întâiu istoricul fiecărei localităţi, care e locuită de Români, scoţând la iveală îndatoririle şi sarcinile, ce le aveau aceştia. La urmă resumând îi scoate pe Români într'un raport de subordinare faţă de Saşi, iar comunele curat româneşti de pe fundul regiu le decretează nelibere (unfreye Gemeinden).

Constatarea unui astfel de raport între Români şi Saşi este nu numai arbitrară, ci şi greşită cu desăvârşire. O poate face numai acela, care nu vrea să ţină seamă de anumite legi fundamentale ale ţării şi nici de practica urmată în interpretarea acestor legi de forurile competente, cari au fost chiemate în veacul al XVIII şi XIX să judece între Saşi şi Români.

Deja episcopii Lemény şi Moga spuneau în petiţiunea lor că «s'ar păreà, că vrem să împrumutăm soarelui lumină, dacă ne-am pune a demonstrà pe larg dreptul egal al Românilor locuitori pe pământul crăesc cu Saşii de acolo»[1] şi aceasta trebuie s'o repetăm şi noi astăzi şi să regretăm, că Dl Müller, într'o lucrare afirmative ştiinţifică, a călcat fără nici un cuvânt de justificare, un adevăr istoric aşa de clar.

E cunoscut că pământul crăiesc erà un teritoriu regesc inalienabil, pe care Saşii locuiau numai ca «oaspeţi».

Ca dovadă pentru aceasta se aduce însaşi diploma andreiană,[2] apoi cuvintele exprese ale diplomelor regale, precum şi câţiva articoli de lege alcătuiţi înainte şi după separarea Ardealului de regatul Ungariei. Intr'o diplomă a regelui Andrei III din 22 Februarie 1291 se vorbeşte de oaspeţi, cari aparţin la drepturile regale («exceptis *iuribus regalibus* videlicet castris, praediis, civitatibus,

[1] Teodor V. Păcăţianu, Cartea de aur vol. I. ed. II. p. 153.

[2] Vezi Iacab Elek o. c. p. 1 şi urm. şi Kiss Balint o. c. p. 8 şi urm.

www.dacoromanica.ro

hospitibus et udvornicis»),[1] iar într'altă diplomă din anul 1426 se vorbeşte de domeniul natural, ce-l are regele, în cuprinsul fundului regesc (census circa festum s. Martini nobis et fisco nostro regio *in signum dominii nostri naturalis*, annis singulis ex parte eorum provenire debens.)[2] Regele Vladislav II invitând pe Saşi în anul 1510 la dietă le zice că ei sunt un ram deosebit al sfintei coroane, (cum fidelitates vestrae *specialis ramus sacrae Coronae nostrae* et membrum hujus regni existant»).[3] In art. III, decr. 7 din 1514 al regelui Vladislav II între drepturile regale se înşiră şi «Saxones Regii» din Transilvania;[4] tot aşa sunt luaţi ei şi în Art. XIV, decr. 2. din 1518 al regelui Ludovic II, precum şi în Art. 47, decr. 5 din 1523 al aceluiaş rege unde din expresiunea «Maiestas regia *Saxones suos* Transylvanienses connumerari faciat» găsim indicat acelaş raport de drept al Saşilor faţă de rege. In Approbate Art. VI, titl. 10, p. II. se spune că, tot pământul Saşilor este proprietatea fiscului. («omnis terra Saxonum *peculium fisci est*»), la rugarea Saşilor însă în anul 1664 s'a şters aceasta expresiune prin Art. VI, titl. 13 p. III din Compilate, însă numai sub condiţia, ca sub acest titlu Saşii să nu-şi revindice mai multe drepturi, decât au avut în puterea privilegiilor şi să fie credincioşi patriei şi principelui. In sfârşit mai aducem aici şi o rezoluţie regească din anul 1753 în care se zice: «Deoarece din actele produse înaintea noastră, se constatează şi aceea, că teritoriile pe cari le locuieşte naţiunea săsească, *sunt fund regesc şi deci ne aparţin nouă, cari suntem proprietarii lor*, iar

---

[1] Zimmermann şi Werner, Urkundenbuch p. 174—5.

[2] Dosa Elek, Erdélyhoni jogtudomány I. p. 218.

[3] I. C. Eder. De initiis iuribusque primaevis Saxonum Transsilvanorum p. 150.

[4] Aşa explică acest articol Iakab, Kiss şi între cei mai noi şi Herczegh M. Magyar jogtörténet p. 416 în notă

www.dacoromanica.ro

înstreinarea acelora serveşte nu numai spre paguba şi prejudiciul locuitorilor de acolo, ci şi a Maiestăţii Noastre, de aceea spre a menţineà drepturile noastre, am hotărît, ca în procesele de pământ, ce se vor naşte între locuitorii pământului crăiesc şi între celelalte două naţiuni, să asiste din oficiu directorul cauzelor fiscale, dacă-l vor cere Saşii». (Cum denique ex productis praefatis coram Nobis actis id etiam constat, quod territoria illa, quae saepefata Natio Saxonica inhabitat, mere Fundi Regii, adeoque Nostra qua proprietarii sint, quorum abalienatio quocunque demum modo non solum in damnum et praejudicium ipsorum incolarum, sed etiam Majestatis Nostrae vergit; hinc intuitu Iurium nostrorum manutenendorum, id etiam clementissime resolvimus, ut in causis territorialibus inter incolas Fundii Regii una, aliarumque duarum Nationum parte ab altera intervenientibus Director Causarum Nostrarum Fiscalium, si illum Saxones petierint, ex officio assistat). In cele două veacuri din urmă Saşii la nenumărate ocazii au cercat să combată părerea, că pământul crăiesc ar fi proprietatea regelui susţinând, că acest teritoriu formează proprietatea naţiunii săseşti. Zădarnic însă, deoarece documentele istorice vorbesc împotriva lor, iar forurile competente din aceste două veacuri din urmă în toate sentinţele lor au confirmat faptul, că «pământul crăiesc» este un teritoriu regesc inalienabil, pe care Saşii şi ceilalţi locuitori locuiesc numai ca «oaspeţi» (hospites). Deci dovedindu-se aceste, însaşi concepţia de drept a fundului regiu exclude o împărţire a comunelor şi a locuitorilor români, cum o face Dl Müller.

Cuvintele Impăratului Iosif II exprimate în decretul din 6 Noemvrie 1786, că după natura fundului regesc, locuitorii aceluia nu recunosc ca domn de pământ, pe nimenea afară de principele, — (*quum Fundi Regii ea*

www.dacoromanica.ro

sit natura, ut incolae eius neminem praeter Principem, Dominum terrestrem agnoscant) — sunt istoric pe deplin întemeiate. Fără să căutăm alte mărturii aducem aici numai pe Cancelarul Ardealului dela începutul veacului XVIII, pe cunoscutul *comite Nicolae Bethlen*, unul din cei mai buni cunoscători ai referinţelor de drept din acel timp: «Se ştie — scrie el — că la naţiunea săsească sau pe pământul crăiesc domn de pământ şi pământ nemeşesc nu există de loc, ci ca domn de pământ se socoteşte regele, iar hotarul întreg este pământ crăiesc. Locuitorii sunt toţi, deopotrivă semi rustici, privilegiaţi, dar nu iobagi, fiindcă ei pot să plece, când vreau. Astfel pe fundul regesc nu se poate face distincţie între pământ nemeşesc şi al iobagilor, de acesta nici nu este, fiindcă acolo nu există pământ nemeşesc. (Tudnivaló dolog hogy a szász nátióban vagy regius funduson dominus terrestris és nemes föld semmi nincsen, hanem a dominus terrestris a király és az egész határ regius fundus. Az incolák mind egyarányú privilegiata semi rustica, de nem jobbágyionális personák, mert mikor akarnak, elmehetnek. Es igy a regius funduson nemes földnek, parasztföldnek, distinctiója vagy keresése nincsen, mert abban egy sincs nemes föld».[1]

Aşa numai se explică de ce se vorbeşte, în conscrierea făcută între anii 1500—1521 de *hospites saxones* alături de *hospites valachi.* Intre ei nu erà nici o deosebire. Românii nu erau în raport de supuşi faţă de comunele sau cercurile săseşti, cum ni-i arată dl Müller, ci erau egal îndreptăţiţi cu Saşii.

Chiar şi în conscrierea anilor 1721/22, pe care a utilizat-o dl Muller aşa de mult, găsim alături de *possesionati homines* sau *hospites saxonicae nationis* şi pe *pos-*

[1] Dr. Márki Sándor, II Rákoczi Ferencz I k. 491 l.

www.dacoromanica.ro

sesionati Valachi sau *hospites valachicae nationis* (la Kakasfalva-Hambac «et siquidem tam valachicae sint ad regium fundum spectantes»). Despre toate comunele, pe cari dl Müller le declară ori aparţinătoare comunelor săseşti, ori cutărui cerc, se spune în conscrierea aceasta, că nu sunt obligate a prestà serviciu privat nimănui.[1] Ba în conscrierea aceasta se face expres deosebire între «possessionati Valachi» şi între «inquilini»,[2] precum şi între aceia, cari erau servitori sau păstori în vre-o comună. Dl Müller pe toţi Românii ar vreà să-i reducă în categoria celor din urmă, cu toatecă Românii liberi de pe fundul regiu sunt socotiţi şi în extractul sumaric» din 1749 citat mai sus, ca aparţinători la «corpus der sächsischen Nation».

Incepând cu jumătatea a doua a veacului al XVIII găsim de nenumărateori exprimat adevărul, că Românii de pe pământul crăiesc sunt egal îndreptăţiţi cu Saşii. Intre alţii aducem aici mai întâi pe celebrul conducător al Saşilor, pe Baronul *Samuel Bruckenthal*, care în memoriul său din 26 Decemvrie 1776 spuneà: «Pe pământul săsesc pe lângă sate curat săseşti se află sate curat româneşti şi mestecate. Satele curat româneşti au cu privire la păduri şi la pământ aceleaşi libertăţi şi drepturi ca şi Saşii în satele săseşti. Ei pot să-şi clădească după plac case, în ceeace sunt şi sprijiniţi. Cât priveşte satele mixte, Românii au şi acolo aceleaşi drepturi, ca Saşii. Ei folosesc liber şi nelimitat pădurile, apa, pământul şi terenurile. Ei pot să-şi zidească acolo case de piatră, cărămidă, de lemn, cum vreau, pot şi li-e îngăduit să-şi aranjeze economie, s'o poarte şi s'o lărgească, pot să-şi ţină vite de toate soiurile, să-le în-

---

[1] Vezi o. c. la Poplaca p. 128, Gurarîului p. 131, Săcel p. 136, Hambac p. 150, pp. 154, 167, 171, 183 etc. etc.

[2] O. c. p. 180.

www.dacoromanica.ro

grijească şi prăsească şi să facă cu ele ce vreau. Nimeni nu-i împiedecă în aceste drepturi depline (an diesem vollen Genuss), naţiunea (săsească) cel puţin e atât de departe a-i reţine şi a-i mărgini, încât ea însaşi şi-a dat toată silinţa să-i încurajeze, să-i îndemne şi să le fie de ajutor».[1] Aceste cuvinte ale lui Bruckenthal, pe atunci guvernator al Ardealului şi cel mai fervent, apărător al libertăţilor săseşti, sună ca şi când ar fi fost rostite în contra împărţirii arbitrare a locuitorilor români de pe fundul regiu — care a făcut-o dl Müller.

Foarte preţioase sunt pentru noi părerile funcţionarilor înalţi ai Curţii din Viena, cari la diferite ocazii s'au exprimat în contra exclusivismului săsesc. Aşa un consilier de curte, *Izdenczy*, care de altfel nu prea erà prietin al Saşilor spuneà la 1792, că: «S'a decretat prin mai multe rezoluţiuni preaînalte că Românii aflători în scaunele şi districtele româneşti, în ceeace priveşte libertatea, sunt egali cu Saşii şi că naţiunea săsească, să nu îndrăznească a-şi arogà sie-şi spre paguba fiscului proprietatea fundului regesc, pe care locuieşte, ca pe un bun al regelui şi să nu privească şi trateze pe Românii de acolo, ca pe supuşii lor». (Es ist ohne hin schon durch mehrere höchste Resolutionen bestimmt worden, dass die in sächsischen Stühlen und Distrikten wohnenden Walachen mit den Sachsen quoad libertatem paris conditionis sind und dass die sächsische Nation sich nicht unterfangen soll, den fundum regium, welchen sie als ein peculium regium bewohnet, für ihr Eigenthum cum summo praejudicio fisci anzumassen, und die in eodem fundo regio angesiedelten Walachen als ihre Unterthanen anzusehen und zu behandeln».[2]

---

[1] Fr. Teutsch, gesch. der Siebenburger Sachsen II, p. 164—5.

[2] Transilvania Nr. I—II pe 1913. p. 74

www.dacoromanica.ro

Nu voiu aduce aici, ca mărturie împotriva Dlui Müller pe învăţaţii jurişti şi istorici ca Dosa Elek[1] şi Balássy Ferenc[2] cari exprimându-se despre natura fundului regiu, arată că aici toţi locuitorii erau egal îndreptăţiti. Voiu cità numai părerea celui mai bun cunoscător al referinţelor de pe pământul crăiesc, a istoricului maghiar *Iakab Elek* care spune că pe fundul regiu: «mindig az illető székek összes polgárai mint egy feloszthatlan politikai egység vannak értve... és ezt különösen két indokból látom igy. Egyik az, hogy az arany pecsétű oklevél egységes nép — (unus populus) kifejezési alakja, a szász municipális jog s egy 1798-ban március 13-án kolt nevezetes királyi leirat szerint mindig ugy értelmeztetett, hogy a királyföldön oláh, magyar, székely, mind a szász politikai hatóság alá tartozik, tehát ez odatartozás jogi következményei elöl — ha azok terhek vagy kötelezettségek — egyik is el nem vonhatta magát s nem is vonta el; de ez esetben szintoly logikailag és alkotmányosan következik az is — és az elöl már ma szintén nem lehet kitérni — hogy ez odatartozásból folyó javalmakból sem lehet a kiváltságok ilyen vagy amolyan kifejezése jogi erejénél fogva kizárni egy nem szász ajku népiség fiait, községeit és polgári és vallási testületeit is».

Iar *Kiss Bálint* în preţioasa sa lucrare despre Saşii din Ardeal, numită mai sus, reasumând argumentele ştiinţifice aduse în contra părerii greşite a Saşilor, este cu desăvârşire de acord cu părerea lui Iakab Elek, profesată şi de istoricii români.

Dl Müller a putut să facă deosebire între locuitorii Saşi şi cei români de pe pământul crăiesc numai aşa,

[1] O. c. p 104.

[2] Századok 1872. p. 94—95. «A szász foldon valamint a nemességnek ugy a hubéri rendszernek vagy jobbágyságnak sem volt helye, mely e föld természetével és szabadelvű insitutioival homlokegyenest ellenkezett»

www.dacoromanica.ro

că a nesocotit natura fundului regiu, şi legile fundamentale ale ţării, luând ca bază a împărţirii sale abuzurile săvârşite de organele săseşti în paguba locuitorilor români.

Dar şi în construcţia pe care o dă dl Müller, argumentării sale, dacă vom cercetà-o mai de aproape vom găsì greşeli considerabile. Astfel dânsul îşi întemeiază aserţiunea despre un drept valid pentru toate pertinenţele comunale (ein für alle Gemeindezubehörorte innerhalb der sieben Stühle) din cuprinsul celor şapte scaune [1] pe un document emis de universitatea săsească în anul 1419. In acest document spune universitatea, că Apoldul de sus, cu câtva timp mai înainte a avut pe teritorul său, pe locul numit «Tilskam», un sat românesc, pe care îl ţine şi acum. Satul a devenit pustiu şi de aceea mai mulţi Români ar vrea să-l iee în posesiune şi să-l ridice, dacă Saşii din Apold i-ar ţineà sub cârmuirea şi ocrotirea lor. Universitatea săsească le şi dă Românilor deplină putere de a construì, edificà şi posedà acel loc cu tot teritorul ce aparţine la satul românesc, care, mai întâi, din vechime se ţineà la districtul celor şapte scaune, *(primo* tamen ad districtum septem sedium *ab antiquitus* pertinentem). Aşa însă — o face aceasta universitatea ca Românii, cari vreau să iee în posesiune locul numit, după obiceiul celorlalţi Români aflători sub protecţiunea şi în districtul celor şapte scaune, să aibă a prestà servicii la timpul şi locul său, a-şi administrà taxele şi dările şi să fie ocrotiţi şi cârmuiţi de universitatea săsească. [2]

---

[1] V. Archiv., num. cit. p. 159—160.

[2] Archiv. V. p. 120—121, v. p. 21 a.

«Quoniam sapienter authoritate pertestante, omnia in memoria tenere et in nullo oblivisse potius divinitate quam humanitati dinoscitur convenire, Ideoque ne ea que in tempore fiunt a memoriis hominum evanescant, testimonio litterarum solent perhennare, Nos igitur Judices. Comites, Comites.

www.dacoromanica.ro

Dl Müller, locul de care e vorba în acest document îl scrie «Tyls Kam» şi îl identifică cu comuna Rod, care s'ar fi întemeiat atunci. Oricine cunoaşte însă localităţile din jurul Apoldului, ştie că aici nu poate să fie vorba decât de satul românesc Tilişca. *Tyls* Kam — creasta lui Tyl — nu are nici un înţeles, cum o recunoaşte aceasta şi dl Müller prin faptul, că pune numele acesta în semnele citaţiunii. Tilişca nu aparţineà la fundul regiu în anul 1419. Universitatea afirmă însă, că ea aparţinuse odată (primo... ab antiquitus). In Tilişca aveau un teritor şi Saşii din Apold, care teritor a rămas însă pustiu. Românii se obligă a-l luà în posesiune şi deci a-l cultivà, însă numai sub condiţiunea, că Saşii îi vor ţineà sub cârmuirea şi ocrotirea lor (in casu, quo

universi quoque Jurati Consules Septem sedium parcium Transylvanarum et Seniores Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod cum Nobis in generali Nostra Congregatione Constitutis, Providi et Circumspecti viri, videlicet Comes Paulus de Apoldia Superiori et Stephanus Servacii Villicus Ville iam dicte, suis et universorum suorum Seniorum ac tocius Communitatis Nominibus et in Personis, Nostre Universitatis venientes in conspectum, nobis diligenter et diserte ac prudenter proponere et declarare curaverunt, quomodo ipsi aliquibus ab his retroactis temporibus in territorio ipsorum, scilicet in loco Tylskam quendam villam olachalem habuissent situatam atque haberent constructam, sed de presenti essent locus desolatus, huncque locum pleni Valachi cuperent construendo possidere in casu, quo eos sub Nostra Gubernacione tenere et fovere velimus conservando. Quare nobis in Personis predictorum populorum et hospitum obnixe studuerunt supplicare, ut ipsis de remedio dignaremur providere opportuno. Nos itaque animadvertentes et precibus justa petentibus volentes obviare, matura deliberatione prehabita et consideratis eorundem hominum serviciis, plenipotentem ac omnimodam ipsis construendi, edificandi, nec non eundem locum ville possidendi cum omni parte Territori ad eandem villam olachalem, primo tamen ad Districtum Septem Sedium ab antiquitus pertinentem, contulimus facultatem ita tamen, quod ijdem Valachi, dictum locum ville possidere volentes, more aliorum Valachorum sub protectione et in Districtu harum Septem Sedium existentium locis et temporibus opportunis famulari suosque redditus administrare et census, ac a nobis protegi et gubernari debeant cum efficacia, harum Nostrarum Literarum testimonio mediante. Datum Cibinii Dominica proxima post festum S. Lucie Virginis, sub impressione Nostri minoris Sigilli roboratum Anno Domini Millesimo cccc decimo nono.

www.dacoromanica.ro

eos sub nostra gubernatione tenere et fovere velimus). Dacă ar fi vorbă aici de Românii din Rod, de ce fixează ei aceasta condiţie? Rodul erà doar situat pe fundul regiu, unde toţi Românii erau «in et sub libertatibus et juribus septem sedium» cum se spune ceva mai târziu despre ei şi unde, iarăşi ceva mai târziu, s'a adus hotărîrea că toţi locuitorii din cele şapte judeţe, de orice condiţie sau naţie, stau sub legile Saşilor, («quod a modo deinceps, cujuscunque conditionis aut nationis homines in septem sedibus saxonicalibus ubivis commorantes, legibus ipsorum saxonum subjacere debeant»). E cu totul natural însă să pună condiţia aceasta Românii din Tilişca, de vremece ei atunci nu se ţineau de fundul regiu. Saşii se învoiesc şi îi iau sub cârmuirea şi ocrotirea lor, după obiceiul celorlalţi Români, ca să aibă adecă a preştà servicii la timpul şi locul său, precum şi să-şi administreze taxele şi dările. Prestarea serviciilor şi solvirea taxelor stipulate aici erau impuse însă tuturor locuitorilor de pe pământul crăiesc, şi nu numai în cârca Românilor. Aceasta se poate dovedì cu socotelile universităţii, cari ni s'au păstrat din timpul acela precum şi cu statistica şi cercetarea detailată, care s'a făcut în anii 1721—22.

Că Tilişca a avut de-a face din timpurile cele mai vechi cu Saşii din Apold, se poate dovedì cu numeroase documente.[1]

Dar chiar dacă am admite că aici sunt a se înţelege Românii din Rod, nici atunci n'am puteà deduce un drept special al aşanumitelor «pertinenţe comunale». Aceste sunt o invenţiune a Dlui Müller şi despre ele nu ştiu nici legile cele mai vechi ale ţării, nici documentele istorice şi nici unul dintre scriitorii saşi, ma-

[1] Vezi procesele Saşilor din Apold cu Românii din Tilişca în Krasser D. Geschichte des sachsichen Dorfes Grosspold. Hermannstadt 1870.

www.dacoromanica.ro

ghiari sau Români, cari s'au ocupat, până acum, cu relaţiile de drept de pe pământul crăiesc.

Astfel de «pertinenţe comunale» — după Domnul Müller — sunt în scaunul Orăştiei Vaideii şi Rumeşelul, în scaunul Sibiiului: Gurarâului, Răşinarii, Poplaca şi Sadu; în scaunul Mediaşului: Felţa (Fetendorf), în al Sebeşului: Daia, Loman, Răchita, Strugar şi Pianul de sus; în scaunul Cohalmului: Ticuşul Român; în al Mercurii: Cărpiniş, Poiana şi Rod iar în scaunul Sighişoarei satul Ţeline.

Toate aceste sate româneşti Domnia Sa vrea să le facă «posesii nobilitare» ale vre-unei comune săseşti şi să arate, că ele trebuià să presteze servicii publice şi private «domnilor» saşi. Aceasta nu o poate ajunge altfel, decât culegând o seamă de ştiri despre aceste comune, ştiri, pe cari le caută, le aranjează şi le interpretează după bunul său plac.

In ce priveşte originea «pertinenţelor comunale» dl Müller afirmă, că toate au fost întemeiate după venirea Saşilor, pe vre-un teritoriu al vre-unei comune sau corporaţiuni săseşti, cu ştirea sau învoirea Saşilor.[1]

Timpul, când au fost întemeiate comunele aceste, ori-cât s'ar silì dl M. să-l fixeze, nu se poate determinà precis, fiindcă ele sunt menţionate în documente, de regulă, numai târziu. Astfel d. e. despre Răşinari cea dintâi menţiune clară se face la 1383, pe când aceasta comună a existat, de sigur, şi la 1210, când se amintesc Românii din «comitatul» Sibiiului, precum şi în anul 1288, când se vorbeşte de ei în acelaş «comitat» şi în Ţara Bârsei.[2] Aşa e şi cu celelalte «pertinenţe» comunale, despre cari, cu acelaş drept, pe care şi-l aroagă

[1] O. c. p. 160—162.

[2] Fără să mai amintim aici de documentul din 1223 (ub I 27/28) — din care «Ruhetel» se identifică de istoricii români cu Răşinarii.

www.dacoromanica.ro

Dl Müller, putem afirmà şi noi, că existau deja, când au venit Saşii în Ardeal. Dar chiar presupunând, că au fost întemeiate mai târziu, pe teritorul vre-unei comune săseşti, cu îngăduirea Saşilor, prin aceasta nu se poate dovedì, că ele erau «posesii» obligate de a prestà serviciu privat comunelor săseşti. Iată ce spuneà în privinţa aceasta, un consilier împărătesc în 1787, cu prilejul procesului purtat de Răşinăreni împotriva magistratului din Sibiiu: «Dacă s'ar admite teza, că *Răşinarii sunt situaţi pe teritorul Sibiiului, prin urmare locuitorii de acolo sunt supuşi oraşului*, atunci s'ar naşte pe fundul regiu tot atâtea certuri de felul acesta, câte localităţi sunt pe el. De aceea cancelaria aulică — e de părere, că dupăce teritorul, pe care zac Răşinarii, e de aceeaşi natură ca şi celelalte părţi ale fundului regiu, el trebuie considerat, ca şi celelalte părţi, aşa că comuna de acolo, după natura fundului regiu, nu poate fi supusă şi datoare să solvească taxe la nimeni altul, decât domeniului direct, adecă fiscului regesc şi că poate cu acelaş drept, ca şi alţi colonişti să se folosească de terenul său»...[1]

După părerea dlui Müller, Românii din aşa numitele «pertinenţe comunale» erau obligaţi să presteze respectivelor comune săseşti servìcii menite parte pentru scopuri publice, parte pentru scopuri private. Aceste servicii le erau impuse Românilor prin contracte.[2]

Să ne oprim aici un moment. Insuşi dl Müller recunoaşte, că serviciile, ce trebuià să le presteze Românii, nu erau servicii cerute de cutare paragraf al legii, ci Saşii le impuneau în cârca lor prin contracte. Aceasta dovedeşte în deajuns, că ele sunt de provenienţă mai nouă. Contractele aceste se făceau, când Românii aveau

---

[1] Vezi la anexe raportul cancelariei aulice transilvane despre procesul comunei Răşinari.

[2] Muller o. c. p. 163 şi urm.

www.dacoromanica.ro

lipsă de pământ şi când în schimbul unui petec de loc erau în stare să iee asupra lor orice îndatoriri. Totuşi cu ele nu poate dovedì dl Müller îndatoririle speciale ale «pertinenţelor comunale».

Serviciu pentru scopuri publice prestau — după autorul sas — Românii din *Răşinari* şi *Sadu* păzind, ca plăieşi, graniţele ţării. Acest serviciu li-a fost impus prin contractul încheiat între ei şi între scaunul Sibiiului în anul 1383.[2] Dar tocmai acest serviciu erà o reminiscenţă din vremurile, când Românii din jurul cetăţilor, ale aşanumitelor *castra regia*, străjuiau hotarăle ţării, înzestraţi fiind pentru aceasta cu privilegii deosebite. Românii au prestat acest serviciu şi dupăce au ajuns în cuprinsul fondului regiu. Se înţelege de sine, că din aceasta nu se poate deduce pentru ei un raport de supunere, cum vrea s'o facă dl Müller.

Dacă, mai departe, Românilor din *Poplaca*, li-se impune, prin statutul magistratului din Sibiiu, alcătuit în anul 1584, îndatorirea de a ajutà la lucrul de clădire al oraşului şi de a servì ca fugari (soli) în timp de războiu, aceasta măsură a magistratului nu poate fi caracterizată altfel, decât ca un *abuz de putere*, şi nu cum o numeşte dl Müller «eine durch Aufnahme in das Statut gleichfalls als vertragsrechtlich gekennzeichnete öffentlich-rechtliche Verpflichtung». Astfel de abuzuri şi-a permis, mai ales, magistratul din Sibiiu. In cursul proceselor purtate în veacul XVIII, ele au fost dovedite de Români ca abuzuri, cari şi-au avut izvorul în volnicia autorităţilor săseşti. Dacă, mai departe, Românii din *Ticuşul românesc* iau, în anul 1727 asupra lor îndatorirea de a-se îngrijì, ca şi Saşii de cărăuşia dijmei pentru principe (*gleich den Sachsen* an den Zehntfuhren für

---

[2] Vezi mai jos la anexe Românii din jurul cetăţii Tălmaciu şi Lotru.

www.dacoromanica.ro

den Landesfürsten sich zu beteiligen haben),[1] acest serviciu public, pe care îl prestau şi Saşii din Ticuşul-săsesc nu poate fi considerat, ca o îndatorire specială a «pertinenţelor comunale».

Dovezile, cari le citează pentru a-şi susţineà teoria sa, că «pertinenţele comunale» prestau în urma unui acord făcut prin contract, şi serviciu pentru scopuri private, — îl aduc pe autor într'o îndoită contrazicere cu sine însuşi. *Intâiu* nici nu poate dovedì, că aceste servicii le prestau Românii în urma vreunui acord încheiat cu Saşii.[2] Menţiune despre ele se găsesc numai în statutele Saşilor şi în alte fasiuni date de ei şi nicidecum în contracte încheiate cu Românii. *Pe urmă,* chiar dl Müller recunoaşte la alt loc, că serviciile făcute de Românii din Gurarâului, Sadu şi Ticuşul-românesc unor funcţionari saşi sunt a se considerà ca *pretenţii abuzive* ale respectivilor funcţionari (wahrscheinlich sind.... *als missbräuchliche Ansprüche* dieser Kreisoberbeamten zu betrachten).[3] Dacă şi dânsul trebuie s'o recunoască aceasta, atunci de ce îşi clădeşte argumentele sale pentru existenţa «pertinenţelor» pe astfel de abuzuri? De ce nu spune, din capul locului, că serviciul cutare îl făceau Românii, nu deaceea, că erau îndatoraţi să-l facă, ci pentrucă erau constrânşi de funcţionarii saşi, să le presteze? Noi i-o spunem dlui Müller: fiindcă n'a vrut să caute adevărul, ci a încercat să-l întunece prin inventarea teoriilor sale nouă despre pertinenţele comunale şi cercuale.

Intreg capitolul,[4] care priveşte dările, e scris cu tendinţa, ca să stea în serviciul teoriilor, cari le reprezintă

---

[1] O. c. p. 164.
[2] O. c. p. 164.
[3] O. c. p. 183—4.
[4] O. c. p. 166.

www.dacoromanica.ro

dl Müller. De aceea şi spune dânsul, că aceste «*ocazional*» puteau fi iertate cu totul (dass diese *gelegentlich* ganz erlassen werden konnten), spre a-le apropià mai mult de situaţia comunelor, cari formau posesiunea vreunui nobil şi a-le îndepărtà din şirul comunelor săseşti, cari plăteau toate numai o dare: a Sf. Martin, numită aşa după ziua, când aveà să se solvească. De altfel numai despre o singură comună, poate spune, că erà scutită de dare, pe când ceeace afirmă d-sa despre darea Românilor din Gurarâului nu corespunde adevărului. Anume, pe baza unui document al principelui Gabriel Bathori deduce, că darea Românilor din Gurarâului face a opta parte din darea locuitorilor din Cristian şi *că ea îi compete comunei Cristian* (dass diese den achten Teil der Grossauer Steuer betrage und der Gemeinde Grossau gehöre).[1] Adevărat, că ea făceà a opta parte din darea locuitorilor din Cristian, dar ea nu-i competeà acestei comune. In documentul respectiv, citat la alt loc,[2] corect şi fără adausuri de dl Müller, principele îi obligă pe Românii din Gurarâului, despre care spune că sunt aşezaţi pe hotarul Cristianului, să contribuie cu a opta parte la darea ce trebuià s'o plătească Cristianul (entrichten sie an der von den Grossauern zu leistenden Steuer den achten Teil).[3] Prin urmare în proporţie cu teritorul pe care îl au şi împreună cu Cristianul solvesc darea sf. Martin, ca toate comunele, săseşti şi româneşti, de pe pământul crăiesc. Aceasta comună însă nu erà proprietatea Saşilor din Cristian, fiindcă ei nu aveau nici un titlu de drept asupra ei şi nici nu erau domni de pământ ai Românilor din Gurarâului, cum ar vreà să-i facă dl Müller prin adausul şi intrepretarea falşă, ce-o dă documentului respectiv.

---

[1] Ibidem.
[2] O. c p. 112.
[3] Ibidem.

www.dacoromanica.ro

Intre dările publice, cari aveau să le solvească Românii din «pertinenţele comunale» numără dl Müller cincizecimea, dijma mieilor, a poamelor şi a vinului, precum şi taxa, care o plăteau cei nou căsătoriţi comunelor săseşti.[1] Argumentaţia dlui Müller în capitolele, cari privesc aceste dări este cât se poate de şubredă, cu toatecă ea aici ar trebuì să fie mai tare şi mai convingătoare. E natural însă, că dacă nu existà o normă validă pentru toate «pertinenţele comunale», cari numai dl Müller le-a scos la iveală, nici autorul sas, cu toate sforţările sale, *nu poate creà un drept unitar* al acestor «pertinenţe».

Incât priveşte *darea cincizecimii*, datul oilor, dl Müller aduce ca dovadă mai întâiu pe Românii din Rumeşel, despre cari se spune, că o solveau la anul 1493.[2] Dacă ştirea respectivă ar confirmà pur şi simplu faptul acesta, atunci datoria unui om de ştiinţă ar fi fost să cerceteze, cum se face, că pe teritorul pământului crăiesc se solveşte o taxă, pe care o exclud de acolo legile existente. Şi ar fi găsit, de sigur, cauza acestei anomalii. In documentul citat de dl Müller[3] se spune, că magistratul din Orăştie raportează în anul 1493 că Românii din Cugir, Rumeşel şi Sebeşel au declarat că, mai bucuros plătesc quinquagesima în locul dării săseşti. Magistratul se va fi învoit cu aceasta şi aşa se explică faptul, că Românii din satele numite plăteau *o taxă impusă numai iobagilor*. Ocupaţia lor nu le permiteà să contribuie la darea Sf. Martin, ca ceialalţi locuitori de pe fundul regiu, în fiecare an cu o sumă anumită, ci ei mai bucuros o suplineau cu cincizecimea Aşa se va fi întâmplat şi în celelalte comune, unde se mai aminteşte

---

[1] O. c. p. 166 169.
[2] O. c. p. 166.
[3] Vereins-Arhiv XV p. 222.

www.dacoromanica.ro

de aceasta dare. O recunoaşte aceasta şi un jurist al Saşilor, Fr. Schuller v. Libloy, [1] care a scris o istorie a dreptului din Ardeal.

De altfel ştie şi autorul sas, că Românii de pe pământul crăiesc erau scutiţi de această contribuţie prin decrete speciale ale regilor ungari. Dânsul aminteşte numai decretul regelui Vladislav II, în care se spune, că Românii aşezaţi în comunele săseşti sunt scutiţi de-a plătì regelui cincizecimea. [2] Nu ştie sau mai bine zis nu vrea să ştie şi de diploma regelui Matia din anul 1648, în care se spune limpede: «Valachi in sedibus Saxonicalibus commorantes non solvant quinquagesimam, quia decimas ecclesiis et alias taxas cum Saxonibus simul regiae Majestati persolvunt». [3] In aceste cuvinte se cuprinde şi o preţioasă mărturisire pentru noi, anume, că Românii vreau să solvească *regelui dările* deodată cu Saşii. In rând cu Saşii şi nu supuşi lor erau ei deci după aceste cuvinte ale regelui Matia. Dl Müller tratând despre quinquagesima Românilor nu ne citează cuvintele regelui Vladislav II, fără cum am văzut mai sus, ne dă numai cuprinsul decretului său. Şi aceasta o face însă cu o anume intenţiune. «Im gleichen Iahre 1493 erfahren wir, dass diese Rumänen *statt an den König*, beziehungsweise dessen Stellvertreter, *an die Sachsen die Fünfzigstabgabe einzuwähren haben*» [4] spune dânsul şi aici aduce drept dovadă pe Românii din Cugir şi Sebeşel. Nu-i vorbă, admirabilă argumentaţie! Regele renunţă la quinquagesima Românilor de pe fundul regiu în favorul Saşilor. Nu o spune direct profundul cunoscător al referinţelor de drept de pe «vatra săsească», ci ne face

[1] Siebenburgische Rechtsgeschichte II. Aufl. I. B. p. 279. Nota.

[2] O. c. p. 237.

[3] G. D. Teutsch; Das Zehntrecht der ev. Landeskirche A. B. in Siebenburgen p. 43.

[4] Muller în o. c. p. 237—8.

www.dacoromanica.ro

numai să credem, că a fost aşa. Ei dar prin aceasta îşi tradează şi ignoranţa şi sistemul falş de argumentare, pe care îl foloseşte.

Quinquagesima nobilium, care o plăteà nobilimea ungurească din Ardeal regelui, dupăce o scoteà dela iobagii români, se consideră de un bun, venit sau drept special al regelui, care conform Art. III a regelui Vladislav II, Decr. al 7-lea din 1514, erà inalienabil. Saşii nu aveau dreptul s'o adune pe pământul crăiesc fiindcă nu erau nobili şi Românii de aici nu erau datori s'o plătească, fiindcă nu erau iobagii Saşilor. Ea se plăteà numai de către Românii, cari erau iobagi.[1] Dacă găsim totuşi vreun caz că Românii plătesc darea aceasta şi pe fundul regiu, atunci el se explică numai cum am demonstrat mai sus, prin faptul că o plăteau în locul dării săseşti dela sf. Martin. Aceasta erà o normă validă pentru toţi Românii de pe pământul crăiesc şi dl M. nu poate s'o răstoarne altfel, decât interpretând încă odată falş documentul, în care se vorbeşte de cincizecimea Românilor din Cugir, Rumeşel şi Sebeşel.[2]

Dacă însă, afară de aceste trei comune, dl M. mai induce şi altele, cari plăteau cincizecimea pe fundul regiu, aceasta se poate explicà numai în chipul arătat mai sus, fiindcă aici în virtutea decretelor regale, Românii erau scutiţi de cincizecime. Se înţelege funcţionarii Saşilor nici aici nu s'au sfiit a călcà dispoziţiile regale şi legile, cari erau în vigoare, ci abuzând de puterea lor pretindeau cincizecimea şi dela astfel de comune, unde n'aveau dreptul s'o pretindă. Ca exemplu în privinţa aceasta pentru abuzul săvârşit de Saşii din Sibiiu ne pot servì comunele Avrig, Mohu, Săcădate şi Veştem cari erau obligate, pe baza statutelor oraşului, să con-

[1] Schuller v. Libloy o. c. p. 279 şi urm.
[2] Muller o, c. p. 238.

www.dacoromanica.ro

tribue cu datul oilor la venitele judelui regesc din Sibiiu. «Dass der Schaffünfzigste selbst eine gesetzliche Abgabe der Kreiszubehörgemeinden gewesen ist»[1] n'o poate dovedì dl M. nici cu judecata Principelui Cristofor Bathori, fiindcă ea contrazice şi decretelor regale menţionate şi uzului observat pe pământul crăiesc şi afară de aceea principele Bathori nu vorbeşte de cincizecimea Românilor de pe pământul crăiesc, ci a celor de pe pământurile nemeşeşti.[2]

Rămâne dar să facem o constatare nu tocmai măgulitoare pentru competinţa istorică a dlui Müller, în ceeace priveşte cele două capitole privitoare la cincizecimea Românilor din «pertinenţele comunale» şi cele «cercuale». Dânsul n'a ştiut şi poate nici n'a voit să ne explice corect provenienţa acestei dări la Românii din fundul regiu, pe cari îi împarte în două categorii, fără de nici o justificare.

In privinţa dijmelor trebuie să fixăm aici concluzia la care a ajuns şi dl Müller, dupăce a văzut lipsa de unitate în solvirea acestei dări publice, că adecă ea a fost solvită de Românii din «pertinenţele comunale», numai acolo, unde mai înainte au locuit Saşi, cari erau obligaţi să plătească dijme pentru terenele, ce le lucrau.[3] La dijmele Românilor vom revenì mai jos.

La dările publice numără dl M. şi taxa, care o plăteau în Poiana, cei nou căsătoriţi comunei săseşti Dobârca (Dobrung), pe când taxa, ce o luà cu prilejul acesta judele din Poiana, o consideră şi dânsul ca un abuz.[4] Noi însă suntem aplicaţi a crede, că şi una şi alta, ca nefiind fundate prin lege, sunt a se luà ca abu-

---

[1] Ibidem.
[2] Archiv XV p. 454.
[3] O. c. p. 167—8.
[4] O. c. p. 169.

www.dacoromanica.ro

zuri săvârşite în paguba Românilor din Poiana, de aceea au şi fost sistate de Curtea din Viena în anul 1789.

Pe lângă aceste dări publice situaţia excepţională a Românilor din «pertinenţele comunale» o mai dovedeşte, după dl M. şi faptul, că Românii din comunele aceste erau mărginiţi în dreptul lor de a posedà case, curţi şi alte realităţi. Aceste restrângeri le vedem noi şi la comunele săseşti[1] şi din ele nu se poate deduce, decât marele zel desvoltat de Saşi pentru a restrânge dreptul de posesiune pe pământul crăiesc şi de a nu lăsà să se încuibe aici elemente străine. Că plecând din aceasta năzuinţă a lor, Saşii au comis şi abuzuri, pe cari nu le-a delăturat decât judecata mai obiectivă a curţii din Viena, acesta este un fapt cunoscut.

«Pertinenţele comunale» aveau anume drepturi — după dl M. — pentru folosinţa cărora solveau o taxă, cum erà d. e. dreptul de a păşunà oile pe munţi de altele se foloseau fără să plătească nici o taxă, cum erà dreptul de a întrebuinţà ghinda pădurilor şi de a-şi tăià lemne din păduri pentru folosinţa proprie.[2] Faptul că şi Românii plăteau, în unele locuri, alături de Saşi taxa pentru pământul arător, aşanumita «Medemabgabe», puteà să-l convingă pe autor, că Românii nu erau supuşi iobagi ai respectivelor comune săseşti, cum vrea dânsul să-i prezinte, ci dispuneau de aceleaşi drepturi ca şi Saşii.[3]

Tratând despre dreptul de morărit şi pescărit al acestor pertinenţe, dl M. vrea să ne facă a crede, că acest drept se găsià în posesiunea comunelor săseşti cari erau stăpâne peste aceste sate. «Dreptul de mo-

[1] Dr. G. A. Schuller: Aus der Vergangenheit der siebenbürgisch-sachsischen Landwirtschaft p. 21 şi urm. p. 97—98.

[2] Muller o. c. p. 170—176.

[3] O. c. p. 173—4 şi Dr. G. A. Schuller o. c. p. 28—29.

www.dacoromanica.ro

rărit (Mühlenrecht) în pertinenţele comunale ar trebuì (!) să fie privit ca un drept, ce li-se cuvine exclusiv numai comunelor respective săseşti» — spune dânsul şi ne trimete totodată să răsfoim o carte a dlui Dr. G. A. Schuller, la locul unde acesta vorbeşte despre dreptul de morărit al comunelor «libere săseşti». Noi am căutat în cartea aceasta şi am aflat, că mori existau pe fundul regiu foarte multe, până şi în satele cele mai mici,[1] în posesiunea particularilor şi a comunelor. Pe Români nu i-a oprit nimeni dela morărit, cum i-a oprit d. e. magistratul din Sibiiu dela pescăritul prin râuri în anul 1582, ca să-i facă pe voie unui «ţeh» al Saşilor, cari făceau sport din pescuit. Ba dl Schuller, ne spune, că ambele aceste ocupaţiuni, cu timpul au trecut cu totul în mânile Maghiarilor şi a Românilor. «Selbst die Flussfischerei wird nur noch ab und zu, fast nur sportweise, betrieben und im übrigen ebenso den Romänen überlassen, wie das Müllergewerbe fast immer in magyarischen oder romänischen Händen ist».[1] De fapt cele mai multe comune româneşti se şi află în posesiunea uneia sau a mai multor mori. Nici din dreptul de a posedà mori, care nu erà exclusiv al Saşilor, nu-şi poate justificà dl Müller existenţa «pertinenţelor» sale «comunale».

Din toate îndatoririle impuse acestui soiu de comune româneşti pe pământul crăiesc, dl M. vrea să scoată o concluzie: *că aceste comune au fost posesii de ale comunelor săseşti, cari dispuneau asupra lor cu drept nobilitar* şi că Românii din aceste comune erau supuşii sau iobagii Saşilor, pentru cari ar aveà aceştia şi acum dreptul să pretindă despăgubire urbarială. «Dass es sich um Vermögenswerte von vielen Hunderttausenden handelt, welche der Iosephinismus auf Kosten der Sachsen

[1] Idem p. 122.

www.dacoromanica.ro

den Rumänen hat zuteil werden lassen, dürfte aus den bei den einzelnen Gemeinden erörterten Daten zur Genüge hervorgehen» — exclamă, adresându-se către conaţionalii săi şi îndemnându-i a cere, pentru satele româneşti, despăgubire urbarială.

Cât de arbitrară este această concluzie, care calcă în picioare şi natura fundului regiu — cum am demonstrat mai sus — şi nu ţine seamă nici de mărturiile istorice, poate să judece fiecare om, care e cât de cât iniţiat în istoria patriei şi în istoria dreptului maghiar. Inainte de toate n'a izbutit autorul să ne demonstreze existenţa unui drept unitar al acestor «pertinente comunale», care s'ar fi stabilit, necondiţionat, dacă ele ar fi existat. Cele şapte scaune controlau cu ochi de Argus referinţele de drept de pe pământul crăiesc, cari s'au desvoltat, pretutindeni, în modul cel mai unitar şi Saşii nu ar fi întârziat a fixà şi în scris bazele pretinsului drept al «pertinenţelor comunale», cunoscut fiind spiritul lor conservativ. Diploma andreiană însă nu le dădeà dreptul nici să ceară vre-o comună sau prediu, cu atât mai puţin dreptul de a-le posedà aceste cu drept nobilitar. (Volumus etiam et regia auctoritate praecipimus, ut nullus de jobagionibus nostris villam vel predium aliquod a regia majestate audeat postulare si vero aliquis postulaverit, indulta eis libertate a nobis contradicant).

Dar să vedem mai deaproape, ce argumente aduce dl Müller, spre a ne demonstrà, că aşanumitele «pertinenţe comunale» ale d-sale, ar fi fost de fapt «posesii» de ale Saşilor.

Unele din comunele aceste sunt numite parte de Saşi, parte în alte documente posesii (possessio), aşa comunele Pianul de sus, Răşinari, Vaidei, Gurarâului, Sadu şi Ţelina, — din ceeace s'ar adeverì dreptul de

www.dacoromanica.ro

proprietate al comunelor săseşti asupra lor. Cât s'a străduit dl M, totuşi n'a izbutit să găsească aceasta denumire pentru toate «pertinenţele comunale», decât numai pentru câteva şi într'o formă, care nu-l îndreptăţeşte să-şi tragă concluziile sale. Terminul «possessio» se foloseşte, ce-i drept, pentru proprietăţile nobilitare. Pe pământul crăiesc însă, unde ca domn de pământ erà considerat regele, comunele singuratice erau de repeţiteori, numite ori *«possessio regia»* [1] ori *«possessio regalis»*.[2] Cea dintâi numire o poartă comuna Romos pe care nici dl Müller n'o consideră de pertinenţă comunală, pe când a doua i-se dă comunei Vaidei, pe care dânsul ar vrea s'o decreteze proprietate săsească. Despre satul Vaidei ştim, că a fost luat de regele Ioan Zapolyai de sub jurisdicţia Orăştiei (1532) şi a fost zălogit sub Mihail Gyulai, dupăce mai înainte a fost decretat ca aparţinător comitatului Hunedoarei. Saşii l-au reclamat susţinând că nu este posesiune nobilitară, ci săsească, aparţine adecă fundului regiu, care nu se poate donà nimănui. Voevodul Ardealului, Stefan Mailat, răspunzând Saşilor, în anul 1537, le spune: «Scribitis praeterea hoc quoque, qod possessio illa Wyffalio non esset nobilitaris sed saxonicalis... Possessionem quidem illam ad sedem Zaazwaros pertinere, negare non possumus, cum primum tamen illa a Maiestate regia egregio quondam Michaeli Gyulay in mille florenis inscripta fuit, statim etiam conditionem illius possessionis mutatam esse opportuit, cum possessoris statim personam possessio talis respicere videatur».[3] Se vede prin urmare, că regele cunoscând natura fundului regesc, a scos Vaideii de sub jurisdicţia celor şapte

---

[1] Archiv d. V. f. S. L. XV. p. 234.
[2] Ibidem, p. 289.
[3] Ibidem, XV, 271 şi urm.

www.dacoromanica.ro

scaune și numai pe urmă l-a zălogit. Când urmașii lui Mihail Gyulai l-au restituit celor șapte scaune, atunci aceasta comună a intrat din nou în drepturile ei de mai înainte. Dacă Sașii câțiva ani mai târziu, la 1551, o numesc «possessio»,[1] aceasta nu puteà să o înțeleagă așa, că Vaideii ar fi o posesiune nobilitară a Sașilor, ci că e o «posesiune regală», adecă o comună situată pe pământul crăiesc. De altfel terminul de «possessio» pentru comune de pe fundul regiu se întrebuințează și de altădată, fiindcă se luà și în înțeles mai larg, determinându-se astfel orice comună. Voevodul Christofor Bathori numește în anul 1577 *comuna Hășag* din scaunul Mediașului tot *posesiune*, ca și pe celelalte comune săsești din acest scaun «*quae possessio* privatis quibusdam consvetudinibus extra *alias possessiones harum duarum sedium* uti et frui dicitur»,[2] iar dl M. traduce în cazul de față *possessio* cu germanul «*Ortschaft*» fără să se poticnească și să-și facă scrupuli pentru situația, în care se aflau aceste comune săsești din scaunul Mediașului. Iată deci, că întrebuințarea sporadică a acestui termin, căruia însuși dl Müller nu-i dă semnificațiunea proprie totdeauna, necum să o fi făcut aceasta documentele din veacul XVI și XVII, — nu-i ofere autorului sas nici un argument plausibil. Dacă am întoarce foaia și am întrebà pe dl M. că de ce se numesc Sașii din Bungard, la anul 1524, *coloni* saxonicales,[3] sau de ce se vorbește în «conscriptio summaria civitatis sedisque Cibiniensis» de «*coloni saxones*»,[4] câtă vreme cu această numire erau însemnați numai *iobagii*, atunci, știm de sigur, că tot dânsul ar fi acela care n'ar admite, că Sașii respectivi au fost iobagi.[5]

[1] Muller o. c. p 110. [2] Idem p. 214. [3] Idem p. 197. [4] Arhiv XXXII. p. 103. [5] Dl Müller cuvântul «coloni» îl traduce cu «Untertanen», și vorbind despre Românii din Gurarâului, pe baza acestei expresiuni îi face iobagi. Muller o. c. p. 114.

www.dacoromanica.ro

Cât priveşte comunele singuratice avem să observăm următoarele:

1. *Pianul de sus* nu poate fi considerat drept posesiune a Pianului săsesc şi Românii de acolo nu pot fi priviţi ca simpli iobagi, fiindcă pe pământul crăiesc nu erà nimenea iobag şi fiindcă referitor la Românii din Pianul de sus însăşi universitatea Saşilor a declarat că ei sunt «in et sub *libertatibus et iuribus* supra dictarum septem sedium»,[1] înzestraţi cu toate libertăţile şi drepturile locuitorilor aflători pe fundul regesc.

2. Procesul purtat aproape un secol de *comuna Răşinari* cu magistratul din Sibiiu, căruia i s'a pus capăt prin sentinţa preaînaltă rostită de împăratul Iosif II, în anul 1786, la care a ajuns acest proces în urma apelaţiunii, a dovedit în modul cel mai eclatant, că pretensiunea Saşilor, de-a se declarà Răşinărenii ca proprietate a Oraşului Sibiiu, este nejustă, pe nimic întemeiată şi contrară naturei de drept a pământului crăiesc. «*Am aflat* — se spune în rezoluţiunea preaînaltă — *că voi* (Saşii) *v'aţi depărtat mult de natura şi constituţiunile fundului regiu şi de privilegiile dăruite bunilor locuitori ai aceluia, câtă vreme aţi crezut că locuitorii comunei Răşinari trebuie supuşi la taxe şi prestaţiuni diferite şi în urmare trebuie lăsaţi în stare de iobagi; deoarece însă natura fundului regesc aduce cu sine, că locuitorii aceluia să nu recunoască pe nimenea domn de pământ, afară de principe, ba chiar prin privilegii se opreşte de-a cere vre-un sat sau prediu în cuprinsul aceluia, cu atât mai mult de a se donà cuiva, de aceea am socotit că deliberatul vostru trebuie emendat, iar comuna Răşinari trebuie absolvită de orice stăpânire a oraşului Sibiiu şi declarată de comună liberă regească, precum noi am absolvit-o şi*

---

[1] Muller o. c. p. 144.

www.dacoromanica.ro

am declarat-o prin aceasta».[1] Aceasta sentinţă a Împăratului Iosif II nu este arbitrară, cum vreau să-o prezinte Saşii. Ea este legală, fiind pronunţată de ultima instanţă judecătorească, dupăce prealabil s'a cercetat cauza în modul cel mai minuţios. Cetitorul va aflà amănunte din acest proces în documentele, ce se vor adăugà la urmă.[2] Prin sentinţa de sus au fost nimicite toate decisiunile anterioare ale guvernului din Ardeal, pe cari dl Müller şi acum le aduce, zădarnic, în sprijinul teoriei sale. Ţinem să remarcăm aici, faptul, că dânsul citează şi astăzi, fără nici o observare, documentul regelui Matia din anul 1467, prin care acesta restituie din nou oraşului pentru suma de 250 florini, comuna Răşinari zălogită de oraş şi ajunsă în proprietatea regelui. Despre acest document, în cursul procesului, în diferite rânduri s'a afirmat atât de Răşinăreni, cât şi de fiscul regesc, că e falsificat. Următoarele argumente s'au adus înpotriva autenticităţii lui: că nu observă nici stilul curial al acelui timp şi nici formula expediţiunii; nu expune nici adevărul, fiindcă nici decum nu se poate înţelege să fi avut oraşul Sibiiu dreptul, iar dacă totuşi l-a avut, să fi zălogit comuna Răşinari înzestrată cu munţi şi păduri foarte extinse, numai cu preţul de 250 fl; că deşi donaţiunea regelui e făcută în toată forma, totuşi ea nu e validă, fiindcă vatămă dreptul comun şi e contra legii din Tripart. p. 2. tit. 8 şi 9, ea e infirmată şi prin aceea, că oraşele sunt incapabile de-a posedà donaţiuni (quia juxta jura communia civitates sunt incapaces possidendorum Donorum), precum şi prin aceea ce se spune în expoziţiune, că comuna respectivă e situată pe teri-

[1] Vezi decretul acesta documentele anexate la memoriul lui Dr. Ioan Borcia sub titlul Csatolmányok...

[2] Fazele acestui proces, le va expune pe larg, arătând originea tuturor abuzurilor săseşti dl Victor Păcală, prof. seminarial, în monografia ce-o tipăreşte despre această comună.

www.dacoromanica.ro

torul sau în scaunul Sibiiului (in territorio Cibiniensi seu Provincia Cibiniensi), prin urmare este un bun regesc, peculium regium, care inalienabil fiind, nu se poate dărui nici într'un chip, fără de pedeapsa prevaricaţiunii, iar dacă totuşi l-a câştigat oraşul, nu s'a îngrijit să-l statueze (donationales statui non fecit) şi astfel, trecând un an, donaţiunea şi-a pierdut valoarea în virtutea Trip. P. 2. Tit. 10, 11 şi 12. Dacă însă totuşi ar fi încercat să-o statueze, magistratul din Sibiiu ar fi călcat privilegiul andreian, iar printr'un uz contrar acestuia, s'ar fi şters cu totul puterea lui.[1] Cam aceste obiecţiuni se făceau în contra documentului numit, de aceea el nu a fost considerat la pronunţarea sentinţei definitive. Dl Müller a ştiut de aceasta şi n'a făcut nici o observare.[2] De ce oare?

Este caracteristic, în ce chip şi cu ce mijloace lucrau Saşii, ca să-şi supună satele româneşti. Petiţiunea următoare a Răşinărenilor dela sfârşitul veacului XVIII, ne descrie suferinţele Românilor în culori cât se poate de vii:

«Fiindu-ne poruncă dela Inălţata Crăiasa noastră precum să ne dăm toate plânsorile noastre înaintea tuturor tisturilor care vor fi rânduiţi în lege:

Noi, satul Răşinari această plânsoare aducem înaintea măriilor voastre, precum în vremea de demult ne-au spus părinţii noştri precum a fost hotarul nostru până unde zic «Vadul Muchii». Apoi s'au sculat domnii din Sibiiu şi ni l-au luat până unde se chiamă de către cetate «Livadia Bulgărilor», şi din sus «Livadia Tănaciului» şi au făcut pace aici, fiind domnii o sută de bărbaţi şi, când au făcut acea aşezare şi legătură a fost leatul 1631,

---

[1] Concept de act în colecţiunea părintelui Emilian Cioran din Răşinari.

[2] In conscrierea anului 1721/22 încă se spune despre Răşinari că «*servitium privatum* praestare non sunt obligaţi», V. a, XXXII p. 125.

4

www.dacoromanica.ro

Martie 13 zile. Şi noi satul Răşinari ne-am ţinut de legătură şi de pace care s'a făcut atuncea, iară domnii Sibiiului nu s'au ţinut de legătură şi de pace, ci ne-au stricat întâiu scaunul cel de lege, care au fost judecând patruzeci de bătrâni juraţi, judecată de moarte, şi au mânat călăraşi şi au tăiat furcile de le-au oborît jos. Şi după aceea s'au pus domnii a stăpânì pădurea în silă şi au zis domnii dela Sibiiu către dregătorii noştri, de acum înainte să bage porci în pădure numai domnii şi 40 de bătrâni şi popii şi morarii, şi *noi neavând nici o putere am căutat să lăsăm.*

Iară după aceea fiind judeţ mare Frank şi Sachs Ianăş bulgăr, ne-au oprit să nu mai bage Români din Răşinari porc în pădure şi ne-au luat lunca cea de fân şi un ştiuc de luncă din sus de către mori, ne iau din trei ploscoane una, şi pe alt ştiuc de hotar plătim cu bani care face suma în tot anul florinţi 33, şi din cari ia a treia în tot anul, iau treizeci de cară de fân şi luând acestea toate în silă dimpreună şi morile. Şi iară în domnia acestor domni mai sus numiţi Frank şi Sachs Ianăş, au adus cârcimă bulgărească în Răşinari şi au oprit pe tot omul să nu mai aducă cârcimă în Răşinari, fără numai domnul bulgăr, al lui vin să se vânză.

Şi când a fost domnul Werder bulgăr a luat un om un cop de vin dela un popă şi l-au prins ducând vinul acasă şi l-au băgat în curtea sfatului şi nu l-au slobozit până n'a plătit 12 florinţi birşag, şi alţi doi oameni într'alt rând au beut într'o seară la un popă şi iară i-au prins şi i-au ţinut în curtea sfatului şi când i-au slobozit le-a dat la unul câte 12 lopeţi.

După aceea când a fost judeţ mare domnul Taici (Teutsch) acesta a făcut de au luat dela o stână un caş şi un berbece, apoi au luat doi caşi şi doi berbeci dela toată stâna şi a fost multă vreme aşa. După aceea

www.dacoromanica.ro

fiind judeţ mare domnul Bosner şi bulgăr domnul Ţikelea (Czikelius), a lăsat acei doi caşi şi acei 2 berbeci dela toată stâna şi au cerut bani dela toate stânile care face suma preste tot florinţi 230, şi cerând bani noi n'am voit să dăm ştiind că sânt ai noştri munţii de moşie. Apoi văzând domnii că nu dăm banii ne-au prins şi ne-au bătut, şi au mânat pe domnul Abraham şi pe domnul rităr şi domn Lunart (Leonhard) care este judeţ la Miercurea şi pe domnu vaşerbirău care este acum, fiind atuncea hodnogi, şi au prins pe Bucur Hămbăşanu fiind deregătoriu, şi Maniu Roman şi pe Bucur Ihora şi pe Alăman Băncilă şi pe Coman Răspop şi pe Bucur Scumpie, şi prinzându-i au zis către Hămbăşanu, unde-i judele? El a răspuns, nu ştiu, că judele fugise de frică, şi pe acei oameni cari îi prinsese i-au legat unul de altul de i-au băgat în temniţă bătându-i cât le-a fost voia, şi i-au ţinut prinşi 17 zile şi până n'au dat banii munţilor nu i-au slobozit de acolo, *şi la un om au băgat călăraşii calul în casă şi i-a dat fân pe masă şi nu l-a scos din casă până n'a plătit tot.*

Aceasta ni plânsoarea înaintea măriilor voastre cinstiţi domni. Iară când a fost domnul Iacob Fânogiu ne-au oprit să nu mai bage om din Răşinari porcul în pădure, nici păzitori de român să nu mai fie ci au pus amândoi de sas.»[1]

3. Despre *Poplaca*, încă afirmă dl Müller că a fost proprietatea oraşului Sibiiu. Referitor la aceasta comună însă nu poate aduce, în favorul său, altă dovadă, decât că magistratul a dispus în anul 1584 ca venitele de acolo să se chiteze pe seama fondului săracilor din Sibiiu. Se poate din aceasta face concluzia, că Românii din Poplaca au fost iobagii domnilor sau săracilor din Sibiiu? De sigur, că nu. Trecând cu vederea faptul, că aceasta

[1] Din colecţiunea de documente a părintelui Emilian Cioran.

4*

www.dacoromanica.ro

a fost o simplă măsură administrativă, fiindcă magistratul nu puteà să schimbe caracterul de drept al unei comune, în decursul procesului, ce l-a purtat Poplaca cu Saşii din Sibiiu, Cristian şi Turnişor,[1] magistratul nu a putut dovedì prin nimic dreptul său de proprietate asupra comunei Poplaca şi astfel Impăratul Iosif II prin decretul aulic din 23 Noemvrie 1786, a decretat şi aceasta comună de liberă. De altfel şi în conscrierea făcută în anii 1721—22 se spune despre Poplaca apriat «Est in regio fundo positus valachicus pagus, *debito cum servitio nemini sunt obligati.*»[2]

4. Şi despre frumoasa şi fruntaşa comună *Gura-râului* se spune în conscrierea amintită, că «est pagus valachicus, *privato cuiquam debitum servitium praestare non erant obligati*», dar de vre-o doi ani judele regesc din Sibiiu îi constrânge (coguntur) să-i dea pe an 54 pluguri.[3] Abuzul acesta al judelui regesc însă nu-l îndreptăţeşte pe dl M. să considere comuna aceasta drept proprietate a Saşilor din Cristian.[4] Cu atât mai puţin poate să o facă aceasta întemeiându-se pe diploma din anul 1611 a principelui Gavriil Bathori, care fiind interpretată corect de acelaş principe în anul următor (1612), nu-i convine dlui M. De aceea îl şi ocărăşte pe acest principe, fiindcă nu i-a facut pe voie nici dsale şi nici Saşilor, «*Der Fürst leistet sich nunmehr den Gewaltstreich*» — de a nu recunoaşte dreptul de proprietate al cetăţenilor din Cristian asupra comunei româneşti, dacă ar fi recunoscut-o însă aceasta atunci, de sigur, nu s'ar fi chiemat «Gewaltstreich» ci altfel. Frumoasă pildă de obiectivitate din partea unui om de ştiinţă.

[1] Vezi documentele publicate în acest studiu.
[2] V. a. XXXII, p. 128.
[3] Arhiv. d. V. f. S. L. XXXII. p. 131.
[4] Muller o. c. p 187.

www.dacoromanica.ro

5. Cu privire la *Sadu*, dl M. aduce un document al principelui George Rákoczi, din anul 1646, în care Românii de aici sunt numiţi «*iobagii*» Cisnădiei. Nu ne putem exprimà mai pe larg despre acest document unic în felul său, deoarece nu-l cunoaştem în întregime. Dl M. spune că se află în arhiva Cisnădiei, dar nu ne dă numărul lui, probabil din cauza, că arhiva numită nu-i aranjată încă. Acest document, dacă cuprinsul lui este de fapt aşa, cum îl rezumează dl M., nouă ni-se pare imposibil de-a fi autentic. Nu se face amintire sau aluziune la el, în contractul încheiat între Românii din Sadu şi Saşii din Cisnădie la 1698, ba presupunând existenţa acestei diplome a principelui Rakoczi, încheierea acestui contract ar fi cu totul de prisos. Nici în decursul procesului purtat sub Iosif II. Saşii n'au adus alte dovezi documentare, decât contractul din 1698 şi de sigur, de ar fi existat, ei ar fi prezentat cu prilejul cercetării, ce s'a făcut, această diplomă atât de importantă pentru ei.[1] Chiar presupunând, că au primit Saşii o astfel de diplomă dela principele ardelean, ea ar fi vătămat natura de drept a fundului regiu, unde cum am dovedit mai sus, nu existau iobagi şi nici domni de pământ. Saşii din Cisnădie s'ar fi folosit de dreptul obţinut şi prin practică mai îndelungată decât un veac, ar fi putut să dovedească înaintea împăratului Iosif II. dreptul lor de stăpâni asupra comunei Sadu. *Decretul aulic din 26 Februar 1787*, ne mărturiseşte însă, că Iosif II. a recunoscut şi comuna Sadu de comună liberă, înzestrându-i pe Români cu toate drepturile, ce le competeau. Sentinţa împăratului a mântuit una din cele mai vechi comune româneşti, ai cărei locuitori păziseră odată hotarăle ţării, de şicanările nedrepte şi nelegale ale Saşilor.

---

[1] Vezi «Vortrag der ung. siebenburg. Hofkanzley vom 23 May 1785», acte din colecţiunea dlui Dr. V. Cioban.

www.dacoromanica.ro

6. Singură măsura luată de comisia lui Seeberg în anul 1754, nu poate confirmà părerea că comunele româneşti *Rod*, *Poiana* şi *Cărpeniş*, au fost simple posesii ale comunelor săseşti.[1] Impăratul Iosif II. le-a declarat şi pe aceste comune de libere prin decretul aulic din 16 Martie 1789.

7. In epoca de după Iosif II. s'a întemeiat în scaunul Sighişoarei un sat, *Ţelinele* (Wossling) după norma posesiilor nobilitare, pentru care oraşul Sighişoara a obţinut în anul 1861 o despăgubire de dijme iar în anul 1889 şi despăgubire urbarială. Aceasta dovedeşte «în modul cel mai clar» — zice dl M. — caracterul de posesiune (nobilitară) a acestei comune.[2] Ţelinele au existat însă şi mai înainte. Dintru început fiind un prediu greu accesibil, a rămas necultivat, un loc liber («Freitum») ale Saşilor. Un şir întreg de sate săseşti aveau dreptul, mai târziu, să se folosească de el, toate din scaunul Sighişoarei.[3] Aceasta a ţinut până în anul 1575, când principele Stefan Bathori a dăruit venitele din acest prediu spitalului din Sighişoara. Iată ce observări face, scriitorul sas *Fr. Müller*, cu privire la această donaţiune: «Es ist bezeichnend, dass diese Schenkung nicht den Grund und Boden, nicht das Prädium vergabt, sondern bloss die Einkünfte betrifft.[4] Der Grund konnte als Königsboden vom Fürsten nicht verschenkt werden und blieb städtischer Allodialboden sowie die Verwaltung des Prädiums, welches bereits früher aus einem Stuhls — ein Stadtprädium geworden von der städtischen politischen Behörde fortgeführt

[1] Muller o. c. p. 152.

[2] Idem p. 158.

[3] Dr. G. A. Schuller o. c. p. 7, 8 şi 28.

[4] Ar fi interesant să se examineze sub acest raport şi alte diplome de a principilor din Ardeal, aduse ca dovezi de dl Muller.

www.dacoromanica.ro

wurde.»[1] Principele dăruià spitalului din Sighişoara numai venitele acestui prediu şi nu însuşi prediul, care ca pământ crăiesc nu se puteà înstrăinà. Totuşi în decursul timpului Saşii din Sighişoara au încercat de mai multeori să facă pe Românii, cari se aşezaseră în Ţeline, iobagi, deşì guvernatorul Stefan Betlen accentuà şi la 1621, că Ţelinele (Wossling) sunt «fundus regius»[2] abià în haosul născut după moartea lui Iosif II. au izbutit pe deplin cu aceasta. Cel puţin aşa deduce dl M. dintr'un contract încheiat la 1798 de comunitatea din Sighişoara şi un arendator. Pe acest punct de vedere s'au pus şi forurile competente, dându-le Saşilor despăgubire urbarială. E clar însă şi îndestul dovedit, că Saşii din Sighişoara au obţinut această despăgubire pe nedreptul, pentrucă oricât ar scoate la iveală dl M. «drepturile dominale» (die grundherrlichen Rechte), exercitate de oraş asupra Românilor din Ţeline, aceste nu erau «drepturi» ci *abuzuri* evidente, cum au fost ele stigmatizate de forurile judiciare în cursul proceselor purtate în contra Saşilor. Un astfel de abuz însă, unic în felul său, nu poate dovedì faptul, că pe pământul crăiesc ar fi existat vreodată domni de pământ şi iobagi de ai acelora.

Două rescripte preaînalte se exprimă în mod clasic referitor la aceasta «*Natura fundi regii diversitatem jurium excludit*» se spune la 20 April 1820, iar împărăteasa Maria Terezia la 3 August 1770, adresându-se Saşilor le reproşează: «Cu neplăcere am înţeles, că naţiunea săseaşcă vrea să-şi atribue sie-şi proprietatea fundului regiu, în care locueşte şi dreptul lui. *Deci pentru această aroganţă să înfruntaţi pe acea naţiune*

---

[1] Friederich Muller, Geschichte der siebenburgischen Hospitaler bis zum Iahre 1625, Schassburger Gymnasialprogramm 1856, p. 49.

[2] Idem, p. 48—49.

www.dacoromanica.ro

şi să-i faceţi cunoscută neplăcerea noastră». (Hoc itapue arrogatum cum peculiari displicentiae nostrae significatione eidem nationi exponetis).

Cu aceasta, credem, că am izbutit să dovedim netemeinicia părerilor istorice ale dlui Müller şi să-i calmăm întrucâtva setea după câteva sute de mii, cari ar vrea să le ia din avutul românesc. Dacă în trecut am ştiut de repeţiteori să ne apărăm moşia străbună în modul cel mai hotărît, aceasta vom şti-o face şi astăzi, când s'au deschis şi pentru noi, mai largi porţile dreptăţii şi ale luminii.

V.

Pe când în capitolul cel dintâiu dl Müller a tratat despre «pertinenţele româneşti ale comunelor de pe pământul săsesc de odinioară» în capitolul al doilea se ocupă cu pertinenţele cercurilor şi cu Românii aşezaţi «după dreptul pertinenţelor cercuale». Pe cât au fost însă de greşite vederile dlui M. despre aşanumitele «pertinenţe comunale», tot aşa de puţin întemeiata este şi existenţa acestor «pertinenţe ale cercurilor», a căror urmă nu o aflăm până la dl M. nicăiri. Comparând cu atenţiune cele două feluri de «pertinenţe», pe cari le distinge dânsul, noi nu putem să înţelegem că de ce a luat spre pildă, Rumeşelul între pertinenţele comunale când tot aşa de bine puteà să încapă şi între «pertinenţele cercurilor». Ba faptul, că această comună e menţionată, în documente, alăturea şi cu aceleaşi drepturi ca şi Cugirul şi Sebeşelul, ne îndreptăţeşte a afirmà că ele toate cad într'o categorie, în ceeace priveşte drepturile, cu care erau înzestrate. Tot în modul acesta arbitrar degradează dl M. vre-o câteva comune din cercul Orăştiei din dreptul de pertinenţă cercuală la cel de pertinenţă comunală,[1] o procedură care numai «ştiinţi-

[1] Muller o. c. p. 196.

www.dacoromanica.ro

fică» nu se poate numì şi din care ne putem deplin convinge, că nici dl M. nu crede neclintit în puterea argumentelor şi teoriilor sale. Ca şi comunele săseşti de fapt, toate satele româneşti de pe pământul crăiesc erau libere şi se bucurau de toate beneficiile locuitorilor de aici. Un jurist al Saşilor Fr. Schuller v. Libloy spune că «In Allgemeinen genossen alle wallachischen Ortschaften in fundo regio das sächsische Gemeindefreithum (Richterwahl, Communität, Deputirte bei den Kreutzversammlungen), hatten jedoch bestimmte Dienste, meist Taxen und Zehnten zu entrichten»[1] Ba şi alţi scriitori şi istoriografi saşi cum sunt I. K. Schuller şi G. D. Teutsch, episcopul de mai târziu, recunosc în parte aceasta susţinând, că Românii ca «inquilini», se bucurau de ocrotirea legilor, erau liberi şi la tot cazul într'o stare, cum nu mai erà pe atunci poporul românesc nicăiri.[2] Dl M. vrea să zică însă, *că pe pământul crăiesc nu existau comune libere româneşti ci numai săseşti,* reducând astfel de-a-binele şi importanţa «pertinenţelor cercuale», cari şi după expunerile dânsului dispuneau de o sumă mai mare de drepturi.

Pentru a stabilì un drept unitar al «pertinenţelor cercuale» (Vorhandensein eines einheitlichen Kreiszubehörrechtes), dl Müller citează mărturia episcopului catolic din Alba-Iulia, care în anul 1515, spune, că Românii din Jibot ar trebuì să solvească decima preotului catolic de acolo «după obiceiul celor 7 scaune» (juxta consuetudinem septem sedium Saxonicalium)[3] Deşì în documentul acesta nu-i vorbă apriat de decime, fără numai în genere de venitele preotului (proventus ejus-

[1] Siebenb. Rechtsgeschichte II. Aufl. I. B. p. 287.

[2] Teutsch, Das Zehntrecht p. 68—69; Schuller, Beleuchtung der Klagschrift gegen die sachsische Nation p. 96.

[3] Muller o. c. p. 225

www.dacoromanica.ro

dem)[1] totuşi admitem, că aici avem să înţelegem dijmele preoţilor săseşti, pe cari trebuià să le solvească Românii «după obiceiul celor 7 scaune». Nu putem admite însă şi nici nu găsim să fie aici vorba de existenţa unui drept special al pertinenţelor cercuale, căci acesta nu se poate deduce numai din faptul, că şi Românii plăteau dijme preoţilor săseşti.

In Ungaria şi în Ardeal, Românii ca aparţinători unei biserici «şismatice», peste tot nu erau obligaţi să solvească decimele, aceste însemnate venite ale bisericii catolice. Canonul 53 al sinodului lateran opreà pe catolici a luà dela «şismatici» decime.[2] Deşì canoanele acestui sinod aveau pentru ţara noastră foarte puţină valoare, totuşi, până târziu, biserica latină nu a pretins decime (dijme) şi dela Români. Limpede se vede aceasta din diploma regelui Ladislau care în anul 1456 spune, că Românii din Cernat, Nagyfalu, Turcheş şi Bacifalu, nu plăteau decime, fără alungaţi fiind ei din aceste sate, au fost colonizaţi alţi «creştini», cari erau obligaţi să dea decimele.[3] Românii din Ardeal plăteau numai acolo acest impozit, unde se aşezau pe moşii de a catolicilor, cari plătiseră mai înainte decima.[4] De aceste moşii erà dejà legat impozitul dijmelor şi astfel mai târziu şi Românii aşezaţi pe ele trebuià să le dea, în urma principiului «onus inhaeret fundo». Acesta a fost raportul Românilor faţă de plătirea decimei, cam până în veacul XVII. Atunci, în urma situaţiei triste în care se aflau ei, staturile şi ordurile transilvane au căutat să reducă, rând pe rând şi puţinele drepturi, cari ne-au mai rămas. Printr'un articol special al Aprobatelor,[5] ei

---

[1] Teutsch o. c. p. 146.
[2] Idem, p. 42.
[3] Hurmuzachi, II. 2. p. 69.
[4] Hurmuzachi, II. 2 p. 392.
[5] P. III. tit. V. art. II.

www.dacoromanica.ro

obligară pe toţi Românii de a plătì decime, motivând dispoziţia aceasta cu faptul, că neplătirea decimei serveşte «spre despectul» celorlalte naţiuni deoparte, iar de altă parte e lucru nepotrivit să nu fie toţi în una şi aceeaş stare (alkalmatlan dolog, egy bizonyos rendben nem lenni állapotoknak). Astfel fură însărcinaţi cu dijmele toţi Românii din Ardeal.

Şi pe pământul crăiesc, se vor fi bucurat Românii la început de scutirea dijmelor. Faţă de prepotenţa Saşilor însă, nu au putut rezistà toate comunele româneşti, aşa încât multe din ele, fie că urmau mandatelor exprese regeşti, fie că trebuià să se plece funcţionarilor saşi, începură a solvì decimele nu la episcop, fără la preoţii săseşti, după obiceiul celor şapte scaune (iuxta consuetudinem septem sedium saxonicalium). Acest obiceiu al Saşilor de a plătì preotului decima şi nu episcopului diecezan, se întemeià pe diploma andreiană, erà consfinţit prin uzul atâtor veacuri, deci puteà şi episcopul catolic din Ardeal să se provoace la el. Aşa se poate numai interpretà corect scrisoarea episcopului catolic din Ardeal şi nu în chipul cum o face dl M. întemeindu-şi pe ea argumentul despre existenţa «unui drept unitar al pertinenţelor cercuale». Pentrucă şi în cazul când am admite, că unii dintre Români solveau decima preoţilor săseşti, în urma decretului regal din 1468, citat mai sus, totuşi nici atunci nu am fi îndreptăţiţi a susţine, că ei nu erau liberi, ci mărginiţi printr'un drept special, fiindcă în decretul numit ei sunt puşi alăturea de conlocuitorii lor Saşi: «Valachi... decimas ecclesiis et alias taxas cum Saxonibus simul regiae Maiestati persolvunt.»[1]

Dintre comunele noastre ştim, că Răşinarii nu au plătit niciodată dijme şi Cugirul prin 1577 erà scutit

[1] Teutsch, Das Zehntrecht p. 43 n.

www.dacoromanica.ro

de acest impozit, pe când la 1673 şi 1699 numai jumătate din hotarul său erà scutit întocmai ca şi satul învecinat Balomir, care la început nu trebuià să plătească decime, ci numai mai târziu pentru jumătate din hotarul său.[1] La aceste comune se poate vedeà cum şi-au pierdut Românii drepturile şi cum au fost siliţi să solvească decima, cel puţin pentru jumătate din hotarul comunei lor. La alte comune însă deşì bănuim o analogie, nu o putem dovedì aceasta din lipsa datelor. Că îndatorirea Românilor de a plătì decime s'a putut generalizà abià spre sfârşitul veacului XVI şi în cel următor, o dovedeşte împrejurarea, că Saşii atunci încep de a le impune îndatorirea aceasta prin contracte speciale, ca să acopere lacuna legilor. Intr'un astfel de contract, încheiat la 1652, între Saşii din Nocrich şi Românii din Bendorf, prin care aceşti din urmă se obligă a plătì decima preotului săsesc, se lămureşte foarte bine situaţia lor. Românii din Bendorf sunt primiţi în sat numai sub condiţia: «dass sie die deutschen Privilegia nicht wollten violiren, *sondern dieselben vielmehr zu promoviren und zu befördern, wie sie bis dato erhalten sind worden, geflissen seyen.*» Ei sunt prin urmare în deplina posesie a tuturor drepturilor, de cari s'au bucurat şi Saşii, şi nu se face nici o deosebire între starea lor de drept şi între aceea a Saşilor.[2]

De altfel şi cuprinsul acestui contract, dl M. nu-l ştie redà fidel, ci intenţionat retace tocmai pasagiul subtras de noi mai sus.[3] Datoria unui *om de ştiinţă* este a spune adevărul complet, fiindcă în cazul contrar, dacă retace intenţionat anumite lucruri, lesne îşi poate pierde dreptul la acest titlu. Afară de aceea dl M. ha-

[1] Muller o. c. p. 234—37 şi locurile citate acolo.
[2] G. D. Teutsch, o. c. p. 219.
[3] Muller, o. c. p. 210.

www.dacoromanica.ro

zardează păreri, cari nu cuprind nici cel mai mic sâmbure de probabilitate, ci au numai darul să ne convingă de superficialitatea, cu care a lucrat dânsul. Astfel d. e. expresiunea episcopului catolic din Alba-Iulia, în documentul din anul 1515, citat mai sus: «*Valachi ad civitatem Zazwaras pertinentes*», D-sa interpretează în modul următor: Von besonderer Bedeutung ist weiterhin auch der Umstand, dass der Bischoff die Unterbrodsdorfer Rumänen als Rumän der Stadt Broos bezeichnet und damit zweifellos ein besonderes Dienst und wahrscheinlich Abgabenverpflichtungsverhältnis der betreffenden Rumänen gegenüber der Stadt Broos andeutet».[1] Aceasta interpretare este şi falşă şi tendenţioasă, fiindcă aici episcopul catolic înţelege *aparţinerea Românilor în privinţa administraţiei şi a jurisdicţiunii* de scaunul Orăştiei, întocmai aşa precum s'a însemnat şi mai târziu în statistica anului 1721/22, de nenumărate ori, că Românii sau Saşii cutărui sat sunt «homines ad fundum regium *spectantes*», sau cum se spuneà tot în veacul al XVI, de Romos «possessionis regiae in *pertinentia oppidi Zazwaros adjacentis*»[2] fără să poată fi vorba de un raport, pe care vrea să-l arate dl Müller.[3] Ba la alt loc referindu-se tot la expresiunea aceasta din epistola episcopului transilvan şi constatând anumite servicii, ce le-au impus Saşii în veacul XVIII Românilor din scaunul Orăştiei observă «Bemerkenswert ist weiterhin, dass die Vorhin bei Unterbrodsdorf zum Jahre 1515 erörterte Andeutung über das Zubehörrechtsverhältnis der Rumänen dieser Gemeinde gegenüber der Stadt Broos warhscheinlich auf die eben genannten Hand-und Spann-

---

[1] Idem, p. 192.

[2] Archiv d. V f. S. Lk. XV. p. 234.

[3] Conf. Urkundenbuch I. 225 expresiunile «universitas provincialium sedis Cyibinii et ad ipsos pertinentes» şi ibidem I. 427 şi 504, 505.

www.dacoromanica.ro

dienste Bezug haben dürfte.»[1] Dl M. amestecă arbitrar referinţele din veacul XVI cu cele ale veacului XVIII, pe când puteà să ştie că îndatoririle numite ale Românilor sunt de origine cu mult mai nouă. Evident deci că autorul este certat cu adevărul şi cu «ştiinţa istorică».

«Pertinenţe ale cercurilor» găseşte dl M. în toate cele 11 districte săseşti. Aşa în districtul Bistriţei «pertinenţe cercuale» sunt: Nusfalău, Sântion şi Vermiş; în scaunul Orăştiei: Beriiu, Balomir, Sereca, Castău, Cugir, Vinerea, Pricaz, Romos, Şibişel, Jibot; în scaunul Sibiiului: Bungard, Avrig, Mohu, Săcădate şi Veştem; în districtul Braşovului Râşnovul; în al Nocrichului: Bendorf, Ilimbav, Fofeldea, Glimboaca, Săsăuş şi Ţichindeal; în scaunul Mediaşului: Haşag şi Copşa mică; în al Sebeşului: Lancrăm şi Rahău; într'al Cohalmului numai comuna Şona; într'al Miercurii: Ludoşul mare, Apoldul de jos şi Topârcea; în al Sighişoarei: Daneş şi Trapold iar în districtul Cincului mare: Boholţ şi Calbor.

Multe din aceste comune au avut la început ori numai poporaţiune săsească ori amestecată, săsească şi românească. Cea din urmă a crescut cu timpul şi s'a extins în paguba poporaţiunii săseşti în măsură aşa de mare, încât în unele comune nu a mai rămas nici urmă din Saşii de odinioară. Bungardul şi Apoldul de jos sunt pilde grăitoare în această privinţă. In acest capitol al lucrării dlui Müller găsim interesante date despre stingerea poporaţiunii săseşti, cari ne dau o icoană clară despre lupta lentă şi firească între cele două neamuri aşezate pe pământul crăiesc. Dar dl M. nu a voit sau poate n'a ştiut să păstreze nici aici o judecată obiectivă, ci aplicând ştirile culese părerilor sale pre-

[1] Muller o. c. p. 196.

www.dacoromanica.ro

concepute şi arbitrare, le-a diformat şi întortochiat pe cele mai multe.

Ca şi în capitolul precedent şi aici face mai întâiu istoricul fiecărei «pertinenţe cercuale», iar la urmă «sistemizează» — după felul său — datele adunate, ca să stabilească şi situaţia de drept a acestor comune. Noi cunoscând «sistemul» şi vederile dânsului, credem că-i de prisos să-l urmărim în sforţările penibile, ce le face. Vom relevà însă un singur exemplu din «expunerile sale ştiinţifice», însoţindu-l de observările noastre.

Unele din comunele aceste, aparţinătoare scaunului din Sibiiu, se amintesc la anul 1380, cu prilejul unei adunări districtuale (Stuhlversammlung), ce s'a ţinut în Sibiiu. Menţiune despre aceste comune se face într'un document, care nu poate fi privit nici decum ca o consemnare a comunelor, cari luau parte la adunarea districtuală a scaunului din Sibiiu»,[1] cum vrea să ni-l prezinte dl Müller. In documentul amintit s'a consemnat numele comunelor, cari au fost reprezentate la adunarea districtului, cu ocazia unei judecăţi. La o adunare din mai mulţi membri, cari nu stau toţi la un loc nu se pot adunà totdeauna toţi, ca să participe în număr complet. Aşa şi în cazul de faţă, dacă lipseşte numele unor comune din jurul Sibiiului, nu putem totuşi să facem concluzia că aceste nu erau îndreptăţite a luà parte la adunarea districtului. Iar a privì documentul respectiv ca o «consemnare» (cum face dl M.) câtă vreme acela nu-i şi nici nu vreà să fie consemnare, dovedeşte o lipsă de critică şi exactitate ştiinţifică. Dintre «pertinenţele cercuale» ale Sibiiului Bungardul, Mohul şi Veştemul nu sunt amintite în aceasta «consemnare», pe când numele comunelor Avrig şi Săcădate îl găsim însemnat. Cum interpretează însă dl M. faptul, că aceste

[1] Archiv citat p. 197.

www.dacoromanica.ro

două comune luau parte la adunarea numită? Aşa că în modul cel mai arbitrar extinde drepturile publice numai asupra locuitorilor saşi şi maghiari din aceste comune, fără să le recunoască şi Românilor. «Denumirea comunei Avrig ca pertinenţă cercuală, conform lămuririlor date aici, nu se va puteà aplicà faţă de întreaga comună a Avrigului ca atare, ci numai faţă de Românii din Avrig, cari apar obligaţi la servicii faţă de Sibiiu, ca scaun al cercului. Observarea conscrierii dela 1721—22, că locuitorii din Avrig nu sunt obligaţi la nici un serviciu privat, *nu se va referì (dürfte* keinen Bezug haben) la datorinţele numite mai sus ale Românilor din Avrig»[1] — spune dl M., vrând să altereze cu presupuneri nejustificate înţelesul clar al documentelor. Chiar în Avrig Românii n'au fost nici odată excluşi dela conducere. La primărie aveau dreptul la un loc de jurat, pe când Saşii acaparaseră pentru sine celelalte două posturi de juraţi, precum şi locul de primar. In reprezentanţa comunală erau însă 16 membri români alături de cei 16 membri saşi. Se vede prin urmare, că ei erau înzestraţi cu aceleaşi drepturi, ca şi Saşii, cu toate că aceştia cu ajutorul magistratului din Sibiiu îşi rezervau locurile cele mai de frunte şi năzuiau să-şi asigure pretutindeni majoritatea. Insuşi baronul Samuel Brukenthal spuneà, că în satele mixte românii aveau aceleaşi drepturi ca şi Saşii (Was jene gemischten Ortschaften anbelange, so hätten sie dort dieselben Freiheiten wie die Sachsen),[2] iar guvernul din Ardeal printr'o ordinaţiune a sa din 1784 citată tocmai de dl M., enunţă, că între Saşii şi Românii din Avrig nu este îngăduit a se mai face vre-o deosebire, ci venitele să se împărţească pentru întreaga comună, care

---

[1] Archiv citat p 203.

[2] Fr. Teutsch, Gesch. der sieb Sachsen II. p.

www.dacoromanica.ro

formează *o singură persoană morală* (ut nulla inter Saxones aut Valachos facta amplius distinctione ipsis unam nec distinctam comunitatem facientibus omnes pagi proventus communes ad singulas generatim penes integram communitatem, quae personam moraliter unam constituit, occurentes necessitates convertantur).[1] Cred, că oricine poate din aceste uşor să se convingă despre felul, cum a sucit dl M. adevărul în credinţa, că nimeni nu-l va controlà, ci toată lumea îi va aprobà falşele concluzii.

De observat este la «pertinenţele cercurilor», că locuitorii din aceste erau îndatoraţi să presteze anumite servicii funcţionarilor din scaunul sau districtul respectiv.[2] Aceste servicii le prestau însă alături de Români şi locuitorii saşi. De altă parte originea lor este mai nouă, a celor mai multe din veacul al XVIII, secolul clasic al abuzurilor săvârşite de autorităţile săseşti, aşa încât ele nu pot dovedì teoria dlui M. despre drepturile scăzute ale Românilor din «pertinenţele cercurilor». In aceeaş vreme îi vedem pe Români luptând ca să li-se recunoască şi lor dreptul de a fi reprezentaţi la primăria comunală. In cele mai multe comune au şi dobândit acest drept,[3] ba ei puteau să ia parte şi la alegerea preotului săsesc, o anomalie, care se poate explicà numai prin existenţa unei egalităţi de drepturi între Saşi şi Români. Dl M. însă călăuzit de ideile sale preconcepute, trage la îndoială chiar şi înţelesul celor mai clare cuvinte din documentul, în care, la anul 1464 se spune, că judele regesc din Orăştie a fost ales «voluntate cum totius sedis, signanter Saxonum, Hungarorum ac Walachorum». Nici o probă contrară nu ne

[1] Muller o. c. p. 202.
[2] Idem p. 242 şi urm.
[3] Idem p. 246—250.

www.dacoromanica.ro

aduce şi nici nu caută să explice mărturia acestui document, fiindcă atunci ar fi văzut poate şi d-sa, cât s'a depărtat de adevăr şi câte pagini a umplut spre a-l întunecà.

Teoria «pertinenţiilor cercuale» rămâne deci o teorie greşită, prin nimic justificată şi inventată de dl M. ca să scurteze pe Români de drepturile istorice cari le-au avut pe pământul crăiesc.

VI.

Partea a treia din lucrarea dlui Müller se ocupă cu Românii, cari locuiau suburbiile oraşelor sau erau aşezaţi la marginea vreunei comune săseşti. Aceştia aveau mai puţine drepturi, fiindcă reprezentau dintru început o minoritate disparentă, iar Saşii, în exclusivismul lor, ştiau să-i despoaie de drepturile, ce li s'ar fi cuvenit şi lor, ca locuitori ai pământului crăiesc. Istoriografii Saşilor de obiceiu susţin, că Românii de aici s'au aşezat, mai întâiu, în comunele sau oraşele săseşti, ca servitori sau păcurari. Aceasta caută să-o dovedească — cum o face şi dl M. — cu mărturia documentelor istorice şi cu împrejurarea, că aceşti Români îşi au până în ziua de astăzi casele lor, la marginea comunelor respective. Se înţelege de sine, că la venirea Saşilor în Ardeal, Românii n'au ocupat tot terenul pe care sunt ei astăzi răspândiţi. Socotind numărul mic al populaţiei în acele vremuri, suntem totuşi îndreptăţiţi a presupune, că afară de Ţara Făgăraşului, care erà atunci românească, şi ţinuturile muntoase erau locuite, în cea mai mare parte de Români. Dela Turnul Roşu peste satele aparţinătoare la scaunul Tălmaciului, peste Sadu, Răşinari, Poplaca, Gura-Râului şi satele din jurul Săliştii s'ar puteà trage o linie, care să însemne locuinţele compacte şi străvechi ale Românilor, ce şi-au păstrat caracterul lor pur româ-

www.dacoromanica.ro

nesc până în zilele noastre. Aceasta linie s'ar puteà prelungì peste scaunul Mercurii şi al Sebeşului până la Orăştie. Astfel de sate curat româneşti se află în sfârşit şi în Ţara Bârsii şi în ţinutul Bistriţei, sate a căror origine este străveche şi nu se poate explicà altfel, dacât admiţând existenţa lor deja pe timpul venirii Saşilor în Ardeal. Cu venirea acestora a trebuit să se formeze şi comune mixte, numărul cărora a tot crescut în cursul atâtor veacuri de convieţuire pe pământul crăiesc.

Bariţiu reflectând la obiecţiunea făcută din partea Saşilor, că Românii nu ar fi fost aici, când au venit ei în Ardeal, observă cu mult spirit, că dacă Românii nu ar fi fost aici, coloniile săseşti nu ar fi fost în stare de a-se susţineà nici o sută de ani pe teritorul acesta. Căci ce s'ar fi ales de Sibiiu, spre pildă, în cele şapte secole ale existenţii sale, fără vecini cum au fost şi precum sunt comunele curat româneşti Boiţa, Răşinari, Orlat, Gura-Râului, Sadu, Poplaca, Sălişte, Galiş, Cacova, Tilişca, Valea, Sibiiel, Săcel, Veştem, şi cine ar fi mijlocit aducerea în oraş, a diferitelor producte şi valorizarea articlilor produşi aici. Cele vre-o 6—7 sate săseşti de prin prejur, singure numai ele, niciodată n'ar fi putut să contribue îndeajuns la desvoltarea acestui şi a altor oraşe săseşti.[1]

Chiar şi un tinăr istoriograf sas Dr. O. Fr. Jickeli recunoaşte, că la venirea Saşilor în Ardeal se aflau aici şi Români. «Afară de puţine colonii maghiare şi slave, erau numai *oarde* nomade de Pecenegi şi Valahi, poate şi mici sate româneşti».[2] Cum au putut totuşi *oardele nomade* ale Valahilor, să aibă şi sate adecă locuinţe stabile, noi nu ne putem explicà. Confuzia scriitorului sas o dovedeşte şi afirmarea dânsului, că în veacul XII şi

---

[1] G. Bariţiu: Părţi alese din Istoria Transilvaniei I. p. 391.
[2] Archiv des Vereines f. sieb. L. N. F. 39 B. 1 H. p. 49.

www.dacoromanica.ro

XIII s'ar fi aflat încă în Ardeal colonii slave, ceeace nu se poate dovedì prin nimic. Noi însă ne mulţămim şi cu mărturisirea aceasta, deşì ea nu-i pe deplin clară şi logică.

Cam de prin veacul XVII au străbătut Românii şi în astfel de comune, cari mai înainte au fost curat săseşti şi în cari înmulţindu-se sunt reprezentaţi azi în număr destul de considerabil. Este însă o greşală capitală săvârşită în ciuda adevărului istoric, să afirmi, cum face dl M., că Românii amintiţi în anul 1288, în ţinutul Sibiiului şi în Ţara Bârsii, gunt a se înşirà la grupa Românilor, cari locuiau în suburbiile oraşelor şi la marginea comunelor săseşti. Insuşi dl M. nu poate confirmà existenţa acestor locuitori români, decât la sfârşitul veacului XIV şi deci şi presupunerea D-Sale despre Românii din anul 1288, rămâne cu totul nejustificată.[1]

Cam tot aceeaşi valoare are aceasta aserţiune, ca şi teza istorică, susţinută de deputaţii saşi la dieta din Cluj, în anul 1791, că «Românii, cari trăiesc pe pământul crăiesc sunt ori imigraţi din ţările învecinate ori iobagi, fugari dela domnii lor» — o teză istorică pe cât de falşă, pe atât de răutăcioasă. Tot omul ştie că, în Ardeal, nimeni nu erà mai exclusivist, decât Saşii. Prin nenumărate hotărîri au oprit ei chiar şi pe nobili să se aşeze pe pământul crăiesc, a cărui proprietate şi-o arogau pentru sine. Incercarea staturilor ardelene, de-a înfrânge tendinţele lor separatistice, au fost zădarnice. Abià Impăratul Iosif II a introdus printr'o ordinaţiune a sa, în anul 1781, dreptul de «concivilitate» şi pe pământul crăiesc. Cu atât mai puţin au admis să se aşeze pe pământul crăiesc Români veniţi din ţări străine sau fugiţi dela domnii lor de pământ. In Ţara-Românească şi în

[1] Muller o. c. p. 251.

www.dacoromanica.ro

Moldova condiţia ţăranului român erà mult mai favorabilă decât în Ardeal. De aceea, mai ales în veacul XVIII, un însemnat număr de Români din Ardeal emigrează în aceste două ţări, aşa încât organele statului îşi dădeau cea mai mare silinţă, ca să-i oprească.[1] In aceeaşi vreme însă nu putem constatà să se fi aşezat Români din cele două ţări româneşti la noi, aşa încât aserţiunea Saşilor rămâne fără de nici o îndreptăţire. Dacă s'au aşezat însă între Saşi, şi avem un astfel de exemplu, aceştia nu-i primeau fără de nici o condiţie, ci încheiau contract cu ei şi îi obligau la anumite prestaţiuni şi servicii. Faptul că ni-s'a păstrat un unic contract de felul acesta, încheiat în 1630 de Saşii din Bistriţa cu 12 familii refugiate din Moldova şi aşezate în Vermiş,[2] ne dovedeşte destul de limpede, că astfel de imigrări erau foarte rare şi că din ele nu se poate trage nici o concluzie.

Tot aşa stăm şi cu aşezarea iobagilor români pe fundul regiu. Saşii se apărau, cu toate mijloacele, împotriva lor. Ei nu-i primeau pe iobagii români, să se aşeze în cuprinsul pământului crăiesc, decât numai atunci, când aveau lipsă de ei. Atitudinea Saşilor faţă de iobagi în veacul al 15-lea se vede mai ales dintr'un document cunoscut şi Saşilor. Incă la 4 Noemvrie 1447 guvernatorul Ioan Huniadi opreà pe oricine ar fi voit să scoată cu puterea dintre Saşi pe iobagii, cari s'au fost mutat sau se vor mutà între ei.[3] Această măsură re-

---

[1] Vezi manuscriptul german din v. XVIII «Summarische Beschreibung des Grossfurstenthums Siebenburgen» la N. Iorga, *Luceafărul* 1904, Nrii 3 şi 4. Cu privire la emigrări din Ardeal în ţările româneşti vezi d. e. între multele ştiri şi rescriptul din 7 Maiu 1699 şi raportul guvernului din 14 Iulie 1699 sub Nr. 115 din 1699 al cancelariei aulice din Viena. Çf. şi protocolul magistratului din Sibiiu 1746–47 p. 42.

[2] Teutsch, Zehntrecht p. 69 N. 1.

[3] Bruckner Beleuchtung, p. 47 - 48.

www.dacoromanica.ro

clamată desigur de Saşi ne arată, că şi ei vedeau bucuros pe iobagi în mijlocul lor, dacă aceştia le puteau aduce vreun folos. Restricţiunile făcute de altă parte în Bungard,[1] Săcădate[2] şi Avrig[3] la sfârşitul veacului al XVI-lea şi la începutul veacului următor, spre a ferì pe Români de orice contact cu conaţionalii lor, ce se aflau pe pământ nemeşesc, precum şi alte asemenea restricţiuni din aproape toate scaunele săseşti ne dovedesc că, în timpul acesta Saşii ştiau să împiedece o năvălire a iobagilor români pe pământul crăiesc. Cu atât mai vârtos au făcut-o ei aceasta în veacul al XVIII-lea, când au început a se teme şi de sporul natural al poporului românesc.

Admiţând prin urmare şi domnul M. teza aceasta greşită, se înţelege, că în toată partea aceasta a lucrării sale va căutà să demonstreze, că Românii din suburbiile oraşelor săseşti şi cei aşezaţi în comunele săseşti n'au avut acolo nici un drept. De aceea tratează d-sa mai întâi istoricul aşezării Românilor în comunele săseşti şi numai după aceea schiţează luptele pentru drepturile, ci li-se cuvenià ca locuitori ai pământului crăiescl Deşì dl M. nu poate să arate că Românii erau cu totul lipsiţi de drepturi, totuşi pas de pas putem să ne convingem, că dreptele lor lupte în cele mai multe cazuri au fost încoronate de succes, iar cererile lor recunoscute de îndreptăţite. Li s'a dat în cele din urmă loc, prin ordinaţiuni preaînalte, şi în funcţiile publice, spunându-li-se cu ocazia aceasta că se bucură de aceleaşi beneficii şi drepturi ca şi Saşii. (Pro Saxonibus inter quos iidem degunt considerandi sint et cum his aequalibus beneficiis et iuribus ad mentem legum gaudeant).[4]

---

[1] Muller în o. c. p. 198.
[2] Idem o. c. p. 205.
[3] Idem p. 202.
[4] Müller o. c. p. 263 în N. 4 şi 5.

www.dacoromanica.ro

Materialul care priveşte trecutul Românilor aşezaţi în oraşele sau comunele săseşti este foarte vast şi din acela, care ne-a stat nouă la dispoziţie, ne-am format părerea că Românii erau aici egal îndreptăţiţi cu Saşii. Lupta Românilor din Şcheii Braşovului începută sub luminatul şi energicul protopop Radu Tempea şi purtată mai mult ca o jumătate de veac, pentruca să-şi câştige drepturile asigurate lor şi printr'o diplomă împărătească, ne-a păstrat o mulţime de documente publicate în colecţia sa de dl Dr. St. Stinghe.[2] Este datoria fraţilor braşoveni de a prelucrà materialul acesta, de a-l complectà şi cu alte informaţii scoase din izvoarele săseşti şi de a demonstrà îndreptăţirea luptei ce au purtat-o ei timp aşa de îndelungat fără să pretindă decât ceeace li-se cuveneà.

Aici pe baza unor documente inedite aflătoare în posesiunea noastră precum şi a altora publicate şi cunoscute deja, vom confirmà dreptul Românilor din suburbiile oraşelor şi a acelor din satele săseşti prin opiniile emanate din locurile preaînalte şi deci cele mai competente în această materie.

Locuitorii suburbiului din Sibiiu, Românii aşanumiţi măiereni au înaintat la începutul veacului al 19-lea o petiţie cătră rege, în care se plângeau de toate nedreptăţile ce li-se făceau din partea magistratului săsesc. Rezoluţiunea preaînaltă ce a emanat la cererea Românilor cuprinde, pe lângă amănunte interesante şi constatări principiare de cea mai mare importanţă pentru stabilirea raportului dintre Saşi şi Români. 1. Se spune apriat că alegerea juraţilor şi a mai marilor în comună are să se facă prin majoritatea voturilor fără să se caute la naţionalitatea candidaţilor. 2. Observând mai

[1] Dr. St. Stinghe, Documente privitoare la trecutul Românilor din Şchei (1701 – 1795) Vol V.

www.dacoromanica.ro

departe că magistratul din Sibiiu în contra înțelesului și a spiritului regulațiunii, ce s'a introdus, privește pe Români de iobagi și îi silește la tot felul de lucru și la prestarea de servicii gratuite și-i tratează cu mult mai aspru decât pe Sașii, cari locuiesc în suburbiu, această iregularitate gravă ce se comite din partea magistratului sibiian o reprobă serios, iară guvernului i-se atrage luarea aminte, ca nu cumva Românii din suburbiu, cari trebuie să fie împărtășiți laolaltă cu Sașii, în mod egal, de toate beneficiile și sarcinile, de acum să fie tratați mai aspru, ci să fie admiși la o comunitate de drepturi socotindu-se în proporție puterile și însușirile lor, asemenea să fie admiși la suportarea sarcinilor și la participarea beneficiilor comune. 3. Intrucât magistratul a pretins și a stors dela Românii din suburbii prestațiuni și servicii gratuite, aceste să fie retribuite și recompensate din cassa alodială. 4. Sașii nu au primit pe Români în țehurile (breslele) lor, de aceea magistratului din Sibiiu i-se exprimă displăcerea preaînaltă, fiindcă printr'aceasta se atinge nu numai principiul echității firești ci se vatămă drepturile umane. (Cum non tantum aequitati naturali, verum etiam iuribus humanitatis deroget, ut Valachi a condiscendis opificiis praecludantur et hac ratione ad assequendam necessariam culturam via ipsis praecludatur: Magistratui Cibiniensi displicentiam Altissimam super inde indicandam esse, quod Valachos a receptione in contubernia arcere, ac per id promovendae eorundem culturae impedimenta ponere praesumpserit). 5. Cât privește obiecțiunea făcută de magistratul din Sibiiu că Românii nu pot să se bucure de dreptul concivilității, care le compete Sașilor, ea este cu totul nebazată, căci — se spune — e sigur că Românii au fost cu mult mai înainte în Ardeal, decât Sașii care numai prin diploma andreiană au fost declarați de

www.dacoromanica.ro

oaspeţi în Transilvania şi precum acei Români cari sunt nobili, se numără între Unguri, astfel şi aceia cari petrec pe pământul crăiesc şi locuiesc amestecat cu Saşii se consideră de Saşi cu atât mai ales, deoarece natura fundului regesc exclude diversitatea drepturilor. (Quia Valachi longa ante advenas et hospites, pro qualibus per andreanum privilegium Saxones declaratur, iam in Transsylvania praefuisse certum est et prout tales, qui nobilitari praerogativa gandent inter Hungaros referuntur, ita in fundo regio degentes et mixti cum Saxonibus habitantes pro Saxonibus eo a fortiori censeri debeant, quod natura fundi regii diversitatem iurium excludat) 6. Guvernul regesc va căutà deci să atragă deosebita atenţiune a comitelui săsesc, ca Românii, ce locuiesc amestecat cu Saşii în nici într'un chip să nu fie apăsaţi, nici să fie trataţi mai aspru ca ceialalţi locuitori de pe pământul crăiesc.

Din aceasta rezoluţiune se vede destul de clar cum priveau forurile competente situaţia Românilor de pe pământul crăiesc. Ea nu este dată de împăratul Iosif al II-lea deşì peste tot tradează un rar simţ pentru dreptate ci este datată la 28 Aprilie 1820, aşa că adevărurile cuprinse aici nimeni nu le poate contestà.[1]

Dacă vom răsfoì însă capitolul dlui Müller care tratează despre Românii din suburbii, vom găsì că Românii nu erau priviţi ca egali îndreptăţiţi cu Saşii, ci de multeori bieţii oameni cari lucraseră în mai multe generaţii, fie chiar şi în calitate de *colibaşi* pământul, erau alungaţi, casele lor le ardeau Saşii şi le făceau una cu pământul, ca să se scape în chipul acesta de «Valahii» primejdioşi. Astfel de proceduri barbare, care nu se pot

---

[1] Vezi această importantă rezoluţiune regească în «Csatolmányok a királyfoldı Szelıstye és Talmács fıókszékek kérvényéhez Erdélyben», p. XXI—XXIII.

www.dacoromanica.ro

scuză nici cu vederile şi împrejurările veacurilor întunecate ale evului mediu, nu sunt izolate în istoria Românilor de pe pământul crăiesc. Insuşi dl Müller a cules un bogat mănunchiu de ştiri privitoare la aceste cazuri,[1] pe cari d-sa caută să le justifice, uitând în acelaşi timp de cele mai elementare drepturi omeneşti. Iustiţia din veacul XVIII erà mai liberală, decât un scriitor şi om de ştiinţă, care trăeşte cu două secole mai târziu. De altfel numai un scriitor sas de talia dlui Müller a putut să scrie, cu atâta cinism, paragraful care tratează despre «limitarea dreptului de-a locuì al Românilor respective dreptul Saşilor de-a alungà pe Români»,[2] paragraf, din care răsare pe deplin mentalitatea unui om, care ar fi trebuit să trăească cu cel puţin patru veacuri înainte de aceasta.

Dl Müller ar vreà să demonstreze, că Saşii ar fi avut dreptul să alunge, când îi tăià pofta pe Românii din satele săseşti. Acest drept cearcă să-l dovedească d-sa cu vre-o câteva decrete regale din veacul XV şi XVI şi cu vre-o câteva cazuri, cari s'au întâmplat în veacul al XVIII.

Ambele decrete regale, pe cari ni le citează dl M. adecă decretul regelui Matia din 1487 şi al regelui Vladislau II din 1504, privesc comuna Cărpiniş, a cărei locuitori au fost alungaţi de două ori de Saşii din Gârbova (Urwegen). Nici unul din decretele aceste nu-i publicat încă, iară cuprinsul lor îl schiţează şi dl Müller numai foarte scurt, fără să ne indice, cum face aiurea, numărul sub care se găsesc aceste documente în arhiva universităţii săseşti. Bruckner citează un pasagiu din decretul regelui Matia, în care acesta spune, că deoarece a aflat că Românii ar fi spre piedeca ce-

[1] Muller o. c. pp. 139, 153, 154, 158.
[2] Idem p. 271 şi urm.

www.dacoromanica.ro

lorlalţi regnicoli şi mai ales a iobagilor învecinaţi, nu voieşte să sufere, ca să prindă rădăcini acolo şi de aceea a dispus la câţiva oameni credincioşi şi oficiali ai părţilor ardeleneşti, ca să ardă de tot, cu foc, satul acela şi să-l pustiască cu desăvârşire. (Cum cognovissemus, quod ceteris regnicolis et praesertim vicinis jobagionibus nostris impedimento essent (Valachi), pati noluimus, ut ibi radicentur et idcirco cum quibusdam fidelibus nostris et officialibus partium illarum Transsylvanarum eandem villam igne totaliter consummi et penitus deleri fecimus),[1] Din acest pasagiu apare, că regele Matia a poruncit să se pustiască satul respectiv, deoarece Românii de-acolo făceau daune *mai ales* iobagilor învecinaţi. Deci nu de dragul Saşilor a dat regele porunca aceasta, pe care iarăş nu au executat-o aceştia, ci unii credincioşi ai regelui şi oficiali din Ardeal. Dar împrejurarea că regele Vladislau II. repetează porunca privitoare la distrugerea acestui sat, dovedeşte că ea întâiadată nici nu a fost executată.

Dl M. interverteşte până şi înţelesul clar al unor documente, cari sunt publicate, cu atât mai vârtos o poate face aceasta cu decretele regale, ale căror cuprins ni-l dă cum vrea şi cum îi convine dsale. De pe vremea regelui Matia mai avem un document, în care acesta spune că «Valachi ad libertatem nec nati, nec vocati», batjocorind în chipul acesta neamul din care îşi trăgeà şi el originea. Critica a dovedit însă, că acest document e falş şi l-a făurit cu anume intenţii Baronul Iosif Kemeny.[2] Regii ungari nu aveau păreri atât de rele despre Români în veacul al XV. Ura naţională este productul secolelor mai târzii, când adversarii noştri au cercat să demonstreze şi cu documente falşe, că Românii au fost un popor ticălos şi nemernic. Cuvintele

[1] Bruckner, Beleuchtung p. 43. [2] Dr. A. Bunea, Stăpânii Ţării Oltului.

www.dacoromanica.ro

decretului regal din 1487 sunt aspre de tot pentru veacul XV şi noi nu putem să credem în autenticitatea lui, până ce nu vom vedeà întregul text al documentului. Dar chiar autentice să fie ambele aceste decrete, ele privesc numai un caz special, care nu se poate generalizà şi la care deci n'are dl M. drept să se provoace spre a dovedì «dreptul Saşilor de a alungà pe Români din locuinţele lor.» Regele aveà dreptul să dispună oamenilor săi, ca să alunge pe Români dintr'un sat, dar acest drept nu-l aveau şi nici nu-l puteau aveà Saşii cari erau numai «oaspeţi» pe pământul crăiesc.

Chestiunea aceasta o luminează mai bine câteva cazuri din veacul XVIII, când Românii alungaţi de Saşi din comunele săseşti s'au plâns în repeţite rânduri la forurile competente pentru această nedreptate.

Incă în anul 1706 Saşii din Slimnic s'au înfăţişat la magistratul din Sibiiu şi au cerut să fie alungaţi Românii, cari s'au aşezat pe teritorul din Loamnăş. Magistratul, care judecase de astădată foarte calm cererea Saşilor, i-a respins şi i-a îndrumat ca altădată să se gândească mai bine, fiindcă Românii le pot fi cu timpul de folos şi vor contribuì şi ei la darea săsească.[1]

Mai târziu însă Saşii şi-au schimbat cu desăvârşire tactica şi au început să alunge cu forţa pe Românii din districtele şi comunele, unde formau ei majoritatea. In anul 1751 au fost scoşi din casele şi locuinţele lor Românii din districtul Nocrichului. Ei s'au plâns atunci generalului comandant din Ardeal Maximilian Broune, pe care-l rugau să prezinte şi să apere cauza lor înaintea reginei. Generalul a şi făcut, de fapt, raport despre această chestiune, pe care o sprijineà din răsputeri şi directorul fiscal al Transilvaniei. Dieta staturilor ardelene i-a provocat pe Saşi să-şi prezinte privilegiile, pe temeiul că-

[1] Fr. Teutsch, Geschichte der Sachsen II. p. 164—5.

www.dacoromanica.ro

rora s'ar puteà simţì îndreptăţiţi de a alungà pe Români de pe pământul crăiesc, iar regina Maria Terezia prin rescriptul din 11 Septemvrie 1751 a îndrumat guvernul din Ardeal să trimită comisari la faţa locului şi să cerceteze cazul acesta. Din cele ce au urmat ştim că Saşii n'au putut produce privilegiile cerute şi nici investigaţiunea făcută nu i-a aprobat, deoarece prin decretul din 24 Iulie 1754 regina a poruncit să se înfrâneze abuzurile Saşilor şi să se restitue toate pagubele căşunate Românilor împreună cu proprietatea ce li s'a luat.[1]

După venirea în Ardeal a consilierului aulic Seeberg, un prieten devotat al Saşilor, izgonirea Românilor din locuinţele lor, se practică fără de sfială şi cu concursul acestui înalt funcţionar de stat. Saşii hotărîră în 1754, la îndemnul lui să alunge pe Români din vr'ocâteva sate, cari erau atunci săseşti şi să colonizeze în locul lor Nemţi din Stiria şi Carintia. In Slimnic, Şura mică şi Vurpăr fură deci dărâmate casele bieţilor oameni, cari erau constrânşi a luà băţul pribegiei. Guvernul însă oprì pe Saşi de a mai dărâmà casele Românilor şi a-i alungà dintre ei, decretând că procedura lor este *nedreaptă.*[2]

Totuşi repetându-se şi în anii următori aceste măsuri neumane ale Saşilor faţă de Români, Impărăteasa a dispus în sfârşit în 1763 prin guvernul transilvan ca naţiunea săsească să nu mai facă încercarea *pe cât de nedreaptă, pe atât de inexecutabilă* de a alungà pe Români din casele lor.[3]

---

[1] Gh. Bariţiu, Părţi alese... vol. I. p. 393-4, «Transilvania» 1870 Nr. 1 p. 7 şi Fr. Teutsch o. c. p. 165.

[2] Dr. A. Bunea, Episcopii Petru, Paul, Aron şi Dionisie Novacovici, Blaj, 1902. p. 417—418 şi Hurmuzachi E. Fragmente din Istoria Românilor trad. de Ioan Slavici t. II. p. 189.

[3] Hurmuzachi o. c. p. 190 şi Dr. A. Bunea o. c. p. 118.

www.dacoromanica.ro

Dacă aceste proceduri volnice ale Saşilor au fost desaprobate din partea forurilor competente, cari nu le recunoşteau un drept de a alungà pe Români din casele lor, cu atât mai vârtos au trebuit să stârnească o furtună de indignare legitimă evenimentele, ce s'au petrecut în anul 1776. Magistratul săsesc din Sibiiu a hotărît în şedinţele sale ţinute la 24 şi 29 April 1776[1] să alunge pe toţi Românii, cari locuiau în Şura mare, Hamba, Slimnic, Vurpăr, Noul săsesc, Caşolţ, Guşteriţa, Brad şi Roşia săsească. Dacă Românii nu se vor supune de bună voie, atunci să li-se dărâme casele (sollten ihre Wohnungen einfach niedergerissen werden).[2] Insuşi episcopul Saşilor Fr. Teutsch recunoaşte, că executarea acestei hotărîri a magistratului nu se va fi făcut cu mijloace blânde (scheint nun nicht milde gewesen zu sein).[3] Dl Müller însă încearcă să o justifice arătând, că însuşi guvernul din Ardeal a dat la 10 Octomvrie 1775 permisiune magistratului din Sibiiu să mute pe Românii din Şura mare, dupăce le va fi restituit pagubele acestora. Magistratul însă — spune dl M. — s'a lăsat sedus (hat sich verleiten lassen) şi a dispus alungarea Românilor încă şi din alte opt comune. Vedem deci că dsa însuşi recunoaşte că «dreptul Saşilor de a alungà pe Români» trebuie să-l întemeieze pe anumite capricii şi măsuri ilegale ale magistratului din Sibiiu. Dar chiar şi justificarea ce o aduce dl M. pentru dispoziţiile luate de magistratul din Sibiiu faţă de Românii din Şura mare, nu o putem acceptà, fiindcă guvernul din Ardeal călcà prin aceasta porunca expresă a Reginii din anul 1763, şi fiindcă în cursul cercetării, ce s'a făcut mai

[1] Fr. Teutsch, Gesch. d. sieb. Sachsen p. 165 spune că aceasta s'a făcut în şedinţa din 12 April. Vezi la raportul cancelariei aulice din 24 Nov. 1791 la anexe.

[2] G. Muller o. c. p. 274.

[3] Fr. Teutsch o c. p. 165.

www.dacoromanica.ro

târziu, singur magistratul din Sibiiu şi Saşii au fost făcuţi răspunzători pentru nelegiuirea aceasta. Prin rescriptul din 30 Maiu 1776 Impărăteasa poruncì magistratului din Sibiiu să primească din nou pe Români în satele, de unde au fost alungaţi şi să li-se restitue toate pagubele, cari le-au suferit.[1] Prin decretul aulic din 7 Iunie 1776 se instituì o comisiune regească spre a efeptuì reaşezarea Românilor alungaţi în locuinţele lor.[1]

Din documentele publicate în anexe se vede că curtea din Viena hotărîse în 1776 privitor la această chestiune următoarele: «Toată paguba de orice natură cauzată Românilor prin izgonirea lor volnică, împreună cu toate spesele ce se vor face cu reaşezarea lor şi cu reclădirea caselor lor, precum şi lucrul locuitorilor saşi, spesele acestora şi pierderile ce le sufer în economie, în fine toate cheltuielile comisarilor investigatori şi diurnele lor au să fie restituite pe deantregul de primarul oraşului, de judele districtului şi de toţi membrii magistratului, cari au fost de faţă la şedinţele din 24 şi 29 April când s'a hotărît izgonirea Românilor, întrucât nu vor puteà dovedì, că au votat împotriva acestei hotărîri. Spre a încunjurà greutăţile, ce se pot naşte din aprecierea şi lichidarea individuală a pagubelor suferite de Români se va plătì fiecărei familii într'adevăr alungate o sumă ce se va măsurà după tabla de rectificaţiune, iar pierderile suferite în chipul acesta de cassa provincială le vor restituì membri amintiţi ai magistratului. Suma ce vor aveà să o restitue aceştia are să fie împărţită în trei părţi, aşa că o parte o va restitui-o primarul oraşului, judele scaunului şi comisarul Kisslingstein în părţi egale, iar celelalte două părţi ale sumei

---

[1] Muller, o. c. 274.

[2] Idem p. 274-75.

www.dacoromanica.ro

principale le vor restituì acei membri ai magistratului cari au luat parte la şedinţa amintită.»[1]

Această poruncă fu în parte şi executată, deşì Saşii cerură în anul 1780 să li-se ierte pedeapsa impusă, deoarece comisarii, cari au fost încredinţaţi cu reaşezarea Românilor au mărit lucrurile şi au însemnat în protocoalele lor mai mulţi alungaţi, de cum au fost de fapt. Cererea lor neîntemeiată a fost însă respinsă şi deoarece comisarii Baronul Iosif Miske şi Mihail Medve au raportat că Saşii la încheierea protocolului n'au restaurat încă toate locuinţele şi sălaşurile, cari au fost dărâmate şi dealtfel Românii încă s'au plâns, că deşì au trecut mai mulţi ani, decizul preaînalt încă nu a fost pe deantregul executat, s'a însărcinat guvernul din Ardeal a mai trimite doi comisari, ca să facă din nou cercetare în satele numite.[2]

Au trecut însă mai mulţi ani fără ca hotărîrea preaînaltă a curţii să o fi executat Saşii pe deplin. Au ştiut să trăgăneze cercetarea până pe timpul domniei lui Iosif II, care în April 1788 dete poruncă să se facă un raport special despre aceasta chestiune, iar guvernul să fie îndrumat a suspendà din oficiu şi salariu pe referentul, care nu s'a îngrijit ca magistratul să se supună poruncilor preaînalte şi totodată să dispună o restaurare a magistratului cu excluderea acelora, cari au fost amestecaţi în aceasta.[3]

---

[1] Vezi la anexe raportul cancelariei aulice transilvane din 16 Noemvrie 1791.

[2] Ibidem.

[3] Raportul cancelariei aulice din 16 Iunie 1788 Nr. 2216. «Dass der diesfalls ganz recht abgeforderte Bericht allerhöchst demselben seiner Zeit mittels eines besonderen Vortrags vorgeleget, unter einem aber auch dem Gubernium aufgetragen werden soll, dass es den Referenten vom Gubernio der nicht auf die Befolgung der hochsten Befehle bey dem Magistrat gewachet hat von Officio et Salario suspendire und eine neue Restauration bey dem Magistrat sogleich veranlasse mit Auschlissung aller derjenigen die dabey am Brett waren».

www.dacoromanica.ro

Cu toată bunăvoința bunului rege Iosif II restituirea tuturor Românilor alungați în locuințele vechi și despăgubirea lor, nu s'a putut face decât abià după moartea sa. Cu prilejul raportului ce s'a făcut în anul 1791 despre aceasta chestiune, consilierul Izdenczy a făcut o observare caracteristică[1] «Din acest raport se poate vedeà — spuneà el — cât de neprietenos, s'ar puteà zice neuman, au fost tratați Românii din partea națiunii săsești, care și-a arogat dreptul de a tratà pe Românii de pe pământul crăiesc, ca pe niște iobagi ai săi, spre cea mai mare pagubă a fiscului și a contestà principelui țării dreptul de proprietate al pământului crăiesc, pe care îl locuiesc Sașii, cu toatecă numita națiune săsească a fost înfruntată în modul cel mai aspru pentru această aroganță evident ilegală atât pe timpul domniei fericitei Impărătese și Regine Maria Terezia, cât și sub stăpânirea fericitului Impărat Iosif II»

Din aceste date poate oare un scriitor obiectiv, care caută numai adevărul, să stabilească teza, că Sașii aveau *drept* să alunge de pe pământul crăiesc pe Români? De sigur că nu. Iar dl M. afirmând totuș aceasta, își rămâne sieși credincios întru ignorarea și pervertirea adevărului. Pentru aceste calități însă dsa pierde dreptul de a-și numì lucrarea obiectivă și științifică.

[1] Vezi la anexe raportul citat.

www.dacoromanica.ro

Părerile dlui Müller

privitoare la incorporarea celor două scaune filiale, Tălmaciu şi Sălişte, la pământul crăiesc.

In adausul lucrării sale, de o valoare atât de problematică, dl Müller, reià din nou o chestiune, de mult rezolvită în favorul nostru. Intrebarea despre aparţinerea celor două scaune filiale ale Tălmaciului şi ale Seliştii la pământul crăiesc, credem, că e definitiv rezolvită, parte prin ordinaţiunile ministeriale respective, parte prin legislaţiunea ţării.

Intr'adevăr nici unul dintre procesele purtate de Români înpotriva Saşilor n'a fost trăgănat cu intenţie, timp mai îndelungat, de cum s'a făcut aceasta în procesul celor două scaune filiale. Sforţările Saşilor şi abuzurile săvârşite de ei spre a întunecà adevărul, sunt îndestul cunoscute şi din actele de până acum, dintre cari două pentru importanţa lor, sunt publicate şi în anexe.

In anul 1863 cancelaria aulică transilvană, vrând să facă un serviciu politic Saşilor a dismembrat scaunul Săliştei şi al Tălmaciului de fundul regesc, iar Românii din aceste scaune fură decretaţi, ca foşti iobagi, având să poarte toate consecinţele de drept ale acestei stări. Faţă de aceasta nedreptate, care nesocoteà situaţia de drept a Românilor din aceste scaune, regretatul Cavaler Ioan Puşcariu, în calitate de deputat al dietei din Pesta, a compus o petiţiune, în formă de memorand, şi a prezentat-o dietei în anul 1868. Deşi acest memorand a fost cu vehemenţă combătut de reprezentantul şi advocatul Saşilor Dr. W. Bruckner,[1] care a debitat din

[1] Beleuchtung der Klagschrift etc.

www.dacoromanica.ro

nou cu argumentele şubrede susţinute de ei şi mai nainte, totuşi ministrul de interne a dispus cu Nr. 20826 din 21 Ianuarie 1869, reîncorporarea scaunelor Sălişte şi Tălmaciu la fundul regesc.[1]

In anul 1872 comunele româneşti din aceste două scaune au înaintat din nou o petiţiune ministrului de justiţie Horváth Boldizsár, pentru a se socotì Românii egal îndreptăţiţi cu Saşii la regularea urbarială ce se proiectà atunci. Şi aceasta petiţiune importantă, compusă de advocatul din Sibiiu Dr. Ioan Borcia, şi prezintată ministrului în traducere maghiară de advocatul Simon Florent din Cluj, şi-a făcut efectul său.[2]

Prin ordinaţiunile ministeriale Nrul 711 din 8 Februarie 1877 şi Nrul 951 din 2 Martie 1877 s'au declarat comunele româneşti din scaunele Săliştei şi al Tălmaciului şi comunele Brănene din districtul de odinioară al Braşovului ca aparţinătoare fundului regesc şi deci părtaşe la averea universităţii săseşti.[3] Aceste ordinaţiuni, se pare, că supără pe dl Müller, ca şi pe conaţionalii săi, spunând, că au emanat sub influenţa unei jurnalistice, care judecà falş raporturile istorice (Unter der Einvirkung einer die historischen Verhältnisse falsch beurteilenden Publizistik). Trebuie să mărturisim, că gestul acesta de dispreţ la adresa jurnalisticei din acel timp, nu-i şade de loc bine dlui Müller. Acela care a studiat mai profund, care a analizat tot trecutul naţiunei săseşti şi care a scos la suprafaţă, în mod obiectiv, adevărul în ceeace priveşte trecutul celor două scaune filiale a fost publicistul şi istoriograful maghiar Iakab

[1] Ioan Cav. de Puşcariu, Notiţe despre întâmplările contemporane, Sibiiu 1913 p. 130 Memoriul e publicat în anexe.

[2] Vezi anexele. La aceasta petiţie a răspuns Iosef Bedeus v. Scharberg, Das sachsische Nationalvermogen, Hermannstadt 1871, pe când Balássy F. aproba toate argumentele istorice aduse V. Századok pe 1872.

[3] I. Cav. de Puşcariu o. c. p. 131.

6*

www.dacoromanica.ro

Elek. El a făcut cea mai întinsă propagandă prin ziare, lămurind îndeajuns toate raporturile de drept de pe pământul crăesc. Inţelegem că multe din cele arătate de Iakab nu au fost pe placul Saşilor. Cartea sa[1] însă care tratează despre raporturile de drept de pe fundul regesc rămâne până în ziua de astăzi un vast şi valoros studiu al unui om de ştiinţă, care a ştiut să observe obiectivitatea şi să nu fugă nicicând de adevărul istoric. Dacă aprecierea dlui Müller priveşte pe acest istoriograf maghiar, noi nu putem decât să-l compătimim, că are păreri atât de favorabile despre sine şi îndrăzneşte să micşoreze activitatea unui bun om de ştiinţă, care a fost istoriograful Iakab Elek.

Tot aşa de puţin îndreptăţită este aserţiunea dlui Müller că încercările Românilor din scaunele Săliştei şi al Tălmaciului, de a se recunoaşte egal îndreptăţiţi cu Saşii au fost respinse prin repeţite hotărîri judecătoreşti şi administrative. Din cele două memorii, anexate în aceasta carte, se va puteà convinge oricine, cât de falşă este aceasta aserţiune a dlui Muller. Aproape toate forurile competente, când au fost invocate, au hotărît în favorul nostru.

Dl Müller, în adausul său, tratează mai întâiu despre pădurea Vlahilor şi a Bisenilor, amintită în Diploma Andreiană, pe urmă încearcă să interpreteze diploma regelui Ladislau V-lea din anul 1453 într'un fel care ar fi mai favorabil Saşilor.[2] Făcând paralelă între expunerile dsale şi între rezultatele ştiinţei istorice, vom vedeà, că D-Sa nu poate nici să combată cu succes părerile istoriografilor de mai nainte şi nu izbuteşte să altereze înţelesul unui document, care se distinge aşa de mult prin claritatea sa.

---

[1] A Királyfoldi viszonyok ismertetése, 2 vol. Bpest 1871—876.
[2] Muller o. c p. 293 şi urm.

www.dacoromanica.ro

I.

In diploma prin care regele Andreiu II-lea a înzestrat pe Saşi cu privilegiile lor, între altele, le permite, ca să se folosească, împreună cu Blachii şi Bisenii, de pădurea acestora, aşa însă, ca pentru dreptul acesta să nu fie îndatoraţi a face nici un serviciu (Praeter vero supradicta sylvam Blaccorum et Bissenorum cum aquis usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blaccis et Bissenis eisdem contulimus, ut praefata gaudentes libertate mulli inde servire teneantur). Din acest pasagiu al diplomei andreiane scriitorii români, au scos un argument pentru faptul, că Românii, cari au locuit şi înainte de aşezarea Saşilor în aceste părţi, au fost recunoscuţi de egal îndreptăţiţi cu Saşii. Pasagiul e destul de clar pentruca să se scoată din el aceasta concluzie. Totuşi scriitorii saşi l-au interpretat altfel, intortochiind înţelesul adevărat şi afirmând lucruri, cari nu se cuprind în text. In urma acestora păşeşte şi dl Müller.

D-sa arată mai întâiu părerea istoriografilor saşi, dintre cari cei mai mulţi cred, că pădurea Românilor şi a Bisenilor a fost situată în afară de teritorul regesc dăruit Saşilor. Unii însă ca I. C. Eder, M. Reschner, I. K. Schuller, F. Marienburg cred, că pădurea aceasta se extindeà şi peste scaunele Tălmaciului şi al Săliştei. In privinţa dreptului câştigat prin diploma andreiană de Români şi Biseni, dl M. atribuie o deosebită importanţă părerii emise de advocatul Bruckner, care din împrejurarea, că Saşii au fost eliberaţi de serviciile ce ar fi trebuit să le presteze pentru pădurea dăruită lor, face concluzia greşită, că Românii erau datori să solvească anumite taxe şi să presteze servicii pentru *uzufructul* de până acum şi cel viitor al pădurii, şi că deja la anul 1224 n'au fost liberi cum erau Saşii (Also im Gegensatz zu den freien Sachsen schon in Jahre 1224 unfrei gewesen sein mussten).

www.dacoromanica.ro

Faţă de aceste şi alte păreri pe carì nu le mai cităm aici, fiindcă una e mai puţin probabilă decât ceealaltă, dl M. păşeşte cu o ipoteză originală, care şi ea rămâne tot aşa de puţin dovedită şi probabilă ca celelalte. Anume D-Sa crede, că pădurea Românilor şi a Bisenilor trebuie să o aducem în legătură cu o parte a munţilor dela frontiera sudică a Ardealului, ce se întind dela Făgăraş şi până la Orăştie şi s'o împărţim într'atâtea părţi, câte comune din scaunul Sibiiului, al Mercurii, Sebeşului şi al Orăştiei ating aceşti munţi cu hotarul lor. De altfel şi D-Sa susţine că Românii amintiţi aici, deşì pădurea poartă numele lor şi al Bisenilor, nu pot fi consideraţi ca proprietari ai pădurii, ci numai ca uzufructuari obligaţi la anumite taxe şi servicii.

Din studiile ce s'au făcut până acum asupra acestei chestiuni, noi ne-am câştigat convingerea, că astăzi nu se mai poate determinà precis situaţia şi extinderea pădurii Vlahilor şi a Bisenilor. Atâta e însă cel puţin sigur, că şi cele două scaune filiale cu pădurile lor întinse încă au format o parte din pădurea aceasta. O recunosc aceasta şi scriitorii saşi şi o spune şi dl Müller în adausul său. D-Sa însă întocmai ca şi înaintaşii săi, nu vrea să recunoască că «pădurea» aceasta a fost numită de aceea «a Românilor şi a Bisenilor», fiindcă Românii şi Bisenii erau proprietarii ei. D-Sa concede numai un drept de folosinţă al Românilor în pădurea numită după ei şi de altfel nu admite nici aceea că Românii aflători pe «terra Vlachorum» ar fi fost proprietarii acelui pământ ci susţine, că ei au fost numai usufructuari! Vedem prin urmare că dânsul neagă faptele, cari sunt clare, şi mai bine se bate în capete cu logica, decât să admită un drept al nostru. Dacă un teritoriu mai întins poartă numele de «pământ românesc» (terra Vlachorum) aceasta demonstrează că proprietarii acelui pământ sunt Români.

www.dacoromanica.ro

Faptul acesta îl confirmă şi documentul, în care se spune, că se ia o parte din pământul Românilor (terra exempta de Blaccis) şi se dă ordului teutonic. Se ia prin urmare o parte dela proprietarii Români şi se dă altora. In mod analog avem să interpretăm expresiunea «sylva Blaccorum et Bissenorum», unde logica ne spune, că pădurea este numită după proprietarii ei români şi biseni. Saşii capătă numai dreptul să se folosească împreună cu Românii şi Bisenii de aceasta pădure (Usus comunes exercendo cum praedictis scilicet Blaccis et Bissenis) şi de sine se înţelege, că regele prin aceasta n'a putut să înzestreze pe proprietarii cei vechi ai pădurii cu mai puţine drepturi decât pe Saşi, cari au venit mai târziu şi au căpătat numai dreptul de folosinţă în aceasta pădure.[1]

Iată prin urmare că, interpretând logic paragraful acesta din diploma andreiană, el serveşte de un puternic argument, spre a dovedì drepturile străvechi ale Românilor din aceste părţi.

II.

Despre metodul greşit al dlui Müller de-a interpretà documentele, cât şi despre principiile eronate, pe cari le aplică D-Sa, ne putem convinge pe deplin dacă vom cetì interpretarea, ce-o dă diplomei regelui Ladislau V, din anul 1453. Autorul sas nu explică înţelesul clar al cuvintelor cuprinse în aceasta diplomă, ci făcând comparaţie între unele pasagii din ea şi între unele expresii asemănătoare din alte documente, cari însă nu sunt de aceeaş natură, ca diploma regelui Ladislau, scoate concluzia, că aici nu este vorba de o anexare şi incorporare a scaunului Tălmaci, ci de o donaţiune a unei po-

[1] Jakab Elek, A királyföldi visszonyok ismertetése I. p. 178.

www.dacoromanica.ro

sesiuni, făcută Saşilor cu drept nobilitar. In metodul său, ca şi în concluzia, ce-o face Dl Müller a rămas credincios înaintaşilor săi saşi, reprezentând, ca şi aceia, un punct de vedere, care astăzi nu se mai poate susţineà, decât numai prin sofisterii.

Prin diploma sa din 3 Februarie 1453, regele Ladislau V, vrând să conserveze întregi hotarăle ţării, iar cele stricate să fie din nou tocmite, de altă parte înţelegând dela magnaţii săi credincioşi, mai ales dela Ioan Huniadi, comite al Bistriţei, mai înainte guvernator al Ungariei, că *Tălmaciul şi Lotrul, castrele sale regale şi turnul numit Turnul-Roşu*, cari sunt situate în comitatul Albei din Transilvania, s'ar derăpănà şi ar fi foarte ruinate şi din cauza aceasta în anii trecuţi au întrat unii pe drumul care-i aproape şi sub castrele şi turnul acela, ducând din părţile Ţerii Româneşti pe lângă Olt spre Ardeal în cetatea Sibiiului, şi au prădat făcând mari pagube, şi cumpănind bine sfatul prelaţilor şi al magnaţilor, încredinţat fiind de credinţa, fidelitatea şi de precauţiunea prudentă a magistraţilor, juzilor, juraţilor, bătrânilor şi a celorlalţi Saşi credincioşi ai săi din cele şapte scaune ale părţilor ardeleneşti, cari le-au dovedit şi mai înainte, a anexat şi incorporat la cele şepte scaune săseşti pentru totdeauna şi irevocabil decretând de anectate şi incorporate castrele numite ale Tălmaciului şi Lotrului şi Turnul-Roşu, cu vama ce se obicinueşte a se luà acolo, precum şi cu opidele Tălmaci şi cu satele sau posesiunile Tălmăcel, Boiţa, Racoviţa, Porceşti şi cu amândouă Sebeşurile şi cu prediul Kreuzerfeld şi cu jumătate din posesiunea Reke, cari aşişderea sunt în comitatul Albei şi precum se zice, aparţin acelor castre împreună cu celelalte sate şi drepturi posesionare ce se ţin, de drept, de castrele şi turnul amintit, cu utilităţile lor şi cu ori cari alte apartinenţe — (pe

www.dacoromanica.ro

cari le înşiră în special, după obiceiul diplomelor din evul mediu); aşa ca Saşii din cele 7 scaune amintite, cei de atunci şi cei viitori să ţină, să guverneze şi să poseadă pentru regele şi pentru coroana sa castrele numite şi turnul, precum şi satele şi posesiunile numite cu acelaş drept şi cu aceeaşi libertate, precum ţin, guvernează şi posedă pentru regele şi pentru coroana sa cetăţile, opidele şi satele cari se află pe pământul celor 7 scaune, dar lăsând neatinse drepturile străine. «Voim şi hotărîm ca turnul amintit, castrele, satele şi posesiunile să se folosească, să se bucure, să se împărtăşască de toate acele libertăţi, drepturi şi privilegii, de cari s'au folosit şi s'au bucurat din vechime şi până în timpurile de faţă, cetăţile, opidele şi satele celor şapte scaune». Aceasta o face regele numai sub condiţia, ca Saşii să dărâme castrul Tălmaciului şi să l facă una cu pământul, iar castrul dela Lotru şi Turnul-Roşu să-l fortifice cât pot mai bine, drumul amintit să-l închidă cu ziduri şi cu întărituri aşa, ca năvălirile duşmanilor să nu poată răsbate uşor, făcând pagubă ţării.[1]

Din cuprinsul acestei diplome poate să se convingă oricine, că prin ea, regele Ladislau, nu a *donat Saşilor, cu drept de proprietate*, castrele şi comunele numite, ci le-a anexat şi incorporat la teritorul pământului crăesc şi le-a înzestrat cu aceleaşi drepturi, pe cari le aveau comunele săseşti. Aceasta se spune aşa de limpede şi clar în diploma regelui Ladislau, încât te cuprinde mirarea, văzând cum încearcă Saşii să întortochieze înţelesul ei.

---

[1] Vezi diploma aceasta tipărită în Csatolmányok a királyfoldi Szelistye és Talmács fiókszékek kérvényéhez Erdélyben p. V—VI. Dl Muller citează aceasta diplomă tot în forma veche publicată de Saşi, cari ceteau într'un loc *Valachis* în loc de *vallibus*. Oare de ce n'a cetit D-Sa originalul, care se găseşte în arhiva universităţii săseşti? Sau îi convine să reediteze greşelile înaintaşilor săi?

www.dacoromanica.ro

Domnul Müller voind să reprezinte punctul de vedere săsesc, nu ne analizează în mod amănunţit diploma aceasta, cum ne-am fi aşteptat noi, ci scoate câteva expresii din ea, le pune în paralelă cu expresiuni asemănătoare din alte documente, pentruca la urmă totuş să poată face o concluzie în favorul său.

Aşa mai întâiu încearcă să arate, că expresiunile *applicare annectere, donare* se foloseau nu numai la crearea de comunităţi libere, la aşa numitele incorporaţiuni, ci sporadic şi la conferirea unor posesii nobilitare oraşelor sau altor comunităţi. De aceea se puteau uşor confundà — zice dl Müller — aceste două feluri de «incorporare» şi în privinţa urmărilor de drept, pe cari le aveau. La donaţiunile nobilitare însă totdeuna se menţionează şi utilităţile împreunate cu posesiunile respective,. cari se menţin şi mai departe împreună cu situaţia de drept de mai nainte. Pentru aceasta Dl Müller aduce mai multe exemple. Nu vom contestà dreptul D-Sale de a se provocà la aceste exemple, dar ele nu-i pot fi de nici un ajutor. Intâi confundă, în mod arbitrar actul donaţiunii (donatio) cu incorporarea (incorporatio).[1] Pe urmă însuşi D-Sa recunoaşte, că terminii annectere şi appropiare se întrebuinţau numai în mod sporadic şi excepţional la conferirea posesiunilor nobilitare. (Nur in vereinzelten Fällen für die Verleihung adliger Besitzungen an Städte und gleichartige Körperschaften verwendeten Einverleibungsformeln). De regulă aceşti termini (mai vârtos annectere şi incorporare) erau uzitaţi în diplomele de anectare sau incorporare a vreunui ţinut la o comunitate liberă. Natura unui act de donaţiune o determină nu formula cu utilităţile şi apartinenţele respectivelor posesiuni, cari au o impor-

---

[1] «So lag die Gleichstellung *dieser beiden Arten von Einverleibungen (?)* auch hinsichtlich ihrer Rechtsfolgen sehr nahe». O. c. p. 303.

www.dacoromanica.ro

tanţă secundară în astfel de documente,[1] ci o determină întreg tonul documentului respectiv, despre care la prima cetire poţi spune, că tratează despre o donaţiune cu drept nobilitar. Formula «damus, donamus, in perpetuum conferimus eis successoribusque eorundem, cum omni nostro jure regio» nu poate să lipsească din actele de donaţiune, fiindcă ea determină natura acestora. In diploma, prin care regele Matia a incorporat la 1475 Rodna şi Valea-Rodnei la oraşul Bistriţei, nu se menţionează cu nici un cuvânt «utilităţile» ţinutului incorporat, şi cu toate aceste Saşii i-au declarat pe locuitorii de acolo de supuşi şi iobagi. Ca şi în cele două scaune filiale, şi aici procedura Saşilor, a fost un abuz evident.

Dar domnul M. urmând pe înaintaşii săi în scrierea istoriei şi interpretarea documentelor, crede, că scaunul Tălmaciului n'a obţinut prin diploma regelui Ladislau altceva decât drepturile şi libertăţile Saşilor în privinţa iudicaturei, a solvirii dărilor şi a serviciului militar (Es sei den grundherlichen Gemeinden der Grundherschaft (sic) Talmesch im Jahre 1453 bloss das Recht auf eine den freien Gemeinden gleiche Gerichtsbarkeit so wie gleiche Steuerleistung und gleiche Heeresfolge eingeräumt worden). Pentru ca să dovedească şi aceasta aserţiune, D-Sa ne aduce mai multe exemple de donaţiuni făcute Saşilor, în cari «prerogativele, libertăţile şi jurisdicţiunile», lor sunt interpretate şi restrânse numai la solvirea dării, la prestarea serviciului militar şi a altor sarcini publice. Trebuie să-i aducem aminte însă Dlui

[1] Vezi ce spune Perger Iános (după Schwartner) Bevezetés a Diplomátikába III. p. 8 «Bizonyitja a fellebb mondattokat csak az is, hogy majd minden adomány-levélben s akármely jószágokról is szoljon is az oklevél, ezen beszéd formaja benne szokott találtatni t. i. cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis etc. hollott pedig tudva vagyon, hogy a most mondott hasznok, minden ajándékozott joszágokban fel nem találtathatnak».

www.dacoromanica.ro

M. că în diploma regelui Ladislau stă de tot clar şi explicit că regele incorporează Talmaciul la cele şapte scaune «*ipso jure et libertate pro nobis et corona nostra tenendum gubernandum et possidendum sicut tenent, gubernant et possident sub nostro et coronae nostrae nomine civitates, oppida et villas in terris septem sedium existentes*» iar mai departe decretează regele «*ut praefata castra, turris, villae et possesiones omnibus libertatibus, juribus* et *privileiigs quibus civitates, oppida et villae dictarum septem sedium ab antiquo usque in praesentiam usi sunt et gavisi, utantur gaudeant et fruantnr*». Aici nu se specifică în ce anume consistă drepturile şi libertăţile Saşilor, ca în exemplele citate de dl M. Oricare cunoscător al dreptului ştie, că unde legea nu distinge şi nu specifică, nici nouă nu ni-e îngăduit să distingem. Ba împrejurarea că se amintesc *privilegiile cele din vechime ale Saşilor,* ne demonstrează, că locuitorii din scaunul Tălmaciului, au fost învestiţi, cu drepturile şi libertăţile Saşilor înscrise în diploma lor privilegială, care veche fiind, nu poate fi alta, decât diploma regelui Andreiu al II-lea. Astfel cuvintele acestei diplome nu pot aveà decât înţelesul pe care i l-a dat Forul producţional în sentinţa sa din anul 1822, pe care l-au intonat deatâtea ori scriitorii români şi pe care l-au recunoscut cei dintâi istoriografi ai Maghiarilor.

Expunerile Dlui M. prin care vreà să arate deosebirea dintre starea de drept a posesiunilor pe cari le aveà abatele din Cârţa şi între starea de drept a posesiunilor aparţinătoare la «domeniul Tălmaciului» nu ne privesc. Complicatele cercetări făcute de D-Sa au darul mai mult să încurce şi să întunece adevărul, decât să-l scoată la suprafaţă. Ele ating numai indirect întrebarea aceasta şi nu pot întărì cu nimic punctul de vedere susţinut de dl M.

www.dacoromanica.ro

Dacă vom luà însă şi vom cercetà diplomele regilor ungari, prin cari s'au făcut diferite anectări şi incorporări la pământul crăesc, atunci vom vedeà, că întreg tonul acestor diplome, seamănă foarte mult cu diploma regelui Ladislau al V-lea şi că termenii din aceasta sunt numai cei obişnuiţi şi uzitaţi la actul incorporării sau anectării.

Când la 12 August 1315 regele Carol Robert decretează reunirea Saşilor din Mediaş, Şeica şi Biertan cu comunitatea Saşilor din Sibiiu, el foloseşte pentru aceasta terminul de *unire*, iar incorporarea o decretează astfel, ca să se bucure de una şi aceeaşi libertate îngăduită şi ordonată de înaintaşii săi, de care se bucură în veci din neam în neam comunitatea Saşilor din Sibiiu, în ceeace priveşte serviciul militar, solvirea terragiului şi celelalte (sarcini), cari se cuprind în privilegiul Saşilor din Sibiiu.[1]

Regele Ludovic I încunoştiinţează la 3 Iulie 1381 pe cele şapte şi două scaune, că a incorporat la ambele scaune ale Mediaşului şi Şeicii, posesiunea Epeschdorf şi cele aparţinătoare la ea. Pentru aceasta incorporare întrebuinţează terminul *adiungere*.[2] Iar când cu aceeaşi dată aduce incorporarea aceasta la cunoştinţa comunei Epeschdorf şi a celorlalte comune aparţinătoare la ea,

---

[1] Zimmermann-Werner, Urkundenbuch I 315—16: «eosdem Saxones de Medyes, de Selk, de Berethalm in pristinae libertatis eorundem praerogativam restituentes in nomine domini eidem communitati Saxonum de Cybinio a quolibet illicito detentore auferentes eosdem duximus *uniendos* tali modo, quod una et eadem libertate a sanctis regibus progenitoribus nostris concessa et ordinata, cum eadem communitate Saxonum de Cybinio in exercituando et teragium seu censum nobis persolvendo et alia, quae in privilegio eorundem Saxonum de Cybinio continentur faciendo in perpetuum, in filios filiorum gaudeant perfruentes».

[2] Noveritis, quod nos possessiones fidelis nostri Ladislai filii Emerici de Ebesfalva, Ebesfalva nuncupatam et alias ad ipsam pertinentes certis ex causis ad nos et nostras manus duximus recipiendas et eas dictis sedibus Meggyes et Selk adiungendas». Urkundenbuch I 540—541.

www.dacoromanica.ro

atunci foloseşte expresiunile *aggregare*, *adiungere* şi *applicare* şi decretează, că de-acum au să trăiască, să steà şi să rămână neconturbaţi sub aceleaşi drepturi, obiceiuri şi libertăţi, de cari s'au servit şi Saşii din cele două scaune amintite. In restul diplomei se mai repetează încă odată decretarea incorporării şi înzestrarea comunelor numite cu drepturile, obiceiurile şi libertăţile Saşilor, specificându-se, la un loc, că darea au s'o solvească regelui, după legea şi obiceiul Saşilor.[1]

Acelaş termin de *aggregare*, îl întrebuinţează şi regele Sigismund, în diploma sa din 1 Maiu 1393, prin care anectează la districtul celor şapte scaune opidele Vinţ şi Burgberg, decretând, ca locuitorii acestora, să aibă toate şi singuraticele libertăţi, prerogative, obiceiuri şi graţii, de cari se bucură celelalte cetăţi şi ceilalţi locuitori ai celor şapte scaune.[2]

---

[1] Urkundenbuch I 541—542 «consortio et societati fidelium seniorum et Saxonum nostrorum sedium nostrarum de Meggyes et de Selk gratiose duximus aggregandos, adiungendos et applicandos volentes, ut a modo et deinceps sub eisdem iuribus, consuetudinibus et libertatibus, quibus iidem hactenus freti sunt, vivere, stare et inviolabiliter permanere debeatis. Quapropter fidelitati vestrae mandamus regio sub edicto, quatenus ulterius et in antea cum eisdem fidelibus Saxonibus nostris praedictarum sedium de Meggyes et de Selk vos unanimes im omnibus libertatibus et consvetudinibus reputetis, ac eis adiunctos et applicatos teneatis, cum ipsisque secundum ipsorum ritum et consuetudinem collectas, prout decet, de domibus numeralibus nostrae maiestati persolvatis, mandantes eisdem fidelibus nostris Saxonibus dictarum sedium de Meggyes et de Selk, ut praemissae nostrae dispositioni contravenire non attentent, sed vos populos nostros de praefata Ebesfalva et de aliis villis pertinentibus ad eandem ulterius et in antea pro veris et legitimis consociis habere debeant et tenere et eisdem iuribus, consuetudinibus ac libertatibus uti, frui et gaudere permittant, quibus ipsimet potiuntur, libere, pacifice et quiete ac sine quolibet impedimento».

[2] Urkundenbuch III p. 56, «idem oppidum nostrum et incolas ipsius coetui, catervae et consortio fidelium nostrorum septem sedium Saxonicalium dictarum partium nostrarum Transilvaniensium aggregantes, decernentes ex nunc, ut praefatum oppidum nostrum Alsowyncz ac Borpergh vocatum et incolae ipsius omnibus et singulis libertatibus, praerogativis, consuetudinibus et gratiis gaudeant et fruantur, quibus ceterae dictarum septem sedium civitates et incolae gaudent seu quomodolibet potiuntur».

www.dacoromanica.ro

In sfârşit, terminii de *annectere* şi *incorporare*, îi foloseşte şi regele Matia în anul 1475, când incorporează Rodna şi valea Rodnei la oraşul Bistriţei.[1]

Dacă vom comparà acum textul din diplomele aceste, cari decretează incorporarea unor anumite comune sau teritorii la pământul crăiesc, cu diploma regelui Ladislau V din anul 1453, vom găsì o asemănare atât în ceeaçe priveşte terminii, prin care se face anectarea, cât şi în frazele clare, prin cari se învestesc cu drepturi, locuitorii comunelor incorporate. In diploma regelui Ladislau V, nu poate fi deci vorba, decât de incorporarea castrelor Tălmaci şi Lotru, a Turnului-Roşu şi a comunelor aparţinătoare la ele, la pământul crăiesc, sub condiţia, ca să se bucure de toate drepturile, libertăţile şi privilegiile Saşilor din cele şapte scaune. Altfel nu se poate interpretà aceasta diplomă, decât în chipul acesta, aşa că ordinaţiunile ministeriale amintite mai sus, prin cari s'au incorporat scaunele Tălmaciului şi a Săliştii, la fundul regesc, sunt istoric pe deplin motivate. Prin ele abià s'a curmat seria nesfârşită de abuzuri, săvârşite în paguba locuitorilor români din aceste două scaune filiale.

[1] Programm des evanghelischen Obergymnasiums A. B. zu Bistritz 1880 p. 6 n. 2.

www.dacoromanica.ro

Românii din Valea-Rodnei şi Saşii din Bistriţa.

Ca o pildă, unică în felul său, de interpretare falşă, cu urmări dezastruoase pentru Români, ne poate servì cazul Rodnei şi a Românilor din Valea-Rodnei. Pervertirea adevărului istoric şi interpretarea unei fraze, într'un sens, pe care aceea nu-l aveà, au făcut din locuitorii liberi ai acelui ţinut, iobagi şi supuşi Saşilor din Bistriţa. Dacă dl M. revine după patru decenii şi tratează incorporarea celor două scaune filiale la pământul crăesc, silindu-se a ne demonstrà prin sofisme, că aceasta incorporare a fost nedreaptă, credem că şi noi îi putem aduce aminte nedreptatea, ce s'a făcut Românilor din districtul Rodnei înainte de aceasta cu trei jumătăţi de veac, repeţindu-se acum 50 de ani din nou.

Opidul Rodna erà din cele mai vechi timpuri înfloritor prin minele sale bogate. În anul 1453 făceà parte din ducatul Bistriţei,[1] pe care-l dăruise regele Ladislau al V-lea guvernatorului Ioan Huniadi. Dupăce acest ducat a fost desfiinţat de regele Matia atât Rodna cât şi cuprinsul ei fură anectate la oraşul Bistriţei.[2] Diploma de anectare ni s'a păstrat şi e datată în anul 1475.[3]

---

[1] Programm des ev. Obergymnasiums A. B. zu Bistritz 1880 p. 5.

[2] Ibidem.

[3] Mathias, Dei gratia Hungariae, Bohemiae etc. rex, memoriae commendamus per praesentes, quod volentes oppidum Rodna vocatum cum suis pertinentiis, Rodna-Valle vocatis, in comitatu de Doboka habitis et existentibus, de inopia et paupertate, in qua superiorum disturbiorum temporibus, propter creberrimos hostium incursus devenisse perhibentes ex nostra solita liberalitate regia, attentis maxime, quod fodina nostra argenti in dicto oppido Rodna habita per eorum diligentem provisionem, quae intelleximus, a multis temporibus ruinam passa est, facilius restaurari possit, relevare, hospitesque et inhabitatores earundem favore nostro regio prosequi gratiose cupientes, ipsum oppidum et pertinentias ejusdem de comitatu praefato de Doboka eximendo, sicut a certis temporibus ad Civi-

www.dacoromanica.ro

Regele Matia vrând să ridice Rodna și apartinențele ei numite Valea Rodnei, din mizeria și sărăcia în care au căzut din cauza incursiunilor dușmane, întâmplate în timpul de mai nainte și vrând mai ales să restaureze minele de argint din numitul opid al Rodnei, de mult timp pustii, mai departe dorind să înzestreze pe oaspeții și locuitorii de acolo cu grația sa regală, îi scoate din comitatul Dobâca și hotărește să se anecteze cum au mai fost odinioară, la orașul Bistriței, făcând-o aceasta ca semn de deosebită grație față de oraș și față de o mai bună conservare a drepturilor pe care le aveà opidul și apartinențele sale, de aceea le și anectează și incorporează la cetatea Bistriței. Aceasta o face astfel, că opidul amintit și apartinențele sale, oaspeții și locuitorii

tatem Nostrăm Bistriciensem ex nostra speciali erga ipsem Civitatem et commodiorem statum et conservationem ipsius oppidi et pertinentiarum suarum jura annectere decreveramus, a modo in posterum eidem civitati nostrae annectimus et incorporamus; ac ut praefatum oppidum cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae earundem universis juribus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus civitas nostra Bistriciensis, civesque et communitas ejusdem ab antiquo usa existitit, uti perpetuo et gaudere valeat atque possit, ita tamen, quod oppidum ipsum et pertinentiae ejusdem dictae civitati nostrae subjecta semper esse censeantur, et cum civibus civitatis nostrae praefatae Bistriciensis et suis pertinentiis connumerentur, ac in omnibus contributionibus, tam ordinariis quam extraordinariis Majestati obvenire debentibus taxentur, volumus omnino et decrevimus praesentium per vigorem. Quo circa fidelibus nostris Voivodis et Vice-Voivodis partium regni nostri Transilvanicarum aliis etiam universis et singulis, quorum interest vel intererit, praesentibus ac futuris, praesentium notitiam habentibus, harum serie strictissime mandamus, a modo deinceps praefatum oppidum, hospitesque et incolas ejusdem et pertinentiarum, praesentes et futuros, per nos praemisso modo liberatos, in praescriptis universis juribus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis et privilegiis defendere, tueri et conservare futuris succesivis temporibus debeant et teneantur, ac ipsos contra formam praemissae nostrae gratiae in aliquo, impedire, molestare sive ad alia iura compellere, nunquam et nequaquam praesumant gratiae nostrae sub contemtu. Ut autem praesentes nostrae litterae perpetuo et in suo vigore permaneant, easdem nostri sigilli secreti munimine roboratas dictis hospitibus duximus concedendas. Datum Budae Sabbato primo post octavam sacratissimi corporis Christi anno 1475, Regnorum nostrorum Hungariae etc. decimo octavo, Bohemiae vero septimo.

www.dacoromanica.ro

acelora, să se bucure şi să se folosească de toate drepturile, libertăţile, obiceiurile, graţiile şi privilegiile de cari s'a folosit din vechime cetatea Bistriţei cu cetăţenii şi comunitatea din ea, aşa însă ca opidul acesta şi apartinenţele lui să se socotească totdeauna supuse cetăţii şi să se numere împreună cu cetăţenii oraşului Bistriţa şi a apartinenţelor ei, aşişderea să se taxeze cu aceea împreună, în toate contribuţiile ordinare şi extraordinare, cari se cuvin regelui. De aceea şi porunceşte regele în modul cel mai categoric Voevodului şi Vicevoevodului transilvan şi tuturor celoralalţi prezenţi şi celor din viitor să apere, să scutească şi să conserveze opidul amintit, pe oaspeţii şi locuitorii lui cum şi a apartinenţelor sale, pe cei de faţă şi pe cei viitori, pe cari i-a liberat în chipul amintit mai sus, în toate drepturile, libertăţile, obiceiurile, graţiile şi privilegiile menţionate şi să nu cuteze niciodată şi nici într'un chip să împiedece, să molesteze sau să-i constrângă la alte drepturi pe aceia, fără de a pierde graţia regelui.

În diploma aceasta foarte clară, care a mai fost întărită odată de regele Matia în anul 1488, iar de regele Vladislav al II-lea în două rânduri în 1492 şi 1494, se decretează prin urmare incorporarea Rodnei şi a districtului Rodna la oraşul Bistriţa sub condiţia ca toţi locuitorii de acolo să aibă toate drepturile, libertăţile şi privilegiile Saşilor din Bistriţa, să fie socotiţi cu aceia împreună şi să plătească cu ei toate taxele regelui.

Un istoriograf sas, Friederich Kramer, care s'a ocupat cu istoria Românilor din Valea-Rodnei şi a încercat să analizeze şi diploma aceasta, spune că Rodna şi Valea Rodnei au fost şi înainte legate de Bistriţa şi numai pe scurt timp, dela desfiinţarea ducatului de Bistriţa a putut să aparţină la comitatul Dobâca. De fapt legătura aceasta a Rodnei şi a ţinutului său cu

www.dacoromanica.ro

Bistriţa se poate dovedì şi cu ordinaţiunea din 4 Noemvrie 1472, prìn care regele Matia porunceşte ca Românii să nu mai fie taxaţi cu contribuţie în mijlocul nobililor, ci să-i lase să aparţină la cetatea Bistriţii şi să se folosească de toate libertăţile de cari s'au folosit. De altfel regele a făcut-o aceasta la intervenţia Bistriţenilor, cari afirmau, ca Românii din districtul Rodnei sunt dăruiţi lor şi totuşi colectorii de dare i-au separat de Bistriţa şi i-au taxat în mijlocul nobililor. Deşì în ordinaţiunea aceasta a regelui Matia se spune că Românii erau dăruiţi oraşului Bistriţa,[1] totuşi nu putem să credem că erau dăruiţi Bistriţenilor ca iobagi ci numai că erau încorporaţi la Bistriţa şi solveau contribuţiile împreună cu aceia. Aceasta o dovedeşte împrejurarea că li se atribuie anumite drepturi de cari se folosiseră mai înainte (Omnibus libertatibus quibus alias usi fuerunt.) Şi pe urmă o dovedeşte în mod de tot clar diploma lui Ioan Huniadi din anul 1453, în care se spune că tributul din Rodna îl va scoate în acelaş mod ca şi dela Bistriţeni (Ita et eodem modo exigi, recipere et extorquere faciemus). Nici nu s'au sprijinit Saşii pe aceasta ordinaţiune a regelui Matia spre a-şi confirmà drepturile nobilitare asupra ţinutului românesc al Rodnei. Ştiau doar că terminul întâmplător dintr'o ordinaţiune nu poate să cumpănească atâta, cât expresiunile clare ale unei diplome regale.

De fapt diploma aceasta este aşa de clară, încât ea nu puteà să ofere compatrioţilor noştri saşi o dovadă mai plauzibilă pentru afirmaţiunea, că Rodna şi Valea Rodnei li-s'au dăruit lor cu drept nobilitar (jure nobilitari). Sistemul Saşilor însă aplicat şi aiurea faţă de

---

[1] «quod licet alias universi Valachi in districtu Rodna-volgye commorantes per divos reges Hungariae... eidem civitati donati fuissent». V. Csatolmányok... sub 8·/.

www.dacoromanica.ro

Români a biruit şi aici. In curând au început să privească pe Români nu ca pe nişte cetăţeni egal îndreptăţiţi ai acelui district, ci ca pe nişte supuşi dela cari puteau pretinde şi servicii şi taxe extraordinare, după cum îi tăià pofta. «O procedură care nu stă izolată în istoria de atunci a Transilvaniei» — exclamă Dl Friedrich Kramer. De sigur că procedura aceasta nu erà izolată în Ardeal. Veacul al XVIII-lea i-a văzut pe Saşii din Braşov pretinzând drepturi nobilitare asupra satelor brănene, şi în acelaş timp încercau Saşii din Sibiiu să supună cu orice preţ pe locuitorii români ai celor două scaune filiale şi să-i facă iobagi. Puteà să încerce şi magistratul Bistriţii procedura aceasta faţă de Românii din Valea Rodnei.

Ca să-şi adoarmă totuşi conştiinţa pentru nedreptatea aceasta atât de evidentă, au căutat cu lampa lui Diogen o frază în diploma regelui Matia prin care să-şi justifice abuzul. Acolo au şi găsit-o, au rupt o din text şi au înfăţişat-o astfel, ca să favorizeze concluziile lor. «Ita tamen, quod oppidum ipsum (Rodna) et pertinentiae eiusdem dictae civitati nostrae *subjecta* semper esse censeantur» — prin aceste cuvinte regele hotărî ca Rodna şi pertinenţele ei să fie supuse în privinţa administrativă oraşului Bistriţa. Ori cine poate să se convingă despre aceasta dacă va cetì întreg textul diplomei. In acelaşi sens se exprimă şi comitele Ştefan Báthory despre raportul Saşilor din Orăştie faţă de cele şapte judeţe «Ut..... census vestros dare et jurisdictioni illorum *parere* debeatis et teneamini»[1] şi cu toate acestea nimenea n'a încercat să-i facă pe Orăştieni iobagi. Dar chiar şi în cazul acesta Saşii n'au extins interpretarea aceasta arbitrară şi falşă şi asupra Saşilor din Rodna, ci numai asupra locuitorilor români din Valea Rodnei Inconse-

[1] Archiv XV p. 220.

www.dacoromanica.ro

cuenţa aceasta, precum şi toate ştirile ce le avem despre Românii din Valea-Rodnei incorporaţi la oraşul Bistriţei ne dovedesc limpede că situaţia lor dintru început nu a fost nici măcar asemănătoare cu situaţia unor iobagi. Românii din ţinutul acesta plăteau contribuţia într'acelaşi mod, în care se plătea aceasta de către Saşi. Abia în veacul al XVIII-lea au început să le impună taxe şi servicii prin cari voiau să-şi afirme drepturile nobilitare. Românii din Rodna şi din Valea-Rodnei simţind intenţiile Saşilor îndată au protestat, iar când protestul lor nu a fost ascultat, atunci au sărit cu toţii să-şi apere singuri drepturile moştenite, au izgonit pe funcţionarii saşi din satele româneşti şi au refuzat plătirea oricărei taxe cum şi prestarea serviciilor nedrepte.[1]

Impotrivirea lor fătişe, începută în anul 1754, şi urmată cu mai multă îndârjire în anii următori, i-a făcut pe Saşi să recurgă şi ei la forţă.

O petiţiune a Românilor înaintată reginéi Maria Teresia, care a trimis-o în 13 April 1758 guvernului transilvan, ne zugrăveşte în colori destul de stridente starea lor de atunci. Guvernul erà însărcinat să o dea magistratului din Bistriţa ca acela să-şi facă observările asupra doleanţelor româneşti.

Petiţia aceasta a fost frumos alcătuită, după cum se vede din extrasul pe care îl dă Fr. Kramer. Românii se plâng că Saşii calcă în picioare toate drepturile dumnezeeşti şi omeneşti. Românii sunt cei mai vechi locuitori ai districtului, unde au trăit şi cu două sute de ani mai 'nainte de ce s'a înfiinţat oraşul şi au servit regelui ca supuşi liberi. De cinci ani Saşii îi prigonesc necontenit. Mai întâiu le-a făcut de ştire că oraşul are multe datorii şi ei încă trebuie să contribuie la ştergerea

---

[1] Fr. Kramer în o. c. Toate celelalte ştiri sunt luate din aceasta lucrare.

www.dacoromanica.ro

lor. «De când am fost conscrişi la porunca Maiestăţii Sale — spun Românii, — oraşul ne cere şi dijme. Ei spun că toate's a oraşului, munţii şi pădurile, văile şi câmpurile şi de aceea trebuie să le dăm dijma dela toate şi dela toţi. Dacă lor le place, atunci ori avem noi de lucru ori ba, trebuie să plecăm la vânat, căci altfel ne prind şi ne bat. Cei cari ne-au conscris, ne-au spus, că trebuie să dăm pentru o păreche de boi un zlot, aşişderea de o păreche de cai şi dela trei vaci, totuşi Saşii scot după fiecare bou 57 de creţari, după fiecare cal tot atâta, iar după o vacă 30 de cruceri. Cu astea însă nu se mulţumesc, mai aruncă pe fiecare floren 9 cruceri şi storc aceşti bani prin execuţia cea mai nemiloasă; neajungându-le însă nici aceasta, acum nu de mult au mai cerut după fiecare floren câte 7 cruceri. Dacă nu poţi plătì, te prind, te leagă, te închid, ridică în toate satele furci, îţi leagă pietrii de picioare şi te batjocureşte şi chinuieşte în tot chipul, până ce nu dai banii. Mai ales inspectorul acestui district Ioan Klein, vine la noi cu soldaţi, cu executori şi cu servitori de ai oraşului, ne leagă în obezi şi dacă-l întrebăm că de ce, el ne răspunde: aveţi să daţi 9 cruceri până se plătesc datoriile oraşului şi pe urmă 7 cruceri. Supt titlul cuantului regesc iau atâta dela noi cât numai putem să dăm şi nu vreau să ne dea nici odată cuitanţe despre aceasta, fără mai vin şi comisari cari ne arată răvaşurile de unde putem să vedem că am dat mai mult decât se cuveneà, iar dacă îi rugăm să ni dea îndărăt ei râd şi spun: Vi-i plăteşte crăiasa.

Cuprinse pe scurt plângerile lor consistau în următoarele:

1. Ei nu sunt iobagii nimănui, ci *liberi nati* (născuţi liberi) şi ca atari posesori liberi ai terenului şi pământului lor. Aceasta afirmaţiune o dovedeau Românii

www.dacoromanica.ro

prin faptul, că ei au locuit în district şi cu 200 de ani înainte de Saşi şi că inspectorul Klein i-a *induplecat* cu prilejul conscrierii, să se declare iobagi, că atunci vor plătì mai puţină dare.

2. Saşii îi constrâng, fără să aibă drept, la taxe ilegale, cum sunt dijmele, portio regi, adausele la fiecare floren şi cuantul regesc.

3. Asemenea îi silesc împotriva legii la servicii şi prestaţiuni, pe cari le înşiră amănunţit.

Nu ştiu ce vor fi răspuns Saşii la această plângere a Românilor, dar după multe pertractări, vrând generalul Buccow să înfiinţeze graniţa militară, Bistriţenii cedară districtul Rodnei la 29 Maiu 1762 Reginei Maria Terezia, susţinând că acest district a fost până atunci domeniul lor, pentru care cer despăgubire. Sprijiniţi la locurile preaînalte ei au izbutit să fie primit punctul lor de vedere, deşì dovezile aduse de ei erau curat numai sofisme. Mai târziu însă însuşi Forul Producţional a enunţat sentinţa, că Saşii au luat pe nedrept despăgubirea de 12,000 fl. pentru districtul Rodnei: Locuitorii din Valea Rodnei — se spuneà în sentinţă — au obţinut prin incorporarea la oraşul Bistriţei decretată de regele Matia la 1475 o situaţie de drept egală cu cetăţenii acelui oraş (Bistriţa) şi ţinut, de aceea au fost declaraţi liberi şi slobozi de iobăgie, având să se introducă astfel şi în tabelele de dare (szabadoknak és jobbágyságmenteseknek itéltettek s az adótabellákba mint ilyenek irándok be).[1]

Cu 100 de ani mai târziu, în 1863, nedreptatea aceasta s'a mai repetat odată, iarăşi cu concursul locurilor preaînalte, cari într'o rezoluţie tratau comunele grăniţereşti ca foste comune iobăgeşti, fără facultate de a puteà aveà drept de proprietate peste munţii lor.

---

[1] Iakab E. o. c. p. 348.

www.dacoromanica.ro

Compatrioţii noştri saşi însă s'au bucurat, că au putut pune şi de astădată mâna pe avere românească.[1]

Istoria, care cercetează trecutul popoarelor va trebuì să constateze, că aserţiunea Saşilor bistriţeni din veacul XVIII, că Românii din Valea Rodnei ar fi iobagiĭ lor, nu a fost deloc întemeiată ci a format un izvor nesecat pentru nenumăratele abuzuri săvârşite în defavorul Românilor. Chiar ca soarele să fi fost de clar adevărul, Saşii tot găseau mijloace să-l întunece şi să nu recunoască Românilor drepturile, cari li-se cuveneau.

Dr. Silviu Dragomir.

[1] I. cav. de Puşcariu, Notiţe despre întâmplările contimporane p. 79

www.dacoromanica.ro

Acte și documente.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

I.

PUŞCARIU JÁNOS:

A mélyen tisztelt képviselőházhoz intézett

EMLÉKIRAT,

melylyel a Királyföldhöz tartozó Szelistye és Talmács fiókszékekbeli községek közjogi viszonyaiknak rendezését kérelmezik.

Budán, a magyar kir. tudom. egyetemi nyomdából 1868.

Mélyen tisztelt képviselöház!

Erdélyország lakosai és községei közul kevesen szenvedtek emberi és a hazai alkotmány által biztositott jogukban annyi sérelmet, annyi nyomăst, több századon keresztül mai napig, mint voltak kénytelenek szenvedni Szelistye és Talmács székek román lakosai, melyek mint fiókszékek mindenkor Nagy-Szeben székbe voltak incorporálva. — Szelistye fiókszéke a hozzátartozó: Szelistye, Gális, Tilisca, Vale, Sibiel és Kakova községekkel és ezeknek mintegy 15 ezernyi lakosai, kik juh- és másnemü marhatenyésztése, ugy az ez által az országnak ezen gazdászati üzlettel szerzett haszonvétele által, a magyar korona minden országában eléggé és épen ugy ismeretesek, mint a Nagy-Talmácsi, Boitza, Kis-Talmács, Felsö- és Alsó-Sebes és Porcesti községeiböl alsó fiókszék lakosai is, amely székek mindenkor már természetszerü geografiai helyzetöknél fogva is elválaszthatatlanok voltak N.-Szebenszéktöl és ennek egy természetes kiegészitő részét képezték.

Ezen fiókszékek lakosainak jogsérelmei és nyomásai a szász nemzeti egyetemtöl és annak föszékhelyétöl t. i. N.-Szeben városától származtak, kik mindig csak eröhatalommal igyekeztek, az ezen románok által lakott két széket földesuri felsöbbségök alá helyezni, és ezen lakosokat ma is volt jobbágyok gyanánt tekinteni; kirekesztvén őket minden politikai s a hazai

www.dacoromanica.ro

törvények által mindegyik hazafi részére biztositott jogokbani részesedésből, de sőt oly jogok gyakorlásából is, melyek gyakorlásával az 1848-diki törvények mindegyik volt valódi jobbágyot felruházták.

Az 1848. előtti időkben egyedul az ország némely magyar tisztviselőinek segédkéznyujtása volt képes ezen lakosokat a szász nemzet részéről számukra szánt jobbágyság jármától megmenteni.

Az ország közigazgatási és törvénykezési jelenlegi szervezésével és a Királyföldön maholnap előveendő szervezéssel, ugy a magyar országgyülés által hozandó politikai és magánjogi törvényekkel szemben, — inditatva és kényszerülve látjuk és érezvök magunkat a mélyen tisztelt országgyuléshez jelen felterjesztésünk rendén, saját Szelistye és Talmács fiókszékeink jogainak és politikai helyzetének világos, valódi és okadatolt képét előtüntetni és kimutatni, hogy ezen jogok ma a magyar alkotmány ujjászületése után is kell hogy jogılag létezzenek és fentartassanak. Az, amit alább röviden kifejteni szándékozunk, nagy jelentőséggel bir nemcsak reánk, hanem az egész magyar államra nézve is.

Előbb előadjuk ugyanis az 1848. éven innen reánk alkalmazott bánásmodot, azután az 1848. előtti időkbeni jogainkat s az akkori elbánás modját.

Az absolutisticus korszak kormányi rendeleteiben minden jogalap nélkül ugy tekintett minket Szelistye és Talmács fiókszékek lakosait (ugy a volt határőrvidéki Szebenszékbe kebelezett Orláth, Sina, Rakovitza és Vestem kozségeket is), mint a szász nemzeti egyetem volt jobbágyait, elismerte ennek az állitólagos földesuri viszonyból eredett minden követeléseit, t. i. kárpótlások és regál-jogokat sat. — és absolutisticus hivatalai nem hallgatták meg soha felszólalásainkat és panaszainkat.

Az absolutisticus korszak megszuntetése után az 1860-ik és 1861-ik években, amikor is az alkotmány helyreállitásának egy kis — ha nem is eléggé fénylő napsugára fényleni kezdett, bennünk is egy jobb jövő iránti remény ébredezett; de fájdalom, ezen reményben ismételten megcsalva láttuk magunkat a többi a Királyföldön lakó románokkal egyetemben, midön a volt szász ispán, báró Salmen leérkezett Bécsből, hogy a Királyföldöni szervezést véghez vigye.

www.dacoromanica.ro

Az akkori erdély kormányhoz előterjesztett kérelmeink és panaszaink nem vétettek kellően tekintetbe, mert amidőn ezen szervezés a Királyföldön lakó 190,000-nyi románokat 174,000 szász lakossal szemben 7—8 alsóbb állásu tisztviselő beálitásával kielégitette, velünk a Szeben székbeni románokkal szemben (50 ezer román és 30 ezer szász), habár báró Salmennek legfelsőbb helyről nyert utasitásában nyilván ki volt mondva, hogy Szeben szék szervezése saját fiókszékeink és a határőrvidéki községekre való tekintettel vitessék végbe, — ezen szervezésnél, amint ez kitetszik az 1861. october 8-án 3485. sz. a. tett k. főkormányszéki előterjesztésből is, mely által Szebenszéknek ezen bekeblezés elleni óvása visszautasitattott; báró Salmen a teljes jogegyenlőség elvének elismerése daczára is egy addig nem hallott eljárást követett. Ugyanis a román községek közül, melyek a legrégibb idők óta Szebenszékhez tartoztak, Talmács és Szelistye-fiókszékek a fennevezett határőrvidéki községekkel együtt, ugy Szecsel községnek fele, mely 1848-ig Szebenszékhez tartozott, teljesen kizárattak ezen székből és pedig azon állitólagos okból, mintha ezen területek lakosai az ugynevezett «szász hétbirák» jobbágyai lettek volna.

Más részről azonban Kis-Disznod (Michelsberg), Rös (Reussen) szász községek, habár azok valódilag 1848-ig Szeben városa által földesuri javak gyanánt tartattak, N.-Szebenszékhez csatoltattak épen ugy, mint más néhány román község is, milyenek: Resinari, Poplaka, Gurariului és Sadu. — Ezen utobbi községek számára a szebeni tanácsnál egy uj senátori állomás, inspector hatáskörrel szerveztetett.

Nem lévén meghatározva, hogy mi történjék a fent elösorolt községekkel, és nem tudván kizárni azokat báró Salmen az országból, a határőrvidéki és Talmács fiókszékbeli községek felét a most emlitett ujjászervezett inspector alá helyezte, Szelistye fiókszékben pedig egy alsóbb állásu tisztviselőt nevezett ki a közigazgatási teendők vezetésére, a nélkül azonban, hogy ezen kizárt részek valamely terulethez tartozóknak, vagy valamely politikai joggal biróknak ismertettek volna el, hanem csakis magánügyeikben lettek ismét a szebeni szász hatóságoknak alárendelve; Szecsel községe pedig későbben teljesen Alsó-Fehérmegyébe kebleztetett be. Továbbá ugy látszik, hogy ezen természetellenes helyzetre az 1861-ben Szeben városa részéről a

www.dacoromanica.ro

Salmen-féle restauratio alkalmával tett óvás szolgáltatott okot, mert többszöri panaszaink és ovástételeinkre azután egy 1863-ban március 12-én 2214. sz. a. kelt udvari rendelet közöltetett velünk, melyben községeinkről az mondatik: „daß die s. g. siebenrichter Ortschaften und die von der Stadt Hermannstadt mit grundherrlichen Rechten besessenen Gemeinden und Gemeinde-Antheile, wie auch die Grenzortschaften Rakovitza, Westen und Sina von dem Verwaltungsgebiethe des Hermannstädter Stuhls definitiv ausgeschieden werden, ferner daß auch einstweilen und bis zur Durchführung einer zweckmäßigen Landeseintheilung die Gemeinden . . . . . Michelsberg und Reussen dem Hermannstädter Stuhle einverleibt werden." . . . Továbbá: „Allerhöchst Seine Majestät haben ferner anzuordnen geruht, daß über die Frage, ob zur Durchführung der öffentlichen Verwaltung und zur Besorgung der Rechtspflege aus dem s. g. Selistyer Filialstuhle und aus den zur Talmácser Herrschaft gehörigen Gemeinden ein selbständiges provisorisches Verwaltungsgebieth geschaffen, oder ob die gedachten Gemeinden einstweilen einem und welchem bereits bestehenden Verwaltungsgebiethe zugeschlagen werden sollen? nach vorläufiger Anhörung des k. Guberniums Allerhöchst Se. Majestät ein neuerlicher Vorschlag unterbreitet werden etc. etc."

Ezután nem történt velünk semmi intézkedés, hanem mint fennebb kimutattuk, ma is kikebelezve és szervezetlenek vagyunk, épen Szeben városa óvástétele értelmében.

A szebenszéki tisztviselők megválasztásánál épen ugy, mint más politikai jogok gyakorlásában nem birunk semminemü jogrészsedéssel; mig más felől Szelistye fiókszké községeiben a szász inspector közönyössége miatt minden jorend elenyészett, és a s z á s z k ö z s é g e k á l t a l e l l e n ü n k t á m a s z t o t t p e r e k e t k i z á r ó l a g o s a n a s z e b e n i s z á s z b i r á k d ö n t i k e l.

Schmidt Conrád szász ispántól pedig annál kevesebb igazságot és jobbulást várhatunk ügyeinkre nézve, mivel ő 1848-ig a szász hétbiráknak Szelistye székünk elleni pereiben ugyvédjök volt.

Mostan az uj szász comes, Conrád Moritz ur kinevezésével a Királyföldön ismét egy uj szervezésnek állunk kuszöbén.

www.dacoromanica.ro

Mélyen tisztelt képviselőház!

Az eddig röviden kifejtett politikai változások, és a szász törvényhatóságok részéről irányunkban viselt szomoru elbánás, melyet alább részletesebben előadunk, ma is nagy aggodalommal tölti el szivünket politikai jövőnk iránt; minélfogva bátrak vagyunk jogainkat törvényekkel és okmányokkal okadatolni s a Szebenszék, ugy a szász universitás részéről ellenunk eddig felhozott és felhozható minden indokot ledönteni, azután különösen N.-Szebenszékhez történt elvitázhatlan bekeblezetünket bebizonyitani és az ezek alapján a magas képviselőházhoz jelen kérvényünk végével intézendő alázatos kéréseinkre az ohajtott kedvező eredményt, várva várni; teljes bizalmat helyezvén a Király és a magyar országgyülés igazságszeretetébe annyival inkáb, mivel Magyarország felséges apostoli Uralkodói minden századokon át oltalmuk alá vették a kérelmes fiókszékek lakosait, a mit is a következendőkben törekedünk bebizonyitani:

Szent István király, a magyar királyság megalapitója 1003-ban elfoglalván Erdélyt Gy.-Fejérvárig, azt megyékre osztotta fel, de Fejérvártól a Kárpátokig terjedő része, mely akkor még nem volt biztos birtoka Magyarországnak, csak Fejérmegye kiegészitő részének tekintetett.

István király utódai Fejérmegye ezen részét is teljesen elfoglalván, a királyság határait a déli Kárpátokig terjesztették ki, és az ezen részen levő földet birtokukba vevén, azt azután sajátjuknak tekintették s ugynevezet K i r á l y f ö l d n e k nyilvánitották. Ezen Királyföld több különféle részből, a későbben ugynevezett királyi földekből állot, ahonnét azután még a későbbi századokban is, több kerület, szász és román község, de sőt maga az ugynevezet «provincia Cibiniensis» is — amint alább kimutatjuk —, «in Comitatu Albensi existentes» levőnek neveztetett és tartatott.

A magyar királyság ezen határvidékei a legnagyobb jelentőséggel birtak a magyar királyok előtt, mivel a határok megvédése és fentartása a királyok első kötelességei közé tartozott.

Fejérmegyének ezen, a k i r á l y f ö l d nevét viselő részét 1142-ik évig csakis románok (Blaci) — és köztök bissenek is — laktak.

Minthogy pedig ezen határok a délkeleti népeknek ezen időkbeli betörései folytán folytonos háboruk szinhelyei voltak,

www.dacoromanica.ro

a magyar királyok várakat épitettek, melyeket a környékbeli nép segitségével királyi várnagyok védelmeztek.

Ezen uton keletkeztek az emlitett határszéleken királyi várterületek, melyeknek lakosai a várakban tett szolgálataikért «castrenses» és «servientes regales»-nek (Lajos király I. Decr. 5. Art. 1351. évből), és királyi uralom elismerése fejében fizetett census után «conditionarii seu centuarii regales»-nek is neveztettek (Károly kir. 1342. évbőli I. Decr. 19. §.).

Az ilyen castrenses és servientes regalesek még István királynak és később III. András király decretumai által, a vagyon feleti szabad rendelkezéssel biró «liberi regales» lakosoknak tartattak, földjők pedig királyi földnek neveztetett. — A királyság ezen határszéleinek biztositása s a váraknak a gyakori betörések elleni védelmezése arra inditotta a királyokat, hogy a határszélekeni várak közelében a királyi földről minél több lakost egybegyüjtsenek, mely okból a Blacus és Bissenus lakosok népessége a határszéleken nagyobbodott, kik aztán többnyire a havasoknak marháik általi használatából éltek, és azonkivül — mint alább bővebben kifejtjük — a királyok részéről több kedvezményben részesittettek is (Ulászló kir. II. Decr. 45 Art. 1495. évből).

A Blakusoknak és Bissenusoknak ezen, a határszélekeni egybegyüjtése következtében, miről ma is a kizárólagos román lakosok sürüsége tanuskodik a királyi föld térségei több helyén, kisebb nagyobb mértékben, pusztákká, elhagyottakká váltak.

Ezen királyi földnek jelentősége és annak nagyobb mértékben népesitésére, ugy a határszélek jobb védelmezhetésére irányuló szándék arra vezette Geiza királyt, hogy 1142-ben német telepitvényeket (coloniae) «hospites teutonici» hozasson be, és őket a Királyföld térségeire, a fölmivelés és iparüzlet folytatására, mint haszonélvezőket telepitse, oly feltétel mellett, hogy a föld és a térekeni erdők használatáért egy bizonyos királyi censust tartozzanak fizetni.

Ezen időben tehát a Királyföldön kétféle királyi censuariusok és szabad lakosok léteztek: a régi Blacusok es Bissenusok és az ujonnan bejött Teutonok vagy Szászok, a kik az előbbiekkel egyenlő és hasonló viszonyban s kötelezettségben állottak a királyhoz, azon egyedüli külömbséggel, hogy a románok legnagyobb része a királyi várak kerületeiben szolgáltak és a ha-

www.dacoromanica.ro

társzélekeni havasokat az erdőkkel és vizekkel birták, de azért mind ezek, mind azok ugyanazon egy, a magyar királyok által adományozott törvények alá voltak helyezve.

Második András király az 1222-ben kelt «bulla aurea» által a királyság összes lakosainak visszonyait rendezvén, annak XIX. Articulusában, ezt mondja ugy a várak lakosairól, mint a colonusokról: 1-ső §. «iobagiones castrorum teneantur secundum liberatem a sancto rege Stefano institutam» és a 2-ik §. «similiter et hospites cuiuscunque nationis secundum libertatem eis ab initio concessam teneantur».

A királyföldöni románok és szászok között nyelv, vallás, gazdászati foglalkozás és szokások tekintetében létezett különbség azonban ezen két nép között többféle surlodást idézett elő.

Ezután a szászok a Királyföldön mindig előjogok szerzésére és felsőbbségre törekedtek, és ez okból több versen addig folyamodtak és panaszoltak a királyokhoz, mig 1224-ben II. András királynak nyomasztó aggadalmas helyzetét felhasználván, ki tudták eszközölni ezen királytól az u. n. «Andreanum Decretum» kiadását, melynél fogva (I. Art.) az addig élvezett és birt szabadságuk ujólag fentartatott, mind a mellett hogy erre, miután ezen szabadságuk a bulla aurea XIX. Art. 2-ik §. által már biztositva volt, szükségök nem volt.

Ezen király adománylevél rendén elősoroltatnak részletesen a királyföldöni szász lakosokra ruházott jogok és kötelezettségek, melyek későbben hasoló kiterjedésben minden királyi földekre kiterjesztettek.

Egyuttal az imitt amott szerteszét létezett s többnyire szászok által lakot királyi földek (Gauen) N.-Szeben városa hatósága alá összpontositattak, és ezáltal a szászok és a Szeben körül elterjedő határszélekeni várak kerületei között, mely kerületek a jelenbeni Szelistye és Talmácsi székeket képezték, amint alább ki fog tünni, a folytonos érintkezésre való alap megtétetett.

De amig egyfelől a fönebbi adománylevéllel a király egyuttal a határszéli lakosok és szászok közötti legeltetési viszonyokat rendezte, a VIII. Art. következő szavai szerint: «praeter ea vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis Blacis et Bissenis, eisdem contulimus», addig másfelől a királyi föld térsé-

www.dacoromanica.ro

gein levő birtokviszonyokat a szászok és románok között, a XIII. Articulusban másképen rendezi és pedig: «silvam vero cum omnibus apedicis suis et aquarum usus cum suis meatibus, quae ad solius regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus, quam divitibus libere concedimus exercendos».

Itt látszik meg legelőbb a királyföldöni románok és szászok közötti birtoki különbség. — Amig a király egyfelől kimondja, hogy a határszélekeni havasok, erdők és vizek a Blacusok és Bissenusoké legyedek és a szászoknak is megengedi a Blakusoké és Bissenusok ezen erdei és vizeibeni közös használatot, a Blacusokkal és Bissenekkel együtt, az u. n. census silvarum et aquarum: addig másfelől kijelenti a király, hogy az egész térségen levő föld, minden hozzátartozóival és a vizek széleivel, hova a szászok letelepedtek, csakis egy királyi adománynak tekintendő, mely ennek használatát az összes ottani lakosoknak minden tekintetben megengedi.

Igy elégitette és egyeztette ki a király, mint a királyi földek legfőbb ura, saját lakosait; ebből kifolyólag pedig ezen decretumot nem lehet szász privilegiumnak, hanem egy király kiegyezkedő-levélnek (compromiss) tekinteni.

A határszélekeni várakban egyesitett Blacusok erdei és vizeiben engedményezett közös használat azonban nem adatott a szász nemzetnek, mely mint ilyen nem is létezik, sem pedig a királyföldeni egyes szász egyénnek, aminek nem lenne értelme; hanem a király mint a Királyföld legfőbb ura, azon terjedelmes erők közös használatát csakis a Szebenben egyesitett szász törvényhatóság jövedelmi forrásának nagyobbitása és a határszélek és királyi váraknak az ezen király földöni szászok és románok által eszközlendő jobb és hathatósabb megvédhetésének, könnyebbitése végett engedte meg és adta közhasználatra, mit különben alább elvitázhatlan okmányokkal és adatokkal fogunk bebizonyitani.

Ezen összpontositás egy fő alatt azonban nem foglalta magában valamennyi törvényhatóság vagy önálló alkotmányos törvénykezés létesitését, hanem csakis egy, a szászok számára szánt hadvezetőnek és itélőbirónak felállitását (a milyenek voltak a román területek várnagyai), és a királyi census kezelésével felruházott biztosok rendszerét, «et sub uno judice censeantur».

www.dacoromanica.ro

Ebből kiviláglik továbbá az is, hogy ezen időkorban a királyi föld kétféle volt t. i.:

1. azon térségeken levő föld, melynek haszonélvezete a szászoknak volt adományozva, és

2. azon határszéli területek, melyek a királyi várakhoz tartoztak s a melyeknek földjét a románok és Bissenek birták; Szebenszékben pedig létezett Talmács és Szelistye kerületein kivül, mint alább ki fogjuk mutatni, több ily terület.

Amig az első pont alatti Királyföld székekre «sedes» volt felosztva és egy királybiró vezette azokban a kormányzást; addig másfelől a várak területein a várnagyok és a villák elöljárói voltak a kormányzók és igazságszolgáltatók.

A magyar királyságnak, ezen Szeben környéken eső határszélein a következők voltak a nevezetesebb várak: Talmács Salygó, Omlás s több más kisebb vár.

Talmács várterülete, a melynek közelében a verestoronyi szoroson Verestorony és Lathorvár várak feküdtek, s melyeket területökkel együtt a talmácsi (de Talmács) királyi várnagyok kormányozták, magában foglalta a mai Talmácsszéket; Salygóvára pedig 5 villájával együtt a mai szelistyei fiókszéket képezte.

A várnagyi állomás Talmács várában, a verestoronyi szoroson levő fekvésénél fogva, hosszabb időkig tartatott fenn; Salygó várában ellenben, mely későbbi lerontatása után «Salyste»-nek neveztetett el, a «Knezek» vagy «primariusok» vezették a kormányzást.

De a királyok a szászokat és különösen Szeben városát is rákényszeritették, hogy a várak, kiválólag pedig Talmács várának és a verestoronyi szorosnak védelmezésére és oltalmazására nyujtsanak segédkezet, amit ők többnyire pénzfizetéssel teljesitettek is.

Ezen körülmény hozta azután magával azt, hogy Szeben városa Talmács vára területére több beszollást és befolyást gyakorolt, mint Szelistyére.

Amig a szászok Szeben székhelyében magukat összpontositották és megerősitették, addig a nezezett várak sorsa, melyek hadügyi jelenségüknél fogva, a királyok kozvetlen felügyete alatt állottak, a hazábai gyakori betörések és a Kárpátokon túli népekkel viselt hadakozások folytán keletkezett változásoknak volt kitéve.

www.dacoromanica.ro

Az Arpádházból származott királyok kihalta utáni időkben több zavar keletkezett az országban és az ismét elkezdődött erőszakos berontások folytán Salygó (Salgo) vára több körülfekvő részével az ellenség által el lett foglalva.

Az Anjoui házból levő Károly királynak sikerült azonban a lázadásokat elnyomnia és ezen földet visszafoglalnia kiválólag Conrád, talmácsi várnagy fiának, Miklós magisternek segitségével, a kinek kezébe és hatalmába jutott volt Salygó vára, villáival együtt.

A nevezett magister Salygó várát, öt villájával együtt, viszszaadta a királynak, amiért ez a magistert, 1322-ben augustus 9-én kelt okleveleinél fogva, több földrészekkel ajándékozta meg, miről az okmánynak következő része tanuskodik: «...magister Nicolaus filius Corradi de Talmatsch... castrum nostrum Salgo nuncupatum, in partibus transilvanis institutum, quod habebat et detinebat, ad manus nostras reddidit et restituit, cum novem villis: Zaszekets, Omlás, Várolya folyo et Fekete viz, ac aliis quinque villis olaceis ad idem castrum pertinentibus, ex cuius castri, et villarum restitutione praeter argumentationem nostri regiminis, fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab inprovisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultis, tuta quies et tranquillitas optata succesit»... «eundem Nicolaum filium Corradi et suos heredes in omnibus suis possessionibus, juribus etc... excepto castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis, ut promissum est, manu tenerent».

Ezēn öt, Salygó várához tartozó villa, a mai Szelistye fiókszékét képező öt községet, és pedig: Tilisca, Galesiu, Vale, Sibiel és Kákova, azután a Salygó vára helyébe lépett Szelistye községeket foglalta magában.

Ezen adomány, melyben a király Salygó várát mint királyi földjét magának fentartja, Károly király által 1327-ben ujból megerősittetett, és 1370-ben a donatoriusoknak ki is adatott, teljes érvényü okmány gyanánt.

A 14-ik században Szelistye területét mint külön Királyföldet látjuk létezni a király kezében.

Az 1369-ik évben Talmács várát lerontotta a havasalföldi vajda. De Lajos király ennek helyébe a Verestorony közelében fekvő Lathorvárát épitette, melynek épitéséhez különösen a szebeni szászok is kénytelenek voltak pénzsegélylyel járulni, ez ok-

www.dacoromanica.ro

ból a király őket, ismételt kéréseik következtében 1370-ben ezen királyi várakbani szolgálatoktól fel is mentette, miből kifolyólag a királyi várakbani szolgálattétel és a határszélek őrzése, egyedül a határszéli románokra nehezedett; a szászok folytonosan arra törekedvén, hogy a várakbani szolgálattól megmeneküljenek, és az u. n. «Hermann» várának erős és magas várfalai közé vonulhassanak.

Talmács és Szelistye kerületek román lakosai 1383-ban egymás között egy szoros szövetséget, Szeben várossal pedig egy szerződést kötöttek, melynél fogva magukat lekötelezték, hogy ők az ország határszéleit, Verestoronytól Szelistye területének Hátszeg vidéke felé eső széleig, egyedül fogják védelmezni és oltalmazni.

Továbbá ugy látszik, hogy ugyancsak ezen 1383. évben lett egyesitve Szelistye territoriumával az omlási királyi birtok is, mert Mária királyné ezt Gablinus puspüknek akarván átadni, azt mondja: «posesionem regalem Omlás vocatam in terra nostra Transilvana, inter sedes nostras Cibiniensem et Zeredahely situatam, una cum quatqor villis vlahalibus: Grossdorf (Salistea) cum Gallusdorf (Galesiu), Chrapundorf (Telisca), Budinbach (Sibielu) et Cripsbach (Kakova) cum metis etc... quibus aedem hactenus per regiam Majestatem ut ac extiterunt et possessae et....», a mi pedig nem történt meg, több az éllen felmerult óvás miatt.

De a magyar királyok mégis adtak át a fejérvári püspököknek Szelistye szomszédságában eső némely birtokokat, u. m. Szecsel és Váralyát, különösen azért, hogy szellemi befolyásuknál fogva a határszéleken lakó népet a gyakori betörések elleni hadakozásra és a határok védelmezésére lelkesitsék és buzditsák.

A törökök és havasalföldi Vajdák által a 15-ik században merényelt gyakori és nagyobbszerü berontások következtében, több királyi vár faglaltatott el az idegenek által, de sőt még a hatalmasabb benszülöttek által is, mig végre sikerült, a királyoknak ezen várakat mint királyi tulajdonaikat imételt decretumaik folytán visszaszerezni; és épen ezen időtájban kisérlették meg a szebeni szászok is Szelistye és Talmács váraira rátenni kezöket.

Zsigmond királynak 1403. évbőli decretuma 9 §-ában viszszaadja minden nemesnek elvesztett birtokát, de azt is mondja: «illis videlicet (castris et possesionibus) pro quibus uterque

www.dacoromanica.ro

Nicolaus, Voivodae transalpinenses duxerunt obsides, nobis dandas».

Hunyadi János pedig 1446-ban kiadott drecretuma 2-ik articulusában elrendeli az összes várak lerontást, azok kivételével: «quae confinibus regni pro defensu sunt erecta»; épen igy rendeli el Mátyás király 1464-ben kelt decretuma 10. art. 1. §-ban «...exceptis solummodo castris illis comitatibus regni nostri confinia tenentibus, constructa essent... quae remaneant pro utilitate regni».

Csakhamar ezután az 1462-ik évben kinyilatkoztatja Mátyás király, kapcsolatban az idézett decretumával, hogy különösen «terra seu provincia Omlás» Szelistye területével együtt, a korona elidegenithetlen királyi földjének tekintendő és a védelmezés szempontjából fentartandó, mit alább ki is mutatunk.

Oly nagyra becsülték a királyok az ily határszéli várak fontosságát, hogy azokat csakis a magyar nemességre és csakis conserválás végett (et non forensibus vel extraneis) bizták; amit Mátyás királynak 1471-ki III. decr. 6-ik art. és Ulászlónak 1491-ki II. decr. 5. art. eléggé tanusit; hogy mily nagy szolgálatokat tettek a magyar királyoknak ezen határszélbeli románok a törökök ellen viselt számtalan háboruban és csatában, világos tanubizonyságot tesznek arról a byzantini történetirók, kik leirván Zsigmond királynak a 14-ik század vége felé (1391), Bajazet sultán ellen folytatott háboruját, azt mondják, hogy a király összegyüjtötte minden népét «... electis Dacis seu blacis hominum generi non ignobili, qui viae sunt duces exercitumque in hostilem regionem et...»

A szászok ellenben, kik hasonlólag kötelesek voltak a királynak ily nehéz időkben szolgálatot tenni, a helyett mindinkább és inkább a szebeni tisztviselők vezetése alá, akiknek befolyása kiterjeszkedett a Királyföldön lakó többi román lakosokra is, igyekeztek csoportosulni. — Igy rajzolják le a byzantini irók a Királyföldet Zsigmond idejében, ki a törökök elleni hadait földeinken vitte keresztül: «regio ista cingitur quaercibus glandiferis, urbes habet non paucas, metropolis Sibinium vocatur. Lingua utuntur partim dacorum sc. blacorum, partim pannonum, victu et moribus pannonum imitantur; haec regio subjecta est pannonum regi, quo ducem accipit de pannonum genere. Urbes habet liberas, quae proprio jure propriisque legibus ab metropoli

www.dacoromanica.ro

Sibinio regnatur. Jussi proficisci in militiam, regi parent, tributum ferentes, quandocunque iis imperabit, solummodo petentes, ut sibi proprio jure suisque legibus, rempublicam administrare liceat»; amiből kitünik az is, hogy a mai román elődeink a szászokkal egyetemben a Királyföldön szabadon laktak és egyenlő szabadságot élveztek.

Ezen, a királyságra és kiválólag Erdélyre nézve nehéz időkben, meggyőződtek a királyok annak szükségességéről, hogy az ország és a határszélek védelmezése csak ugy erősittethetik meg, ha a királyföldnek eddig egymástól elválasztva levő részei, az u. n. Szeben tartomány «provincia Cibiniensis» kivételével, mely már annak összpontositása által ugyis nagyobb hatalommá növekedett volt, egyesittetni fognak.

Ily modon kezdették azután a királyok azon időben az összes királyi területeket, az u. n. várakat, Szeben királyi földjéhez bekebelezni ugyanazon egy törvények, feltételek és hatóságok alá.

Igy kapcsolta össze Zsigmond király még 1428. évben Törcz (Törzburg) várát keruletével együtt a brassói királyi vidékkel. — Igy keblezte be László király Hunyadi János inditványára, 1453. évben Talmács várát Verestorony és Lathorvár váraival és a hozzá tartozó területekkel és villákkal együtt Szebenszékbe, mindazon jogok, feltételek és előjogokkal, melyekkel a szászok birták; miről az illető okmány igy szól: «Ladislaus dei gratia etc... quod cum nobis in regali administratione regiminis inter alia conveniat, providere, ut confinia regni nostri integre perseverantur... nostra precipit serenitas, quomodo castra nostra Talmacs ac Lathorvár ac turris veres Torony vocata, in comitatu Albensi sita,... rupta essent et penitus desolata et propter ipsorum invigilem ineptamque conservationem nonnulli superioribus tomporibus previam propre et super eadem castra et turrim existentum, qua de partibus transalpinis juxta fluvium Olth, ad partes nostras transilvanenses, versus Civitatem nostram Cibiniensem itur seu tenditur, huiusmodi partes nostras subintrantes et depredantes, nocivis damnis effecerunt... prefata castra nostra Talmács at Lathorvár, ac turrim Verestorony, cum tributo inibi exigi solito, ac non oppido similiter Talmács, Boitza, Plopaj, Porcesdi, utramque Sebes, ac praedium Creutzenfeld, medioque possessionis Renke limitibus quibus hoc

www.dacoromanica.ro

usque per praedecessores nostros reges et eorum castellanos tenta et possessa fuerunt, ad septem sedes saxonicales perpetuo et irrevocabiliter aneximus et eisdem septem sedibus incorporavimus, ut quod Saxones eorundem septem sedium praesentes et futuri, huiusmodi castra, turrim, villas et possessiones pro nobis et pro sacra nostra teneant et gubernent, sicut tenent et gubernant civitates, oppida et villas in terris dictorum septem sedium existentes.....»

Ezen uton tehát a mai Talmács fiókszék, Renke vagy Rakovitza községével együtt, bekebeleztetett a szebeni tartományba — provincia Cibiniensis — alárendelve lévén a Királyföld ugyanazon kormányzása alá és a szászok által élvezett ugyanazon jogokkal ruháztatván fel.

Miután Dragus havasalföldi vajda 1460-ban lerombolta Omlás várát, Mátyás király átadta ezt egy Székely Mihály nevezetü zsedényfalvi nemesnek 1464-ik évben, egyelőre csak annak fentartása végett (ad conservandum) azon feltétel mellett, hogy a király ezt ismét visszavehesse, mert épen ezen évben tört ki Erdélyben belzavar, melybe (Stefan) a havasalföldi vajda is bele volt elegyedve. De kevéssel ezután kezet fogott ezen vajda Mátyás királylyal a törökök ellen-; és a király 1467-ik évben, az 1464-ik decretuma értelmében Omlás területét, melybe akkor Szelistye területe is befoglaltatott, ismét a korona elidegenithetlen királyi földjének nyilvánitotta. — Az 1467-ik évi decretum igy szól:

«Mathias rex etc... tria oppida in Transilvania: Fogaras, Omlás et Rodna juxta statutum regnicolarum semper conservari, nec unquam abalienari praecipit etc... Inter caetera, quae in hac proxime praeterita, Generali Praelatorum, Baronum et Nobilium nostrorum congregatione pro meliori statu regni circa bona regalia et proventus fisci nostri provide et utiliter reformata et disposita sunt, id etiam statutum exstitis: ne unquam nos vel successores nostri reges provincias Fogaras, Omlás et Radna cum pertinentiis earundem quoquo modo a se alienare seu abstrahere possimus vel valeant, sed semper praefati districtus in manibus regiis prompti ac parati adhuc teneantur... pro defensu. Quia vero et hae et alia per dictos praelatos et barones nostros disposita de nostra fue-

www.dacoromanica.ro

runt voluntate et manifestissime ad nostrum et totius regni nostri commodum pertinere dignoscuntur; ideo fidelitati Vestrae firmiter praecipientes mandamus, aliud omnino habere nolentes, quatenus memorata Territoria Fogaras, Omlás et Rodna cum pertinentiis eorundem apud quos, cum et qualitercunque habita... ad manus Vestras occupare... assignari possint pro defensu».

Ezen nyilatkozatott ismételte Mátyás király 1468-ban az elidegenithetlen királyi földnek nyilvánitott Szelistye irányában is.

Az 1475-ik évben pedig egybekapcsolta Mátyás király «terra Rodna» területét a beszterczei királyi földdel a fentebb Talmácsnál emlitett alakban és értelemben, mely bekebelezésről az illető decretum azt mondja: «...eidem civitati (Bistriciensi) nostrae adnectimus et incorporavimus ac ut praefatum oppidum (Rodna) cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae earundem, universis juribus, libertatibus et consvetudinis, gratiis et privilegiis, quibus nostra civitas Bistricensis, civesque et communitas ejusdem ab antiquo nostro extitit, uti perpetuo et gaudere valeat, atque possit, ita tamen, quod oppidum ipsum et pertinentiae ejusdem nostrae civitatis subjecta semper censeantur, et cum civibus civitatis nostrae Bistriciensis et suis pertinentiis connumerantur...»

Hasonló módon keblezte be és egyesitette Mátyás király 1486-ban Szeben székével különösen a régi Salygó vár — a jelenlegi Szelistye terulet királyi földjét — Talmács területének bekeblezése szerint, melylyel ezután hasonló helyezetbe jött, de sőt hasonló állásba helyeztetett, épen a többi szász területekkel és székekkel is, mit alább a legvilágosabban be is bizonyitunk.

Ezen (a 15-ik században) megtörtént bekeblezések idejétől fogva kulönösen diplomatiai értelemben a Királyföld kétféle nevezet alatt fordul elő, és pedig:

1. partes fundi regii antiqui, t. i. az Andreanum által egyesitett u. n. szász székek; és

2. partes fundi regii incorporatae, azaz, azon királyi várterületek, melyek egymásután lettek egyesitve az elöbbi Szászfölddel; ezen egyesitett területek közé pedig elvitázhatlanul Szelistye és Talmács székek is tartoztak.

Az ezen székekbeni szászok és az azokhoz kapcsoltaknak nevezett részek lakói között jogegyenlőség abból is kiviláglik,

www.dacoromanica.ro

hogy Szelistye és Talmács területei azon innen — az első királyi szászföldek (die Gauen) elnevezése szerint — a szék «sedes» diplomatiai névvel ruháztattak fel, és a szász székekkel hasonló bánásmódban részesittettek, csakis azon egy különbséggel, hogy azok mint a Szebenszékhez kapcsolva volt részek, fiókszékek «sedes filiales» nevezetet nyertek és minden időben igy voltak nevezve törvényekben, okmányokban és igy nevezetetnek ma is.

De egyuttal ezen egybekapcsolás által növekedni kezdett a szebeni királyi tisztviselők befolyása is ezen székek felett, habár ezek még akkor, a többi szász székekhez képest önálló kormányzattal birtak, amint alább, kiválólag Szelistye széke iránt, látni is fogjuk.

Szelistye széke és Omlás városa még 1486-ban látszik képviselve lenni a külügyekben a szebeni főbiró által, midőn ez a királyföld területének határait, a valódi megyei földdel szemben védelmezi, azaz midőn különösen azon, az előtt a fejérvári püspöknek adományozva volt birtokáért, t. i. Szécsel és Város községekért, melyek az idézet évben Geréb László puspök birtokában voltak, lépett fel nobilitaris joggal.

A határ elfoglalások miatt panaszt emeltek, ugy a székek mint a megyék képviselői is a király előtt és ezekről azt mondja Mátyás király: «multi saepe numero jam ex vobis pro pluribus terrarum occupationibus, metarum abolitionibus, distractionibus, multis aliis injuriis... contra se se suam injuriam et praessionem expostulantes conquaesti sunt Maestati nostrae...»

Ezen panaszok folytán Mátyás király két ugyanazon tartalmu Decretumot, — egyiket a nemesek universitásához mint a megyei föld képviselőihez, — a másikat pedig a szászok universitásához mint a Királyföld képviselőjéhez menesztett, és ebben megrendeli, hogy egy, a királyi udvar kebléből levő bizottmány szálljon ki Omlásba «a hely szinére» ad facies oppidi regalis Omlás vocati, nec non villarum seu possessionum Szelistye, Vindenbach (Sibielu) et Kripsbach (Kakova) ad praefatum oppidum pertinentium...» a mely bizottmány az összes szomszédok előhivatása után itéljen a peres kérdések felett, és jelölje ki a határt, s állitsa afelett a határjeleket, egyfelől Omlás és Szelistye területe között, másfelől pedig a püspökok birtoka között, ami meg is történt. — Ez aztán a jelen időkorig fenmaradt, mert Szelistye határának, Ecselő vármegyei község

www.dacoromanica.ro

felé levő végénél az uton még ezelőtt 20 évvel fenállott volt azon határjegy, mely a Királyföldet elkülönitette Fejérmegye területétől.

Szelistye fiókszék belügyeiben ennek lakosai teljesen önálló kormányzással birtak. A szék elöljárói «Primariusok» és «Knézek» voltak, ezek képviselték a szék bel és magán ügyeit és az ezek vezetése alatt időről időre Szelistye székhelyén öszszegyült széki confluxus épen azon hatáskörrel tárgyalta és dontótte el a kormányzási és törvénykezési ügyeket, mint a többi szász székek gyülései.

Ezen confluxustól, mely épen «cum jure gladii» is itélt, az appellatio, felebbezés, fontos ügyekben (határperek) a királyi biróságok confluxusához Szebenben az u. n. universitáshóz történt, és innen a királyi udvarhoz (curia regis) hol Szelistye széke előljárói által képviseltette és védelmezte magát, az e tekintetben 1405. évben Sigmond királytól kiadott I. Decretum 4-ik Art. értelmében, mely csakis szabad városokról és községekről szól: «porro omnibus et singulis civibus, hospitibus, et populis quarumcunque civitatum et liberarum villarum alicui ex principalioribus civitatibus annexarum, a quacunque sententia, per eorum judices et cives lata, ad magistrum tavernicorum nostrorum; vel ad judicium illius civitatis, cuius libertate talis civitas, vel villa fungitur, liceat appellari.»

Hogy Szelistye széke mint Szeben székhez kapcsolt rész épen ezen a királyi városok és szabad villák részére kiadott Decretum értelmében gyakorolta ezen jogot pereiben, még az 1570-ik évben is, bizonyságul szolgálnak az 1570 évben Szelistye székének Keresztény-Szigeth (Großau) községével folytatott határperében keletkezett okmányok.

Ezen perben «ratione Alpium et metarum» melyben Keresztényszigeth község lépett fel felperes gyanánt Szelistye ellen, a szebeni biróság előtt, egy komissio küldetett ki a helyszinére az I. foku biró által, mely a határkijártatás után Keresztényszigeth javára itélt.

Szelistye képviselői felebbezték aztán az ügyet a szebeni universitáshoz, mely helybenhagyván az első itéletet, — revisio mellett feljuttatták azt a curia regis-hez.

Itten a felek és illetőleg Szelistye, a II. János király által kiadott okmány szerint következőleg voltak képviselve: «pro

www.dacoromanica.ro

tribunali sedentes Lucas Pistachii de Bongard, pro potentibus et circumspectis villico ac juratis omnibus senioribus et inhabitatoribus possessionis nostrae Keresztényszigeth, ut actoribus, ab una parte, ab altera vero, Mathias Atzal de Székelyvásárhely pro circumspectis Primario ac caeteris juratis senioribus ac commansoribus villae Szelistye, ut in causam attractis apellantibus...»

A királyi udvari tábla a szász Universitas itéletét megsemmisitette és egy itélőmesterekből (protonotarii) álló reambulationalis bizottmány kiküldését rendelte el, mely kiszálván a hely szinére, a határjeleket másképen állitotta fel, — Az okmány (illetőleg benne a király) azt mondja továbbá a reambulational jelenlévőkről:»... Vicinis et commetaneis universis, signanter vero prudentibus, ac circumspectibus Augustino Hedvig judicenostro regio, Georgio Zisosskass Blasio Pfan, Gasparo Seiverth. Cibinensibus... N. N. judice nostro regio szász Sebessiensi, Civitatum nostrarum regiarum N. N. judice nostro regio opidi nostri Szeredahely; juratis civibus: Koman Komsa Primario Oprea Opreanu in Vale, Georgio Buner in Kakova, Dragomiru Zarone in Sibielu, possessionibus ad dictam possessionem Seliste pertinentibus, Burger Moga; magnificorum Volfgangi Bornemissa de Kapolna ac Oprea Turk, Stanislai Novrovski consiliariorum nostrorum in dicta possessione Orlat jobagyionibus residentibus, in personis eorundem dominorum suorum inibi legitime convocatis, ac circumspectisque ac providis Demetrio Kriste seniore, Stan Roman, etc... in causam atractis in dicta possessione Szelistye commorantibus ibique presentibus...»

Ezen okmányból világosan tünik ki tehát, hogy Szelistye Primariusa, esküdtei és öregei által volt képviselve, akik még akkor 1570-ben is épen ugy neveztetnek és cimeztetnek «prudentes circumspecti, providi civeseknek» etc., mint a többi a király földöni városok és várakbeli szabad szász polgárok, és kik a szebeni, szásesebesi és szeredahelyi szász főbirokkal, kik mind szomszédok a reambulatiora meghivattak, egyenlő categoriába tétetnek.

De Magyarország királyai, határszéli román elődeinket, kik a keresztény hitre tértök óta, a görögszertartásu valláshoz tartoztak és tartoznak, az általok a havasokban folytatott marha

www.dacoromanica.ro

tenyésztési gazdászat fontos érdéke miatt, még az emlitett időpont előtt is több előjoggal ruházták fel.

Miksa király II. Decretumával 1567-ben ugy 1559 és 1574-ben is a mi román elődeinket csak a tized felének megfizetésére kötelezi; «a Walachis pecorariis seu qui in Alpibus et silvis pecora alunt media tantum dicae».

Ezután pedig egészben felmentetett határszéli népünk a tized és vám (tricisima) fizetéstől.

Később ismét reájok rovatván a szászok által a dézsma fizetés, azt Szelistye székének lakosai csak pénzben, és csakis a birók fizetéseinek fedezése gyanánt fizették. Amig ez Szelistye székében igy történt, addig másfelől Talmács székében a lakosok semminemü dézsmaadásra sem voltak kötelezve. Amint alább okadatolni is fogjuk.

Szelistye fiókszék lakosainak a havasokoni marhatenyésztéssel való foglalkozásából, még egy szabad saját intézmény, az u. n. «Vataviloru» nőtte ki magát, kik a szelistyei széki gyulés választott tisztviselői és birái voltak, a havasokoni marhapásztorok felett, és itéltek a szelistyeszéki és szeredahelyszéki (Poiana és Rod juhtenyésztő községekből) pásztorok között felmerült peres ügyekben épen ugy, amint ezt tették a talmácsi várnagyok saját területeiken, az incorporatio előtt. — Ezen Vatáv — a szelistyei Primariusnak helyettese volt, ő szedte be a pénzeket a pásztoroktól, és beküldotte azokat a Primariusnak Szelistyébe, későbben pedig a Széktisztviselőinek; de ezen intézmény csakis addig tartotta fenn magát, mig a hétbirák kivették a havasokat a Szelistyeiek birtokából.

A bekeblezés — incorporatio — után már mindinkább arra kezdett törekedni a szebeni törvényhatóság, hogy befolyását, ezen székekre, amint ezt általában az egész Királyföldre tette, — kiterjeszsze és azt bisztositsa is.

A királyi szász székbirák N.-Szebenben tartott gyülése már 1543-on innen igy határoz: «ab universitate saxonum conclusum est, quod a modo deinceps, cuiuscunque conditionis aut nationis homines in septem sedibus saxonicalibus ubivis commorantes, legibus ipsorum saxonum subjacere debeant».

Másfelől pedig ezen időben a szászok arra törekedtek, hogy a királyi föld adórendszerében erőszakos intézvényeket hozanak be, és igyekeztek, — habár a király nevében is — hogy

www.dacoromanica.ro

az adófelhajtásánál tekintélyt és hatalmat szerezzenek, és az adófelhajtást tulajdon tisztviselőik által kényök-kedvök szerint kezelhessék.

Eszerint tehát, a kormányzás és adókezelés a szebeni törvényhatóság két erős eszközéve vált, melyek által azután minden befolyását megsemmisitésünkre használta fel. — Szász törvények és tisztviselők, német nyelv, és az általános «szász» elnevezés (szász székek, föld, adó, etc.) kiterjesztettek a királyföldöni románokra is.

A királyi föld adója s különösen azon adó, — mely nagyobb mértékben tőlünk vétetett fel, s melynek az állampénztárába és a király kezébe kellett volna befolynia, — a szebeni szász tiszteket gazdagitotta, és a szászok suprematiáját nagyobbitotta mindamellett, hogy a királyok és országgyülések mindig őrködő szemmel voltak ezen adónemek kezelésére nézve.

Második Lajos király az 1525 évben kelt 47-ik Articulussal elrendeli, hogy a Királyföld lakosai az adóösszeg felszámithatása végett, megszámitassanak és összeirassanak.

Első Ferdinánd király pedig e részben következő utasitást adott Haller Péter kincstárnokának (Thesaurarius) «De bonis et castris ad regem pertinentibus: ad reges Ungariae et coronam regis, in Transilvania proprie tenent: Sedes seu comitatus saxonum, quorum nomina in scripto praenotata continentur, a quibus tamen, quaedam alienata sunt, ut Alvincz et Borberek et alia quaedam loca, de quibus supradictum est — pertinent etiam ad reges, quae sunt apud fodinas et cameras salium, quorum, ut dictum est fuerunt quinque, nunc tamen quatour sunt, per alienationem oppidi Szék, quod rex Joanes una cum possessione Zekelai eidem annexa; Francisco Kendi contulit et Villae Olahkam et Opidum Kolos pertinent... In terra Barcsensi, quam Saxones vocant Burzenland, est Arx in angustiis Alpibus nomine Törcsvár, quae item est regum et nunc tenetur a Coronensibus, qui sibi eam pro quindecim milibus per Ludovicum regem inscriptam esse ajunt cum hac conditione, ut dictae summae ratione intertentionis huius arcis quotannis accederet... In regestris contributionum quae commissariis visa sunt, aliae portae plures quam ducentae alia plura, etiam tercentae scriptae sunt, cives dicant emolumenta eorum ad castelli conservationem minime sufficere, eoque reges, dum suos

www.dacoromanica.ro

officiales in eo tenerent pro suplemento intertentionis in singulos annos de terrae Barcensis censu quinquentos florenos deputare consuevisse.

Simile Castellum tenent cives Cibinienses in Alpium Angustiis, quod vocant Turris rubra, vulgo Verestorony, quam ut prius dictum est, ante paucos annos aquarum inundatio fere totum subruit et evertit; est apud manus eorundem aliud castrum Szelistye vocatum, quod juxta regestra contributionum habet possessiones septem, in quibus portae ducentis plures numerantur».

Szelistye és Talmács szék nagyon gazdag adóforrás volt. Ezen adót a szászok a juhtenyésztő lakosoktól kényök szerint hajtották fel és kezelték. Az idézett utasitásból azonban az is kitünik, hogy mennyire törekedtek a szászok a királyi föld ezen jövedelmére kezöket rátehetni.

Ezen adó kezelés a királyi hivatalnokok és szász főtisztviselők között felmerült többféle viszályok és panaszokra adott okot. — Erről és Szelistye székének a királyi földöni helyzetéről a 16-ik században világos bizonyságul szolgál I. Ferdinand királynak 1554 január 13-án kiadott Decretuma.

Ennek tartalma szerint a szász főtisztviselők, mint a Királyföld képviselői — a királyhoz panaszt emelvén ezt mondják: «esse quasdam possessiones ipsorum valachicales, ipsis saxonibus incorporatas, videlicet: Seliste, Gales, Vale, Cacova, Sibielu et Tilisca...» melyek az adót sohasem fizették a megyéhez, hanem a legrégibb gyakorlat szerint mindig a szászokkal együtt, de amelyeket Erdély vajdája megyéhez tartozó nemes javaknak tekint és mint ilyeneket adóztat meg.

Erre a király Gyulai Vas Lászlóhoz, az erdélyi királyi jövedelmek adminisztrátorához azt irja: «ut praescriptas possessiones ...ad instar jobaggionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam in medium comitatus aliquam cogere et compillare taxam seu decimam nequaquam praesumas.»

Hasonértelmüleg nyilatkozik 1556-ban Ferdinánd király Petrovics Péterhez, ugy Isabella királynő is az ugyanezen évben Kolozsvártt december 7-én keltezett t. czikkében, melyben Sze-

www.dacoromanica.ro

listye területét «Districtus»-nak nevezi, és kimondja, hogy ez nem donatarius jószág és lakosai nem földesuri jobbágyok.

Eszerint tehát a szent István királytól a 16-ik század vége felé terjedő 500 évi időszakra nézve be van bizonyitva, hogy Szelistye széke, éppen ugy mint Talmács is, Szeben székéhez volt incorporálva, s hogy lakosaik szabad emberek voltak a Királyföldön.

Szelistye szék önállósága, román nemzetü tisztviselőinek szabad választását illetőleg, fennállott és létezett egész ezen század vége feléig. — De ezen időben a szebeni tanács kiterjesztette hatósági körét, altisztviselőinek kiküldése által Szelistyére is — anélkül azonban, hogy önállósága még ekkor megsértetett volna. Ugyancsak ezen időben codificáltattak a szász törvények az u. n. Statutum jurium municipalium-ban, és ez a német nyelvvel és a szász altisztviselőkkel együtt a mi székeinkbe is behozatott.

Ezen statutarius törvények mellett léteztek az egyes szász municipiumokban még más — a szabad municipiumok által megállitott részletes statutumok is, mint a királyföldöni szabad községek egyik legnevezetesebb alkotmányos jogképességének kifolyásai; ily alkotmányos joggyakorlással Szelistye széke is birt, s azt 1585-ik évben nagy jelentőségü ügyek tárgyalásánál tettleg gyakorolta is.

Ezen «Constitutio gremialis sedis Seliste» nevet viselő statutum, politikai jogainkra való tekintettel igen nagy jelentősséggel bir és teljesen okadatolja az eddig előadott tényeket.

Ezen Constitutio, azon kivonati okmányban, melyet Szeben városa levéltáraból „Auszug aus dem Szelister Stuhlsprotokolle vom 1. October 1585 bis 16. April 1779 geführt" nevezet alatt, — Stat. jur. municipalium L. I. T. I. 2-ik §-a értelmében, német nyelven szerkesztve kikaptunk — azt tanusitja, hogy székünk a szász székekhez hasonló alkotmányos kormányzási joggal, de sőt ezeknél sokkal nagyobb önállósággal birt, ami csakis Szelistye székének azellőtti időkbeni szabad állásának kifolyása lehetett, amikor t. i. az Salygó várának királyi területét képezte, — mert ezen Statutum — habár az a szebeni tanács befolyása alatt készült, — legelőbb azon szerződést foglalja magában, mely Szelistye széke és a szebenszéki törvényhatóság között az An-

www.dacoromanica.ro

drás király által megengedett közös használat rendezése végett köttetett.

Fönebb kimutattuk, mily feltételek mellett engedte meg András király a szász hivatalnokoknak a Blacusok erdeiben és vizeibeni közös használatot; épen ily közös használatot engedélyezett később I. Lajos király 1353-ban kibocsátott decretumával a Bárczaság (Burzenland vagy Brassó vidéke) s a hozzá tartozó területek számára, amely szerint ezen vidék és részeinek összes lakosai közösen használhassák az erdőket, vizeket és halászatot; kimutattuk továbbá azt is, hogy ezen, a jó király által a szászok részére a királyi föld régi lakosainak a románoknak összes havasi birtokaikban adott engedély, csakis közhaszon szempontjából, t. i. a királyi föld tisztviselőinek és a legelőbb Szebenben összpontositott felsőbb kormányzás fentartási érdekében történt, amit itten be is bizonyitunk.

Ezen a Szeben helyhatóság tisztviselőinek számára engedélyezett közös használat (cousus) nem fejlödhetett még ki a szó teljes értelmében tényleges közös használattá, annál kevesbbé pedig Szelistye és Talmács székekben, mivel az Andreanum szerint ezen határszéli havasok és vizek mindig a mi juhgazdáink birtókában voltak, a szász tisztek pedig juhgazdaságot nem folytattak.

Ez okból még idejekorán szokásba jött, hogy román gazdáink részéről, a szász főtisztek számára ezen közös használat fejében némi naturálék a juh- és marhagazdászat termesztményeiből szolgáltattak be, mig későbben vámpénzek adása által helyettesittettek. — Ezen hosszu gyakorlatból eredett és nőtte ki magát azután az u. n. juh- és disznóvám (Schafmauth und Schweinemauth) egész Szelistye székében.

Ezen vám mindig a szebeni tisztviselők kezébe folyt be, és az ezen időben még nem rendszeresitett fizetése egy részét tette. Ezen elődeink által fizetett vám pedig az Andreanumi közös használatot (cousus) helyettesitette, és arra lett felhasználva, hogy abból Szebenszék és illetőleg a Királyföldnek Szebenben létező tisztviselői, kik a 16-ik század végével a fennemlitett bekeblezés folytán egyszersmind Szelistye és Talmács székek főtisztei voltak, segélyeztessenek és fentartassanak.

Erre nézve legszembeötlőbb adatokat szolgáltatnak Szeben városa figyelemre méltó statutumai, az 1698-beli u. n. sta-

www.dacoromanica.ro

tuta Cibinii, melyeknek VI. fejezete ezt mondja: „Die Birsagien aus der Stadt und Stuhl bleiben den beiden Herrn judices und gebührt, das ²/₃-tel dem Königsrichter, das ⅓ dem Stuhlrichter, wie sie dann auch von den Walachen aus dem Stuhl die Schaf- und Schweinemauth auf gleiche Weise theilen."

Igy fizették ezen vámot az Andreanumi census megváltása fejében, más Szebenszéki román községek is, melyek a határszéli havasokat és vizeket használták, de amelyek nem tartoztak sem Talmács sem Szelistye székéhez; ilyenek voltak p. Freck (Avrigu), Mohu (Moihen) községek, az ezek által fizetett vám is hasonlólag a szebeni főkirálybiró és székbiró számára folyt be, a mint ezt az 1541-ik évbőli szebeni statuták 3-ik pontja tanusitja.

Szelistye székének a fennevezett constitutio egybeállitására összegyült 1585-ben képviselői, kik magukat ebben «cives», „Bürger", **polgároknak** nevezik, a Szeben városa tanácsa részéről képviselők gyanánt kiküldött, s a Szelistyeiek által választott székbirák s egyszersmind akkori Szeben városi senatorokkal, Blasius Weiss és Emerich Binder-rel a következő egyezéare léptek: „Diese obgemeldete Amtsleute (az emlitett Szelistye széki 14 képviselő, községibirák és esküdtek) haben alle in diese nachfolgende Stück consentiret...

1-lich haben wir obgemeldete zwei Richter vernommen und auch verstanden; von alle unsere Voráltern, als eine alte Herkommensfreithum, daß der **Stuhl** Seliste einen ehrsamen Rath **eingewährt hat** für die Schafmauth alle Jahr fl 100.

2. item für die Schweinemauth fl. 12

Ily módon állapitatott meg örök időkre Szelistyeszék egész területére nézve az emlitett vám, t. i. a juhok és disznók havasi legeléseért évenkint 112 frt. — census sylvarum — fejében.

Az Andreanumi közös vizhasználat fejében átengedte Szelistye széke a 8-ik pontban a tanácsi tiszteknek halászat gyakorlása végett, Cibin folyóvizét, mely innen azután „**Herrenbach**"-nak is neveztetett — **census aquarum**.

A constitutio 3-ik pontja azt mondja továbbá: «item es soll kein Jude (judex, biró) gar kein Eid nicht einnehmen, an der Hand allein der **erwählte Stuhlrichter**, bei Straf einer Mark Silbers, sollen auch keine Diebereien richten", melyből világosan kitunik, hogy Szelistye székének választott székbirái voltak.

www.dacoromanica.ro

A 4-ik pontban fenntartatik a községi birák joga, a gonosztévőket elitélhetni, előidézni és megbüntetni azon megjegyzéssel: „daß, was unter einem Gulden ist, aus dem Stuhle soll nicht appellirt werden. Dieses Gesetz soll auch nur den Stuhlleuten im Szelistyer Stuhle gelten". P. 4. „Was außerhalb dem Stuhle ist, mögen sie ihre alte Gewohnheit halten".

Ezen pontokbani intézkedések által a székbeni igazságszolgáltatás rendeztetik; a lopási kihágások irányábani kivétel pedig onnan ered, mivel az ezen lopásokra kimért számos és nagy birságok az 1598. január 28-án kelt szebeni statuták 78-ik pontja értelmében a székbirák erszényébe folytak be.

A szebeni statutum 6-ik pontjában pedig a Szelistye székére nézve megállitott birósági intézvény a legszélesebb alapon erősitetik meg: „Wenn aus zweier gutem freien Willen Mittelleut gerufen werden, mit Versprechung beider Partheien zu loben und zu billigen, wird auch eine willkührliche Sentenz gesprochen, soll kein Gericht ändern nach Gewohnheit der Landrichter".

A 7-ik pontban a bigamia elleni erkölcsi törvények állapitatnak meg s hozatnak be, a mely tekintetben a Statuta Cibinii is 1543-ik évből hasonló intézkedést foglalnak magukban.

A 9-ik pont igy szól: „Es ist auch verboten daß Jemand, der aus diesem Stuhl auf edel Erd ziehen will, etwas verkaufen solle, sondern zieht er hinweg, so bleibt das Erb dem Gericht", épen ugy, amint ez a királyföldöni vagyon fenntartása érdekében az összes szász székekben megállitva van.

A 10-ik pont minden községi birót arra kötelez, hogy a székbirák számára akkor, mikor ez a székben megjelenik, egy szekér tuzifát hozon. („Wenn die Herrn die Richter im Stuhl kommen, so ist jeder Jude schuldig eine Fuder Holz zum Feuer zu bringen").

Ezekből állanak Szelistye székének az 1585-ki gremialis constitutiojában letett jogai és kötelezettségei, amelyekből tehát tisztán kiviláglik:

1) hogy Szelistye széke a Királyföldnek egy székét teszi, elkülönitve lévén a nemesi földtől (edel Erd);

2) hogy két választott székbirája (erwählte Richter) volt, kik egyszersmind a szebeni tanács tisztviselői is voltak;

3) hogy szabad helyhatósági önkormányzási joggal, s a királyföldöni többi szász székekkel egyenlően gyakorolt jogokkal,

www.dacoromanica.ro

de sőt továbbá azon joggal is birt, hogy magának saját constitutiokat és statutákat készithetett;

4) hogy kötelezettségei csak abban állottak, hogy az Andreanumi census fejében 112 ft. évi vámot fizessen, és Cibin vizét halászat végett a Szeben széki kir. főtisztek javára átengedje, és hogy esetenkint a székbirák számára, egyegy szekér tüzi fáról gondoskodjék.

Egyébiránt a Szelistyeiek megmaradtak a havasok teljes és kizárolagos birtokában egészen az ország széleig, hol még mostan is a legelőhelyek őrzői voltak (plăieşi); de más részről mint a Királyföld szabad királyi lakosai, a szászokkal együtt fizették a kir. adót, és ezenkivül még némely királyi szolgálatokat is tettek; igy p. a. vizaknai sóbányánál és a fejérvári királyi udvarban, miről alább bővebben szólunk. .

Kétségbe nem vonható, hogy Talmács széke is, habárabban ily hasonló alkotmány (constitutio) létezése nem találtatik — a fenn elősoroltak szerint — hasonló szabad intézvények alatt állott, és hasonló jogokat élvezett.

Ezen időn innen azonban épen ugy behozatott a szász magánjog Szelistye és Talmács székekbe is, mint az már tettleg érvényben volt a Szeben széki többi románoknál, — de a széki lakosok közötti minden magánszerződés, levelek és ügyek, külön és szabadon vitettek és készittettek, s a szék területi jegyzőkönyvekbe beigtattattak, mely jegyzőkönyvek Szelistyére nézve 1585-től 1709 évig és azon innen 1767 ig folytatva vezettettek épen ugy, mint a szász székekben és községekben, hol a lakosok talajdona gyanánt, havasok, mezők és malmok vannak bevezetve.

Ezen szék mindenféle muncipalis joggal birt, sőt még az u. n. caducitas, magszakadási öröklés jogával, ugy a feltalált kincshezi harmadrész joggal is (ez utolsót birta egész 1819. évig); de Szeben tanácsának Szelistye és Talmács székeire gyakorolt befolyása most annálinkább növekedett, minthogy Szelistyének székbirái, egyszersmind a szebeni tanács senatorai, de sőt a későbbi időkben épen az első senatorai is voltak, mely intézmény eleinte épen nagy előnyére volt Szelistye székének.

De épen ezen körülmény szolgáltatott későbben okot a szék szerencsétlenségére. Mert ezen székbirák egyuttal Szebenben is megválasztatván senatorokká, észrevétlenul vesztette el a szék

www.dacoromanica.ro

választási jogát, ami akkor ugyan nem volt oly érezhető a székre nézve, miután ez akkor még bekeblezve volt Szeben székében, és birtokában volt még összes alkotmányos jogainak. Szelistye székbiráinak ezen helyzetét elég világosan tüntetik elő Szeben széknek azon időbeli statutumai, es különösen az 1636-ban a választott senatorok közé számitják: «...1-o vicesimator, 2-o divisor, 3-o aedituus ac judex in pagis bonorum septem judicum, 4-o **judex in sede Selistiensi** etc.., az 1650-beliek pedig igy szólanak:

«Senatores: 1-o judex Selistensis potior, 2-o judex superiorum proventorum bonorum...; 3-o conjudex Selistiensis...; az 1677-beliek: 4-o judice primario Selistiense; 5-o judice septem pagorum...; 6-o judice secretario Selistiense, későbben judex regius Selistiensis is.

Ezen tiszti naplóból nyilván kitünik az is, hogy az u. n. hétbirák javai saját külön biróval birtak, és hogy a 17-ik században még, sem Talmács sem Szelistye széke nem számitattak az emlitett hétbirói javak közé, de sőt hogy Szelisztyének ekkor két saját királybirája volt. Amit azonban Szelistye széke korábban fizetés fejében saját választott székbiráinak és elöljáróinak «primáriusoknak» adott, azt most természetesen a szebeni senatoroknak, kik egyszersmind saját székbirái is valának, adja.

Ezen székbirák, illetőleg senatorok rendre rendre nagyobbitani és emelni kezdették azon adózásokat, s még másokat hoztak be önkényüleg, csak hogy erszényeiket megtöltessék; de mi több, utoljára a vámon kivul (Schaf- und Schweinmauth) mint a Szeben széki főkirálybiró és székbiró kulönben is huzott, még a dézsmát is, melyet fele részben mindenkor a királynak kellet volna beszolgáltatniok (az 1495-ik decret.), maguknak elsajátitották.

Miután a Királyföldön Ferdinánd királynak 1552-ik 13-ik decretuma a 29-ik art. 1-ső §-a folytán a király dézsma haszonbérbe szokott adatni, és ezt épen a szász főtisztek vették haszonbérbe, ezen eszköz által ujolag sok viszaélést követtek el a szászok ezen királyi dézsmával, mi aztán azon eléggé ismeretes, a kir. fiscus és szászok között felmerült nagyon sok perre szolgáltatott okot.

Szelistye székében elsajátitották ugyan a széki birák és a senatorok a dézsmát, de soha se a természetben adottat, hanem

www.dacoromanica.ro

csakis a pénzből állottat, amint ezt tanusitjá: «Consignatio donatariorum, qui decimas in pagis sedium nationis saxonicae percipiunt»; a melyek közé legelőbb Szeben számittatott, azután pedig Szeben szék ezen községei közé Talmács és Szelistye szék községei is beszámitattak, még pedig ugy számittattak be Szeben székhez, mint ezen szék többi szász községei voltak beszámlálva.

Ezen fiscalis jegyzékek szerint a 17-ik században legtöbb szász község a dézsmának egy részét a fiscusnak, két részét pedig a szász papoknak fizették, mig Szelistye, Szibiel, Tilisca, Vale, Kákova és Galis községekről az mondatik: «decimas in aere redimant, quae pecunia redemtitia duobus judicibus sedis Szeliste cedit». Talmács szék községeiről pedig t. i. Boitza, Kis-Talmács, Porcesti, Alsó- és Felső-Sebes községekről az mondatik: «nullas decimas pendunt».

A szász tisztviselők s az u. n. szász universitás tisztei még idejekorán kezdették elsajátitani különféle czimek alatt a Királyföld ezen királyi jövedékeit, és különösen a román elődeink által lakott részeken és községekben, melyeket saját hivatalnokaik által kormányozták. Igy kisérlették meg használatba venni a hivatalos iratok szerkesztésénél a «bona» javak elnevezését a határszéli részekben, és azokat aztán «bona septem judicum»-nak elnevezni.

Ezt tanusitja az 1610-ki országgyülés több dietalis articulusa, midőn a szászok Báthori Gábor fejedelemhez kérelmeznek: «ut Serenitas vestra contenta sit bonis a Civitate (Cibinii) tentis, quod fundus regius nuncupatur, praeterea ex bonis septem judicum quantam partem illorum respiceri potuisset, utpote sede Seliste, sede Talmács etc.

De az országgyulés jól ismervén a szászok czélzásait, következőleg határozott: «Conclusimus autem unanimi consensu, ut bona illa, quae nunc una cum Cibinio fisco applicata sunt, nunquam a fisco abalienentur», mi által kimondották, hogy mind Szeben mind székeink királyföld természetuek, és a királyi korona elidegenithetlen javait és jövedékeit teszik.

Mindemellet nem hagytak fel a szászok kisérleteikkel, s oda törekedtek, hogy Szelistye és Talmács székek kitöröltessenek a fiscalis javak sorából, amelyek sorába az egész Királyföld be volt igtatva (amint ezt 1552 évben láttuk), és a szászok ezen

www.dacoromanica.ro

törekedése azon zavarok közepette, melyekben az ország a 17-ik században találtatott, részben csakugyan sikerült, ők is részesek lévén Erdély törvényhozásában. — Ily módon az 1615 évbeli Aprobatákban (P. II. tit. VIII. Art. II.) Szelistye és Talmács nem neveztetnek nyilván olyan «fiscalis javak»-nak, mint a milyeknek vannak: Fogaras, Törcsvár, t. i liberae civitates et oppida, nevezve; mit különben a magyar nemes és székely nemzet megengedhetett, mert községeinket a «libera oppida et villae» alatt érthetőknek tekintették. De valóban tettleg teljesitette Szelistye — a királyi adózáson kivul — a fejérvári királyi udvar számára a 4 szekér és napszámu szolgálatot, melyet az Aprobaták 14-ik titulusa, csakis a fiscalis javakból követelt; ezen kivül pedig különösen a vizaknai sóbányában is tett királyi szolgálatokat, melyek hasonlólag a Királyföld több részei részéről is teljesittettek.

Az utoljára emlitett szolgálatok a Szelistyeiekre nézve nagy jelentőséggel voltak, mert ők, mint a sóbánya közelében lakó marhás gazdák Vizaknából kir. sót kaptak, mely marhatenyésztésükre nagy haszonnal volt egybekötve; miért is a Szelistyeiek a vizaknai sóbányában tett szolgálatokat jótétemény gyanánt vették, és annak tartották; holott ez más Szeben széki szász községek részéről nagy tehernek vétetett. — Ez okból hozott az 1637-ki országgyülés (az Aprobaták V. Része 50-ik art.) következő határozatot: «Vizaknát Szelistye székből régi usus szerint tartozzanak segiteni munkások adásával, és nem a többi regius fundusról».

Igy tehát az országgyulés is «széknek és fundus regius»-nak nevezi Szelistyét, és fentartja öt a királyi szolgálatok teljesitésében, amint ezt az 1635-ki dietalis articulusok előbb is meghatározták volt.

A szászok azonban azon szándékkal, hogy Szelistye székét kitörolják a Királyföld székei közöl, és a királyi szolgálatok teljesitésétől elejtsék, — 1693, évben az idézett dietalis articulus eltörléseért folyamodtak, de az, mint alább ki fogjuk mutatni, nem engedtetett meg.

A szászoknak a királyi jövedékek irányában táplált czélja már annyira is vitte őket, hogy az 1651. és 1653-ki országgyüléseken más sok területekkel egyetemben határszéli részeinkben is közvetlenül merészeltek jus dominalét követelni. — A magyar nemes és székely nemzet azonban a legnagyobb szigorral

www.dacoromanica.ro

utasitotta vissza ezen vakmerő szemtelen követeléseket s felingerelve ilynemü követelések által, felszóllitotta a szászokat nagy felindulással: mutatnák elő összes okmányaikat, melyekre hivatkoznak, — mit azonban ők nem teljesitvén, csak nagy bajjal tudtak megmenekülni, ezen másik két jogos és igazságos követelés nem teljesitésétől.

Miután a szászok azon időben több, Küküllő és féjérmegyei község birtokában voltak, ezen birtoklás felett az országgyulés csak átalában mondotta ki: «A szász natión levő possessor Patronusnak vármegyebéli jószágok, melyeket addig is **nem különben birták** mint más nemes emberek».

Ellenben Szelistye székét ezen országgyülés épen oltalma alá vette annyira, hogy ezen széket azért, hogy a telhetetlen tisztviselők többé ne zsarolhassák, ideiglenesen a megyei tisztviselők hatósága alá helyezte, anélkul azonban, hogy a szék belső kormányzásában és autonomiájában valami változás történt volna.

Erdélynek a Habsburgi házhozi áttérése után az 1691-ben kiadott u. n. Diploma Leopoldinum által Erdélyország viszonyai is rendeztettek.

Ennek 3-ik pontjában a szászoknak némely területekre s különösen a mi székeinkre nézve két földes uri törvényhatóság és jövedéki jog iránt támasztott követeléseit a másik két nemzet ovástétele és ellenzésével szemben nem erősitette meg a király, hanem ezen tárgyat az országos harok és rendek kölcsönös szabad kiegyezkedésére bizta.

A kiegyezések iránti tárgyalások akkori kormányzó Losonczy Bánffy György vezetése alatt megkezdettek.

A szászok a kormányzó által 1692, április 23-án N.-Szebenben előterjesztett kiegyezési javaslat tartalma szerint, a következőket követelték: az u. n. hét birák javait, vagyis néhány kitüzött dietalis articulus eltörlését, vagy legalább azoknak a szászok értelmezése szerinti magyarázatát s illetőleg azt kivánták, hogy az Aprobáták III. Része 46-ik titulusának 6-ik articulusa megsemmisittessék és eltoröltessék, mivel csak ebben, habár csak általánosan ismertetett el az, hogy a szászok jószágokat birnak, de nem nemesi joggal; továbbá követelték az ezelőtt már birt törvényhatósági jogot is.

Követelték másodszor a szászok, hogy az Approbaták V-ik részének fenn is idézett 80-ik articulusa, melyben Szelistye

www.dacoromanica.ro

«szék» és «Királyföldnek» neveztetik — és a vizaknai sóbányákbani szolgálatában fenntartatik, eltöröltessék és megsemmisitessék.

Az itt elősorolt szász követelések elsejét — a szász törvényhatóságot illetőleg — de Szelistye székének kivételével, helybenhagyta és engedélyezte ugyan Leopold király, 1693-iki április 3-án kelt rescriptumával, mely által az u. n. «Accorda trium nationum» confirmáltatott, de a második követelését a 80-ik articulus eltörlése iránt, semmikép sem teljesitette.

Hasonló módon jöttek létre az 1693-iki április 4-én és április 7-én kelt kiegyezkedések, t. i. a szerint, amint a magyar nemes és székely nemzet az ügy iránt érdekelve volt.

A törvényhatóságról szóló s megerősitést nyert első kiegyezkedés rendén belé egyeznek az említett nemzetek abba, hogy a szászok: «in bonis, ut vulgo vocant, septem, judicum jurisdictionem ipsorum privilegiis fundatam», birjanak, azaz: oly módon, amint ez itt régi időkben volt, s a mint mi is már kimutattuk, és különösen amint ez a bekeblezések következtében gyakorlatba jött volt. Szelistyére nézve azonban azt mondja az Accorda: «in sede vero Szelistye maneat jurisdictio comitatus officialium, juxta usum hactenus observari solitum», — azaz ugy, ahogy ezt az országgyulés 1651. és 1653-ban elhatározta, mi által a Szelistyeiek legalább egy időre mentve voltak az oly nagy nyomásoktól, melyekről az 1693-ki április 7-én kelt kiegyezkedés is emlitést tesz a 2-ik pontban: «ut saxones enormem et excessivam in hospitiorum vel domorum locationibus caritatem elocantium tam in civitatibus, quam castellis exactiones et avaritiam corrigant»,

Az Approbaták V részének 80-ik art. azonban érvényben tartatott, azon nyilvánvaló hozzáadással: «nec refragamur ut sedes Szelistye gratuito labore ad salinas Vizaknaenses plus aequo et solito, ab officialibus nostris non gravetur»; a mi szinte feltételezte, hogy ezen szék a királyi tisztviselők hatósága alá tartozzék.

A második kiegyező levélben «super numero portarum», az adózás szabályoztatott és megengedtetett, hogy mind Szelistye mind Talmács épen ugy fizessék a szászokkal együtt a királyi adót (census), mint az azelőtt tették; a kiegyezés t. i.

www.dacoromanica.ro

igy szól: «In saxonica autem natione censeantur 1400 portae, in hoc numero intellectis toto fundo regio: bonis, ad arcem Törcs uti et ad rubram Turrim pertinentibus, sede Szelistye, sede Talmács, et bonis septem judicum et Cibiniensium et Coronensium in Albensi et de Küküllő comitatibus sitis».

Valamint tehát a fenkijelölt fiscalis jegyzékekben, ugy ezen egyezményben is alá van vetve a «1400 portae» adózásnak az egész Királyföld, azaz nemcsak a «fundus regius antiquus», hanem a «partes fundi regii incorporatae» is, sőt kivételesen a Szeben és Brassó városok ugy a hétbirák által Fejér és Küküllő megyékben; de az Approbaták szerint a nem «cum jure nobilitari», birt javak is.

Szelistye és Talmács itt is a diplomaticus «sedes» névvel emlittetnek, Szebennek stb. a megyékben fekvő javaitól nyiltan megkülönböztetnek, mig a szász székekhez incorporált többi részek «toto fundo regio» alatt vannak befoglalva.

Igy értelmeztetik ezen Accorda, s igy értelmezik azt az u. n. hét birák is panaszos folyamodásuknak de dato „Weissenburg 20-ten August 1700". 3-ik pontjában, mely igy szól: „gehört laut contractus articulus 2. (Accorda) zu der Uebertragung der sächsichen Porten totus fundus regius et omnia bona in Albensi et Küküllő comitatibus sita wie viel aber dem fundo regio entrissen, und sowohl dieser als auch die bona Volkány et Szektár nicht restituiret, zeugt der Augenschein und die Collation des effective besitzenden Standes, mit deren privilegialiter assignirten terminis fundi regii», a mely terminusokban Szelistye és Talmács székei is be voltak és be vannak foglalva.

Itt az Accorda 2-ik pontjában emlitett területeket, épen a szászok osztják fel két részre; t. i. 1-ör «in toto fundo regio», mely alatt Talmács és Szelistye széke is értetik, és 2-or a Fehér- és Kuküllőmegyékben fekvő s általuk követelt joszágokra.

Azt, hogy az egyezménynek csak ez lehet valódi értelme, kétségen kivül bizonyitja azon körülmény is, hogy Leopold király és a magyar nemes és székely nemzet nem egyeztek bele az Approbaták 80-ik edictumának eltörlésébe, hol Szelistye széke nyilván a királyi földek közé számittatik.

Eszerint a hétbirák megyebéli javai kiválólag a következő szász községek voltak: Russ, Nagy- és Kis-Ekelmező (Probstdorf),

www.dacoromanica.ro

Balkáts és Zsidve, melyeket Szeben városa 1424. óta birt; azután pedig Kreutz, Messe, Blasdorf, Michelsberg, Földvár (Marienburg) és Colun birtokok, mint a volt kertzi apátság részbirtokai, melyeket Szeben városa 1477. óta terhes feltételek és kötelezettségek mellétt birt. Mindezen jószágok és többnyire szász községek 1861-ben teljesen Szebenszékhez kapcsoltattak, — mig másfélől a mi fiókszékeink, mint tiszta királyi földek, elválasztattak azoktól b. Reichenstein korszakában.

Ugyanoly természetü volt Kis Disznód (Michelsberg) szász község is Szebenszékben és illetőleg Alsó-Fehérmegyében, mely akkor hasonlólag Szebenszékhez kapcsoltatott.

A volt határőrvidéki Orláth és Sinna községekben is követeltek a hét birák hasonló birtoklási részességet és illetőleg birtokrészt.

De az 1781-bèn october 17-én kelt kegyelmes kir. leirattal, melynél fogva a productionale forum Szeben községének a fiscus ellen az emlitett községekért követelt kárpotlás tárgyában hozott itélete, az ügy érdemében megerősittetett, a következő határozat hozatott: «...quia conventus magistratus et totum publicum Cibiniense de proprietate actionatarum portionum in Orláth et Sinna sic dictis possessionibus existentium et instituto militari applicatarum non satis produxisse comperirentur, ideo intuitu earundem fiscum regium ab onere bonificationis simpliciter immunem et absolutum judicialiter declarari.»

Mindezek daczára 1861-ben a hétbiráknak mégis kárpótlás igértetett és adatott azon földekért, melyek orláthi és sinnai határőrvidéki lakosok birtokában voltak és maradtak.

Az emlitett egyezmények (Accorda) után, csakhamar ismét visszakerült Szelistye és a szász tisztviselők alá (ugy látszik, miután megjobbultak volt a szászok), miről a «Statuta Cibinii»-ben 1698-ik évben VIII. fej. alatt ez határoztatott: „Die Herrn Selister Richter sollen in dem Selister Stuhl Recht und Gerechtigkeit befördern, gute Ordnung in der Anlage nach Proportion der Leute halten und auf alle Weise Sorge tragen, damit die Selister Stuhldörfer und Leute conserviret bleiben mögen, benanntlich sich beiden supremis officialibus Raths holen".

De a 18-ik század kezdetével ezen főtisztek a szék biráival egyetemben még jobban kezdettek bennünket elnyomni, sőt

www.dacoromanica.ro

fáradhatlan kisérleteikkel még oda is sikerült eljutniok, hová a mult században nemis gondoltak, — bennünket jobbágyi állapotba helyezni. Jövedelmeiket «in sortem salarii» megtizszerezték, s az Andreanumi cousus fejében fizetett juhvám helyett is kétféle czim alatt t. i. juh- és bárányvámot (Schaf- und Lämmermauth) róttak reánk és szedtek be tőlünk.

Könnyen és félelem nélkül tehették mindezeket, ha meggondoljuk, hogy a 18-ik század kezdetével a kir. Guberniumnál a szászok minden ügyeit az illető szász tanácsos adta elő és döntötte el. Következőleg panaszol ezen abusus ellen Bánffy 1704-ben március 10-én tett felterjesztésében: «non agunt judicem in consilio et conferentia, verum procuratorem... officialis saxo tuetur et agit causam saxonum etc.»

A szászok kisérletei ellenünk ezen időben még nem voltak ténylegesek, nyilvánosak, hanem az országos kormányszéknéli befolyásuknál fogva, akkor csak titokban müködtek s különösen oda volt irányozva müködésök, hogy az ezen században oly gyakori regnicolaris conscriptióba földjeinkre nézve a «bonum» és «bonum septem iudicum» elnevezést becsempészszék, beigtassák, és hogy ezen összeirásokba községeinkbőli több jövedéket és szolgálmányt, de söt fekvőségeket is, kiválólag a havasokat melyekért még azon időben sovárogtak, a hét birák észrevétlenül elsajátitsák, miután eldődeink ily szerzési modról, ekkor mit sem gyanithattak.

Igy készültek az 1712. és 1713-iki conscriptiók, melyekben a szászok a havasokat (a lakosok nervum rerum-át) oly módon iratták be sajátjuknak, hogy a szász tisztviselők, kik magukat «uraknak» nevezték, a havasokat a lakosoknak adták haszonbérbe, ami azonban igazságos és jogos nem volt, mivel a protocolla cambiorum, fassionum, mutuum etc... sedis Seliste» nevezet alatt ismeretes teruleti földkönyvek kimutatják, hogy a lakosok a havasokon magántulajdonul részeket birtak, melyeket eladtak, kicseréltek, örököltek, és az ily szerzési üzletek azon földkönyvekbe, mint telekkönyvekbe, be is igtattattak.

Azonban ezen könyveket is a székbirák szerkesztvén és vezetvén Szebenben is őrizték, és a lakosokat ezek sorsa felett a legjobb hiedelemben tartották és hagyták.

De mindemellett még sem voltak megelégedve a szászok az 1712-ik conscriptióval. — 1721. és 1722-ki években ugyanis

www.dacoromanica.ro

nagyobb regnicolaris conscriptiót készittettek, melyekben Szelistye szék községei ismét «pagi ex bonis septem iudicum» nevezett alatt fordulnak elő (mit az Accordák épen nem mondanak), de ez csak elnevezésnek maradt, mert a lakosok ezen öszszeirásban is, mint «possessionati homines» vannak bevezetve; s a korcsmalás joga is, mint mindegyik községbeli lakosnak szabad joga, melynek gyakorlásáért a községi allodialis pénztárba mindenki bizonyoz taxát fizetett, volt beigtatva («popinam habent liberam unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini communitati dare tenetur fl. 1; molas farinaceas privatae personae habent... decimas ex frumentis, nequidem ex ovibus vel agnellis dant, sed redimunt illas a dominis suis Cibiniensibus (székbirák) fl. 45... etiam ad vendendum ligna focalia sufficientia habent...»), — továbbá a malomjogj mint a teljes földtulajdonnal biró lakosoknak magánjoga; végül pedig az összes vámmentes lakosok is be voltak foglalva.

De mind e mellett a szászok még a régi juh- és disznóvámot is, mint a juhok, bárányok ês másfaju állatoktól venni szokott dézsmát — ugy a termesztményekbőli dézsmát is fenntartották és beiratták számukra; azután behoztak a szébirák javára, kikről az mondatik: «qui sunt procuratore instituti», egy bizonyos taxát, az u. n. taxam commissarialem».

Mindez csak a szász tisztviselők hasznárai zsarolások felhalmozása volt, habár el is voltak törvény által tiltva ily dézsmák és taxák felszedésétől.

A szék belügyei ellenben most is ugy kezeltettek mint az előtt; és a szék községeiről az mondatik: «administraverunt taxam comissarialem in manus domini Jacobi Szász duobus dominis Cibiniensibus, qui sunt procuratore constituti; ad sedem Szeliste omnia servitia et mandata praestabunt», következőleg nem Szeben városának.

A havasokról és erdőkről a következő áll a conscriptioban: «tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. Habet, verum est, sedes ista Szeliste 25-montes....»

Valójában birtokában is volt Szelistye széke ezen 25 havasnak épen ugy, mint Talmács széke is ténylegesen birta saját havasait 1766 évig, amikor is a katonai határőrvidék felállitásával ezen havasok közől nehány rész a határőrvidékiek használatába adatott át.

www.dacoromanica.ro

Ugyanis azon időkben a határszélek felett Ausztria és Románia között egyenetlenség fejlődvén ki, Szelistye székének emlitett havasai közül 13 havas Erdélyhez tartózónak nyilványittatott, s igy neveztettek el ezek 1766. évben «revindicalt havasoknak» és átadattak a határőrvidékiek használatába, azon feltétel mellett, hogy az eddigi tulajdonosok azokért illő kárpotlást kapjanak, az átadásnál azonban, arról, hogy a hétbirák nyilván azok tulajdonosainak neveztettek volna, semmi emlités sem történt. Miután azonban ezen időtájban Szelistye és Talmács széke minden tekintetben, a szász hivatalnokok járma alatt nyögött, és ezek által is képviseltetett, az irt havasok átadásánál is mind ők vettek részt, a hétbirákat ők jelelvén ki a havasok tulajdonosai gyanánt.

De mindezek mellet az 1813-ik évig folytatott tárgyalások alapján elhatároztatott, hogy a szászoknak ezen havasok iránt (melyek közől 13 revindicált havas mai napig Szelistye szék birtokában maradt) támasztott követelései nincsenek okadatolva.

És mégis 1863. évben mind Szelistye szék ezen 13 havasa, mind pedig Talmács szék havasai — a szászhétbiróságnak és universitásnak adattak át minden per, okmány előmutatása, és anélkül, hogy kikérdezve és kihallgatva lettek volna a Szelistyeiek és Talmácsiak, a legigazságtalanabb és törvénytelenebb uton, még azon igéret mellett is, hogy a szászok ezen havasok eddigi nem használhatásáért, az állami kincstárból g a z d a g o n fognak kárpótóltatni!! —

Még Mária Terézia királynő idejében 1769. évben is, a midőn a királynő meghagyta, hogy Szelistye szék képviselőinek az 1721 és 1722-iki conscriptiót «pro futura eorum cautela» kiadják, jogilag sajátjaink gyanánt ismertettek el ezen havasok.

Mária Terézia királynő ezen rescriptumában is «providi judices et jurati»-nek neveztetnek el ezen széki képviselők, a székről pedig az mondatik: «Sedi nostrae saxonicali Cibiniensi i n g r e m i a t a.»

A szászok az előbb emlitett conscriptioval sem voltak megelégedve, miért is 1727-ben az u. n. hétbirák javainak egy uj összeirásáért folyamodtak a királyhoz. Az 1730-iki országgyülés visszautasitotta ezen Kolozsvárt junius 22-én kelt kérést, és az 1721 és 1722-ik évbeli conscriptiokat érvényeseknek és törvényeseknek nyilvánitotta.

www.dacoromanica.ro

A szászok törekvései és unszolásai folytán ismét készült néhány összeirás az 1750, 1754 és 1762-ik években, különösen a Királyföldön végbevitt u. n. Seeberg-féle szervezés alkalmával.

Az 1766-iki évben azonban még egy összeirás keresztülvitele engedtetett meg törvényes uton, mely alkalommal Szelistye és Talmács székek lakosai is ki lettek hallgatva.

A szászok azonban kinyilatkoztatták, hogy semmikép sincsenek ezen összeirással megelégedve, mert székeink lakosai nem akarták elismerni a hét biróság dominális jogát és törvényhatóságát.

Tényleg még ezen időtájban oly szabadon éltek elődeink, mint azelőtt a regális jogok szabadgyakorlásával (korcsma-, malom, husvágásjog etc.) és a havasok, erdők és mezők teljes tulajdonával birtak, amint ezt eléggé tanusitják a fent is emlitett, u. n. urbéri conscriptiók is, de különösen Szelistye szék területi és felosztási földkönyvei, melyekről nagyon korán gondoskodtak a szászok, hogy őrizetök alá vegyék, hol azok jelenleg is vannak, s a honnét minden eddigi ismételten kelt udvari rendeletekben foglalt meghagyások daczára sem adatnak ki nekünk.

Épen igy birta Szelistye tényleg még 1803 és illetőleg 1811-ben is a korcsmajog gyakorlását, mi pedig — az 1747-iki VI. Novellaris Articulus szerint, mely csakis földesuraknak ad «jus macelli et educilli»-t — teljesen lehetetlen lett volna, ha mi jobbágyok lettünk volna.

Látván azonban a szászok, hogy törvényes és nyilt uton céljaikat el nem érhetik, 1750-ik éven innen azután a legártalmasabb eszközökkel és addig hallatlan erőszakos eljárással léptek fel ellenünk, hogy jogainkat és földeinket elrabolják: igy küldöttek ki Szebenből Szelistye székbe a volt székbirák helyébe «spanus provisor etc.» név alatti tisztviselőket, a szebeni tanácstóli szolgai személyzettel, kik aztán a megyékbeli földesurak tisztviselőinél sokkal keményebben kezdettek kormányozni, és roszabbul bánni velunk.

Ezen nyilván vitt kisérletek felébresztették népünket is, mely szüntelen segélyért kiáltott és folyamodott a királyi kormányhoz és közegeihez.

Ezek folytán kénytelen volt a fiscalis Directoratus még 1748-ban pert inditani a szászok ellen a productionale forum előtt, s őket felszólitani, hogy azon okmányaikat, amelyek alapján a nobilitaris, urijogot követelnék, előmutassák.

www.dacoromanica.ro

Azonban itt a productionale forum előtt époly kevéssé tudták elömutatni okmányaikat, mint az 1651-iki országgyülés elött is, és ezért az ügy érdemében, melyet a szászok a lehetöségig huztak halásztottak, nem is hozatlıatott itélet.

Eközben a kormány részéröl intézkedés tétetett a Seeberg biztostól származott u. n. Seebergféle regulatio által, a királyföldöni jövedékek rendezésére nézve, mely 1750-ben vette kezdetét.

Ezen regulatio által többek között a tisztviselök zsebébe befolyt eddigi mindennemü taxák és daciák eltöröltettek, s a tisztviselök részére rendes fizetések szerveztettek és állapittattak meg. Az addig fizettetni szokot taxák azonban az egész Királyföldön, a községek allodiális pénztárába rendeltettek befizettetni. — Ez igy történt Szelistyeszékben is, mi abbol is kitünik, hogy, egy 1772-ben 4411 sz. alatti kormányszéki Decretum kihirdettetvén Szelistyeszékében, azt mondja, hogy az összes jövedékek csak a szék haszna és érdekében vannak rendezve. — Ezen Seebergféle regulatioról azonban semminemu okiratot sem tudtunk a szászoktól kapni. De a szászok tényleg ezen regulatio után is huzták Szelistyeszék lakosaitól erőszakosan a taxákat, és naturálékat, melyért a k. f. kormányszék a Szelistyeiek panaszai folytán kénytelen volt egy vizsgáló bizottmányt kuldeni ki Szelistyébe; a beadott bizottmányi vizsgálat alapján pedıg 1764-ben november 16-án kelt Decretumával meghagyta a Szászoknak: hogy ne kisértsék meg többet Szelistyeszékét jobbágy viszonyba helyezni, — azaz jobbágyi szolgálmányok teljesitésére kötelezni.

Ezen kemény meghagyások sem segitettek semit; a szászok most is ugy viselték magukat mint azelött, de söt végül rendre megfosztották a Szelistyeieket minden addig még birt okmányoktól is. — Látva veszedelmöket a Szelistyeiek, nagyi nehézségek leküzdése után és kulönösen a fiscalis Directoratus közbejöttével kieszközoltek Mária Terézia királynötöl egy 1171-ben január 8-án kelt császári rescriptumot, melyben megrendeltetett, hogy a M.-Vásárhelyi királyi tábla kebléböl egy bizottmány szálljon ki a helyszinére, vizsgálja meg és nyomozza ki a Szelistyeiek panaszait, halgasson ki tanukat és igy annak alapján a szék és lakosai jogairól és beneficiumairól szerkeszszen egy ırásbeli okmányt.

www.dacoromanica.ro

Ezen bizottmány 231 tanut, részint székbelieket részint a szomszédos Omlás és Nagy Apold szász községekből levőket, részint pedig Szecsel községieket, kik mindnyájan, még az omlási és n.-apoldi szászok is, egyhangulag bizonyitották és tanusitották jogainkat, birtokainkat; — különösen a havasokban — és a szék beneficiumait — amelyeket mi a fönebbiekben is kimutattunk és amelyekből székünket, a szászok 1755-ön innen rendre és lassankint kivetköztették.

Ezen reánk nézve nagyfontosságu munkálat hiteles alakban ki is adatott Szelistyeszékének Mária Terézia királynő által, mint, mondja: «jurium suorum uberiorem futuram ad cautelam».

Ezen okmányban a szász községekbőli tanukról nyilván ez mondatik: «villicus et jurati possessionis Nagy Apold in Comitatu Albensi Transilv. et sede Cibiniensi existentis»; hasonlólag szól az okmány Omlásról (Umlesch) és aztán Szecselről mondja: «jurati pagenses possessionis Szecsel, quae partim Comitatui Albensi et sedi Cibiniensi, partim vero soli comitatui praefato adjacet»; mi által okadatolva van az is, amit mi kezdetben, a «Fehérmegye» szokásos nevezetről erősitettunk, mely megyéhez tartózónak tekintetett az egész Királyföld, amint épen Brassó és Fogaras vidéke is a régi okmányokban mint, «existente in Comitatu Albensi» fordul elő, amiből tehát, semmikép sem lehet következtetni, hogy Szelistyeszéke, vagy N.-Apold és Omlás, nem tartoznék Szebenszékéhez, ahogy a szászok ezt vitatják. De csakís Szelistye és Talmácscsal szemben.

1764. évi julius 22-én kelt reskriptum által alakittatott Felső-Fehérmegye, tisztán jobbágy helységekből, anélkul, hogy Szelistye és Talmácsszék belefoglaltattak volna.

Ugyancsak 1771 és 1772-ik években jutott tárgyalásra a fiscalis directoratus által a szászok ellen 1748-ban inditott: «ratione exerciti juris privati dominalis in sede Seliste» per is. — De a szászok nem bocsátkoztak be a dolog érdemébe, sem követeléseik mellett szóló okmányt elő nem mutattak, hanem kifogást tettek a biróság ellen, azt hozván fel okul, hogy Szelistye nincs beigtatva a fiscalis jegyzékekbe, aminek, — szorosan véve a dolgot — amint fentebb is előadtuk, nem volt helye, s nem is volt való; de mégis hely adatott ezen kifogásnak az illető forum által és ennek folytán ez nem is bocsátkozott be az ügy érdemébe.

www.dacoromanica.ro

És igy senki sem láthatta a szászok okmányait vagy privilegiumait: sem a Szelistyeiek és Talmácsiak, sem a Gubernium, sem az országgyülés, sem pedig valamely más biróság.

De ilyenekkel nemis birtak a szászok, mi okból aztán látva elődeink ellenszegülését és a fiscalis directoratusnak oltalmunkra fellépését, más utat választottak okmányok szerzésére, vagyis jobban mondva erőszakos szerződések kizsarolására — Ám beszéljen azokról a tények történelme, emlitsük csak röviden ezen hallatlan eljárást.

Ugyanis 1774. julius 7-én váratlanul egy bizottmány jött Szeben tanácsától Szelistyébe, katonai erőhatalommal, a katonaságot a község előkelőinél szállásolván el. — Planz Mihály biztos a község vénei közől néhányat összegyüjtott, s egy szerződési javaslatot terjesztet eléjök, melyben a Szelistyeiek a hét birák jobbágyainak nyilatkoztatnák magukat, s ezen szerződés aláirására szólitá fel őket. Ezek visszautasitották a felszólitást s fentartották jogukat, hogy e fölött az egész szék lakosaival tanácskozzanak.

A községi elöljárók több előkelő lakossal meg is jelentek julius 20-án a váratlanul érkezett commissio előtt, hol egy század katonaságot (Plégri-féle ezred) találták. — Itt aztán egész ünnepélyességgel kijelentette a szék képviselete, hogy ilynemu jobbágyi szerződéseket semmikép sem ismer el, hanem azt követeli:

1) hogy engedtessék át nekik ujra a határszél őrizete, amit azelőtt is teljesitettek;

2) engedtessék meg, hogy ujból választott székbirájuk legyen;

3) hogy a dézsmát ismét pénzben válthassák meg;

4) hogy a rájok erőszakolt havasi taxa fizetés eltöröltessék, és a székbirák számára minden juhnyájtól csak egy túrót legyenek kötelesek adni, végre kijelentették;

5) hogy ők nem fognak senkinek szolgálatot tenni, hanem csak is a királynak a vizaknai sóbányákban, és fejérvári udvarban, ahogy ez azelőtt is szokásban volt.

A biztos a megjelent képviselők közől vagy 18—19-et szállására hivott, avégett, hogy ezen elősorolt jogaikat és igényeiket egy okmányba foglalják, s azt aláirják. — Itt azonban ezen férfiakat pinczébe (hipokaustrum) záratta s fogva tartotta,

www.dacoromanica.ro

hogy Szebenbe vitesse, vagy velök a Szebenből hozott szerződést aláirása, a szállás körül összegyült népet pedig a katonaság szétoszlatta.

A lakosság érezve a veszélyt, a képviselők szabadlábra állitását követelle; mire a katonaság a népre rohant, s ebből oly öszszeutközés keletkezett, hogy 19—20 szelistyei lakos a katonák által agyonlövetett.

Erről a szászok azonnal nagy lármát ütöttek az országban, jelentést tettek a kormányszékhez, hogy Szelistyében felzendült volna a nép a törvény és tisztviselők ellen, — és ez okból nagyobb erőhatalomért folyamodtak, melynek folytán egy 3 századból és 2 ágyuból (bellicis tormentis) álló erőhatalom kiséretében egy kormányszéki bizottmány — Hutter Mihály volt akkori korm. szász tanácsos vezetése alatt — szállott ki Szelistyébe, de az 1774. julius 12-ki Guber. rendelet szerint — csak avégett, hogy nyomozza ki, mely zendulés történt ottan («motum multitudinis sedare, tumultus refrenare et corriphaeos exquirere, custodiaeque tradere»). — A bizottmány 1774. julius 21-én megjelenvén, a katonasággal elfoglalta egész Szelistyeszékét; ahonnét a férfiak mindnyájan ugy elbujdostak félelemből, hogy egész faluk üresen találtattak (omnes hos pagos omnibusque pene incolis suis vacous comperisset) mondja a bizottmány.

A commissio aztán védelmi állapotba tett minden községet és a hány férfit csak elfoghatott, egyenkint maga elé állitotta; továbbá mindenfelé nyomozást és kutatást vitt végbe, s ami irományt vagy okmányt talált mind magához vette, köztuk az 1771-iki jegyzőkönyvet is.

Eközben julius 28-án Szebenből is megjelent egy küldöttség a commissio előtt, mely ujolag irásban követelte, hogy a lakosok a hétbirák jobbágy járma alá vessék magukat, hogy a dézsma- és taxa-hátralékokat megfizessék, és a jobbágyi szolgálatokat teljesitsék, valamint azt is kérte, hogy míg a lakosok mind ezeknek alá nem vetik magukat, a katonai executis rajtok maradjon.

Habár ezen kikuldött bizottmány a fenidézett Gubernialis rendelet tartalma szerint, ilynemü tárgyalásokba beavatkozni nem volt feljogosulva; és habár a kir. főkormányszék, — talán a népre gyakorolt ily hasonló terrorisalástól tartva, — még julius 28-án megrendelte e kommissionak azonnali visszatérését («ordi-

www.dacoromanica.ro

nandum dixisse regium gubernium, (quatenus rebus juxta eiusdem inclitae commissionis relationem constitutis» — azaz hogy semmi zendülés nincsen — susceptam investigationem concludere, reliquisque obiectis finitis eadem praelaudata suum redditum accelerare studeat»;) — mégis Hutter biztos, minden tekintet nélkül a nép siralmas helyzetére s a rajta élődő katonaságra, megerősitette a szászok követeléseit; a jelenvolt falusiak közől pedig nehányat rákényszeritett, hogy a szebeni tanács által szerkesztett, u. n. urbéri szerződést aláirják; s ha tekintetbe vesszuk, hogy a tekintélyesebb lakosok odahagyták a községeket — az sem lehetetlen, miszerint csak képzelt neveket irattak be. Ezen szerződés rendén arra köteleztetnek a lakosok:

1) hogy mindegyik családfő — pater familias — egy forint robot féle taxát fizessen;

2) hogy a korcsmárlást a hétbiráknak átengedjék, és

3) hogy a havasok birtoklásáért taxát fizetnek.

Ezen három század katonaságból és két ágyuból álló katonai erőhatalom jelenlétében s az elbujdosott községi képviselők távollétében készült az ugyneveztt szerződés, és csakis egyedül ez szolgált eddig egyetlen alapul a hétbiráknak Szelistye széke területében támasztott követeléseik támogatására.

Különben ezt épen maguk a szászok is beismerik az 1774. julius 28-ról Szebenben keltezett felterjesztésökben (mely Andreas Welther judex regius Selistiensis által is alá van irva) amelynek rendén követeléseiket következőleg indokolják:

«quia hae possessiones (sedis Seliste) sedi Cibiniensi sunt ingremiatae quoad jurisdictionem et contributionem, et consequenter huius sedis incolae, haud secus ac reliqui ad sedem Cibiniensem pertinentes pagi, ad onera civitatis et sedis communia, juxta ordinem suaque mensura et proportione concurrent».

Mindezen, a szerencsétlen urbéri szerződés eredetéről elmondottak tisztán láthatók az 1774 évbeli Gubernialis commissio 1768. sz. alatti jegyzőkönyvéből és az annak rendjén bevett tanuvallomásokból.

Sem Szeben tanácsa, sem a szász universitás, nem használta ezen szerződést hosszasabb ideig, mivel csakhamar a Commissio és katonaság elmenetele után összegyültek Szelistyébe

www.dacoromanica.ro

az elbujdosott széki összes képviselők (primarii et iurati) két követet választottak, kiket törvényes felhatalmazással ellátva, megbiztak, hogy a fejérvári káptalannál — locus credibilis, — ünnepélyes óvást tegyenek ezen szerződés ellen s mindennemü, a szék nevében készült alattomos szerződések, valamint a hét biróság mindenféle erőszakoskodásai és terrorisatiója ellen.

De ezen két követ a szászok által mindenütt üldöztetett, s csak a vizaknai sóbánya királyi hivatalnokainak oltalma mentette meg őket egy időre ezen üldözéstől.

A szászok még mindig tartván az emlitett óvástól, 1776-ban más urbéri szerződést igyekeztek kicsikarni, s e czélból a Szelistyei székből nevezetesebb napokon Szebenbe átment lakosokat befogták s a tömlöczben kényszeritették őket más jobbágyi szerződés aláirására.

Csak 1777-ben sikerülhetett az emlitett széki követeknek nagy nehezen Fejérvárra juthatni, és ottan az óvási emlékiratot átadni, — mely egyfelől a fenn elősorolt eljárásról kellő felvilágositást ad, másfelől pedig adatokkal semmisiti meg jogilag az emlitett urbéri szerződést; ezen emlékirat teljes tartalma a következő: «Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Albae etc. quod libertini Aleman Nan et Joanes Baczan ex Szelistye, tamquam pagorum Szelistye, Tilisca, Vale, Sibiel, Kakova et Galles Comitatui Albensi et sedi Szelistiensi adnumeratorum legitime constituti Plenipotentiarii, ratione officii plenipotentiariatus penes exhibitas et in specie productas litteras suas plenipotentiales, coram nobis personaliter constituti per modum et formam solemnis protestationis, reclamationis, revocationis et contradictionis, vivarum vocum suarum oraculis declaraverint: qualiter inclitus magistratus cittis Cibiniensis in annis recenter praeteritis, universos dictorum ut supra pagorum sedem Selistiensem constituentium incolas et inhabitatores Valachos, e statu et conditione libertinali, in quo et illi et illorum praedecessores tanquam fundi regii incolae, hactenus perstiterunt, pedetentim dejicere, jobbagionalique jugo in perpetuum subjicere niteretur, et hoc fine ad pendendam taxam annualem a capite cuiuslibet individui duorum fl. inducere cohortari, ac demum his non profficientibus minis etiam et in arestationibus perficere intendisset, taliterque nonnullos quidem dous tresque ex Szelistye, cum praefato Magistratu cointelligentes et ad id, variis pollicitationibus per-

www.dacoromanica.ro

suasos ut sponte, reliquos tamen omnes partim metu et camminationibus partim incarcerationibus et incaptivationibus, et quidem e publicis viis intercipi taliterque confertas obligatorias vi et metu subscribere, vell illiterata manu subscribere signare coacti fuissent, quin imo complures eorum absentes, nescios, nihilque tale quidquam opinari vel metuere volentes, ad Cathalogum semet (prout nominant) sponte ac deliberata voluntate obligantium intulisset, inscripsisset ac praejudiciose instruisset, et superinde solemnes quoque Literas adhibitis etiam extraneis regiis procurasset, taliterque, eos, ad statum et conditionem reliquorum jobbagionum suis dominis terrestribus subjectorum conformes efficere voluisset, et virtute illiusmodi Literarum ad solvendam istam taxam adstringeret et compelleret etiam de presenti, cum damno, iactura, ac praeiudicio antiquae eorum libertatis manifestae.

Unde antelati predictorum pagorum Plenipotentiarii, ratione officii plenipotentiarii huiusmodi obligationi qualitercunque demum contractae solemniter contradicunt et reclamant, et eas tamquam vi et metu extorsas revocant, Literasque superinde fassionale seu contractuales qualitercunque et sub quibuscunque formulis et clausulis confectas, tamquam contra leges et antiquum eorum statum libertinalem emanatas, aliaspue jam secutas vel a modo deinceps subsequendas, ad stabiliendum neo usurpati coepti juris terrestralis adhibitas cautelas cassarunt, annihilarunt, viribusque destitutas ac in iudicio non valituras, exhibentibusque nocituras pronuntiarunt publice, et manifeste.

Harum nostrarum capitularis et autentici sigilli nostri munimine roboratarum mediante vigore et testimonio literarum datum feria quarta proxima post dominicam invocabit. Anno 1777. etc.»

Ezen óvástétel, melyet csak a legközelebbi időkben sikerult a Szelistyeieknek a Káptalan Archivumából megkaphatni, a szászok terrorismusát eléggé tanusitja, s kellőleg felderiti; de egyuttal az emlitett szerződéseket is érvényteleneknek nyilvánitja.

Nem lévén azonban ismeretes ezen óvástétel a kormányszék előtt, ez törvényesnek tekintette azon 1774-beli serződést, melyet Hutter kormányszéki tanácsos és biztos előterjesztett.

Második József császár azonban az igazság szeretetétől áthatva, semmi fáradságot sem kimélt panaszaink áttanulmányo-

www.dacoromanica.ro

zásától; de másfelől a szászok leselkedéseiről is kellő tudomással birván, meghagyta a fiscalis directoratusnak, hogy a szászok által törvénytelenül elfoglalt összes királyi jövedékeket törvényes uton visszakövetelje.

De a nevezett szász hétbiróság ezáltal még jobban szorongattatván, okmányokra hivatkozott Szelistye és Talmács székek, valamint a többi alávetett részekre támasztott követeléseinek védelmezésére.

Eközben mig a szászok ellen inditott ezen perek lejárnának és tisztába hozatnának s addig mig a királyföldöni viszonyok rendeztetnének, mely rendezés már kezdetét vette volt, — az udvari Cancellaria azon előterjesztést tette ő Felségéhez, hogy Szelistye és Talmács székekre nézve a statusquo ideiglenesen tartassék fenn. Ezen előterjesztésre József császár következőleg határozott:

„Ich begenemige einstweilen das Einraten der Hofkanzlei, jedoch hat sie sich nicht mit leeren Worten abspeisen zu lassen, so das sächsische System ist bis jetzo gewesen, sondern auf die Befolgung und wirkliche Regulirung dieser Güter zu dringen".

Ennek folytán egy legfelsőbb rendelettel felszólitattak a szász hétbirák, hogy a követelt dominalis jogaik bebizonyitására felhasználni akart összes okmányaikat bemutassák.

Csak kényszerülve terjesztettek fel néhány okmányt másolatban a k. Guberniumhoz, honnan azok a fiscalis directoratushoz tétettek át, az eredetiekkel való összehasonlitás, átvizsgálás és véleményes tudositástétel végett.

Mi itten csakis a Josephus Gál vezetése alatt volt fiscalis directoratus véleményének előadására szoritkozunk; megemlitvén azt is, hogy a szászok ez alkalommal sem a 18-ik századbóli urbéri conscriptiókra sem pedig az 1774 és 1776 évi urbéri szerződésekre, — amennyiben ezek Szelistye székét érintik, nem hivatkoztak, meglehet nem is mertek hivatkozni.

A fiscalis directoratus, mely egyedül volt oly szerencsés azon fatalis okmányokat láthatni, azt mondja 1784. nov. 14-én (1788. évbeli 1146. Gub. sz. a.) tett előterjesztésében:

«Primo. Intuitu sedis Seliste producit magistratus Cibiniensis, binas litteras Matthiae regis, priores statutarias de anno 1472, posteriores novas donationales de anno 1483. Jam am-

www.dacoromanica.ro

bae sonant de collatione possessionis Omlás unde unam decimarum quartam hodie quoque magistratus Cibiniensis in rationem nosocomii ejactis percipit. Ego tenore illarum nihil amplius praetendendum Magistratum eo minus ad sedem Seliste (cujus nulla in iisdem habetur mentio) ullam evencire proprietatis competentiam, sed neque producto fori productionalis deliberato, in causa fisci contra praetendentem Magistratum, ratione bonorum Selistiensium anno 1772 latum, siquidem deliberatum illud non sit meritorium, sed ad simplicem dumtaxat, absque ulla documentorum productione, ob motam contra forum exceptionem latum, neque e serie huius processus ulla ad sedem Seliste competentia pretendentis Magistratus aliunde erui potest, quam ex solo illegalis possessorii praehabiti precario usu. Usus autem simplex neque legi, aut privelegiis post criticum annum epochalem 1558 nixus, utcunque diuturnus, nullam eidem legalem tribuere potestatem, ex eo, quod ex Aprob. Constit. P. 5. ad 80 pateat. Seliste sedem ad fundum regium indisputabiliter pertinere, in fundo regio autem juxta Vladislai II. regis Decret. 7. Art. 2. natura sua inabalienabile sensu Aprob. consti. P. II. tit. 1. Art. 3. §. 9. recuperabili sensu aprob. Constit. II. tit. 8 Art. 1. in Verbis praescriptio: «az ilyen jószágokban ės proventusban nem admittáltatván», nulla concipi potest praescriptio, prout iteratae decisiones quoque regiae signanter in causa fisci regii ratione Glimboca etc. et ratione decimarum contra Magistratum Cibiniensem mota luculenter testarentur.

II. Intuitu dominii Talmács et eo spectantium pagorum Nagy és Kis Talmács, Boitza etc. producit Magistratus sententionales quasdam litteras de anno 1650..... sed alioquin etiam sententionales hae anni 1650 productae in causa fisci supra citata ratione praetensae bonificationis proportione Rakovitzensi per jactos septem iudices, privilegialibus divi regis Ladislai de anno 1453 emanatis sat superque infringuntur et invalidantur, tenore horum privilegialium clare evincitur, castra regalia: Talmács, Láthorvár, ad Turrim Verestorony nec non oppidum Talmács et possessiones Kis-Talmács, Boitza, Rakovitza, Porcsesti etc. ad ipsa castra inabalienabiliter spectantes septem sedibus saxonicalibus taliter et eodem modo incorporata fuisse, ut pro rege et sacra regni corona eisdem septem

www.dacoromanica.ro

sedium saxonicalium officiales et incolae bona illa ita gubernarent, tenerent, et possiderent, prout tenent et gubernant sub regis et coronae nomine civitates, oppida, et villas, in terris dictarum sedium existentes. Ergo sicut ad civitates, oppida et villas in terris regalibus, vel ut sensu decreti tripart. et aprob. const. peculia regia, jus proprietatis, nulla lege, vel valido privilegio pretendi per magistratus potest, ita neque ad praedicta bona velut fundum regium quem jure inquilinari, juxta radicale etiam Andreanum privilegium incolunt, sedemque Talmács per incorporationem eandem inabalienabilitatis naturam induentem, et priorem paris inabalienabilitatis naturam quo castrum regale retinentem, magistratus Cibiniensis pretensionem formare ulla ratione valet, cum sequenter sedes Talmács modo praevio fundo regio incorporata contra interdictum praecitati Uladislaiani generalis decreti, naturamque inabalienabilitatis fundi regii et praeiudicium juris regalis a fiscalitate absoluta esse haut dignoscitur. Sequaciter sententionales hae etiamsi per inpossibile magistratui opitulari ac aliquid videri possent, rationibus tamen ex praeviis, absque aliorum originalium Documentorum productione suffragari nihilo minus possunt.»

Ha Szelistye székét illetőleg létezett volna is az 1472-ik évből egy ezen székre vonatkozó donatio, — azt kérdezzük, mikép történhetett tehát az, hogy akkor egy gremialis constitutiot készitett magának Szelistye széke, t. i. a fenn is emlitett 1585. évbelit? miért nem mutatták elő a szászok ezen donatiót a 17-ik században az 1651 évbeli országgyülésnek, vagy a productionale forumnak 1772-ik évben.

Miért kisérlették meg a szászok a 18-ik század egész lefolyása alatt a «bona septem judicum» elnevezést becsusztatni az ismételve történt összeirások «Conscriptiok», alkalmával? — Miért erőszakolták ki katonai erőhatalommal az 1774-beli urbéri szerződést? — és továbbá: ha az omlási uradalom a szászoknak volt adományozva,' miért tekintették azt a legrégibb időktől fogva mai napig teljesen szabad községnek a Királyföldön, mig másfelől Szelistye székét valamint a többi részekbőli románokat is a jobbágyságba vinni törekedtek? — De sőt ezen omlási jószágnak (de nem az omlási vidék vagy provintianak) donatioja is — donatio nova, mint magán — privát donatio — nagyon

www.dacoromanica.ro

kétséges; mert Mátyás király 1467-ik évbőli dekretumà által mind az omlási jószág, mind pedig a provincia Omlás — a korona elidegenithetlen javának nyilvánitatott. — A fiscalis directoratus is kifejezte törvényéken alapuló aggodalmait, az emlitett donatio tekintetében, mert hogyan adományozhatta Mátyás király 1472-ben Omlás várát, midőn épen maga 1464. évben kelt decretuma által az ehez hasonló várakat, «pro utilitate regni» fentartandóknak nyilvánitotta?

De épen ellenkezőleg Mátyás király több donatiót vont vissza; — miről az 1471. évbeli decretumának 27-ik Art. épen a következőket mondja: «quod bona post coronationem nostram per quempiam occupata infra tricesimum diem remittentur: — az 1478-beli 4-ik decretuma 8-ik articulusában pedig igy szól: «item pro possessionibus et bonis occupatis, s i v e p e r d e n a t i o n e m r e g i a m sive alio modo commissis possunt fieri contra occupatores, breves evocationes et procedatur contra eos juxta regni consuetudinem».

De ha Mátyás király 1483. évben Omlást a hétbiráknak adta, és adományozta volna, hogyan lehetett ez a fennemlitett 1486-iki reambulatio alkalmával a Királyföld és Fehérmegye között fekvőnek felemlitve? — Ámde Mátyás király nem nevezi Omlást adományozott szász joszágnak, — hanem csak «castrum et possessio nostra regalis»-nak.

Hogyha a szászok által előterjesztett 1483. évbeli okmány egy uj donatio lett volna — amint ezt a szászok erősitik, azt mondván, hogy az 1472. évbelit Budáról jövet az uton elvesztették; — akkor egy ilyen donatio Mátyás király 1464. évbeli II. decretumának 20-ik Articulusa szerint, csak ugy birna érvényességgel, hogyha a követelők szomszédok által és a hazabeli nemesek bizonyitásaival be tudták bizonyitani, — hogy ők és elődeik az elveszett okmányban emlitett jószág békességes birtokában találtattak és voltak; itten azonban hiányoznak azon feltételek.

Végre László király 1498-ki 9-ik decretuma 10-ik Articulusában nyilván megrendeli: «quod occupationes castrorum, castellorum, possessionum et jurium possessionarium, quae s u b n o m i n e M a j e s t a t i s s u a e, a u t M a t h i a e a u t p o s t m o r t e m e j u s d e m per nonnullos factae sunt, omnino remittuntur, sub nota perpetuae infidelitatis».

www.dacoromanica.ro

Meglehet, hogy a szászok, 1692-ik évben, az Accorda trium nationum szerkesztése alkalmával, — többek között a compilata constitutio III. R. 13. tit. I. Articulusának eltörlését is azért kérték, mivel féltek, hogy a királyi jövedékek ilynemü törvénytelen elfoglalásai miatt rájok roható a fönebbi büntetés; mire azonban Bánffy György kormányzó azt határozta: «domini saxones in casibus notam infidelitatis concernentibus secundum leges, hactenus observatas, in Diaeta, coram statibus universis judicentur»; mely határozatott azután Leopold király is helybenhagyta és megerősitette.

Talmácsszékre nézve is ugyanezen elősorolt indokok, és még a következők hozathatnak fel:

A szász hétbirák ezen székei földesuri jogukat is királyi adómányon, és pedig Ulászló király 1453-ban kelt adománylevelén alapitják.

Nem tudjuk, látta-e valaki ezen adománylevelet; — mi nem láttuk azt soha, sőt a szász hétbirák nemis mutattak elő a jelen századig valamely okmányt 1453-ból, mint ez a fönebb emlittettekből is kiderül.

Azonban a kormány is csak arról birt biztos tudomással, hogy Talmácsszéket illetőleg Ulászlónak 1453-ki decretuma létezett, mely által az mint királyi föld Szebenszékbe mint királyi területbe a hazai határok sikeresb védelmezése és erősbitése tekintéből, hasonló jogokkal, mikkel birtak akkor a szászok királyi és országgyülési decretumok értelmében, kebleztetett be.

Ezen decretum kelte szól: «Posonii secundo die purificationis b. Mariae virginis anno 1853», — és tartalma hasonló ugyan ezen királynak következő keltü decretumával: «Posonii in festo beatae Dorotheae virginis et martiris» (lásd Corp. jur. hungar.) melynek első czikkelye (art. I.) következőt tartalmazza: «quod rex juramentum deponet: §. 2. et quod metas regni hungarici non alienabit sed pro posse defendet et alienata recuperabit», miből kitetszik, hogy a talmácsi király terület, mely magában foglalja az ország legjelentékenyebb határát (Verestorony) királyi hiteletétel szerint, nem volt törvényszeruleg adományozható.

A szász hétbirák azonban a talmácsi szék által a jelen században ellenök meginditott perben, és pedig az 1825. évi 1962. számhoz, előmutatnak Ulászló királynak egy Talmácsról szólló

www.dacoromanica.ro

1453. évi adománylevelét, mely mint valami deus ex machina keletkezett: «Viennae feria sexta proxima post festum beati Mathei apostoli», s mely mindeddig nem látott napvilágot. Ezen adománylevél, mely a bekeblezésről szóló decretummal legtőbb helyére nézve hasonló a többire nézve pedig adománylevél alakjára hamisitatott át, következőleg szól:

Copia sub nr. Aul. 1962. anno 1828.

«Ladislaus Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae et Croatiae Rex, Austriae et Styriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc. fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Transylvaniae salutum et gratiam.

Cum Nos pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum Saxonum septem sedium, partium nostrarum Transylvanicarum Castrum Nostrum Regale Talmátsch vocatum in Comitatu Albensi earumque partium Transylvanicarum situm cum turri Verestorony, tributoque inibi exibi solito, ac Castro Lathorvár vocatum, necnon oppido similiter Talmátsch, villisque et possessionibus Kis-Talmátsch, Boitza, Plopi, Porcesd, utroque Sebes, ac Praedio Creutzenfeldth appellato, necnon medietate villae Reuche nuncupatae, similiter in Comitatu Albensi existentis, aliis etiam cunctis villis, et juribus possessionariis ad praedictum Castrum de jure spectantibus, ipsiusque earundem utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet ad praefatas septem sedes Nostras saxonicales, in perpetuum et irrevocabiliter annextimus et eisdem septem sedibus incorporaverimus; et quod saxones earundem septem sedium praesentes et futuri hujusmodi, castra, turrim, et pro sacra Nostra corona teneant et gubernent; sicut tenent Civitates, oppida et villas in terris dictarum septem sedium existentes. Velimusque praefatos Saxones Nostros inipsos et earundem Dominium per Nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmiter praecipimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Stephanus vel Ladislaus Huzyntelke, aut Joannes Syn, Ladislaus de Kerék seu Georgius Tobiassy, sive Michael de Almás neve Laurentius, seu Tomas Boltya, aliis absentibus homo Noster per Nos de Curia nostra Regia ad id specialiter deputatus ad facies praedictas castrorum, ac turris, villarumque et pertinentiarum earundem vicinis et comitaneis et praesentibus accedentes introducerit, praefatos saxones

www.dacoromanica.ro

in dominium ipsorum et earundem statuatur, eadem et ipsas eisdem promisso jure perpetuo et irrevocabiliter possidendum, si non fuerit contradictum. contradictores vero, si qui fuerint, evocet ipsos contra annotatos Nostros saxones in preasentia Vojvodae dictarum partium Nostrarum Transylvanicarum ad terminum competentium: ratione contradictionis earundem redditurі, et post haec, hujusmodi introductionis et statutionis seriem. Cum contra dictos et evocatos, si qui fuerint vicinorumque et commetaneos, qui praemissae statutioni intererint nominibus terminoque assignato, praefato Vojvodae more solito rescribatur. Datum Viennae Feria sexta proxima post festum beati Mathaei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Anno 1453.»

Ki nem ösmerne itten az okmányhamisitásra, mely hirtelenségnek bélyegeztetett és szigoruan buntettetett meg. Mathias Decr. I. ey 1462. art. III. §. 2. (Corp. jur. hung.) ezt illetőleg szól: «qui concernunt notam infidelitatis:

Item qui conficit falsas litteras, et eis evidenter utitur in judicio.»...

A felhozott okok, királyi decretumok és tények ellenében, ki hihetné még, hogy a szász hétbirák által felmutatott okmány érvényes és valódi és nem hamis? Miért nem mutatták elő azt a 19. század előtt? Hogyan lehetséges az, hogy László király megszeghette volna az országgyülés, a haza előtt letett hitét a végett, hogy az erdélyi szászoknak valami szolgálatot tegyen? Lehetséges-e az, hogy László király Talmácsot és Mátyás király Szelistyét közel 30,000 jobbágygyal a szász hétbiráknak eladományozta, mig Magyar- és Erdélyhon akkori főnemesei sem birtak annyi jobbágygyal?! és mig maga a király sem adományozhatott többet 100 jobbágynál (v. Decret. I. Majus Uladislau II. ex. 1492. art. 9. §. I. Corp. jur. hung.).

Ily hamisitott okmányok alapján bitorolták a hétbirák a földesúri jogot 30,000 szabad honpolgár felett, kiket ők jobbágyságra szoritani törekedtek, kiktől taxákat vettek fel fejenkint, kiket megfosztottak havasaiktól, erdeiktől, királyi (jura regalia) és más községi javadalmaiktól stb. Nem égbekiáltó igazságtalanság ez?!

Elturhető-e még Magyarhonban ily törvénytelenség?!

Az előadottakból világosan kitünik tehát, hogy sem Szelistye, sem Talmács, de sőt Omlás sem, melyet a szász hétbirák

www.dacoromanica.ro

régi idők óta szabadnak tekintettek és tartottak, — nem lehetett donatio czimén a szászok birtoka.

Meg kell jegyeznünk itt azt, hogy valamint ezen, ugy az omlási joszág u. n. donatiójáról szóló okmány is — különböző helyeken külömböző tartalommal fordulnak elő, s vannak előmutatva.

Az 1784-ben julius 3-án kelt kir. legf. rescriptumnál fogva a mi fiókszékeink kormányi kormányzás alá vétettek addig, mig a fönemlitett perek véglegesen eldöntetnek; — ugyanezen évben oszlattatott fel, illetőleg szüntettetett meg, legfelsőbb meghagyás folytán a szász universitás is, — várva várván székeink a szászok nyomozásátoli megmentesitésöket: — ezen várakozásaikat és ohajtásaikat helyesen alapitották, ezt tanusitják a fiscalis direktoratusnak 1792-ben február 19-én és 1793-ban február 9-én keltezett előterjesztései M.-Vásárhelyről, továbbá a kir. Thesaurariatusnak 1793. aprilis 5-én tartott üléséből kelt határozata is, melynek rendén báró Bánffy Farkas, Szentpáli László stb. Szelistye és Talmács székeinkre nézve a legreményteljesebb eredményekkel kecsegtetnek.

Második József császár halálával és a kormányrendszer változásával székeinknek minden reménye elveszett, s székünk ügyének sorsa is egészen megváltozott; mert az akkori szász ispán báró Bruckenthal már az 1793. december 30-án terjesztett elő egy a szász universitás által készitett munkálatot, a következő czim alatt: „Vorschlag zur künftigen Einrichtung der Herrschaft Szelistye, welche im Grosfürstenthum Siebenbürgen von den Siebenrichtern der sächsischen Nation jure nobilitari besessen wird"., mig másfelől az eddigi peres ügyi dolgozatok és a fiscalis directoratusnak munkálatai Bécsben egészen mellőztettek, és lehet el is rejtettek.

A Bruckenthal által előterjesztett munkálat czime eleget mond, — tartalma pedig röviden a következő: hogy az 1766-ki conscriptio nem vétethetik alapul Szelistye székének szervezésénél, mert annak lakosai azon összeirásban nem akarták magukat a szász hétbirák jobbágyainak bevallani; — de habár nem is tettek a vármegyebeli nemesek jobbágyaival hasonló szolgálatokat, hanem csak a tisztviselők részére, «in partem salarii» teljesitett, de 1753-ban eltörölt vámfizetést; mégis földtaxát fizettek a hétbiráknak; minthogy továbbá ezen lakosok az 1774-ben

www.dacoromanica.ro

egy gubernialis biztos közbejövetelével kötött urbéri szerződésben megállapitott kötelezettségeiket sohasem akarták elismerni és ez által ők maguk szegték meg ezen szerződést, — ugy a hét biróság is azt hiszi, hogy nem köteles többé ezen szerződés pontjaihoz magát tartani.

Ennélfogva Bruckenthal a szász universitás nevében a következő ajánlatokat teszi: hogy Szelistye székébe a robot taxák behozassanak, minden családfő után; hogy az ily természetü hátralék taxák behajtassanak; hogy a havasok, melyek, száma 25, ezen uradalomhoz tartoznak (die Gebirge deren 25 zu dieser Herrschaft gehören), s melyek közől 1786-ban 13 havas az 1762-ben felállitott katonai határőrvidéknek adatott át, ismét a szász hétbiráknak visszaadassanak, épen ugy mint a korcsmárlás, malomjog, vadászat és halászati jog regalek etc. is; továbbá azt ajánlja, hogy Szelistyében egy dominale forum és egy dominalis vagy provisoralis curia állittasék fel, egy provisor vezetése alatt; ezen törvénybiróság (jus dicendi) pedig haszonbérbe adatván, az uradalom a haszonbérlőre ruháztassék, s a fellebbezés innét egy kinevezett inspectorhoz menjen, ki utasitásait Szebenből vegye; előbb adassék az uradalom haszonbérbe, a melytől azonban a szász tisztviselők és más szász lakosok ne legyenek elzárva, mivel ezek vagyonosak és concurrentiát csinálnak. — Ezen szervezés azonban ugy hozassék be: hogy Szelistye székébe egy század lovasság szállásoltassék be több évre, és ezután katonai assistentia mellett két kormányszéki biztos által legfelsőbb rendelet következtében hirdettessék ki az uj berendezés minden községben, továbbá hogy a taxákról etc. a szász inspector, provisor és számtiszt közbejövetelével egy összeirási kimutatás késszitessék; végre hogy a 100,877 frtra menő hátralék taxák felhajtassanak.

A széki lakosok a jelen század kezdetével minden segédkéz nyujtástól és egész vagyonuktól meg lévén fosztva, aztán megijesztve a szászok oly sokféle terrorisálása által, s ily körülmények között a legnagyobb rendetlenségbe helyezve, sajnálattal és aggodalommal kellett nézniök és türniök: mint hozatnak be székükbe, épen a szász universitás és Bruckenthal által ajánlatba hozattakhoz hasonló institutiók.

Várták és ohajtották, hogy ha már a fiscalis directoratus törvényes és hazafias munkálatai után semmi eredményt nem

www.dacoromanica.ro

láttak, mely eredménynek csak Resinár községe örvendhetett, — legalább az ezen időtájban, az egész Királyföldre kibocsátott regulatio pontok szerint legyenek kormányozva; és valóban ezen várokozásnak megfelelőleg a kormányszék több alkalommal velök szembe az u, n. regulatio pontokat alkalmazta. A szászok ugy látszık meg is voltak rémülve, az 1786-ban Resinár részére kibocsátott kir. rescriptum tartalmán, hol Ő Felsége a szászoknak azt mondja: «Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque ejusdem incolis elargitis privilegiis multum recessisse, dum incolas pagi Resinarii variis taxis et praestationibus subjiciendos consequenter in statum colonicalem reliquendos judicastis; quum proinde fundii regii ea sit natura, ut incolae ejus neminnem praeter principem dominum terrestrem agnoscant imo..... deliberatum vestrum emendandum ac pagum Resinariu pro libero pago regali declarandum duximus etc.»

Mert a szászok az 1803-ik év körül ujból elkezdették Szelistye székebe a haszonbéresitést, a provisorokat, taxákat etc. erővel és katonasággal behozni, most ismét az 1774-iki urbéri szerződésre hivatkozva, melyet a Szelistyeiek csak 1811-ben kaphattak kézhez másolatban.

A Szelistye széki lakosok részéről ezen égbekiáltó visszaélések ellen benyujtott számtalan panasz folytán egy 1803-ban kelt udv. rendelettel meghagyatott: hogy a Szelistyeiek jogait védelmének tekintetéből, a fiscalis procuratura segédkéznyujtását igénybe vehessék, s hogy ezen perlekedések végleges eldöntéseig, az 1774-ki szerződés mint ideiglenes szabály — ideiglenesen érvényben maradjon», igy szól egy más 1806-ban kelt udvari rendelet is.

A Szelistyeieknek fennidézett óvástétele ezen szerződés ellen még nem volt ismeretes.

A hétbirák ezen szerződés határain is tulmentek, és a Bruckenthal operatuma szerinti berendezést erőszakkal behozták s alkalmazásba vették.

Haszonbérlőik, provisoraik és darabantjaik kormányoztak, raboltak tetszésök szerint, de még rosszabbul bántak a lakosokkal a romai publicanusok és a vandalusoknál, és ujból, öldöklö háborut uztek ellenök, mint 1774. évben.

www.dacoromanica.ro

Csak nagy nehézségek lekuzdésével sikerült a szék küldöttségének Bécsben Ő Felsége személye eleibe juthatni; hogy a szék folyamodását ezen égbekiáltó elbánás ellen átadhassa, azon alázatos kéréssel, miszerint legalább ezen szász haszonbérlők, provisorok és darabantok kegyetlenségeitől mentessenek meg legkegyelmessebben. — Ezen kérésnek azon nyugtatólag hatott eredménye volt, hogy 1814. és 1816, években egy vizsgáló-bizottmány küldetett ki, amelynek terjedelmes jegyzőkönyvei elég hű képét adják a szék szomoru helyzetének. — Ezen csakis a bepanaszolt elbánásra szoritkozott nyomozások következtében, 1827-ben augusztus 25-én egy legfelsőbb resciptum érkezett, amelynek rendén ki van mondva, hogy olyan robotokat még a valodi colonusok sem kötelesek tenni («quod haec ab obligatione colonis urbariali tractamento obnoxiis, citra imputationen in robotas imponi possit»).

Fájdalom azonban, hogy ezen bizottság csak az emlitett részletes visszaélések kinyomozására, nempedig a szék jogainak megvizsgálására volt felhatalmazva, mely okból ezen legfelsőbb decretum is, az utolsó kérdést — az 1806-ki decretummal egyetértőleg — függőben hagyta, azt mondván: «utinterea donec incolae praetensam suam libertatem via juris penes attributam ipsis fiscalem assistentiam comprobare et legitimare quiverint, juxta eandem conventionem (contractus privatus anni 1774) tractentur.....»

Széki lakosaink meg voltak fosztva minden jogaik érvényesithetésére szükségelt okmányoktól, mert azok akkor a szebeni tanács és universitás archivumában tartattak és jelenben is ott találtatnak.

Meg volt ugyan hagyva ismételt rendeletekkel és rescriptumokkal is a szászoknak, hogy a székeinket illető minden okmányokat kiadjanak, de az mind hasztalan volt.

Továbbá a fenntisztelt 1827-beli legfelsőbb decretummal arra is koteleztettek a szász hétbirák, hogy Szelistye szék lakosainak az 1774-beli szerződés pontjain fölül kizsarolt és 23,317 frt 56 krban megállapitott felülfizetési összeget visszatéritsék.

Tapasztaltatván azonban, hogy semmi decretum és legfelsőbb meghagyás eredményre nem vezetett, méltoztatott Ő Felsége a Szelistyeieknek számtalan kérelmei és panaszai, ugy a fiscalis directoratus kéréseire 1824-ben egy nagy, részrehaj-

www.dacoromanica.ro

latlan commissiót kiküldeni, hogy a Szelistyeiek által panaszaik rendén a hétbirák ellenében felhozott tényeket és eseteket részletesen és lelkiismeretesen megvizsgálják. Ezen u. n. Bánffyana commissio tagjaivá báró Bánffy György és Bartók Izsák neveztettek ki. — Ezen bizottmány három év lefolyása alatt a legnagyobb pontossággal és lelkiismerettel és a legszentebb igazsággal nyomozta ki, politikai eljárás utján a Szelistyeiek minden jogait; ezen nyomozás rendén teljesen világosságra hozattak és bebizonyittattak összes jogaink épen ugy, amint mi ezeket jelen folyamodásunkban előadni szerencsések vagyunk. — Az ezen vizsgálatokról felvett jegyzőkonyv 11 kotetben van összeszerkesztve.

Nagy számu tanúk hallgattattak ki, és több kivonat szereztetett meg nagy nehezen a szász archivumban feltalált szelistyei iratok és levelek közől, ezen bizottmány segédkéznyujtásával. A vizsgálat bevégeztével benyujtván a bizottmány munkálatát, előterjesztett véleményében oda nyilatkozott: hogy Szelistye szék lakosai a Királyföldön szabad emberek voltak s ma is azok, s székök Szebenszékhez volt és van kapcsolva, hogy a szászokkali viszonyaikra nézve csakis a Decretum Andreanum és az 1585. évbeli Constitutio gremialis sedis Selistye szolgálhat törvényes szabályul; hogy ezekből kifolyólag a Szelistyeieket illeti, a havasok, erdők és vizek birtoklása, a melyekért a pénzzé változtatott censust kötelesek fizetni; hogy őket illeti saját községi előljáróik és székbiráik választási joga is; hogy okmányaik és irataik a szász archivumból kiadassanak etc...

Megyjegyzésre méltó azon körülmény, hogy ezen politikai vizsgálat egész lefolyása alatt a szászok allegatióik és állitásaik rendén ismét csak — de csakis egyedül az 1774-ki urbéri szerződésre hivatkoztak, s emlitést sem tettek Mátyás királynak ugynevezett donatiojáról.

Ezen kinyomozás folytán bocsátatott ki az 1837-ik évi december 20-án 5562. udv. sz. (1838. évi 1804. Gub. sz. a.) kelt legfelsőbb kir. rendelet, mely Szelistye székét joga és szabadsága iránti igényeivel a rendes törvény utjára utasitja, s a szászok követeléseinek érdemleges elhatározása fölött következőt tartalmaz: «A mi a szász hétbirák követelését illeti, hogy t. i. Szelistye széke épen az átalános törvények értelmé-

www.dacoromanica.ro

ben s az urbéri elvek szerint szerveztessék, s hogy a szász hétbiráknak urbéri uton minden oly beneficiumok engedélyeztessenek, melyek őket- mint ezen jószágok törvényes birtokosait a hazai institutiók és törvények értelmében épen ugy illetik, mint a megyebeli nemes birtokosokat; azon körülmény tekintetbe vételével, hogy az érintett Szelistye szék lakosai, kik magokat szabad embereknek tartják, és a czélból szabadságaik megszerzése iránti igényeikkel — az 1774-iki szerződésnek mint ideiglenes szabálynak — ujbóli fenntartása mellett, a rendes törvény utjára utasitattak, ezen **lakosok semmi szin alatt sem tekintethetnek a megyei valóságos és eltagadhatlan jobbágyokhoz hasonlóknak**, hanem a rendes törvény utjáni perök lefolyásáig — jelenlegi helyzetökben hagyatnak, **e szerint tehát a hétbirák érintett követelése törvényen kivül nem teljesithető és nem engedélyezhető.**

Igy tehát Ő Felsége kimondotta, hogy Szelistye széke semmi nemü urbéri viszonyban sem áll még a szász hétbirákkal szemben sem, és elrendelte, hogy azon az 1774-ik évből a felek között fennálló urbéri szerződés kérdése, valamint az egymásközötti birtoklási kérdések is rendes törvény utján oldassanak meg és döntessenek el.

Ezen legfelsőbb kir. rendelettel tehát Szelistye szék lakosai iránt ki van mondva, hogy ők semmi urbéri viszonyban nem állanak és hogy a szászok azon igényöket, mely szerint a Szelistyeiek az urbéri törvények értelmében, jobbágyoknak tekintessenek és tartassanak, csakis rendes törvény utján érvényesitethetik.

Ennélfogva ezen legfelsőbb kir. határozat világos szavai szerint sem tekinthetett és tarthatott minket urbéreseknek, mi csak akkor történhetnék, ha a hétbirák ezen urbéri viszonyt rendes urbéri uton bebizonyitották volna. — Ami pedig az 1774-ki magánszerződést illeti, ez irányban fennhagyatott jogunk, hogy ezen szerződés törvénytelenségét, mely az 1777-ik évbeli ovástételünk által kellőleg van okadatolva, rendes törvény utján bebizonyitsuk.

Habár Talmácsszéket illetőleg a 19-ik század kezdete óta nem adta elő magát épen oly, a Szelistyeieknek többször érintett esetéhez és peréhez hasonló eset; mindazonáltal Talmács-

www.dacoromanica.ro

széke is többször panaszolt és óvást tett a szászok nyomásai és zsarlásai ellen; de végre a jelen kérvényben felhozottak után, semmi kétség sem lehet abban, hogy mindakét szék, valamint a határőrvidéki Szebenszékben eső községek is ugyanazon egy természetü szabad községek voltak a Királyföldön s ma is azok, épen ugy, mint Resinár községe és a többi Szebenszékben levő román és szász községek.

Szelistye széke igénybe vevén a legfelsőbb kir. leiratban emlitett jog fennhagyását, nem is késett a törvény utján fellépni, minek folytán a fiscalis directoratusnak segédkéznyujtása mellett fiscalis procurator Pál Jozsef által megis kezdette a pert a m.-vásárhelyi törvényes kir. tábla elött 1841. junius 16-án 17. sz. alatt a szász hétbirák ellen.

A szász hétbiróság azonban itt is őrizkedett attól, nehogy az ügy érdemébe ereszkedjék, s azért legelöbb is kifogást tett a tek. kir. tábla illetékessége ellen, melyet azonban a kir. főkormányszék 1843. julius 22-én 3165. sz. a. kelt határozatával, s a szászok további felfolyamodása folytán az erdélyi kir. udv. cancellaria is 1844. julius 4-én 2206. sz. u. (4970. Gub. sz.) hozott döntvényével, a kir. tábla illetékességének elismerése mellett visszautasitott.

Ezután kifogást tettek a szászok a felperesség ellen, a «Procuratoris revocatio»-val éltek és mindennemü s kigondolható, a régi törvényes eljárás szerint lehetséges és engedélyezett formasági kifogásokat használtak fel, csakhogy az ügy érdemébeni határozathozatalt el- és tovább halaszthassák.

De a szászok az illető periratok és kulönösen az 1845-ki december 5-én 7524 sz. a. (kir. táblai 20. sz. 1846-ból) kelt kir. főkormányszéki határozat tanusitása szerint minden kifogásaikkal elestek. — Ezen a szászok részéről volt Comes Schmidt Conrád, mint a hétbirák ügyvéde által támasztott formasági kifogások azonban az ügy érdemébeni határozat hozatalt elhalasztották egész 1848 ig.

Ekkor a t. kir. tábla a bekövetkezett zavarok következtében, az 1848. április 8-án tartott utolsó ülésével müködését megszüntette, s igy nem határozhatott az ügy érdemében, mely határozat minket bizonyosan megmentett volna a szászoknak az 1774-ki szerződésből származtatott mindennemü követelésétől.

www.dacoromanica.ro

Az 1848. és 1849-ki belzavarok alkalmával több irományunk elveszett, a többi a kir. tábla és fiscalis directoratus levéltárában megmaradt iratok és perlevelek azonban a szebeni pénzügyészségnek felállitása után — Schmid Conrád procurator és volt szász hétbirósági ügyvéd vezetése alatt, — ezen pénzügyészségnek szállittattak át, honnét mi csak későbben jővén nyomára ezen átszállitásnak, nagyon sok e közben elveszett levél hiányával, vettük ki azokat.

A szászok a fentebb idézett legfelsőbb kir. rescriptum daczára és még az ennek folytán meginditott per lefolyása alatt folyamodtak többször az országgyüléshez — u. m. 1841—1843-ban és 1846-ban a végett, hogy székeink Szebenszék jurisdictiója alatt hagyassanak, függelékül.

Az 1848-ki törvények létrehozásával folyamodó székeink is a szabadság és jogegyenlőség védelme és oltalma alá kivánván magukat helyezni, 1848-ban a jelenhez hasonló folyamodást nyujtottak be az akkori m. kir. ministeriumhoz, — de az azon időben uralkodott zavaros körülmények minden lépést és intézkedést megakadályoztak ügyeinkben.

Az ezen kérésünk rendén idézett iratok és okmányok nagyobb részét szükség idején előmutathatjuk. — Az absolutisticus korszak alatti elbánátásunk, mindnyájunk előtt ismeretes, annak ismétélése tehát szükség feletti lenne.

Ennek eltörlése utáni helyzetünket pedig ezen kérvény elején röviden lerajzoltuk.

Mélyen tisztelt képviselőház!

A legerősebb hitben élunk, miszerint most az alkotmányos élet visszaálltával nem fog többé megtörténni az, hogy a szász universitás igazságtalan és alaptalan követeléseivel ellenünk ismét fellépjen, s azokat folytatólag szorgalmazza; nem fog állani többé hatalmában, hogy okadatolt jogaink és szabadságaink ellenére minket a királyi földből és annak beneficiumaiból kizárjon; mert, amint eddig láthattuk, az u. n. szász nemzeti vagyon legnagyobb része saját földeink haszonvételéből és lakosaink izzadságából alakult és gyült egybe. — Igazságtalanul és törvénytelenül adattak át 1863-ban Szelistye és Talmács székek

www.dacoromanica.ro

havasai a szász universitás birtókába, és igértetett érettök tetemes kárpótlás; igazságtalanul kárpotoltattak a szász universitás javára az állam és országpénztárából a dézsmák és a tőlünk felvett többször emlitett robotféle taxák; igazságtalanul tartja birtokában ma is azon universitás regale-jogainkat; önkényüleg tartatnak vissza a szebeni Archivumban irataink és okmányaink; és a legnagyobb igazságtalansággal zártak ki bennünket és tartanak ma is kizárva politikai jogainknak szebenszékbeni gyakorlásától, a hivatalnokok választási jogától sat. és még mindig tisztviselőik és inspectoraik által kormánoyznak minket, és ma is dominalis udvart tartanak Szelistyében s Talmácson, amely csak is a fennkimutatott báró Bruckenthal-féle ajánlaton alapszik, mely sohasem nyert legfelsőbb jóváhagyást.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Támaszkodva az itten röviden előadott és okadatolt jogainkra, s hivatkozva még több más ezen jogainkat illető — a Szebeniek levéltárában feltalálható okmányra (például Szelistyeszék teruleti és földkőnyveire sat.) és tekintetbe véve azt is, hogy ügyeink még országgyülésileg is tárgyalva voltak, s azok felett a hazai törvényekben is emlités történt és határozatok hozzattak: bátorkodunk a mélyen tisztelt országyüléshez következő alázatos kéréseinkel járulni: méltoztassék a mélyen tisztelt képviselőház.

1. az urbéri viszonyokat érintő tárgyak elintézésénél tekintettel lenni azon bebizonyitott körülményre, hogy mi urbéries állapotban és viszonyban nem voltunk soha, és ma sem vagyunk;

2. tekintettel lenni a Királyföld szervezésénél, a közigazgatás igazságszolgáltatás tekintetében, bebizonyitva álló helyzetunkre továbbá megrendelni, hogy Szelistye és Talmács székek ugy Sinna, Orláth, Vestem és Rakovitza volt határőrvidéki községek Szebenszékhez kapcsolva s illetőleg mint annak fiókszékei maradjanak, hogy ezek Szeben egyesitett székében minden politicai jogokat a többi szebenszéki községek szász és román lakosaival együtt és egyenlően gyakoroljanak, hogy mindnyájan birjanak Szebenben a megyebeli szervezethez hasonló választott közigazgatási és törvényes központi hatósággal, hogy Talmács

www.dacoromanica.ro

és Szelistye fiókszékek részére mint Szebenszék egyes-kerületei részére egy kiküldött egyes biró és egy inspector (szolgabiró) szerveztessék és választassék az illető fiókszék központi községébeni lakással;

3. Uj tárgyalás és elhatározás alá venni a revindicált havasok kérdését, melyek az ország szélén feküvén, az országra nézve nagy jelentőséggel birnak, és viszaadni azoknak, kiket azok jog s törvényszerüleg illetnek;

4. kellő tekintetbe venni a regale-jogokat érıntő ügyek tárgyalása alkalmával bebizonyitott allodialis jogainkat, valamint vizsgálat alá venni azon jogosságot vagy jogtalanságot, a melynél fogva a szász universitás Szelistye és Talmács székeért kárpotlást vett az állam pénztárából, és végre

5. kegyesen megrendelni, hogy a székeinket érdeklő minden okmányok, iratok és levelek a szebeni archivumból nekünk kiadassanak.

Alázattal alólirottak esedezünk tehát:

Miszerint a magas országgyülés méltoztatnék igazságos kéréseinket az összes Ministeriumnak ajánlani azoknak tárgyalása, és helyadása végett.

Maradván a magas országgyülésnek

legalázatosabb szolgái:

Szelistye képviselői:

Dumitru Szirbu m. p.
(P. H.) Niculae Borcia m. p.
Joan Puskila m. p.
Joan Rodeanu m. p.
Joan Steflea m. p.
Dumitru Vassii Popa m. p.
Koman Skitea m. p.
Aleman Kinda m. p.
Dumitru Pavel m. p.
Stan Banciu m. p.
Dumitru Borcia m. p.
Onisifor Borcia m. p.
Dumitru Roman m. p.

www.dacoromanica.ro

Dumitru Chirca m. p.
Niculae Griavu m. p.
Niculae Borcia m. p.

Tiliska képviselői:

Avram Ciorogariu m. p. Jude.
(P. H.) Petru Hasiu m. p.
Dionisie Oanke m. p.
Stephan Milia m. p. Notariu.

Vale képviselői:

George Vlaik m. p.
(P. H.) Niculae Zsurzs m. p.
Coman Banciu m. p.
Niculae Niculeasa m. p.
Dumitru Balu m. p.
Petru Paulu m. p. Notariu.

Kakova képviselői:

Niculae Preda m. p.
(P. H.) Joan Hanzu m. p.
Constantin Popoviciu m. p.

Gales képviselői

Juoan Floos m. p.
(P. H.) Juoan Popa m. p.
Juoan Sas m. p.

Sibieli képviselői:

Niculae Juga m. p. Jude.
(L. S.) Stanu Sbarcia m. p.
Oprea Muntean m. p.
Petru Barsu m. p.
Stefan Paul m. p. Notariu.

A talmácsi fiókszékből:

Boitza képviselői:

Toma Costea m. p. Jude.
(P. H.) Joan Bretilescu m. p.
Stoia Bobesiu m. p.
Juon Kloose m. p.
Toma Vasiiu m. p.

www.dacoromanica.ro

Juon Popovits m. p.
B. Niamtiu m. p. Notariu.

Talmács képviselői:

Toma Oancea m. p. Jude.
(P. H.) Mihai Redoiu m. p.
Juon Calarasiu m. p.
Mihai Nedelcu m. p.
Toma Sbera m. p.
} Jurati.
B. Niamtiu m. p.

Porcesti képviselői:

Toma Laslia m. p. Jude.
(P. H.) Joan Butte m. p. Juratu.
Jacob Grecu m. p. Juratu.
Toma Kostiaiu m. p.
Russalim Kostiaiu m. p.
Juoan Butta m. p.

Alsó-Sebes képviselői:

Toma Roman m. p. Jude.
(P. H.) Moise Gruja m. p. Juratu.
Niculae Turku m. p. Juratu.
Toma Luka m. p. Juratu.
Niculae Passa m. p. Juratu.

Felső-Sebes képviselői:

Ioan Dordun m. p. Jude.
(P. H.) Juoan Radu m. p. Juratu.
Vasilie Cârţieu m. p. Juratu.
Vasilie Morariu m. p. Juratu.

1868, évi julius hó 6-án.

www.dacoromanica.ro

Memorandul în traducere românească.[1]

MEMORANDUL

Românilor din scaunele filiale ale Săliştei şi Tălmaciului, dat dietei din Pesta în şedinţa din 7 August 1868.

Inaltă dietă!

Puţini locuitori şi puţine comune ale Transilvaniei vor fi pătimit în drepturile lor omeneşti şi în cele ce le-au garantat lor constituţiunile patriei, atâtea stricăciuni, atâtea apăsări, în decursul mai multor secoli până azi, precum au pătimit locuitorii români ai scaunelor filiale ale Săliştei şi Tălmaciului, cari ca scaune filiale au fost la toţi timpii încorporate scaunului Sibiiului. Scaunul Săliştei cu comunele lui: Sălişte, Galeş, Tilişca, Vale, Sibiel şi Cacova, ca la 15 mii locuitori, cari prin economiile lor de oi şi de alte vite şi prin foloasele produse ţării, din aceste economii, sunt în toate ţările coroanei Ungariei destul de cunoscuţi, aşa precum în scaunul Tălmaciului, cu comunele lui: Boiţa, Tălmăcel, Tălmaciu, Sebeşul de sus, Sebeşul de jos şi Porceşti şi... locuitorii au fost totdeauna şi sunt prin poziţiunea lor geografică nedespărţibili de scaunul Sibiiului, şi ca un teritor naturalmente întregitor al aceluia. Nedreptăţirile şi apăsările acestor locuitori au purces din partea universităţii naţiunii săseşti, şi a pretorelui aceluia, adecă a cetăţii Sibiiului, cari numai cu puterea s'a încercat a supune aceste două scaune, locuite de Români, supremaţiei lor domneşti, şi vor a privi pe aceşti locuitori şi azi, ca pe foştii lor iobagi, exchizându-i dela orice participare la drepturile politice, garantate de legile ţării fiecărui patriot ba şi dela exercitarea acelor drepturi, cari s'au conces prin legile din 1848 fiecărui fost iobag adevărat.

[1] Din «Gazeta Transilvaniei» anul 1868. Nr. 63—77.

www.dacoromanica.ro

In timpurile dinainte de 1848 numai şi numai ajutorul unor diregătorii ungureşti ale ţării i-au scăpat pe aceşti locuitori de jugul iobagional, în care s'au străduit a-i aduce naţiunea săsască, faţă dar cu organizaţiunea viitoare a ţării în privinţa administrativă şi judicială, faţă cu organizaţiunea fundului regesc, ce ne stă înaintea ochilor, şi faţă cu legile politice şi private, ce au a se aduce în dieta Ungariei, ne vedem îndemnaţi şi siliţi a aşterne înaltei diete o clară, dreaptă şi documentată icoană a drepturilor noastre, ale scaunului Săliştei şi ale scaunului Tălmaciului apoi a stării politice a lor şi a arătă, că aceste drepturi şi azi, dupăce a reînviat constituţiunea Ungariei trebuie să existe de jure şi să fie susţinute.

Nu numai pentru noi, dar şi pentru statul Ungariei sunt acelea ce le vom expune pe scurt mai la vale de mare însemnătate.

Vom expune dar, mai întâiu tractarea noastră dela 1848 încoace, apoi drepturile noastre şi tractarea noastră în timpii dinainte până la 1848.

Perioda absolutistică cu legile ei ne-au privit pe noi locuitorii scaunului Săliştei şi pe locuitorii scaunului Tălmaciului, aşa şi pe comunele foste grăniţere din scaunul Sibiiului: adecă Orlat, Sina, Racoviţa şi Veştem: ca pe nişte foşti iobagi ai universităţii săseşti cu toată nedreptatea, şi au conces acesteia toate pretensiunile ei de domn pământesc, adecă desdaunările regale, munţii a. n. revindecaţi s. a. t. şi acele deregătorii absolutistice nu au voit a auzì vocea şi gravaminele noastre nicicodată. După stingerea periodei absolutistice, pe la anii 1860—1861 pe când ne apăreà o rază, deşì nu destul de strălucioasă, a restaurăriii constituţiunii, au reînviat şi în noi o speranţă pentru un viitor mai bun; furăm însă iarăşi înşelaţi, că toţi Românii din fundul regesc, când sosì dela Viena fostul comite al naţiunii săseşti br. Salmen, ca să restaureze fundul regesc. Petiţiunile şi gravaminele noastre, aşternute la regimul transilvan de pe atunci, nu ni s'a luat în dreaptă consideraţie, căci pe când aceasta restauraţiune a mulţămit pe cei 190,000 Români între 174,000 Saşi ai fundului regesc, cu vreo 7—8 posturi subalterne de amploiaţi, cu noi Românii din scaunul Sibiiului (50 mii Români şi 30 mii Saşi), deşì br. Salmen a avut instrucţiune preaînaltă expresă într'acolo, ca să reorganizeze scaunul Sibiiului, cu apli-

www.dacoromanica.ro

carea scaunelor noastre şi a comunelor grăniţereşti, la acela, cum se vede din relaţiunea guvernului din 8 Oct. 1861 Nr. 3455, prin care şi respinge protestul Sibiiului în contra acestei incorporări, totuşi a observat br. Salmen o procedură ne mai auzită acolo, unde se vorbeşte numai de egala îndreptăţire. Şi adecă: dintre comunele române, care din cei mai vechi timpi s'au ţinut de scaunul Sibiiului, s'au exchis dela acest scaun cu totul, scaunele filiale Tălmaciu şi Sălişte, apoi comunele grăniţiere susnumite, precum şi jumătate din comuna Săcel, care s'a ţinut de scaunul Sibiiului până la 1848 şi adecă pe acea bază, că aceşti locuitori ar fi fost iobagi Saşilor, a. n. şeptejudeţe.

Din contră însă comunele săseşti Cisnădioara (Michelsberg) şi Ruşi (Reussen) pe cari în adevăr le-au ţinut cetatea Sibiiului până la 1848 ca pe nişte bunuri ale sale, s'au adăugat la scaunul Sibiiului, precum şi unele comune române adecă: Răşinari Poplaca, Gurarîului şi Sadu. Pentru aceste comune din urmă s'a creat un post nou de senator în magistratul Sibiiului, ca inspector.

Nefiind însă hotărît, că ce să se întâmple cu comunele prescrise, şi neputându-le br. Salmen a le scoate din patrie, a supus jumătate din comunele grăniţereşti şi scaunul Tălmaciului numitului inspector, erà în scaunul Săliştei, a denumit pe un oficial subaltern de provizor inspector, spre ducerea administraţiunii, fără însă ca aceste părţi exchise să se ţină de vreun teritor sau să aibă vreun drept politic, şi numai în cauzele lor private erau supuşi iarăşi judecătoriilor săseşti din Sibiiu. Comuna Săcel s'a adăugat apoi întru toate comitatului Albei inferioare.

Anză la această abnormitate se vede, că au dat protestul cetăţii Sibiiului din anul 1861 dat faţă cu restauraţiunea Salmeniană, căci după toate jalbele şi protestele noastre ni s'a comunicat apoi un decret aulic din 12 Maiu 1863 Nr. 2214, în care se zice despre comunele noastre: «Die s. g. Siebenrichter Ortschaften und die von der Stadt Hermannstadt mit grundherrlichen Rechten besessenen Gemeinden und Gemeindeantheile, wie auch din Grenzortschaften Racovitza, Westen und Sina von dem Verwaltungsgebiete des Hermannstadter Stuhles definitiv ausgeschieden werden, ferner, dass auch einstweilen und bis zur Durchführung einer zweckmässigen Landeseintheilung die Gemeinden.... Michelsberg und Reussen dem

www.dacoromanica.ro

Hermannstädter Stuhle einverleibt werden»[1]..... mai încolo «Allerhöchst Se. Majestät haben ferner anzuordnen geruht, dass über die Frage, ob zur Durchführung der öffentlichen Verwaltung und zur Besorgung der Rechtspflege aus dem s. g. Selister Filialstuhle und aus den zur Talmatser Herrschaft gehörigen Gemeinden ein selbststandiges provisorisches Verwaltungsgebiet geschaffen oder ob die gedachten Gemeinden eintsweilen einem und welchem bereits bestehenden Verwaltungs-Gebiete zugeschlagen werden sollen? nach vorlaufiger Anhörung des k. Guberniums a. h. Sr. Majestät ein neuerlicher Vorschlag unterbreitet werde etc. etc.».....[2]

Nimica nu s'a mai dispus cu noi de aci înainte; cum am arătat mai sus, aşa suntem desmembraţi şi desorganizaţi şi astăzi, tocmai în înţelesul protestului cetăţii Sibiiului.

La alegerea amploiaţilor scaunului Sibiiului, nu avem drept a participà, precum la nici un drept politic; din contră buna ordine a pierit în comunele scaunului Săliştei sub nepăsarea inspectorului sas, şi procesele incaminate asupra noastră de către comunele sase se decid de judecătorii saşi ai Sibiiului.

Dela comesul sas Conrad Schmidt cu atâta mai puţină dreptate şi îmbunătăţire a cauzelor noastre am putut aşteptà, cu cât dânsul a fost până la 1848 advocatul şeptelor judeţe în procesele sugrumătoare asupra scaunului nostru Sălişte.

Acum după denumirea noului comes dl Moritz Conrad stăm iarăş în ajunul unei restauraţiuni a fundului regesc.

---

[1] «Satele numitelor şepte-judeţe şi comunele şi părţi de comune, ce le avù Sibiiul în posesiune după drepturi de domn pământesc, precum şi locurile din graniţa Racoviţa, Vestem şi Sina, se scot definitiv din teritorul administraţiunii scaunului Sibiiului, mai departe, ca deocamdată şi până la executarea unei împărţiri corăspunzătoare a ţării, comunele... Cisnădioara şi Ruşi se vor întrupà la scaunul Sibiiului.

[2] Maiestatea Sa pr. in. s'a îndurat a dispune mai departe, ca la întrebarea, dacă e de a se creà pentru punerea în lucrare a administraţiunii publice şi pentru îngrijirea justiţiei, un teritor administrativ de sinestătător provizor, din a. n. scaun filial al Săliştei şi din comunele ţinătoare de domeniul Tălmaciului, sau dacă amintitele comune sunt de a se alăturà la administraţiunea deja existentă?, după ascultarea premergătoare a guvernului reg. să se facă o înoită propunere etc. etc.»

www.dacoromanica.ro

Inaltă dietă!

Schimbările politice până aici pe scurt descoperite, apoi tractările noastre triste din partea jurisdicţiunilor săseşti, ce le vom aduce mai la vale, ne umple şi astăzi de îngrijire pentru viitorul nostru politic; de aceea îndrăznim a ne comprobà cu legi şi documente drepturile noastre, şi a răsturnà toate motivele Sibiiului şi a universităţei săseşti ce s'au adus şi se vor aduce asupra noastră, apoi în specie a dovedì nedisputavera întrupare a noastră cu scaunul Sibiiului şi a aşteptà dela înalta dietă la umilitele noastre rugăminte ce le vom însemnà la fine, rezultatul ce-l dorim, sperând în dreptatea regelui a dietei Ungariei cu atâta mai mult, cu cât sacrii regi ai Ungariei în toţi seculii au ţinut pe locuitorii suplicantelor scaune sub scutul lor, precum vom dovedì în cele următoare:

Sfântul Stefan regele şi întemeietorul regatului Ungariei a ocupat în anul 1003 Transilvania până la Alba-Iulia, împărţindu-o în comitate; şi partea Transilvaniei dela Alba-Iulia până în Carpaţi, care erà încă o posesiune nesigură a Ungariei, s'a privit ca o parte a comitatului Albei.

Regii următori lui Stefan ocupaseră pe deplin această parte a comitatului Albei, puseră graniţa regatului în Carpaţii de miazăzi, şi luaseră acest pământ în posesiunea lor, pe care apoi l-a privit ca pe al lor, şi în urmă l-a declarat special de fund regesc. Acest fond regesc a constat din mai multe părţi diferite, mai târziu aşa numiţii «fundi regii», de unde vine, ca chiar şi în secolii mai târzii multe părţi şi comune, sase şi române, ba chiar întreagă a. n. provincia Cibiniensis, se numeà «in comitatu Albensi esistentes» cum vom dovedì mai la vale.

De cea mai mare ponderositate pentru regii Ungariei au fost aceste confinii ale regatului; precum erà apărarea şi susţinerea confinielor prima datorinţă a regilor.

În fundul acest regesc al comitatului Albei au locuit până la anul 1142 numai Români (Blaci) şi între dânşii şi Biseni.

Fiind însă tocmai confiniele acestea în acele timpuri câmpul bătălielor în urma invaziunilor popoarelor apusene, regii Ungariei au ridicat acì castre, pe cari le apărau castelanii regeşti cu ajutorul poporului de prin prejur.

Aşa s'a format în graniţele acestea teritorii regeşti, ale căror locuitori pentru serviciile lor în casteluri se numeau «cas-

www.dacoromanica.ro

trenses şi «servientes regales» (decr. I. art. 5 din anul 1351 al regelui Ludovic) şi pentru plătirea unui cens în recunoaşterea domniei regelui şi «conditionarii sau censuarii regales» (decr. I. § 19 din anul 1342 al reg. Carol).

Asemenea castrenses şi servientes regales încă prin decretele regelui Stefan şi apoi a lui Andreiu III. s'au declarat de oameni liberi regali cu libera dispoziţiune în avere, erà pământul lor de fund regesc.

Siguranţa acestor confinii ale regatului, apărarea castelelor faţă cu desele invaziuni, au îndemnat pe regi, a constrânge la graniţe pe lângă castre mai mulţi locuitori din fundul regesc, din care cauză poporaţiunea locuitorilor Blaci şi Biseni au devenit la margini mai deasă, cari apoi au trăit mai ales din folosirea munţilor cu vitele, şi au fost foarte favoriţi de regi, precum vom dovedì mai la vale (decr. II. art. 45 din anul 1495 al regelui Vladislav).

Prin concentrarea aceasta a Blacilor şi Bisenilor la margini, pe care chiar şi desimea poporului exclusiv român de astăzi o dovedeşte, a devenit mai multe locuri pe la şesurile fundului regesc, mai mult sau mai puţin deşerte.

Însemnătatea acestui pământ regesc şi cugetul de a-l impopulà mai tare şi a pune stavile de apărarea graniţei şi mai mari, a îndemnat pe regele Géza a aduce în anul 1142 colonişti germani, ca «hospites teutonici» şi a-i împărţì pe la şesurile fundului regesc, unde se ocupau cu lucrul câmpului şi cu meserii, supunându-i pe aceştia pentru folosirea pământului şi pădurilor dela şes, unui cens regesc sub condiţiune emfitentică, ca uzufructuari.

În timpul acesta au existat dar două feliuri de censuari regeşti şi locuitori liberi ai fundului regesc: Blaci şi Bisenii cei vechi, apoi Teutonii sau Saşii, cei veniţi de nou, a căror condiţiuni erau asemenea faţă cu regele, numai cu deosebire, că cea mai mare parte a Românilor serveau în teritoriile castrelor regale, şi posedeau munţii cu pădurile şi apele lor la graniţă, fiind însă toţi aceşti locuitori supuşi numai legilor date de regii Ungariei. În anul 1222 a regulat regele Andreiu II. referinţele tuturor locuitorilor regatului său, prin «bulla aurea» şi în art. XIX. din statute despre locuitorii castrelor, cât şi despre colonişti. § 1. «jobagiones castrorum teneantur secundum libertatem

www.dacoromanica.ro

a sancto rege Stefano institutam» iobagii castrelor să se ţină după libertatea aşezată de sfântul rege Stefan, şi § 2. «similiter et hospites cuiuscunque nationis secundum libertatem eis abinitio concessam teneantur»[1].

Însă deosebirea românilor (Blacilor) de saşi în fundurile regeşti, în privinţa limbei, a religiunei, a ocupaţiunei şi a obiceiurilor a produs unele frecări între aceste popoare.

Saşii de atunci au nizuit după prerogative şi suprematizări în fundul regesc şi aşa s'a jeluit la regi în mai multe rânduri, până ce în anul 1224, folosindu-se de împrejurările cele triste ale regimului lui Andreiu II., au câştigat dela acest rege un decret a. n. «Andreanum decretum», în care (art. I.) se concede mai ales libertatea lor, ce o au avut; nefiind aceasta nouă concesiune de lipsă, căci concesiunea aceasta erà dată deja în art. XIX § 2 al bulei auree. În acest decret se enumerà special drepturile şi datorinţele locuitorilor fundului regesc, ce li s'a impus saşilor şi cari apoi mai târziu în asemenea măsură s'a extins peste toate fundurile regeşti. Totodată se concentrează acelea de Saşi (Gauen) sub pretoriul cetăţii Sibiiului şi prin aceasta s'a pus temei la atingeri mai deaproape între Saşi şi între teritoriile castrense granițiare din jurul Sibiiului, cari teritorii au fost scaunul Seliştei şi al Tălmaciului, cum vom dovedì mai la vale. De aceea însă regele totodată regulează referinţele păşiunari între aceşti locuitori limitanei şi între Saşi în art. VIII. care sună «praeterea vero supra dicta, silvam Blacoorum et Bisenorum, cum aquis usus comunes exercendo cum praedictis Blaccis et Bisenis, eisdem contulimus»[2], iar referinţele posesionare la şesul fundului regiu între Saşi şi Români le regulează în art. XIII. altmintrea şi adecă: «silvam vero cum omnibus appendicis suis et aquaram usus cum suis meatibus, quae ad solius regis spectant donationem omnibus tam pauperibus, quam divitibus libere concedimus exercendos»[3].

---

[1] Asemenea şi oaspeţii oricărei naţiuni să se ţină după libertatea concesă lor dela început.

[2] Afară de cele zise mai sus, am dat aceloraşi pădurea românilor şi bisenilor cu apele spre exercitarea uzurilor comune dimpreună cu mai înainte zişii Români şi Biseni.

[3] Pădurea însă cu toate apendicele ei şi uzul apelor cu meaturile sale, cari privesc numai donaţiunea singurului rege, concedem libera folosire tuturor, atât săracilor, cât şi bogaţilor.

www.dacoromanica.ro

Aici se vede mai întâiu deosebirea posesionară între Românii şi Saşii fundului regesc. Până când regele întăreşte, că munţii, pădurile şi apele dela margini sunt ale Blacilor şi Bisenilor, şi concede şi Saşilor în acestea păduri şi ape ale Blacilor şi Bisenilor uz comun cu Blacii şi Bisenii, dimpreună a. n. Cousus[1], silvarum et aquarum, întăreşte mai departe regele, cu tot pământul dela şes, cu toate apertinenţele lui şi cu marginile apelor, unde s'au aşezat Saşii, e numai o donaţiune a regelui în care concede tuturor locuitorilor de aici, fără deosebire, uzul întru toate.

Aşa a împăcat regele, ca supremul domn al fundurilor regeşti, pe locuitorii lui; şi acest decret aşadară nu e un privilej al Saşilor, ci e un compromis regesc.

Acel cous în pădurile şi apele Blacilor, concentraţi în castrele regale la margini, nu s'a dat însă naţiunei sase, care nici nu există, ca atare, şi nici fiecăruia individ Sas din fundul regesc, ceeace nu ar aveà înţeles; ci regele ca supremul domn al fundului regiu, a conces cousul în acele păduri imense numai pentru ajutorarea concentratei jurisdicţiuni sase în Sibiiu, şi în folosul mai bunei şi mai puternicei apărări a graniţelor şi a castrelor regale, din partea Saşilor şi Românilor din acest pământ regesc, aşadar în folosul public, ceeace vom dovedì noi mai la vale cu documente nedisputavere.

Concentrarea aceasta sub un cap în Sibiiu iarăşi nu a conţinut crearea vreunei jurisdicţiuni sau legislaţiuni autonome, ci numai aşezarea unui conducător al Saşilor în oaste şi judecător, precum au fost castelanii teritoriilor române, apoi a unui administrator de cens la mâna regelui «et sub uno judice censeantur».

De acì se vede mai încolo, că pe acest timp erà fundul regesc de două feluri:

1. Acel pământ la şes, al cărui uzufruct s'a donat Saşilor şi

2. Acele teritorii la margini, cari se ţineau de castrele regale, al căror pământ îl posedau Românii şi Bisenii; şi de aceste teritorii au fost afară de ţinutul Tălmaciului şi al Săliştei în scaunul Sibiiului mai multe, precum vom arătà mai la vale.

---

[1] În textul maghiar, din eroare de tipar se află census în loc de cousus.

www.dacoromanica.ro

In cel dintâi fund regiu s'au împărţit Saşii în scaune «sedes», în cari duceà administraţiunea un jude regesc; până când în castre administrau şi judecau castelanii şi primarii vilelor. Cele mai însemnate castre în jurul Sibiiului la confiniile regatului unguresc au fost: Castrul Talmatsch, Salygó, Omlas, apoi alte mai mici.

Castrul Talmatsch, care aveà în jurul său castrele Verestorony, Lothorvár, în pasul Turnului roşu, ce se administrau de castelanii regeşti «de Talmatsch» cu teritorul lor, au cuprins ţinutul de azi al scaunului Tălmaciu; iar castrul Salygó cu 5 vile ale sale, au conţinut scaunul Săliştei de azi. In castrul Talmatsch, pentru poziţiunea lui în gura pasului Turnu roşu, s'au susţinut mai mult timp castelanii; iar în teritorul castrului Salygó, şi mai în urmă după dărîmarea lui, Sălişte numit, s'a susţinut administraţiunea prin «kinezi» sau «Primari».

Regii au silit şi supus însă şi pe Saşi şi respective pe cetatea Sibiiului a ajutà la apărarea şi defendarea castrelor, în specie însă şi mai mult a castrului Talmatsch şi a pasului Turnu roşu, ceeace ei mai ales cu bani au făcut. Din aceasta împrejurare a întrat amestecul şi influinţa Sibiiului în teritorul castrului Talmatsch mai mult decât la Sălişte.

Până când Saşii se concentrau şi consolidau în pretoriul Sibiiului, soartea numitelor castre, pe cari le ţineau regii pentru însemnătatea lor militară, tot la mâna lor, au fost supuse schimbărilor, ce au urmat din invaziunile cele dese în patrie şi din luptele cele multe cu popoarele de peste Carpaţi.

In timpul după stingerea Arpadilor se născură multe răscoale în ţară şi începură iar invaziunile, în a căror urmare castrul Salygó (Salgo) cu mai multe părţi de prin jurul lui fură ocupate de inimici.

Regelui Carol (de Anjou) însă îi succese a domolì rebeliile şi a reocupat acest pământ, mai ales cu ajutorul magistrului Nicolau fiul lui Conrad, castelanului de Talmatsch, în a cărui mână şi administraţiune căzuse castelul Salygó cu vilele lui. Numitul magistru a redat apoi castrul Salygó, cu cele 5 vile ale lui regelui, care apoi a donat pe magistrul pentru aceasta cu unele pământuri, prin documentul din 9 August 1322, unde se zice, cumcă «...magister Nicolaus filius Conradi de Talmatsch... castrum nostrum Salgo nuncupatum, in partibus transilvanis

www.dacoromanica.ro

conștitutum, quod habebat et detinebat, ad manus nostras reddidit et restituit, cum novem villis: Zaszekes, Omlás, Varolyafolgo et fekete viz, ac aliis quinque villis olaccis ad idem castrum pertinentibus, ex cuius castri et vilarum restitutione praeter augmentationem nostri regiminis, fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab improvisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultis tuta quies et tranquillitas optata successit... eundem Nicolaum filium Conredi suos heredes in omnibus suis possessionibus, juribus et... excepto castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis, ut promissum est, manutenerent...»

Aceste 5 vile ținătoare de castrul Salygo au fost cele 5 comune ținătoare de Săliște adecă: Tilișca, Galeș, Vale, Sibiel și Cacova, apoi comuna Săliște, în locul castrului Salygó, cari toate compun azi scaunul filial al Săliștei.

Această donațiune, în care își reține regele castrul Salygo, ca fundul său regesc, o a confirmat reg. Carol din nou la an. 1327, și s'au extradat la an. 1370 donatorilor, ca document deplin valid.

In secolul al 14 vedem teritorul Săliștei existând ca un fund regesc deosebit, în mâna regelui.

În an. 1369 a dărîmat Voevodul trans-alpin castrul Tălmaciu.

Regele Ludovic însă a ridicat mai cătră Turnu roșu castrul Lothorvár, la ale cărui clădiri au contribuit mai ales Sașii din Sibiiu cu bani, din care cauză regele i-a eliberat la repețitele lor cereri în an. 1370 de serviciurile în castru regal, rămânând de acì încolo numai Românii mărgineni supuși acelor servicii regești de apărarea graniței căci Sașii cercau mereu de a scăpà de castre și a se vârî numai între zidurile cele ce clădiseră ei în vila Hermani.

In an. 1383 au făcut Românii teritorului Tălmaciu și Săliște, o legătură strânsă între sine și un pact cu Sibiiul, în care ei s'au legat a păzì și a apărà toată granița țării dela Turnu roșu până la marginile teritorului Săliștei, cătră țara Hațegului.

Tot în anul acesta 1383 se vede a fi împreunat teritorul Săliștei cu posesiunea regală Omlás, căci regina Maria voise a predà episcopului Gablinus, cum zice: «possessionem regalem Omlas vocatam, in terra nostra Transilvania inter sedes nostras cibiniensem et Szeredahely situatam una cum quatuor villis

www.dacoromanica.ro

olahalibus: Grossdorf (Săliştea) cum Gallusdorf (Galeş) Ghrepundorf (Tilişca) Budinbach (Sıbiel) et Chripsbach (Cacova) cum metis etc. .. quaebus (?) aedem hactenus per regiam Majestatem extiterunt et possessae et...» ceeace însă nu s'a făcut pentru mai multe proteste.

Episcopilor din Alba-Iulia li s'au dat însă de către regi unele posesiuni în vecinătatea Săliştei şi adecă Săcel şi Varolya, îndeosebi pentru aceea, ca prin influinţa lor spirituală să înanimeze poporul mărginaş la lupte întru apărarea graniţei în contra invaziunilor.

In secului al 15-lea însă pe când erau năvălirile cele mari şi dese ale turcilor şi voivozilor transalpini, multe castre regeşti s'au ocupat de către străini, dară şi de către indigenii mai puternici până ce regii prin repeţite decrete au revindecat acelea castre ca ale lor, aşa şi Saşii Sibiiului de pe atunci au încercat a pune mâna pe castrele Seliştei şi Tălmaciu.

Decretul lui Sigismund din anul 1403 § 9 dă fiecărui nobil posesiunile lui pierdute, însă zice: «illis videlicet (castris et possessionibus) pro quibus uterque Nicolaus Voivodae transalpinensis duxerunt obsides, nobis, dandas»; Ioan Hunyadi prin decr. din anul 1446 art. 2 demandă demolarea tuturor castrelor cu excepţiunea acelora: «quae confinibus regni pro defensu sunt erecta»; tot aşa demandă Mathias în decr. din anul 1464 art. 10 § 1 «...exceptis solum modo castris illis comitatibus regni nostri confinia tenentibus, constructa essent... quae remaneant pro utilitate regni».

Curând după aceasta declarare regele Mathia în anul 1467 în conformitate cu citatul lui decret declară, cu deosebire ţara sau provincia Omlaş teritorul Seliştei de un fund regesc neînstrăinaver dela coroană şi pentru defensiuni susţinut, cum vom arătă mai jos.

Atât preţuiau regii astfel de castre finitime, încât acelea numai spre conservare şi numai nobililor Maghiari (et non forensibus vel extraneis) se încredinţau, precum dovedeşte decr. III. a alui Mathias din anul 1471 articul 6 şi decret. II. a lui Vladislav din anul 1495 art. 5.

Ce servicii mari au făcut aceşti Români mărginaşi regilor Ungariei, în luptele lor cele multe în contra Turcilor, dau dovadă chiar scriptorii bizantini, descriind războiul regelui Sigis-

www.dacoromanica.ro

mund pe la finea secului al 14-lea (1391) asupra Sultanului Baiazet, unde zic că regele şi-a strâns toate popoarele, «...electio Dacis seu blacis, hominum genere non ignobili, qui viae sunt duces, exercitumque ducant in hostilem regionem et....»

Saşii însă, cari asemenea serviciuri erau datori regelui, în timpurile acestea grele, s'au concentrat din ce în ce mai tare sub conducerea deregătoriilor din Sibiiu, a cărui influinţă se extindeà şi peste ceialalţi Români din fundurile regeşti. Aşa descriu scriptorii bizantini fundul regesc pe acel timp a lui Sigismund, care trecuse cu oastea în contra turcilor prin pământurile noastre: «regio ista cingitur quaercetis glandiferis, urbes habet non paucas, metropolis Sibinium vocatur. Linqua utuntur partim dacorum sc. blacorum, partim panonum, victu e moribus panonum immitantur, haec regio subjecta est panonum regi, a quo ducem accipit de panonum genere. Urbes habet liberas, quae proprio jure propriisque legibus, ab Metropoli Sibinio regnatur. Jussi proficissi in militiam, regi porentes, tributum ferentes, quandocunque si imperabit, solummodo, petentes, ut sibi proprio jure suisque legibus, rempublicam administrare liceat.» De unde se vede, că Românii noştri cu Saşii dimpreună au locuit asemenea liberi în fundul regesc.

În timpurile acestea grele pentru regat şi în specie pentru Transilvania, s'au convins regii de aceea necesitate, că apărarea ţărei şi a graniţei s'ar împuterì prin întrunirea părţilor fundului regesc, cari erau încă desfăcute una de alta, afară de a. n. provincia cibiniensis, care crescuse prin întrunirea ei la putere mai mare.

Aşa au început regii a incorporà pe timpul acesta toate teritoriile regale a. n. castrense, la fundul regesc al Sibiiului, sub unele şi acelea şi legi, jurisdicţiuni şi condiţiuni.

Încă în anul 1429 a incorporat regele Sigismund castrul Törcs (Törzburg) cu ţinutul său, la ţinutul regal al Braşovului. Aşa a incorporat Vladislau — prin îndemnul lui Ioan Hunyadi în anul 1453 castrul Tălmaciu cu castrele Veres Torony şi Lothorvár şi teritorul lor cu toate vilele la scaunul Sibiiului, tot cu acelea drepturi prerogative şi condiţii, ce le aveau şi Saşii; căci documentul aşa sună:

«Ladislaus dei gratia etc... quod cum nobis in regali administratione regiminis inter alia conveniat, providere, ut con-

www.dacoromanica.ro

finia regni nostri integre praeserventur... nostra percipit serenitas, quomodo castra nostra Talmatsiu, ac Lothorvár, ac Turris Veres Torony vocata, in comitatu Albensi sita,... rupta essent et penitus desolata et propter ipsorum invigilem, ineptamque conservationem nonnulli superioribus per viam prope et super eadem castra et turrim existentem, qua de partibus transalpinis juxta fluvium Olth, ad partes nostras transilvanenses, versus Civitatem nostram Cibiniensem itur seu tenditur, huiusmodi partes nostras subintrantes et depraedantes, nocivis damnis effecerunt..... prefata castra nostra Talmaciu ac Lothorvar turrim Veres Torony, cum tributo inibi exigi solito, ac nova oppida similiter Tolmaciu, Boitza, Plapai, Porcesi, utrumque Sąbes, ac praedium Creutzenfeld, medioque possessionis Reuke limitibus quibus huc usque per praedecessores nostros reges et eorum castellanos tenta et possessa fuerunt, ad septem sedes saxonicales perpetuo et irrevocabiliter aneximus et eisdem septem sedibus incorporavimus, ut quod saxones earundem septem sedium praesentes et futuri, huius modi castra, turrim, villas et possessiones pro nobis et pro sacra nostra teneant et gubernent, sicut tenent et gubernant civitates, oppida et villas in terris dictorum septem sedium existentes...»

Prin aceasta dară s'a incorporat scaunul Tălmaciului de astăzi dimpreună cu comuna Reuke sau Racovitza la provincia Cibiniensis, supunându-se unei şi acelei administraţiuni a fundului regesc cu asemenea drepturi, ca şi Saşii.

După ce voivodul transalpin Dragoş în anul 1460 a dărâmat castrul Omlas, regele Mathia a dat acest castru unui nobil Mihail Székely de Zsedényfalva în 1464 deocamdată spre conservare (ad conservandum) cu aceea condiţiune, ca să-l poată luà regele îndărăpt, căci tocmai în acest an s'a născut o rebeliune în Transilvania, în care erà amestecat şi Voivodul transalpin (Stefan).

Curând însă după aceasta s'a aliat acest Voivod cu regele Mathia în contra Turcilor; şi regele în anul 1467 iarăş în înţelesul decretului său, din 1464, a declarat provincia Omlaşului, sub care se pusese atunci şi teritorul Seliştei, de fund regesc neînstrăinaver dela coroană.

Decr. din 1567 sună: «Mathias Rex et... Tria oppida in Transilvania, Fogaras, Omlas et Radna, juxta statutum, regnico-

www.dacoromanica.ro

larum semper conservari neć unquam abalienari praecipit etc. ...Inter caetera, quae in hac proxime praeterita, generali Praelatorum, Baronum et nobilium nostrorum congregatione pro meliori statu regnis circa bona regalia, et proventus fisci nostri provide, et utiliter reformata et disposita sunt, id etiam statutum extitit: ne unquam nos vel succesores nostri reges Provincias Fagaras, Omlas et Radna, cum pretinentiis earundem quoquo modo a se alienare sau abstrahere possimus, vel valeant, sed semper praefati districtus in manibus regiis, prompti ac parati ad hoc teneantur... pro defensu. Quia vero et totius et hac alia per dictos praelatos et barones nostros disposita de nostra fuerunt voluntate et manifestissime ad nostre et totius regni nostri commodum pertinere dignoscuntur; ideo fidelitati vestrae firmiter praecipientes mandamus, aliud omnino habere nolentes, quatenus memorata Territoria Fogaras, Omlas et Radna, cum pertinentiis eorundem apud quos cum et qualitercunque habita... ad manus vestras ocupare... etc.» assignari possint, pro defensu».

În anul 1468 a repeţit Mathia această declarare în privinţa Selıştei de fund regesc neînstrăinaver.

In anul 1475 apoi a incorporat Mathia «terra Radna» cu pământul regal al Bistriţei, iar în forma şi înţelesul de sus, ca la Tălmaciu, precum sună respectivul decret: «..., eidem civitati (Districiensi) nostrae adnectimus et incorporavimus, ac ut praefatum oppidum (Radna) cum suis pertinentiis, hospitesque et incolae earundem, universis juribus, libertatibus et consuetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus nostra civitas Bistriciensis, civesque et comunitas ejusdem ab antiquo nostro extitit, uti perpetuo et gaudere valeat, atque possit, ita tamen quod oppidum ipsum et pertinentiae eiusdem nostrae civitatis, subiecta semper censeantur, et cum civibus civitatis nostrae Bistriciensis et suis pertinentiis connumerantur...»

In asemenea mod a incorporat şi anexat regele Mathia deosebit în anul 1486 fundul regesc al vechiului castru Salygó adecă ţinutul Sălişţei la scaunul Sibiiului, ca şi pe ţinutul Tălmaciului, cu care de acî înainte s'au aflat în asemenea poziţiune şi întocmai, ca şi ţinuturile şi resp. scaunele săseşti, precum chiar şi lămurit vom dovedì mai la vale.

Dela timpul acestor incorporaţiuni (în secolul al 15) s'a observat a-se deosebì apoi după nume, două feluri de funduri regeşti în sens diplomatic şi adecă:

www.dacoromanica.ro

1. partes fundi regii antiqui, adecă scaunele a. n. săseşti concentrate prin Andreanul şi

2. partes fundi regii incorporatae, adecă acele teritorii regeşti castelane, cari succesive s'au incorporat la fundul regiu dintâi, între cari din urmă a fost nedisputaver şi scaunul Săliştei şi al Tălmaciului.

Egalitatea aceasta de drepturi între Saşii din scaune şi între părţile numite incorporate de acelea, se vede şi de acolo, că teritoriile Săliştei şi Tălmaciului de acì înainte s'au numit ca şi primele funduri regeşti săseşti (die Gauen) cu numele diplomatic scaune «Sedes» şi s'au tractat ca scaunele săseşti, numai fiind încorporate la scaunul Sibiiului li s'a dat nume de scaune filiale «sedes filiales» şi la toţi timpii aşa se numeau în lege în documente şi aşa se numesc şi astăzi.

Prin această incorporare totodată însă a crescut şi influinţa diregătoriilor regeşti din Sibiiu asupra scaunelor noastre, deşì acelea se administrau încă cu autonomia proprie, ca alte scaune săseşti, precum vom vedeà eclatant în scaunul Săliştei.

Incă în anul 1486 se vede scaunul Săliştei şi opidul Omlás reprezentat în afară de supremul dicasteriu din Sibiiu, care apără marginile teritorului fundului regesc, faţă cu pământul comitatens adevărat, adecă poses cu drept nobilitar şi în specie posesiunile ce se dase mai înainte episcopilor dela Alba-Iulia, adecă Setsel şi Varolya, ce se aflau la citatul an în mâna episcopului Ladislau Geréb.

Atât reprezentanţii scaunelor, cât şi ai comitatelor, se jeluiesc pentru ocupări de hotar şi adecă, cum zice regele Mathia: «multi saepe numero jam ex vobis pro pluribus terrarum occupationibus, metarum abolitionibus, distractionibus multis aliis injuriis... contra se se suam injuriam et opressionem expostulantes conquaesti sunt Majestati nostrae...»

Regele Mathia a emis la aceste jalbe două decrete asemenea sunătoare, unul către universitatea nobililor, ca reprezentanţii pământului comitatens, ai doilea către universitatea Saşilor, ca reprezentanţi ai fundului regiu, în care orânduieşte a eşì o comisiune din sinul curiei regeşti la Omlás «ad facies oppidi regalis Omlas» vocati, nec non villarum seu possessionum Szelistye, Vindenbach (Sibiel) et Cripsbach (Cacova) ad praefatum oppidum pertinentium... care comisiune după convocarea

www.dacoromanica.ro

tuturor vecinilor să judece certele şi să pună hotar şi semne între teritorul Omlaşului şi Sălişţei de una, şi între posesiunile episcopilor de altă parte, ceeace s'a şi făcut. Aşa a şi rămas, căci la finitul hotarului Sălişţei cătră comuna comitatensă Aciliu a stat până acum vreo 20 ani în drumul ţării marca care deosebeà fundul regesc de comitatul Albei inferioare.

In afacerile din lăuntru ale scaunului Sălişţei se serveau aceşti locuitori de diploma autonomiei. Căpeteniile scaunului erau şi se numeau «Primari» şi «Kinezi», prin cari se reprezentau cauzele interne şi private ale scaunului, şi sub a căror conducere confluxul scaunului, adunat din timp în timp, în pretoriul Sălişte, tractà despre administraţiune şi jurisdicţiune, tocmai ca şi adunările scaunale săseşti.

Dela acest conflux, care judecà chiar şi «cum jure gladii» mergeà apelaţiunea în cauze momentoase de procese metale: la confluxul judeţilor regeşti în Sibiiu a. n. universitate, şi de acì la curia regească («Curia regis») unde scaunul Selişţei prin primarii lui se reprezentà şi apărà tocma în înţelesul decretului regelui Sigismund din anul 1405 decr. I. art. 4; care sunà numai despre oraşele şi satele libere: «porro omnibus et singulis civibus, hospitibus, et populis quarumcumque civitatum et liberarum villarum alicui ex principalioribus civitatibus anexarum a quaecumque sententia, per eorum judices et cives lata, ad magistrum tavernicorum nostrorum; vel ad judicium allius civitatis, cuius libertate talis civitas, vel villa «fungitur, liceat appellari». Dovada că scaunul Selişţei, ca incorporat al Sibiiului, tocmai în înţelesul acestui decret, dat pentru cetăţi şi vile libere încă şi la anul 1570 s'au folosit de acel drept în procesele lui, sunt metalele din anul 1570 în procesul de hotar al scaunului Selişţei contra comunei săseşti Cristian (Grossau, Keresztény-Szigeth). În acest proces «ratione Alpium et Metarum», în care a păşit comuna Cristian ca actoră asupra Selişţei şi adecă la judeţii din Sibiiu, s'a emis în prima instanţă o comisiune din Sibiiu, la faţa locului, care după reambulare a decis în favorul Cristianului.

Reprezentanţii Selişţei au apelat cauza la universitatea din Sibiiu, care a întărit sentinţa, iar de acì la curia regis.

Acolo erau părţile şi resp. Selişţea în următorul mod reprezentate, cum sună documentul dat de regele Ioane II. «pro

www.dacoromanica.ro

tribunali sedentes Lucas Pistachii de Bongrad, pro potentibus et circumspectis villico ac juratis omnibus senioribus et inhabitatoribus possessionis nostrae Keresztény-Szigeth, ut actoribus, ab una parte vero ab altera Mathias Atzal de Szekely Vasarhely pro circumspectis Primario ac caeteris juratis, senioribus ac commansoribus Villae Szeliste ut in causam attractis appellantibus...»

Curia regelui a anihilat sentinţa universităţii sase, şi a orânduit o comisiune reambulatoare de protonotari, care eşind la faţa locului au pus semnele hotarului altfel. Documentul (resp. regele în el) zice mai departe despre cei de faţă de reambulare «Vicinis et cometaneis universis, signanter vero prudentibus ac circumspectis Augustino Hedvig judice nostro regio, Georgio Zioskass, Blasio Phau, Gasparo Seiverth, Cibiniensibus,.... N. N. judice nostro regio Szász Sebesiensis, civitatum nostrarum regiarum... N. N. judice nostro regio oppidi nostri Szerdahely; juratis civibus: Koman Komsia Primario Oprea Opreanu in Vale, Georgio Buner in Kacova, Dragomir Zarone in Sibielu, possessionibus ad dictam possessionem Seliste pertinentibus, Burger Moga; magnificorum Volfgangi Bornemissa de Kapolna ac Oprea Turk Stanislai Novroveski consiliariorum nostrorum in dicta possesione Orlat jobagionibus residentibus, in personis earundem dominorum suorum inibi legitime convocatis, ac circumspectisque ac providis Demetrio Kristi seniore, Stan Roman etc... in causam attractis in dicta possessione Szeliste comorantibus, ibique praesentibus...»

De unde apriat se vede că Săliştea a fost reprezentată prin primarul, prin juraţi şi bătrâni, cari se numesc şi se intitulează «prudentes, circumspecti, providi cives etc.», ca toţi civii săseşti din cetăţile şi oraşele fundului regesc încă şi la anul 1570, şi se pun în asemenea categorie cu judeţii Saşi ai Sibiiului, Sebeşului şi Mercurei, cari ca vecini cu scaunele s'au conchiemat la reambulare.

Ba! încă şi mai înainte de timpul acesta au provăzut regii Ungariei pe Românii noştri mărginaşi, cari dela încreştinarea lor s'au ţinut şi se ţin de religia gr.-or., pentru însemnătatea economiei lor de vite în munţi, cu prerogative mai mari.

Aşa spune decr. II. al regelui Maximilian din anul 1567, apoi din anul 1559 şi 1574 pe Românii noştri numai la jumă-

www.dacoromanica.ro

tate de zecimă «a Valachis pecorariis seu qui in Alpibus et silvis peccora alunt media tantum dicae....»

După aceasta a fost poporul nostru mărginaş din fundul regesc cu totul eliberat de zecimi precum şi de vămuri (tricisima).

Iar când li s'au impus mai târziu prin Saşi zecima, aceasta numai în bani au plătit-o, şi numai ca un salar la judeţii lor, aşa în scaunul Selıştei, până când scaunul Tălmaciului nu a fost supus de loc la zecimă, cum vom documentà.

Din ocuparea locuitorilor scaunului Selişteı cu economia vitelor la munţi, s'a născut încă un institut propriu lıber al «Vătavilor», cari erau administratori şi judecători aleşi de confluxul scaunului în Selişte pentru păcurarii dela vite în munţi, şi decideau cauzele de ceartă între păcurarii scaunului Selişte şi ai scaunului Mercurei (din comunele Poiana şi Rodu, constătătoare tot din oieri) asemenea precum făceau aceştia înainte de incorporare castelanii din Tălmaciu în teritorul lor.

Vătavul erà totdeauna adlatul primarului din Selişte, el încassà pedepsele în bani dela păcurari şi le administrà primarului din Selişte, iar mai târziu judeţii lor scaunali, şi acest institut până când au luat şepte judeţe munţii din posesiunea Seliştenilor.

După incorporare începù însă jurisdicţiunile din Sibiiu tot mai mult a-şi extinde influinţa peste scaunele noastre, şi peste tot fundul regesc întreg.

Aşa decide adunarea judeţilor regii săseşti din Sibiiu dela anul 1543: «ab universitate saxonum conclusum est, quod a modo deinceps cuiuscunque conditionis aut nationis homines in septem sedibus saxonicalibus ubivis commorantes, legibus ipsorum saxonum subjacere debeant.» De altă parte se străduiau Saşii pe acest timp a întroduce măsuri volniceşti în contribuţiunea fundului regesc, — deşì în numele regelui — se sileau, a-şi câştigà puterea în scoaterea contribuţiunei şi a manipulà acì prin amploiaţii lor după plac.

Jurisdicţiunea şi contribuţiunea au fost dară două mijloace tari ale ocârmuirei săseşti din Sibiiu, cu cari apoi şi-au extins toată influinţa spre nimicirea noastră. Legi şi amploiaţi săseşti, limba germână şi numirea în genere de «Saşii» (scaun, pământ, tribut etc. săsesc) s'au extins în fundul regesc şi peste Români.

www.dacoromanica.ro

Contribuţiunea fundului regesc mai ales, care se scoteà în măsuri mai mari dela noi, şi care trebuie să curgă în fiscul statului şi în mâna regelui, a înavuţit pe amploiaţii săseşti din Sibiiu şi a împuterit supremaţia Saşilor, cu toate că regii şi dietele ţării aveau ochi păzitori asupra acestei contribuţiuni.

Regele Ludovic II. prin art. 47 din an. 1525 demandă a se numără locuitorii fundului regesc, spre a se eruì suma contribuţiunii.

Regele Ferdinand I. în an. 1552 dă tesaurariului său Petrus Haller următoarea instrucţiune:

«De bonis et castris ad regem pertinentibus; ad reges Ungariae et coronam regis, in Transilvania proprie tenent:

Sedes seu comitatus saxonum quorum nomina in scripto praenotato continentur, a quibus tamen quaedam alienata sunt, ut Alvintz et Borberek et alia quaedam loca, de quibus supradictum est — pertinent etiam ad reges quae sunt apud fodinas et cameras salium, quorum et dictum est, fuerunt quinque, nunc tamen quatuor sunt, per alienationem oppidi Szék, quod rex Ioanes uno cum possessio Zekeli, eidem anexa Francisco Kendi contulit, et villae Olahkam et oppidi Kolos pertinent.....

In terra Barcensi, quam Saxones vocat Burzenland, est Arx in Augustiis Alpibus nomine Törcsvár, quae item esse regum et nunc tenetur a coronensibus, qui sibi eam pro quindecim milibus per Ludovicum regem inscriptam esse ajunt, cum hac conditione ut dictae sumae ratione intertentionis huius arcis quotanis accederet... In regestris contributionum, quae comissariis visa sunt, aliae portae plura quam ducentae alia plura, etiam tercentae scriptae sunt, cives dicant emolumenta eorum ad castelli conservationem minime sufficere, eoque Reges, dum suos officiales in eo tenerent pro suplemento intertentionis in singulos annos de terrae Barcensis censu quingentos florenos deputare consvevisse.

Simile Castellum tenent Cives cibinienses in alpium Augustiis, quod vocant Turris rubra, vulgo Veres Torony, quad ut prius dictum est ante paucos annos aquarum inundatio fere totum subruit et evertit; Est apud manus eorundem aliud castrum Szelistye vocantum, quod juxta regestra contributionum habet possessiones septem, in quibus portae ducentis plures numerantur».

www.dacoromanica.ro

Scaunul Săliştei şi al Tălmaciului au fost un izvor bogat de contribuţiune, pe care o administrau Saşii dela oierii locuitori după voinţa lor; se vede însă din citata instrucţiune, cum cereau ei a pune mâna pe venitul acestor pământuri regale.

Aceasta a dat anză la multe certe între oficianţii regelui şi cei săseşti. Dovadă eclatantă despre aceasta, cât şi despre starea scaunului Săliştei, în fundul regesc în secolul al 16 este decretul regelui Ferdinand I. din an. 1554 Ianuarie 13.

După sunetul aceluia se jeluiesc oficialii supremi săseşti, ca reprezentanţi ai fundului regiu, la regele unde zic: «esse quasdam possessiones ipsorum valachicales, ipsis saxonibus incorporatas videlicet: Seliste, Gales, Vale, Cacova, Sibielu et Tilisca»... cari niciodată nu au plătit contribuţiunea în comitat, fără tot numai cu Saşii după uzul cel mai vechiu, pe care însă Vaivoda Transilvaniei le priveşte şi le taxează, ca pe nişte bunuri nobilitare din comitate. La aceasta scrie regele cătră Ladislau Vas de Gyalu, administratorului venitelor regeşti din Transilvania, «ut praescriptas possessiones... ad instar jobaggionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam in medium comitatus aliquam cogere et compellere taxam seu decimam nequaquam praesumas».

Asemenea vorbeşte regele Ferdinand în an. 1556 cătră Petrus Petroviciu, şi regina Isabela tot în acel an în artic. dto Cluj 7 Dec. în care numeşte ţinutul Săliştei:

«Districtus» şi zice, că acesta nu este bun donatar şi oamenii lui nu sunt iobagi domneşti.

Până cătră finea secolului 16 aşadară în răstimp de 500 de ani dela St. Stefan regele, e dovedit, că scaunul Săliştei a fost încorporat scaunului Sibiiului, ca şi al Tălmaciului, şi că locuitorii lor au fost oameni liberi în fundul regesc.

Autonomia scaunului Sălişte în alegerea liberă a diregătorilor lui de naţiune română a existat până cătră finea acestui secol. Insă pe acest timp şi-a extins magistratul Sibiiului jurisdicţiunea sa, sub amploiaţii săi şi în Sălişte, fără însă a se dărîmà autonomia scaunului. Tot pe acest timp s'au codificat legile săseşti în a. n. dreptul statutar săsesc şi dimpreună cu limba germană, subamploiaţii Saşi, s'au întrodus şi în scaunele noastre. Pe lângă dreptul statutar existau încă în municipiile săseşti statute speciale date de liberele municipii ca una dintre cele

www.dacoromanica.ro

mai eminente facultăţi ale comunelor libere din fundul regesc, care facultate şi scaunul Săliştei o a avut, şi în an. 1585 în obiecte de foarte mare însemnătate o au şi exercitat.

Acest statut, care poartă numele: «Constitutio gremialis sedis Seliste»

e de cea mai mare însemnătate pentru drepturile politice ale noastre, şi dă dovadă deplină despre toate cele zise până acum.

Această constituţiune, al cărui act — aşa numai precum ni s'a dat din arhivul Sibiiului sub numele: «Auszug aus dem Selister Stuhlsprotokolle von 1 Okt. 1585 bis 16 April geführt». Scris în limba germână veche în înţelesul § 2. l. I. t. I. al stat. jur. municipalium dovedeşte, pe lângă autonomia scaunului, asemenea unui scaun dintre cele săseşti, încă şi o independenţă cu mult mai mare, care a putut fi numai eflux al poziţiunei libere a scaunului Sălişte de mai nainte, de când erà el un teritor regesc al castrului Salygó, ca ei acel statut — deşi creat sub influinţa magistratului sibian, — conţine mai întâiu pactul ce s'a încheiat între scaunele Sălişte şi între magistratele Sibiiului despre cousul Andrean.

Am arătat mai sus, cum a conces regele Andreiu oficialilor săseşti cousul în pădurile şi apele Blacilor, tocmai aşa precum a conces mai târziu regele Ludovic I. prin decretul din an. 1353, asemene cous ţării Barsa (Burzenland sau districtului Braşovului) şi părţilor ţinătoare de el, că toţi locuitorii acestei ţări şi părţilor ei, să folosească laolaltă în comun pădurile, apele şi pescăritul, şi am arătat, că acest cous, pe care l-a conces bunul rege Saşilor în toate pământurile dela munţi ale Românilor, vechilor locuitori ai fundului -regesc, s'a conces numai în folosul public şi adecă, pentru susţinerea oficianţilor şi administraţiunei supreme a fundului regiu, concentrate mai întâiu în Sibiiu, şi aceasta o vom şi dovedì aici.

Acest cous al oficianţilor şi magistratualelor săseşti din Sibiiu, nu s'a putut desvoltà în o folosire faptică comună în înţelesul cuvântului nicăiri cu atât mai puţin în scaunul Săliştei şi -al Tălmaciului, căci precum întăreşte Andreanul, munţii şi apele acestea mărginare se aflau în posesiunea economilor noştri de vite la toate timpurile, iar oficianţii Saşi nu purtau economia de vite.

www.dacoromanica.ro

Aşadară încă de timpuriu s'a observat a se dà oficianţilor supremi pe partea acestui cous, de cătră Românii noştri economi, ceva naturale dela vite, iar mai pe urmă bani dela vămuri.

Aşa s'a născut, prin o observaţie lungă, aşanumită vama oilor şi a porcilor, (Schafmauth und Schweinemauth), în tot scaunul Sibiiului.

Această vamă a incurs totdeauna la oficianţii din Sibiiu, care serveà ca şi oparte a salarelor lor, pe cari pe atunci nu nu le aveau fixate. Vama aceasta prestată dela locuitorii noştri economi care conţineà în sine cousul Andreanului, serveà dară spre ajutorirea şi susţinerea oficianţilor scaunului Sibiiului şi resp. ai fundului regesc, ce erau în Sibiiu, cari erau pe la finea secolului al 16, în urma încorporărilor sus atinse totodată şi oficianţii supremi ai scaunului Săliştei şi Tălmaciului.

Dovadă eclatantă despre aceasta dau cele mai memorabile statute ale Sibiiului «Statuta Cibinii» din an. 1698 unde în capul VI se zice: «Die Birsagen aus der Stadt und Stuhl bleiben Herren judicer und gebührt, das $^{2}/_{3}$ dem Königsrichter, das $^{1}/_{3}$ dem Stuhlrichter, wie sie dann auch von den Walachen aus dem Stuhl die Schaf- und Schweinemauth auf gleiche Weise theilen».

Aşa au plătit în reluarea cousului Andrean vama aceasta, şi alte comune române, din scaunul Sibiiului, ce folosiră munţii şi apele finitime, cari nu se ţineau de scaunul Tălmaciului sau al Săliştei, d. e. Avrig (Freck), Mohu (Moisen), cari iar curgeau în folosul judelui regesc şi scaunal al Sibiiului, dupăcum arată statutele Sibiiului din anul 1541 p. 3.

Reprezentanţii scaunului Săliştei adunaţi în an. 1585 în facerea susnumitei constituţiuni, în care ei se numesc «Civi» «Bürger» s'au înţeles cu cei doi judeţi scaunali ai lor, de atunci, Blasius Weiss şi Emerich Binder senatori în magistratul Sibiiului trimişi acì ca reprezentanţi ai acestuia în următorul mod:

Diese obgemeldete Amtsleute (reprezentanţii numiţi ai scaunului Sălişte 14 inşi judeţii şi juraţii comunelor) haben alle in diese nachfolgende Stuck consentiret...

1. Haben wir obgemeldete zwei Richter vernommen und auch verstanden; von alle unsere Voraltern, als eine alte Herkommensfreithum, dass der Stuhl Seliste einem ehrsamen Rath eingewährt hat für die Schafmauth alle Jahr fl. 100.

www.dacoromanica.ro

2. Für die Schweinmauth fl. 12.

Aşa s'a determinat pentru toţi timpii numita vamă dela întreg scaunul Săliştei, şi adecă din păşunea pădurilor cu oile şi cu porcii 112 fl. pe an, — cousus silvarum.

Încât pentru folosirea apelor din Andrean au conces scaunul Seliştei la magistratuali în p. 8 râul principal, care formează Cibinul, pentru pescărit, cari apoi s'a şi numit «Herrenbach» — cousus aquarum — mai încolo zice p. 3 «item es soll kein Judex (jude s. biró) gar kein Eid nicht einnehmen, an der Hand allein der erwählte Stuhlrichter, bei Straf einer Mark Silbers, sollen auch keine Diebereien nicht richten», de unde apriat se vede, că scaunul Seliştei a avut judici scaunali aleşi.

În p. 4 se susţine dreptul judicilor comunali a judecà pe făcătorii de rele, a-i cità înainte şi a-i pedepsì, ca aceea: «dass was unter einem Gulden ist, aus dem Stuhle soll nicht appelirt werden, auch nicht zugegeben werden. Dieses Gesetz soll auch nur den Stuhlsleuten im Selister Stuhle gelten».

P. 5. Was ausserhalb dem Stuhl ist, mögen sie ihre alte Gewohnheit halten.

Prin aceste puncte se regulează justiţia scaunului; iar excepţiunea în privinţa furturilor vine de acolo, căci pedepsele cele multe şi mari dela furturi, curgeau în punga juzilor scaunali, cum arată statutele Sibiiului din 28 Ianuarie 1598 p. 78.

În p. p. 6 al statutului gremial se confirmează institutul judiciului compromis în scaunul Seliştei pe cea mai largă bază: «Wenn aus zweier gutem freien Willen Mittelleut gerufen werden, denn nicht Versprechung beider Parteien zu loben und zu billigen, wird aus eine willkürliche Sentenz gesprochen, soll kein Gericht nicht ändern nach gewohnheit der Landrichter».

În p. 7 se întroduc legi morali, în contra bigamiei, asemenea ca şi în statuta Cibinii din anul 1543.

P. 9 sună: «Es ist auch verboten, dass Jemand der aus diesem Stuhl auf edel Erd ziehen will, etwas verkaufen solle, sondern zieht er hinweg, so bleibt das Erb dem Gericht....»; tocmai aşa, precum s'au hotărît mai în toate scaunele săseşti, spre conservarea averilor din fundul regesc.

P. 10 (cel din urmă) supune pe fiecare jude comunal a dà numai câte o povară de lemne de foc judicilor scaunali, când vor venì în scaun.

www.dacoromanica.ro

(Wenn die Heren die Richter im Stuhl kommen, so ist jeder Sude schuldig eine Fuder Holz zu bringen).

Acestea sunt drepturile scaunului Selişte depuse în constituţiunea gremială din 1575, de unde se vede:

1. Că Seliştea e scaun în fundul regesc deosebindu-se de fund nobilitar (edel Erd).

2. Că aveà doi judeţi scaunali aleşi (erwählte Stuhlrichter), cari erau totodată oficiali în magistratul (Rath) Sibiiului.

3. Că aveà jurisdicţiune liberă şi drepturi de natura fundului regesc, ca şi celelalte scaune săseşti, şi drept de a-şi face constituţiuni, statute speciali.

4. Că datorinţele lor au constat numai din relutul cousului Andrean în una vamă de 112 fl. anuale şi în concederea râului Cibin spre pescărit, în favorul oficianţilor supremi regeşti ai scaunului şi apoi în câte o povară de lemne de foc pentru judecii scaunali, când veneau în scaun. Altmintrelea au rămas Seliştenii în deplina şi exclusiva posesiune a munţilor până la graniţa ţărei, în care erau încă şi acum păzitori ai plaiurilor (plăieşi), iar de altă parte, plăteau contribuţiune regească, cu Saşii dimpreună, şi făceau încă multe serviciuri deosebite regelui, şi adecă din salinele din Vizakna şi la curtea regească în Alba-Iulia, cum vom arătà mai la vale. Desì nu se aflà o asemenea constituţiune în scaunul Talmaciului, nu mai încape nici o îndoială după cele expuse până aici, că şi acesta s'a aflat sub asemenea condiţiuni libere.

Dela acest timp însă încoace s'a extins cu totul dreptul privat săsesc şi peste scaunul Seliştei şi al Tălmaciului, ca şi peste ceilalţi locuitori Români ai scaunului Sibiiului, însă toate actele private între locuitorii scaunali se duceau şi făceau libere şi se treceau în protocoalele teritoriale scaunali, cari pentru Selişte, s'au continuat dela anul 1585 până la 1709 şi de acì până la 1767, întocmai ca şi în scaunele şi comunele săseşti, în cari se trecea proprietatea oamenilor în munţi, în câmp şi la mori.

Acest scaun a poses toate drepturile municipali, chiar şi dreptul caducităţii, apoi al terţialităţii dela comori (cest din urmă până la 1819). Magistratul Sibiiului însă şi-a extins acum influinţa în scaunul Seliştei şi al Tălmaciului cu atât mai mult, cu cât erau judeţii scaunului Seliştei totodată şi senatori ai ma-

www.dacoromanica.ro

gistratului sibiian, şi mai în urmă primii senatori, ceeace servià scaunul Selişte mai întâi de o preferinţă.

Dară tocmai această împrejurare a dat ansă la nefericirea scaunului. Alegându-se aceşti judeţi totodată ca senatori în Sibiiu, îşi pierduse scaunul pe nesimţite dreptul de alegere, ceeace însă nu erà pe atunci simţitor pentru scaun, fiind el incorporat la al Sibiiului şi încă în posesiunea tuturor altor drepturi ale sale. Statutele Sibiiului arată poziţiunea judecilor scaunali ai Seliştei şi adecă cele din anul 1636 connumerà, între senatorii aleşi: 1, vicesinator, 2, divizor, 3, aedituus ac judex in pagis bonorum septem judicum, 4, judex in sede. Selistensi etc..., cele din 1650 sună:

Senatores:

1. Judex Selistensis potior. 2. Judex superiorum proventorum bonorum... 3. Conjudex Selistensis etc...; cele din 1677: «... 3. Judices primario Selistiense. 4. Judice septem pagorum.. 7. Judice secretario Selistiense», mai târziu şi «judex regius Selistensis».

Din acest schematism apriat se vede, ca a. n. bunuri ale şeptelor judeţe şi-au avut deosebit jude şi ca între acestea bunuri nici în al 17-lea secul nu s'a conumerat scaunul Seliştei şi nici al Tălmaciului, ci din contră Seliştea aveà doi judeţi regi proprii. Ceeace da însă scaunul Seliştei mai înainte aleşilor sai judeţi şi primari, în partea salarului, da el acum fireşte senatorilor din Sibiiu, cari erau judeţi ai lor.

Însă aceşti judeţi acum senatori pe rând au început a-şi înmulţì dăţiile şi a-şi uzurpà şi mai multe, umplându-şi pungile, ba ei şi-au uzurpat în fine şi zecima pe seama lor, care numai regelui trebue să se plătească pe jumătate (decret. din anul 1495), căci vama (Schaf- und Schweinemauth) o trăgeà judele regesc şi scaunal al scaunului Sibiiului.

Deoarece se observà în fundul regesc, în urma decretului al 13 art. 29 § 1 a regelui Ferdinand din anul /1552, a se dà zecima în arândă, pe care chiar oficianţii supremi săseşti o marândau, apoi cu acest mijloc Saşii au făcut foarte multe abuzuri de zecima regelui, ceeace a dat ansă la cele multe procese, bine cunoscute, între fisc şi Saşi.

În scaunul Seliştei însă şi-au uzurpat judeţii senatori scaunali zecima, însă nici când în natură, ci numai în bani, precum

www.dacoromanica.ro

dovedeşte «Consignatio donatariorum, qui decimas in pagis sedium nationis saxonicae percipiunt», între cari mai întâi se numără scaunul Sibiiului, iar apoi între comunele acestui scaun al Sibiiului se connumerà şi comunele scaunului Tălmaciu şi al Seliştei, şi adecă conumeră la scaunul Sibiiului, ca între celelalte comune săseşti ale acestui scaun.

După acestea registre fiscale din secol. al 17-lea plăteau cele mai multe comune săseşti zecima, una parte fiscului şi trei părţi preoţilor săseşti, iar de comunele: Selişte, Sibiel, Tilişca, Vale, Cacova, şi Galeş se zice: «decimas in aere redimant, quae pecunia redemtitia duobus judicibus sedis Szeliste cedit»; iar de comunele Tălmaci, Boitza, Tălmăcel, Porceşti, Sebeşul superior şi Sebeşul inferior se zice: nullas decimas pendunt.

Oficianţii săseşti şi a. n. universitatea lor încă de timpuriu au început a-şi uzurpà provente regale din fundul regesc, sub diferite tituli şi mai ales din părţile şi comunele noastre româneşti, pe cari le administrau prin amploiaţii lor. Aşa încercau în acte a se servì de numele bonuri «bona» pentru părţile noastre şi ale numì apoi «bona septem judicum».

Aşa arată articulii dietali din 1610, unde roagă Saşii pe principele Gabriel Bathori «ut Serenitas vestra contenta sit bonis» Civitate (cibinii) tentis, quod fundus regius nuncupatur, praeterea ex bonis septem judicum quantam partem illorum respicari potuisset, ut pote sede Seliste, sede Talmacs etc...»

Însă dieta pricepând bine intenţiunile saşilor, a concluz aşa: «Conclusimus autem unanimi consensu, ut bona illa, quae nunc una cibinio fisco applicata sunt, nunquam a fisco abalienentur», prin care a declarat şi Sibiiul şi scaunele noastre, de una natură de fund regesc, şi de provincie neinstrăinaveră coroanei.

Totuş Saşii nu s'au lăsat de încercările lor, ci au ţintit de acolo, a se şterge scaunul Săliştei şi al Tălmaciului din registrele bunurilor fiscale, unde erau cu tot fundul regesc însemnate cum am vazut la anul 1552, ceeacè în confuziunile în cari se află în sec. al 17-lea le-a succes încâtva, fiind şi ei părtaşi la legislaţiunea Transilvaniei. Aşa nu se numeşte Săliştea şi Tălmaciul expres în aprobatele din 1615 (P. II tit. VIII art. II) ca bunuri fiscale, precum se numesc de atari Fogarasch, Törcsvár, liberae civitates et oppida; ceeace naţiunea maghiară şi săcuie uşor

www.dacoromanica.ro

puteau concede, căci priveau pe comunele noastre înţelese sub «libera oppida s. vilae». In adevăr şi în faptă însă făceà Săliştea — afară de contribuţiunea regească încă şi serviciuri de 4 zile de plug la curia regelui din Alba-Iulia, care le pretindeau sus citatele aprobate tit. 14 numai din bunuri fiscale; apoi îndeosebi făceà serviciuri regeşti la salinele din Vizakna, ce se prestau din mai multe părţi ale fundului regesc. Serviciurile acestea din urmă au fost pentru Sălişteni de mare însemnătate, căci ei care erau în apropiere de Ocne, ca economii de vite, primeau sare a. n. împărătească dela Vizakna, care le făceà pentru nutremântul vitelor mari foloase, de aceea şi ţineau Săliştenii de o bunătate serviciile regeşti la Vizakna, până când altor comune săseşti din scaunul Sibiiului le cădeà greu. De aceea s'a şi hotărît în dieta din 1637 (art. 50 par. V a aprobatelor) cum urmează:

«Vizaknát Szelistye székből régi usus szerint tartozanak segiteni munkások adásával, és nem a több regius fundusról. Aşadară şi dieta ţării numeşte Sălıştea «szék» (scaun) şi «fundul regesc» şi o susţine la serviciile regeşti, precum s'a decis şi în articolii dietali din an. 1635.

Saşii însă cu scop, ca să şteargă pe scaunul Săliştei dintre scaunele fundului regesc şi dintre serviciile regeşti, au cerut la anul 1693 ştergerea citatului articol dietal, ceeace nu s'a conces, precum vom dovedì mai la vale.

Intenţiunile Saşilor la provinţele regale au păşit aşa de departe, încât la dietele din an. 1652 şi 1653 au îndrăznit deadreptul de a pretinde jus dominale în părţile noastre şi în alte mai multe. Naţiunea maghiară însă şi săcuie au respins aceste pretensiuni arogante cu cea mai mare rigorositate, şi înfuriate de astfel de pretensiuni, au provocat cu alarmă pe Saşi, a-şi produce toate documentele, la cari se provocau ei, ceeace Saşii nu au făcut, ba cu mare năcaz au scăpat de această cerere justă a celorlalte două staturi.

Fiind însă Saşii de atunci în posesiunea unor comune în comitatul Cetăţii de baltă (Küküllö) şi al Albei au dechiarat dieta numai atât în genere. «A szász nation lévő possessor Patronusnak vármegyebéli joszágok, mellyeket addig is nem különben birták mint más nemes emberek».

www.dacoromanica.ro

Din contră însă a luat această dietă pe scaunul Săliştei într'atâta sub scutul ei, încât l-au pus provizorialminte sub jurisdicţiunea oficialilor comitatensi, ca să nu-l mai poată despoià nesăţioşii amploiaţi, fără însă să se fi schimbat ceva în cele din lăuntru ale scaunului.

După trecerea Transilvaniei iarăşi sub casa domnitoare de Habsburg, s'au regulat referinţele ţării prin a. n.

Diploma Leopoldină din an. 1691.

In p. 3. al aceleia, regele nu a confirmat pretensiunile Saşilor de jurisdicţiune dominală şi de drept la provinţe, în părţile unde o pretindeau ei şi adecă mai ales în scaunele noastre, care pretensiune erà combătută de celelalte două naţii, ci au lăsat acest obiect la împăcarea liberă a celor 3 staturi şi ordine.

Pertractările asupra împăcăciunilor s'au început sub conducerea gubernatorului de atunci.

Georgiu Bánffy de Losoncz.

După sunetul proiectului de complanaţiune, al gubernatorului dto Sibiiu în 23 Aprilie 1692, pretindeau Saşii, a. n. şepte-judeţe, sau cassarea unor anumiţi articoli dietali, sau apoi interpretarea acelora în senzul Saşilor, şi adecă au cerut ei cu deosebire cassarea şi ştergerea titlului 46 art. 6. Pars III din aprobate, căci numai acì şi numai în genere s'au cunoscut, că Saşii posedau bunuri (josaguri) însă nu ca drept nobilitar; apoi au pretins jurisdicţiunea ce o au mai avut.

Al doilea pretind Saşii cassarea şi ştergerea sus citatului edict 80 part. 5 din aprobate, unde se numeşte Săliştea scaun şi fund regesc, şi se lasă la serviciurile salinare din Vizakna.

Regele Leopold prin rescriptul din 6 Aprilie 1693, prin care s'a confirmat a. n. «Accorda trium nationum» concede prima pretensiune de jurisdicţiune a Saşilor, însă cu excepţiunea scaunului Sălişte, iar a doua pretensiune, pentru ştergerea edictului 80, nu o concede nicidecum.

Aşa s'au înfiinţat accordele din 7 Aprilie 1693 după cum a consimţit şi naţiunea maghiară şi săcuie.

In cea primă, despre jurisdicţiune, se învoiesc numitele naţiuni, ca să aibă Saşii: «in bonis, ut vulgo vocant, septem judicum, jurisdictionem ipsorum privilegiis fundatam», adecă precum erà în timpurile vechi, aici arătate şi anumit după cum devenise în urma incorporaţiunilor; iară de Sălişte zice: «In

www.dacoromanica.ro

sede vero Szelistie maneat jurisdictio comitatus officialium, juxta usum hactenus observari solitum», adecă precum decise dieta din 1651—1653, prin care s'au scăpat, barem pe un timp Săliştenii de asupririle cele mari, de cari chiar şi accorda din 7 Aprilie 1793 aminteşte în p. 2 ut saxones enormem et excessivam in hospitiorum vel domorum locationibus caritatem et locantium tam in civitatibus, quam castellis exsactiones et avaritiam corrigant».

Edictul 80 P. V. însă s'a susţinut cu acea adaugere expresă în putere: «nec refragamur ut sedes Szeliste gratuito labore ad salinas Vizaknenses plus aequo et solito, ab officialibus nostris, non gravetur!» ceeace încă a condiţionat jurisdicţiunea oficialilor regeşti.

În a doua accordă «super numero portarum» s'a regulat contribuţia şi s'a conces, ca şi Seliştea şi Tălmaciul, ca şi mai nainte să plătească cenzul regesc cu Saşii de împreună şi adecă zice accorda:

«In saxonica autem natione censeantur 1400 portae; in hoc numero intellectis toto fundo regio: bonis ad arcem Törcs uti et ad rubram Turrim pertinentibus, sede Szeliste, sede Talmats, et bonis septem judicum et Cibiniensium et coronensium in albensi et de Küküllö comitatibus sitis».

Precum dară în registrele fiscale, arătate mai sus, aşa şi în accorda se supune censului de 1400 portae tot fundul regesc, şi adecă nu numai «fundus regius antiquus», dar şi «partes fundi regii incorporatae» şi încă excepţionalminte şi bunurile, ce le posedeà Sibiiul, Braşovul şi şepte judeţe în comitatul Albei şi Cetăţii de baltă, dar nu «cum jure nobilitarii», cum se vede din aprobate. Acì iarăşi se numeşte Seliştea şi Tălmaciul diplomatic «sedes» şi se deosebesc expres de bunurile şeptelor judeţe, ale Sibiiului et..., cari zăceau în comitat, până când celelalte părţi incorporate la scaunele săseşti se înţeleg sub «toto fundo regio».

Aşa se înţelege acoarda; aşa o au înţeles şi a. n. şepte judeţe în gravaminele lor dto. Weissenburg 20. August 1700.

P. 3, care sună; «gehört laut Contractus articulus 2. (Accoarda) zu der Uebertragung der sächsischen Portae totus fundus regius et omnia bona in Albensi et Küküllö comitatibus sita, wie viel aber dem fundo regio entrissen, und sowohl dieser

www.dacoromanica.ro

als auch die bona Volkany et Szektar nicht restituiret, zeigt der Augenschein und die Collation des effective besitzenden Standes, mit denen privilegialiter assignirten terminis fundi regii», în cari termini şi scaunul Seliştei şi Tălmaciu s'au cuprins şi se cuprind aci chiar Saşii împart ţinuturile numite în punctul 2 al acordei în două părţi, adecă 1. în «toto fundo regio», sub cari înţeleg şi scaunul Seliştei şi al Tălmaciului, şi 2. în pretinsele lor bunuri din comitatul Albei şi al Cetăţii de baltă.

Cumcă aşa se înţelege acoarda, dovedeşte indisputaver şi aceea, că regele Leopold şi naţiunea maghiară cu cea secuiă nu s'au învoit la cassarea Edict. 80 al aprobatelor, unde expres se numără scaunul Seliştei între fundurile regeşti.

Aşa numitele bunuri ale 7-lor judeţe în comitat, au fost mai ales comune săseşti. Russ, Nagy ės kis Ekelmező (Probstdorf), Balkats et Sitve, pe cari le-au ţinut cetatea Sibiiului din anul 1424, apoi posesiunile Kreutz, Messe, Clasdorf, Michelsberg, Földvár şi Colun, ca foste părţi ale Abatiei de Kertz, pe cari le-au ţinut Sibiiul din 1474, sub condiţiuni grele, etc. toate acestea bunuri resp. comune mai cu seamă săseşti, s'au încorporat la anul 1861 pe deplin cu scaunul Sibiiului, până când scaunele noastre, ca curate funduri regeşti s'au dismembrat dela acela în perioda lui Reichenstein!

Tot de aceasta natură a fost comuna Sasă Cisnădioara în scaunul Sibiiului, şi resp. comitatul Albei care totatunci s'a incorporat la Sibiu.

Şepte judeţe au pretins asemenea porţiuni posesionari şi în comunele foste grăniţiare, Orlát şi Sina. Însă prin rescriptul prea graţios din 17 Oct. 1781, prin care s'a întărit în merit sentinţa forului producţional, în procesul sibienilor cu fiscul, pentru desdaunarea din comunile numite s'a decis, cum urmează: «...quia conventus magistratus et totum publicum cibiniense de proprietate actionatorum portionum in Orlath et Sina sic dictis possessionibus existentium, et instituto militari applicatorum, non satis produxisse comperirentur, ideo intuitu earundem fiscum regium ab onore bonificationis simpliciter immunem et absolutam judicialiter declarari».

Şi cu toate acestea s'a dat şi promis şeptelor judeţe pe la 1861 despăgubiri pentru pământurile, ce au fost în posesiunea grăniţerilor din Orlat şi Sina.

www.dacoromanica.ro

Curând după acorde iarăş a venit şi scaunul Selişte sub oficialii săseşti (pareni-se după ce s'au mai îndreptat Saşii) după cari aşa s'a hotărît în statutul Cibinii din anul 1698 cap. VIII.: «Die Herrn Selister Richter sollen in dem Selister Stuhl Recht und Gerechtigkeit befördern, gute Ordnung in den Anlagen nach Proportion der Leute halten und auf alle Weise Sorge tragen, damit die Selister Stuhl, Dörfer und Leute conserviret bleiben mögen, benanntlich sich beiden supremis officialibus Raths holen.»

Aceşti supremi oficiali însă cu judicii scaunului din începutul secului al 18-lea au început şi mai mult a ne apăsà, ba cu neobosite încercări, a ajunge acolo, unde în secolul trecut nu au putut, adecă a ne aduce în stare iobagională. Ei au început a-şi inzecì venitele lor, «in sortem salarii», şi cele ce se plăteau în cousul Andreanului, d. e. din vama oilor au făcut o vamă pentru oi şi alta pentru miei (Schaf- und Lammermauth) şi altele.

Toate acestea lesne şi fără temere le-au putut face, dacă considerăm, că de pe la începutul secului al 18. toate cauzele Saşilor la guberniu le referà şi decideà consiliarul Sas (aşa se plânge Banffy în raportul său din 10 Martie 1704: «non agunt judicem in consilio et conferentia, verum procuratorem... officialis saxo tuetur et agit causam saxonam etc.»).

Încercările Saşilor asupra noastră încă nu au fost faptice, ci prin influinţa lor la guvernul ţărei numai ascunse, şi s'au manifestat mai ales într'acolo a aduce în conscripţiunile regnicolare, cele dese ale acestui secul, numirea de «bonum» şi «bonum septem judicum» despre pământurile noastre şi a-şi însuşì în acestea conscripţiuni unele şi altele prestaţiuni din comunele noastre, ba chiar şi pământuri, mai ales munţii, după cari speculau de atunci şepte judeţele, căci tocma de aceea metodă oamenii noştri nu ştiau nimica.

Aşa s'au făcut conscripţiunile din anii 1712 şi 1713, în cari îşi adscriu Saşii munţii (nervus rerum al locuitorilor) însă numai într'acolo, ca oficialii Saşi, cari se numeau «domni» ei arândase pe aceştia la locuitori, ceeace însă nu a fost drept, căci protocoalele teritoriale, întitulate: «protocolla cambionum, fassionum, mutuum etc... sedis Seliste» arată, că locuitorii au avut părţi de proprietate privată în munţi, care şi-o au vândut, schimbat, erezit etc. şi s'a trecut acolo ca la protocol fundual.

www.dacoromanica.ro

Însă acestea protocoale le purtau şi scriau judeţii scaunali şi le păstrau apoi la Sibiiu, lăsând pe loçuitori în cea mai bună credinţă.

Cu toate acestea însă Saşii nici cu conscripţiunea din 1712 nu au fost îndestulaţi. În anul 1721 şi 1722 s'a făcut o conscripţiune regnicolară mai mare, în cari d. e. comunele scaunului Selişte iarăşi s'au numit «pagi ex bonis septem judicum» (ceeace în acordă nu s'a zis) rămânând toate numai la numire, căci locuitorii sunt trecuţi acì ca «possessionati homines», apoi dreptul crâşmăritului e scris, ca un drept liber al fiecărui locuitor din comune, pentru a cărei escriere fiecare plăteà o taxă în cassa alodială a comunei. (Popinam habent liberam, unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini comunitati dare tenetur fl. 1; molas farinaceas privatae personae habent... decimas ex frumentis, nequidem ex ovibus vel agnellis dant, sed redimunt illas a dominis suis cibiniensibus (judii scaunali fl. 45... etiam ad vendendum ligna focalia sufficientia habent...») dreptul morăritului, ca un drept privat al locuitorilor, şi aceştia cu proprietate deplină în pământ, apoi toţi eliberaţi de tricessima (Marchio expociti non sunt). Pe lângă acestea însă totuş şi-au adscris Saşii vama veche dela oi şi porci, ca o zecimă, ce s'ar luà dela oi, miei şi alte soiuri de vite, apoi dela bucăţi; apoi şi-au introdus pentru judeţii scaunali, de cari se zice: «qui sunt procuratore instituti» un fel de taxă a. n. «taxam comissarialem», adscriindu-şi şi un fel de «teloniu».

Toate acestea au fost numai o grămădire a exacţiunilor în folosul oficialilor saşi, dela cari erau şi opriţi prin lege.

Din contră trebile scaunului erau ca şi mai înainte; şi despre comunele scaunului se zice: «administraverunt taxam comissarialem in manus domini Iacobi Szasz duobus dominis cibiniensibus, qui sunt procuratore constituti; ad sedem Szeliste omnia servitia et mandata praestabunt», prin urmare nu la Sibiiu.

Despre munţi şi păduri zice conscripţiunea: «tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. Habet, verum etc., sedes ista Szeliste 25 montes»...

În adevăr s'a şi aflat scaunul Seliştei în posesiunea acestor munţi, la număr 25 — ca şi scaunul Tălmaciului în munţii săi — în faptica posesiune până la an. 1766, când după înfi-

www.dacoromanica.ro

inţarea graniţei militare apoi s'au dat unii dintre munţi în folosirea grăniţerilor.

Devenind în timpurile acelea graniţa în ceartă între Austria şi România, s'au declarat din aceşti munţi ai scaunului Sălişte 13 munţi de ai Transilvaniei, şi aşa s'au numit «munţii revindicaţi» în anul 1766, şi s'au dat în folosirea grăniţerilor, cu acea condiţiune, că proprietarii lor de până aci, să primească o desdaunare amăsurată pentru ei fără a se numì şepte judeţe expres ca proprietari.

Fiind atunci întru toate scaunul Săliştei şi al Tălmaciului apăsat de jugul oficialilor săseşti şi reprezentaţi de ei, au întrevenit la predarea munţilor tot ei, arătând pe a. n. şepte judeţe de proprietarii munţilor.

Cu toate acestea, decurgând pertractările până în an. 1813, s'a decis, ca pretensiunile Saşilor asupra acestor munţi (dintre care 12 munţi nerevindecaţi, au rămas până astăzi la scaunul Săliştei) nu sunt documentate.

Totuşi la an. 1863 s'au predat acei 13 munţi ai scaunului Săliştei, fără nici un proces, fără nici un document, şi fără a se întrebà Săliştenii şi Tălmăcenii şi tot aşa şi munţii scaunului Tălmaciu, celor şepte judeţe şi universităţii săseşti, pe cea mai dreaptă şi ilegală cale, promiţându-se Saşilor încă şi enorme desdaunări pentru aceşti munţì din fundul statului!!

Incă şi în an. 1769 s'au constatat munţii de jure ca ai noştri, în care an Maria Terezia a demandat, a se dà reprezentanţilor scaunului Săliştei conscripţiunea din an. 1721—1722 «pro futura eorum cautela».

Şi aici în acest rescript al Reginei Maria Terezia se numesc aceşti reprezentanţi «providi judices et jurati» şi de scaun se zice:

«Sedi nostrae saxonicali cibiniensi ingremiata».

Saşii nici cu această conscripţiune nu au fost mulţumiţi, ci în an. 1727 au cerut dela rege, a se face o nouă conscriere a a. n. bunuri ale 7-lor judeţe, dieta din an. 1730 a respins această cerere dto, Cluj în 22 Iunie şi au declarat conscripţiunile din 1721 şi 1722 de valide şi legale.

In an. 1750, 1754 şi 1762 iarăşi se pregătiseră nişte conscripţiuni, prin stăruinţa Saşilor, mai ales cu ocaziunea regulaţiei a. n. Seebergiane în fundul regesc.

www.dacoromanica.ro

In an. 1766 însă s'a conces încă o conscriere pe cale legală, la care s'au ascultat şi locuitorii din scaunul Săliştei şi al Tălmaciului. Saşii însă s'au declarat cu totul nemulţumiţi cu această conscripţiune, din cauză, că locuitorii noştri nu au vrut a recunoaşte dreptul şi jurisdicţiunea dominală a şeptelor judeţe.

In faptă încă şi acum au trăit oamenii noştri aşa de liberi ca mai înainte, cu dreptul liber al regalelor lor (crâşmăritul, morăritul, măcelăritul etc.), şi cu deplina proprietate a munţilor, pădurilor şi câmpului, precum arată chiar conscripţiunile pretinse a. n. urbariale, dar mai ales protocoalele teritoriale şi divizionale ale scaunului Sălişte, de cari încă de timpuriu s'au îngrijit Saşii, a le luà în păstrarea lor, unde se află si astăzi, fără a ni-le extradà precum s'a demandat prin repeţite decrete aulice.

Aşa încă până la anul 1803 şi resp. 1811 a poses Săliştea în faptă exercitarea dreptului de crâşmărit, ceeace după art. novelariu VI din 1747, care dă «jus macelli et educilli» numai domnilor terestri, nu ar fi fost cu putinţă, când am fi fost noi iobagi.

Văzând însă Saşii, că pe cale legală şi deschisă nu-şi pot ajunge scopul, au pornit apoi după an. 1750 încoace cu cele mai stricăcioase măiestrii şi apoi cu acelea ne mai răpì drepturile şi pământul; în locul prea avuţilor judeţi scaunali, s'au exmis dela Sibiiu nişte amploiaţi în scaunul Săliştei sub nume de «spanus, provisor» etc. cu trabanţi ai magistratului sibian, cari au început a guvernà şi tractà cu mult mai aspru ca diregătorii curţilor domneşti din comitate.

Aceste încercări pe faţă au deşteptat pe poporul nostru, care mereu a strigat după ajutor la dicasteriele regeşti.

Incă la an. 1748 s'a văzut directoratul fiscal silit a pornì proces la forul producţional în contra Saşilor, şi a provocà la arătarea documentelor, pe a căror bază pretind ei domnia nobilitară.

Documentele însă tocmai aşa de puţin le-au produs la forul producţional, ca şi la dieta din 1651 şi sentinţa, pe care o au lungit-o Saşii nu s'a putut da în meritor, cum vom arătà mai jos.

Intr'acestea însă s'a făcut din partea regimului dispoziţiuni pentru regularea proventelor în fundul regesc, prin a. n. Re-

www.dacoromanica.ro

gulatio Seebergiana prin comisarul Seeberg, care s'a început de pe la an. 1750.

Această regulaţie între altele a delăturat toate taxele şi dările naturale, ce curgeau în pungile amploiaţilor până aci, şi a sistemizat pentru oficiali salare defipte. Taxele însă, ce se observau a se dà până atunci s'au regulat în folosul caselor alodiale ale comunelor, în tot fundul regesc.

Aşa şi în scaunul Săliştei, ceeace se ştie şi de acolo, că un decret gubernial din an. 1772 Nr. 4411 s'a publicat în scaunul Săliştei într'acolo: că toate beneficiile s'au regulat în folosul scaunului. Vre-un act din regulaţia Seebergiană însă până astăzi nu am putut căpătà dela Saşi.

In faptă însă Saşii şi după aceasta regulaţie au tras cu puterea taxe şi naturale de pe locuitorii scaunului Sălişte, pe aceea guvernul, la jalbele Săliştenilor, s'a văzut silit a exmite o comisiune investigătoare la Sălişte şi apoi în urma aceleia, prin un decret din 16 Nov. 1764 a demandà Saşilor, ca să nu cerce a aduce pe scaunul Săliştei în iobăgie.

Nici aceste mandate nu au ajutat nimic, căci Saşii se purtau, ca şi mai nainte, şi în fine răpiră pe rând pe Sălişteni de toate documentele ce le mai posedau. Văzând Săliştenii pericolul, au câştigat prin mari greutăţi, şi mai ales prin intervenţiunea directoratului fiscal rescriptul împărătesc din 8 Ian. 1771 dela Maria Terezia, prin care s'a orânduit şi s'a exmis o comisiune din gremiul tablei regeşti din M. Vásárhely la faţa locului, care să cerceteze jalbele Săliştenilor, şi să asculte martori şi aşa să compună un document scris despre drepturile şi beneficiile scaunului şi ale poporului.

Comisiunea a ascultat 231 martori parte din scaun, parte din vecinele comune săseşti Omlás şi Apoldul mare (Grosspold), parte din comuna Săcel, cari toţi chiar şi Saşi din Omlaş şi Apold unanimiter au dovedit şi întărit drepturile, posesiunile, mai ales în munţi şi beneficiile scaunului, tocmai aşa precum le-am arătat până aici, din cele mai vechi timpuri şi de cari se despoiase scaunul prin Saşi dela 1755 încoace, pe rând şi cu încetul.

Acest deliberat momentos pentru noi, s'a extradat apoi autentice scaunului Selişte de către reg. Maria Terezia cum zice: «jurium suorum uberiorem futuram ad cautelam».

www.dacoromanica.ro

În acest document se zice chiar după martorii din comunele săseşti: «villicus et jurati possessionis Nagy Apold in comitatu Albensi transilv. et sede Cibiniensi existentis», aşa şi de Omlas (Amlesch), apoi de Secel: «jurati pagenses possesionis Setsel, quae partim comitatui Albensi et sedi cibiniensi, partim vero soli comitatui praefato adjacet», prin care se adevereşte ceeace am arătat noi la început după numirea uzuată de «Comitatul Albei» de care se priveà tot fundul regesc ţiitor, aşa precum şi districtul Braşovului şi Făgăraşului se numeşte în documentele vechi, ca existente în comitatele Albei, de unde aşa dară nu se poate trage concluziunea, că scaunul Selişței, sau d. e. Apoldul şi Omlaşul nici astăzi nu s'ar ţineà de scaunul Sibiiului, cum fac Saşii, însă numai cu Seliştea şi Tălmaciul.

Prin rescriptul din 22 Iulie 1764 s'au croit comitatul Albei superioare, la care toate părţile curat iobăgeşti s'au tras, fără însă să se fi adăugat acolo şi scaunul Selişţei şi Tălmaciului.

Tot în anii 1771 şi 1772 a ajuns şi procesul pornit la 1748 în contra Saşilor de către dir. fiscal «ratione exerciti juris privati dominalis in sede Seliste» la pertractare.

Însă Saşii nu s'au lăsat în merit şi nu şi-au produs nici un document, care ar adeverì pretensiunile lor, ci au ridicat numai excepţiune în contra forului, pentru că Seliştea nu ar fi consemnată în registrele fiscale, ceeace însă luând lucrul strict, cum am arătat mai sus, nu a fost drept; dară totuş excepţiunea s'a întărit de for, care apoi nu s'a lăsat în meritul cauzei.

Aşa nu a putut nimenea vedeà documentele sau privilegiile Saşilor, nici Săliştenii sau Tălmăcenii, nici gubernul, nici vre-un for judiţial.

Ba de acestea nici că au avut Saşii, şi de aceea, văzând resistenţa oamenilor noştri, şi ajutorul directoratului fiscal, a pornit pe alt drum, de a-şi câştigà documente, şi adecă a-şi uzurpà contracte violente. Lăsăm să spună istoria faptelor pe scurt, despre aceasta procedură ne mai auzită.

În 7 Iulie 1774 a venit pe neaşteptate o comisiune din magistratul Sibiiului la Selişte cu asistenţia militară încuartirând foarte mulţi soldaţi pe la fruntaşii comunei. Comisarul Mich. Planz a strâns pe vre-o câţiva bătrâni cărora le-a aşternut un proiect de contract adus dela Sibiiu, în care se declară Seliştenii şi scaunul de formalii iobagi ai şeptelor judeţe, şi a pro-

www.dacoromanica.ro

vocat pe bătrâni a-l subscrie. Aceştia au refuzat provocarea şi şi-au rezervat a se înţelege cu tot scaunul despre cauza aceasta.

În 20 Iulie s'au înfăţişat antişti comunali cu mai mulţi fruntaşi la neaşteptata comisiune, unde au aflat o companie de soldaţi (din regimentul Plegri). Acì au declarat reprezentanţa scaunului cu solemnitate, că ei asemenea contracte iobagionale nu recunosc, ci pretind:

1. Să li se conceadă iarăş păzirea graniţei, precum o au avut.

2. Să li se conceadă iarăş a aveà juzii lor scaunali.

3. Să-şi răscumpere zecima iarăş în bani.

4. Să li se şteargă taxele de pe munţii lor, ce li s'a impus, şi numai o brânză dela fiecare stână să fie datori a dà la judeţii lor scaunali.

5. Ei nu vor face nimănui vre-un serviciu, fără numai regelui la Vizakna şi la Alba-Iulia, precum au fost dedaţi mai înainte.

Comisarul a chemat în cuartirul său pe vre-o 18—19 reprezentanţi, cu aceea, că aceste drepturi ale lor să se scrie pe un document şi să se subscrie. Acì însă au băgat pe aceşti bărbaţi în pivniţa (hypoclaustrum) unde i-au ţinut prinşi spre a-i duce la Sibiiu, sau a-i silì la subscrierea contractului adus din Sibiiu, iar soldaţii au îndepărtat poporul adunat la cuartir.

Simţind poporul pericol mare, a pretins eliberarea reprezentanţilor, iar miliţia a năvălit asupra lui, şi aşa s'a născut o luptă, în care 19—20 Selişteni s'au ucis de soldaţi.

Despre aceasta numai decât au făcut Saşii din Sibiiu alarmă mare în ţară, au arătat la guvern, că în Selişte s'ar fi resculat poporul asupra legeĭ şi a amploiaţilor, apoi a recurat o putere de miliţie de 3 compănii cu 2 tunuri (bellicis tormentis), cu cari s'a dus o comisiune guvernială, în frunte cu fostul pe atunci consilier guvernial sas, Michael Hutter la Selişte, însă după decretul guvern. din 12 Iulie 1774 numai de a cercetà, ce fel de rescoală este acolo (motum multitudinis sedare, tumultas refrenare, et corriphaeos exquuirere, custodiaeque tradere). Comisiunea cu miliţia a ocupat în 12 Iulie 1774 scaunul Seliştei, de unde fugise toţi bărbaţii de frică, aşa încât erau toate satele goale (omnes hos pagos omnibusque pene incolis suis vacuos comperisset) cum zice comisiunea. Comisiunea apoi a pus toate comunele în stare

www.dacoromanica.ro

de asediu şi a adus pe câţi bărbaţi i-a prins, tot pe câte unul înainte; mai încolo au vizitat în toate părţile şi tot ce au aflat le-au luat la sine, între acestea şi protocolul din 1771.

In 28 Iulie a şi sosit o deputaţiune din Sibiiu, care în scris a cerut iarăş supunerea locuitorilor sub iobagionatul şeptelor judeţe, plătirea zăcimilor şi taxelor restante şi prestare de robote iobăgeşti, precum şi aceea, că până când se vor supune locuitorii la toate astea, să rămână execuţiune militară pe ei.

Deşi comisiunea aceasta după sunetul suscitatului decret guvernial nu a avut drept, a se lăsà în astfel de pertractări; deşi guvernul temându-se poate de asemenea terorizări asupra poporului tocmai în 27 Iulie a demandat comisiunei, a se întoarce de grab îndărăpt («ordinandum dixisse regium gubernium, quatenus rebus juxta ejusdem inclitae comissionis relationem constitutis — că adecă nu e nici o răscoală — susceptam investigationem concludere, reliquisque objectis finitis eadem praelaudata, suum redditum accellerare studeat»);

totuş comisarul Hutter — fără respect la starea deplorabilă a poporului, şi la armata ce-i stà la spate — a incuviinţat pretensiunile Saşilor, şi a silit pe unii dintre bătrâni a subscrie sau poate fiind toate satele deşerte de bărbaţii lor fruntaşi, numai nume fictive au scris în contractul a. n. urbarial, compus de magistratul Sibiiului, în care se supun aceştia;

1. La plătirea unei taxe robotale de 1 fl. de fiecare pater familias. 2. La concederea crâşmăritului pe seama şeptelor judeţe, şi 3. la solvarea taxelor de pe munţi.

Acest a. n. contract, făcut în faţă a 3 centurii de miliţie şi două tunuri, fiind comunele deşerte de bărbaţii ei reprezentanţi, şi numai singur acest contract, a servit până astăzi de unica bază a pretensiunilor şeptelor judeţe în scaunul Seliştei.

De altminterea chiar Saşii mărturisesc în reprezentanţa lor din 28 Iulie 1774, din Sibiiu (care e subscrisă şi de Andreas Welter judex regius Szelistensis) şi-şi motivează pretensiunile lor aşa:

«Quia hae possessiones (sedis Seliste) Sedi Cibiniensi sunt ingremiatae quoad jurisdictionem et contributionem, et consequentur huius sedis incolae haud secus ac relinqui ad sedem Cibiniensem pertinentes pagi: ad onera civitatis et sedis comunia, juxta ordinem, suaque mensura et proportione cocurrent.»

www.dacoromanica.ro

Toate acestea zise, despre originea fatalului contract urbarial se văzù din protocolul comisiunei guverniale, şi din faziunile martorilor luaţi în acel protocol sub Nr. 1768 ex 1774.

Magistratul Sibiiului şi universitatea Sasă mult timp nu au făcut însă întrebuinţare de acest contract, căci numai decât după ducerea comisiunei şi a miliţiei, s'au strâns toţi fugiţii reprezentanţi (primarii şi juraţii) ai scaunului în Selişte, şi-au ales 2 deputaţi, pe cari i-au provăzut cu plenipotenţii legale, şi i-au împuternicit, ca să dea un protest solemn la capitlul Belgradului, ca «locus credibile», în contra acestui contract, şi tuturor asemenea contracte ascunse, ce s'ar fi făcut în numele scaunului, şi în contra tuturor violenţelor şi terorismelor şeptelor judeţe.

Aceşti deputaţi însă fură în tot locul persecutaţi de cătră Saşi, şi pe un timp scăpară numai sub scutul oficianţilor regeşti dela salinele din Vizakna.

Temându-se Saşii de protest au încercat a-şi uzurpà la 1776 alt contract urbarial prinzând la zile însemnate pe mai mulţi locuitori din scaunul Seliştei la Sibiiu şi silindu-i în temniţe la subscrierea altui contract de robote.

De abià la 1777 au putut pretinşii deputaţi ai scaunului a ajunge şi a da protestul la Alba-Iulia, care de o parte cuprinde o icoană destul de clară despre cele zise, iar de altă parte nimiceşte de jure pretinsele contracte urbariale cu totul şi aşa sună: «Nos Capitulum Catedralis Ecclesiae Albae etc... quod libertini Aleman Nan et Ioanes Barzan ex Szelistye, tamquam pagorum Szelistye, Tilisca, Vale, Sibiel, Kakova et Gales, comitatui Albensi et sedi Szelystiensi adnumeratorum legitime constituti Plenipotentiarii, ratione officii plenipotentiariatus penes exhibitas et in specie productas litteras suas plenipotentiales, coram nobis personaliter constituti, per modum et formam solemnis Protestantionis Reclamationis, Revocationis et contradictionis, vivarum vocum suarum oraculis declaraverint: Qualiter inclitus Magistratus cittis Cibiniensis, in annis recenter praeteritis, universos dictorum ut supra pagorum Sedem Selistiensem constituentium incolas et inhabitatores Valachos, e statuo et conditione libertinali, in quo et illi et illorum praedecessores, tamquam fundi regii incolae hactenus perstiterunt pedetentim dejicere jobagionalique jugo in perpetuum subjicere niteretur, et hoc fine ad pendendam taxam annualem a capite cuiuslibet

www.dacoromanica.ro

individui duorum fl. inducere cohortari, ac demum his non profficientibus minis etiam et in arestantionibus perficere intendisset, taliterque nonnullos quidem duos tresque ex Seliste cum praefato Magistratu cointelligentes et ad id variis pollicitationibus persuasos, ut sponte, reliquos tamen omnes partim metu et caminationibus, partim incarcerationibus et incaptivationibus, et quidem e publicis viis intercipi taliterque confertas obligatarias, vi et metu subscribere, vel illiterata manu sub scribere signare coacti fuissent, quin imo complures eorum absentes, nescios nihilque tale quidquam opinari vel metuere volentes, ad Cathalogum semet (prout nominant) sponte ac deliberata voluntate obligantium intulisset, inscripsisset ac praejudiciose instruisset, et superinde solemnes quoque Litteras adhibitis etiam extraneis regiis procurasset, taliterque, eos, ad statum et conditionem reliquorum Jobagyonum suis dominis terrestribus subiectorum conformes efficere voluisset, et virtute illius modi Litterarum ad solvendam istam taxam adstringeret et compelleret etiam de praesenti, cum damno, jactura ac praejuditio antiquae eorum libertatis manifestae.

Unde antelati praedictorum pagorum Plenipotentiarii, ratione officii plenipotantiari huius modi obligationii qualitercumque demum contractae solemniter contradicunt et reclamant et eas tamquam vi et metu extorsas revocant, Litterasque superinde fasionales seu contractuales qualitercumque et sub quibuscunque formulis et clausulis confectas, tamquam contra leges et antiquum eorum statum libertinalem emanatas, aliasque iam secutas vel a modo deinceps subsequendas, ad stabilendum neo usurpati coepti juris terestralis adhibitas cautelas cassarunt, anihilarunt, viribusque destitutas ac in judicio non valituras, exhibentibusque nocituras pronuntiarunt publice et manifeste.

Harum nostrarum capitularis et autentici sigilli nostri munimine roboratorum vigore et testimonio literarum mediante datum feria quarta proxima post dominicam invocabit. Anno 1777 etc...»

(Noi Capitlul Ecleziei catedrale a Albei... etc. ca libertinii Alaman Nanu şi Ioane Barzanu din Săliste, ca plenipotenţiari constituiţi pe baze legale, ai comunelor Sălişte, Tilişca, Vale şi Sibiel, Cacova şi Galeş, ce se ţin de comitatul Albei şi de scaunul Săliştei, în înţelesul datoriei luate asupra-şi ca pleni-

www.dacoromanica.ro

potenţiari, pe lângă literile lor prenipotenţiale scoase şi anume produse, au declarat verbal că vocea lor înaintea noastră în mod şi formă de solemnă protestaţiune, revocaţiune şi contradicţiune: cum inclitul magistrat al cetăţii Sibiiului în anii trecuţi de curând, se nizuì a doborî din statul şi condiţiunea libertinală, în care s'a aflat ei şi precedesorii lor, ca locuitori ai fundului regesc şi a supune jugului iobagional pentru totdeauna pe toţi locuitorii (incolas et inhabitatores) Români (valachos) şi spre scopul acesta au silit la plătirea unei taxe anuale de doi floreni de capul unui individ, care văzând că cu ameninţări nu se poate strânge s'au silit a o realizà şi cu arestaţiuni. Asemenea unii, doi sau trei din Sălişte înţeleşi cu zisul magistrat şi aduşi cu mijloace seducătoare acolo, încât ei ca de sine, ceialalţi însă toţi, parte de frică şi de asprime, parte prin încarcerări şi robie, şi încă luaţi de pe stradele publice fură constrânşi cu puterea şi de frică a subscrie, sau pentru aceia cari nu ştiau scrie a subsemnà, atari hârtii de obligaţiuni. Tot aşa a pus (magistratul) pe mai mulţi dintre cei absenţi şi fără de a ştii ceva să se teamă, sau să se învoiască, în catalog, ca cum de sine şi după voia lor hotărîtă s'ar fi obligat şi i-au instruat în mod prejudiţios şi peste acestea au procurat şi vreo câteva litere solemne dela regeştii externi. In acest mod a vrut (magistratul) a-i aduce la starea şi condiţiunea celorlalţi iobagi supuşi domnilor lor pământeşti. In virtutea unor asemenea litere constrâng de prezent la esolvarea acestei taxe cu dauna, vătămarea şi prejudiţiul libertăţilor lor vechi şi manifeste.

De aceea plenipotenţiarii înainte menţionaţi ai satelor sus zise, în puterea oficiului plenipotenţiar, contrazic şi reclamă solemne contra acestei obligaţiuni adunate cum s'a putut, şi a revocà ca pe una care e stoarsă cu puterea şi de frică, şi peste aceasta literele fasionale sau contractuale, oricum făcute şi prevăzute cu orice formule şi clauzule, le-au cassat şi nimicit, fiind în contra legilor şi stărei lor antice libertinale. Tot aşa se cassară alte cautele deja urmate şi de nou urmânde spre stabilirea dreptului de nou usurpat şi din toate puterile le pronunţară de destituite şi fără de valoare şi vătămătoare...

Intărirea şi atestarea acestora o mijlocim prin sigilul nostru autentic capitular în datul feriei a patra cea mai aproape de Dumineca invocabit. (Anul 1777 etc.).

www.dacoromanica.ro

Acest protest, pe care abià în timpurile mai recente l-au putut căpătà Săliştenii din arhivul capitalului vorbeşte şi ilustrează destul terorismul Saşilor, şi face preatinsele contracte invalide.

Nefiind însă acest protest cunoscut, gubernul a privit contractul din 1774, ce i s'a raportat de comisarul şi consiliarul gubern. Hutter, de legal.

Impăratul Iosif II. însă pătruns fiind de dreptate şi necruţându-şi osteneala, de a primì la mâna maiestatică şi a studià jalbele noastre, cunoscând el apoi din destul incursele Saşilor, a demandat directoratului fiscal, ca să revindece toate provinciile regale, ce erau ocupate fără de lege din partea Saşilor.

Aşanumitele şepte judeţe ale naţiunii săseşti, fiind acum mai tare ca totdeauna înteţite, s'au provocat la documentul pentru apărarea pretensiunilor, în scaunul Săliştei şi al Tălmaciului şi în celelalte părţi, ce şi le-au supus lor.

Intr'aceea, pănă când se vor descurcà aceste procese, acum de nou pornite asupra Saşilor, şi până când se vor regulà referinţele în fundul regesc, care regulaţii se şi începuseră, au propus cancelaria aulică, ca să rămână ad interim statul quo în scaunul Săliştei şi al Tălmaciului. La aceasta a decis împăratul Iosif următoarele:

«Ich genehmige einstweilen das Einrathen der Hofkanzlei, jedoch hat sie sich nicht mit leeren Worten abspeisen zu lassen, so das sächsische Sistem ist bis jetzt gewesen, sondern auf Befolgung und wirkliche Regulirung dieser Güter zu dringen». — «...Prin un mandat prea înalt s'au provocat apoi şepte judeţe săseşti, ca să-şi producă toate documentele prin cari vor a-şi sprijinì pretinsele lor drepturi dominale.

Siliţi au aşternut ei gubernului nişte documente în copie, cari s'au comunicat directoratului fiscal spre a le asemănà cu originalele şi apoi a-şi da părerea despre ele.

Noi ne restrângem aşadară aici a reproduce numai părerea directoratului fiscal sub directorul Josephus Gál, observând, că Saşii nici la conscripţiunile urbariale din secolul XVIII dară nici la contractele urbariale din 1774 şi 1776, încât atinge scaunul Săliştei, nu s'au provocat de astădată, sau nu au cutezat a se provocà.

Directoratul fiscal, care mai întâiu singur a fost norocos a vedeà fatalele documente în raportul său din 14 Noemvrie

www.dacoromanica.ro

1784 (N. R. Gruber: 1146 ex. 1788) zice: Primo intuitu sedis Selisce producit magistratus Cibiniensis binas litteras Mathiae regis, priores statuarias de anno 1472, posteriores novas donationales de anno 1483. Jam ambae sonant de colatione possessionis Omlas, unde unam decimarum quartam hodie quoque Magistratus cibiniensis in rationem nosocomii ejactis percipit. Ego tenore illarum nihil amplius praetendendum Magistratum, eo minus ad sedem Seliste (cujus nulla in iisdem habetur mentio) ullam evencire proprietatis competentiam, sed neque producto fori productionalis deliberato, in causa fisci contra praetendenteum Magistratum, ratione bonorum Selistensium anno 1772 latum; siquidem deliberatum illud non sit meritorium, sed ad simplicem dumtaxat, absque ulla documentorum productione, obmotam contra forum exceptionem latum; neque e serie huius processus ulla ad sedem Seliste competentia pretendentis Magistratus aliunde erui potest, quam ex solo illegalis possessorii praehabiti praecario usu. Usus autem simplex neque legi aut privilegiis postcriticum anum epochalem 1558 nixus, utcunque diuturnus, nullam eidem legalem tribuere potestatem, ex eo quod ex aprob. constit. p. 5 ad 80 pateat: Seliste sedem ad fundum regium indisputabiliter pertinere in fundo regio autem juxta Vladislai II. regis decret. 7 art. 2 natura sua inabalienabile, sensu aprob. const. p. II tit. 1 ar. 3 § 9 recuperabili sensu aprob. const. II tit. 8 art. 1 in verbis praescriptio: «az ilyen jószágokban és proventusban nem admittáltatván» nulla concipi potest praescriptio, prout iteratae dicisiones quoque regiae signanter in causa fisci regii ratione Glımboca etc. ratione decimarum contra Magistratum Cibıniensem mota luculenter testarentur.

II. Intuitu domini Talmats et eo spectantium pagorum Nagy és Kis Talmáts etc. producit Magistratus sententionales quasdam litteras de anno 1650...

Sed alioquin etiam sententionales hae anni 1650 productae in causa fiscii supracitata, ratione praetensae bonificationıs proportione Racovitzensi per jactos septem Judices, privilegialibus divi regis Ladislai de anno 1453 emanatis sat superque infringuntur et invalidantur, tenore horum privilegialium clare evincitur, castra regalia: Talmats, Lottárvár, ad turim Veres Torony, nec non oppidum Talmats et possessionis Kis Talmats, Boitza, Racovitza, Porcesci etc. ad ipsa castra ina-

www.dacoromanica.ro

balienabiliter spectantes septem sedibus saxonicalibus taliter et eodem modo incorporata fuisse, ut pro rege et sacra regni corona eisdem septem sedium saxonicalium oficiales et incolae bona illa ita gubernarent, tenerent,' et posiderent pro ut tenent et gubernant sub regis et coronae nomine civitates, oppida, et villas, in terris dictarum sedium existentes. Ergo sicut ad civitates, oppida et villas in terris regalibus, velut sensu decretit tripart, et aprob. const. peculia regia, jus proprietatis, nulla lege, vel valido privilegio pretendi per Magistratus potest, ita neque ad praedicta bona velut fundum regium quem jure inquilinari, juxta radicale etiam Andreanum privilegium incolunt, sedemque Talmats per incorporationem eandem inabalienabilitatis naturam induentem; et priorem paris inabalienabilitatis naturam quo castrum regale retinetem, magistratus Cibiniensis praetensionem formare ulla ratione valet, cum sequenter sedes Talmats modo praevio fundo regio incorporata contra interdictum praeciteti Vladislayani generalis Decreti, naturamque inabalienabilitas tundi regii et prejudicum juris regalis a fiscalitate absoluta esse haud dignoscitur. Sequenter sententionales hae, etiamsi per impossibile Magistratui opitulari ac aliquid videri possent, rationibus tamen ex praeviis, absque aliorum originalium Documentorum productione suffragari nihilominus possunt».

Incât despre scaunul Săliştei — dacă ar fi existat vreo donaţiune a acestuia de pe an. 1472 — întrebăm, cum a putut să se facă atunci o constituţie gremială, ca cea din an. 1885? pentru ce nu au produs Saşii în seçolul al 17 la dieta din an. 1651 această donaţie, sau la forul producţional în anul 1772?

Pentru ce s'au încercat ei în tot decursul secolului al 18 a vârî în repeţitele conscripţiuni numiri de bona septem judicum — pentru ce conţin acestea libertăţile scaunului? pentru ce au sforţat ei cu armele contractul urbarial la an. 1774?! — apoi, dacă posesiunea Omlaş le-a fost donată Saşilor, — de ce o au privit la toţi timpii până astăzi ca pe o comună liberă în fundul regesc, iar pe scaunul Săliştei şi pe alţi Români au cercat a-i aduce în iobăgie? Chiar şi acea donaţiune — donatio nova — a posesiunei Omlaş (nu însă a ţării, provinciei sau districtului Omlaş) e ca o donaţie privată foarte dubie, căci prin decretul lui Mathia din an. 1467 provincia Omlaş aşadară şi posesiunea Omlaş s'a declarat de neînstrăinaveră dela coroană.

www.dacoromanica.ro

Directoratul fiscal încă şi-a exprimat dubietăţile sale foarte fundate prin legi asupra pretinsei a. n. donaţiuni, căci cum a putut donà Mathia regele castelului Omlaş în a. 1472, — până când el singur prin decretul din an. 1468 a declarat asemenea castre pro utilitate regni.

Regele Mathia din contră a revocat mai multe donaţiuni; aşa zice în al 27 art. al decretului din an. 1471: «quod bona post coronationem nostram per quempiam ocupata infraricesimum diem remitentur»; şi în decretul său al 4 din an. 1478 art 8 «item pro possessionibus bonis ocupatis, sive per donationem regiam, sive alio modo comissis possunt fieri contra ocupatores, breves evocationes et procedatur contra eos juxta regni consuetudinem». Dacă ar fi dat şi donat Mathia Omlaşul în an. 1483 în posesiunea şeptelor judeţe, cum dară de însuşi arătat-a reambulaţia din an 1486 între fundul regesc et comitatele Albei, tot Mathia se numeşte Omlaşul bun săsesc donator etc., ci numai «castrum şi possessio nostra regalis»?

Dacă ar fi fost documentul Saşilor din 1453 o nouă donaţiune, cum afirmează Saşii zicând: că pe cea în an. 1472 o ar fi pierdut pe drum venind dela Buda; — apoi una ca aceasta numai atunci ar fi avut valoare după decretul al II a lui Mathia din an. 1464 art. 20, când pretendenţii ar fi comprobat prin vecini şi prin atestat al nobililor comprovinciali, cumcă ei şi predecesorii lor s'au aflat şi au stat în pacifica posesiune a bunului, după care a sunat donaţiunea pierdută; — iar aceste condiţiuni nu sunt.

Mai în urmă demandă expres regele Vladislau în decretu lal 3 din an. 1498 art. 10: «quod ocupationes castrorum castelorum, possessionum et jurium possessionarium, quae sub nomine Majestatis suae aut Mathiae aut post mortem ejus dem per nonullos factae sunt, omnino remittuntur sub nota perpetuae infidelitatis».

Poate fi, că Saşii, temându-se de asemenea pedepse, pentru illegalele lor ocupări de provinţe regale, cu ocaziunea creărei acordei «trium nationum» din an. 1692, între celelalte, au cerut şi ştergerea art. 1 tit. 13 cart. 3 din compilatele constituţiuni, la care însă gubernatorul Georgius Banffy a hotărît: «domini saxones in casibus notam infidelitatis concernentibus, secundum leges, hactenus observatas, in dieta, eorum statibus universis judicentur», ceeace apoi şi regele Leopold a întărit.

www.dacoromanica.ro

Încât pentru scaunul Tălmaciului, tot acelea premise argumente se pot aduce, şi încă următoarele descoperiri.

Şepte judeţe şi în privinţa acestui scaun se bazează pretensiunile sale dominale pe o donaţiune regească şi adecă dela regele Vladislau din anul 1453.

Nu ştim dacă a văzut cineva vre-o donaţiune a scaunului Tălmaciului dela Vladislau din anul 1453; noi nu am văzut nici una ba nici că s'au fost produs de 7 judeţe vre-o donaţiune din 1453 până în seculul prezent, precum se vede şi din cele mai sus zise.

Atât a fost însă cunoscut în genere, şi la înaltul regim cumcă în privinţa scaunului Tălmaciu au existat numai sus citatul decret al regelui Vladislau din anul 1453, prin care s'a incorporat teritorul regesc al Sibiiului pentru mai bună apărarea şi întărirea graniţei tot cu asemenea drepturi, precum Saşii, în înţelesul decretelor regeşti şi regnicolare de pe acel timp.

Acest decret poartă datul «Posonii secundo die purificationis b. Mariae virginis anno 1453», şi este dat în înţelesul decretului tot acelui rege cu datul: «Posonii in festo beatae Dorotheae virginis et martiris» (V. Corpus juris Ungar), în care art. I. jură regele:

«Quod rex juramentum deponet. § 2 et quod metas regni hungarici non alienabit sed pro posse defendet et alienata recuperabit».

De unde se vede că teritorul regal al Tălmaciului, care cuprinde în sine cea mai momentoasă graniţă a ţărei (Turnuroşiu) nu puteà fi donat, sub jurământul regelui.

Iată însă, în procesul scaunului Tălmaciu, pornit asupra 7-lor judeţe de nou, în secolul prezent, şi adecă la Nr. aulic 1962 din anul 1825 produc 7 judeţe, ca pe un deus ex machina o donaţiune despre Tălmaciu, tot dela regele Vladislau din anul 1453 cu datul: «Viennae feria sexta proxima post festum beati Mathaei apostoli», carea până la acest timp, nu a mai văzut lumina lumii. Aceasta aşanumită donaţiune care se vede a fi schimonosită din textul decretului de incorporare şi apoi falsificată în formă de donaţiune sună:

Copia sub Nr. Aul 1962. anno 1828.

«Ladislaus Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae et Croatiae Rex, Austriae et Styriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc.

www.dacoromanica.ro

fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Transylvaniae salutem et gratiam.

Cum Nos pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum Saxonum septem sedium, partium nostrarum Transylvanicarum Castrum Nostrum Regale Talmatsch vocatum in Comitatu Albensi earumque partium Transylvanicarum situm cum turri Veres Torony, tributoque inibi exibi solito, ac Castro Lathorvár vocatum, necnon oppido similiter Talmatsch, villisque et possessionibus Kis-Talmátsch, Boitza, Plopi, Porcesd, utroque Sebes, ac Praedio Creutzenfeldth appellato, necnon medietate villae Reuche nuncupatae, similiter in Comitatu Albensi existentis, aliis etiam cunctis villis, et juribus possessionariis ad praedictum Castrum de jure spectantibus, ipsiusque earundem utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet ad praefatas septem sedes Nostras saxonicales, in perpetuum et irrevocabiliter anneximus et eisdem septem sedibus incorporaverimus; et quod saxones earundem septem sedium praesentes et futuri hujusmodi, castra, turim, et pro sacra Nostra corona teneant et gubernent; sicut tenent Civitates, oppida et villas in terris dictarum septem sedium existentes. Velimusque praefatos Saxones Nostros inipsos et earundem Dominium per Nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmiter praecipimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Stephanus vel Ladislaus Huzyntelke, aut Joanes Syn, Ladislaus de Kerék seu Georgius Tobiassy, sive Michael de Almás neve Laurentius, seu Tomas Boltya, aliis absentibus homo Noster per Nos de Curia nostra de Regia ad id specialiter deputatus ad facies praedictas castrorum, ac turris, villarumque et pertinentiarum earundem vicinis et comitaneis et praesentibus accedentes introducerit, praefatos saxones in dominium ipsorum et earundem statuatur, eadem et ipsas eisdem promisso jure perpetuo et irevocabiliter possidentum, si non fuerit contradictum, contradictores vero, si qui fuerint, evocet ipsos contra annotatos Nostros saxones in praesenti Vojvodae dictarum partium Nostrarum Transylvanicarum ad terminum competentium: ratione contradictionis earundem reddituri, et post haec, hujusmodi introductionis et statutionis seriem. Cum contra dictos et evocatos, si qui fuerint vicinorumque et commetaneos, qui praemissae statutioni intererint nominibus termi-

www.dacoromanica.ro

noque assignato, praefato Vojvodae more solito rescribatur. Datum Vienae Feria sexta proxima post festum beati Mathaei apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Anno 1453».

Cine nu poate vedeà falsificarea de documente aici care se pedepseà aspru cu nota infidelităţii după decretul lui Mathia decr. I. din anul 1462 art. III. § 2 (Corp. jur. Ung.): «qui concernunt notam infidelitatis:

Item, qui conficit falsas literas, et eis evidenter utitur in judicio», şi alte multe asemenea decrete!

Faţă cu argumentele, decretele regeşti şi faptele aduse până aici înainte, cine poate crede, că produsa donaţiune de către 7 judeţe, ar fi validă şi adevărată, iar nu falsă?

De ce nu o au produs pe aceasta mai înainte de secului al 19-lea? Cum se poate ca regele Ladislau să-şi fi călcat jurământul său depus înaintea conventului regnicolar şi a patriei, pentru a face nescari servicii Saşilor din Ardeal?

Cum se poate să fi donat Ladislau Tălmaciul şi Mathia Selişţea, celor 7 judeţe cu aproape la 30.000 iobagi, până când nici cei mai mari nobili ai Ungariei şi Transilvaniei nu au poses atâţi iobagi?, şi până când chiar regele nu a putut donà cuiva mai mulţi, ca o sută iobagi (v. decret I. majus a lui Vladislau II. din anul 1492 art. 9 §. din Corp. jur Ung.)!

Şi cu astfel de documente falsificate au uzurpat cele şepte judeţe dreptul domnesc asupra alor 30 mii de oameni liberi, silindu-se a-i aruncà în iobăgie, le-au luat taxe de pe capete, le-au luat munţii şi pădurile, le-au luat regalele şi toate veniturile etc. etc.! Nu e oare aceasta o nedreptate strigătoare la cer! mai poate-se oare subscrie astfel de nelegiuire în regatul Ungariei?!

Din cele comprobate urmează, că nici Selişţea nici Tălmaciul ba nici Omlaşul, pe care de mult l-au privit şi l-au ţinut şepte judeţe de liber, nu a putut fi posesiunea Saşilor sub titlul de donaţiune.

Mai observăm acì şi aceea, că acest document despre a. n. donaţiune a Omlaşului se află reprodus în diferite locuri cu deosebit cuprins.

In urma rescriptului împărătesc din 3 Iulie 1784, până când se vor decide finalmente pretinsele procese, scaunele noastre

www.dacoromanica.ro

filiali, s'au dat sub administrațiunea camerală; tot în acest an s'a disolvat resp. s'a sistat universitatea săsască prin mandat mai înalt, iar scaunele noastre aşteptau mântuirea lor de apăsările Saşilor, şi acestea aşteptări erau foarte bazate pe starea lucrului şi pe drepturile lor, precum arată raportul directoratului fiscal dto. Vásárhely 19 Febr. 1792 şi 9 Febr. 1793, apoi concluzul din şedința reg. tesaurariat din 5 Aprile 1793, în cari promite Wolfgang Bánffy, Ladislau St. Pal etc. cele mai prosperitoare rezultate pentru scaunele noastre al Seliştei şi Tălmaciului.

Cu moartea împăratului Iosif şi schimbarea treburilor însă toate speranțele scaunelor noastre s'au întors în contrar, căci încă în 30 Dec. 1793 aşterne comesul săsesc de atunci, baronul de Bruckenthal un operat al universității săseşti întitulat: «Vorschlag zur künftigen Einrichtung der Herrschaft Seliste, welche im Grossfurstenthum Siebenbürgen von den 7 Richtern der sächsischen Nation jure nobilitari besessen wird», până când toate lucrările procesuale de până acum şi operatele directoratului fiscal fură la Viena cu totul delăturate şi poate şi ascunse.

Titlul operatului lui Bruckenthal zice destul; cuprinsul e pe scurt următorul: cumcă «conscripțiunea din anul 1766 nu se poate luà de bază regulărei scaunului Selişței, pentru că locuitorii acesteia nu au vrut acolo a se recunoaşte de iobagii şeptelor județe; deşi însă aceşti locuitori nu au prestat servicii, ca iobagii nobilitari prin comitate, ci numai oficianților lor, «in partem salarii», cari servicii în anul 1753 s'au delăturat, totuş ei au plătit la 7 județe taxe de pământ, fiindcă însă aceşti locuitori mai departe nici odată nu au vrut să ştie şi să recunoască obligămentele lor din contractul urbarial, ce s'a încheiat în anul 1774 prin intervențiunea unui comisar guvernial, şi prin aceasta ei singuri au rupt acest contract, aşa şi şepte județe, se crede a nu mai fi obligate, a se ținea şi din partea lor de acel contract».

De aceea face Bruckenthal în numele universității săseşti propozițiunile următoare: «Să se introducă în scaunul Selişței, taxe robotale de fiecare cap; să se încaseze taxele restante de această natură; munții cari 25 să țin de acest dominiu («die Gebirge deren 25 zu dieser Herrschaft gehören») şi dintre cari în anul 1786 s'a dat 13 institutului grănițer militar creat în anul 1762, să se predeà iară şeptelor județe, precum şi regalele crâşmăritului, morăritului, vânatului şi pescăritului

www.dacoromanica.ro

etc.; — mai departe zicé, că în Selişte să se aşeze un for dominal şi o curie dominală sau provizorială, sub un provizor iar jurisdicţiunea aceasta (jus dicendi) dându-se dominiul în arândă, să se atribue arândaşului, iar apelaţiunea de aci să meargă la un inspector denumit, care să-şi primească instrucţiunile lui din Sibiiu; dominiul mai întâi să se deà în arândă, dela care însă oficianţii săseşti şi alţi servitori Saşi, să nu fie eschişi, căci aceştia sunt avuţi şi fac concurenţă. Organizaţiunea aceasta însă aşa să se întroducă: să se staţioneze în scaunul Seliştei pe mai mulţi ani câte un escadron de cavalerie, şi sub asistenţa miliţiei, apoi să publice doi comisari guverniali în toate comunele, la mandatul preaînalt, ordinea treburilor nouă, să se facă o conscripţiune de taxe etc. Insă cu întrevenirea inspectorelui, provizorului şi raţioţinistului Sas etc.... în fine să se încasseze o restanţă de taxe de 100.877 fl.»

Fiind locuitorii scaunului pe la începutul secolului de faţă lipsiţi de tot ajutorul şi despoiaţi de averi, apoi înfricoşaţi, prin terorismele cele multe ale Saşilor şi aduşi în cea mai mare disordine, a trebuit să se uite cu uimire cum se întroduceà în scaunul lor tocmai asemenea instituţiuni precum le-a propus universitatea săsască şi Bruckenthal.

Ei aşteptau însă că dacă nu au văzut nici un rezultat al legalelor şi patrioticelor lucrări ale directoratului fiscal, de care rezultat numai comuna română Reşinari s'a putut bucurà, să fie tractaţi barem după normele regulative, ce eşise pe acest timp pentru întregul fund regesc; şi în adevăr, guvernul la mai multe ocaziuni i-au tractat după aşanumitele puncte regulative.

Saşii se văd a se fi speriat de rescriptul împărătesc din anul 1786 pentru Reşinari, unde zice Maj. Sa cătră Saşi: «Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque eiusdem incolis elargitis privilegiis multum recessisse, dum incolas pagi Resinarii variis taxis et praestationibus subjiciendos, consequenter in statum colonicalem relinquendos judicastis; quum proinde fundi regii ea sit natura, ut incolae ejus neminem praeter principem dominum terestrem agnoscant, imo... deliberatum vestrum emendandum ac pagum Resinari pro libero pago regali declarandum duximus etc.»

Căci Saşii pe la anul 1803 iarăş cu puterea şi cu miliţia au început a întroduce arânzi, provizori, taxe etc. în scaunul Se-

8*

www.dacoromanica.ro

liştei, provocându-se acum iarăş la contractul din anul 1774, pe care Selıştenii de abià la anul 1811 l-au putut căpătà în copie înaintea ochilor.

La jalbele cele multe însă ale scaunului s'a hotărît prin un decret aulic din anul 1803 ca să li se deà Seliştenilor, spre apărarea drepturilor lor, asistenţa fiscală, iar până la finirea şi deciderea acestor certe, să rămână provizorialmente contractul din anul 1774 ca o normă provızoră, — aşa şi un alt decret aulic din anul 1806.

Protestul Seliştenilor suscitat în contra acestui contract, încă nu erà cunoscut.

Şepte judeţe săseşti însă au trecut peste acest contract şi au întrodus via facti ordinea aşa, precum sună operatul lui Bruckenthal.

Arândaşii provizorii şi dorobanţii lor au dominat, au jefuit şi au tractat pe locuitori mai rău decât publicanii romånilor şi Vandalii, şi au produs iarăş lupte cu moarte, ca la anul 1774.

De abià a succes unei deputaţiuni a scaunului a ajunge la persoana Maj. Sale în Viena cu suplicele scaunului asupra acestor tractamente, şi cu rugare, că barem de tirăniile a acestor arândaşi provizori şi dorobanţi săseşti, să fie prin preaînalta graţie mântuiţi, în urma căreia apoi în anii 1814 şi 1815 s'au trimis o comisiune învestigătoare, a cărei protocoale voluminoase dovedesc destul starea cea tristă a scaunului. In urma acestei investigaţiuni — însă numai asupra atinselor tractamente — a eşit un rescript maiestatic din 25 August 1827, în care se constatează: ca la astfel de robote nici chiar coloni adevăraţi nu erau supuşi («quod haec obligatio nec colonis urbariali tractamento obnoxiis, citra imputationem in robotas imponi possit»). Durere însă, că aceasta comisiune a fost imputernicită a cercetà numai pretinsele asupreli speciale, iar nu şi drepturile scaunului, de aceea şi decretul preaînalt lasă cestiunea din urmă — ca şi decretul din 1806 — in suspenso, zicând: «ut interea, donec incolae praetensam suam libertatem via juris penes atributam ipsis fiscalem assistentiam comprobare et legitimare quiverint, juxta eandem conventionem (contractus privatus anni 1774) tractentur,...» Locuitorii noştri au fost pe de altă parte răpıţi şi lipsiţi de documentele lor, de a-şi puteà căutà drepturile, căci toate acelea se aflau — şi se află până în ziua de astăzi — în arhivul din Sibiiu.

www.dacoromanica.ro

Prin repeţite decrete, aşa şi prin cel din anul 1827 s'a demandat Saşilor a extradà toate documentele atingătoare şi sunătoare ale scaunului, însă înzadar.

Totdeodată s'au osândit şepte judeţe prin sus lăudatul decret din anul 1827 a rebonificà locuitorilor din Selişte suma licuidată, la 23,317 fl. 56 cr. pentru esacţiunile ce au trecut peste condiţiunile contractului din anul 1774.

Rămânând toate decretele şi mandatele zadarnice, s'a îndurat Maiestatea Sa la multele suplici şi gravamini ale Seliştenilor şi la rugările directoratului fiscal, a exmite la anul 1824 o comisiune mare şi nepărtinitoare spre a cercetà cu deamăruntul şi constienţios cauzele aduse în jalbele scaunului, faţă cu 7 judeţe. De comisari s'au denumit baronul Bánffy, Georg şi Isac Bartok aşanumita comisiunea Banfiană, care în decurs de 3 ani de zile cu cea mai mare acurateţă şi conştienţă şi cu cea mai sfântă dreptate a cercetat toate drepturile Seliştenilor pe calea procedurei politice, care s'a dovedit tocmai aşa precum le-am arătat noi în această suplică şi care s'a compus în 11 tomuri voluminoase de protocoale.

S'a ascultat un număr mare de martori, şi cu ajutorul acestei comisiuni s'a scos cu mare greutate unele excerpte din actele Seliştenilor din arhivul săsesc.

După finirea investigaţiunei şi-a dat comisiunea operatul şi părerea «întru acolo»: că locuitorii scaunului Seliştei au fost şi sunt oameni liberi în fundul regesc, şi scaunul lor incorporat la scaunul Sibiiului că pentru referinţele lor faţă cu Saşii numai decretum Andreianum si constitutio gremialis sedis Selişte din anul 1585 poate servì de normă legală; că prin urmare se cuvin Seliştenilor munţii, pădurile şi apele lor, dela cari au a plătì cousul reluat în bani; că se cuvine lor de a-şi alege antistele comunelor şi judeţii scaunului; că documentele lor să li se deà afară din arhivul săsesc etc. etc.

De însemnat e, că în toată investigaţiunea aceasta politică Saşii în alegaţiile lor iarăş numai şi numai la contractul urbarial din 1774, iară nu mai mult la aşa numita donaţiune dela Mathia se provocau. In urma acestei investigaţiuni a eşit rescriptul împărătesc din 20 Dec. anul 1837 Nr. aul. 5562 (guvern Nr. 1804 ex 1838), care în cauza de drept şi de libertate a întregului scaun, îndreaptă pe acesta pe calea legii ordinare ju-

www.dacoromanica.ro

decătoreşti, iar asupra pretensiunilor Saşilor cuprinde următoarea decisiune principală, care sună: «ce se atinge de pretensiunea celor 7 judeţe; ca adecă să se reguleze scaunul Seliştei întocmai şi în înţelesul legilor generale şi a principiilor urbariale şi ca să se conceadă 7-lor judeţe pe calea urbarială toate acelea beneficii, care s'ar cuvenì lor, ca unor legali posesionari ai acestor bunuri, în sensul legilor şi instituţiunilor ţărei; asemenea ca şi posesorilor nobili din comitate; — în consideraţiune la acea împrejurare, că locuitorii pretinsului scaun Selişte, cari se ţin de oameni liberi, şi spre acest scop, adecă spre câştigarea libertăţilor lăsându-se din nou contractul din anul 1774, ca normă provizoară s'au îndrumat pe calea legei judiciare, aceşti locuitori sub nici un pretext nu se pot privì asemenea iobagilor adevăraţi, şi nedisputaveri din comitate, ci le lasă ei, până la reeşirea procesului lor judeţial în starea, în care se află; aşadară pretensiunea amintită a 7-lor judeţe afară de calea legii, nu se poate încuviinţà şi concede.

Aşadară Maiestatea Sa s'a declarat, că scaunul Seliştei nu stă nici decum în vre-o reformaţiune urbarială, nici chiar faţă cu Saşii 7-lor judeţe şi a decis că chestiunea despre contr. urb. din 1774 precum şi chestiunile posesionare dintre scaunul Seliştei şi şepte judeţe să se descurce pe calea legii.

Pe lângă această decisiune împărătească pe noi nimenea nu ne-a putut privì de urbarialişti; fără numai atunci, dacă şepte judeţe ar fi dovedit pe calea legii urbariale starea noastră urb. Iar ce se atinge de contractul privat din anul 1774, ni s'a rezervat dreptul ca să dovedim illegalitatea acestui contract, — care de altmintrea din destul e dovedită prin protestul nostru din 1777, — pe calea legii ordinare.

Deşì dela începutul secolului al 19-lea nu au ocurat tocmai asemenea cazuri şi pentru scaunul Tălmaciului, totuşi acesta asemenea scaunului Săliştei de repeţiteori a protestat în contra asupririlor Saşilor, apoi nu mai puteà încăpeà după cele expuse în aceasta suplică, nici o îndoială, că ambele scaune precum şi comunele grănităreşti din scaunul Sibiiului au fost şi sunt de una şi aceeaşi natură ca comune libere, pe fundul regesc d. e. ca şi Răşinarul şi celelalte comune române şi săseşti în scaun.

Scaunul Săliştei nu a întârziat a se folosì de dreptul său din rescriptul regesc, şi prin procuratorul fiscal Pál Iosif a inma-

www.dacoromanica.ro

nuat procese la tabla regia din Maros-Vásárhely în 16 Iunie 1841 Nr. 17 în contra şeptelor judeţe.

Şepte judeţe însă iarăşi s'au ferit de a se lăsà în meritul cauzei şi au expus o excepţiune în contra competinţei tablei regeşti, care însă prin decisiunea gubernului din 22 Iulie 1843, Nr. 3165, şi în urma recursului Saşilor, şi prin sentinţa cancelariei aulice din 4 Iulie 1844, Nr. 2206 (Nrul gubernial 4970), s'a respins, recunoscându-se tabla de competentă.

Apoi au ridicat Saşii excepţiune contra actoratului, servindu-se de «procuratoris revocatio» şi de toate excepţiunile putincioase şi concese de legile de mai înainte, voind a amânà numai decisiunea cauzei în merit.

Saşii însă, cu toate aceste excepţiuni, au căzut, precum dovedeau actele concernente (sentinţa gubernială din 5 Dec. 1845 Nr. 7524, la tabla regească sub Nr. 20 ex 1846); însă deciderea în meritul cauzei, cu aceasta s'a amânat până la 1848, fiind în timpul acesta advocatul şeptelor judeţe acum fostul Comes Conrad Schmidt. — Tabla regească însă în urma mişcărilor întrevenite, şi-a ţinut ultima şedinţă în 8 Aprilie 1848, — şi aşa nu a mai putut decide în meritul cauzei, care decisiune de sigur erà să ne elibereze de toate pretensiunile Saşilor din contractul din anul 1774.

In luptele dela 1848 şi 1849 s'au pierdut mai multe acte ale noastre, iar cele ce au rămas în arhivul tablei regeşti şi al directoratului fiscal, după aşezarea procuraturei financiare în Sibiiu, sub procuratorul Conrad Schmidt, — fostul advocat al Saşilor, — s'au transpus la această procuratură, de unde târziu deşteptându-se oamenii, le-au scos, dintre care însă multe au lipsit.

Saşii, contra rescriptului regesc susamintit şi încă şi sub decurgerea procesului pornit în urma acelui rescript prea înalt, — şi la dietele din 1841—1843 şi 1846 au cerut a se lăsà scaunele noastre sub jurisdicţiunea lor ca apendice la scaunul Sibiiului.

Eşind legile din 1848, sub al căror scut a crezut a-şi câştigà suplicantele scaun eliberarea, a aşternut în an. 1848 scaunul Săliştei asemenea suplică a sa la ministerul Ungariei de atunci; însă împrejurările acelui timp au împiedecat toate lucrările şi în cauza noastră.

www.dacoromanica.ro

Cele mai multe acte şi documente citate, în această suplică, le putem produce la timp de lipsă.

Ce a urmat cu noi după ştergerea absolutismului, am arătat pe scurt la început.

Inaltă dietă:

Trăim în cea mai tare credinţă, că acum după reînvierea constituţiunii nu va mai fi cu putinţă ca universitatea săsască să mai păşească contra noastră cu pretensiunile sale nedrepte şi nefundate; nu va mai fi cu putinţă, — faţă de drepturile şi libertăţile noastre documentate, — ca ea să ne exchidă din fundul regesc şi dela beneficiile acestuia, căci precum s'a putut vedeà, cea mai mare parte din averea aşanumită naţională săsască s'a adunat din pământurile noastre şi din sudorile sçaunalelor noastre.

Cu nedreptul şi în contra legii s'au dat la an. 1863 munţii scaunelor Sălişte şi Tălmaciu în posesiunea universităţii săseşti, şi i s'a promis desdaunare pentru aceştia; cu nedreptul s'au rebonificat din averea statului şi a ţării zecimele şi taxele robotale în folosul universităţii săseşti; cu nedreptul mai ţine încă şi astăzi acea universitate regalele noastre; cu nedreptul se reţin actele şi documentele noastre în arhivul Sibiiului, în fine cu nedreptul ne ţine pe noi universitatea săsască şi astăzi exchişi dela participarea la drepturile politice în scaunul Sibiiului, dela alegerea amploiaţilor, — şi suntem guvernaţi încă tot de atari amploiaţi, inspectori, ce-şi susţin şi astăzi curii dominale în Sălişte şi Tălmaciu pe baza numai a susamintitului proiect Bruckenthalian, care niciodată nu a fost sancţionat.

Inaltă dietă! Răzimaţi pe drepturile noastre arătate acì pe scurt, pentru cari se vor puteà aduce şi mai multe documente chiar şi din arhivul Sibiiului (d. protocoalele teritoriale ale scaunului Sălişte etc.) şi considerând, că cauzele noastre au fost chiar şi obiect al desbaterilor dietale şi s'a amintit şi decis despre ele în legile patriei; îndrăznim a aşterne umilita rugăminte:

Inalta dietă să binevoiască:

1. A aveà considerare la desbaterea obiectelor atingătoare de referinţele urbariale, cu acea împrejurare, dovedită, că noi suntem declaraţi afară de statul urbarial...

2. A consideră faţă cu organizarea fondului regesc starea noastră dovedită în privinţa administraţiunii şi jurisdicţiunii; şi

www.dacoromanica.ro

a orândui, ca scaunul Săliştei, scaunul Tălmaciului şi comunele grănițere, Jina, Orlat, Vestem şi Racovița, să rămână anexate la scaunul Sibiiului, şi respective ca scaune filiale ale aceluia, şi la acest scaun colectiv al Sibiiului să-şi exerciteze toate drepturile politice dimpreună cu Saşii şi Românii din celelalte comune ale scaunului Sibiiului, cari toate să-şi aibă în Sibiiu, după analogia organismului comitatelor, dicasterul lor ales, administrativ şi judițiar; iar pentru scaunele filiale ale Tălmaciului şi Săliştei privite ca cercuri (iarăş ale scaunului Sibiiului) să se aleagă câte un jude expus şi câte un inspector (szolgabiró) cu reşedințele în comuna principală a scaunului filial.

3. A luà din nou la desbatere şi la hotărîre chestiunea munților revendicați, cari fiind aşezați pe granița țării, sunt de mare însemnătate pentru țară, şi a se da celor ce le cuvin îndărăt...

4. A luà în dreaptă considerațiune documentatele noastre drepturi alodiale, la pertractarea obiectelor atingătoare de regalii, precum a cercetà dreptul sau nedreptul, cu care a primit universitatea săsască desdaunările pentru scaunul Săliştei şi al Tălmaciului, din averea statului, în fine

5. A demandà, ca toate documentele, actele şi scrisorile atingătoare şi concernente de scaunele noastre, să ni se extradeie din arhivul Sibiiului.

Cu acestea rămânem cu adâncă supunere.

www.dacoromanica.ro

II.

Nagyméltóságu Horváth Boldizsár m. k. igazságügyi miniszter urhoz Pesten a «Királyföldbe» keblezett: Szelistye fiókszék községei, névszerint: Szelistye, Vályа, Szibiel, Kákova, Gálés és Tiliska; ugyszintén Talmács fiókszék községei, névszerint; Boicza, Kis-Talmács, Porcsésd, Felső és Alsó-Sebes.

KÉRVÉNYE

sajátszerü birtokviszonyaiknak a törvényhozás utján s a történelmi alapon leendő rendezése iránt. Simon Florent h. ügyvéd és pesti váltójegyző által.

Nyomatott Pesten, 1871. Légrády testvéreknél.

Nagyméltóságu Miniszter Ur!

Különös kegyességü Urunk!

Mióta a magyar birodalom alkotmánya helyreállittatott, azóta mind a magas m. k. kormány, mind a magas országgyülés, fáradhatlanul odatörekszik, hogy a népek élet- és jogviszonyai, az államalkotmány szellemében s annak elveihez hiven, a jog és szabadság elvei szerint, kielégitőleg szabályoztassanak.

Már az 1848. év törvényhozása megadta ez irányt; azonban a bekövetkezett erőszakos állapotok korában, Erdélyben, az alatt, mig mások a korábbi nyomatás és jogbizonytalanság nyugétől megszabadultak, mi, a «Királyföldön» létező Szelistye és Talmács fiókszékbeli községek lakosai, oly igényekkel zaklattattunk, s mai napság is zaklattattunk, melyek sem az ország történelmével meg nem egyeznek; sem a királyföldi birtokviszonyokkal meg nem férnek; sem átalán véve irányunkban jogosan nem érvényesithetők.

Sérelmes helyzetünk nehézségei öregbednek az által, hogy, mikint ezen alázatos kérvényünk során kifejtendjük, ezen századok óta sajgó sérelmeink, sem közigazgatási, sem birói uton,

www.dacoromanica.ro

véglegesen és kielégitőleg el nem intézhetők, hanem egyenesen s kizárólag csak is a magas törvényhozás utján lesznek elhárithatók. Ez az oka annak, hogy Excellentiádhoz fordulunk, a Szelistye és Talmács fiókszékek birtokviszonyainak a törvényhozás utján leendő rendezése és szabályozása végett, mely birtokviszonyok századok óta, koztunk s a királyföldi hét szász szék közt a közbejött erőszakoskodások folytán, viszálylyal telvék.

A magas királyi kormány az erdélyi Székelyföld birtokviszonyait, külön törvényjavaslat által, a törvényhozás utján készülvén rendezni és szabályozni; e körülményből bátorkodunk azon kecsegtető reményt meriteni, hogy e századok óta viszályokkal teljes birtokviszonyok rendezése és szabályozása, a «Királyföldön» s a törvényhozás utján fog eszközlésbe vétetni, s ezzel a Szelistye és Talmács fiókszékek birtokviszonyai is, a hét szász szék irányában, végleges és megnyugtató elintézésben fognak részesulni.

Átalában ismeretes dolog az, hogy Erdélyben a három különböző országterületen, 1848-ig különböző élet- és birtokviszonyok léteztek.

A magyar földön 1848-ig a megyei alkotmány divott, s a személy és föld fölött, a többi népség irányában, az uralom és urjog a nemességet illette.

A székelyföldön, melynek népsége folytonos fegyverszolgálatot teljesitett, átalános szabadság katonai uralkodott, szabad személylyel, földdel és birtokkal; és csakis 1562. évben tétetett a nép egy része, a király ellen történt fölkelés következtében, bizonyos alárendeltségi állapotba.

A «Királyföldön» (in fundo regio) a magyar király és korona egyedüli urjoga divott, szemben a személyére és vagyonára nézve szabad, de a király és korona irányában adózó, és megszabott katonai szolgálatra köteles népséggel.

Itt, a Királyföldön, királyi hivatalnokok teljesitették a közigazgatást, melyet, mint e király hivatalnoki osztályi részesei, a Királyföldon letelepedett szászok magukhoz ragadtak; s ezzel, az állammal szemben, politikai tekintetben, nemzeti függetlenségre törekedtek.

E szász hatosági hivatalnokok eleinte s kezdetben, egyrészről némi életfenntartási jövedelmeket és dijakat (taxas salariales)

www.dacoromanica.ro

szedtek az igazgatásuk alá jutott községektől; másrészről a király és korona jövedelmeit, a Királyföld némely részeiben, különféle urűgyek alatt s különféle törvénytelen eszközökkel, a maguk részére bitorolták és használták föl. Ekint történt azután, hogy a Királyföldön létező községekben, oly birtokviszonyokat teremtettek, melyek sem az ország történelmével, sem a szászok letelepedésének föltételeivel, sem végre a Királyföld természetével meg nem egyeztek, s mely birtokviszonyok nyomai, bár erőszakolva, még mai napság is részben fönnállanak.

A Királyföld e részéhez s vidékéhez tartozik Nagy-Szebenszék keruletében a mi két fiókszékünk; és pedig:

1-ször. Szelistye fiókszék; Szelistye, Valya, Sibiel, Kákova, Gáles és Tiliska oláh községekkel, s több mint 15,000 lakossal.

2-szor. Talmács fiókszék; Talmács szász községekkel, nem különben Boicza, Kis Talmács, Porcsésd, Felső-Sebes és Alsó-Sebes oláh községekkel, és többb mint 12,000 lakossal.

E két fiókszék, melynek terulete a Nagy-Szeben határát körülfogó határhegységben Szelistyétől, illetőleg Szerdahely széktől, s részben Alsó Fehér megyétől, a Vöröstorony szoroson át egész Fogaras vidékéig elnyulik, s melynek természetes és forgalmi központját Nagyszeben város képezi 1863-ban, az akkori erdélyi udvari kanczellária által, a szász egyetem kivánságára, Nagyszebenszéktől, melyhez századok óta tartozott, önkényesen elszakasztatott, azonban mégis a Nagyszebeni tanács igazgatása alá helyeztetett.

Az 1868. évben a két fiókszék a magas képviselőházhoz egy emlékiratot nyujtot be, melyben röviden előadta a szász egyetem irányában fennálló viszonyát s két főkérelmet terjesztett elő.

Egyik kérelme abból állott, hogy politikai tekintetben ismét Nagy-Szebenszékbe kebleztessék be, melyhez mindig tartozott.

Másik kérelme pedig abból állott, hogy az erdélyi birtokviszonyokat szabályozó törvények megalkotásánál figyelembe vétessék, miszerint a két fiókszék, a Királyföld szabad intézményei értelmében soha urbéri viszonyban nem létezhetett.

Első kérelmunk, melyet fiókszékeink községei a magas királyi belügyministeriumhoz intézett külön kérvényben is ismé-

www.dacoromanica.ro

teltek, megadatott; a menyiben a magas kir. magyar belügyminiszterium, a magas országgyüléstől nyert teljhatalmánál fogva, 1869. január 21-én, 20,826 sz. a. kelt rendeletével, a szelistyei és talmácsi fiókszéknek Nagyszebenszékbe leendő visszakeblezését elrendelte; a hol mi, minden politikai jogainkat, mai nap is gyakoroljuk; — s daczára annak, hogy Nagyszeben város, továbbá a szászszéki községek, az ő gyulekezeteikben, nemkülönben maga a szász egyetem, e bekeblezés ellen eléggé alaptalanul és ismételve tiltakoztak, a magas magyar királyi minszterium ezen igazságos rendeletét erélyesen föntartotta.

A mi második kérelmünket illeti, mely a szelistyei és talmácsi fiókszékek birtokviszonyainak a szász egyetemmel szemben leendő rendezésére és szabályozására vonatkozik, bátorkodunk azt a magas m. királyi igazságügyministeriumnak is alázatos tisztelettel előterjeszteni, és a magas országgyülés előtt is ezennel ismételni; minthogy a magas törvényhozás épen most foglalkozik minden erdélyi birtokviszonyok rendezésével; másrészről a szász egyetem urjogigényeket támasztott fiókszékeink községei ellen, és az urbéri törvényszék előtt a hegyek vagy havasok és erdők felosztását az urbéri törvények értelmében, valamennyi községeink ellen követelte; mihez képest azon veszély fenyeget bennünket, hogy a szász egyetem igényei, sajátszerő birtokviszonyaink miatt, az urbéri törvényszékek által, az urbéri törvények alkalmazása mellett, fognak — eléggé tévesen — érvényesittethetni, miáltal azután községeink s azok lakosai, teljes szegénységre és inségre jutva, a magas kincstár kárára is, tönkre tétetnék; mert birtokviszonyainknak a szász egyetemmel szemben leendő helyes és igazságos megoldása és rendezése, szoros összefuggésben van a magas magyar királyi kincstár érdekével is.

Ez okból szabadjon Szelistye és Talmács fiókszékeink s azok községei és lakosai jogviszonyát, a Királyföld mostani közigazgatási közegével, t. i. az ugyvezezett szász egyetemmel szemben, eredetétől fogva mostani kifejlődéseig előterjesztenünk és okmányokkal támogatnunk, mely alkalommal egyelőre csak azt jegyezzük meg: hogy számos magas parancs daczára, nem volt módunkban jogainkat és szabadságainkat igazoló okmányainkat a nagyszebeni egyetemi és tanácsi levéltárakból kinyernünk.

www.dacoromanica.ro

Egyébiránt az erdélyi udvari kanczellária, nemkülönben az erdélyi kormányszék levéltárai eléggé bő adatokat szolgáltatnak fiókszékeink és a királyi fiskus százados küzdelmeiről és pörös vitáiról a szász egyetem ellen, melyek előadásunkat támogatják. S innen van, hogy jogainkat és szabadságainkat, a nyilvánosság előtt, a jelenkor hazafias irói és jogászegyletei is védelmezik.

Történetileg ismeretes dolog az, hogy a magyar királyok Erdély elfoglalása után azon országterületet, mely Gyulafehérvártól és a Maros folyótól a Kárpáthegységben délre az ország határáig elterül, a maguk és a magyar korona számára vették birtokba; a területen léteznek ma Szászváros, Sebes, Szerdahely, Medgyes, Seges, Kőhalom, N.-Sink, Ujegyház, Nagyszeben, a Szelistye és Talmács fiókszékekkel, mely utóbbiban az alább megnevezett királyi határvárak (castra regia) állottak.

E terulet mint «Királyföld» és mint a korona tulajdona tekintetett és kezeltetett, mely az ő egészletében, mint Fehérmegyéhez tartozó emlittetett.

E Királyföldön a magyar király volt az egyeduli fő ur és tulajdonos, a ki azt azon czélra használta föl, melyre már fekvése is utalt, t. i. az ország határainak védelmére a délről jőhető betörések ellen.

Közvetlenül az ország határa mellett és a hegyszorosok torkolatánál, vagyis a mai Szelistye és Talmácsszékek területén, a királyok, a határok hatályosabb védelme végett, határvárakat (castra regia) épitettek, melyek köré azután a Blachokat és Bessenyőket, mint még a szászok beköltözése előtt ott lakó népeket, gyujtötték, mely népség a várnépek és király emberei (castrenses et homines regii) neve alatt, a határvárak őrizetére és védelmére köteleztetett.

E népség már Szt. István király rendetete, nemkülönben a magyar királyok számos további rendelete nyomán, mint királyi szolgálatban álló szabad nép, a királyi adó fizetése mellett, a határhegyek és erdők szabad birtokában létezett, miután e hegyekben csakis marhatenyésztésből élhetett, s mint ilyen a királyi várnagyok (castellani) igazgatása alatt állott.

Az eredeti és nevezetes várak e részen a következők voltak:

1. Talmácsvára, (castrum Talmács) a mai Talmács község mellett, mely a fontos Vöröstoronyszoros fölött uralkodott, s mely-

www.dacoromanica.ro

hez a kisebb vár Vöröstorony (castrum turris rubra) éppen a hegyszoros torkában, a mai Boitza község mellett, nemkülönben a később, melyekben a hegyszoros torkában épitett Lathorvár (castrum Lathorvar; Lauterburg, Lotru) is tartozott. Ezek körül feküdtek Boitza (Boitia); Kis Talmács (Talmacel); Porcsésd (Porçesti); Alsó-Sebes (Unter Sebes; Sebeşul-de-jos); Felső-Sebes (Ober-Sebes; Sebeşul-de-sus); nemkülönben a már nem is létező Plopaj (Plopi) helységek, melyek mindnyájan Talmács várát és a mai Talmács fiószéket környezték.

2. Salgó- vagy Szelistyevár (castrum Salgó v. Selistye; Grossdorf; Săliste) egy mellék határszoros torkában, mely körül feküdtek a következő helységek: Szelistye (Grossdorf; Seliste) Gálés (Galusdorf; Galesch; Galesiu) Tiliska (Tillischen; Tilisca Vályа (Chrapunsdorf; Grabendorf; Vale) Szibiel (Budinbach; Sibiel); Kákova (Kribsbach; Cacova) melyek a mai Szelistye fiókszék területét képezik.

Salgó vár közelében feküdt a később épitett királyi vár Omlás (Hamlesch; Amnasiu) ahol a mai Omlás nevu szász község fekszik, s melylyel Szelistye határa egyesittetett és Omlás földének (terra Omlas) neveztetett.

Föntartjuk magunknak ezen Omlás nevü szász község figyelemreméltó állását és viszonyát illető helyen kiemelni és megvilágitani, a mely viszony, bizonyitásaink sorában, fontosnak tünik föl. S csak azt emlitjük még meg röviden, hogy a magyar királyok az ország más fontos pontjain is birtak hasonló várakat (castra) és királyi területeket (fundus regios). Ezek közé tartozott főleg Fogaras földe és vára (castrum et terra Fogaras); továbbá Törcsvára (castrum Törcsvár) Brassó mellett, és Radna földe és vára (castrum et terra Radna) Besztercze mellett.

A magyar királyok a XII. században német gyarmatosoknak (hospites Teutonici) megtelepedhetést engedtek az országban. A legnevezetesebb német beköltözés és letelepedés, az általunk föntebb emlitett déli országrészen, sikon történt, a melyen a királyok nekik szabad élvezetet engedélyeztek, azon kötelezettség alatt, hogy hadiszolgálatot tegyenek; a királynak a királyi urjog elismerésére adót fizessenek; és a királyi várak területein szolgálatot tegyenek; miként ezt a királyföld lakosainak rendeltetése magával hozta.

www.dacoromanica.ro

A bevándorlók, mai szász atyánkfiainak ősei, gyarmatfőnökeik alatt, saját szokásaik szerint, szabadon éltek a sikon, a földmüvelésből és kézmüvességből táplálkoztak; közigazgatási tekintetben pedig gyarmatteruletekre vagy vidékekre (Gauen) oszlottak föl, mely gyarmatok köz legjelentékenyebbé és leghatalmasabbá fejlődött ki Nagyszeben város, a föntebb érintett várak által környezett sikon, mely köré csoportosulni törekedett valamennyi többi gyarmat. Innen eredett később a szebeni tartomány vagy megye (provincia vel comitatus Cibiniensis), Szeben fő- vagy székhelylyel (Cibinium, Hermanstadt), és annak hét főszékre (septem sedes) lett felosztásával.

E székek elől járói, mint királyi hivatalnokok (judices regii) lakásukat Nagyszebenbe helyezték.

Igy jöttek Szelistye és Talmács várak lakosai a szász Nagyszebennél és annak hivatalnokaival közvetlen érintkezésbe.

Mind a beköltözött idegen vendégek, (hospites) mind a várnépek (castrenses) szabadságai II. András arany bullájával 1222. évben a XIX. czikkely 1-ső és 2-dık pontjában megerősittettek.

A szászok már 1224-ben András királytól az ugynevezett András-rendelvényt (decretum Andreanum) nyerték ki, melyre kulönjogaikat, kiváltságaikat és nemzeti függetlenségüket a szászok századokon át, s mai napság is mint valamely «Charta magna»-ra épitik; melynek valódisága ugyan gyakran kétségbe vonatott, melyet azonban mi épen ugy, amint azt a szászok
1·/. közlik, itt 1·/. alatt idemellékelünk.

E királyi levélből kivehetni, miképen a szász gyarmatosok Szeben megyébe (comitatus Cibiniensis) egy királyi szebeni főtıszt főigazgatása és adóbeszedése alá helyeztettek, és egy törvényhatóságba nemkülönben egy adózás alá egyesittettek (András R. VII).

Az adóteher 500 ezüst márkában szabatott meg, mely Szt. Márton napján volt fizetendő, s ez okból Szt. Márton adójának neveztetett; a hadi szolgálat is bizonyos mértékben állapitattott meg (András R. IV. V.); ellenben a gyarmatosoknak szabadsága meghagyatott (András R. I.); egyszersmind a királyi birtok használata tartozékaival együtt nekik megengedtetett. (quae ad solius regis spectans donationem András R. XIII.). E földbirtok egyébiránt elidegenithetlennek nyilvánittatott (András R. XIV).

www.dacoromanica.ro

Végre apró só vagy morzsalék só (sales minutos) engedélyeztetett nekik a király sóbányákból. (András R. XI.). — Nagy-Szeben székhez legközelebb a vizaknai sóbánya fekszik. E bányákban a királyföld lakosai királyi szolgálatokat is teljesitettek, mikint ez alább az «Approbata» törvény 80. czikkelyének 5. pontjában kimutatva lesz.

Hasonló, sőt sok tekintetben még kiváltságosabb is volt a királyi váraknak (castra regia); azok környékének; nemkülömben falvaiknak és lakosainak, t. i. a várnépnek (castrenses) helyzete. Ezek szabadsága már Szt. István rendelvénye s az arany bulla, nemkülömben a későbbi királyi rendelvények által biztositva lett. A várnépek várnagyaik által, a királyi adózásba befoglaltattak. (Kálmán rendelvénye 1100 évről I. k. 81. fej.).

E várnép az adózás tekintetéből, a királyok részéről, még nagy kedvezésben is részesült, a mennyiben részint kevesebb adótt fizetett; részint kivétetett a kincstár nyereménye (lucrum camerae) alól. (Robert Károly I. rendelvénye 1342-ről XIX. czikkely; Nagy Lajos I. rendelvénye 1351-ből V. czikkely).

Különös kedvezésben részesült e várnép a tized-kötelezettségre vonatkozólag is, melyet Talmács várnépe épen nem fizetett, mikép ez alább igazoltatik. Ellenben ezen királyi várak (castra regia), és azok kornyéke elidegenithetlen király-földnek és királyi birtoknak nyilvánittatnak, számos királyi rendelvényekben (Zsigmond rendelvénye 1403. 9. szakasz; de leginkább Hunyadi János rendelvénye 1446-ból II. czikkely 3. §.; és utószülött V. László I. R. 1453 I. 2. §. «Quod rex juramentum deponet et quod... metas regni Hungariae non alienabit, sed pro posse defendet et alienata recuperabit»; valamint Mátyás király II. R. VII. t. cz. és az 1465. évi 10. t. czikkely s több hasonló rendeletek).

E várak végváraknak is neveztettek (castra finitima), melyek fenntartása, megőrzése és igazgatása a király nevében (pro officiolatu) a legkiválóbb egyénekre bizatott. (Mátyás király III. rendelvénye 1471. 6. t. cz. s. II. Ulászló 1495. évi rendelvénye 1495: XXXVI. t. cz. 1. és 2. szakasz).

Ezen, s ezekhez hasonló törvényczikkelyekkel, e végvárak mindennemű elfoglalása tilalmaztatott, s azoknak a király által hütlenség büntetése alatt viszakövetelése parancsoltatott. Épen ugy nyilvánittattak semmiseknek az azokra vonatkozó, adomá-

www.dacoromanica.ro

nyozások (Mátyás IV. R. 1478: VIII. t. cz.; II. Ulászló III. R. 1498; X. t. cz. I. Ferdinand XIII. R. 1552. évről — stb.).

Épen ezen királyi rendelvények értelmében történt a XIV. század elején a szelistyei vidék fölötti intézkedés; mert miután Róbert Károly királynak sukerült az országban egy ellene támadt lázadást elnyomni, melyben Salgóvár, s annak helységei, a mi községünkbe keblezett Omlás birtokkal tőle elszakasztattak, és sikerult neki hive, Miklós mester, Talmácsi Konrád (a talmácsi várnagy) fia segitségével Salgó várát s annak környékét visszaszerezni: a király e várat birtokába ismét visszavette; azt magának megtartotta, és Miklós mestert más helységekkel jutalmazta meg. Erről szól az 1322. év aug. 9. kiállitott; és 1327. évben ismét megerősitett okmány, mely okmány még 1370. évben is mint érvényes adatott ki Miklós mester utódainak a
2·/. Disznoyon családbol, mikint ez a 2·/. alatt olvasható.

Ez okmányban a király a következő szavakkal él: «castrum Salgo nuncupatum in partibus Transylvanis constitutum, quod habebat et detinebat, ad manus nosras reddidit et restituit, cum novem villis, et aliis quinque villis olaceis ad idem castrum pertinentibus, ex cujus castri et villarum restitutione praeter augmentationem nostri regiminis fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab improvisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultibus, tuta quies et tranquillitas optata succesit».

Alább a király, Miklós mesternek a teljesitett szolgálatokért más helységeket adományozott:

«Exceptis castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis». A honnan kitetszik, hogy Szelistye lakosai a királynak és az országnak hű alattvalói voltak.

Az ezen korban történt gyakori betörések által lerombolt Salgó vagy Szelistye vár környéke, a király által az Omlás királyi birtokkal egy nagyobb királyi területbe egyesittetett (possessio regalis Omlas), melyre utóbb Omlás vára épittetett.

Mária királyné 1383-ban ezen Omlás királyi birtokot Salgó várral, most az omlási birtokhoz tartozó Szelistyével, Gálésfaluval, Sibiellel, Vályával és Kákovával, az akkori erdély püspöknek Goblinusnak adományozta, mely adományozás azonban a
3·/. 3·/. tanusitása szerint, érvényre nem emelkedhetett, minthogy a Disznoyon család utódai «idézvény» (litterae evocatoriae)

www.dacoromanica.ro

utján, azon oknál fogva, mert Salgó az ország birtokához tartozott, az adomány ellen tiltakoztak.

Ez okból Salgó vár környéke Omlás vár környékével, mely utóbbi vár 1460-ban ellenséges betörések által elpusztittatott, Omlásfölde (terra Omlás), név alatt továbbra is királyi birtokul maradt meg.

Az 1467 évben Mátyás királyi és az ország egybegyült rendei ezen Omlás földet Radnavidékével és Fogaras földdel (terra Radna et terra Fogaras), különösen az e végre kibocsátott és a 4·/. alatt felmutatott királyi levélben a fönneb idézett 4·/.
rendelvények értelmében, a koronától soha el nem idegenithető s az ország határainak védelmére szolgálandó területnek és birtoknak nyilvánitották.

Ezzel a szelistyei fiókszék helyzete, Omlással együtt, mint elidegenithetlen királyi föld és birtok (fundus regius) és mint királyi vár; lakosainak minősége pedig mint várnépé, (castrenses), minden kétségen túl igazolva van.

Talmács környékére nézve, mely Nagy-Szeben városhoz közelebb fekszik, meg kell jegyezni, hogy miután Talmács vár, az 1369. évi betörések által elpusztitattott, Nagy Lajos király a Vöröstorony hegyszorosban beljebb Latorvárát (castrum Latorvár; Lautenburg; Lotru); epittette, mely építéshez járulni a szászok különösen köteleztettek.

Ezen szolgálataikért, s mert a szebeni szászok az épitéshez pénzzel is járultak, kérelmükre a király, egy 1370-évben kibocsátott rendelvénye által, őket a var-szolgálatok alul fölmentette; mely szolgálatok azon túl, a végőri szolgálatokkal együtt, egyedül, s csak is a várnép által (castrenses) teljesittettek.

Azonban ez időben, mind a határok megőrzése; mind más okok miatt; mely okok kinyomozása a történelem körébe vág; nagy egyenetlenségek és viszályok támadtak, a királyivárnép és a szebeni szászok közt. E viszálkodások 1383-ban, mind a két fél között létrejött egyezség által; némileg kiegyenlittettek.

Ezen egyezség, illetőleg szerződés által, melyet mi 5·/. 5·/.
alatt mutatunk be, a várnépség a 3-ik pontban arra kötelezi magát, hogy az ország határainak őrzését Talmácstól Szelistyéig, (magna villa) egyedul vállalja el és teljesitendi.

E kötelezettséget Szelistye és Talmács fiókszék községek lakosai 1766. évig, tehát 400 éven felül, s egész a határőrség

www.dacoromanica.ro

felállitásaig, teljesitették. A lakosok e kötelezettséget s annak teljesitését a maguk részeről kiváltságnak és tiszteletnek vették, mikint ez a későbbi okmányokban tanusittatni is fog.

A gyakori török betörések az országba a XV. században, s a váraknak ily betörések alkalmával történt elpusztitása; nemkülömben azon egyenetlenségek, s az elkülönitésekből eredő viszályok a királyföld különféle lakosai közt, névszerint a várak népségei és Nagyszeben lakossága közt, végre is arra birták a királyokat, hogy a királyföld és királyi birtok mind ezen részeit, egy egészbe foglalják össze és egyesitsék, s ezzel mind a királyföld védképességét öregbitsék; mind a királyi fennhatósagot s az adók beszedését a korona javára kellőbben szabályozzák.

Ez okból a királyok, a mondott században, a különféle várteruleteket, s ekint Szelistye és Talmács területeit is, a szászok által lakott környékkel egyesitették; egy fennhatóság alá helyezték és egy adózási rendszerbe vonták; azon kikötés és feltétel alatt, hogy az ekint egyesitett teruleteken egyenlő jog és egyenlő szabadság létezzen.

6·/. Igy történt, hogy V. László király a 6·/. alatt idemellékelt rendelvényében 1453. évben, az ország határainak megerősitése, és a védelem emelése tekintetéből, Talmács, Latorvár, és Vöröstorony várakat, az azokhoz tartozó községekkel, tehát a mi Talmács fiókszékkei örok időkre Szeben tartományhoz, vagyis annak hét székéhez (szeptem sedes) csatolta és abba bekeblezte, és azokat a hét szék hatóságának főigazgatása alá helyezte: épen ugy: mint a hogy az igazgatás a többi szász városokra és falvakra kiterjedt; e vár teruleteket, és lakosaikat pedig ugyanazon jogokkal és szabadságokkal látta el, melyeket a többi szász városok és falvak élveztek. Ellenben a király e szász hatóságokat arra kötelezte, hogy Latorvár és Vöröstorony várakat megerősitsék és fentartsák.

Mi 6·/. alatt a király igazi oklevelét mellékeltük, mely Fehér «Diplomaticus codex»-ében feltalálható; de idemellékeljuk
7·/. 7·/. alatt azon oklevél másolatát is, melyet a szász egyetem legközelebb egy Talmács fiókszék ellen folytatott pörben felmutatott, s mely legközelebb 1870. évi 523 sz. alatt, a legfőbb urbéri törvényszék elé eljutott, s melynek a m. k. igazságügyminiszterium előtt leendő felmutatását mi 1870 évi 18,260 sz. a. sürgettük.

www.dacoromanica.ro

A szász egyetem ezen uttóbbi 7·/. alatti oklevelet, mint eredetit mutatja fel, mely azonban az előbenitől némely részekben lényegesen kulömbözik.

Ilyen lényeges külömbség például a két okmány között az; hogy az alatt, mig a 6·/. alatti maga a király által látszik aláirottnak, tehát egyenesen tőle származik: a szász egyetem által felmutatott okmány senki által sincsen aláirva, s alatta név aláirás helyett csak e szavak olvashatók: «Commissio domini regis ex deliberatione consiliariorum». E két különböző kiadványozás némi magyarázatot talál a belső szövegezés egy szavában, a hol t. i. az oklevelekben szokásos előszámlálások előfordulnak, mikint következik: «Quibuslibet videlicet terris arabilibus, cultis et incultis, — etc. — montibus, campis vallibus, silvis, nemoribus, piscinis etc.» Ezen elősszámlálásban t. i. a 6·/. alatti kiadványozásban, mikint látjuk, a dologtermészetéhez képest vallibus olvasható s oda más szó, az adománylevelek szokásos szerkezeténél fogva, nem is alkalmazható; ellenben a 7·/. alattiban ezen előszámlálásba «valachis»» van becsusztatva, — kétségtelen jeléül annak, hogy vagy az egész 7·/. alatti kiadványozás (expeditio) hamis, vagy az, a királyi névaláírással kiadványozott oklevél mellet, meghamisitva lett, nem helyeselhetőleg, bizonyos czélra, csempesen kieszközölve.

A szász egyetem t. i. támaszkodva ezen 7·/. alatti okmány ama kifejezésére, melynélfogva Talmács fiókszék minden királyi jövedelmekkel s állitólag: annak oláhjaival (valachis) lett volna a hét szász székhez csatolva és bekeblezve, e kifejezésből, ama királyi oklevelet, királyi adománynak (donatio regia) kivánja tekintetni, s ebből kiindulva, magára nézve Talmács fiókszék irányában urjoghatóságot; a fiókszékre s azok lakosaira nézve pedig jobbágyságot és jobbágyi viszonyt követel megállapittatni.

Ez okmányokra alább még visszatérendunk.

Annak bebizonyitására, hogy királyaink a királyi várakat s azok területét és lakosait, a szász területekhez és hatóságok alá, egyenlő jogok és szabadságok élveztének kikötésével csatolták, s a bekeblezést ily értelemben rendelték el, szabadjon felmutatnunk 8·/. alatt Mátyás királyi rendelvényét 1472-ből és 8·/.
1475-ből, melyeknél fogva Radna királyi föld vagy birtok (terra regalis Radna) mint a mely 1467-ben Omlás földdel és Szelistyével (terra Omlas et Szelistye) elidegenithetlenek nyilvánittatott,

www.dacoromanica.ro

— Besztercze szász királyi város területéhez hasonló módon csatoltatott és abba egyenlő jogokkal és szabadságokkal bekebleztetett. Törcsvár várát Zsigmond király Brassó város területébe és hatósága alá, még 1428-ban keblezte be, a mely bekeblezési okmány, a fönnebbi királyi rendelvénynyel, mindenben megegyező.

Hasonló módon keblezte be Mátyás király 1468-ban és 1485-ben Omlás földét és a szelistyei fiókszék területét a szebeni tartomány hét székébe, mely bekeblezésről nem birunk ugyan különös okmányt, de igen is felmutathatjuk arra vonatkozólag
9·/. 9·/. alatt a Mátyás király által határjárásra kikuldött birák határjárási jelentését, melyből eléggé világosan kivehető, miszerint a királyi udvarból kiküldött határjáró birák által Omlás királyi birtok területe épen ugy, mint Szelistye és hozzátartozó helységei az erdélyi püspök Geréb László Feketeviz és Várallya nevü nemesi birtokai ellenében, mint a hét szász szék hatósága alatt álló, s királyföldet (fundus regius) képező területrészek, megkülonböztetve határoltatnak meg; mely határjárás alkalmával, a már akkor a királyföldbe bekeblezett Szelistye és Omlás, a hét szász szék szász tisztviselői által képviseltetett. Ugyanez alkalommal éles határvonal huzatott a királyföldbe bekeblezett Szelistye és Omlás területe és a megyei törvényhatóság alatt maradt határos nemesi birtokok között.

A bekeblezés ez idejétől fogva Omlás királyi birtok, a mai napig, mint a királyföld szabad községe maradt fönn, s a mely a szász egyetem által ez időtől fogva mindig ilyenek tekintetett; a mint hogy azzal a mai nap is mint ilyennel bánik el.

A bekeblezés idejétől fogva Nagyszeben város királyi szász tisztviselőjei a király nevében gyakorolták Szelistye és Talmács fiókszékek fölött a közigazgatás jogát; mely fiókszékek a várak elpusztulása után, a szász székekkel egy királyföldi területté lettek; s mai napig is, valamint az országos törvényekben, ugy minden más okmányokban is «Székeknek» (sedes) neveztettek.

Ezen egész királyföld (fundus regius) a bekeblezett részekkel, és azok lakosaival, kik közönséges néven szászoknak (saxones regii) neveztettek, valamint azok jovedelmei is királyi javak és királyi jövedelmek voltak, s a koronához tartoztak (bonum ac proventus regis et coronae); mikint ez II. Ulászló VII. rendelvényének 3-dik czikkelyében foglaltatik 1514-ről, a hol az erdélyi szászok, a maguk összességében királyi javaknak, s jö-

www.dacoromanica.ro

vedelmeik a korona jövedelmeinek mondatnak, melyek elidegenitése, vagy elfoglalása szorosan megtiltatott.

Érdemes megemlitenünk, miszerint királyaink Erdélyben «vigesima» «centesima» és «quinquagesima» elnevezések alatt dijakat szedtek; s mig a királyföldön tizedet is szedtek: a mi népségünk, — mely mindig a görög-keleti valláshoz tartozott, — Mátyás király V-dik rendelvénye folytán 1481. évről, a 3-dik czikkely szerint, e tized alul fölmentetett, a mi kulönösen II-dik Ulászló II-dik rendelvényének 45-dik czikkelyében 1495-ről, az ország határain lakó, s a királyok által felhitt és birtokba helyezett oláh lakosokról (valachi) kifejezve is kiemeltetik; s noha később a mi hegyvidékeinkben is szedettek tizedet, mégis lakosaink, mint a hegyekken marhatenyésztésből élők, Miksa király 1559. 1567 és 1574. évi rendeleteinél fogva, különös kedvezésben részesültek, a mennyiben ezen marhatenyésztőktől (pecorariis) csak féltized szedetett.

Talmácsszék lakosai a XVIII-dik* századig nem fizettek tizedet; s épen ugy mint Szelistye lakosai a vám és harminczad fizetéstől is (marhus, tricesima) mentesek voltak, miként ezt az 1722. évi országos összeirás is tanusitja.

Tény azért is, hogy valamint Szelistye fiókszék Omlással: ugy Talmács fiókszék is a szebeni tartomány hét szász székéhez csatolva és abba bekéblezve, a hét szász szék valamennyi szász lakosával egy törvényhatóság és egy adózási rendszer alatt állott, s a szász lakosokkal egyenlő jogokat és szabadságokat élvezett, illetőleg élvezni feljogositva volt.

Tény az is, hogy ezen egész királyföld u. m. a hét szász szék (septem sedes) és a szelistyei és talmácsi fiókszékek, királyi s koronajavak voltak, melyek jövedelmei a koronát illették meg, s melyek területei és jövedelmei a koronától elidegenithetők nem voltak. Sem királyaink, sem az országgyulés, e «királyföldből» soha semmit el nem idegenitettek, hanem csak is némely, az adózásból befolyó koronajövedelmeket, névszerint a Vöröstoronyéit engedték át Nagyszeben város főtisztviselőinek a végre, hogy e fontos határhelyek és várak kellőbben föntartassanak és kezeltessenek.

Ez időben t. i. Talmács székben az ország fő hegyszorosa Vöiöstorony a korona részére gazdag vámjovedelemforrást képezett, mely oknál fogva, valamint hadászati tekintetből is, Vöröstorony vára és Lathorvára sokáig nagy fontossággal birtak.

www.dacoromanica.ro

Azonban Nagyszeben város királyi szász tisztviselőjei is mindinkább ide irányozták figyelmüket, mert már Mátyás királytól kérték, hogy nekik Vöröstorony vár fenntartására, — mire őket V. László bekeblezési okmánya 1453-ról kötelezte, — a vámjövedelmek egy része átengedtessék; a mit nekik a király 1468. augusztus 14-én és 1473. aug. 31-én, meg is adott; nem különben a sóhivatal ügyészéhez 1487. április 8-káról és 1488 április 18-káról intézett utasitások által, azt is megengedte, hogy a vöröstoronyi királyi vár fönntartására a «vigesima»-nak nevezett királyi jövedelem egy része is forditathassék. Báthory István pedig 1583-ban, különösen a nagyszebeni két fő tisztviselőnek, névszerint a főpolgármesternek és a királybirónak (magister civium et judex regius) engedte át Talmács falu (a mai hasonnevü szász falu) és a Vöröstorony vár királyi jovedelmeit a végre, hogy a tisztviselők ezen jövedelmekből a Vöröstorony várat fenntartsák, miként ezt a szász egyetem maga is felemlíti.

Világos az eddig mondottakból, hogy a kiralyföldön létezett hét szász szék (septem sedes saxonicales), valamint minden királyi oklevélben, ugy az ország törvényeiben is, mint közigazgatási törvényhatóságok (jurisdictio administrativa) s a közigazgatás érdekében jelennek meg, melyek tehát igen is felhatalmaztattak ugyan arra, hogy a hozzájuk csatolt és törvényhatóságukba bekeblezett területeken, ugy mint más királyföldi szász területeken, dijakat s jövedelmeket szedhessenek: de semmi kétséget nem szenved az sem, hogy valamint ők a törvényhatóságba lett bekeblezés által, urhatóságot nem nyertek (jurisdictio dominalis), sem ők a bekeblezett területek uri tulajdonosaivá (domini proprietarii) nem lettek: ugy a hozzájuk csatolt területek lakosai irányukban jobbágyokká nem tétettek. Hogy azonban az alább mondandók annál könnyebben megérthessenek, s különösen, hogy világosságra jöjjön az, mikép kivánták a szászok a törvényhatósági hét szász széket (jurisdictio septem sedium saxonicalium) hét birósági uradalommá (Siebenrichter Herrschaft) vagyis földesurrá átalakitani és átváltoztatni, szabadjon még a következőket elmondanunk.

Magyarország már első kegyes királyai a királyföldön több, régidőktől fogva fennálló egyházat és zárdát, különféle javakkal ajándékoztak meg melyeket ezek azután tulajdonul birtak. Igy birtak például javakat a «Szt. Lászlóról» czimzett nagyszebeni

www.dacoromanica.ro

prépostság (Praepositura sancti Ladislau regis) Rüsz (Reussen; Rusciori) Nagy és Kis-Ekelmező (Gross Probstdorf u. Kl. Probstdorf; Prostia-mare şi Prostia-mică); Rukkor (Rukur, Ruchendorf; Rucur); Balkács (Bolkats; Balcaci); Sitve vagy Szakadát (Sidwe; Sidvei) községekben, melyek a Küküllővölgyben feküsznek; nemkülönben birt a kerczi-czirczi apátság (Abbatia kercziensis) nem messze Nagyszebentől Szászkereszt (Kreutz; Crişin) Mese (Meschendorf; Mosna); Miklostelke (Klosdorf; Miklosa); Földvár (Marienburg; Feldiora) Kolun; (Colun) és Kis Disznód (Michelsberg; Cisnădioara) helységekben javakat.

Mindezen községek Kuküllő és felső Fehérmegyében elszórva feküdtek. E zárdák megszüntetése és javaik világiasítása után, e községek, minthogy lakosaik legtöbbnyire szászok voltak, Mátyás király által, és pedig a Szt. László prépostság javai 1464-ben, a kerczi apátság javai pedig 1474-ben, a nagyszebeni egyházközségbe kebleztettek be. Azonban oly kifejezett kikötés és feltétel alatt, hogy a jövedelmekből bizonyos számu katolikus lelkészség tartassék, és a királyokért és azok utódaiért örök időkön át misék szolgáltassanak.

Az idők folytán történt azután, bár nem tudni mikint, hogy mindezen egyházjavak a hét királybirák (septem judices regii) kezelése alá jutottak, s a javak a hét birák javainak (bona septem judicum) neveztettek el. Később kimutatandjuk, hogy Nagyszeben város, a szelistyei fiókszék mellett fekvő Várallya (Orlat; Orlat) és Feketeviz (Seceli) községekben is birt birtokrészeket, melyek előbb az erdélyi püspök javai voltak, s melyek a 9·/. alatt, mellékletben és elősoroltatnak; a mely javakat azonban a szászok a följebb emlitett hétbirák javaihoz (bona septem judicum) nem számitanak.

Azt is kifogjuk alább mutatni (a 16·/., 23·/., 25·/. és 26·/. alatti mellékletekben), hogy a szászok később majd ezen elnevezés alatt «Hétbirák» (Septem judices) majd e czim alatt «Nagyszeben város» (Civitas Cibinium) majd végre, más szász községek nevén, több oly oláh községektől követeltek adókat, dijakat és egyéb fizetéseket, mely községek eredetileg Nagyszeben székhez tartoztak és annak kiegészitő részét képezték.

De tény az is, miszerint a királyföld királyi tisztviselői, a kik mindig szászok voltak, már a legrégibb időtől fogva oda törekedtek, hogy a királyföld némely részeiből, különösen pedig

www.dacoromanica.ro

Szelistye és Talmács fiókszékekből a királyi jövedelmeket magukhoz huzzák és elsajátitsák; másrészről ezen községektől és lakosaiktól, sok más és egyébféle adókat, dijakat és fizetéseket követeljenek és bitoroljanak, melyek lényegét s természetét azonnal előadandjuk, mikint ez következő előterjesztéseinkből és bizonylatainkból is ki fog derülni.

Már II. Lajos király alatt az 1523. évi budai országgyülés rendelvényének 47. czikkelyében meghagyatott az, hogy a királyföld lakosai (Saxones suos Transylvanienses) az adóképesség tekintetéből összreirassanak és összeszámitassanak.

I. Ferdinand király a XIII. rendelvényben 1552-ről a 16. czikkelyben megparancsolja, hogy az Erdélyben elfoglalt királyi javak a hütlenség büntetése alatt visszaadassanak. Ugyanezen király ugyanezen 1552. évben kincstárnokának, az adók besze-
10·/. dése tekintetéből, a 10·/. alatt idemellékelt utasitást adja, melyben a kincstári jegyzékekből előszámláltatnak a királyi javak és várak (bona et castra ad regem pertinentia). E javak közt soroltatnak elő többek közt: «sedes» vagy «comitatus Saxonum» vagyis a «nagyszebeni tartomány», más szóval a «hét szék;» s azután mint annak részei Törcsvár vára, melyről Brassó polgárai azt állitották, hogy azt a királyi vár fenntartása czimén birják, végre Vöröstorony vár és Szelistye vár, tehát maga az egész királyföld.

A királyi jövedelmeknek a szász tisztviselők által eszközölt beszedése és kezelése, különösen pedig a szelistyei fiókszékhez legközelebb fekvő megyében, már ez alkalommal sok egyenetlenkedésre és viszályra szolgáltatott okot a szász tisztviselők és az ország vajdai fennhatósága között, mely a királyi jövedelmeket a szelistyei fiókszékben is beszedni kivánta.

A szász hivatalnokok panaszt tettek I-ső Ferdinánd királynál e miatt, állitván: hogy miután Szelistye fiókszék és községei a szász törvényhatóságokba lettek bekeblezve, s azok mindig a szászokkal egyut adták be adójaikat: a vajdai fennhatóság által külön ne adóztassanak meg.

A király e panasz folytán a vajdához 1554. január 13. Bécs-
11·/. ből intézett és itt 11·/. alatt felmutatott rendeletében, a vajdának azon világos utasitást adja, hogy a Szelistye, Gálés, Válya, Kákova, Szibiel és Tiliska «királyi birtokokat», mint a melyek a szászok közé vannak bekeblezve, külön meg ne adóztassa, s

www.dacoromanica.ro

azokkal ne ugy bánjék, mint a megyékhez tartozó nemesi vagy jobbágyi birtokokkal. (Ipsis saxonibus incorporatas — — — ad instar jobbagionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam inmedium comitatus aliquam cogere et compellere taxam, seu decimam eis inponere ne quaquam praesumas; — ezek a rendelvény szavai).

Hasonló értelemben nyilatkozott I. Ferdinand király 1556-ban is, Petrovits Péterhez; — és Izabella királyné, az ugyanezen 1556-évi decz. 7-én kelt, kolozsvár országgyülési törvényczikkelyben, hol világosan mondatik, hogy Szelistye kerület illetőleg fiókszék, nemesi jószágnak nem tekintethetik.

Valamint tehát Talmács székben V. László 1453. évi bekeblezési oklevele értelmében a nagyszebeni királyi hivataltisztek gyakorolták a törvényhatóságot, és szedték be az adót a király nevében s a korona érdekében: épen igy történt ez a szelistyei fiókszékben is, mikint ezt imint bebizonyitottuk; mely fiókszékekben azért is, az egyes községek és azok lakosai, mint szabad emberek, szokásaik szerint, a Báthory István által 1583-ban megerősitett szász magánjogi törvények alatt (statuta jurium municipalium) éltek épen ugy, mint maguk a szászok.

A 12·/. alatt felmutatott határügyi oklevél 1570-ről bizonyitja, 12·/.
hogy a szelistyei községek előljárói, kik mint polgárok szabademberek voltak, ugyanazon czimmel lettek megilletve, mint maguk a szászok, s hogy teruletuket, mint tulajdonukat a keresztyénsziget (Grossau, Christian) község ellen fönforgó pörös vitában, a hét szászszék legfőbb tisztviselője előtt védőleg képviselték; és ez ügyben a királyi udvarhoz a felebbezés jogával is éltek; mikint ezt Zsigmond I-ső rendelvényének 1405-ről 4. czikkelye II. Ulászló IV-ik rendelvényének 1500-ról VI. törvényczikkelye a szabad királyi és mezővárosok s a beléjök bekeblezett helységek, nemkülönben a szabad emberek részére parancsolta.

Tanusitja ugyanezt a szelístyei szék kebelbeli azon intézménye is 1585-ről, hol Szelistye székben, mint valóságos «királyföldön» a szabad szász magánjog van szabályul megállapitva.

Miképen törekedtek a királyföld ezen tisztviselői a «királyfoldön» s különösen a szelistyei és talmácsi fiókszékekben a korona királyi adóját (terragium census) és egyéb jövedelmeit (decima, vigesima, quinquagesima) magukhoz vonni és elsajáti-

www.dacoromanica.ro

tani; s miképen lettek e tisztviselők, a királyi kincstár közegei által, e törekvésükben mindig megakadályozva, alább okmányokkal és törvényekkel fogjuk igazolni, itt csak azon kérdés kivánjuk megvitatni, illetőleg kifejteni, mely a lakosaink által, a királyi jövedelmekhez nem tartozó, s azoktól elkülönitett egyéb, a szék főtisztviselői részére teljesitett adózásokra vonatkozik.

Ez időben t. i. a királyföldön azon elv és gyakorlat divott, hogy az igazgatási költségeket a nép maga viselje. Ez okból Nagyszeben város szász királyi tisztviselői, hivatalos szolgálataik tekintetéből, s mint hivatalos fizetésük egy részét képzőleg (in partem salarii) Nagyszebenszék csaknem valamennyi községeiből (tehát nemcsak a szelistyei és talmácsi székekből) már a legrégibb időktől fogva szedtek bizonyos dijakat és adókat, melyeket azok egykor-máskor megsokasitottak, vagy fölemeltek, és időjártával különféle tárgyakra kiterjesztettek, vagy kivetettek.

Ez állapot 1762. évig, vagyis addig tartott, mig a királyföld Seeberg királyi biztos által szabályoztatott (regulatio Seebergiana.) E szabályozás által ez adózások némely része eltöröltetett; egy másik része a községek pénztárába rendeltetett fizettetni, egyuttal pedig a községek házi pénztárai szabályoztattak, az alatt, mig a tisztviselők megszabott tiszti fizetésekkel láttattak el.

Ezen föntebb érintett adózások és dijak legfontosabb nemét képezte az u. n. birka- és sertés-dij vagy vám. Ez t. i. oly dij volt, melyet Nagyszebenszék azon községei fizettek, melyek erdejükben és hegyeikben birkákat és sertéseket tartottak. Ezen fizetési dij tehát a szék marhatenyésztői által fizettetett, és pedig valamint a szelistyei és talmácsi székben: épen ugy a szék egyéb helységeiben is, névszerint: Resinar (Reşinari); Vesztény (Westen; Vestem); Moh (Moíchen, Mou); Szakadát, (Săcădate); Felek, (Freck, Avrig), és több helységekben, mikint ezt a szászok maguk számos okmányokban elismerik. Névszerint elismerik azt az 1541. évi szabványokban a 2-dik és 3-dik pontban (statuta Cibinii). Nagyszebenszék tisztviselői, fizetésük öregbitése szempontjából, még a birságokat is, mint jó jövedelemforrást, a szék valamennyi lakosaitól szedték.

Szelistyeszék, mint kebel 1585-ben, valamennyi községei birái és elöljáróságai által szabad akaratból s a nagyszebeni főtisztviselő helybenhagyása mellett kötötte meg Nagyszebenszék-
13·/. kel, illetőleg annak két kiküldött birájával a 13·/. alatt idemellé-

www.dacoromanica.ro

kelt egyezséget (constitutio), melynek 1-ső és 2-dik pontjában a birkavám vagy díj egyszermindenkorra 100 frtban; a sertésvám vagy dij pedig 12 frtban állapittatott meg. Ezen díjakat Szelistyeszék, mint ilyen, (tehát nem annak egyes községei, vagy magános lakosai), évenként karácsonykor volt köteles a nagyszebeni tisztviselőknek, illetőleg a két szelistyei szolgabirónak kifizetni, mely biráknak vagy szolgabiráknak, midőn azok épen ezen vám beszedése végett Szelistyeszékbe jöttek, minden helység előljárósága tüzelő fát volt köteles fütésre kiszolgáltatni, miként ez a 10-dik pontban olvasható.

Ez volt mindaz, a mit tisztviselőinek a szelistyei szék engedélyezett, illetőleg biztositott, a kik befolyása és nyomása már ez időben kezdődött. E szolgáltatások a nevezett tisztviselők fizetésének egy részét képezték, ha csak még a birságokat is ide nem akarjuk számitani, ami egyébiránt czélunkra nézve épen semmi fontossággal sem bir.

Ellenben a föntebbi egyezség által a szelistyei székbe a szász magánjognak némely szabványai hozattak be. Névszerint a 9-ik pontban azon elv, mely a királyföld minden szász községében divott, s melynélfogva királyföldön minden birtokváltozás, illetőleg veszteség megakadályoztatni czéloztatott. Igy tiltatott például, hogy ha valaki e székből a megyei, illetőleg a nemesi földre akart elköltözni. ingatlan vagyonából valamit eladhasson; hanem ha elköltözik, a birtok a törvényszéknek, illetőleg a hatóságnak marad meg, s azt a birák adják el.

Ezzel egyuttal minden kétségen túl van téve, miszerint mind a szelistyei szék képviselete, mint a nagyszebeni hatóság föntebbi viselete, igazoló tanuságul szolgál arra nézve, hogy Szelistye fiókszék a királyföldön létez. Épen igy bizonyitja a föntebbi egyezség 3-ik pontja, hogy Szelistye szék két választott szolgabiró által igazgattatott.

Ezen szelistyei szék-egyezség 1762-ben, mint székszabály, a 13 ·/. alatti kivonat alakjában, a szelistyei szék jegyzőkönyveibe **13·/.**
is fölvétetett, mely jegyzőkönyvek 1585-től 1709-ig, s ez időtől fogva ismét tovább 1776-ig, két szelistyei szolgabiró altal Nagy-Szebenből, szakadatlanul és hitelesen vezettettek. E jegyzőkönyvekbe szabad magánjogi cselekvények és ugyletek; örökösödések; ingatlan tulajdonok fölött adásvételi és csereszerződések, a szász magánjog szabályai értelmében kötve; nemkülönben

www.dacoromanica.ro

úgy a sikon, mint az erdőkben vagy hegyekben egyéb ingatlan tulajdoni és birtokjogok fölött alkotott okmányok lettek beigtatva, s ez oknál fogva azok a szelistyei szék és községei telekkönyveit képezték.

Azonban épen a miatt, s mert e területi jegyzökönyvekkel, illetőleg telekkönyvekkel a szelistyei szék jogai és szabadságai 1585-től 1709-ig legfényesebben igazoltathattak és igazoltathatnak: Nagyszeben város tanácsa azokat sohasem adta ki, vagy mutatta elő, hanem mindig csak egyes, nem eléggé fontos kivonatokat adványozott ki belőlük, s csak is 1824-ben adványozta ki, az alább megemlitendő vizsgáló bizottság surgetésére, a föntebb érintett kebli szabályozó egyezséget, mely a széknek még az 1779 évi jegyzőkönyvébe is mint érvényes szabályzat beigtatva létezett.

Noha Talmács szék hasonló szabályozó egyezséget föl nem mutathat, mégis a tanács irattárban elzárt székjegyzőkönyvek és iratok épen ugy, mint a tényleg fönnállott állapotok, és az alább fölhozandó bizonylatok, minden kétségen túl teszik azt, hogy Talmács szék ugyanazon viszonyban állott Nagyszeben székhez, és Nagyszeben városhoz, a melyben Szelistye létezett; s melybe azokat az 1453. évi bekeblezési királyi oklevél helyezte.

Nagyszeben város királyi szász tisztviselőinek törekvése, mikint már fönnebb érintetett, oda irányult, hogy azok Szelistye és Talmács fiókszék községeit épugy, mint Nagyszebenszékhez tartozó más községeket is, például Resinárt, jobbágyi viszonyba erőszakolják, s azokban a korona jövedelmeket magukhoz ragadják.

Ezen czéljukat háromféle eszközökkel igyekeztek elérni és biztositani.

Először is a magas kincstár irányában e czelt azzal igyekeztek elérni, hogy Szelistye és Talmács fiókszék e király javait a legkülönbféle s gyakran ellenmondásos czimek alatt a hét birák javainak, azaz a hét szék tisztviselői és királybirái javainak állitották és nevezték, és a későbbi összeirásokba ilyenekül becsusztatni iparkodtak.

Másodszor; azzal is iparkodtak e czéljukat elérni, hogy e tisztviselők fizetési dijaikat megsokszorozták; a községek tulajdonai különféle tárgyára kiterjesztették; s magukat a lakosság

www.dacoromanica.ro

irányában mint birák-urak (domini judices) czimezték, később pedig földesuraknak nevezték, s magukat ilyenekül viselték.

Harmadszor; e céljukat azzal is előmozditani kivánták, hogy bár elkésve, különféle, a király földi intézményektől nagyon is eltérő intézkedéseket és tiszteket (spani, provisores) kisértettek meg e székekbe behozni.

E szász atyafiak példátlan szivossággal, kitartással és következetességgel több mint két századon át folytatott nemzeti politikájukkal azon politikai közigazgatást, melyet a király nevében őseink fölött gyakorolták, urhatósággá törekedtek átalakitani, mit azonban soha nem másképen, mint a jog sérelmével s erőszakosan kisértettek meg itt ott, félig meddig kétes sikerrel és eredménynyel; s ez eljárásukkal oly erőszakos állapotot teremtettek, melyet sem a törvény, sem a lakosság a mai napig el nem ismert.

A szász tisztviselők e törekvésüket az erdélyi nemzeti fejedelmek alatt a XVI. század végétől 1691. évig folytatták ugyan, de eredménytelenül, noha ez idő alatt a magyar korona fennhatósága a Királyföld fölött csak is szendergett; azonban az ország ez időben is azzal óvakodott e törekvések ellenében, hogy a fejedelmeket megeskette, hogy a határokat és a királyi jövedelmeket el nem idegenitendik, mikint ez I. Rákoczy Ferencz 1652. évi, és Apafy Mihály hitleveleiben feltalálható.

Már a 14 ·/. alatt idemellékelt országgyulési határozatban 14·/.
1610. évről olvassuk, hogy a szászok Szelistye fiókszéket «széknek» czimezik ugyan, de «joszágnak» is nevezik, s a királyföld közé nem számitják, hanem a hét birák javai közé sorolják; egyszersmind pedig annak jövedelmeit Báthori Gábor fejedelemnek akarják átengedni az alatt, mig a város melett birt javakat «Királyföldnek» nevezik. Azonban az országgyülés, mely magát Nagyszeben várost is királyi joszágnak s tulajdonak nevezi, azt határozza, hogy valamennyi királyi joszág, tehát Nagyszeben város is a fiskusnak (kincstárnak) adassék át. (una cum Cibinio fisco applicata sunt et nunquam a fisco abalienentur).

Azonban már az 1615. évi országgyülés, mely a király földbe egykoron bekeblezett Talmács és Omlás várakat a szabad mezővárosok és kincstári javak közé sorolja, ugyanakkor betiltotta a jövedelmek elidegenitését is, s egyuttal egy felmutatási vagy igazolási birószéket (forum productionale) állitott fel, mely

www.dacoromanica.ro

előtt mind azok, kik e javakra urjogokat vettek igénybe jogczimeiket és okmányaikat fölmutatni köteleztettek.

Azonban a szászok állitólagos úrjogi igényeiket Szelistye és Talmács fiókszékek ellen soha be nem bizonyitották; ellenkezőleg a kincstári közegek által, a XVIII. század vége felé, emez állitolagos jogigényeiket igazoló bizonyitékaiknak ezen különösen e czélra fölállitott felmutatási vagy igazolási birószék előtt (forum productionale) leendő fölmutatására fölhivattak.

Ezen igazolási birószék, a szászok ez igényeit, a mennyiben okmányokat felmutattak; s a mennyiben érdemleges elbirálás Talmács irányában eszközöltethetett — el nem ismeite s azokat elvetette, mikint ezt alább igazolandjuk.

E kérdések tehát, a szász tisztviselők birtokigényei fölött, már XVII. században folmerültek az erdélyi országgyülések előtt.

Az 1637. évi országgyülés előtt azon kérdés tárgyaltatott, valjon a Királyföld különböző részeiből, névszerint Nagyszeben székből minő szolgálatok teljesittettek, vagy voltak teljesitendők, a vizaknai kincstári sóaknák mellett, melyeket az 1615. évi országgyülési határozatok (Approbata constitutis P. II. T. 14.) a tisztán kincstári javak lakosai által teljesitendő királyi szolgálatok közé számitottak; — s e részben a nevezett országgyülés azt határozta, hogy csak Szelistye fiókszék köteleztessék az egész «királyföldről» e szolgálatokra, következő szavakkal: «Vizaknát Szelistye székből régi usus szerint tartozzanak segiteni, és nem a tobbi regius fundusról».

Ezen határozat az 1653. évi országgyülésen mint érvényes törvény a szászok tiltakozása ellenére és daczára is az Approbata Edictum V. része 80-ik czikkelyébe félvétetett; s ezzel valamint az országgyülés ugy az ország törvénye is Szelistye szék határát és területét «Királyföldnek» ismerte el, és «széknek» (sedes) nevezte. Mert már az 1651. évi országgyulésen elkeseredett vita támadt a szász tisztviselők igényei fölött, a Hét birák javainak (bona septem judicum) elnevezett kincstári javak jövedelmei körul; mely igényeket a magyar és székely nemzet el nem ismert, és a szászokat állitólagos okmányaik és adományleveleik felmutatására hivta fel. A szászok ezen állitolagos adományleveleiket felmutatni sem nem akarták, sem nem birták; ellenben Rákoczi fejedelemet nagy összegekkel arra törekedtek birni, hogy öket a fejedelem ez okmányok felmutatásának kötelezettsége alul

www.dacoromanica.ro

felmentse. E körülményt a legünnepélyesebb nevü szász iró Teutsch a szász történelemről irott munkájának 548, 586 és 709. lapjain maga bevallja. Azonban az országgyülés a szász tisztviselőktől a törvényhatóságot az igényelt javakban elvonta, és igy midőn az érvényes törvényczikkelyek az 1653-ik évi országgyülésen összeszedettek, az Aprobata Constitutio III. rész 46 czim 6-ik czikkelyébe ezen határozat is fölvétetett.

Erdélynek a magyar koronával lett egyesülése után 1691-ben az országgyülésen fiókszékünk és a hét birák javai a törvényhatóság és az adózás szempontjából ismét szóba jöttek. A kérdés elintézése azonban a három országrend önkintes kiegyezésének engedtetett át.

Ez alkudozások 1692. évi april 23-án Losonczi Bánffy kormányzó elnöklete alatt ejtettek meg, mely alkalommal — eléggé jellemzően — azt kivánták a szászok, hogy az Aprobaták V. rész 80-ik czikkelye megsemmittessék, melyben t. i. Szelistye fiókszék a Királyföldhöz számittatott, és mint ilyen a vizaknai munkákhoz rendeltetett. Azonban mikint ezt a három nemzetnek ezen alkudozások fölött 1693. ápril 7-én megjelent «Accordája» bizonyitja, a kivánság nem teljesittetett, hanem Szelistye fiókszék továbbra is a vizaknai szolgálatok mellett hagyatott.

Szintén igy kivánták a szászok az «Approbata» 46. czikkelyét is eltöröltetni, a törvényhatóság tárgyában; mire az Accorda a szász tisztviselők törvényhatóságát megengedte ugyan a hét birák javaiban (bona ut vocant septem judicum) de Szelistye fiókszékre nézve az határoztatott, hogy az a megyei tisztviselők hatósága alatt maradjon (in sede Szelistye maneat jurisdictio comitatus officialium juxta usum hactenus observari solitum).

Az adóra és adózásra nézve azonban az Accorda következőleg határozott: «in saxonica autem natione censeantur 1400 portae, in hoc numero inteltectis toto fundo regio, bonis ad arcem Törcs uti et ad Rubram Turrim pertinentibus sede Szelistye, sede Talmács et bonis septem judicum, et Cibiniensium, et de Küküllő comitatibus sitis; ita tamen ne huc trahantur bona Ladislai Bethlen in Balkacs et Sitve sita, sed illa numero portarum comitatus de Küküllő accenseantur». Valamint tehát az Accorda a szász nemzet (saxonum natio) elnevezése alatt a királyföld minden lakosát érti, épen ugy szorosan megkülönbözteti, mint valamennyi eddigi törvény, Szelistye és Talmács

www.dacoromanica.ro

széket a hét birák javaitól, vagy a Nagyszeben város és Brassó város jószágaitól, melyek Fehér és Küküllő megyékben feküdtek; és különösen kiemeli mind a két királyi várat, névszerint Törcs és Vöröstoroni várát, melyek szinte sem a hét birák; sem Nagyszeben város sem Brassó jószágai közé nem tartoztak. A különbség e területek és helységek közt minden irányban s vonatkozásban, ezen idő után is mutatkozik épen ugy, mint korábban. Törcsvár és Verestorony még mindig váraknak és váracsoknak neveztetnek (castra et arces), mert egyedül ezek maradtak még fönn mint fenntartott erődök, mert épen a hegyszorosok fölött s különösen mint a Vöröstorony, az ország legfőbb hegyszorosa fölött uralkodtak, s ez okból mind a hegyszoros megörzése, mind a korona vámjövedelmei tekintetéből igen fontosak voltak. Vöröstoronyban a kincstár kölön vámtiszteket, később pedig külön határparancsnokok alatt katonaságot tartott, mely kincstári tiszteknek Talmács községben birtokaik is voltak.

Szelistye és Talmács területei mindig «székeknek» neveztettek, a minthogy Nagyszebenszékbe bekeblezett szolgabiróságok voltak. Szelistyeszékben a közigazgatást két külön és saját széktisztviselő vezette, kik biráknak (judices sedis; judex in sede Szelistyensi primarius et secundarius etc.) neveztettek; — mikint ezt maguk a Nagyszeben város tanács jegyzőkönyvei 1636-ról, 1650-ről és 1677-ről igazolják.

Talmács székben a közigazgatást Nagyszebenszék közönséges birája és polgármestere vezette (judex regius Cibiniensis et consul).

Ellenben az u. n. hét birák javai mindig csak «faluknak» (pagi) neveztettek, és külön tisztviselők által kezeltettek. (judex in pagis dominorum septem judicum etc.)

Szelistye szék is visszakerült nem sokára a szász tisztviselők törvényhatósága alá; mert Nagyszeben tartomány szabványai (statuta provinciae Cibiniensis) az 1698: VIII. fejezetben: következőt tartalmaznak: «Die Herren Szelistyeer Richter sollen in dem Szelistyeer Stuhl Recht und Gerechtigkeit befördern stb.» s ismét a VI. fejezetben: «Die birschagien aus dem Stuhle (azaz az egész Nagyszeben székből) bleiben den Herren Judices und gebührt das $^{2}/_{8}$ dem Herrn Königsrichter, wie Sie auch dann von den Wallachen aus dem Stuhl die Schaf und Schweine-Mauthe auf gleiche Theile».

www.dacoromanica.ro

A XVIII. század kezdetével megindult az ország összeirása az adóképesség kitudása végett.

Ezen összeirásoknál, melyek — a mennyiben azok a királyföldre s annak részeire vonatkoztak, — önkint érthetőleg a szásztisztviselők által befolyásoltattak, e tisztviselők fiókszékeinket is a hét birák javai közzé törekedtek összeiratni, és a maguk részére számos, nem is létező, jogokat és szolgálmányokat beigtattatni.

1721-ben és 1722-ben kiterjedtebb s tüzetesebb összeirás eszközöltetett az egész királyföldön.

Fölmutatjuk ez összeirást 15·/. alatt, melyben Szelistye és Talmács szék (sedes Selistye et sedes Talmács) következőleg iratnak le: 15·/.

I. Szelistye szék.

1-ör. Tiliska faluban: «Possesionati homines, — popinam habent liberam, unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini communitati dare tenetur fl. 1. — Molas farinaceas privatae personae habent, habent molas fulonicas, molas seratorias habent, siquidem ipsimet possessores medium telonium dant; decimas ex frumentis ne quidem ex ovibus vel agnellis dant, sed redimunt illas a dominis suis Cibiniensibus annuatim fl. 45. Ligna focalia sufficientia habent, sylvas ex quercubus habent, — in fagis autem tempore 400 porcos saginare possunt, in inflictione lignorum focalium; domini illorum ab ipsis f. 56 acceperunt. Triticum partim in natura partim in pecunia, avenam antem et foenum omnia in pecunia administraverunt juxta commissionalem taxam in manus domini Jacobi Szász, duobus dominis Cibiniensibus, qui sunt pro curatore constituti. Ad sedem Szelistye omnia servitia et mandata praestabunt, falcibus, aratris, curribus, messe; signanter antem Cibiniensibus omni vere dant 100 falcatores, ud unam integram septimanam, quos Domini inter se subdividunt».

2-or. Gálés: (Galusdorf, Galesch; Galeşi) falu ugyanily értelemben.

3-or. Szelistye; (Grossdorf; Saliste) «possessionati homines, popina est libera, molas farinaceas habent privatae personae, quia omnes ferme incolae sunt possessores, et illi medium telonium praesant, universas decimas frumentorum, vini, ovium et

www.dacoromanica.ro

agnellorum annuatim redimunt a dominis suis Cibiniensibus fl. 90; communitas habet duo prata in alpibus, curruum 30, quae annuatim inter se subdividere solent. Praeterea habent certum territorium, quod semper pro pascuis bovum suorum jngalium observant, ligna focalia suffitientia habent, tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. Habet, verum est, sedes ista Selistye 25 montes, in quibus tempore fructificationis fagorum 2000 porcorum saginare possunt, et solent pro uno quoque porco inibi saginato denarios 15 exigere, sed in proventum dominorum suorum Cibiniensium pro pascuis ovium suarum, ac villici similiter hujates, a dominis suis cibiniensibus arendant memoratos montes. Proprii huius sedis Szelistye limites extendentur prope Sinam, et sinenses sibi propinguiorem partem limitum a Szelistyentibus annuatim florenis hungaricalibus 30 arendare solent. Antea privatum servitium proportionaliter exigebatur ab illis; nunc autem domini Cibinienses illorum falcare, cumulare, metere, triturare, arare, ad quaecuque privata sua continue conpellunt illos. Domini eorundem in ista sede habent sclopetarios 18. plajatos, 20; mardini expositi non sunt, montes enim memorati illorum sunt commodissimi, tam pro agricultura vernali, quam pro foenilibus et pascuis cuius vis generis pecorum, non enim in altum, sed per planitiem sunt situati, quos per familias divisos possident, et quilibet possessor sua accommoda aedifitia in possessionibus suis habet.

4-er. Vályа: (Chrapundorf, Grabendorf; Vale) ugyanezen módon.

5-ör. Szibiel: (Budinbach; Sibiel) épen ugy; — «ligna focalia sufficientia habent, ligna fagina pro reficiendibus curribus portant per pagos pro frumentio interdum et ligna pinea ad vendendum Cibinium.

6-or. Kákova: (Kribsbach; Cacova) ugyanezen módon iratik le.

Ezen összeirás annálfogva azt mutatja, hogy a szelistyei szék községei szabad italmérési és malomjoggal, tehát ezen kisebb királyi haszonvételi jogokkal birtak. A malmokért fizettek ugyan egy ideig némi dijakat: de azok utóbb mint olyanok, melyeket Nagyszeben illetéktelenül és jogtalanul szedett, eltöröltettek. Az összeirás mutatja továbbá, hogy a községek és azok lakosai erdeiket, legelőiket és hegyeiket kizárólag birták és hasz-

www.dacoromanica.ro

nálták; hogy Szelistye szék mint ilyen székhegyeket is birt és használt; ellenben, hogy a lakosok a Nagyszeben városi főtiszteknek, csak ugy mint azelőtt, csak a régi birka és sertésvámot vagy dijat fizették; s ugyanazoknak ekkor is, különféle tizedek fejében (decimae minores) csekély pénzváltságot adtak; és hogy Tiliska község fapénzt fizetett.

De mind ez nem egyéb volt mint a szelistyei szék 1585 évi kebli egyezségének (constitutio gremialis sedis Szelistye) birtokállapotja.

Igaz, ugy látszik, hogy a főtisztviselők a birka és sertésvámot vagy dijakat fölemelték; s az összeirásból az is kitetszik, hogy nemcsak a legkülönfélébb pénztizedeket is hozták be Szelistye székbe, s azokat épen ugy, mint a királyi adót (census minuti), melyeket tulajdonkép a korona és kincstár számára kellett volna beszedniök, — a maguk részére sajátitották el: hanem a lakosokat magán szolgálatokra is kényszeritették, a mi még a hét birák javaiban sem fordult elő.

Az összeirásból továbbá az is kitetszik, hogy a szász tisztviselők az ő igazgatásukat főleg a szék hegységeire vagy havasaira terjesztették ki, melyekről az összeirás azt mondja, hogy a lakosok azokat, t. i. a havasokat, a birka és sertés legeltetésre tőlük kapják haszonbérbe, a nélkül, hogy e tiszt urak jövedelméről emlités tétetnék.

Az egész haszonbérleti eszme tehát csakis annyit jelent, hogy a tisztviselők a szék-havasok illő fölosztásáról, használatáról, s ugy a városok, mint a falvak vagyonáról gondoskodtak. A havasi bérpénzek iránti egész eszme tehát nem egyéb, mint a tisztviselők azon eljárási dija, mely azoknak ily hivatalos müködésükért fizetetni szokott.

II. Talmács szék.

Talmács székben az összeirás magában foglalja Talmács községet, mely a mai szászok által lakott hasonnevü községgel azonos, és azt eltérve irja le a többi öt, oláhok által lakott községektől. Ez okból mi előbb az utóbbiakról szólandunk.

Ez 5 község a következő:

1. Boicza (Boitia) possessionati homines (többnyire kereskedők) plurimi illorum antiquo jure et pignoris titulo possident agros, et foeneta in territorio Talmacsiensi. Ex frumentis antiquo

www.dacoromanica.ro

jure decimas dare non tenentur; ex ovibus autem pro domino consule cibiniensi, dant ex centum ovibus duas oves, cum agnellis, et duos verveces unius anni (ez volt a quinquagesima), sicut et privala servitia secundum repartitionem sedis hujus eidem domino consuli praestant. Popinam isti habent a festo Sancti Michaelis, usque ad festum Sancti Georgii, — etc. — deinde a festo Sancti Georgii semper cedit proventus domino consuli; — montes habent duos proprios, pro usu ipsorum, in quibus pecora maioris et minoris generis pascunt; — proprios porcos in silvis suis saginare possunt; — sed cum taxa denariorum quindecim; — in censu quem vocant «Landzehrung» fl. 35; Scti Georgii fl. 16; Sancti Martini fl. 16; in censu dominorum sub titulo extraneorum fl. 18; habent duos plajas sive custodes limitum regni, quibus solvunt per annum fl. 60; cubulos tritici saracenici 30; caseos res; triticum et avenam etc. — foenum antem per 3 florenos domino consuli administraverunt.

2. Kis Talmács: (Tălmăcel) plurimi illorum in Talmacsiensi territorio possident avitico vel pignoris jure, vel in arendam jugera; — — rivulus ex montibus — — interfluit plagam, in quo habet dominus regius judex cibiniensis molam farinaceam ad unum lapidem, — — proventus autem est domini regii judicis, excepto cubulo tritici uno, quem omni anno pagensibus istis excindunt; curam refectionis molae in integro pagus habet; mardini expositi non sunt; — — ex frumentis antiquo jure decimas dare non tenentur. Ex ovibus autem domino regio judici cibiniensi dant; — — pascua pecorum habent, infra montes inter dumeta et silvas, majori ex parte tamen in montibus suis, quia habent tres proprios montes: Capul, Briami, Bucsedul; — — Sidul pro pascuis pecorum, majori ex parte pro tribus villis ovium omnino habitis; — — quartum etiam habent montem Furul, sed ez isto monte debent dare omni anno pro domino regio judice, caseos librarum 100; ligna focalia habent, ad forum Cibiniense ad vendendum deportare solent, tempore suo proprios porcos quercubus et fagis, in silvis ipsorum saginare possunt. Popina est in proventum pagi a festo Scti. Machaelis usque ad festum Scti Georgii; a festo Scti Georgii autem cedit proventus popinae domino regio judici Cibiniensi; — praestant omnia servitia domino regio judici Cibiniensi; — — ad festa Natalia, Rosalia et Pentecostalia debent ad domum ejus-

www.dacoromanica.ro

dem judicis praestare currum lignorum 27 cibinium; — — duos plajones suos sive custodes limitum regni debent, omni anno fl. 60 — — Cubulos frumenti 30, caseos Nr. 3.

3. Porcsésd: (Porcsesti; Porceşti) épen akint iratik össze, minden birtokviszonyaiban mint Boicza és Kis Talmács, s csak is abban különbözik, hogy ezen faluban a szolgabiró (judex regius) csak a malom után húzott jövedelmet, ellenben a polgármester az italmérés és egyéb szolgálmányok után. Az italmérésről következő mondatik: popinam post festum Scti. Georgii dominus consul usurpat. Porcsésd községnek nehány névtelen erdeje is előfordul, melyekről az állittatik, hogy a hét birákhoz tartoznak, (spectant ad septem judices).

4. Alsó Sebes: (Unter-Sebes; Sebeşu-de-jos) épen ugy iratik le, mint Boicza és Kis Talmács, a hol a malom és a tizedek után a szokásos jövedelmeket a szolgabiró (judex regius) húzta.

5. Felső-Sebes: (Ober-Sebes; Sebeşu-de-sus) épen ugy mint az előbbeni, hol azonban még azon különös körülmény is megemlittetik, hogy a folyóban a halászatot a tisztviselők tartották fenn maguknak; és hogy magános személyek ugyanott 20 malmot birtak; nemkülönben, hogy a királybiró (judex regius) itt az italmérés egy részét a maga számára bitorolta.

Ez összeirásból kitünik, hogy marhalegeltetés és faizás tekintetéből mind ez az öt, község saját tulajdon erdőkkel, hegységgel vagy havasokkal birt dijtalanul, s csakis Kis Talmács adott az egyik havas után sajtot s nehány öl fát a polgármesternek; továbbá, hogy malom és italmérési joggal is birtak, de a melyekben a széktisztviselők is bitoroltak jövedelmeket; ellenben, hogy gabona után tizedet soha nem fizettek; és hogy az ország határai megőrzésére külön fizetett öröket tartottak. Kitetszik ez összeirásból végre még az is, hogy a széktisztviselők a marhatizedet (quinquagesima) a Mártonbért, és a többi bérjövedelmeket maguknak tulajdonitották el, és hogy az embereket valamely ugynevezett magán majorságban (pratum allodiale) bizonyos szolgálatokra kényszeritették. De kitetszik a Talmácsszék ez összeirásból még inkább az, hogy mindezen dijakat és adózásokat csak azon tisztviselők húzták és élvezték, a kik a székben a közigazgatást és törvényhatóságot épen gyakorolták, nevezetesen az időszerinti királybiró és polgármester (consul et judex regius); ezenfelül pedig épen ugy, a mikép a Talmács-

www.dacoromanica.ro

szék községei, az ország határainak őrzésére általuk tartott őröket szolgálataikért pénzzel, gabonával és sajttal fizették.

A szék fönnérintett tisztviselői tehát, közigazgatási szolgálataikért, ugyanezen czimen és jogalapon húzták a följebbi díjakat és adózásokat. A különbség csak is az volt, hogy a tisztviselők hivatalos állásaikkal visszaélhetek és többnél többet kicsikarhattak.

A mi már most magának Talmács községnek öszeirását illeti, meg kell jegyeznünk, hogy annak lakosai ugyanazon minősitésben részesittetnek, melyben a többi községekei, mert ezek is birtokos embereknek (homines possessionati) neveztetnek.

Ezen község is osztózik az italmérési jog után befolyó jövedelmekben a szék tisztviselőivel, t. i. a polgármesterrel. Azonban Talmács község határában, az összeirás tanusitása szerint, sok boiczai, kistalmácsi és porcsésdi lakosnak is volt ingatlan tulajdona és birtoka ősjogon (jure avitico).

Ezen talmácsi határban Nagyszeben város főtisztviselői egy az Olt folyó mellett fekvő rétet elfoglalták (pratum allodiare), mely az egész Talmácsszékben egyedül emlittetik majorságnak, de az azért mégis mindig s kizárólag a főpolgármester által használtatott. Ezen majorságnál lettek a község lakosai a polgármester részére bizonyos munkákra szoritva. Ezenfelül az öszszeirásban a következő szavak is olvashatók: Montes et alpes habet sedes ista Talmacsensis in longum et latum ad aliquot milliaria extendentes», — mely hegyek és havasok az ország határa hosszában feküdtek.

Mondja az összeirás azt is, hogy: «montes enim et alpes hujus sedis in parte pro pascuis pecorum majorum minorumque valent, suo autem tempore pro saginandis porcis in parte etiam pro foenilibus; sed siquidem universi isti montes tam titulo quam proventibus spectent ad dominos possessores septem judices, proventus montium istorum et qualitates exponere intermisimus».

Kétségtelenül kivehető az összeirás e szavaiból az, hogy a főtisztek az u. n. Hét birák (septem judices) ezen, az ország határain és azok hosszában fekvő havasokra nézve, noha azok Talmácsszék átalános és közös tulajdonát és vagyonát képezték s csak is a szék lakosai által használtattak, hamisan és bitorolva vettek birtókczimeket igénybe, anélkül, hogy ezen

www.dacoromanica.ro

bitorolt birtokczimek jogalapját is kimutatták volna, és anélkül, hogy ezen havasokat valaha birták és használták volna.

Ezen havasok, valamint a szelistyeiek, melyek egykoron mind közös székvagyont képeztek, és valamennyi széklakos által használtattak, melyekben a lakosok az ország határait Szt. István király koronától fogva őrizték, de a melyek némely része, a török hodoltság korában török kézre jutott, s a magyar korona birtókába csak későbbi békekötések után jutott vissza: az 1762. évben fölállittatni kezdett katonai határőrség birtokába, részben visszakapcsolt havasok czime alatt jutottak; ez utóbbiak azonban 1863-ban a szász egyetemnek adattak át, mikint azt alább különösen tárgyalandjuk. Az összeirás Talmács községben 1722-ről egy nemesi udvart is fölemlit: «est praeterea in pago quaedam curia nobilitaris, cujusdam saxonis Cibiniensis Jacobi Abraham; unam sessionem penes hanc curiam dominus possessor, ut partem curiae ad eandem curiam spectare praetendebat conscriptionem hujus inhibuit, a parte septem judicum autem Dominus consul Georgius Verder, per dominum porcolabum Scharfenbach sedis hujus sedis, protestatus est ratione hujus sessionis et ad sedem spectare praetendebat; nos autem (igy szólanak az összeirók) commisimus solutionem difficultatis hujus superioribus.»

A nagyszebeni főtisztek tehát Talmácsban nemesi udvart nem birtak, hanem ama fölemlitett nemesi udvar, mely a székkel semmi viszonyban nem állott, csak is a vöröstoronyi királyi vámtiszt külön birtoka lehetett.

Abból, a mit ezen 1722. évi országos összeirás fölött elmondottunk, kitetszik, hogy a királyi szász széktisztek székközségeinkből, mind a kincstári korona jövedelmeket, mind az ő hivatal fizetési dijaikat szedték be; egyszersmind pedig a dijakat majd öregbitették, majd sokszorozták, és a lakosokat bizonyos szolgálatokra kényszeritették, de nem valamely jobbágyi viszony és alattvalóság alapján, hanem csak is nyilvános politikai tekintetben. Ellenben kitetszik a mondottakból az is, hogy mind a két szék lakosai a községi erdők, legelők, hegyek és havasok, de még az italmérési jognak is használatában és élvezetében megmaradtak, daczára annak hogy az 1847. évi urbéri törvények az ital- és húsmérés jogát a földesuraknak itélik oda, és a jobbágyok szolgálatait szabályozzák, minthogy lakosainkra az urbéri törvények soha sem lettek alkalmazva.

www.dacoromanica.ro

Az ország szélén fekvő havasok is, melyek a székek közös javai voltak, még hosszu időn át a két szék lakosainak birtokában és használatában maradtak, noha a szász tisztviselők ezen székhavasok jövedelmeire törekedtek, melyek lakosaink marhatenyésztésének főalapját képezik.

Nagyszebenszék más községei is, melyeket soha senki s épen ugy a szászok sem neveztek soha jobbágyiaknak vagy urbéreseknek, hanem a melyek Nagyszebenszék mindig szabad községei voltak, megfizették a szék tisztviselőjeinek a birka és sertésvámokat vagy dijakat, mint illetményeiket (in partem salarii) és a havasok után fát, sajtot stb. szintén adtak.

16·/. Ez állitásunk igazolására felmutatjuk 16·/. alatt Gurariului Nagyszebenszéki község összeirását, ugyancsak 1722-ről.

Sőt a királyföld különböző más szabad községei, de mindenkor olyanok, melyeknek lakosai oláhok voltak idöjártával arra köteleztettek, hogy a királyföld szintén szabad, de szász községeinek adózásokat, földbéreket és magánszolgálatokat teljesitsenek. Igy például Resinár község Nagyszeben város irányában, nem különben Poplaka község Nagyszeben város és Keresztényszíget (Grossau) irányában; Zsád község Disznod (Heltau) község irányában; Gurariului Keresztényszíget (Grossau) irányában (mikint följebb kimutattuk); Moh (Moichen) község Kastenholz irányában; mindnyájan pedig Nagyszeben szék irányában hasonló teljesitésekre köteleztettek; igy köteleztettek Szászsebes szék következő községei Oláh Pian, Loman, Strugar és Rekita Szászsebes szék irányában hasonló tartozásokra, a nélkül, hogy ebből jobbágyi, uri s ugynevezett urbéri viszony származott vagy származhatott volna. Némelyike e községek közul, mint pl. a mi községeink földig aláztattak és a szolgaságig elnyomattak, vagy mint Resinár kozség Nagyszeben város részéről, melytől e város valamennyi havasait mind elvette, és dij fizetésekkel tulterhelte, ezen felül pedig oda kényszeritette, hogy lakosai tulajdonképen Nagyszeben város szolgái gyanánt tekintettek és a legalábbvaló munkára szorittattak.

Ez okozta azután, hogy e község kénytelen volt már 1735-ben a legmagasabb udvarhoz panaszosan járulni; és egy hosszas per után oly szerencsés is lett, hogy 1786-ban teljesen szabadnak nyilvánittatott (miként ezt mi alább a 23·/. alatti adattal beigazoljuk).

www.dacoromanica.ro

A mi a szolgálatokat és magán munkákat illeti, ezek nem voltak robotok, hanem csak eleinte önként és az előljárok (domini officiales) irányában tanusitani kivánt s a tiszt uraknak tiszteletből teljesitett szolgálatok voltak, melyekkel azonban e tisztviselők, később visszaéltek. Eléggé ismeretes, mily nagy teher volt a király föld lakosaira a király megszállása (descensus regis), mely czim alatt a királyi és megyei tisztviselők a király föld városaitól és falvaitól sok és különféle magán-szolgálatokat követeltek; de ebből sohasem keletkezett egy részről alattvalói, más részről urjogi viszony; épen ily kevéssé származhatott ama hasonló szolgálatokból ily viszony, melyeket a Nagyszeben városi főtisztek fiókszékeinkben bitorolták.

Daczára ennek e tisztviselők az 1722. évi összeirással sem voltak soha megelégedve, és uj összeirást sürgettek, de a kolozsvári országgyülés törvényczikkelye 1730. év julius 22-ről, az $172^1/_2$ évi országos összeirást érvényben fenntartotta.

A szász tisztviselők nyomása első sorban a szelistyei szék ellen fordult, mert a királyi ügyigazgatóság már 1748-ban és ismét 1757-ben maga kénytelen volt a szászokat a felmutatási vagy igazolási biróság elé az iránt felhini, hogy igényeiket a szelistyei szék jövedelmeire igazolják és kimutassák. E pör sohasem jutott érdemleges elbirálas alá, miután semmiféle okmányfelmutatva nem lett.

Talmácsszékre nézve a szászok a királyi ügyigazgatóság által csak 1776-ban és 1784-ben lettek legfelsőbb parancsra hasonló czélból és értelemben fölhiva. E pör Talmácsszék javára itéltetett el, mikint ezt alább a 22·/. alatt igazolandjuk. Atalában a korona jövedelmeiből a szász tisztviselők különösen a tizedeket tulajdonitották el a maguk számára, melyeket ők magut szoktak volt haszonbérbe venni, a mi oly sok és nagy, igen is ismeretes pörre adott okot és alkalmat a szászok s lelkészeik közt egyrészről; más részről a királyi fiskus közt. A nélkul, hogy ezen pörök taglalásába bocsátkoznánk, csak annyit emlitünk meg, hogy a szászoktól sok tized elvétetett, és a királyi fiskusnak; illetőleg kincstárnak itéltetett oda. Mint például a decimae minores.

E pörök folyamában maguk a szászok voltak kötelesek a magas kincstár irányában a királyföldi tizedek állapotát kimutatni, mikint ez a 17·/. alatt ide mellékelt össeirásban Nagyszeben **17·/.**

www.dacoromanica.ro

székről és az ahoz tartozó helységekről szemlélhető. E helységek közt jönnek elő a mi községeink is, és pedig a mint következik: a szelistyei szék községei: Szelistye, Szibiel, Tiliska, Vályа, Kákova és Gáles, a tizedet most is pénzben fizetik, és a pénzt két szolgabirájuknak hivatali fizetésükbe (in partem salarii) adják. (decimas in aere redimunt quae pecunia redemtitia duobus judicibus sedis Szelistye cadit). A talmácsi oláh községek pedig u. m. Boicza, Kis Talmács, Porcsésd, Felső és Alsó-Sebes ez időben sem fizettek semminemu tizedet (nullas decimas pendunt).

Miután a szász tisztviselők beláthatták, hogy törekvéseik a királyföldön a lakosságot elnyomni, és a korona jövedelmeit elsajátítani a királyi ügyész és a lakosok különféle ellenszegülése folytán, különösen pedig Szelistye szék részéről akadályokba ütköztek, uj jogczimeket ügyekeztek maguknak szerezni és az 1750-ik s 1754-ik években különféle összeirásokat készittettek. Ez összeirásokban az ő bemondásaik alapján a fiókszékek lakosai terhére még több szolgálat és adózás iratott be.

Noha ezen összeirások, valamint hasonló későbiek 1766-ról és 1768-ról soha felsőbb helybenhagyást és érvényt nem nyertek: még is azokkal a magas erdélyi kormányszék gyakran tévedésbe ejtetett, és kedvezőtlen rendeletekre csábittatott.

Ez összeirások a lakosok előtt soha kihirdetve nem lettek, s ez okból Szelistye székben következő komoly és fontos viták támadtak.

Az 1758. évben a tisztviselők e székben a tizedet természetben kezdték követelni, daczára annak, hogy 1757-ben a királyi ügyész által állitólagos jogczimük kimutatása és igazolása végett az igazolási birószék elé idéztettek. Atalában a szász atyafiak ez időtől kezdve rohamosan kezdették Szelistye szék községét és lakosait elnyomni és tőlük mindent elvonni. A szász tisztviselők e törekvése következő igen fontos körülménnyel áll összefüggésben.

Ez időben, legfelsőbb rendeletre Seeburg ur lett királyi biztosul a királyföldre kiküldve, a végből, hogy minden ottani viszonyokat rendezzen.

Okot szolgáltattak erre hihetőleg a szászok által előidézett s általunk eddig elé elbeszélt szomoru állapotok, nem különben a királyi ügyész föllépése.

www.dacoromanica.ro

Seeberg királyi biztos szabályozása 1760-ban és 1762-ben történt meg, melyet a szászok minden időben eltitkolni annyira törekedtek, hogy az előtünk mindig homályban marad, és mi abból csak itt ott ismerünk némely kormányszéki rendeletek után valamit. Még az 1825 és 1827 években, legfelsőbb rendelet folytán Szelistyére kiküldőtt vizsgáló bizottság sem birt a fölött a szász levéltárból felvilágositást nyerni mert a szászok azt megtagadták. Annyit meggállapithatunk, miszerint e szabályozás főczélja volt az eddig a szász tisztviselők által hivatali fizetéseik fejében szedett vagy kicsikart különféle dijakat és teljesitéseket részint eltörülni, részint a községek javára, mint községi házi jövedelmeket szabályozni; egyuttal pedig az egyes tisztviselőknek bizonyos készpénzbeli fizetéseket kirendelni.

Azonban épen ezen időben s ezen szabályozás alatt vetemedtek a szász tisztviselők Szelistye székben nyilt erőszakra, mely erőszaknak a lakosság, százados jogai és szabadságai tudatában ellenszegült, és az önkényesen követelt adózásokat megtagadta; de egyszersmind a kormányszéknél ismételve panaszt emelt.

Helytelen s valótlan értesitések nyomán a szászok nehány kormányszéki rendeletet eszközöltek ki, melyekben a lakosság nyugalomra és engedelmességre intetik; mint például 1761-ben és 1769-ben.

Az 1762 évben, melyben a katonai határőség fölállittatott, a szász tisztviselők a szelistyei községektől a havasok után, és az italmérés jog után tettleg roppant dijakat hajtottak be, és a tizedet természetben szedték be.

A lakosság ismételt panaszos folyamodására a kormányszék 1764-ben vizsgáló bizottságot küldött ki, s ennek folytán az 1764 évi nov. 16-ki rendelvényt bocsátotta ki, melyben a szász tanácsnak megparancsotatik, hogy Szelistye szék lakosait jobbágyságra ne kényszeritse. Mediis vix non saevitiem redolontibus dictos incolas Szelistyienses per exmissos suos apparitores jobbagionali jugo violenter subjiciendos moliri, eosdem ut a similibus attentatis resistant, serio moneri. És ismét alább «se videlicet juxta assertum magistratus jobbagines aut secundum pretensionem ipsorummet quaerulantium liberae conditionis homines suo modo judicialiter definiret in statu quo relinquant, determinavit regium Gubernum».

www.dacoromanica.ro

Ezen rendelet daczára, a szászok Szelistye székben 1766-ban; Talmács székben pedig 1768-ban ismét egy uj összeirást szerkesztettek, melyben tetszésük szerint minden jövedelmeket, s ezuttal legelső izben a havasokat, mint majorságaikat emlitették föl. Ez ellen, valamint a jobbágyiasság ellen a lakosság tiltakozott, a minthogy ez összeirás soha felsőb jóváhagyást nem is nyert.

Azonban a királyi szász tisztviselők családapákat fogtak el, és azokat Nagyszebenbe hurczolták. A lakosság sürgetve kért nyilvános vizsgálatot, mire egy kormányszéki vizsgálat rendeltetett el, mely 1770. junius 15-ről a szász ispánhoz (comes
18·/. saxonum) a 18·/. alatt olvasható iratot intézte, melyben az a lakosok panaszait válasz, szükség esetében pedig nyilvános vizsgálat elrendelése végett közölte, és az elfogott családapák szabadon bocsátását megparancsolta.

Ugyanez alkalommal Szebenszék lakosai Mária Terézia királynőtől a ki 1770-ben a szászokat egy rendeletében szigoruan megintette, hogy a királyföldön semminemü urbéri viszonyt be nem hozzanak, 1771. január 8-ról Szebenből keltezve egy rendeletet eszközöltek ki, melyben ezen szék állapotainak megvizsgálása parancsoltatik meg, mely vizsgálat eredménye azután a fiószéknek, «jurium suorum uberiorem futuram ad cautelam necessarias» kiadatni rendeletett.

Ezen összeirási bizotmányi 18. pont fölött, melyek Szelistyeszék birtokviszonyára vonatkoztak 231 tanut, s ezek közt még szászokat is hallgatott ki a körülfekvő szabad szomszéd szász községekből; névszerint; Omlásból, Nagy-Poldból, azután Ecselő és Szecsel megyei jobbágy-községekből, kik mindnyájan azt állitották, hogy Szelistyeszék lakosai erdeiket szabadon birták és azokban irtásokat minden dij nélkül eszközölhettek; s csak rövid idő óta terheltetnek hasonló dijakkal egyik tisztviselő részéről; továbbá, hogy az italmérési jog a községek által szabadon gyakoroltatott; és hogy az csak a Seebergféle szabályozás óta szorittatott meg; nemkülönben, hogy valamennyi havasaikat a lakosok szabadon birták és használták, melyekből némelyeket tőlük a tanács elvett, s melyek után tőlük a Seebergféle szabályozás óta dijak követeltettek; hogy soha tizedet természetben nem adtak és csak egy idő óta a helyett ismét pénzváltságot fizettek; — valamint hogy a Seebergféle szabályozás óta tőlük különféle tizedeket követeltek.

www.dacoromanica.ro

E tanúk vallották, hogy a lakosok az ország határszéleit mint határőrök őrizték; Vizaknánál és Gyulafehérvárott királyi szolgálatokat teljesitettek; hogy a szék főhelyén Szelistyén a falu biráinak gyülekezete szokott tartatni; hol a faluk birái igazságszolgáltatási és közigazgatási tárgyak fölött tanácskoztak és határoztak, s innen a följebbezés Nagyszeben város tanácsához küldetett. Valamennyi tanu s a szék valamennyi lakosai szabadosoknak (libertini) neveztettek; s a vizsgálatból az is kiderült, hogy a terhes dijak csak is a tanács részéről kiküldött tisztviselők által, névszerint bizonyos Planz Mihály által lettek kivetve.

Meg kel jegyezni, hogy itt Omlás és Nagy-Pold községek, noha ez utóbbi Szerdahely székhez tartozik, Fehérmegyéhez is tartozónak mondatik; bár azok tettleg és jogilag a királyföldet képezték. Ez magyaráza meg, miért hogy Szelistye, sőt az egész király föld Fehérmegyéhez tartozónak gyakran mondatik.

A mondottak igazolására ide mellékeljük 19·/. alatt a vizsgáló 19·/.
bizottság jegyzőkönyvét, melynek eredetje a kormányszék levéltárában őriztetik, s melyhez 20·/. alatt némely vizsgálati adatok 20·/.
is csatolva vannak.

Mit határozott már most a Seebergféle szabályozás a sok dijakra és tartozásokra nézve: lakosaink nem tudták; mert mind ezt s ehez hasonlót Szeben város hatósága elhallgatta előttük, es azokat ez irántfolyton tudatlanságban és bizonytalanságban tartotta az alatt, mig a tisztviselőjeik tőlük folyton dijakat szedtek.

A magas kormányszék 1777. évi aug. 18-ről 4411. sz. a. a lakosok megnyugtatására s azok ujból ismételt kérvényére, kérdezősködéseire és panaszaira a Nagyszeben városi tanácshoz egy rendelvényt bocsátott ki, melyben a következő szavak voltak olvashatók: «a definitione conditionis querulantium incolarum pendere comperiatur, hinc judicialem usque ad definitionem huius, rem in statu quo reliquendam esse, eo magis censuit regium Gubernium, quod modernum institutum educillationis a tempore commissionis Seebergianae introductum publicum prosperare, et consequenter cum emolumento ipsorummet etiam supplicantium conjuctum sit». És ismét alább a következők mondatnak el: «quoad secundum ratione taxae alpibus: Stefesti, Crestesti, Turisora, Tura et Prasae (ezek mind havasok voltak) nominatis impositae; siquidem hac taxae ex instituto commissionis Seebergianae altissimo oraculo constitutae, sint introductae

www.dacoromanica.ro

a solutione ejusdem supplicantes incolas liberari haut posse invenit regium gubernium; quin potius medio dominationum vestrarum eosdem desuper instruendos, atque ut hanc taxam velut pro emolumento publici introductum absque renitentia solvant adhortandos persvadendosque ducit». A többi dijakra nézve pedig következőleg nyilatkozik: Siquidem haec elocatio in emolumentum publici sit introducta».

Kitetszik a rendelvény e szavaiból, hogy a hegydijak, az italmérési jog jövedelmei és egyéb, a dijakból befolyó jövedelmek Szelistye székben is a községek közjava tekintetéből és érdekéből, tehát a községi pénztárak és majorságok képzése végett hozattak be és szabályoztattak, mikint ez az egész királyföldön és a kormány által a Királyföld községei számára kibocsátott valamennyi következő szabályozó pontokban kimondatik.

Közadózások voltak tehát mind e dijak és fizetések a közigazgatási hatóság irányában; nem pedig jobbágyi tartozások valamely urhatósági jogot gyakorló uradalom részére.

Azonban a Nagyszeben városi tanács ezen rendeletet sem közölte a községekkel, hanem az általuk kiküldött és a szelistyei székben különféle nevek és ürügyek alatt megjelenő szász tisztviselők ott ezentul is ugy gazdálkodtak mint eddig; szedték a dijakat és behajtották a tizedeket a maguk számára; s vitték azokat Nagyszeben városba.

Ismét panaszkodtak tehát a szelistyei szék lakosai; mire a magas kormányszék 1773-ik sept. 7-ről 6900. sz. alatt ismét rendelvényt bocsátott ki, melyben a szelistyeieknek meghagyja, hogy magukat a korábbi kormányszéki rendelvényhez tartsák és a tizedet egyelőre amaz évre, u. m. 1773 ra, természetben adják be, mig e viták el nem intéztetnek. A rendelvény szavai következőleg szólanak: «Ratione desumptionis decimarum a frugibus, competentiam robotarum, item educilli aliarumque praestationum per praefatum magistratum in natura exigi et administrari debere praetensarum, proximis his annis suborta est differentia, suo modo cognosi ac finaliter determinari dijudicarique nondum potuisset, decimatio autem praesenti quoque anno suscipienda, uspue ad secuturam ejusdem controversiae decisionem pendentia in contribuentem plebem redundarent damna. Sedi Szelisztye incolis strictissime committendum duxit regium gubernium, ut ad finalem usque hujus negotii decisionem semet

www.dacoromanica.ro

anterioribus regii gubernii ordinationibus conforment, et hujus anni frugum decimas in natura extradare et praestare haud intermittant.»

Igy utasittattak a szegény elnyomott lakosok egyik évről a másikra bevárni a köztük és a nagyszebeni szász tisztviselők között fennforgó viszályaik elintézését, de a mely elintézés nem egyhamar következett be; ellenben ideiglenesen a fizetésekre és teljesitésekre szorittattak; egyszersmind pedig oda utasittattak, hogy magukat a korábbi kormányszéki rendeletekhez tartsák.

Hogy az elintézés közigazgatási uton már ez időben meg nem ejtethetett, azt azon kor viszonyai és a közigazgatási állapotok hozták magukkal. De annyi bizonyos, miszerint a kormányszéknek, e rendelvényeiben mindig azon magas és igazságos szándéka és czélja volt, hogy a lakosok el ne nyomassanak, és jobbágyi viszonyra ne kényszerittessenek. Erről valamint mi, ugy őseink is erősen meg voltak s vagyunk győződve.

Azonban mig a Nagyszeben városi tanács, és annak szász tisztviselői, a magas kormányszéknél nemzettársaikban támogatókkal birtak; mig a szászok, lakosaink minden okmányait és iratait maguknál tartották; mig a szászok, mint hatóság, melyen át minden felsőbb rendelet érkezett, saját ügyökben módokat és eszközőket találtak arra, hogy a magas kormányszékhez hamis értesitéseket juttathassanak fől, s ekint részint kedvezőtlen rendelvényeket eszközöljenek ki onnan a lakosságra vonatkozólag; részint az ügyek elintézését s eldöntését elodázhassák: — őseink csak panaszokkal s kérelmekkel járulhattak a magas kormányszékhez az iránt, hogy az ügyek valódi állása vizsgáló bizottságok által földerittessék.

Ily kérelmeik a mondott évben számtalanszor ismételtettek, minthogy a legmagasabb kormányszék előtt személyesen is megjelenni a szász tisztviselők által meggátoltattak.

A szász tisztviselők eljárása e részben sajátszerü volt.

Ha a magas kormányszék valamely rendelvénye (pedig ez időben számos rendelvény keletkezett) a lakosokhoz Nagyszeben város tanácsa utján leérkezett, melyben a lakosok oda utasittatnak, hogy magukat a kormányszék korábbi rendeleteihez tartsák: akkor azoknak az 1761 évi rendelvényt mutatták, melyben a lakosok alattvalóknak, és ellenszegülőknek neveztetnek ugyannyira, hogy a lakosok a kétségbeesésig hajtattak és az

www.dacoromanica.ro

igazság iránt kétségbe estek. Ezenkivül a Szeben város tanácsa által Szelistye székbe kiküldött tiszttartók (provisores) a lakosságot mindinkább felizgatták.

Igy történt 1774-ben, hogy Nagyszeben város jelentése folytán Szelistye lakosai ellenszegülőkül lettek tekintve; kik magukat a kormányszéki rendeletekhez alkalmazni nem akarták; illetőleg a tizedet természetben beadni vonakodtak.

E jelentésre Nagyszeben városból 1774 julius 10-én biztos küldetett ki, katonai karhatalommal.

Ezen biztos, t. i. a fönnérintett Plantz, a helyett, hogy kiküldetése czélját előterjesztette volna, főlhitta a községek előjáróit, hogy a Nagyszebenből magával készen hozott szerződésfogalmazványt irják alá melyben Szelistyeszék magát teljes jobbágyságra volt lekötendő és átadandó.

Miután az előljárok a biztos e megfoghatlan kivánságát természetesen visszautasitották, s régi jogaikra és szabadságaikra hivatkoztak, a biztos őket azon ürügy alatt, hogy a Szelistyeiek e követelései fölött velök értekezzék, és a megejtendő megállapodást fogalmazza, egy házba vezette, azután azokat egy pinczébe (hipocaustrum) bezárta, hogy a Nagyszebenből hozott szerződés aláirására kényszeritse, vagy magával Nagyszebenbe fogva elvigye.

Ez eljárás a lakosság részéről nagy izgalmat és zajongást azután pedig egy a lakosok és a katonaság közt kitört harczot idézett elő, melyben 19—20 személy megoletett.

A Nagyszebeni tanács e körülményt a magas kormányszéknél mint a kormány és tisztviselőség ellen kitört lázadást tüntette fel, mire a magas kormányszék Hutter Mihály kormányszéki tanácsos (fájdalom ismét egy szász) személyében biztost küldött ki, három század katonasággal és két ágyuval az állitólagos lázadás elnyomása végett, a kik 1774. évi julius 21-én Szelistyére érkeztek és Szelistye széket ostrom állapotban helyezték. Ez okból csak nem valamennyi lakos szétfutott (omnes hos pagos omnibus paene incolis suis vacuos comperisset) szól a bizottság tudósitása.

A kérdéses bizottság az elmenekült biráknak és a lakosok jogai védelmezőinek házait felkutatta, s még azon kevés védiratаikat és okmányaikat is magával vitte, melyekkel a lakosok

www.dacoromanica.ro

még birtak; elvitték tehát ezek közt 1771. évről a 19'/. alatt felmutatott jegyzőkönyvet is. Kihalgatott azután nehány tanut a julius 10-diki esemény fölött.

A bizottság már julius 27-én készen volt a vizsgálattal, s jelentést tett a magas kormányszékhez, honnan már julius 28-án azon meghagyást vette, hogy Szelistyére rögtön visszatérjen. Azonban a bizottság a szász tisztviselők kivánságára további ügyletekbe bocsátkozott, s nehány embert a községből bizonyos ugynevezett urbéri szerződés aláirására birt, mikint azt a szászok követelték.

Már följebb ide mellékeltük a bizottság ama jelentését melyben azon szerződés és a vizsgálati jegyzőkönyvek bennfoglaltatnak.

Ezen állitólagos szerződés nyilvános fegyveres erővel; ostromállapotban; ágyuk előtt; az összes lakosság teljes megütközése és menekülése mellett erőszakoltatott föl, s épen ezeknél fogva annak valósága s érvénye épen ugy, mint a bizottsági jelentés hüsége kétessé vált; Szelistye székkel ismét nem közöltetett, hanem csakis 1811. évben került az szem elé, melyhez Szelistyeszék lakosai magukat soha nem tartották és nem is tarthatták. Ellenkezőleg Szelistye képviselői mindjárt az ostromállapot megszüntetése, és a bizottság eltávozása után azonnal tiltakozást nyujtottak be ezen kierőszakolt irat és szerződés ellen; egyuttal pedig Ő felségéhez Bécsbe is folyamodtak, hogy igazságot ott keressenek és találjanak.

Azonban a szelistyei szék e meghatalmazott képviselőit a szász tisztviselők mindenütt üldözték, de minthogy Vizaknán, a sóhivatalnokoknál oltalmat találtak, a szász tisztviselők a képviselők fiait és családtagjait, nejeiket és gyermekeiket lepték meg, s Nagyszebenbe hurczolták, hol azután azokat sokáig fogva tartották.

Az udvari Kanczéllária levéltára ez évekből számos ily panaszszal van tele.

Ugy látszik a szászok maguk sem biztak az erőszakkal kicsikart följebbi 1774, évi urbéri szerződésben, melytől maguk is tartózkodtak, s már 1776-ban több szelistyei lakost, kik Nagyszeben városban időztek, ismét elfogtak, s egy második hasonló szerződés aláirására kényszeritettek; de e szerződés sohasem jött napvilágra, sem a Szelistyeiek szeme elé. Ellenben a sze-

www.dacoromanica.ro

listyei szék meghatalmazottjainak sikerült 1777-ben a Gyulafehérvári káptalan, mint az ország hiteles helye elé juthatni, hol
21·/. a 21·/. alatt olvasható ünnepélyes tiltakozást nyujtották be, minden erőszak és a szászok által ez uton kicsikart urbéri szerződés; továbbá a szelistyei szék minden alattvalói és urbéri viszonya ellen; — mely tiltakozásról a szelistyei lakosok csak 1810-ben nyertek tudomást, s mely a felsőbb helyek előtt sem volt addig ismeretes.

A szász tisztviselőknek a lakosság elnyomására czélzó hasonló kisérletei, ha nem ugyanazon eredménynyel is, de nem kevésbé szivós kitartással Talmácsszékben is előfordultak, mikint ez az 1768. évben ugyan ott készitett u. n. urbéri összeirásból, és számos egyéb vitás iratból kitünik.

Ezen elnyomások ellen a szék lakosai magukat mindenkor László király 1453. évi bekeblezési okmányával védelmezték, mely átalában érvényesnek ismertetett el. Azonban a szászok e bekeblezést tagadásba venni merészkedtek, s László királynak 1453-ban kibocsátott amaz állitólagos adománylevelére hivatkoztak, melyben nekik Talmácsszék állitólag a lakossággal együtt tulajdonul odaajándékoztatott. Ez okból a Vöröstoronyvár fönntartásáról sem akartak gondoskodni, melyet a katonai kincstár tartott birtokában.

Azért is a katonai parancsnokság 1769. évben a magas kormányszéknél 3524. szám alatt panaszt emelt, mire az 1770. évi udvari rendelet 2413. kormányszéki szám alatt a László-féle rendelvény megsemmisitésére és arra hatalmaztatott fel, hogy a szász tisztviselőktől a Vöröstorony jövedelmeit vonja meg; de minthogy a kormány ily adományról mit sem tudott, s különben is a talmácsszéki ügyekről mindig helytelenül lett értesitve, a királyi ügyigazgatóságnak azon meghagyást adta, hogy a szászokat az állitólagos adománylevél felmutatása végett az «igazolási biróság» elé idézze meg.

E pör 1784-ben indittatott meg, és a szászok számos kifogásai folytán hosszu időre meghurczolva, az igazolási biróság
22·/. által 1822. év május 1-én itéltetett el; mikint ez a 22·/. alatti itéletből is kitetszik.

Az itélet akint szól: hogy Talmácsszék községei és lakosai László királynak 1453. évi bekeblezési okmányánál fogva (lásd följebb a 6·/. alatti mellékletet) teljesen szabad községekul

www.dacoromanica.ro

és emberekül nyilvánittatnak a Királyföldön, s minden alattvalóság (jobbágyiasság) urbériség és egyéb ilynemü adózások alul fölmentetnek.

Ezen itélet 1825. évben a legfelsőbb szentesitést is megnyerte; azonban a szász egyetem annak kiadványozását megakadályozta.

Szabadjon itt a Talmács széki állapotok némi fölvilágositása végett a mondottak mellett még azon pörünkre is hivatkoznunk, mely a talmácsszéki községek felpörössége alatt, a szász hétbirák, helyesebben a hét szász szék ellen a kiküldött Felső-fehér megyei törvényszék előtt 1867. évben indittatott, s a fogarasi urbéri törvényszék által elitéltetett, mely utóbb a királyi kuria legfelső itélőszéke elé került.

E pörben a szabadsági és mentességi keresvény ellen kifogásaikat a szászok László királynak amaz 1453. évi okmányára épitik, melyet mi 7·/. alatt már felmutattunk, s melynek eredetijét a szászok (hihetőleg csak most legelőszőr) a pörben felmutatják, s azt mint valóságos eredetit vitatják.

A szászok e pörben az okmányban eme szóra támaszkodnak: «Valachis» s abból azt törekednek kierőszakolni, hogy Talmácsszék s annak területe nekik a lakosokkal együt ajándékoztatott oda. Azonban, hogy ezen okmány a szászok urhatósági jogigényeit Talmácsszékre nem támogatja, kitetszik márcsak magából ez okmányból is, a hol e szó: «valachis» tévesen és hibáson van becsusztatva ama szó helyett «vallibus». De kitetszik ez a 6·/. és 7·/. alatti okmányok összehasonlitásából is.

II. Jozsef uralkodása alatt a Szelistye és Tálmácsszék ügye, közigazgatási uton ismét elővétetett. De ugyan ekkor Resinár község pöre is Nagyszeben város ellen, ugyanez uton döntetett el véglegesen, a község javára, s a község szabadságainak elismerésével; a mennyben II. József az 1786-ban szentesitett határozatban, 23·/. szerint, épen ugy, mint már Mária Therésia 23·/.
1770-ben a szászokhoz átaljánvéve szigoruan intve szól, mikint következik: «Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque eisdem insolis elargitis privilegiis multum necessisse, dum incolas pagi Resinar variis taxis et praestationibus subjiciendos et in statum colonicalem relinquendos judicastis; quum proinde fundi regii ea sit natura ut incolae ejus neminem praeter principem dominum terrestrem agnoscant, imo privilegialibus

www.dacoromanica.ro

quoque, in ambitu illius villam aliquam, aut praedium aliquot, vel postulare, eo minus cuicunque demum conferre vetitum est».

Ennek folytán azután a szászok minden elvett és szedett fizetések visszatéritésére itéltettek.

Az 1784. évben az ország uj felosztása következtében a szász egyetem is feloszlattatott, de egyszersmind mind azon javak is, melyeket a szászok igénybe vettek, mint tisztán kincstári javak, a kincstár alá helyeztettek, és minthogy igényeiket a szászok megujitották, legfelsőbb rendeletnél fogva oda utasittattak, hogy állitólagos igényeik igazolására, minden okmányaikat és czimeiket közigazgatási uton mutassák fel.

A szászok ekkor látták magukat legelső izben arra kényszeritve, hogy okmányaikat a kormánynak felmutassák, melyeket másolatban terjesztettek elő. E másolatok azután a királyi ügyigazgatóságnak lettek megvizsgálás és véleményezés végett átadva,

A királyi ügyigazgatóság 1784 nov. 14-én tartott üléséből
24·/. a 24·/. alatt szemlélhető nyilatkozatot bocsátotta ki, melyben az ügyigazgatóság a szászok által Szelistye és talmács székekre vonatkozólag felmutatott okmányait megtámadja, és a szászok igényeit mint alaptalanokat visszautasitja. Kivihetni ezekből, hogy a szászok Szelistye székre vonatkozólag csakis Mátyás királynak 1472. évi állitólagos adománylevelére és 1483. évi igtatói parancsára hivatkoztak, melyeknél fogva a hétbiráknak és Nagyszeben városnak Fogarasföldе és Omlás birtoka oda ajándékoztatott volna.

Ez okmányt mi sohasem láttuk s arról sohasem hallottunk. Szabadjon azonban azon indokokon tul és felül, melyeket a királyi ügyigazgatóság amaz okmányok ellen felhozott, még a következő észrevételeinket is előterjesztenünk.

Fogaras földe sohasem lett a szászoknak oda ajándékozva, s általuk nemesi joggal sohasem biratott, hanem 1766-ben csakis a Fogaras földön létező kincstári uradalom lett a szász egyetemnek 99 évre, bizonyos kötelezettség mellett, elzálogitva, mely zálog azonban a kincstár által már visszaváltatott.

2-or. Nagyszeben város sohasem képezett bárminemü igényeket Fogarasra, Omlásra vagy Szelistyére; mely utóbbi a kérdéses okmányban nem is emlittetik.

3-or. Omlásbirtok, t. i. a mai Omlás nevü szász község, mikint már emlitettük, s a mely tulajdonképen állitólag elajándékoztatott volna, ősidőktől fogva a mai napig teljesen szabad

www.dacoromanica.ro

község a királyföldön; s a szász egyetem abban sohasem kételkedett, sem a községek ellen nemesi jogigényeket soha nem támasztott, sem ily igények fölött soha igazoló határozatott fel nem mutatott.

4-er. Az állitólagos adománylevél a legegyenesebb ellenmondásban áll Mátyás királynak 1467. évről kelt, s általunk 4·/. alatt melékelt rendelvényével; ellenmondásban van valamennyi általunk fönnidézett királyi levelekkel, és ama határjárási okmánynyal, mely 1483-ban 9·/. alatt a királyföldhöz tartozó Szelistye és Geréb püspök nemesi birtokai közt megejtett határjárásról kiálittatott.

Ily adómánylevelet és arra vonatkozólag igtató parancsot kétségbe vonnak az okmánytanban jártas hazafias irók is, mint például Jakab Elek «A királyföldi birtokviszonyokról» irt munkájában.

Talmács székre vonatkozólag azt látjuk, hogy a szászok 1784-ben László királynak 1453. évről nem valami adománylevelére hivatkoztak, melyet felmutatni nem mernek; — hanem I. Rákoczy Györgynek némely fölmentő levelére 1650-ből, melynél fogva ők az okmány felmutatása alól felmentettek, s ehez képest Talmács szék az ügyigazgatósági jegyzékbe be nem iratott.

Azonban daczára ennek a pör az igazolási biróság előtt tovább folytattatott és el is itéltetett.

A királyi ügyigazgatóság alaposan megczáfolta a szászok állitásait, s azok gyöngesége az 1650. és 1653. évi országgyülési tárgyolásokból is kitünik.

Hasonló véleményt adott a király ügyigazgatóság 1782. év febr. 19-ről, melyet támogat ugyancsak a királyi ügyigazgatóságnak 1742. évi julius 10-ről kelt, s a magas kormányhoz intézett, általunk pedig itt 25·/. alatt mellékelt véleményes jelentése. 25·/.

E jelentés világos és terjedelmes értesitést és véleményt ad mindazon javakról és jövedelmekről, melyeket a szászok igénybe vettek és vesznek. Kitetszik e jelentésből, hogy a szászok a királyföld rendkivül sok községében, melyek királyi javak voltak, s mai napság is azok, maguknak jövedelmeket sajátitottak el. E területek több mint 33 □ mértföldre terjednek ki; és ezt roszhiszemuleg tették; «malas fide et ad hoc sine omni legali juris titulo cum continuo caesareo regiae majestatis et ejus sacrae coronae praejuditio;» kitetszik, hogy Szelistye és Talmács szék

www.dacoromanica.ro

királyi várak (castra regalia) voltak, és mint ilyenek a királyföld hét székébe, teljes szabadsággal kebleztettek be, s ekint Nagyszeben székhez tartoztak; és hogy végre e jövedelmek nem a szász nemzet, mint valamely uraság, vagy uradalom; hanem Nagyszeben város legfőbb tisztviselői és alárendelt hivatalnokai által szedettek be, mely jövedelmek 1754 óta egy külön alapot, az u. n. hétbirósági alapot vagy pénztárt alkották meg.

Az 1780. évben mindezen királyi javak (bona regalia) a kincstárhoz csatoltattak, és azok jövedelmei a kincstári hivatalnokok keze alá helyeztettek. II. József halála után a jövedelmek ideiglenesen ismét a szász tisztviselők igazgatása és kezelése alá helyeztettek, és egy 1791. évi udvari rendelet által, ezen összes vagyon, az egész királyföld közös, nyilvános czéljaira szolgáló vagyonnak nyilvánittatott; annak igazgatására és számadásos kezelésére szerves szabályok alkottattak.

Ez alatt a kormány a királyföld nyilvános gazdászati viszonyainak átalános szabályozására is czélzott, melyek «szabályozó pontok» neve alatt 1795. és 1797-ben jelentek meg.

E szabályozó pontok szerint a királyföldön valamennyi község majorsági s egyéb jövedelmeinek nyilvános bérbeadása fogadtatott el és mondatott ki.

Szelistye és Talmácsszék lakosai pedig megujitott panaszukkal oda utasittattak, hogy a munkában levő szabályozást várják be.

Az 1791. évben, az országgyülésen, némely urbéri törvények hozattak be, melyek azonban sem a királyföldre, sem fiókszékeinkre ki nem terjesztettek.

Azonban a szász tisztviselők egész erővel odatörekedtek, hogy fiókszékeink is az urbéri törvények elvei szerint szabályoztassanak.

Már 1795-ban az 537. és 1094. udv. számok alatt, 1796-ról, jelentést tesz az akkori szász ispán (comes saxorum) később udvari kanczellár Bruckenthal Mihály, és javaslatot terjeszt elő az általa u. n. hétbirósági nemesi uradalom; Szelistye szabályozása iránt, mely szerint oly vad intézményeket szándékozik behozni, a milyennk valahol aligha előfordulnak.

Nevezetes e javaslatban különösen az, hogy a szászok sem korábbi összeirásaikra, mint például az 1766. évire; sem az erőszakosan kicsikart állitólagos szerződésekre 1774-ról és 1776-ról,

www.dacoromanica.ro

mint a követelt szabályozás alapjára nem hivatkoznak; sem azokat alapul elfogadni nem akarják, minthogy a lakosok magukat jobbágyokul tekintetni nem engedik: sem ama szerződéseket el nem ismerik, s magukat e szerződésekre szorittani szintén ellenzik: Ennélfogva azokhoz magukat a szászok sem lehetnek kötelesek tartani, — hanem a javaslat egészen más, de nem kevésbé erőszakos alapokból indul ki.

Szerencsére, a szászoknak sem ezen, sem más javaslatai a kormány által elfogadva soha sem lettek, hanem a királyföld községeinek szabályozása és a Szelistye és Talmács szék jövedelmeinek ideiglenes bérbeadása ujból munkába vétetett.

Ellenben lakosaink panaszai ismét a bekövetkezendő szabályozásra utasittattak, miként ez az 1799. évi nov. 28-án 3664. sz. a. kelt udvari kanczelláriai rendeletben kijelentetett.

Ezen bérleti jövedelmek azonban épen nem itéltettek a szászoknak oda:[1] a királyföld faluközségeinek szabályozási pontjai pedig 1805-ben megjelentek, melyek szerint községeink szerveztettek. Azonban minthogy a fönnérintett szász ispán (comes saxonum) Bruckenthal udvari kanczellár lett, községeinknek csak kevés reménye maradt fenn.

Szelistye és Talmács szék birtokviszonyai a XIX-ik század elején nemcsak szabályozatlanul maradtak: hanem egyszersmind oly bizonytalan állapotban hagyattak, hogy arra nézve még ideiglenesen sem jelöltetett ki valamely alap, mikint az korábban, például 1585-ben, vagy 1723-ban történt; olyannyira, hogy az önkénynek tág kapu nyittatott; melyhez még csak a nagyszebeni főtisztek vezérlete alatt gyakorolt bérrendszer kellett, hogy minden mértéket meghaladjon.

Ezen bérrendszer, noha a fönnidézett 1799. évi udvari kanczelláriai rendelet által törvényhatóságok főtiszteinek szorosan meghagyatott, hogy a bérlők fölött a legszigorubb felügyeletet gyakorolják, s a gondozás szivökre köttetett: «ne iidem incolae novis et insolitis aliquibus exactionibus subjiciantur et ultra modum et mensuram per arendatores premantur aut graventur — stb.» ezen bérrendszer, mondjuk, még több szerencsétlenséget hozott lakosainkra, minthogy a bérlők maguk a szász tisztviselők voltak.

---

[1] És a szászok mégis ezen, s ezekhez hasonló jövedelmek czimén és alapján nyertek az országos kincstárból urbéri kárpótlást.

www.dacoromanica.ro

A magas kormánytól gyakran és rendre érkeztek a tilalmak e visszaélés ellen, mert a bérlők községeinkben valóban még kegyetlenebbül gazdálkodtak mint valaha Iudaeában a római publicanusok; miről gyakran ismételt panaszaink és az ezek folytán teljesitett vizsgálatok 1848-ig elég bizonyságot tesznek.

Talmácsszék községei már 1799-ben panaszt tettek ezen mértéktelen zsarolások ellen, mire a magas kormányszék 7902. sz. a. nagy vizsgálatot rendelt el.

E vizsgálat igazolta, hogy a szászok semmiféle urbériséget és urbéri viszonyt kimutatni nem birtak, és hogy a szék lakosai minden alattvalóság és urbériség ellen minden alkalommal ünnepélyesen tiltakoztak.

Talmácsszék községei 1822-ben ismét panaszt emeltek és a László-féle szabadalomlevélre hivatkoztak.

Az udvari kanczellária 1822 év aug. 23-án egy külön vizsgáló bizottságott küldött ki Felső-Fehérvármegyéből, mely vizsgálat egész 1844. évig elhuzódott (4107 kormányszéki szám).

Az udvari magas kormányszék Talmács szék községeit jobbágyoknak soha nem ismerte el, hanem mindig azoknak 1453. évi szabadságlevelére, és minden urbériség vagy jobbágy viszony ellen mindanyiszor közbetett tiltakozásaira utalt, mikint ez az 1825. évi udvari rendeletből is kitetszik a 6770. kormányszéki szám alatt.

Az 1822-ik évben meghozatott az igazolási biroság itélete, mikint ezt már följebb, 22·/. alatt láttuk, melylyel Talmácsszék községeinek szabadsága kimondatott, és ez itélet 1825-ben Ő Felsége által is megerősittetett.

Azonban a szász egyetem hatalma, befolyása és eszközei megakadályozták ez itélet kibocsátását, és hirdetését; és pedig soha nem a dolog lényege; hanem csakis a birák személyei ellen tett valótlan és semmis kifogások alapján.

Mind Talmácsszék községe; mind a király ügyigazgatóság szorgalmazták és ismételve sürgették ezen legfelsőbb itélet kiadványozását, mint például, 1838, 1842 és 1846-ban, de mindannyiszor eredménytelenül.

De mindennek daczára ezen, az illetékes igazolási biróság által hozott, és Ő Felsége által megerősitett itélet mindig erős bizonyitéka lesz annak, hogy a Talmácsszéki községek a királyföld szabad községei; mihezképest elvétések és cselszövények

www.dacoromanica.ro

ez állapoton mitsem másithatnak, mert ezen, a legfelsőbb helyen kimondott igazság csak azon korra várt, midőn a kormány csak a szabadságot és jogosságot vévén elhatározása és cselekvése alapjául, a jogot érvényesiteni is akarja; és mi ugy hisszük, hogy e kor megérkezett.

Hasonlóképen, sőt még nagyobb mértékben halmozódtak föl a nyomasztó bérrendszer alatt a magas kormány szék és az udvari kanczellária előtt 1800 óta a Szelistyeszék községeinek panaszai. Igy 1804-ben a szász tisztviselők ismét katonai hatalomkarral jelentek meg Szelistye székben, s ennek folytán 1806-ban Szelistye széknek a királyi ügyigazgatóság segélye adatott meg, hogy annak hozzájárulásával a lakosok szabadságaikat a törvény utján kereshessék; addig azonban az 1774-ik évi, u. n. urbéri szerződés mint ideiglenes szerződés maradjon érvényben. — Természetes, hogy a 21·/. alatti 1777. évi tiltakozás a szerződés ellen a magas kormány előtt ismeretlen volt. Ez a Szelistye lakosságot kevéssé vigasztalhatta meg, sőt csakis csodálkozhattak ily szerződés fölött, melyet sohasem láttak, s mely előttők csakis későbben 1811-ben mutattatott fol.

Minthogy a királyi szász hivatalnok-bérlők Szelistye székben önkényesen gazdálkodtak, és mértéktelen, még az 1774. évi állitolagos szerződést is meghaladó teljesitéseket követeltek és zsaroltak ki: e miatt az udvari kanczellária ismételt folyamodványok következtében 1814-ben és 1815-ben vizsgáló bizottságot küldött Szelistyébe, melynek azonban csak az volt feladata, hogy az egyes zsarolások felett jelentést tegyen.

Ezen bizottság előtt a szászok mértéktelen dijszedéseik igazolása végett, az 1766. évi összeirásra, nemkülömben a Szászegyetem és a bérlők közt kötött szerződésekre hivatkoztak.

Erre keletkezett 1837. év. aug. 25-én egy udvari rendelet 9738. kormányszéki szám alatt, mely elsőben is Szelistye szék lakosait a törvény rendes utjára utasitotta, hogy jogaikat ott érvényesitsék: azután addig is, mint ideiglenes szabályzatot az 1774. évi szerződést hagyta érvényben; ellenben az 1766-ik évi összeirást és a bérszerződéseket, mint nem szabályozókat, visszavetette; egyuttal pedig ezen rendelet Szelistye székben minden malomvámot vagy dijat eltörült, s a szász egyetemet mindazon beszedett adók és dijak visszatéritésére itélte, melyek az 1774-ik évi szerződés kikötésein tul behajtattak. A Szelistye széki köz-

www.dacoromanica.ro

ségekben a malmok minden dij nélkül a tulajdonosok birtokában maradtak, mert ezekröl az 1774. évi szerzödésben semmi emlités nem tétetik.

Azonban a szászok ezen legfelsöbb elhatározáshoz; valamint az állitolagos szerzödéshez sem akarták magukat tartani: hanem ezentul is akint jártak el, mint eddig; és Szelistye lakosait még Nagyszeben városba is behajtották a végre, hogy ott az utczákat és a csatornákat tisztitsák; a mit a szászok a magán szolgálatok alatt (servitia privata) értettek és követeltek.

Meg kell egyébiránt itt még azt is emlitenünk, hogy a szász hatóságok még a Nagyszeben külvárosaiban lakó oláh lakosságot is kényszeritették hasonló munkára, és azokat is alattvalói jobbágyi viszonyba törekedtek helyezni.

Ezek panaszára keletkezett azután az udvari kanczellária
26·/. rendelete 1820. april 28-ról 26·/. alatt 5599. kormányszéki szám mellett: melyben a király a szászoknak ugyanazon komoly intést és feddést adja, mint a melyett a Resinár község itéletében kifejezett; és még ezen évben ismételve kimondatott amaz elv, hogy a királyföldön csak a király a föur és ott semmi jogkülönbség sem uralkodhatik.

E közben a Szelistyei lakosság sérelmei és panaszai ujból halmozódtak; mire az udvari kanczellária 1824-ben Bánffy György báró vezetése és elnöklete alatt ismét egy nagy bizottságott küldött ki Szelistyére, valamennyi panasz vizsgálatára.

Ezen bizottság 1827-ig 3 éven át alaposan megvizsgált minden birtokviszonyt Szelistye szék és a szász egyetem között; s a lehetöségig összeszedett minden arra vonatkozó okmányt; noha a szászok által elébe nagy akadályok gördittettek.

Ezen felül kihalgatott számos tanut, azután pedig egy 7316. lapra terjedö jegyzökönyvet szerkesztett, melyben a bizottmány átható véleményt is terjesztett elö.

E bizottság minden eddigiek közul egyedul jutott el a Szelistyei szék és a királyi szász tisztviselök közt fennforgó viszonyok igazi alapjának ismeretére.

Belátta a bizottmány és meggyözödött róla, hogy Szelistye szék birtokviszonyainak kérdése a politikai közigazgatás vonatkozásainak kérdése nélkül nem oldathatik meg.

Azonban ezen bizottmány is épen ugy kötve volt a kormányszék utasitásaihoz mint az elöbbeniek, mely utasitások

www.dacoromanica.ro

çsak annyiban rendeltek vizsgálatott, a mennyiben a vizsgálat az urbériség keretében és korlátai közt mozoghatott.

A való viszonyok és azoknak mélyebben fekvő okai vizsgálatába és elintézésébe egy bizottmány sem mert ereszkedni; és ez kedvezett a szászoknak; csak a B. Bánffy-féle bizottmány bocsátkozott 1825-től 1827-ig mélyebb vizsgálatába az igazi viszonyoknak; daczára a szászok legszenvedélyesebb megtámadásainak és tiltakozásainak; s kimondotta leplezetlenül nézetét e viszonyok fölött, lehetőleg, hogy lakosságunk jagainak és szabadságának ügyét a jövőben érvényesithetővé tegye. De a birtokviszonyok fölotti véleményében e bizottmány kénytelen volt magát a nyert utasitásokhoz alkalmazni, noha beismerte és kimondotta, hogy a szász tisztviselők politikai közigazgatási állásukat urjoghatósági állással cserélték föl; hogy ezen tisztviselők törvénytelenül és visszaélőleg bitoroltak teljesitéseket vagy szolgálatokat; hogy Szelistye egy «szék» és szabad terület legyen; s végre, hogy lakosai soha jobbágyok nem voltak stb.

A bizottmány véleménye odajárult, hogy Szelistye szék és a szász egyetem közt a legrégibb idők óta 1804-ig a birtokviszonyokra vonatkozólag a szelistyei szék kebelbeli alkotmánya (constitutio graemialis sedis Szelistye) vagy is, az 1585. évben a Szelistye és a szász tisztviselők közt megalkotott szerződés volt fennálló szabály, mely századdos veleélés által törvény erőre emelkedett; de minthogy az udvari kanczéllária 1804-ben az 1774. évi szerződést fogadta el, és állapitotta meg ideiglenesen szabályul, addig mig a vitás ügy a törvény utján elintéztetik, noha az a szelistyeieknek csak 1811-ben jutott tudomására, ez oknál fogva a birtok viszonyok iránt 1804-en innen ezen szerződés legyen az ideiglenes szabály; s azonfelül a mi abban nem foglaltatik az 1585. évi szerződés érvényesüljön; mikezképest valamennyi erdő, legelő, hegység vagy havasok, valamint a kisebb királyi haszonvételek, melyeket a szék községei századok óta birtak, a szelistyei szék községeinek birtokában és használatában továbbra is meghagyassanak. Azon dijak azonban, melyeket a községek mindezekért a Seeberg-féle szabályozás óta fizettek, a szászok által a községek majorsági vagy házi pénztárába visszatérittessenek, mert ezen szabályozás e fizetéseket a közjóra (pro emolumento publico) szánta.

A föld és birtok után járó dijakra és a kisebb királyi haszonvételekre nézve az 1781, évi és esetleg az 1585. évi szer-

www.dacoromanica.ro

ződés nyerjen mint ideiglenes szabály érvényt, mig a fennforgó vitás kérdés a törvény utján el fog intéztetni. Továbbá Szelistye szék valamennyi okmánya és irata, különösen pedig a területi jegyzőkönyvei, vagyis «telekkönyvei» 1585. évtől 1709-ig, s illetőleg 1767-ik évig az egyetemi tanács levéltárából Szelistye széknek jogai megóvására kiadassanak.

Minthogy tehát Szelistyeszék birtokviszonyai, épen ugy mint Talmács székei nem az országos urbéri birtokviszonyok szerint itéltettek meg: a szász tisztviselők, illetőleg a szász egyetem ezen bizottmány elé azon kérelmet terjesztette, hogy Szelistye szék, a megyei jobbágyokhoz hasonlólag, az átalános urbériség elvei és törvényei szerint rendeztessék, épen ugy, mint azt Br. Bruckenthal 1795-ken követelte.

Ezen vizsgálat fölött keletkezett azután egy udvari rendelet 1838. évi decz. 20-ról 5562. sz. alatt az 1838. évi 1804. kormányszéki szám mellett, mely, miután egyes lakosok külön panaszpontjait a bérlők elnyomása ellen egyenkint elintézte, az egész széket és községet elvben közösen megillető főpontokban következőleg nyilatkozik.

Hogy, miután az tünik ki miszerint a szék lakosai a hét biráknak (a hét szász széknek) bizonyos dijakat fizettek, és ezen dijfizetés az 1774. évi szerződés alapján történt, ezen szerződés ideiglenesen továbbra is szabályul marad érvényben, mig a lakosok igénybe vett jogaikat a törvény utján nem érvényesitik. Ellenben — igy szól a határozat vége — a hét birák, helyesebben a hét szász szék azon kivánságát illetőleg, hogy a Szelistyeszék lakosai az ország átalános urbéri törvényei és elvei szerint szabályoztassanak, s nekik; azaz: a hét biráknak, vagy helyesebben hét szász széknek, mint ezen javak (állitólagos) törvényes birtokosainak, mind azon javadalmak és szerzemények urbéri uton megadassanak, melyek az ország törvényei s intézményei nyomán, a megyei nemesi földbirtokosokat megilletik; tekintve, hogy Szelistyeszék lakosai magukat mindig szabad embereknek állitottak, s ez oknál fogva ez igényeikkel az 1774. évi szerződésnek ideiglenesen érvényben hagyása mellet, ügyigazgatósági segély melléjök kirendelésével, a törvény utjára utasittattak; azoknak t. i. a hét birák, helyesebben a hét szász széknek e kivánsága a törvény utján kivül nem teljesithethetik.

Szelistyeszék ennek folytán 1841-ben a marosvásárhelyi királyi tábla előtt jogpörét a szász egyetem ellen csakugyan

www.dacoromanica.ro

mig is inditotta, és miután az egyetem kifogásai, a biróság illetősége; a község felpörössége ellen; nemkülönben az egyetem egyébb neheztelései, minden biróság által elvettettek, mit az 1843. évi 3165. és 5426, továbbá az 1844. évi 4970, végre az 1846. évi 918. kormányszéki számok eléggé igazolnak, de a mi végett a pör természetesen hosszura meghurczoltatott: végre a pörben 1848-ban az érdem fölött kellett volna határozni, a mikor azutan a Szelistyei szék lakosainak szabadsága, mikint várható volt, épen ugy, mint az Talmácsszéki lakosainál történt kimondandó vala. Azonban ugy akarta a szerencétlenség, hogy az 1848-ban kiütött zavarok miatt a királyi táblának már kitüzött ülése meg nem tarthatott. A pöriratok és okmányok legnagyobb részben elvesztek, illetőleg mint értesülve vagyunk, a szász egyetem kezeibe jutottak, miért is e pör tovább nem folytattathatott.

Ily állapotban találta fiókszékeinket az 1848. évi, szabadságukért több mint 100 éven át szakadatlanul folytatott küzdelmei közepette, a szász tisztviselők, illetőleg a szász egyetem ellen; és ime e küzdelmei daczára még most sem juthatott el czéljához, s birtokviszonyai a számos igéret daczára még most is szabályozatlanok.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy az u. n. Gróf Cziráky-féle összeirás alkalmával 1819-ben és 1820-ban a szász szék, Szelistye és Talmács székek összeirását is megkisértette. Azonban ez összeirás fiókszékeinkre nézve soha érvényre nem emelkedett, valamint hogy arra az 1848. évi folytatott tárgyalások alkalmával soha tekintet nem is volt.

De ez összeirás fiókszékeinkre nézve érvényre soha sem is emelkedhetett azon oknál fogva, mert azt a szász egyetem, mint érdekelt fél, saját ügyében, s szász hivatalnokai által készitette, s abban semmi igaz vagy való nem létez; s abban az igazi tényállás a biztosok által elő nem adatott. Nem emelkedhetett ez összeirás érvényre továbbá, mert az ellenkezett az 1819. évi május 17-ki legfelsőbb leirattal, és az abban foglalt utasitással, a mennyiben

a) nem felel az meg az előszabott alaknak, sem a papir ivekben; sem a nyomtatásban; sem a fölvételben; de nem is foglal magában semmi birtokrészeket vagy telkeket;

www.dacoromanica.ro

b) a mennyiben nem készül átalános, előleges, fölhivásos gyülekezet előtt, és olyannak tudomásával.

c) a mennyiben Ö felsége által helyben sem hagyatott; az átalános gyülekezetben soha ki nem hirdettetett; s a községeket tudomására el sem juttatatott;

d) a mennyiben ez összeirás a községeknek soha kiadva nem lett.

Ez összeirási munkánál a legfelsőbb utásitáshoz képest a szék lakosai okmányaik és szabadságleveleik felmutatására sem lettek felszólitva, melyek az egyetem és tisztviselőjei előtt különben is legjobban ismeretesek voltak.

Egyébiránt maga a szász egyetem sem hivatkozott soha ezen 1819. évi összeirásra, s azt ma sem teszi, mert az összeirás érvénytelenségét Szelistye és Talmács székre vonatkozólag maga is beismeri.

Csak is az 1870. évben lépett fel a szászegyetem a Szelistyeszék valamennyi községei ellen a legelők és erdők elkü-
27·/. 28·/. lönitése iránt keresetekkel: nemkulönben a 27·/. és 28·/. alatt mutatványul fölhozott birtokkeresetekkel oly állitólagos majorsági földek iránt, melyek emlékezetet haladó idők óta a községek kizárolagos birtokában léteztek és léteznek.

E birtok keresetekben a szász egyetem urjogokat törekszik bizonyitani, s e bizonyitást következő okmányokkal támogatni.

1-ör Talmácsszékre vonatkozólag:

a) a fönnjelzett s meghamisitott László-féle rendelvénnyel 1453. évről (lásd a 7·/. alatt.)

b) az 1768. évi ugynevezett urbéri összeirással.

2-or Szelistyeszékre vonatkozólag:

a) Mátyás királynak 1472. évi állitólagos adománylevelével, mely azonban nem mutattatik fel.

b) Az 1766. évi, ugyszintén még a kulönben is vitás 1805. és 1820. évi, szintén vitás, ugynevezett urbéri összeirásokkal.

Mindakét székre vonatkozólag pedig az 1856. és 1857. évi felszámolási jegyzőkönyvekkel, melyekben az egyetem által igénybe vett urbéri kárpótlások fölszámittatnak.[1]

---

[1] Ez valóságos «petitio principii» és «circulus vitiosus» t. i. urbéri kárpótlást eszkozoltek ki maguknak a szászok azon állitólagos jogczimen és jogalapon, hogy ők urbériséget vesztettek; azután pedig urbériségeket keresnek és kovetelnek azon alapon és jogczimen: hogy, és mert vesztett urbériségért kárpotlást nyertek.

www.dacoromanica.ro

Ezen a 27·/. és 28·/. mellett fekvő kivonati jegyzőkönyvek tanusitása szerint a szászok urbér kárpótlási igényeiket csak a László-féle 1453. évi állitólagos adomány levélre épitik Talmácsszékre nézve; ellenben Szelistyeszékre nézve az 1472. évi Mátyás-féle állitólagos adomány levélre; — s noha ez utóbbi soha felemlitve sem lett, a községek előljáróságai ama jegyzőkönyvben akint emlittetnek föl, mintha azok mindezekbe beleegyeztek volna, holott ezen még most is élő személyek mindezekről semmit sem tudnak és a jegyzőkönyvek ez állitását valótlanoknak jelentik ki.

Az 1848. év fiókszékeinkben következő birtok állapotot talált.

Szelistyeszékben épen ugy, mint Talmácsszékben az egyes községek az illető helység határában fekvő valamennyi hegyeknek, havasoknak, erdőknek és legelőknek tényleges birtokában és használatában léteztek anélkül, hogy azoktól valamely dijat fizettek volna.

Ezen birtokállapot és használati élvezet, még ma is tényleg fönnáll; sőt Szelistyeszékben egészen háboritlanul; Talmácsszékben annyiban itt ott megtámadva, a mennyiben a hét birák, illetőleg a hét szász szék, egyik másik erdő részére vonatkozólag mai hivatalnokaink és más hatóságok előtt, a korábbi érvénytelen összeirások alapján, minő például az 1768. évi is volt, panaszt emeltek, s ezzel maguknak némileg a jogosultság czimét meg és fönntartani ügyekeztek. Ellenben következő kisebb királyi haszonvételek kizárólag a szász egyetem birtokában és használatában maradtak:

Az italmérésjog mind a két fiókszékben; a községeket megillető szabad italmérés mellett.

Nehány malom Talmács fiókszékben; melyek birtoklása azonban sohasem volt nyugalmas és háboritlan, mert a községek e jog gyakorlata ellen 1848 óta mai napig is folyton tiltakoztak.

A korlátlan uralom korában (1848 után) birtokviszonyaink valódi állása félreismertetett és épen nem vizsgáltatott meg, s innen történhetett az, hogy 1856-tól 1858-ig a szász egyetem által igénybe vett urbéri kárpótlás azon adózások, dijak és tizedek fejében, melyeket az egyetem székeinkből mikint följebb

www.dacoromanica.ro

kimutattuk, mint hatóság, tisztviselői fizetései czimén egykoron, — addig t. i. mig a Seeberg-féle szabályozás alkalmával a szász tisztviselők készpénzzel fizettetni nem rendeltettek, — szedhetett: az országos kincstár legnagyobb sérelmére és kárára, s a kincstár irányában kétségtelenül elkövetett csalás utján fölszámittatott és kifizettetett; daczára annak, hogy a szász tisztviselők már rég időktől fogva az állam által fizettettek; daczára annak, hogy ez adózások, dijak és tizedek tőlünk is legnagyobb részben csak félreértés és visszaélés mellett szedettek; s daczára végre annak, hogy az illetéktelenül igényelt kárpotlás kirendelése ellen számos községeink illető helyen tiltakoztak.

De a szász atyafiaknak annyi erőszakos törvénytelenség és bitorlás még mind nem volt elég, nekik még több is kellett.

Az 1863. évben, t. i. midőn az erdélyi udvari kanczélláriát br. Reichenstein vezette, azon ugynevezett visszaszerzett határhavasok is, melyek mint közszékvagyonság Szelistye és Talmácsszékhez tartoztak, de 1766-ban az akkor fölállitott határőrségnek adattak át, a határőr-ezredek feloszlatása folytán tőlünk elvétettek, és rövid közigazgatási uton az alkanczéllár hatalmas javaslatánál fogva a szász egyetem birtokába adattak.

Mikint már följebb megérintettük, s a 27./. és 28·/. alatti mellékletekkel kimutattuk a szász egyetem Szelistye és Talmácsszék minden egyes községe ellen az erdők, hegyek, legelők és havasok elkülönitése iránt, a fogarasi urbéri törvényszék előtt csak az 1870. évben lépett föl keresettel, — s most népes községeinket azon nagy veszély fenyegeti, hogy tőlünk s községeinktől azon csekély földbirtok is megtagadtathatik, tehát veszélyeztethetik, mely több százados küzdelmeinkből részünkre még fönnmaradt, mi által lakosaink a legnagyobb nyomoruságra s koldusbotra juthatnának; minthogy e lakosok most is csaknem kizárolag marhatenyésztésből, s részben, — mint Talmácsszékben, — fakereskedésből élnek.

Szabadjon itt Talmácsszék azon följebb érintett pörét mégegyszer emélkezetbe hoznunk, mely most a legfőbb itélőszék elitélésére vár.

Talmácsszék emlitett községei t. i. 1867-ben keresetet támasztottak a királyföld főtisztviselőjei ellen, annak elismertetése végett, hogy ők az urbériségtől mentesek és szabadok; támaszkodva V. László ismeretes bekeblezési és szabadság levelére.

www.dacoromanica.ro

A szász tisztviselők ez ellen, főleg azon ellenvetést tették, hogy Talmács szék földjeivel és lakosaival együtt a szász székeknek nemesi urjoggal ajándékoztattak s adományoztattak legyen; s ez ellenvetésüket ugyancsak V. László rendelvényével támogatták, de a mely rendelvény eredetijét azon alakban mutatták fel, melyet mi a 7·/. alatti mellékletben megismertetünk.

A fogarasi urbéri törvényszék 1870. január 15-én hozott, s a marosvásárhelyi kir. tábla által helybenhagyott itéletében 3. sz. allatt, Talmácsszék községeit keresetüktől, az alább felhozandó indokoknál fogva, elmozditotta; daczára annak, hogy az alperes egyetem az urbéri törvényszék illetősége ellen maga is kifogást tett.

Elmozditotta t. i. a törvényszék a felpörös fiókszéket azért: mert a fennálló birtokviszonyok urbéreseknek tekintetnek; s mert Talmácsszék lakosai az 1819. évi összeirásban urbéresekül vannak bejegyezve; ellenben az 1453 évi bekeblezési okmány fölötti kérdés, valamint a tényleg fennálló állapot törvényességének vagy törvénytelenségének kérdése fölött az urbéri nyilt parancs nyomán törvényes uton itélet nem hozathatik; de meg a bekeblezés és a jogegyenlőség kérdése is köz és nyilvánjogot képez; mihez képest az urbéri törvényszék az 1819. évet meghaladó okmányokra és adatokra viszamenni birói illetőséggel nem birt.

Ez itélet annak daczára hozatott ily értelemben, hogy Talmács szék urbéri mentessége fölött az igazoló biróhatóság, Ő felsége által szentesitett itéletben, a 22·/. alatti melléklet tanusitása szerint, e mentességet már 1822. évben kimondotta, és igy e felmentő itélettel az 1819. évi összeirás semmisége biróikép ünepélyesen elismertetett.

Eddig birtokviszonyaink magánjogi természetét taglaltuk a történelmi fejlődés fonalán. Szabadjon még történelmi előterjesztésünk befejezéseül birtokviszonyaink politikai oldalát is röviden megérintenünk.

Az ország törvényei sohasem tettek kivételt fiokszékeink birtokviszonyaira vonatkozólag, azon általános törvények alul, melyek az összes királyföldre meghozattak. Amde a szász főtisztek, kik kezeibe a királyok a közigazgatást; az igazságszolgáltatást; és az adók szedését letették, már András rendelvénye óta oda törekedtek, hogy mindezen müködéseket a szász nemzet

www.dacoromanica.ro

férfiai kezébe jutassák; noha András rendelvénye szerint még a szász ispánnak sem kellett mulhatatlanul szásznak lennie. Ily szász férfiak mint tisztviselők igazgatták a bekeblezés után a mi fiókszékeinket is. Ezen, a Szeben vármegye vagy tartomány (provincia sive comitatus Cibiensis) székeinek főtisztei, a Nagyszebenszéki ispánnal (Comes Cibinii) élükön, minden irányban és értelemben szász politikát űztek. Ők, már a legrégibb korban egyesitették valamennyi, a szászok által igazgatott beszterczei és brassói kerületeket a nagyszebeni tartománynyal politikai tekintetben, melyekre az András-féle rendelvény minden kedvezményeit kiterjesztették, minek következtében valamennyi székek és kerületek főtisztei Nagyszebenben gyültek össze, hogy ott közkérdések fölött tanácskozzanak. Ekint maguknak a «szászok egyeteme», (universitas Saxonum) czimét adták; egyuttal pedig maguknak, mint ilyenek, időjártával némi politikai függetlenséget is megszerezni ügyekeztek.

Ezen egyesült főtisztek törekevése tehát az volt, hogy mindenek előtt politikai hatalomhoz jussanak, s ezzel mint ilyenek, vagyont is szerezzenek. S épen ezen vagyon szerzési törekvése e közigazgatási főtiszteknek idézett ugyan elő a királyföldön sajátszerü birtokviszonyokat: de mikint följebb láttuk, erőszakos uton, és sohasem nyugalmas háboritlan élvezettel.

A legközelebbi eszköz, vagyont szerezni, az egyes tisztek politikai állása volt, kik sok helyen, de leginkább Szelistye és Talmács székben, fizetéseik fejében különféle adókat és dijakat szedtek, melyeket a községek és lakosok részint nem is lettek volna kötelesek teljesiteni; részint nem a tisztviselőknek; hanem egyedül a koronának lettek volna kötelesek megadni.

A királyföldi birtokviszonyoknak a mult század közepén megkezdett szabályozása tehát megérintette mind a politikai szervezés; mind a vagyonkezelés kérdését.

Noha pl. az 1797. évi, nemkülönben a későbbi 1805. évi szabályozási pontok érvénye és hatálya a királyföld valamennyi községeire, tehát Szelistye és Talmácsszék községeire is kiterjesztettek, — mert hiszen a mi községeink is a mai napig épen ugy voltak berendezve, mint a többi szász községek, s mert lakosaink ugyanazon magánjogi szabályok alatt állottak, melyek alatt a többi szászok: még is községeink egyrészről a tisztviselők választása jogából makacsul kizárattak; másrészről a szék-

www.dacoromanica.ro

gyülések tanácskozásaira, gazdászati tárgyak fölött, be nem bocsáttattak, kétségtelenül azon czélból, hogy ezzel is némi szint kölcsönözzenek és nyerjenek, vagy legalább a jogegyenlőtlenséget tüntessék fel fiókszékeink ellenében. De, hogy ez igazolatlan nyomás volt, és a községek törvényes szabadságát lényegében meg nem másithatta és zavarhatta, kitetszik onnan is, hogy Treinfeld, Ludas, Toparecz, Kerpenes, Inaria, Rod, Grossfeld, Habring szász községek is a szász egyetem politikai befolyása alatt állotak, és azok által képviseltettek a nélkül, hogy a miatt szabadságukat elvesztették volna.

Azonban épen a Szebenszék város főtiszteinek e politikai befolyása hozta magával azt, hogy noha a Seeberg-féle szabályozás által a tisztviselők ü. n. fizetési dijai eltörültettek, s a tiszteknek kiszabott készpénz fizetések adattak; a többi kisebb király javadalmak és dijak pedig az egész Királyföld egyes községei javára szabályoztattak; mely községi, majorsági, vagy házi bevételek és jövedelmek a Királyföld minden községeiben az 1795, 1797, és az 1805. évi szabályozási pontok meghagyásához képest a közigazgatási tisztviselők által nyilvános árverés utján bérbe adandók valának: mégis a szelistyei és talmácsi fiókszékekben behozott községi dijak és fönnállott majorsági vagy házi jövedelmek, noha a mult század vége óta szintén bérbeadattak és bérletileg kezeltettek: mégis az összes beszedett bérösszegek a Nagyszeben városi u. n. Hétbirósági alapba, vagy pénztárba folytak be; melyből a tisztek továbbra is fizetéssel láttattak el.

Igy képeztek a szászok maguknak:

1-ör. Egy ugynevezett Hétbirósági alapot, melynek neve eredetileg a Hétszász szék királybiráiról vagy szolgabiráiról származott le; és a melybe a korona és községi, majorsági, vagy házi jövedelmek Szelistye és Talmács székből, valamint a tulajdonkép u. n. Hétbirósági alapból folytak be.

2-or. Az u. n. Nemzeti alapot vagy pénztárt, melybe a fogarasi uradalom bérjövedelmei 1765. évtől kezdve befolytak, s melynek ugyanazon feladata volt, hogy a királyföld legfőbb politikai igazgatását fenntartsa.

Mind a két alap mai napság is a szász egyetem által igazgattatik, és mint a szászok kizárólagos nemzeti tulajdona tekintetik.

www.dacoromanica.ro

E politikának meg voltak eltitkolhatlan következései a korlátlan uralom korában épen ugy, mint a hogy annak mai napság is érezhetők különféle jelenségei.

A korlátlan uralom idejében a szász egyetem kivitte azt, hogy azon szász községek, melyek valósággal az u. n. hétbirósági javakat képezték, minden politikai jogokban teljes részvehetéssel és illető befolyással az alapok igazgatására és kezelésére a szász székekhez csatoltattak, mint Rüsz, Kis-Disznód, Sitve, Balkács, Nagyszebenszékhez; Nagy-Ekelmező, Medgyesszékhez: az alatt mig Szelistye és Talmácsszékek Nagyszebenszékből s minden őket abban megillető jogokból tényleg kizárattak.

Ezen igazságtalanságot az alkotmányos m. k. belügyminiszterium felismerte, s ennélfogva 1869. évi január 24-én kelt rendeletével Szelistye és Talmács fiókszékeket ismét Nagyszebenszékbe keblezett be, melyben tehát községeink minden politikai jogaikat gyakorolják.

A szászok tiltakozását a jogos bekeblezés ellen már föllebb megérintettük. Azonban hallgatással nem mellőzhetjők azon váratlan ténykörülményt, miszerint a Nagyszeben városban épen most tanácskozott szász egyetem többsége a bekeblezés ellen még most is azon szándékkal tiltakozott, nemhogy a Szelistye és Talmács fiókszékek lakosai az ugynevezett: Hétbirósági nemzeti alap igazgatásába és kezelésébe valamely befolyást és rész vétet nyerjenek; vagy hogy részesüljenek óly vagyonból, melynek öregbitéséhez épen ezen községek, mikint följebb igazoltatott, tán legnagyobb mértékben járultak.

Tanusitják ezt a nevezett egyetemnek 1871. februárban folytatott tanácskozásai, melyek a «Hermannstädter Zeitung»-ban megjelentek.

Azon roppant vagyon fölötti kérdés tehát, melyet a szászok ma a Királyföld szász lakosai kizárólagos tulajdonának jogtalanul neveznek, szoros összefüggésben áll birtokviszonyainkkal; valamint e kérdés egyuttal azoknak ugy politikai, mint magánjogi oldalát is feltünteti.

Azon szász tisztviselők, kik a Szelistyei és Talmácsszékben a közigazgatást vezették, királyi hivatalnokok (judices regii) voltak, kiknek tehát e hivatalos állás semminemü törvénynél fogva nem adta meg azon jogot, hogy azt nemesi és urhatósági joggá

www.dacoromanica.ro

alakitsák át azon községek és lakosok fölött, a kik fölött ők nem mint földes urak, — mert hiszen a földesur a királyföldön csak maga a király lehetett, — hanem mint tisztek és hivatalnokok állottak, és azoktól bizonyos dijakat szedtek.

A mily kevéssé volt jogositva az egyes királyi hivatalnok (judex regius) a királyföldön a községek és lakosok fölött földesuri jogokat gyakorolni: épen oly kevéssé tehették ezt valamennyi székek tisztviselői, vagyis a hét szék birái (septem judices); s ez okból a községekből és lakosoktól beszedett különféle adózások után képezett alapokra és vagyonra sem birhatnak azok magán- és urjogi igényekkel.

De ugyaninnen következik természetes jogosultsággal az is, hogy ezen ugynevezett Hétbirák, ily nemü nemesi- uradalmi igényeket és tulajdonjogokat, sem valamennyi szász főtiszt politikai gyülekezetére, vagy is a szász egyetemre (universitas saxonum) át nem ruházhattak, és át nem ruházhatnak, mely egyetem korábban a Hét szász szék főtiszteiből (judices regii) alakult meg; most pedig a székek és kerületek köldötteiből áll; — sem Erdély egyes szászaink, vagy összevéve a szász nemzetnek át nem engedhettek, mely név alatt korábban a királyföld valamennyi bármily nyelvü s nemzetiségü lakosa, miként följebb kimutattuk, értetett; sem azt azoknak örökségképen át nem adhatták. Ily átváltozás az ország semminemü törvényén nem alapul, sem az semmiféle jogfogalommal meg nem fér. És ilyen, s ehez hasonló czimek alatt kivánja a szász egyetem még most is az italmérési jogot Szelistye és Talmácsszékben, nemkülönben a malmokat Talmácsszékben bitorolni, melyek jövedelmei az u. n. Hétbirósági alapba folynak be; sőt még arra is törekszik, hogy e czimen a községek ingatlan tulajdonában is osztozzék; ezen felül pedig az államtól további kárpótlásokat is nyerjen.

A szász tisztviselők és azok összesége, nem saját, hanem a király és a korona nevében vitték a hivatalt; és nem saját nemzettársaikat igazgatták egyedül és kizárólag: hanem a Királyföld valamennyi lakosát, kik közt eleitől fogva számos oláh és magyar is találtatott és találtatik.

Ha már most ezen tisztviselőknek a király és az ország rendei részéről különböző időben elnézetett is az, hogy a Királyföld némely jövedelmeit maguknak megtartották; ez nem

www.dacoromanica.ro

az ő személyes sajátságaik s minőségük miatt történt, hanem legföljebb azért, mert a királyi várakat és erdőket fenntartották és igazgatták.

Kegyelmes úr!

Az általunk hiven előterjesztett tényállásból kivehető, hogy Szelisztye és Talmács fiókszékek ügye, valamint községeinkre és lakosainkra, ugy magára a m. k. koronára, és a magas királyi kincstárra is igen fontos, és hogy székeink és községeink birtokviszonyai a szász egyetem irányában a köztünk és a szászok közt fennforgó nyilvános politikai vonatkozások tekintetbe vétele nélkül, sem helyesen és teljesen meg nem értethetnek; sem meg nem oldathatnak. De az sem szenved kétséget, hogy ezen megértéshez és megoldáshoz nem elégséges egyedül csak az 1819. év óta fölmerült ténykörülményeket és állapotokat alapul fölvenni, mert ez állapotok a nyilványos erőszak állapotai; mert ilyenek Szt. István biradalmában sehol még elő nem fordultak; és sem törvény, sem felső rendelet által véglegesen nem szentesittettek: hanem, hogy mellőzhetlenül szükséges, viszonyaink törvényes alapjaira visszatérni. Hiszen a szászok, és az egyetem az ő politikai különállásuk és politikai vagyonigényeik tekintetéből mai napság is a II. András-féle rendelvényre támaszkodnak, mely gyakran megtámadtatott.

Miért ne legyen tehát nekünk is megengedve, egyenlő jogaink és szabadságaink igazolása és bebizonyitása végett a királyok rendelvényre s okleveleire hivatkoznunk, miért ne lenne megengedve azon számos szolgálatainkra támaszkodnunk, melyeket az ország s királyaink irányában, mint azok várnépe teljesitettünk? S miért ne legyen jogunk a bekeblezési királyi okmányba fogódznunk, s a szászokkal hasonló jogainkat és szabadságainkat abból leszármaztatnunk?

Az u. n. szász hét birák mai napság is a mult század adataira, különösen pl. a bekeblezések idejéből a XV. századból áthozott okmányainkra és czimeinkre hivatkoznak ellenünk, mikint ezt mai napság 1871. évben legelőelkülönitési keresvényeikben, és a Talmácsszék följebb érintett perében igazoltuk.

Azonban a szász hét birák, amaz állitólagos czimeket és okmányokat, mint főfegyverüket ellenünk, nemcsak a törvénykezési téren használták föl: hanem számos izben közigazgatási

www.dacoromanica.ro

uton is a Talmácsszék község ellen egyes edőrészek, hegyek vagy havasok fölött folytatott makacs vitáikban is. Sőt mi több e dolog nemcsak a használat mellett maradt, hanem az erdélyi kormányszék a legközelebbi időkben a hamis czimeket és okmányokat, minden bővebb vizsgálat és illetékes megvitatás nélkül elismerte, elfogadta, sőt azokra határozatokat is alapitott.

Quod uni justum, alteri aequum sit, oportet.

Ha ez a szászoknak meg volt engedve, ugyanaz tőlunk sem tagadtathatik meg jogosan.

Számos több hasonló határozatok közül csak példaképen hozunk fel egyet 29·/. alatt, névszerint a kormányszéknek 1868. évi január 29-ről, az 1867. évi 17450. számra vonatkozó határozatát, bizonyos pörös vitában, mely a Talmácsszéki Boicza község és a magát most már hétbirósági uradalomnak nevezett szász egyetem közt, melyben a kormányszék szórul szóra a következőket mondja: miszerint a felpörösül, és a talmácsi uradalom (!?) érdemjutalmazási birtokosképen (Inscriptional-Besitzer) föllépő hétbirósági uradalom részéről bebizonyittatott, hogy Boicza község királyi adományképen a talmácsi uradalom kiegészitő részét képezi; s miután a felpörösek részéről kivonatilag felmutatott 1768. évi urbéri összeirással az uradalmi erdőség neve alatt előforduló erdőség egykori állapota, szintén megállapitottnak veendő stb. A hol tehát a magas kormányszék minden további vizsgálat nélkül egy bekeblezési okmányt és szabadságlevelet adománylevélnek néz, s egyszersmind egy érvénytelen, soha el nem ismert, s maguk a szászok által is visszautasitott összeirásra hivatkozik, s innen az érdeklet község urbériségére következtetést húz. 29·/.

Tehát Kegyelmes ur! még ma is megtörténhetik az, de csak is a mi irányunkban, hogy az alatt, mig régibb szabadságleveleink, urbéri törvénykezési uton figyelembe nem vétethetnek, mert a törvényszék magát az érvényben álló urbéri nyilt parancs következtében illetéktelennek tekinti: addig ezzel ellenkezőleg, a legrégibb okmányok, sőt még hamisitottak is, melyeket a szász egyetem jogaink s szabadságaink ellen felmutat, politikai, közigazgatási uton bizonyitó okmányoknak és adatoknak tekintethetnek, és mi azok alapján jobbágyokká tétethetünk.

Ily módon és ily uton keletkeztek számos más kedvezőtlen kormányszéki határozatok.

www.dacoromanica.ro

Ily uton nyertek a szászok tetemes urbérkárpótlási összegeket az országtól; valamint az u. n. visszaszerzett havasokat is; mert a nélkül, hogy megkérdeztettünk volna, az ország magas közigazgatási közegei által ugy tekintettünk, mintha a szászok már bebizonyitották volna, hogy ők Szelistye és Talmács fiókszékek adományos tulajdonosai és birtokosai.

És ők mai napság is ezen állitólagos adományczimeket viszik a törvényszékek elé; havasainkat, erdeinket és legelőinket felosztják; noha sehol, semmiféle felsőbb rendeletben nincs az végérvényesen kimondva, hogy Szelistye és Talmács szék lakosai jobbágyok voltak.

Ellenben az általunk idézett országos törvény. s a legrégibb királyi levelek és rendelvények, mind azt bizonyitják és igazolják, hogy Szelistye és Talmács fiókszékek a királyföld kiegészitő részét képezték; és hogy azok hasonló jogokkal és szabadságokkal, mint a minőkkel a szászok birtak, a királyföldbe keblezettek be; a mely királyföldön csak a király és korona volt földesúr, s birt földesuri és urhatósági jogokkal; s hogy annak javadalmai örök időkre csakis a koronát illették meg.

Ez alapon jelentették ki később maguk a későbbi kanczelláriai rendeletek, hogy lakosaink jobbágyokúl semmikép sem tekintethetnek.

És még is, eléggé jogtalanul, birtokviszonyainkra szándékoltatnak és czéloztatnak még mai is alkalmaztatni az urbéri törvények, az alatt, mig azon jogosultságunk elbirálása végett, mely az urbériség kőrébe épen nem vonathatnék, azon urbéri törvénykezési térre utasittatunk, a melyen a birák e jogosultságunk elbirálására magukat illetékteleneknek állitják. Mily jogbizonytalanságba s vagyonunkat és egész lételünket mennyire koczkáztató és veszélyeztető válságba hozattunk mi ez eljárással!

A fönnálló urbéritörvények nyomán, illetőleg a nyiltparancs értelmében, birtokviszonyainknak 1819. évtől 1848. évig terjedő állapota volna szabályozási alapul veendő. Azonban ez állapot maga a kormány által is gyakran megrótt, sőt meg is fenyitett nyilvános erőszak állapota volna, a melyre vonatkozólag annak törvénytelensége részben már 1822-ben kimondatott; részben, az állitólagos szász jogosultságnak illető uton leendő megvitatása és megbirálása számunkra ünnepélyesen fenntartatott.

www.dacoromanica.ro

És valljon a szász egyetem bérlőinek e korszakba eső vad garázdálkodása szolgáljon-e törvényes alapul? melytől maguk a szász főtisztek visszariadni voltak kénytelenek, midőn e miatt felelőségre vonva, Ő felsége előtt azzal mentegetőztek, hogy azt nem a szász nemzet tette, mondván: «inclyta natio saxonica omnia per arendatores facit, ne ipsa aliquid fecisse videatur» — s ezzel minden felelőség és vétkesség terhét a bérlőkre háritották át, kik azután kártéritésre is köteleztettek, mikint ez 1824-től 1817-kig a Br. Bánffy-féle bizottság irataiból kitetszik.

S valjon birtokviszonyaink szabályozására vonatkozólag a szász egyetem s annak bérlői közt létrejött önkényes és egyoldalu haszonbéri szerződések; vagy a Szelistye és Talmács fiókszékekre nézve érvénytelen 1819. évi összeirás, melyet a szász hatóság mint érdekelt fél maga készitett ugyan: de a melyre a szász egyetem soha sem hivatkozott, és azt soha nem használta, — szolgáljanak-e alapul?

Hogy az 1766-ik és 1768-ik évi összeirások sem szolgálhatnak birtokviszonyaink szabályozásának alapjául, kétséget nem szenved, miután azok sem törvényes illetékességgel nem keletkeztek, s csak egyoldalulag és önkényesen alkottattak; sem legfelsőbb helyen meg nem erősittettek.

Épen oly kevéssé vétethetik például Szelistye székre vonatkozólag az 1774. évi szerződés e szabályozás végleges alapjául; mert elsőben is az, mikint igazoltuk, erőszak utján s az ország törvényei ellenére jött létre; s mert ellene lakosaink mihelyt azt megtehettek, hiteles helyen ünnepélyesen tiltakoztak; s mert végre azt maguk a szászok sem akarják elismerni, a minthogy arra sehol nem is hivatkoznak.

Hogy tehát birtokviszonyaink szabályozására némi alap nyeressék, az 1722. évi országos összeirásra kellene visszamenni. Különösen Szelistye székre vonatkozólag pedig az 1585. évi kebelbeli alkotmányt illetőleg annak 1585. évről 1709. évig és tovább kiterjedőleg is vezetett telekjegyzőkönyvét (graemialis constitutio) kellene elfogadni.

Ez adatok nyomán fiókszékeink községeit valamennyi földterületek, hegyek, havasok, erdők és legelők, nemkülönben kisebb királyi haszonvételek illetik meg, melyek után azok csak is bizonyos fizetési dijakat szolgáltattak be székeink szász főtisztei számára a fiókszékekben teljesitett közigazgatási szolgá-

www.dacoromanica.ro

latért. E dijak azonban a Seeberg-féle szabályozás által eltörültettek, a tisztviselők megszabott fizetésekkel elláttattak; a hegyi s egyéb dijak pedig a községek majorsági vagy házi pénztára javára szabályoztattak.

Mi nem ismerjük ugyan ezen Seeberg-féle szabályozásnak sem lényegét, sem eredményét, mert hiszen azt még a Szelistyeszék ügyében kiküldött Br. Bánffy-felé bizottság sem birta a szász levéltárakból kikapni. Azonban a kormányszéknek 1764. és 1772. évről fönnebb idézett rendeleteiből kivehetni, hogy minden, a szász székek és községek szabályozásával összekötött kedvezmények a szelistyei és talmácsi fiókszékekre is kiterjesztendők lettek volna. Ha tehát mindennek daczára a szász főtisztek, kik Szelistye és Talmács székekben a király részére, mint királyi hivatalnokok s királybirák (judices regii) a király nevében gyakorolták a törvényhatóságot, ezen dijakat, adózásokat, tizedeket és egyéb jövedelmeket még továbbra is, de mint hét birák (septem judices) vagy mint szász egyetem (universitas saxonum) tehát egy jogosulatlan erkölcsi személlyé átalakulva, székeinkből még mindig szedték, és azokat egy ujból alkotott u. n. Hétbiróság alapba vagy pénztárba gyüjtötték, melyekről eléggé helytelenül senkinek sem számoltak, s átalában véve azokat tetszésük szerint elhasználták: ugy ez megtörténhetett egykoron azon oknál fogva, hogy ez alapból a közigazgatás egyéb költségei, illetőleg a tisztek fizetései födöztettek, s ekint abból Nagyszeben szék hivatalnokai is fizettettek.

Ámde e dijak és egyéb adózások a mi fiókszékeinkből legalább azon idő óta lettek volna megszüntetendők, a mely időtől fogva valamennyi tisztviselőt, tehát a királyföld tisztviselőit is az államkincstár fizette. Ez pedig 1848. ota van igy. Tehát legalább ezen időtől fogva illeti meg Szelistye és Talmács fiókszékek községeit a teljes szabad birtoklás, az az: a földteruletekre vonatkozólag épen ugy, mint a kisebb királyi haszonvételekre nézve minden további sérelem károsodás vagy terheltetés nélkül; s megillette volna őket egyuttal a megfelelő részvét azon alap igazgatásában és kezelésében is, mely tölük szedve, most helytelenul és jogtalanul szász nemzeti vagyonnak neveztetik.

Ha tehát a magas kincstár az 1848. évet követő korban arra hivatkozhatott, hogy ezen alapokat az országos vagyonból

www.dacoromanica.ro

még nevezetes urbéri kárpotlási öszszegekkel is gazdagitotta, melynek legnagyobb része a Szelistye és Talmács fiókszékek tiltakozásai, a Szelistyei és Talmácsi fiókszékekért és czimén fizettetett, ki: ugy ezen fiókszékek községeit az ingatlan javak és kisebb királyi haszonvételek teljes, tehermentes, szabad birtoklása annyival inkább megilleti, mennyivel bizonyosabb az, hogy e fiókszékekre jogosan vagy jogtalanul; törvényesen vagy törvénytelenül rótt, de 1848-ban eltörült adózások és fizetések a szászoknak kétszeresen lettek megadva. Egyszer az által: hogy a szász tisztviselők által szedett ama roppant dijakból és különféle adózásokból a királyföld magának a mult századtól fogva 1848-ig amaz alapokat gyüjtötte és megalkotta; másod izben ismét az által: hogy az állam 1848. óta már maga fizette a tisztviselőket, s ezen felül pedig, az állitólagos urbéri vesztesség alapján és czimén, a szász egyetemnek nevezetes kárpotlás összegeket is fizetett ki.

Hogy azonban lakosaink, kik Szt. István király korától fogva a jelen század elejéig a hazáért és királyért fontos szolgálatokat teljesitettek; kik a királyföldön lakó szabad emberekre háromló királyi adókat sokkal nagyobb mértékben fizették, sem mint azt a szász polgártársak tették, minek folytán azután ők földeiket, erdeiket, legelőiket, havasaikat, valamint községi, majorsági jövedelmeiket századokon át teljes tulajdoni joggal birtokolták és használták; hogy e lakosaink, kik saját nyilvános törvényhatósági közigazgatásukat, sőt a szász ispánban (comes saxonum) Nagyszeben város és az egész királyfold királyi főtisztét oly bő fizetéssel ellátták, s ekint amaz alapok és gazdagság nagyságához oly nagy mértékben járultak, melyet a szászok ma kizárólag csak maguk számára igényelnek tulajdonul: hogy e lakosaink ma, az urbériség álarcza alatt, még saját községi földbirtokukat és tulajnonukat vagy javadalmaikat is elveszitsék, illetőleg amaz alappal, melyet nagyrészben ők alkottak, melynek tehát ugy igazgatására, mint abból leendő részesülhetésre a legjogosabb igényt tarthatnak, — megoszszák, s ezzel magukat a legnagyobb nyomoruságba döntsék, s tán épen amaz alapokhoz koldulásra kényszerittessenek: — ez oly kiáltó jogtalanság és igazságtalanság lenne, melyet visszaállitott, s ma Ő fölsége a király bölcs kormánya által vezetett alkotmányos törvényhozás, valamint a jog és szabadság elveire támaszkodó alkotmány többé meg nem türhetnek.

www.dacoromanica.ro

Szabadságot veszünk magunknak Nagyméltóságodat arra is figyelmeztetni, hogy mai napság, midőn hazafias, szabad, alkotmányos és jogos kor uralkodik, mely különösen Erdélynek, az egyelőtlenségre és tulhatalomra épitett intézményeit megtörte: hazafias és igazságos érzetü férfiak, kik viszonyainkkal s azoknak szomoru történetével ismeretesek, sőt egyletek is, tartozkodás nélkul védelmezik igazságos ügyünket.

30·/. Ez okból bátorkodunk 30·/. alatt a kolozsvári ügyvédegyletnek egy Nagyméltóságodhoz intézett s a legközelebb alkotandó birtokszabályozási törvényekre vonatkozó s fiókszékeinknek egy század óta hiában sürgetett jogait és szabadságait melegen védő előterjesztvényét idemellékelni; egyuttal pedig Nagyméltóságod figyelmét a Jakab Elek kormányszéki levéltárnok által 1870. év őszén e czim alatt kiadott munkájára: «A királyföldi birtokviszonyokról» fölhini; a ki már hivatalos állasánál fogva is ügyeink iromány- és adatszerü ismeretével magas mértékben bir.

Nagyméltóságod az általunk előterjesztett bizonyitékokból azon meggyőződést nyerhette, hogy Szelistye és Talmács fiókszékek községeire és lakosaira az urbéri törvények szabályai nem alkalmazhatók, és hogy birtokviszonyaink urbéri törvényszékek előtt és által a jogosság igényeihez képest sem meg nem vitattathatnak; sem el nem biráltathatnak; ellenben, hogy e birtokviszonyaink, melyek már annyiszor voltak országgyülési tárgyalások és tanácskozások tárgyai, a magas királyi magyar kormány által, megfelelőleg, csakis a törvényhozás után szabályoztathatnak és oldathatnak meg.

Nem érezzük magunkat feljogositottaknak arra, hogy a magas kormánynak és a törvényhozásnak e szabályozásra vonatkozólag irányt mutassunk. Ez okból csak is azon, bizonyára igazságos óhajtást és kérelmet fejezzük ki, hogy községeink háboritlan birtokában és tulajdonában megóva, továbbra is meghagyassanak határaiknak hegyeiknek, erdeiknek, legelőiknek, folyóiknak s minden községi, majorsági jogaiknak; és hogy nekik azon majorsági jogok is, névszerint az italmérési jog, mind a két fiókszékben; a malomjog Talmács fiókszékben, tekintve ezen község azon áldozatait, melyeket a királyfold alapjaiba, befolyt jövedelmekben hozott; s tekintve, hogy az ország a szász egyetemnek már különben is nevezetes kárpotlási összegeket fizetett: minden további váltság terhe nélkül községeinknek vissza adassanak.

www.dacoromanica.ro

Berekesztésül, mi alulirt községek és lakosai kijelentjük hogy mi szász polgártársaink, és a szász nemzet irányában, kiket nagyra becsülünk, sziveinkben sem boszuságot, sem gyülölséget nem érezünk, és nem viselünk, egyes tisztviselőjeik cselekvéseikért; — hanem csak sértett jogainkat és szabadságainkat védelmezzük; ellenben szász polgártársainkkal a magyar birodalom javára és a magunkéra jó egyetértésben lenni akarunk.

Kik egyébiránt a legmélyebb tisztelettel maradtunk Nagyméltóságod

alázatos szolgái

Szelistyei fiókszék községei

névszerint:

Szelistye, Vályа, Szibiel, Kákova, Gáles és Tiliska;

ugyszintén

Talmács fiókszék községei

névszerint:

Boicza, Kis-Talmács, Porcsésd, Felső és Alsó-Sebes.

Simon Florent,
h. ugyvéd és váltójegyző által.

www.dacoromanica.ro

CSATOLMÁNYOK

a királyföldi Szelistye- és Talmács fiókszékek kérvényéhez Erdélyben.

(Az 1. ·/. alatti Csatolmány.)

In nomine sanctae Trinitatis et individuae Unitatis Andreas Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galiciae, Lodomeriaeque Rex in perpetuum.

Sicut ad regalem pertinet dignitatem superborum contumaciam potenter opprimere; sic etiam regiam decet benignitatem oppressionos humilium misericorditer sublevare et fidelium metiri famulatum et unicuique secundum propria merita retributionis gratiam impertiri. Accedentes igitur fideles hospites nostri Theutonici ultrasilvani universi ad pedes majestatis nostrae humiliter nobis conquaerentes, sua quaestione suppliciter nobis monstraverunt quod penitus a sua libertate, qua vocati fuerant a piissimo rege Geysa avo nostro, excidissent, nisi super eos majestas regia oculos solitae pietatis nostrae aperiret, unde prae nimia paupertatis inopia nullum majestati regiae servitium poterant impertiri.

Nos igitur justis eorum, querimoniis aures solitae pietatis inclinantes ad praesentium posterorumque notitiam volumus devenire, quod nos antecessorum nostrorum piis vistigiis inhaerentes pietatis moti visceribus:

Articulus I.

Pristrinam eis reddidimus libertatem.

Articulus II.

Ita tamen: quod universus populus incipiens a Varas usque in Boralth cum terra Siculorum terra Sebus et terra Daraus unus sit popolus et sub uno judice censeatur; omnibus comitatibus, praeter Cibiniensem, cessantibus radicitus; — Comes vero quicunque fuerit Cibiniensis; nullum praesumat, statuere in praedictis comitatibus, nisi sit intra eos residens et ipsum populi eligant, qui melius videbitur expedire.

www.dacoromanica.ro

Articulus III.

Nec etiam in comitatu Cibiniensi aliquis audeat comparare pecunia.

Articulus IV.

Ad lucrum vero nostrae camerae quingentas marcas argenti dare teneantur annuatim; — nullum praedialem vel quemlibet alium volumus intra terminos eorundem positum ab hac excludi reditione, nisi qui super hoc gaudeat privilegio speciali. Hoc etiam eisdem concedimus, quod pecunia, quam nobis solvere tenebuntur, seu dignoscuntur, cum nullo alio pondere, nisi cum marca argentea, quam piissimae recordationis pater noster Bela eisdem constituit, videlicet quintum dimidium fertonem Cibiniensis ponderis cum coloniensi denario ne discrepent in statera, solvere teneantur. Nunciis vero quos regia majestas ad dictam pecuniam colligendam statuerit, singulis diebus, quibus ibidem moram fecerint, tres lottones pro eorum expenis solvere non recusent.

Articulus V.

Milites vero quingenti intra regnum ad regis expeditionem servire deputentur; extra regnum centum, si rex in propria personna iverit; si vero extra regnum jobbagionem miserit, sive in adjutorium amici sui, sive in propriis negotiis, quinquaginta tantummodo milites mittere teneantur, nec regi ultra praefatum numerum postulare liceat, nec ipsi etiam mittere teneantur.

Articulus VI.

Sacerdotes vero suos libere eligant, et electos repraesentent, et ipsis decimas persolvant, et de omni jure ecclesiastico secundum antiquam connsuetudinem eis re spondeant.

Articulus VII.

Volumus, et etiam firmiter praecipimus, quatenus ipsos nullus judicet nisi Nos, vel Comes Cibiniensis, quem Nos eis loco et tempore constituemus. Si vero coram quocunque judice remanserint, tantum modo judicium consuetudinarium reddere teneantur. Nec eos etiam aliquis ad praesentiam nostram citare praesumat, nisi causa coram suo judice non possit terminari.

Articulus VIII.

Praeter vero sic praedictam silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis usus communes exercendo, cum praedictis scil-

www.dacoromanica.ro

licet Blacis et Bissenis eisdem contulimus ut praefata gaudentes libertate nulli inde servire teneantur.

Articulus IX.

In super eisdem concessimus, quod unicum sigillum habeant, quod apud nos et magnates nostros evidenter cognoscatur.

Articulus X.

Si vero aliquis eorum aliquém convenire voluerit in causa pecuniali coram judice non possit uti testibus, nisi personisi intra terminos eorum constitutis, ipsos ab omni jurisdictione penitus eximentes.

Articulus XI.

Salesque minutos secundum antiquam libertatem circa festum bea Georgii: octo diebus circa festum beati regis Stephani; octo et circa festum beati Martini; similiter octo diebus omnibus libere recipiendos concedentes.

Articulus XII.

Item praeter supradicta eisdem concedimus quod nullus Tributariorum nec ascendendo, nec descendendo, praesumat impedire eos.

Articulus XIII.

Silvam vero cum omibus appendiciis suis et aquarum usus cum suis mecatibus quae ad solius regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus, quam divitibus libere concedimus exercendos.

Articulus XIV.

Volumus etiam, et regia auctoritate praecipimus, ut nullus de Jobagionibus nostris villam vel praedium aliquod a regia majestate audeat postulare; si vero aliquis postulaverit, indulta eis libertate a Nobis, contradicant.

Articulus XV.

Statuimus insuper dictis fidelibus, ut cum ad expeditionem ad ipsos Nos venire contigerit, tres descensus tantum solvere ad nostros usus teneantur. Si vero Vajvoda ad regalem utilitatem ad ipsos, vel per terram ipsorum transmittitur, duos descensus: unum in introitu; unum in exitu solvere non recusent.

Articulus XVI.

Adjicimus etiam supradictis libertatibus praedictorum, quod mercatores eorum ubicunque voluerint in regno nostro libere

www.dacoromanica.ro

et sine tributo vadant et revertantur; efficaciter jus suum, regiae Serenitatis intuitu, prosequentes. Omnia etiam fora eorum inter ipsos sine tributis praecipimus observari.

Ut autem haec, quae antedicta sunt firma et inconcussa permaneant imposterum, praesentem paginam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo vigesimo quarto, regni autem nostri anno vigesimo primo.

(A 4·/. alatti Csatolmány.)

Ad 6137 825. Anni 1467.

Mathias Rex (a.)

Tria Oppida in Transylvania, Fogaras, Omlás et Radna, juxta statutum regnicolarum semper conservari, nec unquam abalienari praecipit.

Inter caetera, quae in hac proxime praeterita Generali Praelatorum Baronum et Nobilium nostrorum congregatione (b) pro meliori statu Regni circa bona regalia et Proventus Fisci nostri provide, et utiliter reformata et disposita sunt, id etiam statutum extitit: ne unquam nos, vel Successores nostri Reges Provincias Fogaras (c.) Omlás et Radna (d.) cum pertinentis earundem quomodo a se alineare, seu abstrahere possimus vel valeant: sed semper praefati Districtus in manibus regiis prompti, et parati ad hoc teneantur, ut siquando opportunum fuerit Waywodae alicui Transalpino, vel Moldoviensi ad Partium scilicet illarum terrorem, seu recuperationem assignari possint, pro defensu. Quia vero et hoc, et alia per dictos Praelatos, et Barones nostros disposita de nostra fuerunt voluntate, et manifestissime ad nostrum et totius regni nostri commodum pertinere dignoscuntur; ideo fidellitati Vestrae firmiter praecipientes mandamus, aliud omnino habere nolentes, quatenus memorata territoria Fogaras, Omlás, et Radna cum pertinentiis eorundem apud quoscunque habita, quam primum visis praesentibus, ad manus Vestras occupare, et in eisdem durante beneplacito nostro conservare, ac sicut quaelibet alia Bona nostra propria tueri et defendere debeatis, secus nullo modo facere ausi 1467.

www.dacoromanica.ro

Praesentem Copiam ex alio aeque Copiali in Archivo Regio Fiscali praexistente exemplari descriptam, cum eodem collatam, ac comportatam eidem in omnibus conformem esse, bona fide ab Officio testamur.

Cibinii, die 11 Juni, Anno 1825.

Sigismundus Musik, m. p.
(L. S.) *Joannes Farkas*, m. p.
Regii per Magnum Transilvaniae Principatum Regii Fiscalis Archivi Officiales.

(Az 5·|. alatti Csatolmány.)

Nos Nicolaus dictus Vychin, villicus civitatis Cibiniensis, Johannes dictus Crispus, villicus de Helta, et Heyrmanus, Tawsintschon dictus, totaque villicorum et Seniorum civitatis et sedis Cibiniensis universitas, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum Valachi nobis circumsedentes in omnibus villis sedis antedictae diversa incommoda et damna incomparabilia, furta, incendia, spolia, morticinia intulissent, nosque de consilio Venerabilis in Christo Patris ac D. D. Goblini Episcopi Transilvaniensis talem concordiam cum Valachis antefatis inivimus articulus infra scriptos inter nos ac ipsos Valachos ad eorum supplicationem instantem statuimus pacis tranquilitate perpetuo observandos. — Primus articulus est iste: quod Fladmerus et omnes ceteri Valachi morantes sub castro, omnes mortificationes seu interemtiones; quas ipsi et eorum amici sustinuerunt, has omnes pacis propter communitatem amicabilitur deposuimus ita, quod nullus eorum dictam reconciliatam causam et sopitam de cetero debet iterando revocare; taliter quod si aliquae mulieres, vel viri de partibus transalpinis essent interemti, quibus emenda reconciliationis fieri deberet, signanter de morte mulieris quondam Drasso, et de morte cuiusdam Valachi Transalpini, quem Dobrin nominavit proximum suum, sive de quacunque morte habita per insulanos inter Valachos, omera emendationum illorum in se assumserunt Valachi supra scripti, cum suis posteris nunc et in futurum. E contra ipsi insulani assumserunt ignoscere ipsis Valachis omnia homicidia, incendia, furta, depraedationes hactenus habita per ipsos Valachos in insulanos cum eis perpetuam pa-

www.dacoromanica.ro

cem habituros. — Secundus articulus est iste: quod assumpserunt illi Valachi, quod nunquam pascerent pecora, nec pecudes in territorio Theutonicorum, nisi liberiima licentia et admissione Theutonicorum, in quorum Territoriis pascerent, Tertius articulus est iste: quod assumsurunt ipsi Valachi custodiam servandam in omnibus alpibus ad Talmacs usque ad magnam villam valachicalem. Quartus articulus est iste: quod assumpserint ipsi Valachi quod crematorem, interfectorem, nocivum, seu malevolum nullum debent hospitare hominem; si tales nocivos hospitaverint, cum ipsis sint comburendi. Quintus articulus est iste: quod si aliquis comminaretur incendium, talis si convinci posset VII. juramentis, statim debet cremari. Modo simili quicunque Valachorum convincentur septem juramentis, quod furtum, spolium, incentdum aliquod, vel hujusmodi commisisset, simili modo statim debet cremari. Sextus articulus est iste: quod assumserunt Valachi, quod eorum nullus arcum regere vel portae audeat, nisi necessitas et utilitas requireret; quicunque arcum portaret ultra hoc, talis in rebus et corpore sit puniendus. Ex parte castri praesentibus Valachis infrascriptis: primo Fladmir, Sebucha Petril etc.; ex parte civitatis: Kende, Knez, Lud, dives Neg, nig, Radul etc. Ex parte comitissae de Helta: Theodir, Juba Christian, Pfaff et filius suus Radul; ex parte communitatis de Helta: Grof Schrambhet, Clas et frater suus. Acta sunt in insula Christiana coram judicibus, civibus, juratis, senioribus et communitate civitatis et sedis Cibiniensis, et munita sigillo nobilis viri D. Joannis de Scherfeneck, nec non sigillo consulum, civium, civitatis Cibiniensis et sigillo Comitatus (sedis) Cibiniensis. Anno D. 1383, in Octavis Epiphanarum Domini.

(ex tabulario Communitatio
Grossau-Eder).

(A 6·/. alatti Csatolmány).

Kiirás.

Fejér György kir. könyvtárnok «Authentia et vis probandi diplomatum, in codicis diplomatici coronidem Budae Typis Regiae scient. universitatis Hung. 1838.» művéből 155-ik lapon XXXII. Incorporationales castrorum regalium Tolmács, Latorvár ėt Vörös-Torony septem sedibus Saxonicalibus per Ladislaum Posthumum. A. 1453.

www.dacoromanica.ro

Nos Ladislaus, Dei gratia rex Hungariae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum nobis in regali administratione regiminis inter alia conveniat providere, ut confinia nostri regni intraeg praeserventur; ea quae corrupta sunt, reparentur; tum igitur hac ducti consideratione; tum etiam et nonnulorum fidelium nostrorum baronum, nobilium, procerumque regni nostri et praesertim spectabilis ac magnificii Joannis de Hunyad Comitis Bistriciensis seu judicis, pridem gubernatoris Regni nostri Hungariae, fida informatione percepit nostra serenitas quod castra nostra regalia Tolmács et Latorvár, ac Turris Vörös-Torony vocata, in comitatu Albensi partium nostrarum Transilvanicarum sita, in suis aedificiis et structuris rupta essent, et penitus desolata, et propter ipsorum invigilem, ineptamque conservationem nonnuli superioribus per viam prope et subter eadem castra et turrim existentem qua e partibus transalpinis juxta fluvium Olth, ad partes nostras transilvanicas versus civitatem nostram Cibiniensem itur, seu tenetur, hujusmodi partes nostras subintrarunt et depraendando nocivis damnis affecerunt: Nos habito superinde Praelatorum et Baronum maturo consilio, de fide, fidelitateque et provida circumspecti one fidelium nostrorum Magistrorum, civium, judicum, juratorum seniorum, ceterorum Saxonum septem sedium Saxonicalium [1] dictarum partium nostrarum Transylvanicarum, quibus quondam sereniss. principibus nominanter Sigismundo imperatori Romano, ac Alberto Regi; patribus nostris carissimis, ac sacrae regni nostri Hungariae coronae, atque majestati nostrae inviolabiliter complacuerunt: confisi praefata castra nostra Talmács, Latorvár ac Turrim Verestorony cum tributo inibi exigi solito, nec non oppida similiter Talmács, Boicza, villisque seu possessionibus Kis-Talmács, Boicza, Rakovicza, Porcsesd utramque Sebes at Keresztfeld (alias Kreiczerfeld) mediaque possessione Bukur nuncupatis, in praedicto comitatu Albensi, similiter existentibus, ad ipsa castra, uti dicitur, spectantia, cunctis etiam aliis villis et juribus possessionariis ad praedicta castra et turrim rite et legitime pertinentibus, ipso-

---

[1] Saxones 7 Sedium in Transylvania sunt; illi incolunt sedes 1. Szászvárosiensem, 2. Sebesiensem, 3. Mercuriensem, 4. Cibiniensem, 5. Leischirkensem C. Grosch-Sinkersem, 7. Rupensem et juxta Andreanum Privilegium sub uno Comite seu judice censebantu.

www.dacoromanica.ro

rumque et ejusdem utilitatibus et caeteris pertinentiis quibuslibet videlicet terris arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis foenetis, pascuis, alpibus, montibus, campis, vallibus, silvis nemoribus, piscinis, piscaturis, molendinis, molendinarumque locis, aquis et aquarum decursibus, et quibuslibet utilitatum et pertinentiarum integritatibus, quovis nominis oocabulo vocitatis, sub suis veris metis, et antiquis limitibus, quibus hucusque per Praedecesores Nostros reges, ac corum Castellanos tenta, et possessa fuerunt, ad praenomitatas septem sedes Saxonicales perpetuo, et irrevocabiliter anneximus, et iisdem septem Sedibus incorporavimus; imo annectimus, et incorporamus per praefatos Saxones nostros septem Sedium, praesentes et futuros, praefata Castra et Turrim, nec non Villas, et possessiones praenotatas, ipso june et libertate, pro nobis et coronae nostrae tenentibus, gubernantibus et possidentibus sicut tenent, gubernant, possident, pro nostro et Coronae nostrae usu Civitates, oppida, et Villas, in terris dictarum septem Sedium existentes: salvis tamen juribus alienis. Volentes et decernentes: ut praefata turris, Castra Villae et possessiones omnibus illis libertatibus, juribus et privilegius quibus civitates, oppoda et Villae, dictarum sedium septem ab antiquo, usque in praesentiarum usi sunt, et gavisi, utantur, gaudeant et fruantur, itta tamen, et sub hac conditione, ut saepe nominati Saxones praesscriptum Castrum Tolmács rumpere, et funditus evertere; Castrum autern Latorvár et Turrim Verestorony, prout melius poteriunt fortificare, et praefatam viam, muris et fortatiis ita praecludere debeant, ut hostium insultus ad nocendum ipsi Patriae de facili non valeant subintrare. In cujus rei memoriam praesentes concessimus literas nostras Sigilli nostri, quo ut Rex Hungariae utimur muninime roboratas. — Datum Posony II. die festi purificationis B. Virginis, Anno Domini MCCCCL.III. Regni autem nostri anno Decimo Tertio. Ladislaus rex mpr.

Hogy ezen másolat Fejér György kiadásával szóról szóra megegyezik, ezennel bebizonyitom. Pesten 1870-iki máiczius 30. Dr. Horváth Árpád az oklevéltan ny. r. tanára s egyetemi könyvtárőr.

(A 7·/. alatti Csatolmány).

Nos Ladislaus Dei gratia Rex Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Memoriae commendamus tenore prae-

www.dacoromanica.ro

sentium significantes, quibus expedit universis: Quod cum Nobis in regali gubernatione Regiminis inter alia conveniat providere, ut confinia regni nostri integra praeserventur, et ea quae corrupta sunt, reparentur. Tum igitur hac ducti consideratione, tum etiam et nonnullorum Fidelium Nostorum Baronum, Nobilium et procerum Regni nostri et praesertim spectabilis ac Magnifici Johannis de Hunyad, Comitis Bistricensis, pridem Gubernatoris Regni nostri Hungariae fida informatione, nostra parcepit Serenitas, quomodo Castra nostra Regalia Talmacs et Lòthorvár, ac Turris Verestorony vocata, in Comitatu Albensi partium nostrarum Transylvanicarum sita in suis aedeficiis et structuris rupta esse et penitus desolata et propter ipsorum invigilem ineptaque conservationem nonnulorum superioribus temporibus per viam prope et suter eadem castra et Turrim existentem, qua de partibus Transalpinis juxta fluvium Olth ad partes Nostras Transylvanienses versus Civitatem nostram Cibiniensem itur Saevi Theucri hujus modipartes Nostras sibintrando et deprandando nocivis damnis affecerunt, Nosque babito superinde Praelatorum, et Baronum maturo consilio, de fide fidelitate et proinde circumspectione fidelium Nostrorum Magistratorum Civium, Judicum, Juratorum, Seniorum ceterorumque Saxonum septem Sedium Saxonicalium dictarum partium nostrarum Transylvanicarum, quibus quondam Serenissimis Principibus Dominis Sigismundo Imperatore, avo, ac Alberto Regi, Patri Nostris, Charissimis, ac Sacrae Regni nostri Hungariae Coronae atque Nostrae Majestati inviolabiliter complacuerunt, confisi: praefata Castra Nostra Talmács et Lothorvár ac Turrim Verestorony, cum tributo inibi exigi solito, nec non Oppido similiter Talmács, villisque seu Possessionibus Kis-Talmács, Boicza, Plopi, Porcest, utraque Sebes ac Praedio Kreutzerfeld, medietateque Possessionis Renke nuncupatae in praedicto Comitatu Albensi similiter existentis, ad ipsa castra uti dicitur spectantibus, cunctis etiam aliis villis et juribus possessionariis ad praedicta castra et Turrim rite et legitime pertinentibus, ipsorumque et ejusdem utilitatibus, et ceteris pertinentis quibuslibet, videlicet terris arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, foenetis, pascuis, alpibus, montibus, campis, *valachis*, sylvis, nemoribus, piscinis, piscaturis, molendinis, et locis molendinarum, aquis et aquarum decursibus et generaliter quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum integri-

www.dacoromanica.ro

tatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis limitibus, quibus hucusque per Praedecessores Nostros Reges et eorum Castellanos teuta et possessa fuerunt, ad praenominatas septem Sedes Saxonicales perpetuo et irrevocabiliter anneximus, et eisdem septem Sedibus incorporavimus, imo annectimus et incorporamus per Praefatos Saxones Nostros earundem septem Sedium praesentes et futuros praefata castra et Turrim, nec non Villas et Possessiones praenotatas, ipso jure et libertate pro nobis et corona nostra tenendum, gubernandum et possidendum, sicut tenent gubernant et possident sub nostro et coronae nostrae nomine civitates, oppida et villas in terris dictarum Septem Sedium existentes, salvis tamen juribus alienis; volentes et decernentes ut praefata castra, Turris, Villae et Possessiones, omnibus libertatibus juribus et privilegiis, quibus civitates, oppida et Villae dictarum Septem Sedium ab antiquo usque in praesentiam usi sunt et gavisi; utantur, gaudeant, et fruantur. Ita tamen et sub hac conditione, ut saepe nominati Saxones praescriptum Castrum Talmács rumpere et funditus evertere; Castrum autem Lothorvár et turrim Verres-Torony, prout melius poterunt, fortificare, et praefatam viam muris et aliis fortalitiis ita praecludere debeant, ut hostium insultus ad nocendum ipsi Patriae de facili non valeant subintrare. In cujus rei memoriam praesentes concessimus literas nostras, Sigilli nostri, quo ut Rex Hungariae utimur, munimine roboratas. Datum Possonii secunda die festi Purificationis beatae Mariae Virginis gloriosae Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo tertio, Regni autem nostri Anno tredecimo.

(L. S)

Commissio Domini Regis ex deliberatione Consuliariorum.

(A 8•/. alatti Csatolmány).

Mathias Dei Gratia Rex. Hung. Bohem. etc. Fidelibus Nostris Dicatoribus et Exactoribus quarumcunque Contributionum Nostrarum, Taxarum et Collectarum in Comitatu de Doboka, pro Tempore constitutis, Salutum et Gratiam. Exponitur nobis in personis Prudentum et Circumspectorum Iudicis Juratorumque Civium et Communitatis civitatis Nostrae Bistriciensis, quod licet alias universi Valachi in districtu Radna völgye commorantes per Divos Reges Hungarie nostros scilicet Praedecesso-

www.dacoromanica.ro

res, eidem Civitati in perpetuum donati fuissent; tamen his praeteritis temporibus quidam Dicatorum Nostrorum ab eadem Civitate ipsos Valachos separasset, et in medium Nobilium comitatus praedicti numerasset, atque dicasset in praejudicium Libertatum eorum et damnum non modicum. Unde Fidelitati Vestrae firmiter mandamus, quatenus perceptis praesentibus, si sic est, ut nobis expositum extitit, extunc per amplius ipsos valachos in medium Nobilium non dicetis, sed ad ipsam civitatem secundum Donationes praefatorum Regum pertinere, ac in omnibus libertatibus, quibus alias usti fuerunt, uti permittatis, et permitti facere debeatis. — Secus non factori. — Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. — Datum Jaurini in Profesto Beati Emerici Ducis Anno Domini 1472. Regni nostri Anno 15 Coronationis Anno nono.

Originalis exstat in Archivo Bistriciensi.

Copia vero sub Nro aulico 523. 1761.

Mathias Dei Gratia Hungariae, Bohemiae etr. Rex, memoriae commendamus per praesentes, quod volentes oppidum Rodna vocatum cum suis pertinentiis, Rodna, Valle vocatis in Comitatu de Doboka habitis et existentibus de inopia et paupertate in quia superiorum distoubiorum temporibus, Propter creberrimos hostium incursus devenisse perhibentes ex Nostra solita liberalitate regia, attentis maxime quod fodina Nostra argenti in dicto Oppido Rodna habita per eorum diligentem provisionem, quae intelleximus, a multis temporibus ruinam passa est, facilius restaurari possit, relevare, hospitesque et inhabitatores earundem favore nostro regio prosequi gratiose cupientes, ipsum oppidum et pertinentias eiusdem de Comitatu praefato de Doboka eximendo, sicut a certis temporibus ad Civitatem Nostram Bistriciensem ex nostra speciali erga ipsam Civitatem et commodiorem statum et conservationem ipsius oppidi et pertinantiarum suarum jura annectere decreveramus; a modo in posterum eidem civitati nostrae annectinus, et incorporamus; ac ut praefatum oppidum cum suis pertinentiis hospitesque et incolae earundem universis juribus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis et privilegiis, quibus civitas nostre Bistriciensis civesque et communitas ejusdem ab antiquo usa extitit, uti perpetuo et gaudere valeat atque possit, itatamen, quod oppidum ipsum et pertinentiae ejusdem dictae civitati nostrae subjecta semper esse censeantur, et cum civibus civitatis nostrae praefatae Bistricien-

www.dacoromanica.ro

sis et suis pertinentiis connumerentur, ac in omnibus contributionibus, tam ordinariis quam extraordinariis Majestati obvenire debentibus taxentur, volumus omnino et decrevimus praesentium per vigorem.

Quo circa fidelibus Nostris Voivodis et Vice-Voivodis partium Regni nostri Transilvanicarum aliis etiam universis et singulis quorum interest vel inter erit praesentibus ac futuris praesentium notitiam habentibus harum serie strictissime mandamus, a modo deinceps praefatum oppidum, hospitesque et incolas ejusdem et pertinentiarum praesentes et futuros per nos praemisso modo liberatos in praescriptis universis juribus libertatibus, consuetudinibus, gratiis, et privilegiis defendere, tueri, et conservare futuris successiovis temporibus debeant et teneantur ac ipsos contra formam praemissae nostrae gratiae in aliquo impedire molestare, sive ad alia jura compellere nunqum et nequaquam praesumant gratiae nostrae sub contemtu. Ut autem praesentes nostrae litterae perpetuo et in suo vigore permaneant easdem nostri sigilli secreti munimine roboratas dictis hospibus duximus concedendas, Datum Budae Sabbato primo post Octavam sacratissimi corporis Christi Anno 1475. Regnorum nostrorum Hungariae etc. decimo Octavo Bohemiae vero Septimo. —

(A 11·/. alatti Csatolmány).

Ad Nr. 4322 a 1824. Prot. pag. 34—36.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae Bohemiae Ap. Rex semper Augustus, Infans Hispaniae Archidux Austriae Fideli nostro, Egregio Ladislao Vas de Gyalu, Administratori Proventuum nostrorum Transylvanicorum, salutem et gratiam! Conquesti sunt apud Majestatem nostram fideles Nostri Prudentes et Circumspecti Universitas Saxonum nostrorum, septem et duarum sedium Saxonicalium; esse certas quasdam Possesiones ipsorum Valachicales ipsis Saxonibus nostris, incorporatas, videlicet: Szelistye, Gales, Vállye, Kákova, Sibiel Tiliska vocatas, quae licet nonnunquam in medium Comitatus, in quo adjacent, connumeratae exstitissent, nullum tanen unquam Censum, vel Contributionem in medium Nobilium, sed solummodo Saxonum nostrorum vigore Pivilegiorum eisdem Saxonibus nostris superinde per Divos quondam Reges

www.dacoromanica.ro

Hungariae concessorum, et per nos quoque gratiose confirmatorum, solvissent; licet Mandatum quoque nostrum, superioribus diebus tum ad Vojvodas nostros; tum etiam comitatus Albensem et Küküllőensem emnari fecerimus, ne videlicet bona et possessiones ejusmodi Fidelium Saxonum nostrorum, in medium Nobilium connumerarentur tu tamen praescriptas Possessiones, eorum Valachieales, nunc instar Bonorum Nobilitarium Connumerare, et ad Solutionem Censuum compellere velles, in praejudicium et derogamen Privilegiorum et antiqua, Consuetudinis ipsorum exponentium; Supplicarunt nobis iidem exponentes humiliter quatenus ipsis hac in re gratiose providere, neque antiquis eorum Consuetudinibus et privilegiis derogari permittere, dignaremur.

Quorum Supplicatione Clementer exaudita, ipsos Fideles nostros Saxones, in antiquis eorum libertatibus ut Consuetudinibus omnino illaesos et indemnes conservari, Fidelitati tuae harum serie firmissime committimus, ut praemissis sic se habentibus, praescriptas Possessiones, ipsorum Saxonum nostrorum contra eorum antiquam Consuetudinem et praerogativam ad instar Jobagyonum Nobilium, et aliorum possessionatorum Hominum ad solvendam in medium Comitatus Contributionem aliquam cogere, et compellere, vel Taxam sēu Dicam aliquam eisdem imponere nequaquam praesumas: sed eosdem Saxones nostros sua libertatis praeorgativa sine omni impedimento libere frui, et gaudere permittere, nobis omnibus debeas, ac tenearis; Secus non facturus, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum Vienne, Decima tertia die Iunii, Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

(L. S.) *Ferdinandus* m. p.

Nicolaus Oláhus m. p.,
Strigomensis.

Mely ilyetén tenoru Copianak az külső részén ez olvastatik.

Selistye Sedes.

Hoc instrumentum productum in causa Productionali, Septem Judicum Nationis Saxonicae, c. Talmács, anno 1822 agitata, et decisa penes Procuratoris revocationem.

---

www.dacoromanica.ro

(A 17·/. alatti Csatolmány).

ad 6137—8525.

Consignatio.

Donatariorum, qui Decimas in Pagis Sedium Nationis Saxonicae percipiunt. Primo in Sede Cibiniensi percipit.

In		Fiscus	Pastor	Donatarius
XIV	Heltau Czoart Schellenberg Bongard Neudorf Rothberg Burping Dallmann Girelsau Kastenholz Irk Szakadáth Grosscheuer Kleinscheuer Hannebach Reissdorf Neppendorf Grossau Gurariu }	1	3	
	Hamles; ex granis	1	3	
	Ex musto: Xenodochium Cibiniense	1	$^3/_8$	2
	Gross-Brossdorf Klein-Brossdorf } Supremi Officiales Cibinienses	2	1	2
	Kertz; Civitas, sen Publicum Cibiniense ex granis		3	1
	Ex musto Xendochium Cibiniense		3	1
	Bolgatch Sitve } Donatorii Familia Bethlemiana et supremii Officiales Nationis Saxonicae, videlicet Comes et Consul Provincialis in dimidietate inter se dividendo		1	— 3
	Westen Moichen } Xenodochium Cibiniense . . .			4
	Sinae; cujus Decima in Pecunia per incolas in, aere redimuntur, et quidem flor, e quibus cedunt Paplaca pro Elemosinis			4
	Orlath } Civitas sen Publicum			4
	Setsel } Cibiniense		4	
	Michelsberg		4	
	Reuszen; Comes Nationis Saxonicae			3

www.dacoromanica.ro

In		Fiscus	Pastor	Donatarius
	Meschendorf, Klosdorf } una vero quarta ridimitur per pastem flornis		3	1
	Quae peccunia redemptitia supremis Officialibus Cibiniensibus cedit.			
	Rukkurd, Colun, Földvár, Hortobágy } Supremi Officiales Cibinienses .			4
	Appesdorf dtto dtto		3	1
	Selistye			
	Szibiel, Tiliska, Vallye, Kakova, Galles } Decimas in aere redimunt, quae Pecunia redemtitia Duobus judicibus Sedius Selistye cedit			
	Tolmáts; Comes Nationis Saxonicae		3	1
	Boittza, Tolmatsel, Borcsesd, Sebes superior, Sebes inferior } nullas Decimas pendunt			
	Rakovitza; Decimas in parato aere redimit que Pecunia redemtitia suprimis Officialibus Cibiniensibus cedit.			
	Hammersdorf; Consul Cibiniensis, Civitas Cibiniensis, Publicum Cibiniense		3	1
	Stolzenburg; Collegium Soc Jesu Claudiopolitanum		3	1
	Resinar; nullas pendit Decimas		3	1

Praesentem Copiam ex alio aeque Copiali in Archivo Regio Fiscali praexistente exemplari descriptam, cum eodem collatam, et comportatam, eidem in omnibus conformem esse, bona fide ab officio testamur.

(L. S.) Cibinii die 11 Junii Anno 1825.

Sigismundus Musik m. p.
Joanes Farkas m. p.
Regii per magnum Transilvaniae Principatum
fiscalis Archivi Officiales.

www.dacoromanica.ro

Prot. pag. 59—65.

(A 21·/. alatti Csatolmány).

Ad. Nr. 4332—1824. Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Alba-Caroliensis in Transylvania, memoriae commendamus tenore presentium, significantes, quibus expedit Universis: Quod pro parte providi Petri Zeik totam Communitatem Szelistye repraesentantis nomine et in persona exhibitae sunt Nobis et praesentatae litterae quaedam sacrae Caesareo Regiae et Apostolicae Majestatis, Austriae Imperatoris ac Hungariae Bohemiaeque Regis, Archiducis Austriae, Ducis Lotharingiae et Salisburgi. Magni Principis Transylvaniae, et Siculorum Comitis etc. etc. Domini Domini nostri Clementissimi, Benignissimi, Requisitorio Expeditoriae Nobis praeceptorie simul et benigne sonantes et directas in haec verba: Franciscus primus divina favente Clementia Imperator Austriae, Hungariae, Bohemiaeqe Rex Apostolicus, Archi-Dux Austriae, Dux Lotharingiae et Salisburgi, Magnus Princeps Transylvaniae, et Comes Siculorum Fidelibus Nostris Venerabili Capitulo Cathedralis Ecclesiae Albo-Carolinensis Nobis dilectis gratiam nostram Caesareo Regioque Principalem. Exponitur Majestati Nostrae pro parte Providi Petri Zeik totius Comunitatis Szelistye repraesentantis nomine et in persona: Qualiter idem paribus litterarum et Litteralium Instrumentorum puta: Donationalium Inscriptionalium. Consensualium, Confirmationalium, Introductoriarum sive, Statutoriarum ac superinde Relationariarum, Fassionalium, Venditionalium, Concambialium, Permutationalium, Compositionalium sive Transactionalium, Admonitoriarum, Certificatoriarum, Evocatoriarum, Sententionalium, Executionalium, Inhibitoriarum Prohibibitoriarum, Metalium, Armalium sen nobilitationalium, Revisionalium ac aliarum quarumlibet Causalium, Factum videlicet: Jurium praefatae Communitatis in Magno-Principatu Nostro Transylvaniae existentium habitarum, Ipsum Exponentem, Comunitatemque praefatam quocunque modo tangentium, et concernantium, sub quibuscunque verborum formulis confectarum et emanatarum, in Sacristia, seu Conservatorio Capituli vestri repositarum et locatarum, ad praesens pro Jurium suorum tuitione plurimum indigeret, essentque Eidem summe necessaria.

Proinde Vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim Vos praescriptas

www.dacoromanica.ro

literas et Literalia Instrumenta in Sacristia, seu Conservatorio Capituli vestri repositas et locata diligenter requirere et reinvenire; tenores et verbales continentias in Transumto Litterarum Vestrarum sub sigillo Vestro Capitulari authentico, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento variationeque prorsus aliquali, praefato Exponenti Jurium suorum et praefatae Communitatis uberiorem futuram ad cautelam necessariam, extradare; modo omnibus debeatis et teneamini; secus non facturi Praesentibus perlectis Exhibenti restitutis. Datum in Libera Regiaque Civitate nostra Marosvásárhely. Die decima quarta mensis aprilis Anno Domini Milessimo octingentesimo decimo. Titulus extra talis erat: Fidelibus nostri Venerabili Capitulo Chatedralis Ecclesiae Alba-Carolinensis Nobis dilectis. Pro parte Providi Petri Zeik, Comunitatis Pagorum Sedis Szelistye repraesentantis, Requisitorium Literarum. Erantque in eadem exteriori parte Sigillo Caes. Regio Majori et authentico super Cera rubra ductili papiro tecta inpesessive communitae et roboratae, ac clausive in duplici papyro confectae, et emanatae. Infra sigillum erat: Lecţ. spr. Quibus nos receptis Mandatis in omnibus, uti tenemur, et par est, obedire atisfacereque volentes, post seriam diligentemque Actorum Capitularium disquisitionem, reinvenimus in Capitulari nostro Achivo Literas sequentes; quarum quidem Literarum tenor et verbalis Continentia sequitur in hunc modum:

Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Albens. etc. Memoriae commendamus etc. etc. Quod libertini Aleman Nán et Joannes Borzán ex Szelistye tanquam Pagosum Szelistye, Tiliska, Valye, Sibiel, Kakova et Galles Comitatui albensi sedique Szelistyensi adnumeratorum legitime constituti Plenipotentiarii, ratione officii plenipotentialis penes exhibitas et in specie productas litteras suas Plenipotentiales, coram Nobis personaliter constituti, per modum et formam solemnis Protestationis, Redemtionis, Revocationis et Contradictionis vivarum vocum suarum oraculis declaraverint: Qualiter Inclytus Magistratus Civitatis Cibiniensis in annis recenter praeteritis universos dictorum ut Supra Paporum, sedem Szelistyensem constituentium incolas et Inhabitatores Valachos, e statu et Conditione Libertinali, inquo et ille et illorum Antecessores, tanquam fundi Regii Incolae, hactenus perstiterunt, dedetentim dejicere, Jobbagiona lique Jugo

www.dacoromanica.ro

in perpetuum subjicere niteretur, et hoc fine ad pendendam Taxam Annualem a capite cujuslibet Individui duorum Rhenensium inducere, cohortari, ac demum his non proficientibus minis etiam et inarestationibus perficere intendisset, taliterque nonnullos quidem duos tresqe ex Szelyistye, cum praefato magistratu cointelligente et ad id variis pollicitationibus persvasos, ut ut sponte, reliquos tamen omnes partim incarcerationibus ac incaptivationibus, et quidem a publicis viis intercipi, taliterque confectas Obligatorias vi et metu subscribere, vel illiterata manu subscribere, signare coacti fuissent; quinimo complures eorum absentes inscios, mihilque tale quidpuam opinari vel metuere volentes, ad Cathalogum semet (prout nominant) sponte ac deliberata voluntate obligantium intulisset, inscripsisset, ac praejudiciose inseruisset, et superinde solemnes quoque Litteras adhibitis etiam extraneis Regiis procurasset, taliterque eos, ad statum et conditionem reliquorum Jobbagionum, suis Dominis terrestribus subjectorum, conformes efficere voluisset, et virtute illiusmodi Litterarum ad solvendam istam taxam adstringeret et compelleret etiam de praesenti, cum Damno jactura ac praejudicio antiquae eorum libertatis manifesto. Unde antelati praedictorum Pagorum Plenipotentiarii, ratione offici Plenipotentiarioum hujusmodi obligationi qualitercunque demum contractae solemniter contradicunt et reclamant, et eas tamquam vi et metu exortas revocant, Litterasque superinde fassionales seu Contractuales, qualitercunque et sub quibuscunque formtulis ac Clausulis confectas, tanquam contra Leges et antiquum eorum statum Libertinalem emanatas, aliasque jam secutas, vel a modo deinceps subsequendas ad stabiliendum neosurpari coepti Juris Terrestralis adhibitas Cautelas cassarunt, annihilarunt, viribusque destitutas ac in Judicionon valituras exhibentibusque nocituras pronuntiarunt publice et manifeste, Harum nostrarum Capitularis et authentici sigilli nostri munimine roboratarum vigore, et Testimonio Litterarum mediante. Datum Feria quarta proxima post Dominicam Invocavit.

Anno Domini Millesimo septingentesimo septimo. Erantque Protocolo authentico, in Capitulari Archivo nostro asservari solito modo praemiso subscriptae: Quarum quidem taliter requisitarum et in Capitulari Archivo nostro reinventarum tenorem et continentiam litterarum infrascriptarum nos quoque ad man-

www.dacoromanica.ro

datum Caesareo Regium praesentibus Litteris nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento variationeque porsus aliquali inseri et inscribi facientes, Par sive Transuptum hujusmodi Jurium annota. Exponentibus ulteriorem futuram ad Cautelam necessariam sub sigillo nostro Capitulari et authentico, fideliter et conscientiose Extradandum et Concedendum duximus. Datum Sabbatho proximo ante Dominicam tertiam post Pacshalem die duodecima Mensis maji incidente. Anno Domini Milesimo octingentesimo decimo. L. S. Lecta. Correcta, et Extradata per Eosdem Capitulares.

Prot. pag. 65.

Copia.

(A 22·/. alatti Csatolmány).

In cauza Fisci Regii ut Actoris, contra et adversus septem Iudices sedium saxonicalium ratione Proventuum Regalium e Castro et oppido Regali Talmats ejusdemque appertinentiis, provenientium per Excelsum Forum Productionale latum, approbatum, et coram partium Procuratibus Die 1 May 1822 pronunciatum.

Deliberatum.

Incacttis septem Iudicibus Nationis Saxonicae anno 1776 per actorem Fiscum Regium in Jux, ex eo provocatis, quod Castrum Regale oppidumque ejusdem nominis Talmats, Boitza, Porcsézsd, utraque Sebes, Praediaque Kreutzerfeld, medietatem item Willae Rucur, antea ad comitatum Albensem, pertinens, nunc vero Sedi Saxonicali Cibiniensi ingremiatum, vi Privilegialium Ladislai Regis anno 1453 exaratarum, ita esset fundo Regio incorporatum, Gubernationique et Administrationi officialium septem Sedium Saxonicalium eo modo sit subjectum, ut illud Jure illo, illa libertate, obligationeque, pro corona teneant et gubernent, quo tenent, et gubernant, civitates, oppida et villas in Terris Regalibus, septem Sedium; unde siquidem vi Privilegii Andreani per subsequos etiam Divos Reges iteratis etiam vicibus confirmatum ex universo fundo Septem Sedium Regi a singulis Domibus censitis et numeratiscertus census, seu terragium Valachis vero quinquagesima festo Sancti Martini lucrum, item camerae a singulis Domibus, nulla praediali solu-

www.dacoromanica.ro

tione ab hac exlusa, pariter annuatim exigendum, in Festo Sancti Georgii in Cameram Regiam administrentur: — eodem porro Privilegio Andreano, atque lege vetitum sit Praedium aliquod ant villas intra metas Septem Sedium Saxonicalium existentes, vel per Donationes Regias impetrare, ac eo jure illarum avellere, ac Dominio Nobilitari adnectare posse; cum tamen ab aliquot annis. Terragium seu census, lucrum Camerae, ac quiquagesima velut Regales Proventus ex dicto Castro Talmats, nominatisque portionibus ad idem pertinentibus in aerarium Regium illata Decimae Regales, ab Incolis Fisco Regio competentes, praestita non fuissent, verum actu notum Castrum, cum Oppido Villisque eo pertinentibus, per provocatos Incattos arrogato Nobilitaris Dominii Juris titulo teneretur: unde solicitata per Actorem Fiscum detentorum taliter Proventuum Regalium adjudicatione, anno adhuc 1784 exceptio per partem Actoream contra Iudicatum Consiliariorum a natione Saxonica constitutorum obmota, judicialiter stabilita extitit, (in cujus quidem deliberati consequentiam Consiliari ex eadem natione Saxonica, nunc etiam constituti a dijudicatione hujus processus ultro recesserunt) eodem item Deliberato exceptio incattea contra Forum ex eo: quod dominium Talmats Jure Nobilitari ante Periodum Epochalem impetrato, ac possesso teneatur, obmota, cassata, Forumque stabilitum fuit; Quumque interposita per Incatteam ex eodem fundamento, contra Actoratum exceptio, qua meritum causae involvens, in eodem mentionati Fori Productionalis termino ad meritum rejecta sit.

Pertransitis taliter processus gradibus, ipsoque processu penes trimestralem condescensionem anno 1807 institutam continuata, in merito submisso, atque in judiciale scrutinium sumpto bene se effecerunt quaestiones.

Prima quiden: «an per fiscum Regium juxta institutum Fori Productionalis praeter id, quod actionata ad jus Fisci pertineant, nihil anplius demonstrare obstrictum, fundamentale hujus actionis illud assertum, quod actionatum oppidum Talmats, Possessionesque ad id pertinentes, Fundo Regio, absque dubio ad puras Fiscalitates pertinenti, incorporatum sit edoctum habeatur? Altera vero, in quantum hoc Fisci Regii assertum per partem incatteam argumentis documentisque in lege subsistibilibus euervatum, contrarium edoctum habeatur?»

www.dacoromanica.ro

Unde quod primam adtinet quaestionem, Privilegium ejusdem Ladislai Regis, provocatum, subsecutaeque statutionis Documentum, quibus demonstratur: Castra Regalia Talmats, Possessionibusque Kis Talmats, Boitza, Novitza, Portsesd, utraque Sebes, ac Praedio Kreutzerfeld, mediaque possessionis Rucur, in comitatu Albensi existentis, praedictis Castris adhaerentibus, ad septem sedes Saxonicales adnexa, ac eisdem ita incorporata extitisse: ut castra, Villae et possessiones praenominatae ipso jure ac libertate gubernentur ac possideantur per Iudices septem Sedium Saxonicalium, teneanturque pro corona, sicuti tenent et gubernant, possidentque civitates, oppida et Villas in territorio dictarum septem Sedium existentes, in simplici tantum copia atque adeo in jure minus, probante exhibetur.

Quum tamen pars Incattea asserto actionis Fisci illo: quod originalia horum documentorum in archivo incattarum existant, in serie allegationum nuspiam contrarietur, constet ab adverso, e deliberato Fori hujus Productionalis 1784 22 a Maji in causa ratione possessionis Rakovitza agitata, pronunciata, hoc documento per partem incatteamum in originali producta, atque e motivo, exinde deprompto, fuisse Incattos ab actione Fisci absolutos; — atque hoc ipsum demonstrat vel illud: quod dominium Talmats, cum adhaerentibus possessionibus, antea jurisdictioni comitatensi subjectum, illi subtractum ac jurisdictioni nationis Saxonicae, ad fundum solum Regium extensae ingremiatum sit. Quum itaque assertum Fiscii regii illud: Quod Dominium Talmats cum obligatione praestationum fundo regio inhaerentium eidem incorporatum extiterit, taliter comprobatum sit.

Ad alteram quaestionem progrediendo, comperit hoc forum productionale: Argumenta partis incattae ad comprobandum Domini juris nobilitaris, neque ex contractu cum Stephano Majláth Vajvoda inito; neque e praetenso privilegio Stephano Bathoryano deprompta, in jure stare posse.

Non illud exemtionalibus depromptum, cum literae correspondentionales inter Stephanum Majláth Primariosque nationis Saxonicae officiales foro ac per partem incatteam exhibitae nullatenns demonstrent, quo jure dominium Talmáts per Stephanum Majláth prossessum fuerit? Quin ex his luculenter dici potest, dominium Talmáts in turbulentis tunc temporibus per Vojvodam praepotentem a fundo Regio fors potentiose direptum,

www.dacoromanica.ro

ac sic precarie usurpatum, penes solutionem stipulatorum bis Mille fiorenorum non venditum, sed legalem fundii regii incorporationem remissum tantum fuisse, neque alterum e praetenso privilegio Stephani Bathory Poloniae Regis ac principis Transilvaniae anno 1583 emanato, sumptum, deficiente secus etiam subsecutae legalis statutionis decumento, cum illud documentum in sensu juris stricto cum essentionali seu primigeniarum seu novarum dominii Nobilitaris donationalium stilo, ac dispositione conciliari non posset. Nihilque hoc confirmationali instrumento amplificatum vel collatum; sed in usu tantum antiquo legali, judices septem Sedium Saxonicalium corroboratos esse: ipsum respondet instrumentum; quod quidem ulterius extendendum non esse demonstrat lex etiam approbatalis singulos principes ita obligans, ne castra finitima a Regno abalienentur, ut si hoc intenderetur praetensum, privilegium Bathoryanum illud tamen huic legi derogans subsistere nequaquam posset.

Neque illud subsistit partis incatteae argumentum: quod sententia fori productionalis anno 1650 celebrati, ratione dominii Talmáts absoluta exstierit; dominiumque hoc in Regestrum purarum Fiscalitatum insertum non fuerit; cum enim fundum Regium, cui castrum Talmáts cum adhaerantiis incorporatum esse jam edoctum est juris fiscalitatibus ad haerene dubitari non possit; — absolutionale anni 1650 in generalis hujus principii praejudicium non tantum ex eo nihil quidquam opitularetur, quod instrumentum allegatum legalis Anthentiae extrinseca solemnitate careat, et ex eo etiam: quod Regnicolaris ille deputatio anno 1650 non ad legalem jurium Fiscalium discussionem; verum ad regestrationem tantum bonorum Fiscalium ordinata praecesserit legem, anno 1657, quomodo dispositionis horum jurium, regnotenus latam.

Quibus ergo argumentis, cum pars incattea assertum Fisci illud quod castrum Dominiumque Talmáts cum possessionibus ad id pertinentibus dempta tamen medietae Rucur a nobili Johanne Morgunda alio emstionis titulo acquisita fundo regio incorporatum, praestandisque censibus, lucro item camerae ex fundo regio provenire debentibus, obnoxium non fuerit, edoctum nullatenus sit.

Actoratu Fiscii Regii stabilito; debitum censuum, ac lucri Camerae decimarumque in sensu lugum e fundo Regio pro-

www.dacoromanica.ro

venire debentium praestationem fisco regio adjudiceri, deliberatumque taliter latum executioni mancipandum decerni.

Deputatus nationis saxonicae Simon Schreiber in figura excelsi fori productionalis procuratoris revocationem insinuat.

Actor deliberato contentus, contra revocationem procuratoris contendendo, pro exhibendis contentiosis rationibus petit processum extradari.

Tandem durante eodem Excelso foro productionali, eodem anno, quippe 1822 die 27 a Junii sequens pronunciatum est.

Deliberatum.

Procuratoris revocationi per Simeonem Schreiber, qua deputatum tantum Nationis Saxonicae, insinuatae locum non dari.

Incatti appellant praesentem causam cum processibus ad augustissimum suae Majestatis Thronum, cupiuntque simpliciter transmitti.

Actor Fiscus Regius cotendit contra appellationem, cupitque non transmitti. In dictatura pronunciatur:

Deliberatum

transmittitur.

(A 23·/. alatti Csatolmány).

Copia ad Numerum, gubernialem 1444—1786. Sacrae Caesareo Regiae et Apostolicae Majestatis, Ducis Austriae, M. Principis Transylvaniae, et Sicolorum Comitis Domini Domini Nostri Clemtissimi Nomine Inclyta Tabula regia Transylvaniae judiciaria.

Tenore 80 Rescripti Regii 6 a Mensis Novembr a. c. emanati in causa Communitatem Resinar inter qua actricem; et Publicum Liberae Regiaeque Civitatis Cibiniensis, qua in Jus attractum, ratione variarum taxarum, et praestationum vertente, et ab hinc ad revisionem regiam deducta, dignata est sua Majestas Sacratissima supremam suam in his edere decisionem.

Josephus 2-us Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Rex: et A. dux Austriae Dux Burgundiae, et Lotharingiae, Magnus Princeps Transylvaniae, et Comes Siculorum.

www.dacoromanica.ro

Illustres, Spectabiles, Magnifici Generosi Egregii, Prudentes item, ac circumspecti fideles Nostri, Nobis sincere dilecti! Actis processualibus partium, ut pote Allegationibus, documentis ac deliberato vestro, quod in causa communitatem Resinariensem inter qua actricem, et Publicum, liberae Regiaeque Civitatis Cibiniensis, qua in Jux attractum vertente, tulistis, benique assumtis, per, pensis ac ruminatis, invenimus vos a natura et constitutionibus fundi Regii, Benignisque ejusdem Incolis, elargitis, privilegiis multum recesisse, dum Incolas Pagi Resinar variis Taxis et praestationibus, subjiciendos, consequenter in Statum Colonicalem reliquendos iudicastis; quum proinde fundi Regii ea sit natura: ut incolae ejus neminem, praetaer Principem, Dominum Terrestrem agnoscant, imo Privilegialibus quoque in ambitu illius villam aliquam, aut Praedium vel postulare; eominus cuicunque demum conferre vetitum sit: Deliberatum Vestrum enendandum, ac pagum Resinar ab omni Publici Cibiniensis Dominatu absolvendum, ac pro libaro pago regali declarandum duximus, prout absolvimus et declaramus praesentium per vigorem, per benigne mandantes: ut non solum e controversis Actricem Communitatem in partem in Jux attractam pascuis, Alpibus, et Sylvis tantum, quantem hac carere poterit, exscindatur, ac parti Actoreae assignetur; sicque territorium illius certis signis, et metis a territorio, Cibiniensi distinguantur: verum etiam, ut omne id, quod pars in Jus attracta inde ab anno 1735 titulo praestationum invita parte actorea percepit: eidem una cum competentibus interusuriis refundatur.

Vestrum itaque erit, benignam hanc decisionem nostras partibus suo modo notam reddere, currareque ut debitum sortiatur complementum, ceterum acta processualia parti exhibenti restituendo remittentes vobis gratia nostra Caesareo Regia ac Principali benigne propensi manemus.

Datum in civitate Nostra Vienna, Austriae, die 6 a Mensis Novembris Anno Domini Millesimo Septingentesimo Octuagesimo Sexto, Imperii Nostri Romani Vigesimo Secundo. Regnorum vero nostrorum haereditariorum Sexto.

Josephus m. p.

Comes Carolus Palfi m. p.

---

www.dacoromanica.ro

(A 24'/. alatti Csatolmány).

pag. prot. I. 321. f. f.

Excelsum Gubernium Regium!

Repraesentationem Magistratus Cibiniensis una cum praetensis litteris donationalibus et aliis Documentis eidem in Apographo adnexis, et hic readvolutis, quorum Originalia per magistratuales deputatos dirimenda exhibita sunt, et quibus idem Magistratus jus possessorii ad bona per Septem Judicum Saxonicalium sedes jure precario antea tanta evincere conatur, dignatum est Excelsum Regium Gubernium medio gratiosi sui Decreti 25-a 8 bris a. cur. sub Nro 11839 emanati, ea cum ordinatione Directoratui fiscali communicare, ut super eo, an, et quantum principium illud per Magistratum allegatum, quod nempe bona septem Judicum Saxonicorum, non Nationi Saxonicae in concreto, verum Magistratibus Civitatensibus, collata fuerint, edoceatur et confirmetur, Directoratus suam depronat opinionem. In cujus gratiosae ordinationis complementum hummillime referimus; et quidem:

1-o Intuitu sedis Selistye producit Magistratus Cibiniensis binas literas Mathiae Regis; priores statutorias de Anno 1472; posteriores novas donationales de anno 1483. Jam autem literae hae ambae sonant de Collatione Possessionis Omlás, unde unam decimarum quartam, hodie quoquo Magistratus Cibiniensis in rationem Nosocomii ejatis percipit. Ergo tenore illarum nihil amplius praetendendum habere, eo minus ad Sede Selistye (cujus nulla in iisdem habetur mentio) ullam evincere potest proprietatis Competentiam. Sed neque producto fori productionalis deliberato in causa fisci, contra praetendentem Magistratum, ratione Bonorum Szelistyejensium anno 1772 latum; siquidem deliberatum illud non sit meritorium, sed ad simplicem duntaxat absque ulla Documentorum productione, obmotam contra forum exceptionem latum; neque e serie hujus processus ulla ad Sedem Szelistye competentia praetendentis Magistratus aliunde erui potest, quam ex solo illegalis possessorii praehabiti precario usu. Usus autem simplex, neque legi, aut privilegio post criticum annum epocha-lem 1588 innixus, utcunque diuturnus, nullam eidem legalem tribuere potest proprietatem, ex eo: quod ex Aprob. Cons. Part. 5-a edicto 80 pateat: Szelistye Sedem ad

www.dacoromanica.ro

fundum Regium indisputabiliter pertinere, in fundo autem Reigo velut juxta Ulladislai Secundi Regis Decr. 7-mi Art. 2-dum natura sua inabalienabili sensu Aprob. Const. Part. 2-dae Tit 1-mi Art. 3-tii § 9-ni recuperabili, sensu Aprob. Const. Part. 2-dae Tit 8-vi Art. 1-mi in verbis: Praescriptio az ilyen jószágokban és proventusokban nem admittaltatván, nulla concipi potest praescriptio; prout iteratae Decisiones quoque regiae, signanter, in causa fisci Regii ratione Glimboka etc. et ratione decimarum cotra Magistratum Cibiniensem mota luculenter testarentur.

2-do Intuitu Dominii Talmats et eo spectantium Pagorum Nagy et Kis-Talmáts, Bojcza, Alsó-Sebes, Kis-Sebes, etc. una cum portionibus in Racovitza et Rukoral, producit Magistratus sententionales quasdam litteras de anno 1650 perhibentes, praenotatas possessiones, velutante annum Epochalem jure perennali abalienatas, a fiscalitate absolutas exstitisse. Art. 1-mo Sententionales hae emanarunt, pro parte septem sedium Saxonicalium transylvaniensium nominibus et in personis. Ergo cessantibus iisdem septem Sedibus Saxonicalibus et undecim comitatibus incorporatis, bona ipsorum etiam ex praescripto Decreti Trip. P. 1-mae Tit. et 64 jure optimo ad principem ejus Transylvanicum devolvi debuerant, nec exinde ullam Magistratus competentiam ad eadem bona formare potest, quod Judicis Regii Cibiniensis, er duorum etiam senatorum nomina iisdem sententionalibus inserta habeantur, quia nomina horum non qua Deputatorum Civitatis Cibiniensis, sed qua nomine Universitatis nationis, ad hunc actum Medgyesinum expeditorum ratione officiorum suorum sunt inserta, uti verba sententionalium superius citata ad omnem evidentiam testantur; alias enim civitas quoque Segesváriensis hoc ex fundamento ad praescripta bona parem omnino formare potest praetensionem, siquidem et ejusdem civitatis Judicis regii et unius senatoris, nomine universitatis praesentium, nomina iisdem sententionalibus inserta habeantur. Quod autem 2-do bona haec Talmatsiensia revera ad septem Sedium judices pertinuerint, non autem magistratus, hoc patet e processu etiam Fisci contra eosdem judices, nullam ex capite proprietatis nunc per Cibinienses excogitatae exceptionem obmoventus, anno superiori 1784 coram Excelso Foro productionali, ratione praetensae per eosdem, pro portione in Racovitza militarisata, et ad Dominium Talmáts spectante, bonificationis mota, et altissima

www.dacoromanica.ro

a etiam Decisione regia Anno 1786 die 11-ma Septembris Art. 8051. altissime terminata; ubi pariter sua Majestas Sacratissima taliter suam edere dignata est Decisionem, quod nimirum cessante Incattorum per sublationem Sepium Septem, officio: suapte natura cessaverit etiam omnis ipsorum bonificationis praetensio. Sed alioquin etiam 3-io Sententionales hae anni 1650 productis in causa fisci supracitata, ratione praetensae bonificationis pro portine Rakovitziensi per Jancattos Septem judices, privilegialibus divi regis Ladislai de anno 1453 emanatis sat superque infringuntur et invalidantur; tenore enim horum privilegialium clare evincitur: Castra Regalia Talmáts, Latorvár ad Turrim Veres-Torony; nec non oppidum, Tamáts Villasque et Possessiones Kis-Talmács, Boitza, Racovitza, Porcsézsd, etc. adipsa Castra inabalienabiliter spectantes, septem Sedibus Saxonicalibus taliter et eodem modo incorporatas fuisse, ut pro rege ac sacra regni Corona iidem septem Sedium Saxonicalium officiales et incolae bona illa ita gubernarent, tenerent et possiderent: prout tenent et gubernant, sub regis et coronae nomine civitates, Oppida et Villas, in terris dictarum Sedium existentes. Ergo sicut ad civitates, Oppida et Villas in terris regalibus, velut sensu Decret. Trip. et Aprob. Cons. peculia regia, jus proprietatis, nulla lege, vel valido privilegio praetendi per magistratus potest: ita neque ad praedicta bona, velut fundum regium, quem jure inquilinari, juxta radicale etiam Andreanum privilegium incolunt, Sedemque Talmáts per incorporationem eandem inabalienabilitatis naturam, qua castrum regale retinentem Magistratus Cibiniensis praetensionem formare ulla ratione valet; consequenter Sedes Talmáts modo praevio fundo regio incorporata, contra interdictum praecitati Ulladislaiani generalis Decreti, naturamque inabalienabilitatis fundi regii et praejudicium juris regalis a fiscalitate absoluta esse haud dignoscitur. Sequaciter Sententionales hae, etiamsi per impossibile Magistratui opitulari aliquid videri possent, rationibus tamen ex praeviis absque aliorum originalium Documentorum productione suffragari nihil omnino possunt.

3-tio Intuitu possessionum Rusz, Nagy et, Kis Ekemező, nec non portionum in Bolkáts et Zsitve exhibent collationales Sigismundi Regis de anno 1424 perhibentes praeattacta bona ad Praeposituram B. regis Ladislai Cibiniensem ab antiquo spec-

www.dacoromanica.ro

tanti atenta et possessa Civitati Cibiniensi talibus sub Conditionibus collata esse, ut iidem Cives et eorum sccessores de proventibus eorundem bonorum quindecim personas sacerdotes dignitate praefulgentes perpetuo servare debeant, et teneantur; Sacerdotes vero quindecim missas cunctis diebus perpetuis futuris temperibus sine intermissione peragere sint obstricti, et debeant effective. Quarum hodie neutra per Magistratum servatur. Porro:

4-to Quoad possessiones Kreutz Messe, Klosdorff, Michelsberg, Földvár, Kollem ad Abbatiam antea Kerecziensem spectantes producunt collationales Mathiae Regis de Anno 1474 tenore quarum Abbatia preattacta, cum universis bonis ad Praeposituram Cibiniensem adjungatur, ea cum expressa conditione in perpetuum: ut Cives ipsi de Cibinio in Abbatia eadem semper tres presbyteros, vite, moribus et coversatione commendabiles teneant, qui diebus singulis officia divina peragant, feriis quintis perpetuis semper succesivis temporibus praeterea cives eosdem ad missam de sacratissimo Corpore Christi pro conferentis Regis et ejus Sucessorum animarum salute celebrandam disponant. E quibus patet: Collationales has tam respectu bonorum ad Praeposituram, antea Cibiniensem, quam ad praedictam Abbatiam Kerecziensem spectantium esse jure conditionatas, et quidem tales, ad quarum adimpletionem Cives Cibinienses perpetuis semper temporibus obligabantur. Dum igitur ab adimpletione harum conditionum sponte recesserunt, et easdem violarunt, easdemque implendi capacitatem, cessantibus apud ipsos missae sacrificiis, suo facto exuerunt: recesserunt hoc ipso a beneficio etiam Privilegiorum. Nam juxta Decr. Part. 2-dae tit. 12 perditur et invalidatur privilegium, quando quis contra illud fecerit; violatisque conditionibus, violatur privilegium; neque dignus est favore privilegii, qui contra ejus nititur voluntatem; cessat denique res patrocinata, ubi ratio cessat patrocinii. Sed alioquin etiam constat: bona haec per septem Sedium Saxonicalium Judices erga ratiocinium tenta administranda fuisse, hodieque de perceptis proventibus ratiocinium ponere obligari!

Ex quibus sequitur: quod eadem haec bona vel ex cessione Civitatis Cibiniensis vel ex alia collatione nuspiam producta; vel jure precario per abusum in possessorium Septem Sedium Judicum devenire debuerunt praefidentia successionis Catholicis

www.dacoromanica.ro

Sacerdotibus; in utroque autem casu Civitas Cibiniensis nihil omnino amplius praetendendum habet. Nam in 1-mo casu, dum renunciavit Juri et possessorio, ipso facto juxta praecitatae legis Decretalis §. 9. renunciavit Privilegio. — In altero vero casu, juxta ejusdem legis §-um 10 per posteriorem collationem derogatum esse priori, quae ut praemissum, nuspiam producitur, sed nec extare videtur, nam anno 1556, uti articulus regni docet, bona isthaec regnotenus secularisata sunt, legeque de inconferibilitate articulariter cautum est; nisi proinde de adepto postua privilegio doceatur, quae etsi doceretur, de lege invalida esset, omnis privative facta Magistratus Cibiniensis Praetensio de plano exstinguitur, reddendaeque de praeterito rationis de usibus fructibus obligatio enascitur.

Praeviis igitur ex rationibus patet Praetensionem Magistratualem ad bona Septem Judicum Saxonicalium Sedium formatam nulli innixam fundamento, subsistere nullatenus posse; neque eidem opnione Directoratus deferendum venire, sed originalia communicatarum copiarum, litteralia instrumenta, sublata ratione, Universitatisque morali corpore exstincto, velut proprietarium fiscum regium immediate respicientia, ab antelato Magistratu recaptivanda, et ad futuram Jurium fiscalium securitatem Archivo fiscali illocanda conferri.

Excelsi Gubernii Regii.

E Sessione fisci Directoralis
Cibinii die 14-a novembris 1784.

humillimi servi

Josephus Gál, m. p. Dir. fis.
Sigismundus Tar, m. p. Substit. actuar.

Pag. ·/. 331. *Excellentissime Domine,*

Domine L. Baro Thesaurarie Regie, Excelsum item Regium Consilium Thesaurariale!

Tenore gratiosorum ordinum de 4-a Januari a. c. anno delapso Nro 2925 exaratorum dignatur Excelsum Cosilium Thesaurariale in Complementum B. Decreti aulici de 15. Octobris anni praeteriti clementer editi, injungere, quod si quidem tenore repraesentationis meae 14. 9-bris Anno 1781 Sedem Szelistye juxta Aprob. Cont. P. 5 Edict 80 ad fundum Regium, pertinere, Communitates vero sedi Talmáts adnumeratas, vigore privilegii Regis

www.dacoromanica.ro

Ladislai anno 1453 nequaquam 7 Judicibus qua Colonicales collatas, sed fundo regio, qua liberas incorporatas fuisse declaraverim, sub praecautionibus instructione contentis, si illas pro fundo Regio in via Juris revindicare posse, sperarem, coram competente judice litem moveam, casu autem in contrario Excelso Consilio Thesaurariali ulteriorum catenus declarationem et opinionem exhibeam; praeterea, ut in depromenda Opinione quoad Dominium Talmáts ad Acta processus coram Foro productionali annis superioribus ventillati, et abinde ob interpositam ex parte nationis Saxonicae contra forum Exceptionem rejecti recursus, circumstantialem de eo submissuris Informationem: an fundatam revindicandarum et fundo regio incorporandarum harum Sedium spem habeam, quibusve motivis et documentis Actionem eatenus instituendam fulcire intendam? quem in finem pervolutis actis processualibus, et quidem quoad Sedem Talmáts comperi ex parte Nationis Saxonicae contra forum Exceptionem rejectam esse haud, imo forum stabilium fuisse, nam 16-a aprilis 1784 diliberatum invenio in haec verba: e rationibus actoris fisci Regii in allegationibus suis fuse deductis Excell. L. B. Gubernatorem Regium, ceterosque Guberniales Exceptioni involutos a judicio exesse judicari; forum stabiliri; partesque ad ulterius procedendum inviari; anno eodem quarta maji penes ejusdem Processus continuationem ad exceptionem contra Actorem obmotam in haec pariter verba deliberatum fuisse lego: Exceptione Actoratus opposita meritum involvente adeoque ad meritum rejecta, procedant partes ad ulteriora: In exceptionibus itaque taliter superatis 18-a magi causa in merito continuata existente, eandem vigesima quarta maji Judices etiam conclusis in merito ab utrinque allegationibus, incorporationis anni 1453 Instrumento et Legibus Patriis incattorumque praetensis absolutionalibus anni 1650 irradicatis submissam reperio, nilque jam superesse aliud, quam ut per suam majestatem clementer in dicto foro productionali eadem revideatur, Partibus Deliberatum pronuncietur; et si alterutra partium, illo contenta non esset, de cetero, quod juris est, agat. Quoad Sedem Szelistye in Edicto Compilatali 80, cujus sit naturae? abinde exprimi, quod vero Director Petrus quondam Dobra A. 1748 intuitu revindicationis ejusdem quoad productionem Privilegiorum coram foro productionali Litem moverit, in sola motione hac subsis-

www.dacoromanica.ro

tentem, et quod ratione privati Juris Dominalis in Sedem illam per nationem exerciti, ac Emolumentorum fisco competentium ejus temporis Director Anno 1771 25-a aprilis causam suscitaverit, levaveritque, et Anno 1772 obmota contra forum exceptione ex eo: quod in Regestro non contineretur, a foro judicialiter iisdem fere ex Rationibus, quibus quoad Sedem Talmáts stabilitum est, amotum fuisse acta processualia docent; ubi Fisco R. Recursum insinuante, an promontorium Decretum extractum, aut minus tempore fatali fuerit? Ex actis non evenire, sperare autem ex allegatis in Processu, Legibus et Argumentis fisci, licuisse, quod si causa haec Altissimo conspectui substrata fuisset, forum perinde productionale adjudicari, pro fisco stabilitum exstitisse.

Ab uberiorem proinde horum omnium elucidationem demisse, advolvere sustineo Reprasentationem submissam et in Archivo Excelsae Camerae Imperialis Aulicae Legibus et Rationibus fuse ibidem deductis, quibus gratiose dijudicare dignabitur Excellentia Vestra et Excelsum Consilium Thesaurariale, quae sint fundamenta, et quam habeat fiscus Regius, non solum ad memoratas Sedes, sed etiam Bona Praeposıturae S. Ladislai, et reliqua erga reddendam rationem Magistratui Cibiniensi concredita, legalem Competentiam; quamquam Director in Transylvania Regius, velut publicus legalis actor Beneficio Legum ab onere Probae et Productionis relevatus, juxta instructionem etiam et Juramentum celatos proventus Regios simplici ad producendum legali certificatione periclitari possit et debeat; et cum Praedecessoribus Directoribus id licitum, imo ex incumbentia officii et necessarium visum fuerit, post in causam ad meritum perducere opinari me quoque obligari, Proventus Regales a finali determinatione Fori productionalıs pendentes Juris ordine determinandaos, Causamque eatenus motam revidendam procurare, ut aliquando in certo constituatur fiscus Regius aeque ac ipsa natio, quid Jurium et Emolumentorum de Lege alterutri salvo privilegio Andreano, in fundo Regio competat; Demisse exaorando Excellentia Vestra, et Excelsum Regium Consilium Thesaurariale, ut hac occasione suam Majestatem Sacrssm. gratiose interpellare dignetur, majorum ac minorum Decinarum quoque intuituque fisco Regio adjudicatae. sed ex mera Gratia Regia Pastoribus Saxonicis clementer relictae erant, velut Emolumenti

www.dacoromanica.ro

aerariales multorum millium Importantiae, quatenus eadem clementer in Executionem deduci, finaleque aliquando Complementum sortiri valeat.

Iugi Excellentiae et
Excelsi Consilii Regii Thesaurarialis
M. Vásárhely 19-a febr. 1792.

humilimi servi
Josephus Gál m. p.,
Director.

(A 26·/. alatti Csatolmány).

P. P.

Ad Nrm Gbl.m 5599 820.

Benignae Determinationis Regiae in puncto Quorelarum per Incolas Valachos Suburbanos Cibinienses fusarum emanatae.

Opere Investeigationis in puncto Querelarum per incolas Valachos Suburbii Cibiniensis super variis agraviis contra magistratum Cibiniensem prolatarum, penes Relationem Regii Gubernii ddto 3-ae Aprilis ai 1819; N-o autem 1059 ai 811; cujus acclusa in Readvoluto remittuntur, submisso abhinc Majestati suae Sacratissimae demisse substrato existente, Eadem Altefata Benignam suam Resolutionem in sequentibus edere dignata est; et quidem ut in populosis suburbiis Civitatis Cibiniensis, habita situs et Localitatis Reflexione, Valachi mixtim cum Saxonibus habitantes in sic dictas vicinitates distributae, concernentibus villicis et Juratis provideantur, et absque discrimine Nationis necessaris Qualitatibus provisi, antistites votorum pluritate eligantur, dependentiam a locali magistratu Civitatensi habituri. Opinionem proinde Regii Gubernii eo addito hac in parte approbari, ut in eligendis Antistibus Libertas votorum semper maneat. Relate vero ad puncta Querelarum; ad

— Primum; Observato eo, quod magistratus Cibiniensis in suburbiis degentes Valachos contra sensum, et spiritum introductae Regulationis, instar Colonorum spectaverit, hos ad occurentes quosvis Laboes, et praestandas gratuitas praejuncturas strinxerit, ac longe gravius, quam Saxones in Suburbiis degentes tractaverit: hinc Eidem magistratui Cibiniensi hanc-ce cum interventa penes Nationem Saxonicam Regulatione pugnantem

www.dacoromanica.ro

gravem iregularitatem, serio reprobandam, ac Regio Gubernio majorem Attentionem injungendam esse, ne Valachi Suburbani mixtim cum Saxonibus omnium Beneficiorum ac onerum aequaliter participes reddi debentes, durius deinceps tractentur; sed ad Communionem Jurium admissi, habita ad vires et facultates proportione, aequaliter ad subportationem Communium Onerum et beneficiorum participationem admittantur; sed adtamen.

a) Suburbanos Incolas ab Obligatione ad purgandarum platearum, et vehendarum Sanitati noxiarum fecum in ductu Altissimi Rescripti Regii sub 4-a octobris 804 N-o 3193, ad Regium Gubernium dimissi relevari non posse, verum hujus modi Onere tam ad Incolas Valachos, quam vero Saxones aequaliter extendi debente.

b) Incolam Dumitru Margenean si contra Provisoren Civitatis Cibiniensis, Michaelem Theil, fundatam querulandi causam se habere existimet, ad sollicitandam sua via satisfactionem inviandum esse.

c) Incolis suburbanis Valachis intuitu praestationem et gratuitarum operarum, quae ab iisdem ex Ordinatione magistratus incompetenter exactae fuerunt; instituta praevia harum pretensionum Legitimatione ex Cassa civitatis Allodialis Bonificentionem et Recompensationem procurandam, et de realiter praesitia hujus modi bonificatione desideratam Legitimationem submittendam esse.

d) Opinionem Investigatorum Comissariorum, ac Regii Gubernii in eo deproptam, quod siquidem per erectionem militaris Casernae in universos cives et Incolas per relevationem Stativantis militiae, in quarterisatione emolumentum dimanat, pro conversis materialibus Bonificationem praestitae praejuncturae non competere, onus autem Stativantis militiae cum suburbanis Incolis Saxonibus aequaliter ferendum esse, hisce approbari.

Ad punctum 2 m; Cum non tantum aequitati naturali, verum etiam Juribus Humanitatis deroget, ut Valachi a condiscendis opificiis praecludantur, et hac ratione ad assequendam necessariam culturam via ipsis precludatur: magistratui Cibiniensi Displicentiam Altissimam Superinde indicandam esse, quod Valachos a receptione in Contubernia arcere, ac per id promovendae eorundem culturae impedimenta ponere praesumserit; et ideo non tantum in Civitate Cibiniensi, sed per omnes Sedes

www.dacoromanica.ro

et Districtus Nationis Saxonicae via Regii Gubernii publicandum ordinari: ut Opificum Contubernia Valachos etiam pro Tyronibus assumere, ac editis habilitatis suae speciminibus, ad Sodalitium quoque admittere, et postquam tenoribus Cehalium Articolorum plene satisfecerit, ad Jus magisterii etiam admittere, contubernioque suo incorporare teneantur; ad id porro assequendum, ut ordinationii huic in Naturali Justitia fundata, satisfiat, peculariem attentionem et vigilanstiam Comiti nationis Saxonicae injungendam esse.

Ad 3-m; Objectionem per magistratum Cibiniensem in eo prolatam, quod Valachi Jure Concivilitatis, Saxonibus competente, gandere nequeant, omni prorsus fundamento destitui; quia Valachi longe ante Advenas, et hospites, pro qualibus per Andreanum Privilegium Saxones declarantur, jam in Transylvania praefuisse certum est, et prout tales, qui nobilitari Praerogativa gaudent, inter Hungos referuntur; ita in fundo Regio degentes, et mixtim cum Saxonibus habitantes, pro saxonibus eo a fortiori censeri debeant, quod natura fundi Regii Diversitatem jurium excludat; — et quos ad facilius suportanda onera Communia receperunt ad gremium, nec a participatione Beneficiorum reliquis Incolis competentium amplius excludere possunt, quibus cunque prejudiciosis restrictionibus itaque in damnum Valachorum Incolarum attendi nequentibus, eosdem nec a comparatione et emptione fundorum immobilium exludi; neque gravius, quam Saxones tractari posse; Opinionem in reliquvo Regii Gubernii in eo prolatam, ut in posterum Valachis in eo querulantibus, quod filii ipsorum ad condiscenda opificia non admittantur, praestetur satisfactio, et assistentia, praesentibus approbatri; de praetensis autem falsis Documentis, per Basilium Aron sub opere decurrentis Investigationis productis, ulteriorem Regii Gubernii Relationem quanto ocyus praestolari.

Ad punctum 4-m. Valachos in fundo Regio degentes, fundisque immobilibus provisos nullo prorsus inter possessionatos Cives, relate ad participationem Communium Beneficiorum admitti quente discrimine, a participatione Communis lignationis et glandinationis, e municipali statuto civibus competente, observatis tamen Regulis Sylvestris Ordinis, nullatens exludi posse; hancque provisionem ad eos etiam, qui titulo pignoris reaitates possident, in quantum peculiaria Civitatis Statuta non obstarent,

www.dacoromanica.ro

aut id justitiae adversaretur, pro tempore perduratiomis Eorum possessorii intelligendam esse.

Ad punctum 5-m Insuficientia Pascui per Investigantes Commissarios Comperta, Regium Gubernium magistratui Cibiniensi comittat: ut dehinc in agris et Terris, in quantum demessis jam segetibus, vel aliis terrae crescentiiss noviter inseminatae non fuerint, Beneficium Communi Inhabitatorum usui inserviat, si id citra inferendum Damnum fieri poterit, relinquat, sequaciter ab exarendatione fundorum Extraneis Quaestoribus instituenda, in quantum pro propriis Inhabitatorum pecoribus necessarii forent, supersedeat.

Ad 6 m; Opinionem Regii Gubernii, ut in Statutione Tyronum pro militia qualificatorum, donec alia norma per legem stabilita ac introducto fuerit prae existentibus Resolutionibus accurate semet conformet, om nemque iner Valachos et Saxones partialitatem cvitare studeat, approbari.

Ad 7-m; Si Jus Educilli Saxonibus in Suburbiis degentibus admissum foret, nec Valachis Jure Concivilitatis gaudentibus cum fundamento denegari posse; proinde hac etiam in parte Saxonibus aequi parari.

Ceterum siquidem cultura iinter Valachos hucdum majorem Progressum ex eo nansisci nequivisset, quod iidem ab addiscendis Opificiis, civilique societate frequentanda penes civitatem Cibiniensem praeclusi, sub gravi onere, (quod rectiorem cogitandi rationem excludit), gemere debuerint; hinc peculiarem Comitis Nationis Sxonicae vigilantiam, Regium Gubernium in eo provocabit; ne Valachos mixtim cum Saxonibus habitantes quaqua ratione premi, aut prae aliis Incolis Saxonibus gravius tractari admittat; sed potius omnem conatum impendat, ut proles Valachicae ad frequentandas praeexistentes Scholas admittantur; in legendo, scribendo, et Arithmetica rite imbuantur; ne ipsis a Concivibus suis neglecta deinceps cultura objici possit.

Cui in Reliquo Altefata sua majestas benigne propensa manet. Datum Viennae, Austria, die 28-a aprilis 1820.

Comes Franciscus Eszterházy m. p.
Michael Benyovszky m. p.

www.dacoromanica.ro

PETIŢIA

scaunelor filiale Selişte şi Tălmaciu, înaintată ministrului de justiţie prin advocatul Simon Florent.

Excelenţa Voastră Dle Ministru,
Domnul nostru Preagraţios!

De când s'a restaurat constituţia imperiului maghiar, atât înaltul guvern regesc maghiar cât şi înalta cameră s'au silit necontenit să reguleze în chip mulţumitor raporturile de vieaţă şi de drept ale popoarelor, potrivit atât spiritului şi principiilor constituţiei de stat cât şi principiilor de drept şi de libertate.

Deja legislaţia anului 1848 indicase această direcţie; dar în epoca stărilor de volnicie cari au urmat, în Ardeal, câtă vreme alţii s'au eliberat de sub jugul opresiunei de mai înainte şi a nesiguranţei de drept, noi locuitorii comunelor aparţinătoare scaunelor filiale Selişte şi Tălmaciu din «Fundus regius», am fost şi suntem vexaţi până astăzi cu astfel de pretensiuni, cari nu pot fi concordate nici cu istoria ţării, dar nici cu raporturile de posesiune ale pământului regesc nu se împacă; dar ele în general nici nu pot fi validitate împotriva noastră în mod legal. Greutăţile situaţiei noastre nefavorabile sporesc prin împrejurarea, că doleanţele (nedreptăţile) cari ne rod de veacuri, nu pot fi satisfăcute în mod definitiv şi mulţumitor nici pe cale administrativă şi nici judecătorească, ci direct şi exclusiv numai prin înalta legislaţie. Acesta este motivul că ne îndreptăm spre Excelenţa Voastră, în scopul aranjării şi reglementării raporturilor de posesiune ale scaunelor filiale Selişte şi Tălmaciu pe cale legislativă, căci aceste raporturi de posesiune sunt de veacuri pline de vrajbă între noi şi cele şepte judeţe săseşti din «Fundus Regius», în urma volniciilor cari au intervenit.

www.dacoromanica.ro

Pregătindu-se înaltul guvern regesc să aranjeze şi reglementeze raporturile de posesiune ale «Pământului săcuiesc» ardelean pe cale legislativă prin proiect de lege deosebit, noi din această împrejurare indrăsnim a hrănì speranţa măgulitoare, că aranjarea şi regulamentarea raporturilor de posesiune din Fundus Regius, cari veacuri dearândul au fost pline de ceartă, se va face pe cale legislativă şi prin aceasta şi raporturile de posesiune ale scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu faţă de cele şapte judeţe săseşti se vor împărtăşì de-o rezolvire definitivă şi mulţumitoare.

E fapt îndeobşte cunoscut, că până la 1848 au existat diferite raporturi de vieaţă şi de posesiune pe cele trei teritorii deosebite ale Ardealului.

Pe pământul *unguresc* stăpâneà până la 1848 constituţia comitatensă, iar stăpânirea şi dreptul domnesc asupra persoanelor şi a pământului, faţă de cealaltă populaţie aparţineà nobilimei.

Pe pământul *săcuiesc* a cărei populaţie făceà serviciu statornic de arme — domnià o libertate militară generală, cu oameni, pământ şi proprietate liberă; şi numai în urma unei răsculări contra regelui a ajuns la 1562 o parte a poporului într'o stare de oarecare subordinaţie. Pe pământul *regesc* (in fundo regio) dăinuià dreptul domnesc exclusiv al regelui unguresc şi al coroanei asupra populaţiei, care erà liberă ce priveşte persoana şi averea, dar faţă de rege şi coroană erà obligată la contribuţie şi la serviciu militar determinat.

Aici pe pământul regesc, administraţia se făceà prin funcţionari regeşti; această administrare a fost acaparată de Saşii colonizaţi pe pământul regesc, şi cari făceau parte din clasa acestor funcţionari regeşti; prin aceasta ei au stăruit să-şi câştige faţă de stat din punct de vedere politic independenţa naţională.

La început aceşti funcţionari Saşi strângeau pe deoparte dela comunele ajunse sub administrarea lor unele taxe (taxas salariales) şi venituri pentru susţinerea vieţii, pe de altă parte sub diferite pretexte şi prin diferite mijloace îşi asumau în mod ilegal şi folosiau pe seama lor veniturile regelui şi ale coroanei din unele părţi ale Pământului regesc. Aşa s'a întâmplat apoi, că în comunele de pe Pământul regesc au creat astfel de raporturi posesionale, cari nu se potriviau nici cu istoria ţării,

www.dacoromanica.ro

nici cu condiţiile de colonizare ale Saşilor şi în fine nici cu *natura* Pământului regesc; urmele acestor raporturi de posesiune deşi susţinute în mod volnic, mai dăinuesc în parte şi astăzi. La această parte şi ţinut a Pământului regesc aparţin şi cele două scaune filiale ale noastre aflătoare în districtul scaunului Sibiiu şi anume:

1. Scaunul filial Sălişte; cu comunele româneşti Sălişte, Vale, Sibiel, Cacova, Galeş şi Tilişca cu preste 15,000 locuitori.

2. Scaunul filial Tălmaciu; cu comuna săsească Tălmaciu, precum şi comunele româneşti Tălmăcel, Porceşti, Sebeşul-de-sus şi Sebeşul-de-jos, cu preste 12,000 locuitori.

Aceste două scaune filiale, al căror teritoriu se întinde dela Selişte respective dela scaunul Mercurii, şi în parte dela comitatul Albei-de-jos prin trecătoarea Turnul roşu până în ţinutul Făgăraşului, şi al cărui centru natural şi de comunicaţie este Sibiiul, a fost rupt în mod volnic la 1863 — prin cancelaria aulică ardeleană de atunci la dorinţa universităţii săseşti — de către scaunul Sibiiului, de care se ţineà veacuri de-arândul, cu toate acestea însă a fost pus sub administrarea consiliului sibiian.

Aceste două scaune filiale au înaintat înaltei camere în 1868 un memoriu, în care arătau pe scurt raportul lor faţă de universitatea săsească, aşternând şi două cereri principale.

Una din aceste cereri erà, ca din punct de vedere politic să fie reîncorporate la scaunul Sibiiului, de care s'au ţinut totdeauna. Cealaltă cerere erà, ca la crearea legilor cari privesc regularea raporturilor de posesiune ardelene să se ţină seamă de împrejurarea, că aceste două scaune filiale — în înţelesul instituţiilor libere din *Pământul regesc* — n'au trăit niciodată în raporturi urbariale.

Cea dintâi cerere, — pe care comunele aparţinătoare scaunelor noastre filiale au repeţit-o şi în petiţie specială adresată ministrului de interne — a fost încuviinţată; anume înaltul minister de interne regesc unguresc, în urma autorizaţiei primite dela înalta cameră, prin ordinul său Nr. 20.826 din 21 Ianuarie 1869 a dispus reîncorporarea scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu la scaunul sibiiului, unde noi până în ziua de astăzi ne exercităm toate drepturile politice; şi cu toate că oraşul Sibiiu, apoi comunele scaunelor săseşti în adunările lor, precum şi universitatea săsească au protestat de repeţiteori şi fără nici un temeiu

www.dacoromanica.ro

împotriva acestei încorporări, înaltul ministru regesc unguresc şi-a susţinut în mod energic această ordinaţiune dreaptă.

Ce priveşte a doua cerere a noastră, relativ la aranjarea şi regulamentarea raporturilor de posesiune ale scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu faţă de universitatea săsească, îndrăznim a o înaintà cu adâncă stimă şi înaltului minister de justiţie regesc unguresc, repeţindu-o prin aceasta şi cătră înalta cameră, din motivul, că înalta legislaţie tocmai acum se ocupă de aranjarea raporturilor posesionale ardelene; pe de altă parte universitatea săsească a păşit faţă de comunele scaunelor noastre filiale cu pretenţii de drept urbarial pretinzând la tribunalul urbarial împotriva tuturor comunelor noastre împărţirea munţilor sau a grupelor de munţi şi a pădurilor în înţelesul legilor urbariale. Prin aceasta noi suntem expuşi primejdiei, ca pretenţiile universităţii săseşti să fie validitate — din cauza raporturilor noastre speciale de posesiune — prin tribunalul urbarial pe lângă aplicarea legilor urbariale: aceasta ar cauzà comunelor noastre şi locuitorilor ei sărăcie şi lipsă totală, nimicindu-i şi *spre paguba înaltului erar;* căci aranjarea şi rezolvirea corectă şi dreaptă a raporturilor noastre de posesiune faţă de universitatea săsască, stă în strânsă legătură şi cu interesele înaltului erar regesc unguresc.

Din acest motiv, fie-ne permis să prezentăm — sprijiniţi pe documente — raportul de drept al scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu precum şi acela al comunelor şi locuitorilor acestora faţă de organul administrativ actual al *Pământului regesc* adecă faţă de universitatea săsască. Deocamdată notăm numai atât: că pe lângă toate poruncile număroase venite de sus, n'a fost posibil să câştigăm dela arhivele universităţii şi magistratului sibiian documentele cari justifică drepturile şi libertăţile noastre. De altfel cancelaria aulică ardeleană precum şi arhivele scaunului guvernial ardelean servesc date destul de bogate relativ la luptele seculare şi discuţiile personale purtate de scaunele noastre filiale şi fiscul regesc împotriva universităţii săseşti. Aceste date sprijinesc expunerile noastre. Acesta este motivul, că drepturile şi libertăţile noastre sunt sprijinite în publicitate şi de actualii scriitori patriotici precum şi de societăţile juriştilor.

---

www.dacoromanica.ro

Din punct de vedere istoric este cunoscut faptul, că după ocuparea Ardealului regii Ungariei au luat în posesiunea lor şi a coroanei ungare teritorul care se întinde spre sud către Carpaţi dela Alba-Iulia şi râul Murăş până la graniţa ţării; pe acest teritoriu există astăzi Orăştia, Sebeşul-săsesc, Miercurea, Mediaşul, Sighişoara, Cohalmul, Şinca-mare, Nocrichul, Sibiiul cu scaunele filiale *Sălişte şi Tălmaciu*, aflându-se în acesta din urmă castrele regale cari vor fi amintite mai la vale.

Acest teritoriu a fost considerat şi administrat ca Pământ regesc în proprietatea coroanei, care în totalitatea lui, a fost amintit ca aparţinător comitatului Alba.

Pe acest Pământ regesc singurul domn suprem şi proprietar a fost regele ungar, care l-a folosit spre scopul indicat chiar de poziţia lui, anume pentru apărarea graniţelor ţării împotriva năvălirilor ce-ar venì din sud.

In imediata apropiere de graniţele ţării şi gura trecătorilor din munţi, adecă pe terenul scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu, regii — în scopul apărării efective a hotarelor au ridicat cetăţi de graniţă (castra regia), în jurul cărora au strâns pe Blachi şi Biseni — ca popoare ce au locuit acolo înainte de venirea Saşilor; această populaţie sub numirea de castrensi şi oamenii regelui (castrenses et homines regii) erà obligată la păzirea şi apărarea cetăţilor de graniţă.

Această populaţie trăià — încă în urma ordinului dat de regele Stefan cel sfânt precum şi pe baza altor număroase ordine ale regilor ungari, — ca popor liber în serviciu regesc, plătind darea regească şi posedând liber munţii şi pădurile, deoarece în aceşti munţi nu puteà trăì decât din cultura vitelor, şi ca atare stăteà sub conducerea castelanilor regeşti (castellani).

Cetăţile originare şi însemnate din aceste părţi au fost următoarele:

1. Cetatea Tălmaciului (castrum Talmács), lângă actuala comună Tălmaci, care dominà asupra trecătoarei însemnate Turnul-roşu, şi de care se ţineà cetatea mai mică Turnul-roşu (castrum turris rubra) chiar în gura trecătoarei, lângă comuna de azi Boiţa, precum şi cetatea *Latorvar* (castrum Latorvár, Lauterburg, Lotru) zidită mai târziu şi mai adânc în gura trecătoarei. In jurul acestora stăteau comunele Boiţa, Tălmăcel, Porceşti,

www.dacoromanica.ro

Sebeşul-de-jos, Sebeşul-de-sus, precum şi comuna astăzi dispărută Plopi, cari încunjurau atât cetatea Tălmaciului cât şi scaunul filial al Tălmaciului.

2. *Salgo sau cetatea Săliştii* (castrum Salgó sau Sălişte, Grossdorf) în gura unei trecători laterale, în jurul căreia se găseau următoarele comune: Sălişte, Galeş, Tilişca, Vale (Krapunsdorf, Grabendorf), Sibiel (Budinbach) Cacova (Kribsbach), cari formau teritorul scaunului filial al Săliştii.

In apropierea cetăţii Salgó se găseà cetatea regească zidită mai târziu *Amnaş* unde zace astăzi comuna săsească Amnaş, cu care a fost împreunat hotarul Seliştei numindu-se pământul Amnaşului (terra Omlas).

Ne rezervăm dreptul, ca la locul potrivit să relevăm şi să clarificăm starea şi raportul vrednic de atenţiune al acestei comune săseşti Amnaş, fiindcă acest raport este însemnat în cursul argumentărilor noastre. Mai amintim pe scurt numai atâta, că regii ungari aveau şi în alte puncte însemnate ale ţării astfel de cetăţi (castra) şi teritórii regeşti (fundos regios). Intre aceştia se numără şi cetatea şi pământul Făgăraşului (castrum et terra Fogaras) apoi cetatea Branului (castrum Törcsvár) lângă Braşov şi cetatea şi pământul Rodnei (castrum et terra Radna) lângă Bistriţa.

In veacul al XII-lea regii ungari au permis coloniştilor germani (hospites Teutonici) să se aşeze în ţară. Cea mai importantă imigrare şi colonizare germană s'a întâmplat — după cum am amintit — în partea de sud a ţării, pe câmpie unde regii li-au acordat deplină libertate sub condiţia de-a face serviciu militar, să plătească regelui dare ca o recunoaştere a dreptului domnesc regal şi să facă serviciu pe teritorul cetăţilor regale, *conform îndatoririlor ce le aveau locuitorii pământului regesc.*

Imigraţii — strămoşii jupânilor Saşi de astăzi au trăit liberi pe câmpie după obiceiurile lor sub conducerea şefilor de colonii, hrănindu-se din lucrarea pământului şi manufactură, din punct de vedere administrativ erau împărţiţi în teritorii coloniale nu ţinuturi (Gauen), dintre cari pe câmpia încunjurată de cetăţile amintite, cea mai puternică şi mai însemnată a devenit Sibiiul, în jurul căreia stăruiau a se grupà toate celelalte colonii. De aici a răsărit mai târziu provincia sau comitatul Sibiiului (provincia vel comitatus Cibiniensis) cu sediul principal Sibiiu

www.dacoromanica.ro

(Cibinium, Hermannstadt) şi în împărţirea sa în şepte scaune principale (septem sedes).

Juzii acestor scaune, în calitate de funcţionari regeşti (judices regii) şi-au schimbat locuinţa la Sibiiu.

In chipul acesta au ajuns locuitorii cetăţilor Sălişte şi Sibiiu în nemijlocită atingere cu Sibiiul săsesc şi funcţionarii aceluia.

Atât libertăţile oaspeţilor străini imigraţi cât şi ale castrensilor au fost întărite în punct 1 şi 2 ale art. XIX. din bula de aur dată de Andrei II-lea în 1222.

Saşii au exoperat încă în 1224 dela regele Andreiu aşanumitul *decret Andreian*, pe care Saşii veacuri întregi, chiar şi astăzi îşi întemeiază ca pe-o Magna charta drepturile deosebite, privilegiile şi independenţa lor naţională; autenticitatea acestui decret a fost adeseori contestată, noi însă îl reproducem sub 1·/. întocmai cum îl dau Saşii. 1·/.

Din acest hrisov regesc se poate vedeà, că coloniştii saşi din comitatul Sibiiului (comitatus cibiniensis) au fost puşi sub conducerea supremă a unui funcţionar regesc sibiian, fiind împreunaţi într'un municipiu şi sub un fel de dare (Decr. And. VII).

Contribuţia s'a fixat în 500 mărci de argint, care trebuià plătită la ziua sf. Martin, de aceea s'a şi numit darea sf. Martin, şi serviciul militar s'a stabilit într'o măsură anumită (Decr. And. IV. V); însă li s'a lăsat coloniştilor libertatea (Decr. And. I); deodată li s'a conces şi folosirea pământului regesc împreună cu apertinenţele (quae ad solius regis spectaus donationem Decr. And. XIII). De altfel acest pământ a fost declarat inalienabil (Decr. And. XIV).

In fine li s'a dat din salinele regeşti şi sare măruntă (sales minutos). Mai aproape de scaunul Sibiiului stau salinele dela Ocna. Locuitorii pământului regesc îndeplineau în aceste saline servicii regeşti, precum se va arătà mai la vale în pct. 5 al § 80 din «Aprobatae».

Aceiaşi situaţie, în multe privinţe chiar mai privilegiată, o aveau şi cetăţile regeşti, ţinutul lor, precum şi comunele şi locuitorii acelora adecă castrensi. Libertatea acestora a fost asigurată deja prin ordinul sf. Stefan, prin bula de aur precum şi prin ordinele regale de mai târziu. Castrensii aveau să plătească şi ei dare regească prin castelani (ordinul lui Coloman din 1200 Cartea I. capit. 81).

www.dacoromanica.ro

Şi din punctul de vedere al contribuţiei castrensii au fost împărtăşiţi din partea regelui de mare favor, întrucât pe deoparte a plătit dare mai puţină, iar pe de altă parte au fost scutiţi de renumitul «câştig al erariului» (lucrum camerae) ordinul I. al lui Carol Robert I. din 1342 art. XIX.; ordinul I al lui Ludovic cel mare din 1351 art. 5).

De favor deosebit s'au învrednicit castrensii şi în privinţa decimei, pe care castrensii Tălmaciului n'o plăteau, precum vom dovedi-o mai la vale. Dar aceste cetăţi regeşti (castra regia) precum şi împrejurimile lor, au fost declarate — prin număroase ordinaţiuni regale — de pământ şi posesiune regească inalienabilă (ordinaţiunele lui Sigismund din 1403 § 9; dar cu deosebire ordinaţiunea lui Ioan Huniade din 1446 art. II. § 3; apoi postumul Ladislau V-lea I. R. 1453 I. §. 2: «Quod rex juramentum deponet et quod... metas regni Hungariae non alienabit, sed pro posse defendet et alienata recuperabit»; precum şi regele Matiaş II. R. art. VII. şi art. 10 din 1465 precum şi alte ordinaţiuni similare). Aceste cetăţi au fost numite şi cetăţi de graniţă (castra finitima), a căror apărare şi conducere a fost încredinţată — în numele regelui — celor mai distinse persoane (ordinaţiunea a III-a a regelui Matiaş din 1471 art. de lege 6 şi ordinaţiunea lui Vladislav II-lea din 1495 art. de lege XXXVI. §. 1 şi 2). Prin acestea şi alte legi similare s'a interzis orice ocupare a acestor cetăţi de graniţă, dispunându-se prin rege restituirea lor sub pedeapsa infidelităţii. Asemenea s'au declarat nule dăruirile făcute relative la ele (ord. IV. al lui Matiaş din 1478 art. VIII, ord. III al lui Vladislav II. din 1498 art. X; ord. XIII. al lui Ferdinand din 1552 etc.).

Tocmai în temeiul acestor ordinaţiuni regale s'au luat dispoziţiile relative la ţinutul Săliştei pe la începutul veacului al XIV-lea; căci dupăce regele Carol Robert a izbutit să suprime o revoluţie pornită contra sa, în care cetatea Salgó şi pertinenţele ei, împreună cu posesiunea Amlaşului încorporată la comuna noastră, s'au rupt de el, şi dupăce i-a succes să recâştige cetatea Salgó împreună cu ţinutul ei cu ajutorul lui Nicolae fiul lui Conrad de Tălmaciu (castelanul Tălmaciului): regele a reluat din nou în posesiunea sa această cetate, ţinându-o pentru sine iar pe maestrul Nicolae l-a dăruit cu alte localităţi. Despre aceasta vorbeşte documentul făcut în 9 August 1322, confirmat din nou

www.dacoromanica.ro

în 1327, care document s'a extradat ca valabil încă şi în 1370 urmaşilor lui Nicolae din familia Disnoion, cum se poate cetì aceasta sub 2·/. 2·/.

In acest document regele spune următoarele: «castrum Salgo nuncupatum, in partibus Transilvanis constitutum, quod habebat et detinebat, ad manus nostras reddidit et restituit, cum novem villis, et aliis quinque villis olaceis ad idem castrum pertinentibus ex cujus castri et villarum restitutione praeter augmentationem nostri regiminis fidelibus nostris in illis partibus constitutis ab improvisis adversariorum nostrorum invasionibus sive insultibus, tuta quies et tranquillitas optata successit».

Mai în jos regele a dăruit maestrului Nicolae alte localităţi pentru serviciile prestate şi anume:

«Exceptis castro Salgo et villis suis praenotatis nobis per eundem restitutis». De unde este evident, că locuitorii Săliştii au rămas supuşi fideli atât regelui cât şi ţării.

Ţinutul cetăţii Salgo sau Sălişte — dărîmată în urma deselor invasiuni din această epocă, a fost împreunat de rege împreună cu posesiunea regală a Amlaşului, într'un teritoriu regesc mai mare (possesio regalis Omlas), pe care s'a zidit mai târziu cetatea Amlaşului.

În 1383 regina Maria a dăruit această posesiune regală a Amlaşului împreună cu cetatea Salgó, şi cu comunele Sălişte, Galiş, Sibiiel şi Cacova cari acum aparţineau posesiunei Amlaşului, episcopului ardelean de pe atunci Goblinus, care dăruire însă cum dovedeşte acluzul de sub 3·/. nu s'a ridicat la 3·/. valoare, pentrucă urmaşii familiei Disnoion prin «litere evocatorii» (literae evocatoriae) au protestat contra dăruirii pe motiv, că cetatea Salgo aparţine posesiunei ţării.

Din acest motiv ţinutul cetăţii Salgó împreună cu ţinutul cetăţii Amlaşului — aceasta din urmă distrusă în 1460 prin invasiunile duşmanilor — a rămas şi mai departe posesiune regală sub numele de pământul Amlaşului (terra Omlas).

Acest pământ al Amlaşului împreună cu ţinutul Rodnei şi pământul Făgăraşului (terra Radna et terra Fogaras) a fost declarat în 1467 prin regele Matiaş şi staturile ţării, — cu deosebire în înţelesul ordinaţiunilor emise în acest scop şi citate de noi în documentul regal de sub 4·/. — ***de teritor şi posesiune*** 4·/. ***inalienabilă a coroanei, care are să servească pentru apărarea graniţelor ţării.***

www.dacoromanica.ro

Prin aceasta este documentată mai presus de orice îndoială pe deoparte situaţia scaunului filial al Săliştii împreună cu Amlaşul, ca pământ şi posesiune regală inalienabilă (fundus regius) şi ca cetate regală; pe de altă parte calitatea locuitorilor de castrensi.

Cu privire la ţinutul Tălmaciului, care este mai aproape de oraşul Sibiiu, trebue să notăm, că dupăce cetatea Tălmaciului a fost distrusă prin invasiunile din 1369, regele Ludovic cel mare a zidit mai adânc în strâmtoarea Turnului roşu cetatea Lotrului (castrum Latorvár; Lauterburg, Lotru), la a cărei zidire Saşii au fost în mod deosebit obligaţi să contribue.

În urma acestor servicii, şi dupăce Saşii din Sibiiu au contribuit la zidire şi cu bani, regele — la cererea lor, i-a scutit de împlinirea slujbelor de cetate prin ordinul său emis la 1370; cari slujbe împreună cu serviciile de graniţă au fost împlinite de aci înainte exclusiv prin castrensi.

În acest timp însă s'au născut mari certe şi neînţelegeri între castrenzii regeşti şi Saşii din Sibiiu, pe deoparte din cauza apărării graniţelor, pe de alta din alte motive, a căror cercetare cade în sarcina istoriei. Aceste neînţelegeri au fost aplanate în parte prin compromisul încheiat de ambele părţi în 1383. In temeiul acestui compromis respective contract, pe care noi îl
5·/. acludem sub 5·/. castrenzii prin punctul 3 se obligă să apere singuri graniţele ţării dela Tălmaciu până la Sălişte (magna villa).

Sarcina aceasta şi-au îndeplinit-o locuitorii comunelor din scaunele filiale Tălmaciu şi Sălişte până la 1766, adecă până la înfiinţarea instituţiei grăniţereşti, deçi peste 400 de ani.

Locuitorii din partea lor au considerat această îndatorire ca un privilegiu şi o distincţie, precum se va dovedì aceasta şi din documentele ce vor urmà mai târziu.

Desele invaziuni turceşti din veac. XV-lea, apoi distrugerea cetăţilor întâmplate cu prilejul acestora precum şi certele iscate între diferiţii locuitori ai pământului regesc din cauza acestor separări, apoi neînţelegerile dintre poporaţia cetăţilor şi aceea a Sibiiului, au determinat în fine pe regi, ca să cuprindă într'un corp şi să împreune pământul regesc, şi toate părţile acestei posesiuni regale potenţând prin aceasta pe de-o parte puterea de apărare a pământului regesc, pe de alta regulând în mod corăspunzător supremaţia regească şi încassarea dărilor în favoarea coroanei.

www.dacoromanica.ro

Din cauza aceasta, diferitele teritorii ale cetăţilor deci şi teritoriile Săliştei şi Tălmaciului, au fost împreunate prin regi în veacul amintit cu ţinuturile locuite de Saşi, au fost puse sub o stăpânire şi sub un un sistem de dare, însă pe lângă rezerva şi condiţia, că pe acest teritor unit *să existe drepturi egale şi libertăţi egale.*

Aşa s'a întâmplat, că regele Ladislau al V-lea prin ordinaţiunea sa din 1453 alăturată sub 6·/. în scopul întăririi graniţelor ţării şi a sporirii defensivei, a legat cetăţile Tălmaciu, Lotru şi Turnu-roşu împreună cu comunele aparţinătoare lor, va să zică cu scaunul filial al Tălmaciului, de provincia Sibiiului adecă de cele 7 judeţe ale ei incorporându-le pe vecie la aceasta, supunându-le administraţiei supreme a forurilor celor 7 judeţe, întocmai aşa cum această administraţie erà extinsă asupra celorlalte oraşe şi comune săseşti. ***Aceste teritorii de cetate şi locuitorii lor însă, au fost înzestraţi de rege cu aceleaşi drepturi şi libertăţi de cari se împărtăşiau celelalte oraşe şi comune săseşti.*** In schimb însă regele a obligat aceste foruri săseşti să întărească şi să susţină cetăţile Lotru şi Turnu-roşu. 6·/.

Noi am alăturat sub 6·/. adevărata diplomă a regelui, care se poate găsi la Fehér în «Codex diplomaticus»; dar acludem sub 7·/. şi copia acelei diplome, pe care a produs-o universitatea săsească într'un proces purtat nu de mult cu scaunul filial al Tălmaciului, care proces a ajuns în 1870 sub Nr. 523 înaintea tribunalului urbarial suprem; arătarea acestei diplome şi ministerului regesc de justiţie noi am urgitat-o în 1870 sub Nr. 18,260.

Universitatea săsească prezintă ca originală diploma alăturată sub 7·/., ea însă în unele părţi se deosebeşte esenţial de cea aclusă sub 6·/.

O astfel de deosebire esenţială între cele două documente este d. p. aceea, că până când diploma de sub 6·/. se pare a fi iscălită de însuşi regele, va se zică derivă direct dela el, documentul prezentat de universitatea săsească nu este iscălit de nimenea, şi la călcâiul lui în loc de subscriere se găsesc aceste cuvinte: «Commissio domini regis ex deliberatione consiliariorum». Aceste două extradări diferite îşi găsesc o oarecare explicare într'un cuvânt al textului, anume unde ocură obicinuitele enumerări în documente, precum urmează: «Quibuslibet vide-

www.dacoromanica.ro

licet terris arabilibus, cultis et incultis etc. — montibus, campis, *vallibus*, silvis, nemoribus, piscinis etc.». In această enumerare, documentul de sub 6·/., conform firii lucrurilor, are cuvântul *vallibus*, şi alt cuvânt — conform construcţiei obicinuite a cărţilor de danie, — nici nu se poate aplicà; pe când în cel de
7·/. sub 7·/. la enumeraţie este vârît cuvântul *vallachis*, — ca dovadă incontestabilă, că întreaga expediţie de sub 7·/. sau e falşă, sau ea — alăturea de diploma extradată cu subscriere regală — a fost în mod reprobabil falşificată spre anumite scopuri de contravenţie.

Universitatea săsească bazându-se anume pe aceea expresie a documentului de sub 7·/. în înţelesul căreia scaunul filial al Tălmaciului ar fi fost legat şi incorporat în cele 7 judeţe săseşti împreună cu venitele regeşti şi afirmative cu ***Românii*** lui (valachis), vrea să considere respectivul document regal în urma acestei expresii drept ***donaţie*** regească (donatio regia), şi pornind de aici pretinde pentru sine drepturi domneşti faţă de scaunul filial al Tălmaciului, iar faţă de scaunul filial şi locuitorii lui, cere să se decreteze iobăgia şi raportul de iobagi.

La acest document vom revenì mai târziu. Pentru a dovedì, că regii nostri au încopciat cetăţile regeşti, ţinutul şi locuitorii lor de teritoriile săseşti pe lângă condiţia de-a se împărtăşì de drepturi şi libertăţi egale, şi că încorporarea a fost
8·/. ordonată în acest înţeles, fie-ne permis a prezentà sub 8·/. ordinaţiunile regelui Matiaş din 1472 şi 1475, pe baza cărora pământul sau posesiunea regească a Rodnei (terra regalis Radna), ca una care în 1467 a fost declarată inalienabilă împreună cu pământul Amlaşului şi ca Săliştea (terra Omlas et Szelistye) — a fost încopciată de teritoriul oraşului săsesc regal Bistriţa în acelaş chip, încorporându-se cu drepturi şi libertăţi egale. Cetatea *Branului* a fost încorporată de regele Sigismund în teritorul oraşului Braşov la 1428; documentul de încorporare este întru toate identic cu ordinaţia regală citată mai sus.

In acelaş chip a încorporat regele Matiaş în 1468 şi 1485 pământului Amlaşului cu teritorul scaunului filial al Săliştii la cele 7 judeţe ale provinciei sibiene, despre care încorporare adevărat că n'avem document deosebit, putem însă arătà sub
9·/. 9·/. raportul juzilor exmişi de regele Matiaş pentru fixarea miezuinelor, din care se poate constatà destul de limpede, că atât

www.dacoromanica.ro

teritoriul posesiunei regale Amlaş cât şi Sălişţea cu comunele aparţinătoare ei, ca părţi teritoriale ale ***pământului regesc*** (fundus regius) cari stau sub conducerea celor 7 judeţe săseşti, au fost separat hotărnicite — prin juzii trimişi de curtea regală — faţă de posesiunile nobilitare Săcel (Feketeviz) şi Orlat (Várallya) ale episcopului ardelean Ladislau Geréb; cu prilejul acestei notărnicii, Seliştea şi Amlaşul, cari atunci erau deja încorporate la pământul regesc, au fost reprezentate prin funcţionarii Saşi ai celor 7 judeţe săseşti. Tot cu acest prilej s'a tras o distinctă linie de demarcaţiune (hotărnicie) între teritorul Seliştii şi Amlaşului încorporat la pământul regesc şi între posesiunile nemeşeşti mărginaşe rămase sub congregaţia comitatensă.

Dela această dată a incorporării şi până azi, posesiunea regală Amlaş a rămas ca comună liberă a pământului regesc, fiind considerată din acest timp de către universitatea săsească totdeauna de atare, precum de fapt şi procedează faţă de ea în acest înţeles până în ziua de azi.

Dela data încorporării, funcţionarii Saşi regeşti ai oraşului Sibiiu au exercitat dreptul de administraţie asupra scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu în numele regelui; aceste scaune filiale au fost prefăcute după nimicirea cetăţilor — *împreună cu scaunele săseşti într'un teritoriu al pământului regesc*, numindu-se până în ziua de azi, «*Scaune*» — atât în legile ţării cât şi în alte documente.

Tot pământul regesc (fundus regius) împreună cu părţile încorporate şi locuitorii lor cari în deobşte se numiau Saşi (saxones regii), precum şi venitele lor, *au fost averi regeşti şi venituri regeşti*, aparţinând coroanei (bonum ac proventus regiis et coronae); aceasta se dovedeşte prin § 3 al ordinaţiunei VII. din 1514 a regelui Vladislav al II-lea, în care Saşii ardeleni, sunt numiţi în totalitatea lor averi regeşti, iar veniturile lor venituri ale coroanei, a căror înstrăinare sau ocupare a fost strict interzisă.

Merită să relevăm, că regii noştri încassau în Ardeal taxe sub numirile de: vigesima, centesima, quinquagesima; şi câtă vreme pe pământul regesc se încassă şi decimă, poporaţia noastră — care a aparţinut totdeauna confesiunei gr.-or. — a fost scutită de această decimă prin § 3 al ordinaţiunei V., dată de regele Matiaş în 1481, ceeace se relevă cu deosebire şi în § 45 al ord. II. a regelui Vladislav II-lea din 1495 despre locui-

www.dacoromanica.ro

torii români (valachi) din cuprinsul ţării, chemaţi şi împroprietăriţi de către regi; şi cu toate-că mai târziu s'au incassat decime şi în munţii noştri, locuitorii noştri ca unii cari trăiau în munţi din cultura vitelor, au fost împărtăşiţi de un favor deosebit prin ordinaţiunile regelui Maximilian din 1559, 1567 şi 1574, întru cât se încassă numai *jumătate decima* dela aceşti cultivătoii de vite (pecurarius).

Locuitorii scaunului Tălmaciu n'au plătit decimă până în veacul XVIII-lea; şi întocmai ca locuitorii Săliştii, au fost şi ei scutiţi de plătirea dării şi trizecimei (marhus tricesima) precum dovedeşte conscripţia regnicolară din 1722.

Este fapt, că precum scaunul filial al Săliştii cu Amlaşul, aşa şi scaunul filial al Tălmaciului anexat şi încorporat la cele 7 judeţe săseşti ale provinciei sibiene — a stat împreună cu toţi locuitorii Saşi ai scaunelor săseşti sub un municipiu şi un sistem de dare, bucurându-se respective îndreptăţit a se bucură de drepturi şi libertăţi egale cu locuitorii Saşi.

Este fapt, că întreg pământul regesc, şi anume cele 7 judeţe săseşti (septem sedes) şi scaunele filiale Sălişte şi Tălmaciu, au fost averi regale, ale căror venite competau coroanei, şi al căror teritoriu şi venite nu puteau fi înstrăinate dela coroană. Nici regii noştri şi nici camera n'au înstrăinat niciodată nimic din acest pământ regesc, ci abià unele venite ale coroanei rezultate din dări, şi anume acelea ale Turnului roşu au fost cedate funcţionarilor supremi ai oraşului Sibiiu, cu scopul ca aceste importante cetăţi şi localităţi de graniţă să fie bine susţinute şi administrate.

În vremea aceasta anume, trecătoarea de frunte a ţării în scaunul Tălmaciului, erà Turnul roşu, care aduceà pe seama coroanei bogate venituri vamale; din acest motiv precum şi din punct de vedere strategic, cetăţile Turnu roşu şi Lotru au avut multă vreme o mare importanţă.

Dar şi funcţionarii săseşti regali ai oraşului Sibiiu şi-au îndreptat tot mai mult privirile spre acest loc, deoarece ei au cerut dejà dela regele Matiaş, ca în scopul susţinerii cetăţii Turnu roşu — la care erau obligaţi prin diploma de incorporare din 1453 a regelui Ladislau al V-lea, să li-se cedeze o parte a venitelor vamale; ceeace li s'a şi acordat prin actele regeşti din 14 August 1468 în 31 August 1473. Iar prin îndrumările

www.dacoromanica.ro

din 8 April 1487 şi 18 April 1488 adresate către fiscalul oficiului de sare, li s'a dat voie — ca în scopul susţinerii castrului regal Turnul roşu — să se folosească şi o parte a venitului regal numit «vigesima». Iar în 1583 Stefan Báthory a cedat venitele regale ale comunei Tălmaciu şi ale castrului Turnu roşu, celor doi funcţionari supremi ai oraşului Sibiu, anume primarului şi judecătorului regesc (magister civium et judex regius) cu scopul, ca din acele venite funcţionarii să susţină castrul Turnu roşu, precum o relevă aceasta însaş universitatea săsească.

Din cele expuse rezultă în mod clar, că cele 7 judeţe săseşti (septem sedes saxonicales) cari existau pe pământul regesc apar — atât în diplomele regeşti cât şi în legile ţării — ca municipii administrative (jurisdictio administrativa) în interesul administraţiei, ele prin urmare aveau autorizaţie de a incassà taxe şi venituri de pe teritoriile anexate la aceste judeţe şi incorporate în municipiul lor, întocmai cum se făceà aceasta pe oricare teritoriu săsesc din Fundus regius; dar tot aşa e mai presus de orice îndoială şi faptul, că precum ei — prin incorporarea în municipiu — nu şi-au câştigat nici iurisdicţie domnească, nici n'au devenit proprietarii domneşti ai teritoriilor incorporate, tot aşa n'au devenit iobagi în raport cu ei nici locuitorii teritoriilor anexate. Dar ca cele ce vor urmà mai la vale să fie mai uşor înţelese, şi mai ales pentru a se puteà scoate la iveală, cum au voit Saşii să schimbe şi să prefacă cele 7 judeţe săseşti *municipale* în *domeniu* al celor 7 judeţe (Siebenbürgische Herschaft) respective să ia atribuţii de *domn feudal*, să ni se deà voie a spune următoarele:

Deja cei dintâi regi ai Ungariei au dăruit cu diferite averi mai multe biserici şi mănăstiri, cari existau din timpuri vechi pe Fundus regius. Aceste averi au trecut apoi în proprietatea lor. Aşa d. p. prepozitura «Sf. Ladislau» din Sibiu (praepositura santi Ladislai regis) aveà averi în Ruşciori, Proştia mare şi Proştia-mică, Rucăr, Balcaciu şi Săcădate, comune aşezate în valea Târnavelor; asemenea aveà averi şi mănăstirea cistercită din Cârţa în comunele Cristian, Moşna, Micloşa, Feldioara, Colun şi Cisnădioara.

Toate comunele acestea erau răsfirate în comitatul Târnavei şi al Albei de sus. După încetarea acestor mănăstiri şi secularizarea averilor de cari dispuneau, şi anume ale prepoziturei din Sibiu la 1464 iar ale mănăstirii din Cârţa în 1474 am-

www.dacoromanica.ro

bele prin regele Matiaş, comunele acestea fiind locuite în majoritatea lor de Saşi, au fost incorporate la comuna bisericească Sibiiu. Însă sub condiţiunea expresă, ca din venite să se susţină un anumit număr de preoţi catolici şi să se facă pe vecie liturgie pentru regi şi urmaşii lor.

În cursul vremurilor s'a întâmplat apoi, — în ce chip nu se ştie anume — că toate averile acestea bisericeşti, au ajuns sub administraţia celor 7 judeţe regeşti (septum judices regii), iar averile s'au numit averi al celor 7 judeţe (bona septem judicum). Mai târziu vom arătà, că oraşul Sibiiu aveà posesiuni şi în comunele Orlat şi Săcel aflătoare lângă scaunul filial al Săliştii, cari mai înainte erau averile episcopului ardelean, cari sunt înşirate şi în acluzul de sub 9·/.; averile acestea însă nu sunt înşirate de saşi la averile celor 7 judeţe amintite mai sus.

Mai la vale vom dovedì şi aceea (în acluzele de sub 16·/. 23·/. 25·/. şi 26·/.), că Saşii sub diferite numiri şi anume când sub numirea de «şapte judeţe» (septem judices) când sub aceea de «oraşul Sibiiu» (civitas Cibinium) şi în fine sub alte numiri de comune săseşti, pretindeau dări, taxe şi alte contribuţii dela mai multe comune româneşti, cari aparţineau în realitate scaunului Sibiiu, formând partea întregitoare a acestuia.

Dar este fapt şi aceea, că funcţionarii regeşti ai Fundului regesc, *cari au fost totdeauna Saşi*, s'au nizuit din cele mai vechi timpuri să acapareze pe seama lor venitele regale din unele părţi ale pământului regesc, mai aleş însă pe cele din scaunele filiale ale Săliştei şi Tălmaciului; iar pe de altă parte tindeau să stoarcă dela aceste comune şi locuitorii lor tot felul de dări, taxe şi contribuţii, a căror natură o vom arătà îndată, cum de altfel rezultă şi din expunerile şi dovezile următoare.

Dejà prin art. 47 al dietei din Buda ţinută la 1523, s'a ordonat conscrierea locuitorilor din Fundus regius (Saxones suos Transilvanienses), pentru constatarea capabilităţii de contribuţie.

Regele Ferdinand I dispune în § 16 al ordinaţiunei a XIII-a din 1552, ca *averile* regeşti ocupate în Ardeal, să fie restituite sub pedeapsa infidelităţii. Tot acest rege a dat camerarului său
10·/. în 1552 îndrumarea aclusă sub 10·/. relativ la încassarea dărilor, în care sunt înşirate — pe baza extrasului erarial — averile şi castrele regale. Între alte averi sunt înşirate aici: «sedes» sau «comitatus Saxonum» adecă «provincia sibiana», cu alte

www.dacoromanica.ro

cuvinte «cele 7 scaune»; iar după aceea ca părţi ale ei: cetatea Branului despre locuitorii Braşovului afirmau, că o posed sub titlul susţinerii cetăţii regeşti; apoi cetatea Turnul roşu şi cetatea Săliştii, *va se zică întreg Fundus regius.*

Faptul încassării şi administrării venitelor regeşti prin funcţionarii Saşi, cu deosebire în scaunul filial al Săliştii, care erà situat mai aproape de comitat, dase deja încă de pe-acum prilej la multe neînţelegeri şi certuri iscate între funcţionarii Saşi şi voivozii stăpânitori ai ţării, cari voiau să încasseze venitele regeşti şi în scaunul filial al Săliştii.

Din acest motiv funcţionarii Saşi au dat jalbă la regele Ferdinand I. susţinând, că dupăce scaunul filial al Săliştii a fost încorporat în municipiile săseşti împreună cu comunele lui, plătind dările totdeauna cu Saşii, să nu mai fie puse deosebit la contribuţie prin stăpânirea voivodală a ţării.

In urma acestei jalbe, regele a adresat voevodului o ordinaţiune datată în Viena la 13 Ianuar 1554, pe care noi o prezentăm sub 11·/. In aceasta regele dă voevodului îndrumarea categorică, să nu mai pună la contribuţie deosebită «posesiunile regale» Sălişte, Galeş, Vale, Cacova, Sibiel şi Tilişca, ca unele cari sunt încorporate la Saşi, mai departe să nu trateze cu ele, ca cu posesiuni nemeşeşti ori iobăgeşti aparţinătoare comitatului. (Ipsis saxonibus incorporatas — — ad instar iobagionum nobilium et aliorum possessionatorum hominum, ad solvendam inmedium comitatus aliquam cogere et compellere taxam, seu decimam eis inponere ne quaquam praesumas: — acestea sunt cuvintele ordinaţiunei). 11·/.

In acelaş sens s'a pronunţat regele Ferdinand şi în 1556 către Petru Petrovits, precum şi regina Izabella în articolul dietei din Cluj dela 7 Decemvrie 1556, unde se spune limpede, *că circumscripţia respective scaunul filial al Săliştii nu poate fi considerat de domeniu nemeşesc.*

Precum deci în scaunul Tălmaciului — potrivit diplomei de încorporare din 1453 a lui Ladislau V-lea, funcţionarii regeşti din Sibiiu exercitau jurisdicţie şi încassau dările în numele regelui şi în favoarea coroanei; tot aşa s'a întâmplat aceasta şi în scaunul filial al Săliştii, precum am dovedit mai sus; pe baza aceasta, comunele şi locuitorii din aceste scaune filiale trăiau

16*

www.dacoromanica.ro

ca oameni liberi, după obiceiurile lor, întocmai ca Şaşii conform legilor de drept privat săsesc (statuta iurium municipalium), confirmate în 1583 prin Stefan Báthory.

Diploma dată la 1571 într'o cauză de graniţă şi alăturată
12·/. de noi sub 12·/. dovedeşte, că conducătorii politici ai comunei Sălişte, — cari din punct de vedere cetăţenesc au fost oameni liberi, erau onoraţi cu aceeaş titulatură ca şi Saşii, şi în procesul ce l-au avut cu comuna Cristian pentru teritorul lor au reprezentat comuna în faţa supremilor funcţionari ai celor 7 judeţe ca apărători; în procesul acesta au uzat chiar şi de dreptul apelativ la curtea regală. Aceasta a dispus-o de altfel § 4. al ordinaţiunei I. dată în 1405 de Sigismund, apoi art. VI. din ordinaţiunea a IV. din 1500 dată de Vladislav al II-lea cătră oraşele şi opidele libere regeşti precum şi cătră comunele încorporate la ele şi cătră oamenii liberi.

O dovedeşte aceasta şi instituţia gremială a scaunului Sălişte din 1585, prin care în scaunul Săliştii, considerat ca adevărat pământ regesc, este fixat ca normativ dreptul privat săsesc liber.

Mai la vale, vom dovedì cu documente şi legi, în ce chip s'au nizuit aceşti funcţionari ai pământului regesc să-şi însuşească şi să înstrăineze darea regală (terragium census) şi alte venite (decima, vigesima, quinquagesima) de pe Fundus regius şi în special din scaunele filiale ale Săliştii şi Tălmaciului; vom dovedì apoi, cum au fost împiedecaţi funcţionarii în această nizuinţă a lor prin organele erariale. Aici voim să discutăm respective să desvoltăm numai întrebarea, referitoare la contribuţiile ce le plătiau locuitorii noştri pe seama funcţionarilor scaunului, cari contribuţii nu se ţineau de venitele regeşti ci erau separate de acelea.

In vremea aceasta pe Fundus regius stăpânià şi se aplicà acel principiu, că cheltuielile administraţiei să-le suporte însuşi poporul. Din acest motiv, funcţionarii regali Saşi ai oraşului Sibiiu, încassau încă din cele mai vechi timpuri diferite taxe şi contribuţii aproape din toate comunele scaunului Sibiiu, va se zică nu numai din scaunul Seliştii şi al Tălmaciului, atât pentru serviciile lor oficioase *cât şi sub titlul de parte de salar* (in partem salarii); aceste taxe şi contribuţii au fost adeseori înmulţite sau urcate, iar cu timpul extinse asupra diferitelor obiecte.

www.dacoromanica.ro

Starea aceasta a dăinuit până în 1762 adecă până la regularea pământului regesc prin comisarul regal Seeberg (regulatio Seebergiana). Prin regularea aceasta, s'au şters unele părţi ale acestor contribuţii, iar o altă parte a fost vărsată — prin ordinaţiune — în cassele comunelor, regulându-se totodată şi cassele alodiale; în acelaş timp li s'au făcut funcţionarilor lefuri fixe.

Dintre taxele şi contribuţiile amintite mai sus, cea mai însemnată a fost taxa sau vama de oi şi de porci. Anume aceasta erà o astfel de taxă, pe care o plătiau acele comune ale scaunului Sibiiu, cari ţineau oi şi porci în pădurile şi munţii lor. Aceste taxe se plătiau deci prin economii de vite ai scaunului şi anume atât în scaunul Săliştii şi al Tălmaciului, precum şi în alte comune ca: Răşinari, Veştem, Mohu, Săcădate, Avrig şi mai multe altele, precum o recunosc aceasta Saşii în număroase documente. Anume o recunosc aceasta în pct. 2 şi 3 ai hotăririlor din 1541 (*statuta Cibinii*). Funcţionarii scaunului Sibiiu, încassau în scopul urcării lefii lor, dela toţi locuitorii scaunului încă şi pedepsele în bani, cari constituiau un bun izvor de venit

Scaunul Săliştei, a încheiat ca gremiu din voie liberă *învoiala* (constitutio) din 1585 aclusă sub 13·/. prin juzii şi antistiile tuturor comunelor, cu scaunul Sibiiului respective cu cei doi juzi exmişi în acest scop; această învoială a fost încheiată pe lângă aprobarea funcţionarului suprem din Sibiiu. In pct. 1 şi 2 al acestei învoieli, vama respective taxa de oi, s'a fixat pentru totdeauna în 100 fl. vama respective taxa de porci în 12 fl. Aceste taxe le plătià scaunul Săliştii ca atare, deci nu comunele singuratice sau locuitorii lui, funcţionarilor sibiieni respective celor 2 pretori din Sălişte în fiecare an la Crăciun; fiecare comună erà obligată conform pct. 10 să deà acestor juzi respective pretori lemne de foc pentru încălzit, ori de câteori veniau ei în scaunul Săliştii pentru încassarea vămii. 13·/.

Atât a fost tot ce-a conces respective a asigurat funcţionarilor scaunul Săliştei, a căror influinţă şi presiune s'a început deja în acest timp. Aceste servicii au format o parte din leafa funcţionarilor amintiţi, dacă nu cumva voim să computăm aici şi pedepsele, ceeace de altfel n'are nici o importanţă pentru scopul ce-l urmărim.

Insă prin învoiala de mai sus, s'au întrodus în scaunul Sălişte unele statute din dreptul privat al Saşilor. Anume în punctul al 9-lea acel principiu, care erà uzitat în toate comunele

www.dacoromanica.ro

săseşti de pe pământul regesc şi prin care s'a intenţionat, ca să se împiedece orice schimb, respective pierdere de avere pe fundus regius. Aşa de exemplu, dacă cineva voià să se mute din acest scaun pe pământurile comitatului, respective pe vr'un pământ nobilitar, erà interzis respectivului de-a vinde ceva din averea sa imobilă; iar dacă se mutà, averea rămâneà tribunalului, respective forului judecătoresc, iar vânzarea ei, o făceau juzii.

Astfel rezultă mai presus de orice îndoială, că atât reprezentanța scaunului Selişte, cât şi ţinuta de mai sus a forului judecătoresc din Sibiiu, servesc ca dovezi pentru faptul, că scaunul filial al Sălîştii se află pe fundus regius. Totaşa ne dovedeşte punctul al 3-lea din învoiala de mai sus, că scaunul Selişte erà guvernat prin 2 pretori aleşi.

Această învoială a scaunului Sălişte, ca o normă formulată de acest scaun în extrasul de sub 13·/., s'a împrotocolat din partea scaunului Sălişte la anul 1772 şi aceste protocoale dela 1585 până la 1709 şi dela 1709 până la 1776 s'au condus din Sibiiu fără întrerupere şi în mod oficios sub supravegherea alor 2 pretori din Sălişte. In aceste protocoale se întroduceau fapte şi afaceri libere de drept privat, moşteniri, contracte de vânzare şi de schimb încheiate cu privire la averea imobilă în înţelesul dispoziţiilor dreptului privat al Saşilor; tot aşa documente privitoare la alte averi imobile de pe şes sau de pe munţi şi păduri; din cauza aceasta ele formau cărţile funduare ale scaunului Sălişte şi a comunelor aparţinătoare lui.

Insă tocmai din cauza aceasta şi fiindcă prin aceste protocoale teritoriale respective cărţi funduare s'a putut şi se pot dovedì în modul cel mai strălucit drepturile scaunului Sălişte: sfatul oraşului Sibiiu niciodată n'a edat s'au arătat aceste protocoale, ci totdeauna scoteà la iveală numai unele extrase de mai puţină însemnătate şi numai în 1824 a edat învoiala amintită mai sus la urgitarea comisiei examinătoare, despre care se va vorbì mai la vale, care învoială a fost întrodusă în protocolul scaunului deja la 1779 ca normă în vigoare. Cu toatecă scaunul Tălmaciu nu ne poate arătà o asemenea învoială normativă, totuş protocoalele şi documentele păstrate în arhiva statului şi împrejurările şi argumentele înşirate mai jos ne arată fără doar şi poate, că şi scaunul Tălmaciu a stat faţă de scaunul şi oraşul Sibiiu în aceleaşi raporturi ca şi Săliştea cari raporturi au fost normate prin diploma de încorporare regească din 1453.

www.dacoromanica.ro

Nizuinţa funcţionarilor Saşi ai oraşului Sibiiu, după cum am amintit mai sus, a fost ca şi scaunele Sălişte şi Tălmaciu, întocmai ca şi celelalte comune aparţinătoare scaunului Sibiiu, ca d. e. comuna Răşinari, să fie aduse în relaţii de iobăgie, iar venitele coroanei să le răpească pe sama lor.

Prin 3 feluri de mijloace au voit eî să ajungă şi să-şi asigure acest scop:

Intâi s'au nizuit să ajungă la acest scop prin aceea, că bunurile regale ale scaunelor Sălişte şi Tălmaciu, sub titlurile cele mai felurite şi mai contrazicătoare, le declarau ca bunurile celor 7 judeţe, respective a funcţionarilor şi juzilor celor 7 scaune, nizuindu-se a le strecurà de atari în conscrierile de mai târziu.

A douaoară şi prin aceea s'au nizuit să-şi ajungă scopul, că ridicau leafa funcţionarilor; au aruncat dare asupra diferitelor obiecte, cari formau proprietatea comunelor întitulându-se faţă de locuitori de juzi, mai târziu de *domni de pământ* şi astfel se şi purtau.

A treiaoară nizuiau să se apropie de acest scop şi prin aceea, că deşî târziu, încercau să întroducă în aceste scaune dispoziţiuni şi funcţii felurite, (spani, provisores) cari se deosebeau foarte mult de instituţiile de pe pământul regesc.

Compatrioţii Saşi s'au nizuit, ca prin politica lor naţională urmată mai bine de 2 veacuri cu o lăcomie nemaipomenită, cu stăruinţă şi consecvenţă, să prefacă administraţia politică, pe care-o exercitau în numele regelui asupra strămoşilor noştri, într'o stăpânie a lor; lucrul acesta însă au încercat să-l facă totdeauna prin forţă şi călcând legea, obţinând ici-colea rezultate mai mult sau mai puţin îndoielnice; şi prin această procedură au creat o situaţie atât de forţată, *pe care n'a recunoscut-o până în ziua de azi nici legea şi nici locuitorii.*

Funcţionarii Saşi şi-au continuat aceste încercări ale lor sub principii ardeleni, începând cu finea veacului al 16 până la a. 1691, însă fără nici un rezultat; cu toatecă în timpul acesta puterea coroanei maghiare asupra pământurilor regale abia se simţià, însă ţara şi în această vreme se apără faţă de aceste nizuinţe prin aceea, că sileà pe principi să depună jurământ, că n'o să înstrăineze graniţele şi venitele regale, după cum arată diploma lui Francisc Rákocy I. şi alui Mihail Apafy.

Deja din deciziunea dietală a anului 1610, alăturată aici sub punctul 14·/. cetim că Saşii, ce e drept numesc «scaun», **14·/.**

www.dacoromanica.ro

scaunul filial al Săliştei, dar îl numesc şi «proprietate» şi nu-l înşiră la pământul regesc, ci între bunurile celor 7 judeţe; totodată voesc să cedeze venitele aceluia principelui Gavriil Báthori, în vremece bunurile din preajma oraşului le numesc «pământ regal». *Insă dieta, care numeşte pământ şi proprietate regală şi oraşul Sibiiu, a decis, că toate averile regeşti, aşadar şi oraşul Sibiiu, să fie predate erarului* (*una cum Cibinio fisco applicata sunt et nunquam a fisco abalienentur*).

Insă deja dieta din 1615, care înşiră între opidele libere şi între bunurile erariale cetăţile Tălmaciu şi Amnaş, încorporate odinioară la pământul regal, totatunci a interzis şi înstreinarea venitelor, instituind totodată şi un for judecătoresc (forum productionale), înaintea căruia erau datori să-şi arete diplomele toţi aceia, cari aveau pretensiuni faţă de aceste bunuri.

Dar Saşii nu şi-au adeverit niciodată afirmativele lor drepturi domneşti, faţă de scaunele filiale Sălişte şi Tălmaciu; din contră, au fost provocaţi prin organele erariale cam pe la finea veacului al 18-lea, să-şi arate înaintea acestui for judecătoresc, instituit anume pentru acest scop, dovezile privitoare la aceste pretensiuni.

Acest for producţional, după cum vom arătà mai la vale, n'a recunoscut, ba încă a respins pretensiunile Saşilor, după ce şi-au adus unele dovezi şi dupăce s'a adus o sentinţă cu privire la scaunul Tălmaciului. Deci chestiunile acestea privitoare la pretenziunile de posesiune ale funcţionarilor saşi s'au adus înaintea dietei ardelene deja prin veacul al 17-lea.

In dieta din anul 1637 s'a pus în discuţie, că oare din diferitele părţi ale pământului regesc, anume din scaunul Sibiiului, ce servicii s'au îndeplinit, sau a trebuit să se îndeplinească în salinele erariale din Ocna, cari servicii au fost socotite prin hotărîrile dietei din 1615 (Approbata constitutis P. II. T. 14). între serviciile regeşti, cari aveau să le prestee exclusiv locuitorii de pe pământurile erariale; — şi în privinţa aceasta dieta a hotărît ca de pe întreg pământul regal numai scaunul filial Sălişte să fie îndatorat a prestà aceste servicii zicând: «*după vechiul obicei numai scaunul Sălişte să fie silit a îndeplinì servicii la Ocna, dar nu şi celelalte scaune de pe fundus regius*».

Această hotărîre, pe lângă toate împotrivirile Saşilor, a fost întrodusă în articolul 80 din partea a V.-a din «Approbata Edic-

www.dacoromanica.ro

tum», în dieta din 1653; şi prin aceasta atât dieta cât şi legile ţării au recunoscut hotarul şi teritorul Scaunului Sălişte, de «pământ regal« şi l-au numit «scaun», (sedes), căci deja în dieta din 1651 s'a născut o discuţie vehementă cu privire la pretensiunile funcţionarilor saşi şi cu privire la venitele averilor erariale numite ale celor 7 judeţe (bona septem judicum), care pretensiuni n'au fost recunoscute de Unguri şi Săcui provocând aceştia pe Saşi să-şi arete afirmativele documente şi acte de donaţiune. Saşii nici n'au voit şi nici n'au putut să-şi arete aceste afirmative documente, dinpotrivă au voit să înduplece pe principele Rakocy cu bani mulţi ca să-i dispenseze de datorinţa de a arătă documentele acestea. Această împrejurare o mărturiseşte cel mai distins scriitor sas *Teutsch* pe paginele 548, 586 şi 709 ale cărţii sale, care tratează istoria Saşilor. *Insă dieta, a luat funcţionarilor saşi dreptul de jurisdicţie asupra bunurilor pretinse* şi astfel când în dieta din 1653 s'au cules articolii de lege valabili, s'a întrodus şi această deciziune în art. *6* din cap. 46, partea a III-a a colecţiei «Approbata Constitutio».

După unirea Ardealului cu coroana ungară în dieta din 1691, s'a pus în discuţie din nou chestiunea scaunului nostru şi a bunurilor celor 7 judeţe, din punctul de vedere al municipalităţii şi al dării. Rezolvarea chestiunii însă, s'a lăsat în transacţia liberă a celor trei staturi regnicolare.

Aceste negocieri s'au făcut în 23 Aprilie 1692 sub preşedinţia guvernatorului Losonczy Bánffy, cu care ocaziune Saşii au pretins în mod destul de caracteristic, ca să se nimicească art. 80 din partea a V-a a Aprobatelor, în care scaunul Sălişte e socotit ca făcând parte din pământul regal şi ca atare e obligat să facă anumite servicii la Ocna. Insă după cum ne arată «Accorda» celor trei naţiuni edată la 7 Aprilie 1693 cu privire la aceste negocieri, dorinţa lor nu s'a îndeplinit, ci scaunul filial al Săliştei a fost lăsat şi pe mai departe să presteze serviciile la Ocna.

Tot asemenea au dorit Saşii şi nimicirea art. 46 din «Approbata» în chestia jurisdicţiunii; la ceeace «Accorda» de fapt a dat drept de jurisdicţie funcţionarilor saşi asupra bunurilor celor 7 judeţe (bona ut vocant septem judicum), însă cu privire la scaunul filial al Săliştei s'a adus hotărîrea, ca acela să ră-

www.dacoromanica.ro

mână sub jurisdicțiunea funcționarilor comitatului (in sede Szelistye maneat jurisdictio comitatus officialium juxta usum hactenus observari solitum).

Cu privire la dare însă, «Accorda» a adus următoarea hotărîre: «in saxonica autem natione censeantur 1400 portae, in hoc numero intellectis toto fundo regio, bonis ad arcem Törcs uti et ad Rubram Turrim pertinentibus sede Szelistye, sede Talmács et bonis septem judicum, et Cibiniensium, et de Küküllő comitatibus sitis; ita tamen ne huc trahantur bona Ladislai Bethlen in Balkacs et Sitve sita, sed illa numero portarum comitatus de Küküllő accenseantur.» Precum sub numirea de națiune săsească (saxonum natio) «Accorda» înțelege pe toți locuitorii pământului regal, astfel face strictă deosebire, ca toate legile de până acum între scaunile Sălişte şi Tălmaciu şi bunurile celor 7 judeţe au între acestea şi averile oraşului Sibiiu şi Braşov, cari erau situate în comitatele Albei şi Târnavei; şi mai ales distinge cele două cetăţi regeşti, anume Bran şi Turnu-Roşu, cari deasemenea nu aparţineau nici la averile celor 7 judeţe şi nici la ale Sibiiului şi nici la ale Braşovului. Deosebirea între aceste teritorii şi localităţi sub toate raporturile, întocmai ca 'şi mai înainte, aşa şi după acest timp, a fost evidentă. Cetăţile Bran şi Turnu-Roşu totdeauna erau privite de cetăţi şi fortăreţe, deoarece numai acestea singure mai rămaseră ca întărituri susţinute, deoarece aceste cetăţi stăpâneau trecătorile şi mai ales Turnu-Roşu stăpâneà trecătoarea cea mai însemnată a ţării, şi din cauza aceasta, atât din punctul de vedere al apărării trecătoarei cât şi al venitelor vamale, erau foarte însemnate. Erariul ţineà în Turnu-Roşu oficianţi de vamă deosebiţi, mai târziu însă, şi miliţie sub căpitani de graniţă; aceşti funcţionari erariali dispuneau de averi în comuna Tălmaciu.

Ţinutul Săliştei şi Tălmaciului, au fost numite totdeauna «scaune», deoarece au fost încorporate ca cercuri pretoriale la scaunul Sibiiului. In scaunul Sălişte administraţia o conduceau doi oficianţi de scaun proprii şi deosebiţi, cari se numiau juzi (judices sedis; judex in sede Szelistyensi primarius et secundarius etc.); — aceasta o adeveresc protocoalele sfatului orăşenesc din Sibiiu din anii 1636, 1650 şi 1677.

In scaunul Tălmaciu, administraţia o conduceà judele şi primarul oraşului Sibiiu (judex regius Cibiniensis et consul).

www.dacoromanica.ro

Pe când aşa numitele bunuri ale celor 7 judeţe, totdeauna au fost numite «sate» (pagi) şi se administrau prin oficianţi deosebiţi (judex in pagis dominorum septem judicum etc.).

Şi scaunul Săliştei, a ajuns curând iarăş sub jurisdicţia oficianţilor saşi; deoarece statutele ţinutului Sibiiu conţin următoarele în cap. VIII. din anul 1698: «Die Herren Szelistyeer Richter sollen in dem Szelistyeer Stuhl Recht und Gerechtigheit befördern u. s. w.» şi tot aşa în cap. VI.: Die birschagien aus dem Stuhle (adecă din întreg scaunul Sibiiu) bleiben den Herren Judices und gebuhrt das $^2/_3$ dem Herrn Königsrichter, wie Sie auch dann von den Walachen aus dem Stuhl die Schaf und Schweine-Mauthe auf gleiche Theile».

Cu începutul veacului al 18-lea s'a făcut conscrierea ţării, pentru a se puteà stabilì darea.

La aceste conscrieri, cari — întrucât se refereau la pământul regesc şi ţinuturile lui — de sine se înţelege, că au fost influinţate de oficianţii saşi, oficianţii aceştia au voit să introducă şi scaunele noastre filiale între bunurile celor 7 judeţe, s'au străduit să înregistreze pe sama lor multe drepturi şi servicii, cari nici nu existau.

In anul 1721 şi 1722 s'a făcut o conscriere mai extinsă şi mai exactă a pământului regesc.

Arătăm această conscriere sub 15·/., în care scaunul Sălişte şi Tălmaciu, se descriu în următorul mod (sedes Szelistye et sedes Talmács). 15·/.

I. Scaunul Sălişte.

1. Satul *Tilişca*: «Possessionati homines — popinam habent liberam, unicuique hospiti, educillator tamen pro uno vase vini communitati dare tenetur fl. 1. — Molas farinaceas privatae personae habent, habent molas fulonicas, molas seratorias habent, siquidem ipsimet possessores medium telonium dant; decimas ex frumentis nequidem ex ovibus vel aquellis dant, sed redimunt illas a dominis suis Cibiniensibus anunatim fl. 45. Ligna focalia sufficentia habent, sylvas ex quercubus habent, — in fagis autem tempore 400 porcos saginare possunt, in inflictione lignorum focalium; domini illorum ab ipsis fl. 56 acceperunt. Triticum partim in natura partim in pecunia, avenam autem et foenum omnia in pecunia administraverunt juxte

www.dacoromanica.ro

commisionalem taxam in manus domini Iakobi Szász, duobus dominis Cibiniensibus, qui sunt pro curatore constituti. Ad sedem Szelistye omnia servitia et mandato praestabunt, folcibus, arabris, cuvribus, messe; signanter autem Cibiniensibus omni vere dant 100 falcatores, ud unam integram septimanam, quos domini inter se subdividunt».

2. *Galeş* (Galusdorf) tot aşa.

3. *Sălişte* (Grosdorf): «Possessionati homines, popina est libera, molas farinaceas habent privatae personae, quia omnes ferme incolae sunt possessores, et illi medium telonium praestant, universas decimas frumentorum, vini ovium et aquellorum annuatim redimunt a dominis suis Cibiniensibus fl. 90; communitas habet duo prata in alpibus, currum 30, quae annuatim inter se subdividere solent. Praeterea habent certum territorium quod semper pro pascuis boorum suorum jugalium observant, ligna focalia sufficentia habent, tempore suo 300 porcos proprios in fagis suis saginare possunt. *Habet, verum est, sedes ista Szelistye 25 montes*, in quibus tempore fructificationis fagorum 2000 porcorum saginare possunt, et solent pro uno quoque porco inibi saginato denarios 15 exigere, sed in proventum dominorum suorum Cibiniensium pro pascuis ovium suarum, ac villici similiter hujates, a dominis suis cibiniensibus arendant memoratos montes. Proprii hujus sedis Szelistye limites extenduntur prope Sinam, et sinenses sibi propinquiorem partem limitum a Szelistyentibus annuatim florenis hungaricolibus 30 arendare solent. Antea privatum servitium proportionaliter exigebatur ab illis; nunc autem domini Cibinienses illorum falcare, cumulare, metere, triturare, arare, ad quascuque privata sua continue conpellunt illos. Domini eorundem in ista sede habent sclopetarios 18. plajatos, 20; mardini expositi non sunt, *montes enim memorati illorum sunt commodissimi*, tam pro agricultura vernali, quam pro foenilibus et pascuis cuius vis generis pecorum, non enim in altum, sed per planitiem sunt situati, quos per familias divisos possident, et quilibet possessor sua accommoda aedifitia in possessionibus suis habet.

4. *Vale* (Chrapundorf, Grabendorf) totasemenea.

5. *Sibiel* (Budinbach) tot aşa: — «ligna focalia sufficentia habent, ligna fagina pro reficiendibus curribus portant per pagos pro frumentio interdum et ligna pinea ad vendendum Cibinium».

www.dacoromanica.ro

6. *Cacova* (Kribsbach) este descrisă la fel.

Prin urmare această conscripţie spune, că comunele scaunului Sălişte au avut drept liber de cârcimărit şi de morărit, deci au fost în posesiunea acestor drepturi regeşti uzufructuare mai mici. Pentru morărit, ce e drept au plătit un timp oarecare anumite dări: dar în urmă s'au şters ca unele pe cari oraşul Sibiiu le-a incassat în mod ilegal şi nedrept. Conscripţia spune mai departe, că comunele acestea şi locuitorii lor dispuneau în *mod exclusiv* de pădurile, păşunaturile şi munţii lor proprii, pe cari îi foloseau; că scaunul Sălişte ca atare a avut şi folosit şi munţii scaunului; din contră că locuitorii au plătit funcţionarilor înalţi din oraşul Sibiiu, întocmai ca şi mai înainte, numai obicinuita dare sau vamă de oi şi de porci; şi totodată au dat ca răscumpărare acelor oficianţi sub titlul diferitelor zeciuieli (decimae minores) o sumă neînsemnată de bani, şi că comuna Tilişca a plătit bani pentru lemne.

Dar toate acestea n'au fost altceva, decât starea averilor cuprinsă în constituţia gremială a scaunului Selişte (constitutio gremialis sedis Szelistye) din anul 1585. Adevărat, după cum se vede, că funcţionarii supremi au ridicat darea de oi şi de porci; şi din conscriere reiese şi faptul, că nu numai că au introdus în scaunul Sălişte diferite zeciuieli şi aceste zeciuieli întocmai ca şi darea regească (census minuti), cari de altfel trebuiau incassate pe sama coroanei şi erariului, ei le-au strâns pe sama lor: ci au silit pe locuitori să facă şi anumite servicii private, ceeace nu s'a pomenit nici pe moşiile celor 7 judeţe.

Mai departe se poate observà din conscriere, că funcţionarii saşi şi-au extins dreptul de administrare mai ales asupra dealurilor şi munţilor acestui scaun, despre cari conscrierea spune, că locuitorii îi primesc în arândă ca locuri de păşunat pentru oi şi porci dela ei fără însă să amintească ceva despre venitele funcţionarilor.

Intreagă ideea arândării numai atât vrea să zică, că funcţionarii se îngrijeau de împărţirea şi folosirea munţilor din acest scaun, precum şi de averile oraşelor şi ale comunelor. Intreagă ideea privitoare la banii de arândă a munţilor nu e altceva decât plata funcţionarilor, care de obiceiu li se dădeà pentru astfel de servicii oficiale.

www.dacoromanica.ro

II. Scaunul Tălmaciu.

Conscrierea din scaunul Tălmaciului, cuprinde comuna Tălmaciu, care e identică cu comuna de azi locuită de saşi şi e descrisă deosebit de cele 5 comune locuite de Români. Din motivul acesta vom vorbì mai întâi despre cele din urmă.

Cele 5 comune sunt următoarele:

1. *Boiţa* (Boicza): possessionati homines (mai ales comercianţii) plurimi illorum antiquo jure et pignoris titulo possident agros, et foeneta in territorio Talmacsiensi. Ex frumentis antiquo jure decimas dare non tenentur; ex ovibus autem pro domino consule cibiniensis, dant ex centum ovibus duas oves, cum agnellis, et duos verveces unius anni (aceasta a fost quinquagesima), sicut et privata servitia secundum repartitionem sedis huius eidem domino consuli praestant. Popinam isti habent a festo Sancti Mihaelis usquae ad festum Sancti Georgii, — etc. — deinde a festo Sancti-Georgii semper cedit proventus domino consuli; — montes habent duos proprios, pro usu ipsorum, in quibus pecora maioris et minoris generis pascunt; — proprios porcos in silvis suis saginare possunt; — sed cum taxa denariorum quindecim; — in censu quem vocant «Landzehrung» fl. 35; Scti Georgii fl. 16; Sancti Martini fl. 16; in censu dominorum sub titulo extraneorum fl. 18; habent duos plajas sive custodes limitum regni, quibus solvunt per annum fl. 60; cubulos tritici saracenici 30; caseos res; triticum et avenam etc. — foenum antem per 3 florenos domino consuli administraverunt.

2. *Tălmăcel* (Kis-Talmács): plurimi illorum in Talmacsiensis territorio possident avitico vel pignoris jure, vel in arendam jugera; — rivulus a montibus interfluit plagam, in quo habet dominus regius judex cibiniensis molam farinaceam ad unum lapidem, — — proventus autem est domini regii judicis, excepto cubulo tritici uno, quem omni anno pagensibus istis excindunt; curam refectionis molae in integro pagus habet; mardini expositi non sunt; — — ex frumentis antiquo jure decimas dare non tenentur. Ex ovibus autem domino regio judici cibiniensi dant; — — pascua pecorum habent, inframontes inter dumeta et silvas, majori ex parte tamen in montibus suis, quia habent tres proprios montes: Capul, Briami, Bucsedul; — — Sidul pro pascuis pecorum, majori ex parte pro tribus villis

www.dacoromanica.ro

ovium omnino habitis; — — quartum etiam habent montem Furul, sed es isto monte debent dare omni anno pro domino regio judice, caseos librarum 100; ligna focalia habent, ad forum Cibiniense ad vendendum deportare solent, tempore suo proprios porcos quercubus et fagis, in silvis ipsorum saginare possunt. Popina est in proventum pagi a festo Scti. Michaelis usque ad festum Scti Georgii; a festo Scti Georgii autem cedit proventus popinae domino regio judici Cibiniensi; — — praestant omnia servitia domino regio judici Cibiniensi; — — ad festa Natalia, Rosalia et Pentecostalia debent ad domum ejusdem judicis praestare currum lignorum 27 cibinium; — — duos plajones suos sive custodes limitum regni debent, omni anno fl. 60 — Cubulos frumenti 30, caseos Nr. 3.

3. *Porceşti:* (Porcsésd) au fost conscrişi în toate referinţele de avere întocmai ca Boiţa şi Tălmăcelul şi numai într'atât se deosebeşte, că în acest sat pretorele (judex regius) numai venitul dela moară l-a luat pentru sine, iar primarul cetăţii a luat venitul după beuturi şi alte servicii. Despre cârcimărit se spun următoarele: Popinam post festum acti Georgii dominus consul usurpat. Se amintesc şi unele păduri fără nume de ale Porceştilor, despre cari se susţine că aparţineau celor 7 judeţe (spectant ad septem judices).

4. *Sebeşul de jos:* (Unter-Sebes; Alsó-Sebes) se aminteşte întocmai ca Boiţa şi Tălmăcelul, unde venitele obicinuite dela moară şi după zecieuli, le primeà pretorele (judex regius).

5. *Sebeşul de sus:* (Ober-Sebes; Felső-Sebes) întocmai ca cele de mai sus; aici se aminteşte însă şi împrejurarea, că funcţionarii şi-au rezervat pe sama lor dreptul la pescuirea rîului; şi că anumite persoane private au avut acolo 20 de mori; se mai spune apoi, că judele regesc (judex regius) a usurpat pentru sine o parte din dreptul de cârcimărit.

Din conscriere reiese, că toate aceste cinci comune în privinţa păşunării vitelor şi în privinţa căratului de lemne au dispus de păduri, de dealuri şi munţi proprii, pentru folosirea cărora n'aveau să plătească nimic, şi numai Tălmăcelul plăteà pentru un munte, primarului cetăţii, caş şi vreo câţiva stânjini de lemne; mai departe reiese, că aveau drept de moară şi de cârcimărit, din cari însă au uzurpat anumite venite şi funcţionarii statului; însă se vede din conscriere, că niciodată n'au plătit

www.dacoromanica.ro

zeciuială de bucate; şi că *plăteau* anumiţi păzitori pentru apărarea hotarelor ţării. Din conscriere mai reiese şi faptul, că funcţionarii scaunului au sustras pe sama lor zeciuiala după vite (quinquagesima), bir de ziua lui Mărtin şi celelalte venite din arânzi şi că au constrâns pe oameni, să prestee anumite servicii pe o anumită moşie alodială (pratum allodiale). Dar din conscrierea scaunului Tălmaciu mai reiese, că toate aceste taxe şi dări le incassau numai acei funcţionari, cari conduceau administraţia şi exercitau jurisdicţiune, în scaun anume judele regesc şi primarul cetăţii (consul et judex regius); pe lângă aceasta plăteau cu bani, cu bucate şi caş pe păzitorii puşi de ei la hotarele ţării, întocmai ca şi comunele scaunului Tălmaciu.

Aşadar menţionaţii funcţionari ai scaunului, tot sub acest titlu luau taxele şi dijmele de mai sus pentru serviciile lor privitoare la administraţie. Deosebirea erà numai aceea, că funcţionarii puteau abuzà de funcţiile lor şi puteau stoarce din ce ce în ce tot mai mult.

Ceeace priveşte conscrierea comunei Tălmaciu, trebue să observăm, că locuitorii aceleia aveau aceleaşi drepturi, ca locuitorii celorlalte comune, deoarece şi aceştia sunt numiţi posesionari (homines possessionari).

Şi această comună îşi împarte venitul din cârcimărit cu funcţionarii scaunului, respective cu primarul cetăţii. Insă în hotarul comunei Tălmaciu, — dupăcum ne spune conscrierea, — mulţi locuitori din Boiţa, Tălmăcel şi din Porceşti aveau proprietăţi imobile pe baza *dreptului aviţic* (jure avitico).

In hotarul Tălmaciului, funcţionarii oraşului Sibiiu au cuprins o livadă situată lângă rîul Oltului, care singură e amintită în scaunul Tălmaciu ca *avere alodială*, cu toate acestea însă întotdeauna a fost folosită exclusiv de primarul cetăţii. Pe această avere alodială, aveau să prestee locuitorii comunei anumite servicii pentru primarul cetăţii. Pe lângă acestea se pot cetì în conscriere următoarele cuvinte: «Montes et alpes habet sedes ista Talmacsensis in longum et latum ad aliquot milliaria extendentes» — cari dealuri şi munţi se întindeau de-alungul hotarelor ţării.

Ne mai spune conscrierea că: «montes enim et alpes huius sedis in parte pro pascuis pecorum maiorum minorumque valent, suo autem tempore pro saginandis porcis in parte etiam pro

www.dacoromanica.ro

foenilibus; sed siquidem universi isti montes tam titulo, quam proventibus spectent ad dominos possessores septem judices proventus montium istorum et qualitates exponere internissimus».

Din aceste cuvinte ale conscrierii, se poate deduce în mod neîndoelnic că funcţionarii sau aşanumiţii *7 juzi* (septem judices) şi-au formulat cu privire la munţi dela hotarele ţării, — deşi aceşti munţi constituiau averea comună a scaunului Tălmaciu şi au fost folosiţi numai de locuitorii scaunului, — titlul la posesiune în chip falş şi usurpativ; că au păşit cu pretenţii şi fără ca să-şi poată motivà baza de drept a acestei pretensiuni uzurpate şi fără ca să fi putut arătà, că ei au stăpânit ori folosit vr'odată munţii aceştia.

Aceşti munţi, ca şi ai comunei Sălişte, cari odinioară au format avere comună şi au fost folosiţi de toţi locuitorii scaunului în cari scaune locuitorii au păzit hotarele ţării încă de pe vremea Sfântului Ştefan, din cari o anumită parte pe timpul domnirii turceşti în Ungaria a ajuns pe mâna turcilor şi numai după încheierile de pace de mai târziu a ajuns iară în posesiunea coroanei ungare: aceşti munţi au ajuns în posesiunea confiniului militar, înfiinţat la anul 1762, sub titlul de *munţi reincorporaţi;* aceşti din urmă însă au fost predaţi în 1863 universităţii săseşti, dupăcum vom spune mai jos. Conscrierea de pe anul 1722 aminteşte şi o curte domnească în comuna Tălmaciu: «Est praeterea in pago quaedam curia nobilitaris, cuiusdam saxonis Cibiniensis Iacobi Abraham; unam sessionem penes hanc curiam dominus possessor, ut partem curiae ad eandem curiam spectare praetendebat conscriptionem huius inhibuit, a parte septem judicum autem dominus consul Georgius Verder, per dominum porcolabum Scharfenbach sedis huius sedis, protestatus est ratione huius sessionis et ad sedem spectare praetendebat; nos autem (astfel zic ceice au făcut conscrierea) comissimus solutionem difficultatis huius superioribus».

Aşadar funcţionarii din Sibiiu, n'au dispus de nici o curte nobilitară în Tălmaciu, ci curtea nobilitară amintită, care n'a stat cu scaunul în nici o relaţie, a putut formà numai averea deosebită a oficiantului regesc vamal din Turnu-roşu.

Din cele zise referitor la conscrierea din anul 1722 reiese, că funcţionarii saşi au adunat din comunele scaunului atât venitele erariale cât şi onorariile lor, cari le competeau în urma ser-

17

www.dacoromanica.ro

viciului; totodată adăugau câte ceva la aceste onorarii sau le multiplicau şi constrângeau pe locuitori să prestee anumite servicii, dar nu pe baza vreunui raport de iobăgie sau de supunere, ci mai mult din punct de vedere politic. Din cele zise mai reiese şi faptul, că locuitorii ambelor scaune au rămas în posesiunea pădurilor, a locurilor de păşunat, a dealurilor şi a munţilor şi au dispus şi de dreptul de cârcimărit, cu toate că legile urbariale din 1847 au dat domnilor de pământ dreptul de cârcimărit şi de a vinde carne, sistemizând serviciile, cari au să le prestee iobagii, şi aceasta s'a întâmplat cu atât mai uşor, *deoarece legile urbariale niciodată n'au fost aplicate faţă de locuitorii noştri.*

Dar şi munţii, cari mărginesc ţara şi cari formau averea comună a scaunelor, au rămas timp îndelungat în posesiunea locuitorilor acestor 2 scaune, cu toatecă funcţionarii saşi s'au nizuit să pună mâna pe venitele acestor munţi, cari venite fac posibilă prăsila de vite la locuitorii noştri.

Şi alte comune ale scaunului Sibiiu, cari n'au fost numite de nimeni, aşadar nici de Saşi, că ar stà în relaţii de iobăgie şi de supunere, ci cari totdeauna figurau în scaunul Sibiiu ca comune libere, încă au plătit oficianţilor de scaun ca competinte darea sau vama de oi şi de porci deasemenea plătind şi pentru munţi: lemne, caş ş. a.

16·/. Pentru justificarea acestei afirmaţiuni alăturăm sub 16·/. conscripţia comunei Gura-Rîului din scaunul Sibiiului tot din 1722.

Ba şi alte comune libere de pe pământul regesc, totdeuna de acelea, ale căror locuitori au fost Români, cu timpul au fost îndatorate de a da comunelor de asemenea libere, dar *săseşti* de pe pământul regesc, dări, arânde şi de-a săvârşì unele servicii private. Aşa de exemplu comuna Răşinari faţă de Sibiiu, comuna Poplaca faţă de Sibiiu şi Cristian; comuna Sadu faţă de Cisnădie; Gura-Rîului faţă de Cristian (cum am arătat mai sus); comuna Mohu faţă de Kastenholz; şi toate la un loc au fost obligate la asemenea servicii faţă de Sibiiu; tot aşa au fost obligate la asemenea servicii următoarele comune din scaunul Sebeşului-săsesc: Pian, Loman, Strugar şi Răchita faţă de Sebeşul-Săsesc, fără însă, ca din aceasta să se fi desvoltat ori să se fi putut desvoltà un raport de iobăgie, feudal sau aşa numit urbarial. Unele din aceste comune ca d. e. ale noastre, au fost dejosite şi oprimate până la robie, ca comuna Răşinari din

www.dacoromanica.ro

partea oraşului Sibiiu, căreia acest oraş i-a luat toţi munţii şi a fost preste măsură împovărată cu dări; pe lângă toate acestea a ajuns până acolo, că locuitorii ei au fost consideraţi de servitori ai oraşului Sibiiu şi puşi la cele mai înjositoare lucruri.

Aceasta e cauza, că comuna încă din 1735 a fost silită a-şi înaintà plângerile înaltei curţi regeşti şi după un proces îndelungat a avut norocul, de a fi declarată de liberă în 1786 (dupăcum o dovedim aceasta cu actul alăturat sub 23·/.).

Referitor la servicii şi munca de caracter privat, e de însemnat, că acestea n'au fost robote ci au fost servicii cari la început s'au săvârşit de bună voie şi din respect faţă de oficianţi (domini officiales), de cari servicii însă oficianţii au abuzat mai târziu. E destul de cunoscut ce povară grea a fost pentru locuitorii de pe pământul regesc, aşanumitul «descensus regis» sub care titlu oficianţii regeşti şi comitatensi, pretindeau dela oraşele şi satele pământului regesc multe şi diferite servicii private; din această stare de lucruri însă niciodată nu s'a desvoltat raportul de supus şi domn; cu atât mai puţin s'a putut desvoltà un asemenea raport din acele servicii, pe cari le uzurpau oficianţii oraşului Sibiiu în scaunele noastre filiale.

Cu toate acestea, aceşti funcţionari n'au fost niciodată mulţămiţi cu conscripţia din 1772, ci au urgitat o nouă conscriere, însă dieta din Cluj ţinută la 1730 prin legea din 22 Iunie al acestui an, a recunoscut conscrierea din 1721—22 ca având deplină valoare.

Persecuţia funcţionarilor saşi s'a îndreptat în primul rând contra scaunului Săliştii, deoarece însăşi direcţiunea afacerilor regeşti în 1748 şi apoi în 1857, a fost silită în 1748 apoi în 1857 să provoace pe saşi în faţa judecătoriei justificative, ca să-şi arete şi să-şi adeverească pretensiunile cu privire la venitele scaunului Sălişte. Acest proces n'a ajuns niciodată să fie desbătut în merit, fiindcă nu s'a arătat nici un document.

Faţă de scaunul Tălmaciu, Saşii numai în 1776 au fost provocaţi prin o poruncă mai înaltă a direcţiunii afacerilor regeşti tot pentru acest scop. Acest proces l-a câştigat însă scaunul Tălmaciu, dupăcum vom arătà în punctul 23 Din venitele Coroanei, funcţionarii saşi sustrăgeau mai ales decimele, pe cari de obiceiu le luau ei în arândă; împrejurarea aceasta a dat ansă în atâtea rânduri la procese mari şi binecunoscute,

17*

www.dacoromanica.ro

pe deoparte între Saşi şi preoţii lor; pe de altă parte între ei şi fiscul regesc. Fără să analizăm aceste procese amintim numai atât, că Saşilor li s'au luat multe decime şi acelea au fost acordate fiscului regesc, adecă erarului. D. p. aşanumitele «decimae minores».

In decursul acestor procese, înşişi Saşii au fost siliţi să arate situaţia decimelor de pe pământul regesc faţă de erariu, dupăcum se vede aceasta din conscrierea alăturată sub punct
17·/. 17·/. referitoare la scaunul Sibiiu şi la comunele aparţinătoare lui. Intre aceste comune sunt înşirate şi comunele noastre aşa după cum urmează: comunele scaunului Sălişte: Sălişte, Sibiel, Tilişca, Vale, Cacova şi Galeş, cari plătesc şi acum decimele în bani şi aceşti bani îi solvesc celor doi pretori ai lor ca salar (in partem salarii) (decimas in aere redimunt quae pecunia redemptitia duobus judicibus sedis Szelistye cadit). Comunele româneşti aparţinătoare scaunului Tălmaciu, adecă: Boiţa, Tălmăcel, Porceşti, Sebeşul de sus şi de jos cari nici acum n'au plătit nici un fel de decimă (nullas decimas pendunt).

Dupăce funcţionarii Saşi au putut recunoaşte, că nizuinţele lor de a oprimà populaţiunea de pe pământul regesc şi de a-şi însuşì venitele coroanei au întimpinat piedeci mai ales pe urma rezistenţei procurorului regesc şi a locuitorilor în special însă a scaunului Sălişte, au încercat să-şi făurească noui titluri de drept, făcând astfel diferite conscripţii în 1750 şi 1754. In aceste conscrieri, pe baza fasiunilor făcute de ei, locuitorii scaunelor au fost însărcinaţi cu mai multe servicii şi contribuţii.

Deşì aceste conscrieri, asemenea şi cele de mai târziu din anii 1766 şi 1768, n'au fost aprobate niciodată de vre-un for mai înalt, totuşi guvernul ardelean a fost adeseori dus în rătăcire prin ele, seducându-l să dea ordinaţiuni nefavorabile.

Aceste conscrieri n'au fost aduse niciodată la cunoştinţa locuitorilor, din care cauză în scaunul Sălişte s'a ivit următoarele discuţiuni serioase şi însemnate.

In anul 1758, funcţionarii acestui scaun, au pretins decimele naturale, cu toatecă în anul 1757 au fost provocaţi, din partea procurorului regesc, să-şi arete şi să-şi adeverească afirmativul titlu de drept în faţa judecătoriei justificative. In general patrioţii saşi au început din acest timp să asuprească tot mai mult comuna scaunului Sălişte şi pe locuitorii lui, umblând

www.dacoromanica.ro

să le ia tot ce aveau. Această încercare a funcţionarilor saşi, stă în legătură cu următoarea împrejurare însemnată.

In acest timp a fost trimis, la poruncă mai înaltă, domnul Seeberg ca comisar regesc, cu scopul ca să reguleze raporturile din fundus regius.

Se crede că la aceasta a dat anză atât împrejurările triste, provocate de Saşi, cât şi păşirea procurorului regesc.

Lucrările de regulare din partea comisarului regesc Seeberg s'au săvârşit în anii 1760 şi 1762, pe cari însă Saşii totdeauna s'au nizuit ale tăinuì atât de mult, încât acelea întotdeauna au rămas necunoscute înaintea noastră, aşa că noi numai ici-colea cunoaştem câte ceva din ele în urma ordinaţiunilor venite dela guvern. Nici chiar comisia de cercetare trimisă prin ordinaţiune preaînaltă în Sălişte în 1825 şi în 1827, nu s'a putut clarificà asupra acestor chestiuni din arhiva Saşilor, deoarece Saşii au negat aceasta. Atât putem constatà, că scopul principal al acestei regulări a fost ca deoparte să sisteze diferitele taxe şi servicii luate ori stoarse de către funcţionarii saşi sub titlul de leafă după serviciul lor, pe de altă parte să le reguleze în favorul comunelor, ca venite alodiale comunale, totodată să statorească în bani gata anumite lefuri pentru fiecare funcţionar.

Insă tocmai în acest timp şi în decursul acestei regulări, funcţionarii saşi au recurs pe faţă la forţă în scaunul Săliştii, dar poporul conştient de drepturile şi libertăţile sale seculare, s'a opus acestei forţe, negând plătirea dijmelor pretinse în mod volnic, dar în acelaş timp a dat din nou şi jalbă la guvern.

In urma unor informaţiuni falşe şi neadevărate, Saşii au obţinut vr'o câteva ordinaţiuni dela guvern, prin cari populaţiunea erà îndrumată la pace şi supunere; ca d. e. în 1761 şi 1762.

In 1762, când s'a înfiinţat confiniul militar, funcţionarii saşi au încassat de fapt dijme enorme dela comunele scaunului Sălişte pentru folosirea munţilor şi pentru dreptul de crâjmărit, iar zeciuiala au încassat-o în natură.

Dupăce locuitorii au dat din nou jalbă, guvernul a exmis în anul 1764 o comisie de cercetare şi pe baza rapoartelor acestei comisii, a dat o ordinaţiune în 16 Noemvrie 1764 în care i-se ordonează sfatului săsesc, ca pe locuitorii scaunului Sălişte să nu-i silească la iobăgie. Mediis vix non saevitiem re-

www.dacoromanica.ro

dolontibus dictos incolas Szelistyenses per exmissos suos apparitores jobbagionali jugo violenter subjiciendos moliri, eosdem ut a similibus attentatis resistant, serio moneri. Şi iarăşi mai la vale « se videlicet juxta assertum magistratus jobbagines aut secundum pretensionem ipsorummet quaerulantium liberae conditionis homines suo moda judicialiter definiret in statu quo relinquent, determinavit regium Gubernum.»

Cu toatecă guvernul a dat această ordinaţiune, totuş Saşii au făcut o nouă conscriere în scaunul Sălişte în anul 1766; iar în scaunul Tălmaciu în anul 1768, în care după bunul lor plac au susţinut că toate venitele, şi în primul rând munţii sunt moşiile lor alodiale. Locuitorii au protestat atât în contra acestei conscrieri, cât şi în contra iobăgiei, cum de altfel conscrierea aceasta nici n'a obţinut niciodată aprobarea preaînaltă.

Insă funcţionarii saşi, au prins vre-o câţiva capi de familie, pe care i-au târît la Sibiiu. Locuitorii au cerut urgent cercetare publică, la ceeace s'a şi ordonat din partea guvernului o astfel de cercetare, după care a urmat un ordin dtto 15 Iunie 1770 adresat comitelui (comes saxonum), ordin care se poate cetì sub
18·/. punct 18·/.; în el se spuneà să se răspundă la plângerile locuitorilor; iar la caz de lipsă să se facă cercetare publică; totodată s'a ordonat şi eliberarea capilor de familie închişi.

Tot cu această ocaziune locuitorii scaunului Sibiiu au exoperat dela regina Maria Therezia — care la anul 1770 într'o ordinaţiune a sa, i-a admoniat strict pe Saşi, ca pe pământul regesc să nu întroducă nici un fel de relaţii urbariale, o ordinaţiune datată din Sibiiu în 6 Ianuarie 1771 în care s'a dispus cercetarea stărilor din acest scaun şi totodată s'a ordonat, ca rezultatul acestei cercetări să se aducă la cunoştinţa scaunelor filiale, «jurium suarum uberiorem futuram ad cautelam necesarias».

Această comisie de conscriere, a ascultat în 18 puncte referitoare la averile din scaunul Sălişte, 231 de martori şi între aceştia şi Saşi din comunele libere săseşti vecine, anume: din comunele iobăgeşti comitatense Amnaş, Apoldul-mare, Aciliu şi din Săcel, cari unanim au mărturisit, că locuitorii scaunului Sălişte şi-au folosit pădurile cu deplină libertate şi au putut tăià die ele fără ca să plătească vre-o dijmă; şi numai de puţin timp încoace sunt însărcinaţi din partea unui funcţionar cu astfel de dijme; mai departe, că comunele au exercitat în deplină liber-

www.dacoromanica.ro

tate dreptul de cârcimărit, şi acest drept le-a fost ciuntit numai dela regularea Seebergiană; că locuitorii au stăpânit şi au folosit munţii cu deplină libertate, dintre cari munţi, statul le-a răpit vre-o câţiva, şi că dela regularea Seebergiană încoace, s'a pretins locuitorilor să plătească anumite dijme după aceşti munţi; că niciodată n'au plătit dijme în naturale şi numai de un timp încoace le-au răscumpărat din nou cu bani; apoi că dela regularea Seebergiană încoace, Saşii, au pretins dela locuitori diferite decime.

Aceşti martori au fasionat, că locuitorii au păzit graniţa ţării ca plăeşi; în Ocna Sibiiului şi în Alba-Iulia au prestat servicii regeşti; că în capitala scaunului, adecă în Sălişte se obicinuià a se ţineà adunarea primarilor săteşti, în care adunare primarii discutau şi hotărau în afaceri de justiţie şi de administraţie, şi de aici se făceà apel la sfatul din Sibiiu. Toţi martorii şi locuitorii scaunului au fost numiţi libertinni; din cercetare s'a constatat şi aceea, că taxele cele apăsătoare au fost aruncate exclusiv din partea funcţionarilor trimişi de sfat şi anume de Mihaiu Planz.

E de însemnat, că comunele Amnaş şi Apoldul mare, cu toate că aceasta din urmă aparţine scaunului Mercurea, se amintesc aici ca aparţinând comitatului Albei; deşi acestea aparţineau de facto et de jure pământului regesc. Din aceasta împrejurare ne putem explicà de ce se spune adeseori, că Săliştea, ba chiar întreg pământul regesc, ar aparţineà la comitatul Albei.

Pentru adeverirea celor spuse alăturăm sub punct 19·/. protocolul luat de comisia examinătoare, al cărei original se păstrează în arhiva guvernului şi la cari sub 20·/. sunt alăturate şi unele date privitoare la această cercetare. **19·/.** **20·/.**

Că ce anume a hotărît regularea Seebergiană cu privire la taxele şi datoriile cele multe: locuitorii noştri n'au ştiut-o; deoarece autorităţile oraşului Sibiiu totdeauna au tăinuit înaintea noastră acest lucru cum au făcut şi cu altele, ţinându-i consecvent în neştiinţă şi nesiguranţă, în timp ce funcţionarii lor necontenit adunau taxe dela ei.

Pentru liniştirea locuitorilor şi în urma rugărilor, întrebărilor şi jalbelor repeţite ale lor, Inaltul guvern a dat în 18 August 1772 sub Nr. 4411 o ordinaţiune către sfatul oraşului Sibiiu, în care se puteàu cetì următoarele: «a definitione conditionis, querulantium incolarum pendere comperiatur, hinc judicialem uque

www.dacoromanica.ro

ad definitionem hujus, rem in statu quo reliquendam esse, eo magis censuit regium Gubernium, quod moderuum institutum educillationis a tempore commissionis Seebergianae introductum publicum prosperare, et consequenter cum emolumento ipsorummet etiam supplicantium conjiunctum sit». Şi iarăşi mai la vale se spune: quod secundum ratione taxae alpibus: Steflesti, Crestesti, Turisora, Tura et Prasae (aceştia tóţi au fost munţi) nominatis impositae; siquidem hac taxae ex instituto commissionis Seebergianae altissimo eraculo constitutae, sint introductae a solutione ejusdem supplicantes incolas liberari haut posse invenit regium gubernium; quin potius media dominationum vestrarum eosdem desuper instruendos, atque ut hanc taxam velut pro emolumento publici introductum absque renitentia solvant adhortandos persvadendosque ducit». Cu privire la celelalte dijme se pronunţă în modul următor: «Siquidem hae elocatio in emolumentum publici sit introducta».

Din cuvintele acestei ordinaţiuni reiese, că venitele întrate din taxele pentru munţi, din dreptul de cârcimărit şi din alte taxe, au fost întroduse şi normate şi în scaunul Săliştei în interesul şi folosul obştesc al comunelor, prin urmare pentru înfiinţarea casselor comunale şi alodiale, precum se spune aceasta în toate punctele normative, edate de guvern pentru întreg pământul regesc şi pentru comunele de pe acest pământ.

Prin urmare toate aceste taxe şi dări au fost dări comune pe sama autorităţii administrative: şi nicidecum sarcini iobăgeşti faţă de un oarecare domeniu, ce ar exercità drepturi domneşti.

Aşadar din nou s'au plâns locuitorii din Sălişte. La această plânsoare Înaltul Guvern a răspuns prin o ordinaţiune cu datul de 7 Sept. 1773, Nr. 6900, în care dispune, ca locuitorii acestui scaun să se ţină de ordinaţiunea de mai înainte a guvernului şi deocamdată, până ce se vor aplanà neînţelegerile, să plătească zeciuiala în naturale pe anul respectiv, adecă pe anul 1773. Ordinaţiunea spune următoarele:

«Ratione desumptionis decimarum a frugibus, competentiam robotarum, item educilli aliarumque praestationum per praefatum magistratum in natura exigi et administrari debere praetensarum, proximis his annis suborta est differentia, suo modo cognosi ac finaliter determinari dijudicarique nondum potuisset, decimatio autem praesenti quoque anno suscipienda, usque ad

www.dacoromanica.ro

secuturam ejusdem controversiae decisionem pendentia in contribuentum plebem redundarent damna. Sedi Szelistye incolis strictissime committendum duxit regium gubernium, ut ad finalem usque hujus negotii decisionem semet anterioribus regii gubernii ordinationibus conforment, et hujus anni frugum decimasin natura extra-dare et praestare haud intermittant».

Astfel au fost îndrumaţi bieţii locuitori apăsaţi să aştepte de pe un an pe altul aplanarea certelor, ce s'au ivit între ei şi funcţionarii saşi din Sibiu. Această stare de lucruri a dăinuit lungă vreme. Au fost constrânşi interimal să facă servicii şi să dea contribuţii, totodată au fost îndrumaţi să observe ordinaţiunile anterioare ale guvernului.

Că această aplanare nu s'a putut înfăptuì deja în acest timp pe cale administrativă, e de a se atribuì împrejurărilor şi stărilor administrative din acel timp. Dar un lucru e cert, că guvernul prin aceste ordinaţiuni a avut intenţia curată şi dreaptă şi-a urmărit scopul, ca locuitorii să nu fie apăsaţi şi să nu fie constrânşi a duce o soarte de iobag. Despre aceasta noi suntem convinşi şi au fost convinşi şi strămoşii noştri.

Insă câtă vreme sfatul orăşenesc şi funcţionarii saşi din Sibiu au fost sprijiniţi la guvern de cei de un neam cu ei, câtă vreme Saşii au păstrat la dânşii toate documentele şi scrisorile locuitorilor noştri şi ca unii, cari aveau stăpânirea şi prin mâna cărora treceà toate ordinaţiunile mai înalte, au aflat modalitatea, ca să informeze rău şi în interesul lor Inaltul Guvern şi astfel să exopereze pe deoparte ordinaţiuni nefavorabile pentru locuitori, pe de altă parte să tărăgăneze rezolvarea şi aplanarea chestiunilor, strămoşii noştri numai cu jalbe şi cu rugări au putut pătrunde la Inaltul Guvern, ca adevărata stare a lucrurilor să fie limpezită printr'o comisie examinătoare.

Astfel de rugări s'au înaintat de nenumărateori în anul amintit, deoarece erau împiedecaţi de funcţionarii saşi de a se prezentà în persoană în faţa Înaltului Guvern.

Procedura funcţionarilor saşi în privinţa aceasta a fost caracteristică. Dacă sosià locuitorilor vr'o ordinaţiune dela Inaltul Guvern (în timpul acesta s'au edat multe ordinaţiuni) prin sfatul oraşului Sibiiu, prin care ordinaţiune locuitorii erau îndrumaţi, ca să respecteze ordinaţiunile de mai înainte ale guvernului, atunci lor le arătau ordinaţiunea din 1761, prin care locuitorii

www.dacoromanica.ro

erau declaraţi de «subjugaţi şi rebeli», aşa că locuitorii îşi perdeau orice nădejde în dreptate. Pe lângă aceasta substituţii funcţionarilor (provisores), trimişi din partea statului orăşenesc în scaunul Săliştei, tot mai mult întărîtau populaţiunea.

Aşa s'a întâmplat în anul 1774, când în urma arătării oraşului Sibiiu locuitorii Săliştei au fost priviţi de potrivnici, cari nu voiesc cu nici un preţ să se supună ordinelor guvernului respective n'au voit să plătească zeciuiala în natură.

In urma acestei arătări s'a trimis în 16 Iulie 1774 un comisar din oraşul Sibiiu, ajutat de putere militară.

Acest comisar, care nu erà altul decât mai susnumitul Plantz, în loc să spună scopul exmiterii sale, a provocat pe primarii comunelor, ca să subscrie contractul, care l-a adus gata din Sibiiu, prin care scaunul Săliştei se învoieşte şi se leagă la adevărată iobăgie.

Dupăce primarii au respins fireşte această dorinţă absurdă a comisarului şi s'au provocat la vechile lor drepturi şi libertăţi, comisarul pe motivul, că voeşte să discute cu ei asupra pretensiunilor Săliştenilor şi să formuleze în scris învoirea, i-a condus într'o casă, iar mai pe urmă i-a închis într'o pivniţă (hipocaustrum), ca să-i constrângă la subscrierea contractului adus din Sibiiu, sau să-i aducă cu sine prinşi la Sibiiu.

Procedura aceasta a produs o agitaţie şi turburare mare în sânul locuitorilor, aşa, că s'a iscat o ciocnire între locuitori şi miliţie, în care s'au măcelărit 19—20 de inşi.

Magistratul Sibiiului a înfăţişat lucrul acesta la Inaltul Guvern, ca o răscoală contra guvernului şi a oficianţilor. In urma acesteia Inaltul Guvern a emis un comisar în persoana consilierului Mihaiu Hutter (durere iar un sas) urmat de 3 compănii de miliţie şi 2 tunuri spre potolirea presupusei răscoale. Aceştia au sosit în 21 Iulie 1774 în Sălişte aducând scaunul Săliştei în stare de asediu. Din cauza aceasta aproape toţi locuitorii s'au refugiat în toate părţile (omnes hos pagos omnibus paene incolis suis vacuos comperisset) spune încunoştiinţarea comisiei.

Comisia a făcut perchiziţie domiciliară primarilor refugiaţi şi apărătorilor drepturilor poporului şi a dus cu sine şi puţinele acte de apărare şi documente, cari le mai aveau locuitorii. Intre altele a dus şi protocolul amintit sub 19·/. A ascultat apoi câţiva martori, despre cele întâmplate în 10 Iulie.

www.dacoromanica.ro

Comisia a fost deja gata cu investigaţia în 27 Iulie. A încunoştinţat apoi pe Inaltul Guvern, de unde a sosit încă în 28 Iulie porunca, ca îndată să se reîntoarcă la Sălişte. Dar comisia la dorinţa oficianţilor saşi a întrat şi pe mai departe în negocieri şi pe câţiva oameni i-a şi câştigat pentru subscrierea unui aşanumit contract urbarial, dupăcum îl cereau Saşii.

Mai sus am alăturat raportul comisiunii, care cuprinde contractul respectiv şi protocoalele de investigaţie. Acest presupus contract s'a stors cu forţa armei, în stare de asediu, în faţa tunurilor dinaintea cărora poporul turburat a fost silit să se refugieze. Tocmai din cauza aceasta atât valoarea acestui contract, cât şi fidelitatea raportului comisiunii uşor s'a tras la îndoială. Scaunului din Sălişte iar nu i s'a adus la cunoştinţă, ci numai în 1811 a ajuns la cunoştinţa lor. De acest contract nu s'au ţinut nicicând locuitorii sediului Săliştei şi nici nu se puteau ţineà. Din contră deputaţii Săliştei îndată după sistarea stării de asediu şi după depărtarea comisiunii, au protestat contra acestui act şi contract stors cu forţa, totodată au recurs şi la Majestatea Sa în Viena, ca acolo să caute şi să găsească dreptatea.

Insă funcţionarii saşi, persecutau în tot locul pe aceşti delegaţi ai scaunului Sălişte. Deoarece însă aceştia au fost protejaţi de oficianţii salinelor din Ocna, funcţionarii saşi au pus mâna pe femeile şi copiii delegaţilor şi i-au târît la Sibiiu, unde i-au ţinut prinşi multă vreme.

Arhiva cancelariei de curte, e plină cu astfel de plângeri din anii aceştia.

Aşa se vede, că nici chiar Saşii nu s'au încrezut în contractul urbarial stors cu forţa în 1774 de care se fereau, căci deja în 1776 au prins mai mulţi Sălişteni, cari petreceau în Sibiiu, şi i-au silit să subscrie un al doilea contract similar. Contractul acesta însă, n'a fost publicat niciodată şi nici Săliştenilor nu li s'a adus la cunoştinţă. Delegaţilor sălişteni însă le-au reuşit în anul 1777 să străbată la capitlul din Alba-Iulia, care erà învestit cu dreptul de a dà documente publice, unde au înaintat un protest sărbătoresc, care se poate cetì sub punctul 21·/. contra 21·/.
tuturor siluirilor şi contra contractului stors pe calea aceasta din partea Saşilor, mai departe contra oricărui raport de supunere şi urbarial al scaunului Sălişte. Acest protest a ajuns la cunoştinţa Săliştenilor numai în 1810 şi până atunci n'a fost cunoscut nici forurilor mai înalte.

www.dacoromanica.ro

Asemenea încercări de asuprire a locuitorilor din partea oficianților Sași, deși nu cu acelaș rezultat, dar nu cu mai puțină perseveranță, au obvenit și în scaunul Tălmaciu, ceeace se poate adeverì din conscripția urbarială de acolo din 1768 și din alte multe acte.

Față de aceste asupriri, locuitorii scaunului se provocau totdeauna la documentul de încorporare al regelui Ladislau din 1453, care în general e recunoscut de valabil. Sașii însă au îndrăznit, să nege această încorporare și se provocau la afirmativul decret de donațiune edat în 1453 de regele Ladislau prin care li s'ar fi donat lor ca proprietate scaunul Tălmaciului cu locuitori cu tot. Din acest motiv, nu se îngrijiau nici de susținerea cetății Turnu-Roșu, care erà în posesiunea erariului militar.

Pentru aceea comanda militară a dat jalbă în anul 1769 la Inaltul guvern sub Nr. 3524 și prin această ordinațiune de curte din anul 1770 sub numărul guvernial 2413 a rămas să nimicească ordinațiunea lui Ladislau și să ia oficianților sași venitele dela Turnu-roșu. Dar fiindcă guvernul n'a avut cunoștință despre o astfel de donațiune și de altcum fiind totdeauna fals încunoștiințat despre cauzele scaunului Tălmaciu, a poruncit direcțiunei afacerilor regești, ca să citeze pe Sași înaintea comisiei de legitimare, pentruca să arate afirmativa diplomă de donațiune.

Acest proces intentat la 1784 și trăgănat multă vreme de nenumăratele excepții ale Sașilor, s'a judecat de comisia de
22·/. legitimare în 1 Maiu 1822, precum se vede din sentința de sub 22·/.

Sentința spune, că comunele și locuitorii scaunului Tălmaciu, pe baza diplomei de încorporare a regelui Ladislau din anul 1453 (vezi mai sus cea alăturată sub 6·/.) se declară de comune și oameni deplini liberi pe pământul regesc și sunt scutiți de orice iobăgie, urbarialism și alte contribuții de asemenea natură.

Această sentință și-a câștigat în a. 1825 și sancțiunea preaînaltă, însă universitatea săsască a împedecat publicarea ei.

Fie-ne permis a ne provocà, aici pe lângă cele amintite — pentru o mai bună lămurire a stărilor dela Tălmaciu și la acel proces al nostru intentat la anul 1867 de comunele scaunului Tălmaciu înaintea tribunalului comitatului Albei-Superioare împotriva celor 7 județe săsești sau mai bine zis împotriva celor 7 scaune săsești, care s'a judecat de tribunalul urbarial

www.dacoromanica.ro

din Făgăraş şi care mai apoi a ajuns înaintea forului celui mai înalt al curiei regeşti.

In acest proces Saşii îşi întemeiază obiecţiunile lor împotriva acţiunii de libertate şi imunitate, pe diploma regelui Ladislau din 1453, pe care noi o am arătat deja sub 7·/. şi originalul căruia Saşii (probabil acum pentru întâiaoară), îl prezintă la acest proces şi militează pentru autenticitatea lui.

In aceşt proces Saşii se razimă pe cuvântul «valachis» din diplomă şi din aceasta se trudesc să scoată, că scaunul Tălmaciului şi teritorul aceluia li s'a dăruit lor cu locuitori cu tot. Că această diplomă nu sprijineşte pretensiunea de drept feudal asupra scaunului Tălmaciu, se vede chiar din însaşi această diplomă, unde cuvântul «valachis» e intercalat greşit şi rău în locul cuvântului «vallibus». Dar se vede aceasta şi din asemănarea documentelor de sub 6·/. şi 7·/.

Sub domnia lui Iosif II cauza scaunului Sălişte şi Tălmaciu s'a reluat din nou pe cale administrativă. Tot atunci şi procesul comunei Răşinari, purtat cu oraşul Sibiiu s'a finalizat tot pe calea aceasta în favorul comunei şi cu recunoaşterea libertăţilor ei, întrucât Iosif II în hotărîrea sancţionată în 1786 în conformitate cu 23·/. tocmai aşa de aspru şi ameninţător vorbeşte ca Maria 23·/.
Terezia în 1770 către Saşi, precum urmează:

«Vos a natura et constitutionibus fundi regii benignisque eisdem incolis elargitis privilegiis multum necessisse, dum incolas pagi Resinar variis taxis et praestationibus subjiciendos et in statum colonicalem relinquendos judicastis; quum proinde fundi regii ea sit natura ut incolae ejus neminem praeter principem dominum terrestrem agnoscant, imo privilegialibus quoque, in ambitu illius villam aliquam, aut praedium aliquot, vel postulare, eo minus cuicunque demum conferre vetitum est».

In urma acesteia, Saşii fură judecaţi să restitue toate contribuţiunile incassate de ei.

In anul 1784 în urma unei nouă împărţiri a ţării şi universitatea săsască s'a desfiinţat, dar totodată şi acele bunuri, pe cari Saşii le-au trecut în posesiunea erariului reclamat, ca bunuri curat erariale şi fiindcă Saşii şi-au înoit pretenţiunile, în urma dispoziţiunilor preaînalte au fost îndrumaţi, ca pentru justificarea afirmativelor pretensiuni să-şi arate pe cale administrativă toate documentele şi titlurile.

www.dacoromanica.ro

Saşii pentru primadată s'au văzut constrânşi atunci, a-şi arătà guvernului documentele pe cari le-au şi înaintat în copie.

Aceste còpii au fost apoi transpuse direcţiunii afacerilor regeşti spre examinare şi opinare. Direcţiunea afacerilor regeşti în şedinţa sa ţinută în 14 Nov. 1784 a lansat declaraţia, care
24·/. se poate vedeà sub Nr. 24·/., în care atacă documentele înaintate de Saşi, referitoare la scaunele Sălişte şi Tălmaciu şi respinge pretensiunile Saşilor ca neîntemeiate. Din acestea se vede, că Saşii, privitor la scaunele Săliştei s'au provocat exclusiv numai la afirmativa diplomă a regelui Matia din 1472 şi la porunca lui de înregistrare din 1483, conform cărora s'ar fi donat celor 7 judeţe şi oraşului Sibiiu, ţinutul Făgăraşului şi Amlaşului.

Noi nicicând n'am văzut acest document şi nici n'am auzit despre el nimic. Să ne fie permis însă, să facem şi următoarele observări pe lângă motivele aduse de direcţiunea afacerilor regeşti contra acelor documente.

1. Ţinutul Făgăraşului nicicând n'a fost donat Saşilor şi nicicând nu l'au stăpânit cu drept nobilitar, ci numai domeniul erarial din acest ţinut a fost amanetat pe lângă anumite condiţiuni în anul 1766 universităţii săseşti pe 99 de ani, care amanet însă a fost răscumpărat deja din partea erariului.

2. Oraşul Sibiiu nicicând nu a ridicat nici un fel de pretenţii asupra Făgăraşului, Amlaşului sau asupra Săliştei, aceasta din urmă nici nu se aminteşte în documentul împricinat.

3. Proprietatea Amlaşului, adecă comuna săsească de astăzi Omlaş, pe cum am mai amintit şi care afirmative s'ar fi dăruit din timpuri străvechi, până în ziua de astăzi e comună liberă pe fundul regiu; şi universitatea săsească nicicând nu a dubitat în aceia, nici n'a ridicat cândva împotriva acestor comune pretensiuni de drepturi nobilitare, nici nu a produs cândva astfel de hotărîri, cari ar adeverì, aceste pretensiuni.

4. Numita carte de danie, stă în cea mai vădită contrazicere, cu ordinaţiunea regelui Matia datată din 1467 şi alăturată de noi sub 4·/. stă în contrazicere cu toate diplomele regeşti citate de noi şi cu acel document de hotărnicie, care s'a extradat în 1483 sub 9·/. cu ocaziunea, când s'a făcut reambulaţiunea între Sălişte, aparţinătoare la fondul regiu şi între bunurile nobilitare ale episcopului Gerébb.

www.dacoromanica.ro

Cărţile de danie de felul acesta şi poruncile de înregistrare date în această afacere, le contestă şi scriitori patrioţi orientaţi în studiul documentelor precum este d. p. Iakab Elek în lucrarea sa «A királyföldi birtok viszonyokról».

Cu privire la scaunul Tălmaciu vedem, că Saşii în 1784 nu se provoacă la vre-o carte de danie din 1453 alui Ladislau pe care nu cutează să o arete, — ci se provoacă la un oarecare decret de scutinţă din 1650 alui George Rákócy, prin care ei sunt dispensaţi de a arătà documentul şi pentru aceasta Tălmaciul nu e întrodus în registrul direcţiei de afaceri.

Pe lângă toate acestea, procesul s'a continuat înaintea judecătoriei de justificare şi s'a şi judecat.

Direcţiunea afacerilor regeşti a combătut temeinic afirmaţiunile Saşilor şi slăbiciunea lor s'a văzut şi din discuţiile parlamentare din anii 1650 şi 1653.

O părere similară a dat direcţiunea afacerilor din 19 Febr. 1782, care e sprijinită iarăş de un raport opinativ al direcţiei afacerilor regeşti datate din 10 Iulie 1782 şi înaintat înaltului guvern, iar de noi alăturat sub 25·/. **25·/.**

Raportul acesta, dă o descriere clară şi vastă despre toate acelea bunuri şi venituri pe care le-au reclamat şi le reclamă Saşii. Din acest raport se vede, că Saşii în foarte multe comune ale fondului regesc, cari comune au fost bunuri regeşti şi sunt şi azi acelea şi-au însuşit venituri. Teritoriile acestea aveau o întindere de 33 mile pătrate, şi aceasta au făcut-o în rea credinţă; «malas fide et ad hoc sine omni legali juris titulo cum continuo caesareo regiae majestatis et eius sacrae coronae prejuditio» se vede că scaunul Sălişte şi Tălmaciu au fost cetăţi regeşti şi în această calitate au fost încorporate cu libertate deplină în cele 7 scaune ale fondului regesc şi în forma aceasta aparţineau scaunului Sibiiului şi, că în sfârşit venitele acestea nu erau incassate de naţiunea săsească ca domn feudal, ci de oficianţi supremi şi slujbaşii subalterni ai Sibiiului, cari venite formau din 1754 un fond separat, aşa numitul fond sau cassă a celor 7 judeţe. In 1780 toate aceste bunuri regale au fost adnexate la erariu şi venitele acestora au fost date în grija oficianţilor erariali. După moartea lui Iosif al II-lea, venitele acestea au fost administrate iarăş de oficianţi saşi în mod provizoric şi prin o ordinaţiune de curte din 1791 averea aceasta întreagă s'a de-

www.dacoromanica.ro

clarat de avere comună a fondului regesc, având să servească pentru scopurile publice ale acestuia; pentru administrarea şi purtarea socotelilor s'au făcut statute în regulă.

In timpul acesta, guvernul ţinteà şi la regularea generală a raporturilor economice din fondul regiu, cari au apărut în 1795 şi 1797 sub numele de «puncte normative».

In înţelesul acestor puncte s'a declarat şi s'a acceptat, că moşiile şi alte venituri ale tuturor comunelor de pe fondul regiu să se arândeze pe cale publică.

Locuitorii scaunului Sălişte şi Tălmaciu, au fost îndrumaţi să aştepte cu plânsoarea lor până la terminarea normativului care e în lucrare.

In dieta din 1791 s'au adus unele legi urbariale, cari însă nu s'au extins nici asupra fondului regiu şi nici asupra scaunelor noastre filiale.

Însă funcţionarii saşi, s'au năzuit cu toată puterea într'acolo ca şi scaunele noastre filiale să fie regulate conform legilor urbariale.

Deja în 1795 sub Nr. 537 şi 1694 comitele sas de atunci Mihail Bruckenthal mai târziu cancelar de curte, face un raport de pe anul 1796 şi înaintează un proiect numit domeniul nobilitar al celor 7 judeţe pentru regularea Săliştei, în temeiul căruia intenţionează să întroducă instituţiuni atât de sălbatice cum abià dacă se găsesc undevà.

Din acest proiect e însemnat mai ales faptul, că Saşii nu se provoacă nici la conscrierile mai vechi d. p. la cea din 1766 şi nici la afirmativele contracte de pe anii 1774 şi 1776 stoarse cu forţa, cari formau baza regulării solicitate; nici nu vreau să le accepteze acestea de bază, deoarece locuitorii nici decum nu voiau să fie priviţi de iobagi şi nici nu recunosc acele contracte şi nu se lasă constrânşi la respectarea acestor contracte. Prin urmare nici Saşii nu sunt datori să se ţină de acestea; proiectul însă a pornit din motive cu totul diferite, dar tot atât de forţate.

Din fericire, guvernul niciodată n'a primit aceste şi alte propuneri de ale Saşilor, ci regularea comunelor din fondul regiu şi arândarea provizorică a venitelor din Scaunul Sălişte şi Tălmaciu, s'au pus din nou în lucrare.

www.dacoromanica.ro

Insă rezolvirea jalbelor locuitorilor noştri a fost de nou amânată până la regularea ce aveà să urmeze, după cum s'a declarat aceasta în ordinaţiunea cancelariei de curte cu data de 28 Nov. 1799 Nr. 3664.

Aceste venituri din arânzi, însă n'au fost de loc judecate pe sama Saşilor:[1] iar punctele privitoare la regularea comunelor noastre de pe fundul regiu au apărut în 1805, în sensul cărora s'au organizat comunele noastre. Deoarece însă comitele sas Bruckenthal, amintit mai sus deveni cancelar de curte, comunelor noastre le-au rămas puţină nădejde.

Raporturile de posesiune ale scaunelor Sălişte şi Tălmaciu, nu numai, că au rămas neregulate la începutul sec. 19, ci au fost lăsate totodată într'o stare atât de nesigură încât nici chiar în mod provizor nu s'a fixat vre-un fond privitor la aceea dupăcum s'a făcut de pildă în 1585 şi 1723; aşa, că s'a deschis un larg drum pentru despotism; la aceasta trebuià să se mai adauge numai sistemul de arândare practicat sub conducerea funcţionarilor supremi din Sibiu, ca el să întreacă orice măsură. Acest sistem, deşi prin ordinul cancelariei aulice din 1799 citat mai sus s'a ordonat strict funcţionarilor din municipii să exerciteze cea mai severă controlă, punându-li-se la inimă solicitudine: ne iidem incolae novis et insolitis aliquibus exactionibus subjucantur et ultramodum et mensuram per arendatores premantur aut graventur — s. m. d. prin acest sistem repetăm s'au adus mai mari nenorociri locuitorilor noştri, deoarece arândaşii erau înşişi funcţionarii saşi.

Adeseori soseau oprelişti din partea înaltului guvern în contra acestor abuzuri, pentrucă arândaşii de fapt administrau averile în comunele noastre mai sălbatec decât odinioară publicanii romani în Iudeia; ceeace o adeveresc repeţitele noastre jalbe şi cercetările făcute în urma acestora până în 1848.

Comunele scaunului Tălmaciu încă în 1799 au dat jalbă contra acestor jefuiri fără măsură, la ceeace înaltul guvern sub Nr. 7902 a ordonat o cercetare mai mare.

Cercetarea a dovedit, că Saşii nu au putut arătà nici un fel de urbarialitate şi nici un raport urbarial şi că locuitorii

---

[1] Şi Saşii totuşi au obţinut despăgubire urbarială dela erariu, sub pretextul acestor şi altor venituri, similare acestora.

www.dacoromanica.ro

scaunului au protestat sărbătoreşte cu orice ocaziune contra oricărei servituţi şi situaţii urbariale. Satele scaunului Tălmaciu au ridicat din nou jalbă la 1822 şi s'au provocat la decretul de scutire al lui Ladislau.

Cancelaria curţii a trimis în 3 August 1822 o comisie de investigaţie deosebită din comitatul Alba-superioară, care investigaţie s'a întins până în anul 1844 (Numărul guvernial 4107).

Inălţatul for judecătoresc aulic, n'a recunoscut niciodată satele sediului Tălmaciu şi locuitorii lui de iobagi, ci a îndrumat totdeauna la decretul de scutire din 1453 precum şi la pro testările lor făcute adeseori în contra oricărei urbarialităţi sau raport de iobagi, cum se observă aceasta din ordinaţiunea aulică dela anul 1825 dată sub numărul forului judecătoresc guvernial 6770.

Sentinţa judecătoriei de justificare s'a adus la 1822 după cum am văzut mai sus la 22·/., conform căreia s'a decretat libertatea comunelor din scaunul Tălmaciu şi această sentinţă s'a întărit la 1825 şi de Majestatea Sa.

Dar puterea, influinţa şi mijloacele universităţii săseşti, a împiedecat edarea şi publicarea acestei sentinţe şi anume nicicând întemeiată pe esenţa lucrurilor, ci pe excepţiuni neverosimile şi făcute contra persoanei judecătorilor.

Atât comunele sediului Tălmaciu cât şi direcţiunea afacerilor regeşti, au urgitat de repeţiteori edarea acestei sentinţe preaînalte aşa d. p. la 1832, 1842 şi 1846, dar totdeauna fără rezultat.

Cu toate acestea sentinţa adusă de Majestatea Sa, va fi totdeauna dovadă puternică, că satele scaunului Tălmaciu sunt satele libere ale pământului regesc; faţă de care pervertirile nu pot schimbà nimic, pentrucă adevărul spus la locul preaînalt a aşteptat numai epoca, când guvernul luând în considerare numai libertatea şi dreptatea ca bază a atitudinei şi activităţii sale, voieşte să-şi validiteze dreptul, şi noi credem, că epoca aceasta a sosit.

Asemenea şi încă în măsură mai mare, s'au aglomerat sub sistemul de arândare asupritor înaintea înaltului scaun guvernial şi cancelaria curţii începând dela 1800, jalbele comunelor din scaunul Sălıştei. Aşa în anul 1804, funcţionarii saşi s'au ivit din nou în scaunul Săliştei cu putere militară şi în urma acesteia s'a dat scaunului Săliştei la anul 1806 ajutorul direcţiunii

www.dacoromanica.ro

afacerilor regeşti, ca cu concursul ei, locuitorii să-şi poată apără privilegiile pe calea legii; până atunci însă să rămână în uz, ca contract interimal aşanumitul contract urbarial din anul 1774. Natural, că remonstraţia din anul 1777 contra contractului a fost necunoscută înaltului guvern. Aceasta nu a prea putut mângăià pe locuitorii Săliştei, ci din contră s'au mirat de un astfel de contract, pe care nu l-au văzut nicicând şi care li s'a arătat numai mai târziu la 1841.

Deoarece arândătorii oficianţi regali saşi din scaunul Săliştei, administrau moşiile de arândă în mod arbritar, pretinzând şi storcând fără nici o măsură astfel de prestaţiuni, cari întreceau şi afirmativul contract din anul 1774; cancelaria curţii din acest motiv în urma repeţitelor remonstraţii, a trimis la anul 1814 şi 1815 o comisie cercetătoare la Sălişte, a cărei însărcinare a fost numai aceia de a prezentà raport despre diferitele jăfuiri.

In faţa acestei comisii, Saşii pentru a justificà incassarea taxelor enorme, s'au provocat la conscrierea din anul 1766, precum şi la contractele încheiate între universitatea săsească şi arândători.

In urma acestora, a urmat cu datul de 25 August 1837 o ordinaţiune a curţii sub numărul guvernial 9738, care îndrumă în prima linie pe locuitorii scaunului Sălişte pe calea justiţiei, ca să-şi validiteze drepturile acolo; iar până atunci a lăsat în vigoare, ca regulament provizoric contractul dela 1744, conscrierea dela anul 1766 şi contractele de arândare însă le-a respins ca nereglementare; deodată ordinaţiunea aceasta a şters toate vămile şi taxele de moară din scaunul Săliştei, obligând universitatea săsească la restituirea tuturor dărilor şi taxelor pe cari le-a încassat peste condiţiunile contractului din anul 1774. Morile din satele aparţinătoare scaunului Săliştei, au rămas în posesiunea proprietarilor; pentrucă despre acestea nu se face nici o amintire în contractul din 1774.

Dar Saşii n'au voit să respecteze nici această hotărîre preaînaltă; precum nici afirmativul contract, ci şi de acum înainte au purces aşa ca şi până acì şi pe locuitorii Săliştei i-au dus la Sibiiu, ca acolo să cureţe străzile şi canalurile, înţelegând şi pretinzând Saşii acestea sub titlul de servicii private (servitia privata).

www.dacoromanica.ro

De altfel trebuie să mai amintim aici, că organele săseşti au silit la asemenea lucru şi poporaţiunea română din suburbiile Sibiiului, silindu-se să-i aducă şi pe aceia în situaţia subordinată de iobagi.

La jalba acestora a urmat apoi ordinaţiunea cancelariei aulice din 28 Aprilie 1820 sub numărul scaunului guvernial 5599, alăturată
26·/. sub 26·/. în care regele dă Saşilor aceleaşi înfruntări, pe cari le-a pronunţat în sentinţa adusă pentru comuna Reşinar; şi încă în anul acesta s'a pronunţat principiul de atâteaori repetat, că pe pământul regesc, numai règele e domn pământesc şi că acolo nu poate existà nici o deosebire de drept.

Intr'aceia gravaminele locuitorilor din Sălişte s'au îngrămădit din nou, la ce cancelaria aulică a trimis din nou la anul 1824 o comisie mare la Sălişte, pentru examinarea tuturor jalbelor sub conducerea şi prezidiul baronului George Bánfy.

Comisia aceasta în curs de 3 ani, deci până la anul 1827, a cercetat cu deamănuntul toate referinţele de proprietate între scaunul Săliştei şi universitatea săsească; şi întru cât i-a fost posibil a adunat toate documentele referitoare la acest raport, deşi Saşii le-au pus în cale piedeci mari.

Pe lângă aceasta a ascultat martori număroşi, pregătind un proces verbal care se extindeà pe 7316 pagini, în care comisia a prezentat şi o propunere temeinică.

Dintre toate comisiile de până acum, singură comisia aceasta a ajuns la cunoaşterea bazei adevărate a relaţiilor dintre scaunul Sălişte şi oficianţii regeşti saşi.

Comisia a recunoscut şi s'a convins, că chestiunea relaţiunii de posesiune a scaunului Sălişte, nu se poate rezolvì fără chestiunea referinţelor administraţiei politice.

Însă şi această comisie, a fost legată de îndrumările scaunului guvernial, ca şi cele de mai înainte, cari indrumări numai într'atâta au ordonat cercetare, întrucât această cercetare s'a putut mişcà numai în cadrul şi marginile urbarialităţii.

Nici o comisiune n'a îndrăznit să cerceteze cu deamăruntul cauzele acestor stări reale şi aceasta a fost în favorul Saşilor; numai comisia B. Bánfy a întreprins o cercetare mai amănunţită a adevăratei situaţii începând din 1825 până în 1827, pe lângă toate atacurile şi protestările cele mai pătimaşe ale Saşilor, şi şi-a spus părerea pe faţă, ca întrucât e posibil drepturile şi

www.dacoromanica.ro

libeitățile locuitorilor noștrii, să poată fi validitate în viitor. Însă comisiunea a fost silită să se orienteze după îndrumările primite când a fost vorba să-și dea părerea cu privire la raporturile de proprietate, deși a recunoscut și-a declarat, că funcționarii sași au schimbat situația lor de administratori politici ai acestor averi cu aceea de domni stăpânitori; că acești oficianți storceau contribuții și servicii pe cale ilegală și abuzivă; ca Săliștea să formeze un singur «scaun» și teritor liber și în sfârșit, că locuitorii ei nicicând n'au fost iobagi etc.

Părerea comisiei a fost, că relativ la raporturile de posesiune dintre scaunul Săliștei și universitatea săsească, normativul în vigoare din cele mai vechi timpuri și până în 1804 a fost constituția gremială a scaunului Săliște, adecă contractul făcut la a. 1585 între Săliște și funcționarii sași, contract, care prin uzul secular s'a ridicat la valoare de lege; însă deoarece cancelaria aulică a primit în 1804 contractul din 1774. fixându-l ca normativ în mod provizor până când chestiunea controversată se va rezolvì pe calea legii, deși acesta a ajuns la cunoștința Săliștenilor numai în 1811, din care cauză s'a zis, că pentru relațiile de proprietate începând cu 1804 acest contract să fie normativul provizor; iar cu privire la acelea ce nu se cuprind în el, să fie normativ contractul din 1585, conform căruia toate pădurile, pășunile, toți munții sau grupele de munți precum și venitele regești mai mici, pe cari comunele scaunelor le posedau de veacuri, să se lase și pe mai departe în posesiunea și folosința comunelor scaunului Săliște. Acele taxe însă, pe cari le-au plătit comunele pentru toate acestea începând dela regularea Seeberg-iană, să se restitue din partea Sașilor în visteria de casă sau alodială a comunelor, pentrucă această regulare a destinat aceste plătiri spre binele public (pro emolumento publico).

In ce privește taxele de pământ și posesiune precum și venitele regești mai mici, să servească de normă provizorie contractul din anul 1774 sau eventual și cel din anul 1585, până când chestiunea controversată se va rezolvì pe calea legii. Mai departe toate documentele și actele scaunului Săliște cu deosebire însă protocoalele teritoriale, adecă «cărțile funduare» începând din anul 1585 până la anul 1709 și respective până la anul 1767, să se pună la dispoziție din arhiva senatului universitar, spre apărarea drepturilor scaunului Săliște.

www.dacoromanica.ro

Deoarece deci raporturile de proprietate ale scaunului Sălişte, întocmai ca şi ale scaunului Tălmaciu, nu s'au judecat conform raporturilor de proprietate urbariale regnicolare: oficianţii saşi, respective universitatea săsească a înaintat acestei comisii cererea, ca scaunul Săliştii, întocmai ca şi iobagii comitatului să se normeze după principiile şi legile urbarialităţii generale, întocmai cum a pretins-o Br. Bruckenthal în 1795.

Pe baza acestei cercetări, s'a emis apoi o ordinaţiune aulică în 20 Decemvrie anul 1838 sub Nr. 5562, pe lângă numărul scaunului guvernial 1804 din 1838, care dupăce a rezolvat separat diferitele puncte din plângerile singuraticilor locuitori contra împilării arândaşilor, se exprimă în modul următor în punctele principale, cari în genere priviau atât scaunul cât şi comuna:

Deoarece se constată, că locuitorii sediului au plătit celor 7 judeţe anumite taxe, cari plătiri s'au făcut pe baza contractului din anul 1774, acest contract rămâne şi de aici înainte în valoare ca normativ provizor, pânăce locuitorii nu-şi validitează pe calea legii drepturile ce le pretind. Insă — astfel sună partea ultimă a hotărîrii — privitor la dorinţa celor 7 judeţe respective celor 7 scaune săseşti, ca situaţia locuitorilor din sediul Săliştii să fie normată după legile şi principiile urbariale generale ale ţării şi ca lor, adecă celor 7 judeţe sau mai bine zis celor 7 scaune săseşti, să li se dea, ca afirmativilor posesori legali ai acestor averi, pe cale urbarială toate aceste averi şi câştiguri, cari conform instituţiilor legale ale ţării se ţin de proprietarii nobili ai comitatului; având în vedere, că locuitorii scaunului Sălişte s'au considerat totdeauna de oameni liberi şi din această cauză au fost îndrumaţi cu postulatele lor pe calea legii, pe lângă rămânerea în valoare provizorică a contractului din 1774, pe lângă acordarea ajutorului direcţiei afacerilor regeşti; dorinţa aceasta a celor 7 judeţe respective a celor 7 scaune săseşti, numai pe calea legii se poate îndeplini.

In urma acesteia, scaunul Sălişte în 1841 a şi pornit proces la tabla regească din Murăş-Oşorheiu contra universităţii săseşti şi dupăce excepţiile universităţii contra competenţei judecătoriei şi dreptului de acuzator al comunei, precum şi alte aprehendări ale universităţii au fost respinse de toate judecătoriile, ceeace dovedesc îndeajuns numerii guverniali 3165 şi 5426 din 1843, mai departe 4970 din 1844, în fine 1918 din 1846, cu

www.dacoromanica.ro

toate acestea trăgănându-se procesul timp îndelungat; în sfârşit în procesul acesta trebuià să se aducă hotărîre meritorică în 1848, când apoi libertatea scaunului Sălişte ar fi fost declarată dupăcum s'a aşteptat, întocmai dupăcum ar fi trebuit să se declare astfel locuitorii scaunului Tălmaciu.

Insă nenorocul a voit, ca şedinţa dejà fixată a tablei regeşti, să nu se poată ţineà în urma turburărilor iscate în 1848.

Actele de proces şi documentele s'au pierdut în mare parte, respective, dupăcum suntem informaţi, au ajuns în mânile universităţii săseşti, din care cauză procesul nu s'a mai putut continuà.

In starea aceasta a găsit anul 1848, scaunele noastre filiale, în mijlocul luptelor pentru libertate, purtate neîntrerupt mai mult de 100 ani contra oficianţilor respective contra universităţii săseşti şi cu toate frământările acestea încă nici acum n'a putut ajunge la scop, iar referinţele de proprietate pe lângă toate promisiunile, încă nici acum nu sunt regulate.

Trebuie însă să ne notăm, că cu ocaziunea conscripţiei făcută de groful Cziráky în 1819 şi 1820, scaunul săsesc a încercat şi conscrierea scaunelor Sălişte şi Tălmaciu. Insă conscripţia aceasta, n'a avut niciodată valoare pentru scaunele noastre filiale şi nici n'a fost luată în considerare cu prilejul pertractărilor ţinute până la anul 1848.

Dar conscripţia aceasta nici nu s'a putut ridicà la valoare de drept nicicând pentru scaunele noastre filiale pentrucă ea a fost pregătită de universitatea săsească ca parte interesată, în favorul său, prin oficianţii saşi şi pentrucă în ea nu există nimica adevărat şi real şi pentrucă în ea, nu s'a spus starea faptică a lucrurilor din partea comisarilor.

Această conscripţie nu s'a putut ridicà la valoare de drept, pentrucă se contraziceà cu rescriptul preaînalt din 17 Maiu 1819 şi cu îndrumările cuprinse în acest rescript întrucât:

a) nu corăspunde formei prescrise nici în ceeace priveşte materialul hârtiei, nici în ceeace priveşte tiparul, nici în conţinut, dar nici nu cuprinde în sine nici părţi de posesiune ori parţele;

b) întrucât nu s'a pregătit înaintea unei adunări generale, convocate mai dinainte şi cu ştirea unei atari adunări;

www.dacoromanica.ro

c) întrucât nu a fost aprobată de Majestatea Sa; nici când nu s'a promulgat în adunările generale şi n'a ajuns nici la cunoştinţa comunelor;

d) întrucât conscripţia aceasta nu s'a edat niciodată comunelor.

La facerea acestei conscripţii, locuitorii scaunului n'au fost provocaţi — conform îndrumării preaînalte — nici să arete documentele şi decretele de privilegii, cari dealtfel au fost prea bine cunoscute de universitatea săsească şi de funcţionarii ei.

Dealtfel nici însaşi universitatea săsească nu s'a provocat la conscripţia aceasta din 1819, şi n'o face nici astăzi, pentrucă ea însaşi recunoaşte nevalabilitatea acestei conscripţii relativ la scaunele Sălişte şi Tălmaciu.

Numai chiar în anul 1870, a pornit universitatea săsească o acţiune în contra tuturor comunelor scaunului Sălişte, ca să se separeze pădurile şi locurile de păşunat, asemenea au pornit proces po-
27·/. trivit celor de sub 27·/. şi 28·/. în chestia afirmativelor pământ-
28·/. turi alodiale, cari din vremuri imemoriale au format averea exclusivă a acestor comune.

In aceste acţiuni de proces, universitatea săsească se nizuieşte să adeverească drepturile domneşti şi aceasta cearcă s'o sprijinească cu următoarele documente:

I. Cu privire la scaunul Tălmaciu.

a) Cu decretul lui Ladislau dela 1453 amintit mai sus, care e falşificat (vezi sub 7·/.);

b) Cu aşanumita conscriere urbarială din 1768.

II. Cu privire la scaunul Sălişte.

a) Cu afirmativul act de donaţiune din anul 1472 al regelui Matia, pe care însă saşii nu-l arată.

b) Cu aşanumitele conscrieri urbariale din 1766, tot astfel şi cu cele din 1805 şi 1820, cari sunt controversate. Iar cu privire la amândouă scaunele, protocoalele de cheltuieli din anii 1856 şi 1857, în cari erau calculate despăgubirile urbariale pretinse de universitate.[1]

[1] Aceasta e o adevărată «petitio principii» şi «circulus vitiosus», anume Saşii şi-au exoperat despăgubire urbarială sub titlul, că ei au perdut urbarialitate, apoi caută şi pretind averi urbariale sub titlul, că ei au obţinut despăgubiri pentru urbarialităţi pierdute.

www.dacoromanica.ro

Conform extraselor protocolare de sub 27·/. şi 28·/. Saşii îşi razimă drepturile lor de despăgubire urbarială cu privire la scaunul Tălmaciu, numai pe afirmativul decret de donaţiune a lui Ladislau din 1453; din contră cu privire la scaunul Sălişte pe afirmativul act de donaţiune a lui Matia din 1472; şi deşi acesta din urmă n'a fost amintit niciodată, antistiile comunale sunt amintite în acel protocol ca şi când s'ar fi învoit la toate acestea, pe când în privinţa aceasta încă şi persoane cari trăiesc acum, n'au nici o cunoştinţă despre toate acestea şi declară de neadevărată această afirmare a protocolului.

In anul 1848 starea averilor din scaunele noastre filiale, e următoarea:

In scaunul Sălişte întocmai ca în scaunul Tălmaciu, singuraticele comune au avut posesiunea şi folosinţa faptică a tuturor munţilor, pădurilor şi locurilor de păşunat, cari se află pe hotarul acelui teritor, fără ca să plătească pentru ele nici o taxă.

Această stare de posesiune şi acest drept de folosinţă, există de fapt şi astăzi, ba în scaunul Sălişte cu totul neconturbat; în scaunul Tălmaciu, ici colo fiind atăcat întru atâta, întrucât cele 7 judeţe respective cele 7 scaune săseşti, au ridicat acuză înaintea oficianţilor noştri de azi şi înaintea altor foruri cu privire la unele păduri, pe baza conscrierilor contimporane nevalide cum a fost de pildă şi cea din anul 1768 şi cu aceasta s'au nizuit a susţineà întrucâtva titlul lor de drept. De altă parte însă, următoarele venite regeşti mai mici, au rămas exclusiv în posesiunea şi folosinţa universităţii săseşti.

Drepturi de cârcimărit în amândouă scaunele filiale, pe lângă cârcimăritul liber ce compete comunelor.

Câteva mori în scaunul filial Tălmaciu, a căror stăpânire însă niciodată n'a fost paşnică şi neconturbată, pentrucă comunele neîntrerupt au protestat dela 1848 până în ziua de astăzi, împotriva exerciţiului acestui drept.

In vremea domniei absolutistice (după anul 1848), starea adevărată a relaţiunilor noastre de posesiune a fost rău cunoscută şi nici nu s'a examinat de loc şi aşa s'a putut întâmplà, că sub titlul acelei despăgubiri urbariale, pretinsă uni-

www.dacoromanica.ro

versitatea săsească dela anul 1856 până la anul 1858, a putut încassà ca autoritate — cum am arătat — acele dijme, taxe şi contribuţii, sub titlul de plata funcţionarilor, până când cu prilejul regulării Seebergiane, nu s'à dispus ca funcţionarii saşi să se plătească cu bani gata — din scaunele noastre spre dauna şi paguba cea mai mare a vistierii ţării; toate aceste s'au regulat şi achitat trăgând pe sfoară erariul; cu toate că, oficianţii Saşi erau plătiţi din partea statului, încă din vremuri vechi; cu toate că aceste dări, dijmuieli şi zeciueli, s'au adunat dela noi în cea mai mare parte prin abuz şi înşelăciune; şi cu toate că în contra ordonării despăgubirii pretinse pe nedreptul, nenumărate comune au protestat la locul competent. Dar jupânii Saşi nu s'au mulţămit nici cu atâtea uzurpări şi ilegalităţi brutale, lor le trebuià încă şi mai mult.

În anul 1863 când cancelaria de curte ardeleană erà condusă de baronul Reichenstein, aşanumiţii munţi de graniţă recâştigaţi, cari ca avere comună s'au ţinut de scaunele Sălişte şi Tălmaciu, dar predată în anul 1766 plăieşilor, în urma desfiinţării regimentelor de graniţă, s'au luat dela noi şi pe cale scurtă administrativă, la propunerea puternică a subcancelarului, s'a trecut în posesiunea universităţii săseşti.

După cum am amintit dejà mai sus şi am arătat cu acluzele de sub 27 şi 28, universitatea săsească numai în anul 1870 a pornit proces înaintea tribunalului urbarial din Făgăraş, contra tuturor comunelor din scaunele Sălişte şi Tălmaciu în scopul separării pădurilor, munţilor, păşunilor şi grupelor de munţi şi astfel comunele noastre împopulate se află în aceea primejdie mare, că nouă şi comunelor noastre ni s'ar puteà negà, adecă ni s'ar puteà periclità şi aceea mică proprietate, care ne-a mai rămas pe urma multelor lupte seculare ce le-am purtat; prin ceeace locuitorii noştrii ar ajunge la sapă de lemn şi la cea mai mare mizerie, deoarece aceşti locuitori şi acum trăesc exclusiv numai din economia de vite şi în parte — cum e în scaunul Tălmaciu — din negoţul cu lemne.

Fie ne permis, să mai reînprospătăm aici înc'odată acel proces al scaunului Tălmaciu, amintit mai sus şi care acum aşteaptă să fie judecat de cel mai înalt for judecătoresc.

Anume comunele amintite ale scaunului Tălmaciu, au dat acţiune în anul 1867 şi contra înalţilor oficianţi de pe pământul

www.dacoromanica.ro

regesc, pentruca să li se recunoască, că ei — în temeiul cunoscutei diplome de încorporare şi liberare alui Ladislau al V-lea, sânt liberi şi scutiţi de orice servicii urbariale.

Oficianţii saşi, au făcut contra acestei cereri mai ales obiecţiunea, că scaunul Tălmaciului cu pământurile şi cu locuitorii săi cu tot, a fost donat scaunelor săseşti cu drept nemeşesc; şi această obiecţiune şi-au întemeiat-o tot pe ordinul lui Ladislau al V-lea, originalul căruia însă l-au prezentat în forma în care l-am arătat noi în acluzul de sub 7·/. Judecătoria urbarială din Făgăraş, prin sentinţa adusă sub Nr. 3 la 15 Ianuarie 1870 întărită şi de tabla regească din Murăş-Oşorheiu, a respins acţiunile comunelor din scaunul Tălmaciu, — din motivele pe cari le vom aduce mai jos — cu toate că însaş universitatea acuzată a ridicat obiecţiuni contra competenţii tribunalului urbarial.

Tribunalul anume de aceea a respins scaunul filial acuzator pentrucă: relaţiunile de posesiune existente se privesc de urbariale, şi pentrucă locuitorii scaunului Tălmaciu în conscrierea din anul 1819 sunt înscrişi ca urbariali; din contră asupra întrebării referitoare la actul de încorporare din 1453 precum şi asupra întrebării referitoare la legalitatea sau ilegalitatea stării faptice existente pe baza poruncei urbariale publice, sentinţă legală nu se poate aduce; dar şi pentru-că întrebarea referitoare la întabulare şi egalitatea de drepturi, formează drept comun şi public; amăsurat acestora tribunalele urbariale nu aveau competenţă judecătorească retroactivă asupra documentelor şi datelor dinainte de 1819 cu toate acestea sentinţa s'a adus în acel înţeles, pentrucă forul judecătoresc de justificare a hotărît deja în 1822 relativ la scutinţele urbariale ale scaunului Tălmaciu, prin sentinţă sancţionată de Majestatea Sa şi alăturată de noi sub 22·/. în care s'a enunţat această scutinţă, recunoscându-se prin aceasta în mod sărbătoresc de către judecătorie, că conscripţia din 1819 e nulă.

Până acum am tractat, pe baza desvoltării istorice, natura de drept privat a raporturilor noastre de posesiune. Fie-ne permis, ca pentru încheierea expunerilor noastre istorice, să atingem puţin şi partea politică a relaţiilor noastre de posesiune. In ce privesc relaţiunile de posesiune ale scaunelor noastre filiale, legile ţării niciodată n'au făcut excepţiune dela acele legi generale,

www.dacoromanica.ro

cari s'au adus pentru întreg pământul regesc. Dar oficianţii Saşi, în mâna cărora s'a dat administraţia, judecata şi încassarea dărilor, s'au nizuit încă de pe timpul lui Andreiu, ca toate aceste funcţiuni să ajungă în mâna descendenţilor naţiunii săseşti, deşi conform ordinului lui Andreiu, nici chiar comitele saşilor nu trebuià să fie necondiţionat Sas.

Atari bărbaţi saşi, ca oficianţi, au condus după încorporare şi scaunele noastre filiale. Aceşti oficianţi ai scaunului şi comitatului Sibiiu, în frunte cu comitele scaunului Sibiiu, au purtat în toată privinţa o politică săsească. Deja din timpurile cele mai vechi au unit cu provincia Sibiiului din punct de vedere politic, — toate cercurile administrate de Saşi ale Bistriţii şi Braşovului asupra cărora au extins toate favorurile ordinului lui Andreiu, în urma căreia funcţionarii tuturor scaunelor şi districtelor s'au adunat în Sibiiu, ca acolo să se sfătuiască asupra problemelor comune. In felul acesta şi-au luat numele de universitate săsească (unisversitae Saxonum) nizuindu-se totodată să-şi câştige pe sama lor în această calitate, şi o oarecare independenţă politică.

Nizuinţa acestor înalţi oficianţi aliaţi a fost deci aceea, ca înainte de toate să ajungă la putere politică şi prin aceasta să-şi câştige şi avere. Şi tocmai nizuinţa aceasta a oficianţilor administraţiei de a-şi câştigà averi, a provocat pe pământul regesc relaţiunile caracteristice de posesiune: dar, precum am văzut mai sus, prin volnicie şi nicicând pe cale pacinică. Cel mai acomodat mijloc de a-şi adunà avere, erà situaţia politică a singuraticilor oficianţi, cari în multe locuri, dar mai ales în scaunul Săliştii şi Tălmaciului, au încassat sub titlul de salar, diferite dări şi taxe pe cari comunele şi locuitorii pe deoparte nici nu ar fi fost obligaţi a le solvì, pe de altă parte nici nu erau datori a le plătì oficianţilor, ci exclusiv coroanei.

Regularea relaţiunilor de proprietate de pe pământul regesc, începută pela mijlocul veacului trecut, a atins deci atât problema organizării politice cât şi aceea a administrării averilor.

Deşì d. ex. valoarea şi puterea punctelor de regulare din anul 1797, ca şi a celor de mai târziu din 1805 au fost extinse asupra tuturor comunelor de pe pământul regesc, prin urmare şi asupra comunelor din scaunul Sălişte şi Tălmaciului, căci doar şi comunele noastre au stat sub aceleaşi legi de drept privat, sub cari au stat şi ceilalţi saşi, — totuşi comunele noa-

www.dacoromanica.ro

stre, au fost deoparte excluse în mod volnic dela dreptul de a alege funcţionarii; de altă parte nu li s'a permis să participe pela adunările scaunului referitoare la chestiunile de economie, fără îndoială din motivul acela, ca şi prin aceasta se scoată la iveală inegalitatea de drepturi în dauna comunelor noastre. Dar că aceaşta a fost o posesiune nedreaptă care n'a putut să falsifice şi să tulbure în esenţa ei libertatea legală a comunelor, reiese şi de acolo, că şi comunele săseşti Trainfeld, Ludoş, Topârcea, Cărpenişul, Inaria, Rodul, Grosfeld şi Habring au stat sub influenţa politică a universităţii săseşti şi au fost reprezentate de aceea, fără ca prin aceasta să-şi fi pierdut libertatea lor.

Însă chiar influenţa aceasta politică a oficianţilor mai înalţi ai oraşului Sibiiu, a adus cu sine că — deşi prin regularea Seebergiană s'au şters aşanumitele taxe de salar ale oficianţilor fiind plătiţi funcţionarii cu bani gata, iar celelalte venite şi taxe regeşti mai mici s'au regulat pe întreg pământul regesc în favorul singuraticelor comune, cari venite şi încassări comunale sau alodiale aveau să se dea în arândă pe calea licitaţiei publice din partea oficianţilor administraţiei în toate comunele de pe pământul regal în sensul punctelor de regulare din anii 1795, 1797 şi 1805, totuşi taxele comunale şi venitele alodiale existente introduse în filialele Săliştii şi Tălmaciului, desì începând cu sfârşitul veacului trecut ele încă s'au dat în arândă şi se administrau ca arândate — totuşi toate sumele încassate după arânzi au întrat în aşanumitul «fond sau cassă a celor şapte judeţe» din care s'au dat funcţionarilor lefuri şi pe mai departe.

Aşa şi-au format Saşii cu timpul următoarele fonduri:

1. Aşanumitul «fond al celor 7 judeţe» al cărui nume se derivă dela judecătorii sau pretorii celor 7 scaune săseşti, în care intrau venitele coroanei şi comunale, alodiale sau private din scaunele Sălişte şi Tălmaciu.

2. Aşanumitul fond sau bancă naţională, în care începând dela 1765 intrau venitele arânzii după domeniul din Făgăraş şi care a avut acelaş scop: de a susţineà suprema conducere politică a teritorului regesc. Ambele fonduri se administrează până în ziua de azi de universitatea săsească şi se consideră de proprietatea naţională exclusiv a Saşilor.

www.dacoromanica.ro

Această politică a Saşilor a avut urmările sale ce nu se puteau tăinuì, atât în epoca domniei absolutistice, întocmai precum se observă şi astăzi diferitele apariţii ale aceleia.

In timpul domniei absolutistice, universitatea săsească a izbutit să facă, ca acele comune săseşti, cari în realitate formau averea aşanumitelor 7 judeţe să fie alăturate la scaunele săseşti, cari se împărtăşiau deplin de toate drepturile politice şi de influenţa cuvenită în conducerea şi administrarea fondurilor ca: Ruşi, Cisnădia mică, Sitve, Balcaciu la scaunul Sibiiului, Proştea-mare la scaunul Mediaşului; pecând scaunele Săliştii şi Tălmaciului, au fost faptic excluse din scaunul Sibiiului şi din toate drepturile, cari li s'ar fi cuvenit acolo.

Această nedreptate a recunoscut-o ministerul de interne reg. ung. constituţional şi de aceea prin decisul din 24 Ianuarie 1869 a încorporat din nou filialele Săliştii şi Tălmaciului la scaunul Sibiiului, în care comunele noastre îşi exercitează toate drepturile politice.

Deja am amintit mai sus despre protestul Saşilor, contra acestei încorporări îndreptăţite. Dar nu putem trece cu vederea acel fapt neaşteptat, că majoritatea universităţii săsesti, care chiar în timpul acela se sfătuià în oraşul Sibiiului, a protestat şi acum împotriva încorporării cu scopul àcela, ca nu cumva locuitorii scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu să câştige vreo influinţă sau împărtăşire în conducerea şi administrarea aşanumitului fond naţional a celor 7 judeţe, ori să se împărtăşească din o astfel de avere, la a cărei sporire tocmai comunele acestea au contribuit poate în măsura cea mai mare, dupăcum am arătat mai sus.

Aceasta o adeveresc consfătuirile universităţii săseşti, ţinute în Februarie 1871, cari au apărut în «Hermannstadter-Zeitung».

Aşadar chestiunea referitoare la această avere enormă, pe care Saşii chiar şi astăzi o numesc pe nedreptul proprietatea exclusivă a locuitorilor saşi de pe pământul regesc, stă în strânsă legătură cu relaţiunile noastre de posesiune; chestiunea aceasta ne înfăţişează cu o cale atât partea politică, cât şi cea de drept privat a acelora.

Acei oficianţi Saşi, cari conduceau administraţia în scaunele Sălişte şi Tălmaciu, au fost oficianţi regeşti (judices regii) cărora deci această situaţie nu le-a dat pe baza nici unei legi acel drept

www.dacoromanica.ro

ca starea lor să o preschimbe în drept nemeşesc şi domnesc asupra acelor comune şi locuitori, asupra cărora ei nu stăteau ca domni de pământ, pentrucă pe pământul regesc singur regele puteà fi domn de pământ, ci ei au stat numai ca oficianţi şi administratori, încassând dela locuitori anumite taxe.

Pe cât de puţin a fost îndreptăţit singuraticul oficiant regesc (judex regius) să exercite drepturi de domn de pământ asupra comunelor şi locuitorilor de pe pământul regesc: tocmai aşa de puţin au fost îndreptăţiţi a o face aceasta oficianţii tuturor scaunelor, sau juzii celor 7 scaune (septem judices) şi din cauza aceasta nici asupra fondurilor şi averilor, formate din diferitele contribuţii încassate dela comune şi locuitori, nu puteau aveà nici o pretensiune de drept privat sau domnesc.

Dar tot de acì rezultă cu îndreptăţire firească şi aceea, că aceste aşanumite 7 judeţe nu au putut nicicând şi nici nu pot transcrie, nici asupra adunării politice a tuturor funcţionarilor Saşi, adecă asupra universităţii săseşti (universitas saxoniae) atari pretensiuni şi drepturi de proprietate domnească, care universitate erà alcătuită mai demult din oficianţii celor 7 scaune săseşti; acum însă se compune din delegaţii scaunelor şi cercurilor, — nici nu le-au putut lăsà singuraticilor Saşi din Ardeal sau întregei naţiuni săseşti, sub care nume se înţelegeau odinioară cum am arătat mai sus, toţi locuitorii de orice limbă şi naţionalitate de pe pământul regesc; nici nu le-au putut-o lăsà acelora ca moştenire. Asemenea schimbare nu se bazează pe nici o lege a ţării şi nici nu poate fi concordată cu nici o concepţie de drept. In felul acesta şi sub asemenea titluri, doreşte încă şi acum universitatea săsească să-şi aroage dreptul de cârciumărit în scaunele Sălişte şi Tălmaciu, precum vrea să uzurpe şi morile din scaunul Tălmaciului, a căror venite intră în aşanumitul: «Fondul celor 7 judeţe», dar se mai nizueşte încă şi într'acolo, ca sub acest titlu să se împărtăşească şi din averea immobilă a comunelor, iar pe lângă acestea să mai câştige încă şi unele despăgubiri noui dela stat. Oficianţii saşi în totalitatea lor, au purtat oficiul nu în numele lor, ci în numele regelui şi a coroanei şi n'au condus exclusiv numai pe connaţionalii lor ci pe toţi locuitorii de pe teritorul regesc, între cari s'au găsit şi se găsesc dela început număroşi Români şi Unguri. Dacă din partea regelui şi a staturilor ţării, s'a trecut cu vederea în deosebite

www.dacoromanica.ro

timpuri, că aceşti oficianţi au reţinut pentru ei unele venite de pe pământul regesc, aceasta nu s'a făcut de dragul însuşirilor şi calităţilor lor personale, ci cel mult din motivul, că ei susţineau şi conduceau cetăţile şi fortăreţele regale.

Excelenţa Voastră!

Din starea lucrurilor, descrisă de noi în mod fidel, se poate constată, că afacerea scaunelor Sălişte şi Tălmaciu e foarte însemnată atât pentru comunele şi locuitorii noştri, cât şi pentru coroana ungară şi înaltul erariu regesc şi că relaţiunile de posesiune ale scaunelor şi comunelor noastre faţă de universitatea săsească, nu pot fi nici corect şi deplin pricepute şi nici deslegate, fără a ţineà seamă de raporturile politice evidente dintre noi şi Saşi.

Dar nici împrejurarea aceea nu poate fi trasă la îndoială, că nu e suficient a luà ca bază numai relaţiunile şi stările ivite după 1819, pentrucă aceste stări sunt stările volniciei publice cari nicăiri nu s'au mai întâmplat în imperiul sf. Stefan; şi nu s'au sancţionat niciodată prin nici o lege nici prin vre-un ordin superior, ci e neapărat de lipsă o revenire la bazele legale ale raporturilor noastre. Doar Saşii şi universitatea săsească, încă şi în ziua de azi, îşi întemeiază poziţia lor politică particulară şi pretenţiunile politice de avere pe ordinaţiunea lui Andreiu II., care de multeori a fost atacată.

De ce nu ne-ar fi deci şi nouă permis, să ne provocăm la ordinaţiunile şi diplomele regilor, pentru a ne justificà şi documentà drepturile şi libertăţile noastre egale?, şi pentru ce să nu ne fie permis a ne bazà pe număroasele noastre servicii, aduse ţării şi regilor noştri în calitate de castrensi?, şi pentru ce nu ne-ar fi permis să ne bazăm pe documentul regesc de încorporare, derivându-ne din acela drepturile şi libertăţile similare cu ale Saşilor.

Aşanumitele 7 judeţe săseşti, se provoacă încă şi astăzi contra noastră la datinele secolului trecut, de exemplu îndeosebi pe documentele şi titlurile aduse în veacul XV pe timpul intabulărilor, după cum am dovedit aceasta atât prin cererea lor din 1871 privitoare la separarea păşunei, cât şi prin procesul scaunului Tălmaciu amintit mai sus.

www.dacoromanica.ro

Insă cele 7 judeţe săseşti, au folosit acele titluri şi documente afirmative, ca arme supreme împotriva noastră nu numai pe teren judecătoresc, ci în repeţite rânduri şi pe calea administraţiei în certele lor îndârjite purtate contra comunelor din scaunul Tălmaciului asupra unor părţi de pădure, dealuri sau munţi. Şi încă cei mai mult, lucrul acesta nu a rămas numai pe lângă folosinţă, ci guvernul ardelean în timpul mai nou a recunoscut şi acceptat documentele falşe, fără a mai face vreo cercetare amănunţită şi competentă, aducând pe baza lor chiar şi hotărîri. «Quod uni justum, alteri aequum sit, oportet.»

Dacă Saşilor li s'a permis aceasta, nouă încă nu ni se poate denegà în mod just. Dintre multele hotărîri similare, amintim ca pildă sub 29·/. numai una şi anume hotărîrea guvernului din 29 Ianuar 1867 referitoare la Nr. 17450 din anul 1867, adusă într'un proces dintre comuna Boiţa din scaunul Tălmaciului şi universitatea săsească, carea se numeà domeniul celor 7 judeţe în care hotărîre guvernul spune din cuvânt în cuvânt următoarele: că administraţia averilor celor 7 judeţe, care a pârît şi care păşeşte ca posesor inscripţional al domeniului (!?) Tălmaciului a dovedit că comuna Boiţa constitue o parte întregitoare a domeniului Tălmaciu sub titlul de donaţiune regală; şi dupăce starea de odinioară a pădurii — care ocură sub numele pădurii dominiale din conscripţia urbarială dela 1768 produsă în extras din partea pârîtorilor, — încă trebue socotită de constatată etc. Unde prin urmare înaltul guvern — fără a mai face vre-o cercetare — consideră un document de incorporare şi de liberare drept un hrisov de danie provocându-se totodată şi la o conscripţie fără nici o valoare (nulă), nerecunoscută nicicând, pe cari înşişi Saşii au respins-o şi astfel face deducţii asupra caracterului urbarial al comunei interesate.

Aşadară Excelenţă şi azi s'ar puteà întâmplà, dar numai cu privire la noi, că până când scrisorile noastre vechi de eliberare, nu se vor luà în considerare pe calea judicaturii feudale, pentrucă tribunalul (se consideră) în înţelesul existentului ordin feudal public nu se consideră competent: până atunci contrar acesteia, cele mai vechi documente, dar încă şi false, pe cari universitatea săsească le aduce faţă de drepturile şi libertatea noastră, pe teren politic şi administrativ, ar puteà fi considerate ca documente şi date doveditoare şi noi în înţelesul acelora am puteà fi aruncaţi în stare de iobagi.

www.dacoromanica.ro

In chipul acesta şi pe calea aceasta s'au format o mulţime de hotărîri nefavorabile de ale guvernului.

Pe calea aceasta au câştigat Saşii dela ţară sume enorme ca despăgubire feudală precum şi aşanumiţii munţi recâştigaţi, pentrucă fără a ne întrebà pe noi, din partea organelor dela suprema administraţie a ţării aşa am fost priviţi, ca şi când Saşii ar fi dovedit, că ei sunt proprietarii şi posesorii scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu. Şi ei chiar până azi se prezintă în faţa judecătorilor cu aceste pretinse titluri de donaţie; munţii, pădurile şi păşunile noastre ni le împărţesc, cu toate că nicăiri şi în nici o ordinaţiune mai înaltă nu se spune definitiv, că locuitorii din scaunul Sălişte şi Tălmaciu au fost iobagi. Insă legea ţării citată de noi precum şi cele mai vechi scrisori şi ordinaţiuni regeşti, toate dovedesc şi confirmă, că scaunele Sălişte şi Tălmaciu au format partea întregitoare a fundului regiu şi că ele au fost încorporate la pământul regesc, cu aceleaşi drepturi şi libertăţi cu cari erau înzestraţi Saşii, pe care pământ regesc numai regele şi coroana erau stăpâni, înzestraţi cu drepturi domneşti şi judiciare şi cumcă venitele de pe aceasta reveneau pentru totdeauna numai coroanei.

Pe baza aceasta, au declarat mai târziu însuşi ordinaţiunile cancelariei aulice, că locuitorii noştrii nu pot fi priviţi sub nici un raport ca iobagi. Şi cu toate acestea încă şi azi se intenţionează şi se ţinteşte în mod destul de ilegal aplicarea legilor urbariale faţă de raporturile noastre de posesiune, până când în aceeaşi vreme pentru judecarea acelei îndreptăţiri, care nu poate fi trasă în sfera urbarialităţii am fost îndrumaţi pe acel teren al judicaturii urbariale în care judecătorii declarau, că nu sunt competenţi să judece asupra acestei îndreptăţiri a noastră. Vai, în ce nesiguranţă de drept şi în ce criză păgubitoare şi periculoasă pentru averea şi existenţa noastră, am ajuns prin această procedură.

Pe urma legilor urbariale existente adecă în înţelesul poruncii publice ar trebuì să se ieie ca bază la regulare starea raporturilor noastre de posesiune dintre anii 1819—1848. Insă starea aceasta ar fi o stare de volnicie publică adeseori reprobată şi chiar pedepsită de însuşi guvernul ţării, ilegalitatea căreia s'a recunoscut în parte la 1822 şi parte ni s'a rezervat în mod sărbătoresc discutarea şi aprecierea acestei pretinse îndreptăţiri săseşti.

www.dacoromanica.ro

Şi oare să servească de bază legală administrarea sălbatică din veacul acesta a arândaşilor universităţii săseşti, de care au fost siliţi să se înspăimânte chiar şi funcţionarii saşi mai înalţi, când traşi fiind la răspundere pentru aceasta, s'au scuzat înaintea Majestăţii Sale cu aceia, că aceasta n'a făcut-o naţiunea săsească zicând: «inclyta natio saxonica omnia per arendatores facit, ne ipsa aliquid fecisse videatur» — şi cu aceasta au aruncat toată răspunderea şi vinovăţia asupra arândaşilor, cari apoi au fost obligaţi şi la despăgubire dupăcum reiese aceasta şi din documentele comisiunii dintre anii 1824—1827, în fruntea căreia erà baronul Bánffy.

Şi oare cu privire la regularea raporturilor noastre de posesiune să servească de bază — contractele unilaterale şi despotice încheiate între universitatea săsească şi între arendaşii aceleia; sau conscrierea din anul 1819, care e fără valoare pentru scaunele Sălişte şi Tălmaciu, pe care a făcut-o forul săsesc ca partidă interesată, dar la care universitatea săsească niciodată nu s'a provocat şi niciodată n'a folosit-o?

Că nici conscrierile din anii 1766 şi 1768 nu pot servì ca bază legală la regularea raporturilor noastre de proprietate, nu mai încape îndoială, dupăce nici acelea n'au fost aduse cu competinţă legală, ci numai unilateral şi în mod despotic; nefiind recunoscute niciodată nici de locurile mai înalte.

Ca bază definitivă pentru această regulare d. p. la scaunul Săliştii tot aşa de puţin se poate luà contractul din anul 1774; pentrucă mai întâiu acela, dupăcum am documentat-o, s'a făcut în urma constrângerii şi contrar legilor acestor ţări, şi fiindcă contra lui locuitorii noştri îndatăce au putut, au protestat sărbătoreşte la locurile competente; şi în fine fiindcă pe acela nici înşişi saşii nu-l recunosc şi nici nu se provoacă la el nicăiri.

Ca să aflăm deci o oarecare bază pentru regularea raporturilor noastre de posesiune, ar trebuì să ne întoarcem până la conscrierea generală din 1722. Şi mai ales referitor la scaunul Săliştei, ar trebuì primită constituţia anului 1585 sau cărţile funduare (graemialis constitutio) dintre anii 1585—1709.

Pe baza acestor date, satelor scaunelor noastre filiale li se cuvin toate pământurile, dealurile, munţii, păduri şi păşuni precum şi uzufructuri regeşti mai mici, după cari ele plăteau

www.dacoromanica.ro

anumite taxe funcţionarilor saşi mai înalţi, pentru serviciul administrativ îndeplinit în sfera scaunelor. Aceste taxe însă, au fost şterse prin regularea Seebergiană şi funcţionarii au fost dotaţi cu plăţi fixe iar dările munţilor şi alte dări au fost regulate în favorul alodiilor comunale.

Noi nu cunoaştem nici esenţa nici rezultatul regulării Seebergiane, nici comisiunei Bánffy-ană exmisă în cauza scaunului Sălişte n'a putut-o scoate din arhivele săseşti. Însă din ordinaţiunile guvernului din anul 1764 şi 1772, pe cari le-am citat mai sus se poate vedeà, că avantagiile ce au urmat în urma regulării scaunelor şi satelor săseşti, ar fi trebuit extinse şi asupra scaunelor filiale Sălişte şi Tălmaciu. Aşadară dacă cu toate acestea funcţionarii saşi mai înalţi, cari în scaunele Sălişte şi Tălmaciu, ca funcţionari şi juzi regeşti (judices regi) exercitau puterea administrativă în numele regelui, au strâns din scaunele noastre pe seama regelui aceste taxe, dări, decime şi alte venituri şi pe mai departe, ca 7 judeţe (septem judices) sau ca universitate săsească, deci schimbată în o persoană morală neîndreptăţită şi pe acelea le adunau în un fond numit al celor 7 judeţe înfiinţat din nou, despre cari nu au dat seamă nimănui şi în general le-au folosit după placul lor: aceasta s'a putut întâmplà odinioară din cauza, că din acest fond s'au acoperit şi alte cheltueli administrative, adecă plata funcţionarilor şi astfel din aceasta s'au plătit şi funcţionarii scaunului Sibiiu.

Însă aceste taxe şi alte dări ar fi trebuit să fie sistate în scaunele noastre filiale, cel puţin din timpul acela decând toţi funcţionarii, deci şi funcţionarii fondului regesc erau plătiţi de erar. Aceasta se întâmplă din anul 1848. Aşadară cel puţin începând din timpul acesta, compete, comunelor din scaunele filiale Sălişte şi Tălmaciu posesiunea liberă, adecă: referitor la părţile de pământ totaşa, precum şi referitor la venitele regeşti mai neînsemnate fără nici o violare, păgubitoare sau însărcinare. Tot asemenea li s'ar fi cuvenit participarea corespunzătoare în administraţia acelui fond, care strâns fiind dela ei, acum se numeşte pe nedrept şi greşit avere naţională săsească.

Aşadar, dacă înaltul erar s'a putut provocà în epoca de după anul 1848, la împrejurarea că a îmbogăţit aceste fonduri din averea ţării cu însemnate despăgubiri urbariale, pe cari în cea mai mare parte, le-a plătit pentru protestele satelor din scaunele fi-

www.dacoromanica.ro

liale Tălmaciu şi pentru scaunele acestea: aşadar cu atât mai mult le compete acestor comune posesiunea liberă întreagă şi fără nici o sarcină a acestor bunuri şi venite regeşti mai mici cu cât e mai sigur faptul, că dările şi dijmele cari s'au şters în anul 1848 şi care înainte de acest timp s'au aruncat asupra acestor scaune pe drept sau pe nedrept, fie legal, fie ilegal, s'au plătit Saşilor îndoit. In primul rând prin aceia: că fondus regius din taxele enorme şi din feluritele dijme cari au fost incassate prin funcţionarii saşi, începând cu veacul trecut până la 1848, au adunat şi înfiinţat acele fonduri; în rândul al doilea prin aceea: că începând cu anul 1848 însuşi statul a plătit funcţionarii şi pe deasupra a plătit universităţii săseşti şi însemnate sume de despăgubire sub titlul de pretinse pierderi urbariale.

Insă locuitorii noştri cari dela sf. Stefan încoace până la începutul veacului trecut, au făcut servicii însemnate pentru patrie şi rege; cari au plătit dările regeşti aruncate asupra locuitorilor liberi de pe fondus regius în măsură cu mult mai mare decât cetăţenii Saşi, prin ceeace ei au stăpânit şi folosit pământurile, pădurile şi păşunăturile, munţii şi venitele comunale şi alodiale secoli dearândul cu deplin drept de posesiune; că aceşti locuitori, cari au provăzut propria lor administraţie municipală ba incă pe comitele săsesc, care erà funcţionarul suprem regesc preste Sibiiu şi întreg fondus regius, cu o leafă aşa de mare şi astfel au contribuit în mare măsură la mărirea acelor fonduri şi averi, pe cari acum Saşii le pretind ca posesiuni exclusiv numai pentru ei: ca azi locuitorii noştri sub masca dreptului urbarial să-şi piardă şi averile comunale şi posesiunile respective să le împartă cu acest fond pe care în cea mai mare parte ei l-au înfiinţat, la a cărei administrare şi împărtăşire cu tot dreptul pot aspirà, şi în chipul acesta să-i aducă la sapă de lemn, şi poate, ca să-i silească să cerşească tocmai dela acele fonduri: aceasta ar fi o nedreptate atât de strigătoare la cer, pe cari legislaţia restaurată şi condusă azi de guvernul înţelept al Majestăţii Sale, precum şi constituţia bazată pe dreptate şi libertate, n'o mai pot suferì.

Ne permitem a atrage atenţia Excelenţei Voastre şi asupra faptului, că azi când domneşte o epocă patriotică liberă, constituţională şi dreaptă, care a nimicit mai ales în Ardeal insti-

www.dacoromanica.ro

tuţiile bazate pe neegalitate şi despotism: bărbaţii drepţi şi patrioţi, cari ne cunosc bine referinţele şi istoria noastră tristă, ba încă şi unele reuniuni, ne apără cauza noastră dreaptă fără nici o rezervă.

Din cauza aceasta îndrăznim să alăturăm totodată sub
30·/. 30·/. şi reprezentaţia camerei advocaţiale din Cluj adresată Excelenţiei Voastre, care se referă la legile privitoare la regularea posesiunilor, cari au să se aducă în timpul cel mai apropiat şi care reprezentaţie ne apără bine drepturile scaunelor noastre, cari drepturi zadarnic au fost urgitate de un veac întreg; totodată atragem atenţiunea Excelenţei Voastre asupra lucrării edate în toamna anului 1870 de arhivarul guvernial Alexe Iakab sub titlul: «Referinţele de posesiune pe pământul regesc», care chiar şi în urma poziţiunii sale oficioase cunoaşte în deplină măsură cauza noastră.

Din dovezile aduse de noi Excelenţa Voastră v'aţi putut convinge, că legile urbariale nu pot fi aplicate la comunele şi locuitorii din scaunele filiale Sălişte şi Tălmaciu şi că referinţele noastre de posesiune nu pot fi tractate cu drept şi nici nu pot fi judecate prin sau înaintea tribunalelor urbariale; din contră v'aţi putut convinge, că referinţele noastre de posesiune, cari în atâtea rânduri au format obiectul pertractărilor şi sfătuirilor dietale, nu pot fi regulate şi rezolvate în mod legal decât prin mijlocirea Inaltului Guvern pe cale legislativă.

Nu ne simţim îndreptăţiţi, ca în privinţa aceasta să dăm Inaltului guvern şi legislaţiei anumite îndrumări. Prin aceasta ne exprimăm numai aceea dorinţă îndreptăţită, ca comunele noastre să fie lăsate neconturbate în posesiunea şi proprietatea munţilor, pădurilor, păşunatelor, rîurilor şi în toate drepturile comunale şi alodiale şi ca să li se restitue fără nici o răscumpărare şi acele drepturi alodiale, anume dreptul de cârcimărit în ambele scaune, dreptul de moară în scaunul Tălmaciu, având în vedere jertfele aduse de aceasta comună pentru fondurile de pe pământul regesc, şi având în vedere, că ţara şi de altcum a solvit universităţii săseşti însemnate sume ca despăgubire.

De încheiere, noi locuitorii şi comunele mai jos însemnate, declarăm, că faţă de concetăţenii noştri Saşi şi faţă de naţiunea săsească, pe care o apreciem, nu simţim nici un dor de răsbunare

www.dacoromanica.ro

şi nicĭ o ură în sufletele noastre pentru faptele unor funcţionari de-ai lor, ci numai ne apărăm drepturile şi libertăţile noastre violate; din contră voim să trăim în bunăînţelegere cu concetăţenii noştri Saşi spre folosul nostru şi al împărăţiei ungare.

Rămânem cu cea maĭ profundă stimă ai Excelenţei Voastre supuşi servi

comunele scaunului filial Sălişte,
anume:
Sălişte, Vale, Sibieĭ, Cacova, Galeş şi Tilişca;
totaşa comunele scaunului filial Tălmaciu,
anume:
Boiţa, Tălmăcelul, Porceşti şi Sebeşul de sus şi de jos.

Simon Florent,
advocat.

www.dacoromanica.ro

III.*)

1. Raportul cancelariei aulice ardelene din 21 Septemvrie 1786, privitor la procesul comunei Răşinari cu magistratul din Sibiiu.

CIRCULANDUM.

Vortrag der Hungar. siebenb. Hof Kanzley vom 21-ten Sept. 1786.

Mittels welchem der Bericht des siebenb. Guberniumus über eine Allerhöchst Signirte Beschwerdschrift der Gemeinde Resinar wider den Hermannstädter Magistrat vom Aug. (785, P. Nro 3325) dann die ganze zwischen diesen beiden Partheyen seit Ao 1735. unterwaltende, bei dem Gubernio bereits entschiedene, und zur Superrewision anher eingesendete Strittsache der A-er Entscheidung vorgeleget wird.

In der gedachten allerhöchst signierten Beschwerdschrift hat die Gemeinde Resinar, womit ihr jene Allodial Gefälle, so bisher der Hermannstädter Magistrat mit Nachtheil der bittstellenden Gemeinde an sich gezogen hat, wiederum zurückgestellet, und sie in ihre Rechte eingesetzet werden möchten.

Das Gubernium in Siebenbürgen berichtet hierüber, dass dieser ganze Gegenstand in dem Rechts Handel enthalten sey, welchen gedachte Gemeinde wieder die Stadt Hermannstadt vor dem Gubernio geführet, und den das Gubernium eben zur höchsten Revision heraufgesendet hat.

Die Hof Kanzley beschreibt nun weitwendig den Seit Anno 1735 bis nunzu umgeführten Lauf dieser Strittsache, dann legt sie das ganze weitsichtige Werk nebst einen kurzen Auszug der A-en Beurtheilung vor.

Die eigentlichen Beschwerden der Gemeinde Resinar, und die darauf erfolgten Gubernial Entscheidungen bestehen in folgenden Punkten: 1-mo Klagten die Beschwerdführer; Sie wohnten in dem Fundo Regio auf dem Hermannstädter Terrain,

*) Documentele următoare sunt scoase din arhiva curţii din Viena, secţia consiliului de stat (Staatsrath). Còpiile le-a făcut dl Dr Virgil Cioban.

www.dacoromanica.ro

sie wären von Alterher mit den übrigen freyen Dörfern des fundi Regii gleich gehalten, aber im Jahr 1735. durch den Hermannstädter Magistrat aller ihrer Gerechtsamen, und Proventen beraubt worden.

Der Rechtspruch des Guberniums gehet dahin, dass nachdem der Hermannstädter Magistrat durch bewährte Urkunden ausgewiesen hat, dass Resinar auf dem Hermannstädter Territorio liege, Inwohner davon nicht anderst betrachtet werden könnten, als Coloni, und Praediales der Stadt Hermannstadt, folglich wahren sie verbunden für die Benefizien, so sie aus diesen Territorio empfangen das Ius Terragii zu entrichten, weil die Proprietat des Terrains dem Hermannstädter Publico zugehöre.

2-do. Sie hatten ihre Schank Gerechtigkeit erstens nur aus gutem Willen dem Hermannstadter Bürgermeister Johann Szász abgetretten, nacher aber sey ihnen solche mit Gewalt abgenommen worden, und nun wäre ihnen gar kein Getränk in ihr Dorf mehr einzuführen erlaubt.

Gubernium spricht ihnen die Schankgerechtigkeit ab, weil sie wie gesagt, auf dem Hermannstädter Territorio wohnen, und folglich mit den übrigen freyen Insassen nicht gleich gehalten werden können, döch ware ihnen solche jedoch nur von Michäeli bis Weynachtszeit zu bewilligen.

3-tio. Sie hätten die Viehwaide bis Ao 1735, ruhig besessen nachhin sey ihnen solche abgenommen, und sie gezwungen worden, dafür 200 fl. (hung) zu entrichten, welche mit der Zeit auf 329 fl. 10 kr. gesteigert wurden.

Gubernium glaubt, der Magistrat sey befugt gewesen diese Tax auf seinen eigenen Grund einzufuhren, und ware dazu auch in Zukunft berechtiget, jedoch ohne Entkräftung der Inwohner. Da aber diese grossten Theils von der Viehzucht leben, so hatte auf sie der Magistrat bey Verpachtung der Gebürgen, und Hutwaiden der Vorzüglichen Bedacht zu nehmen.

4-to. Alle ihre Gerichtsbarkeit, welche sie vorhin gleich allen andern freyen Ortschaften ausubten, sey ihnen samt den Gerichtsstrafen benommen worden.

Nach dem Ermessen des Guberniums dürfte ihnen die Befugnis ihre Strittsachen untereinander abzuthun eingeraumt

www.dacoromanica.ro

worden, die Appelation aber davon müsste ihren Zug an das Hermannstadter Richteramt haben.

5-to Die Eichelmastung, die sie zuvor frei genossen haben, werde ihnen nun nicht anderst als gegen einer Tax-Entrichtung zugelassen.

Hierüber falt Gubernium den Spruch nie oben ad Punktum 3-ium.

6-to Sie werden nun zu Hand und Zug Roboten, welche sie vorher nur freywilig, und sehr mässig zum Allgemeinen Besten leisteten, angetrieben, und wird ihnen auch das Brodt, welches sie vormals erhielten abgezogen.

Nach der Gubernial Entscheidung bestehen diese Roboten in Weeg Reparirungen auf den Gebürgen, im Holzschlage, und in Holzfuhren, wozu sie aber nun so mehr zu verhalten wären als das erste auch ihnen Klagern selbst zu guten kömmt, um das Holzschlagen, und Holzfuhren aber sie die Bezahlung erhalten. Ferneres gehet beim diesem Punkt der Gubernial Spruch dahin, dass ein jeder Hauswirth die Inkolats Tax zu 1 fl. nebst den Einkünften des Schanks, und des Terragii in die Hermannstadter Stadtkasse zu entrichten gehalten seyn solle. Endlich

7-mo Können sie die Gebürge seit zwey oder drey Jahren nicht einmal gegen den Erlag eines Pachtschillings erhalten, vielmehr werden selbe Fremden verpachtet.

Gegenwartiger Punkt erhaltet oben ad Punctum 3-um seine Erledigung.

Die Hung. (siebenb.) Hof Kanzley bemerket zwar in diesem Rechtshandel, dass der Ort Resinár in dem Hermannstädter Territorio liege, dasselben Vormals die Hermanstädter Gemeinde dem Peter Geréb um 300 fl. veraussert, nachher aber in Jahr 1467, Konig Mathias denselben wieder der Hermannstädter Gemeinde gegen Erlag einer Summe von 250 f. zurückgestellet habe, zu wessen Behauptung gedachte Stadt Gemeinde auch einige Metales anführe; hingegen erwaget sie weiteres das Privilegium Andreanum, welches die Jnwohner diese fundi im Jahr 1224, erhalten haben, und worinn klar vorgeschrieben wird: *a*) dass sie mit den Wallachen und Ruthenen einen gemeinschaftlichen Genuss der Wälder, und Wasser haben, und *b*) selben sowohl din Armen als Reichen frey genüssen sollen, dann *c*) soll sich niemand beifallen lassen in *dem Fundo Regio*

www.dacoromanica.ro

ein Gut oder ein Praedium von Seine Königl. (Mays) zu begehren, wen aber Jemand eins begehrte, solle es innen mit Aer Erlaubniss freystehen zu wiedersprechen. Wenn nun der in der frage stehende fundus mit diesem privilegial Gerechtsamen begabet ist, so kann die Hof Kanzley nicht einsehen, wie die Hermannstadter Gemeinde die Befugniss, von den Jnwohnern des auf dem Fundo Regio stehenden Dorfes Resinár Colonial Prästationen abzunehmen, sich hat an massen können, und wie Gubernium auf den Gedanken verfallen sey, in ihren Rechtsspruch diese Jnwohner als Colonos und Praediales der Stadt Hermannstadt anzuzehen. Der Ort, wo Resinár liegt, wird nach Meinung der Hof Kanzlei entweder ein Praedium, oder ein Gemeingrund gewesen seye, in beyden Fällen aber war er ein Theil des Hermannstädter Terrains, und musste von den Jnwohnern der Stadt, sie mögen Walachen oder Sachsen gewesen seyn, nach den obigen Inhalt des Privilegii Andreani gemeinschaftlich, oder gleich benutzt werden, die Benützung aben konnte der Stadt Hermannstadt keinen andern Vortheil verschaffen, als den sie von Andern privat Besitzern in ihrem Territorio empfangt; es sey dann dass sie ausweisen würde, dieser Ort sey unter gewissen Bedingnissen bevölkert, und den itzigen Jnwohnern derselben eingeraumt worden. Sollte ferner der Satz bestehen: Resinár liegt auf dem Hermannstädter Territorio, also sind dessen Jnwohner der Stadt unterthänig, so würden in den Fundo Regio schier so viel dergleichen Stritigkeiten entstehen, als sich Ortschaften auf demselben befinden.

Die Hof Kanzley ist daher des Ermessens: dass nachdem das Terrain, worauf Resinár liegt mit den übrigen Theilen des fundi Regii von ahnlicher Beschaffenheit ist, es auch ebenso wie die übrigen Theile zu behandlen sey, namlich dass die dasellbst wohnende Gemeinde nach der Natur des fundi Regii keinem Andern, alsdem Dominio-directo, dass ist dem Fisco Regio unterthanig oder Zinnsbar seyn konne, dass sie ihren Terrain mit ebendem Rechte als Andere Colonisten benützen durfe, und folglich müsse ihnen auch Holzschlag, Waide, und Gebürgs Nützung eben so gut als jenen freystehen. Damit sie jedoch diese Freiheit nicht missbrauchen, so glaubte die Hofkanzley nothwendig zu seyn, dass die Stadt Hermannstadt so-

www.dacoromanica.ro

wohl aus den Waiden, als Gebürgen, und Waldungen der Gemeinde Resinár so Viel einraume, als zu ihrem Unterhalt nöthig ist, und auch die Stadt entbehren kann, sohinn müssen diese Jnwohner so wie andere Kolonisten Angesehen werden, und so mehr zwar, als deren Anzahl schon über 1000 Hauswirthe angewachsen ist, und da der Ort Resinár von der Stadt Hermannstadt eine gute Stunde weit entlegen ist, so erheische es auch die Lage selbst, dass derselbe von der Stadt Hermannstadt eine gute Stunde weit entlegen ist, so erheische es auch die Lage selbst, dass derselbe von der Stadt Herrmannstadt eine abgesönderte Komunitat ausmache, und folglich alle jene freyheiten, und Gerechtigkeiten, welche die andere freye Ortschaften geniessen, aus üben dörfe.

Da endlichen aus diesem Rechtshandel erhellet, dass das Hermannstädter Publikum erst im Jahr 1735, sich ein Recht uber den Ort Resinár angemasst habe, in diesem Recht aber im Jahr 1753, durch die sachsische Universität deliberative bestattiget worden sey, so scheine es die Billigkeit zu erheischen, dass gedachtes Hermannstadter Publicum all jenes, was selbes vom Jahr 1735 bis 1753 von den Einwohnern zu Resinár abgenommen hat, zurückstelle, mit Ausnahme jedoch solcher Prästazionen, die sie, wie sie es selbst bekennen. freiwillig geleistet hätten. Von dem Jahr 1753 aber, scheine es, dass ein solcher Ersatz aus der Ursache nicht könne adjudiciret werden, weil die Hermannstadter vermog des von der damaligen sächsichen Universität gefällten Spruchs ad bonae fidei Possessores anzusehen waren.

Da übrigens E: M: unterm 1ten April l. J. (laut Prioris sub Nr. 1295) die Ursache, warum dieser Prozess seit dem Monat August 1785, unreferirt bei der Hof Kanzley erliegen geblieben sey? anzuzeigen allerhöchst anbefohlen haben, so führt sie nun zu ihrer Entschuldigung an, dass die haufigen sistemal Arbeiten, die Mittlerweile bei ihr vorgekommen sind und die Weitschichtigkeit der diesfälligen Process Akten selbst diese Verzogerung rechtfertigen und die Ae Nachricht erwarten dürften, den 11ten: ad Num: 393. *Votum:* des Grafen Hatzfeld: Ich kenne die siebenburg. Gesatze nicht genug um diese Sache mit Grunde zu beurtheilen, würde aber diese Sache nach denen in denen meisten Ländern bestehenden Ge-

www.dacoromanica.ro

sätzen zu entscheiden seye, so würde ich weder den Gutachten des Gubernii, noch jenem der Kanzley beifallen; erstes gründet sich auf den Satz, Hermannstadt ist Grundherr, also gehören ihnen alle grundherrliche Rechte über die Resinár Jnwohner, leztere spricht, Hermannstad ist nicht Grundherr, die Resinaer sind freye Leuthe, mithin haben die Hermannstadter nichts zu fordern, nachdem aber ausgemachten Rechtens in andern Landern ist, dass Unterthannen obrigkeitliche Gerechtigkeiten geniessen können, die ihnen von der Grundherschaft nicht zu benehmen sind, wenn sie sich entweder durch die in Rechten vorgeschriebene Jahre in dessen Besitz befinden, oder solche auf rechtmässige Art erhalten haben, und eben auf diese Art ein Stadt Recht gegen auf einen fremden Grund wohnende Leuthe erhalten haben können, so hätten die Stellen sich mit der Entscheidung der Frage wenig aufhalten sollen, wem der Grund gehöre, ihnen wäre zu untersuchen obgelegen, wer von denen beyden streittenden den Besitzstand der Angesprochenen Gerechtigkeiten für sich habe, um sie dem Besitzenden zuzusprechen, und den andern Theil hätte man ad Petitorium anweisen sollen, allein da mir nicht bekant ist, ob die 7bürg. Gesätze ein Gleiches mit sich bringen, so muss ich diesen Streit lediglich der Aen Entscheidung unterwerfen; nur muss ich bemerken, dass es mir nicht billig scheine, die Stadt Hermannstadt zum Ruckersatz deren ihr ab Universitate saxonia zugesprochenen, und aus diesem Grund genossenen Einkünften zu verurtheilen, ich will nicht jener harten Berechnung erwahnen, die aus dem zu leistenden Ersatz entstehen wurde, weder anfuhren, dass dieser Ersatz cum Interesse morae die Stadt-Gemeinde, wo nicht zu Grund richten, doch in ihrem Vermögen herabsetzen würde, allein dieses scheint mir gewiss, dass Hermannstadt durch den Spruch der Sachsischen Universitaet in das fach eines bonae fidei possessoris gelanget ist; Es ware unrecht sie zum Richter zu ernennen, und eben so unbillig, dass solche Leute besassen, welche als Theil anzusehen gewessen, allein von diesem Illegalitaeten trugen die Hermannstädter keine Schuld, diese Richter wurden von denjenigen dazu gesetzt die den Richter dazu zubestimmen berechtiget waren, und der streittende Gegentheil, da er sich bey demselben zu streitten eingelassen, nahme diese Leute für

www.dacoromanica.ro

seinen Richter an, wann dann also dieser in sich nicht ganz gegründete Spruch aufgehoben wird, so haben dennoch jene, welchen er etwas zugesprochen, auf das Zugesprochene ein wesentliches Recht auf dessen Genuss erhalten, welches ihnen mit Billigkeit nicht entnommen werden kann.

Die fürgewesten sächsischen Stühle, und Districte, so unlangst in Komitaten umgestalten worden, liegen in Fundo Regio, welcher vermög den beiliegenden Hungar (und siebenb.) Landes Gesetzen unverausserlich, und ein Peculium Fisci Regii ist; die auf diesem fundo wohnende Insassen ohne Unterschied der Nation sind entweder Bürger, oder freye Leute, und so wohl erstere, als letztere erkennen keinen andern Grundherrn, als den Landesfurstens selbst, welchem sie in Recognitionem Dominii einen jahrlichen Zinns, der unter den Nahmen Census Sti Martini bekannt ist, dann den Zehend, und Kontribution entrichten, es hat daher auch in Ansehung der freyen Leute, so ausser den Stadten in Fundo Regio, wohnen, keine Robot, Abgabe des Neuntels, oder eine anderweite urbarial Prästation statt; die fürgeweste sächsische Nation war zwar immer beflissen, wider den offenbaren Innhalt der Landes Gesetze das Eigenthum des fundii Regii sich zuzueignen, allein es wurde ihr Nation diese Anmassung wiederholt im A-en Namen verhoben, die A-e Resolution, so diesfals unterem 3ten Aug. 1770. an das Gubernium erflossen ist, lautet in terminis also: «Illustres. Ex illa Officialium, et Deputatorum Nationis Saxonicae Vobis Exhibita Representatione, quam et Regio Thesaurariatui Nostro transposuistis, et Nobis in Vestra Sub 5-ta Martii a. c. exarata Informatione Submisistis, displicenter observavimus, eandem Nationem proprietatem fundi Nostri Regii, quam incolit, ejusque Ius perpetum Sibi plane vendicare: hoc itaque Arrogatum cum peculiaris Displicentiae Nostrae significatione eidem Nationi exponetis. Improbanus autem vorbis metipsis etiam, quod idem in derogamen juris Nostri arroganter concinnatum Scriptum acceptaveritis, et quidem Sine Subscriptione per Anteriores Ordinationes nostras praescripta; Imposterum itaque ad ejusmodi dumtaxat repraesentationes Commitatum reflectetis, quae ab exponentibus ipsis, vel earum Praesidibus, et Concipiente Manu propria Signatae fuissent.» Hatte nun das Gubernium sich diese A-e Resolution, und Vorallegirte Landes Gesätze, wo am Ende

www.dacoromanica.ro

auch eine A-e Resolution vom Jahr 1753. angeführet wird, gegenwartig gehalten, so hätte dasselbe kein so gesatzwidriges, und auf Grundfalschen Supposito sich stützendes Deliberatum gefallet, welches demselben ernst gemass zu verheben ware. Einer gleichen Ahndung hat sich auch das Gubernial Rats Personale, so im Jahr 1735, 1745 und 1752 bestund, würdig gemacht, jenes von Ao 1735 hat das wegen der Resinarer Klagen von A-en Orten Anbefohlene ganz ohnbefolgt belassen, letzteres aber nicht allein wider den unterm 6-ten Sept. 1745 erlassenen, und im Jahr 1752 wiederholten A-en Befehl, sondern auch wider die prima Principia Iuris, das nämlich der Beklagte nicht zugleich Richter seyn konne, gehandelt, nachdem selbes anstatt allerhöchst verordnetermassen die Resinarer Beschwerden selbst oder durch eine eigene hiezu zu bestimende Komission zu untersuchen, itztgedachte Beschwerde der damaligen sächsischen Universitat zur Untersuchung, und Entscheidung übergabe, bei welcher Universitat der Bürgermeister des Hermannstädter Stuhls, wider welchen die Resinarer gerade klagten, als zugleich Consul provincialis prasidirte, und der Comes Nationis, so zugleich Vorsteher des Hermannstädter Stuhls war, als Beisitzer mit votirte. Man lieferte also die Kläger in die Hände der Beklagten, um von diesen Recht zu empfangen; sie empfingen es auch im Jahr 1753. wie man es eben von partheylichen Richtern ganz wohl vermuthen konnte, sie wurden nämlich wegen ihren wider den Hermannstädter Stuhl angebracten Klagen nicht nur sachfählig, sonder überdies zum untertanigen Stand abgeurtheilet, und zugleich in poena indebitae Vexa, und Erzatz der Prozess Unkösten konviziret. Im Jahr 1773. beschwerten sich die Resinarer über den ihnen ungunstigen Universitäts Spruch, worauf eine Komission bestimmt wurde, um die Beschwerden der Resinarer Inwohner zu untersuchen; allein auch diese stützte ihre ganze Untersuchung auf Vorberührtem im Jahr 1753. von der sachsischen Universität gefällten Spruch, welcher Spruch eines Theils den beklagten Hermannstädter Stuhl zu rechtfertigen, andern Theils aber die Absicht der sächsischen Nation zu erziehlen zum Grunde hatte, dass nämlich der Grund, den die Sachsen in den fürgewesten sächsischen Stühlen, und Districten bewohnen, kein fundus Regius, sondern ein fundus Nationis Saxonicae proprius sey,

www.dacoromanica.ro

und dieses letztere musste ja wohl der sächsischen Universität beisitzende Richter vorzüglich interressiren; das Resultat von ersterwähnten Komission wurde vom Gubernio mittels der dem Kanzley Vortrag sub ·/. beigebogene Representation vom 18-ten Nov. (1777. mit nachstehenden Ausdrücken unterstützet: Quorum (hiedurch werden die Beschwerden der Resinarer angedeütet) ad Augustam Mattis Vestrae Aulam promotionem ideo haud necessariam fore Censueramus, quod perhibente puncto 2mo Investigationis superus memoratae praetensio Resinariensium Incolarum Anno adhuc 1753. 4to Xbus Coram Universitate Nationis Saxonicae judicialiter tractata, proque irrita declarata fuerit». Weil aber dem Gubernial Bericht vom Jahr 1777 die Dokumenten, worauf die sächsische Universitat ihren Spruch vom Jahr 1753 stützte, nicht beigelegen sind, so hat Man selbe von Seiten der Hof Kanzley abgefodert, und schon dazumalen, als die abverlangte Dokumenten einliefen, gar wohl eingesehen, das mehr erwähnter Spruch der sächsischen Universitat vom Jahr 1753, nicht stichhältig sey, und hat daher die Kanzley unterm 30-tem Januer 1782 dem Gubernium aufgetragen, den Hermannstadter Magistrat dahin anzuweisen, dass er seine Gerechtssamen, die Er gegen das im Hermannstädter Territorio liegende Dorf Resinar zu haben glaubt, von ihm Gubernio selbst ausweise, und der Resinarer Gemeinde die fiscal Assistenz beigegeben werde; dann hatte auch das Gubernium die Abhandlung dieses Prozesses dahin einzuleiten dass er gleich im quadragesimal period angefangen, vom period zu period fortgesetzt, und durch Ablauf eines Jahres zu Ende gebracht werde; jedoch soll bei der ganzen Abhandlung auf den von der sächsischen Universität im Jahr 1753 gefällten Spruch gar keine Rucksicht genommen werden, und im fall die eine, oder die andere von den Partheyen den Prozess appelirte, so müsste solcher hieher transmittirt werden. Auf diese Verordnung langte der von den abermalen sachfalligen Resinarer appelirte Prozess unterm 5ten Hornung 1784 alhier ein; Über das in diesem appelirten Prozess enthaltene Deliberatum des Gubernii habe ich mich bereits oben geaussert, was aber die Meinung der Hofkanzley in Ansehung gegenwärtigen Processes anbelangt, da bin ich mit derselben bis auf de Punkt einverstanden, dass dasjenige, was Resinár dem Hermannstädter Stuhl vom Jahr

www.dacoromanica.ro

1753. widerrechtlich hat entrichten müssen, aus dem Grund keinem Ruckersatz unterliege, weil diese Abgaben oft erwähnter Hermannstädter Stuhl Authore Praetore genossen hat, folglich als Possessor bonae fidei anzusehen sey; Dieser Satz in regula ist richtig, da aber in gegenwärtigen fall das Judicium, so die Resinarer Ao 1753 wider den Aen Befehl, und wider die prima principia Juris à Judice omni ex parte incompetente, et Summe interessato empfangen haben, auf den Gerichts Satz, dass derjenige, der Authore Praetore etwas besitzt bonae fidei possessor sey, nicht anwendbar ist, so hatte meines Erachtens der Hermannstadter Stuhl auch jenes, was er ab Anno 1753 von den Resinárern ohne Fug und Recht abgenommen hat, und zwar cum eôquod interest zu ersetzen. Die Wichtigkeit des Geschäfts wo auch die beträchtlichen Gerechtsamen des Fiscii Regii in einer so nahen Verbindung stehen, und das bedauernswürdige Schicksal der Resinárer, so über ein halbes Saeculum um Gerehtigkeit seüfzen, und diese aus Partheylichkeit, und Nebenabsichten nicht erhalten konnten, ja auch nie erhalten haben würden, wenn nicht oftgedachter Prozess heraufgekommen ware, haben mich zu diesem etwas weitschichtigen Voto verleitet: Ich hoffe E. M: dem die Unterdrückung der Armen, und die Aufrechterhaltung der Gerechtigkeit so sehr am Herzen liegt, werden dieses mein Benehmen nicht ungnädig aufnehmen. Übrigens könnte die Entschuldigung der Hof Kanzley fürgeltend angenommen werden.

Izdenczy m. p.

Mit diesem, die Sache gründlich und überzeugend erschopfenden Voto bin ich volkommen verstanden ich trette ebenfalls dem ersten Voto bey. Reischach m. p., Eger m. p. Votum des Graf Hatzfeld.

Resol. aug.

Dem Gubernio genugsamst zu verweisen, dass es Bey der Erkenntnis dieser Streitsache weder auf dem Klaren Inhalt der Landesgesätzte, welche die Jnwohner des fundi Regii ohne Ausnahme für freye Leüte erklären, und sie keiner andern Grundobrigkeit, als dem Landesfürsten selbst unterwerffen, noch auf die Anordnung vom 3ten August 1770: eine Rucksicht getragen hat. In der Sache selbst aber beangenehme Ich das

www.dacoromanica.ro

gründliche Einrathen der Kanzley, *und hat nur das Hermannstädter Publicum auch jenes dieser Gemeinde wieder uno cum Jnteresse zu vergütten, was Sie von selber so wiederrechtlich auch Seit dem Jahre 1753: Bezogen hat, da hier die bona fides, wo gegen die Bestandene Anordnung die Erkenntnis von einen incompetenten Richter, und zwar von einem solchen erfolgte, der gegen alle Rechtsgrundsätze, zugleich Pars, und Richter war, nicht geltend gemacht werden kann.*

2. Raportul cancelariei aulice ardelene din 28 Septemvrie 1786, relativ la procesul comunei româneşti Poplaca cu Saşii din Cristian, din Turnişor şi cu magistratul din Sibiiu.

CIRCULANDUM.

Vortrag der Hung. (siebenb.) Hofkanzlei. (vom 28-ten Sept. 1886).

Die im Jahre 1783, dann heuer neuerdings bei E. M. letzten Anwesenheit in Siebenbürgen allerhöchst Signirte Beschwerden der wallachischen Gemeinde zu Poplaka wider die sächsischen Gemeinden zu Grossau, und Neppendorf, dann wider den Hermannnstädter Stadt Magistratt betref.

Über die erstere Beschwerschrift hat zwar das Gubernium in Siebenburgen ddto 20-te April und 11 Junii l. J. den anverlangten Bericht anher eingesendet, da aber solcher nicht vollständig war, so hat die Hof-Kanzley dennselben aufgetragen die angestelten Mangel zu ergänzen, und auch die Untersuchungs Akten einzusenden, welches nun befolgt, und auch die letztere Klagschrift einbegleitet worden ist.

Auf diesen zwejen Beschwerschriften ist folgender Umstand zu ersehen, aus welchem die Beschwerden selbst herrichten. Es sey namlich der Klagführenden Gemeinde zu Poplaka schon bei ihrer ersten Entstehung von dem überflüssigen Terrain der obbenannten zweyen Dörfer Grossau und Neppendorf ein thut abgerissen und ihr eingenthümlich überlassen worden; Sie wahre auch in dem ruhigen Besitz desselben durch mehrere Jahrhunderte ungestöhrt geblieben, bis endlich

www.dacoromanica.ro

vor 30 und etwelchen Jahren die Jnwohner von beiden gedachten Dörfern angefangen hätten, sie in ihrem eigenthümlichen Besitz zu beunruhigen, un mit verschiedenen Taxen zu belegen, welche sie auch als der schwächere Teil zu entrichten nothgedrungen gewesen wäre. Dieses vorausgeschickt folgen nun die besondern Beschwerd punkten,

Und zwar erstens die Beschwerden wider die Sachsen zu Grossau.

1-mo Die Beschwerführende Gemeinde müsse seit ungefähr 30 bis 40 Jahren fur ein gewieses Akerland *Kuraturile* genannt, eine jahrliche Tax von 200 f. entrichten, welches nach ihre Vorfahren ausgerottet, und urbar gemacht, und seit ihrer ersten Ansiedlung eigenthümlich, ruhig, und aller Tax frey besessen haben.

Die hierüber vernommene Grossauer widersprechen dieser Angabe nicht; Nachdem aber dieses Akerland auf ihrem Territorio läge, welches sie durch authentische Metal Instrumenten erproben wollen, so haben sie nun die Erlaubniss gebeten, das in der fragestehende Akerland von der Poplaka Gemeinde gar wegnehmen, und unter ihre eigene Mitinwohner vertheilen zu dürfen weil die Poplaker ohnehin schon seit etwelchen Jahren die gewöhnliche, durch den Rats Mann Kiesslingstein eingeführte Tax von 200 fl, nicht mehr eintrichten wollen.

Gubernium hat die Klager, ihr vermeintes Eigenthum im Weege Rechtens zu suchen, oder wegen eines billigern zinses sich mit der Grossauern abzufinden, angewiesen. Was aber die von der Grossauer Gemeinde angesuchte Erlaubnis dieses Akerland von den Klagern wegnehmen zu dörfen, anbelangt, da hat Gubernium dem Komitat aufgetragen, über die Art: wie im Fall als die bedurftigen Inwohner zu Grossau mit anderweiten Grundstucken nicht versehen werden könnten, und ihren besagtes Akerland durch Rechtsspruch angewiesen würde die Klägern in Nahrungstand zu erhalten waren? der Vorschlag zu erstatten.

Bei dieser Beschaffenheit der Sache, und nachdem die Extirpaturen selbst auf eine madelichen Grund (um desto mehr in also Fundo Regio) als ein Eigenthum desjenigen, dessen Mühe und Kosten darauf haften in so lang, bis solche nicht einge-

www.dacoromanica.ro

löset würden, betrachtet zu werden pflegen, so ist die Hof-Kanzley des Ermessens, das die Kläger bei dem Umstand, wo sie diesen Grund als ein Eigenthum überkomen zu haben angeben, uud so lange Jahre hindurch in dem ruhigen Bezitz desselben vorgewesen sind, in zwischen in Statu quo zu belassen, und die Parteyn nach Meinung des Guberniums mit ihrer diesfälligen Strittsache ad viam Iuris zu verweisen wären, dah dürfte den Klägern, als schwächerem Theil, die Fiskal Assistenz beigegeben werden. Sollten dabei die Kläger sachfällig werden, so hatte sodann das Gubernium darauf zu sorgen, dass sie, wenn dieser Terrain der Grossauer Gemeinde nicht unentberlich ware, keineswegs aus dem Besitz gesetzt, und dadurch der Untergang einer aus mehr als 300 Familien bestehenden Gemeinde verschaffet, sondern sie vielmehr gegen Entrichtung eines mässigen, durch die Komitats Behörde selbst zu bestimmenden Zinses bei dem Genuss dieses Terrains auch ferner belassen werden sollen. Und da bei diesem Punkt annoch vorkommt, dass einige Poplaker Inwohner für die Gründe, die sie daselbst besitzen, über die Gebühr kontribuiren; so gedenket die Hof-Kanzley die vom Gubernio dahin getroffene Verfügung dasa hierüber eine genaue Untersuchung vorgenommen, und die behörige Rektification gemacht werde, mit dem Beisatz zu begnehmigen, dass hiebey den betreffenden Individuen, oder ihren Erben auch de praeterito volkommene Entschadigung geleistet werden solle.

2do. Die Kläger müssten auch für die Viehtränke den Grossauern jährlich 3 hung. fl. zahlen; annebst dem Fiskal Zehendtner eine von Altersher gewöhnliche Gebühr ebenfalls von 3 fl. entrichten, und bei der Frucht- und Kukuruz-Verzehendung würden 4 fl. verschret; Übrigens zahlen sie die gedachte Tax für die Viehtränke eben auch nur von Seiten des Senators Kisslingstein.

Die Grossauer beklagten erwiderten hirauf, dass die Kläger die 3 fl. nicht für die Viehtränke allein, welche sie auf dem Valle Boluvanului genannten Terrain haben, sondern zugleich für die Waide, so ihr Vich daselbst geniesset zu bezahlen hätten.

Gubernium glaubt hiemit diese Klage behoben zu seyn, und die Hof-Kanzley berufet sich lediglich auf ihr ad punctum 1mum abgegebenes Gutachten, da die daselbst angeführten Umstände auch hier vorwalten.

www.dacoromanica.ro

3io. Es sey ihnen vor 35 Jahren durch den damaligen Comes Nationis von Adlershausen bei Reambulirung des Grossauer, und Neppendorfer Hatters ihre eigenthümliche Waldung Pestera genannt entrissen und den Grossauern zugetheilet worden.

Die Grossauer sagen diesfalls, dass gedachte Waldung niemals das Eigenthum der Kläger gewesen, vielmehr hätten solche vorher die Neppendorfer im Besitz gehabt und von diesen sey selbe bei Gelegenheit der Territorial Reambulirung weggenommen worden.

Gubernium hat die Kläger auch diesfalls ad Viam Iuris und zugleich dahin angewiesen, dass sie unmittels für den Genuss dieses Waldes die bisher gewöhnliche Tax zu entrichten hätten. Die Hof-Kanzley sagt hierüber das nämliche was über den vorstehenden 2ten Punkt. Nun folgen

Die Beschwerden wider die Neppendorfer.

4-to. Sey den Klagern bey der Impopulirung ihres Dorfs ein Stuck von dem weitläufigen Neppendorfer Territorio zur nöthigen Viehweide eigenthümlich übergeben, sodann von 30 Jahren zu Zeit des Inspektorats des Senators Treitler durch einen von diesem und 3 andern Hermanstätdter Raths Mannern gefällte Spruch, dass namlich zu dieser Waide sowohl die Streke *Ober der Poplaker Strasse* in dem Pereul Tiejului bis la Dumbrava Statului, als auch *unter der Strasse* der Pereul Dracilor bis la Santz gehöre, sie in dem durch Jahr hunderte ruhig gehabten Besitz bestättiget, jedoch ihnen von selben zugleich die Schuldigkeit auferleget worden, für diesen dergestalten bestimten Terrain an die Neppendorfer jährlich 35 fl. zu entrichten. Seit der Zeit müssen sie nun diese Tax alle Jahr richtig erlegen, und dennoch hätten die Nependorfer nachdem sie Klager die Waidstucke *ober der Strasse* in Aker verwandelt haben, diese Aker mit einer besondern Tax von jahr: 59 fl. beleget und auf solche Art müsten sie für eben denselben Terrain, fur welchen sie vorhin nichts, seit 30 Jahren aber 35 fl. jährlich zu zahlen hatten, dermalen 94 fl. alljährlich entrichten.

Die beklagten Neppendorfer erwiedern hierauf, dass die klagführende Poplaker Gemeinde auch vor der Treitterischen

www.dacoromanica.ro

Inspection für den Terrain der Viehwaide eine jährliche Tax, zwar nur von 3—4 fl. entrichtet hätten; und die Streke *ober der Strasse* wo itzt die Aker Grunde *Vale Tiejului* und *Iezuin* sich befinden, sey nie zum gedachten Viehwaidterrain gehörig gewesen.

Gubernium hat die Kläger in Ansehung dieses Punkts mit ihren Ausspruchen ganz abzuweisen befunden, weil dieselben nicht erweisen, dass das Akerland ober der Stasse jemalen zu der Viehwaide gehöret habe. Die Hof-Kanzley ist hingegen des dafürhaltens, dass nachdem beide Theile sich auf die Entscheidung der um das Jahre 1765 hinausgeschikten Magistratual Komissariuss berufen, den Untersuchungs Komissariuss, und sohin den Gubernio wohl abgelegen ware, den Umstand: Ob die Akergrunde *ober der Strasse* Vale Tiejului und Iezuin genannt jemalen zu dem in der fragestehenden Viehwaid Terrain gehöret haben? aus den Akten der obigen Magistratual Komission wovon doch wenigstens in dem Hermannstädter Stadt Archiv einige Spuren vorfindig seyn müssen; neher zu erheben, und sodan erst den Spruch zu fällen, ob die von diesen Akergründen abgeforderte besondere Tax Platz haben könne? Welches demach vom Gubernio annoch zu beschehen hatte, und hiebey dürfte sich auch der Umstand näher klären, ob die Klager vor 30 Jahren für diesen Viehwaid-Terrain gar keine? oder nach Eingestandniss der Beklagten nur die geringe Tax von 3 bis 4 fl. bezalt haben? und warum solche auf 35 fl. erhöhet worden sey? Sollten aber auch in den gedachten Stadt Arhiv die erwähnten Akten vom Jahr 1755 nicht vorfindig seyn, so würde auf diesen Fall nach dem Ermessen der Hof-Kanzley nichts erübrigen, als die Partheyen mit ihren diesfälligen Ausspruchen ebenfalss ad Viam Iuris anzuweisen.

5-to. Hätten die Klager vorzeiten einen anderen Terrain Vadu Guranilor genannt, welcher sonst Berka lui Bumbiu heisse zur Kuhweide unentgeltlich innergehabt, nachdem sie aber selben zum Theil seit 2-und zum Theil 20 Jahre aufgeakert hätten, so müssen sie nunmehr den Neppendörfen dafür jährlich 29 fl. entrichten.

Gubernium erachtet, dass der Klagfuhrenden Gemeinde andurch kein Unrecht zugehe, deswegen hat es selbe mit ihrer diesfalligen Beschwerde abgewiesen; Die Hof-Kanzley hingegen

www.dacoromanica.ro

findet auch diesen Punkt zum Wege Rechtens geeignet. Endlich kommen die

Beschwerden wider den Hermannstädter Magistrat.

6-to. Die Kläger müssen an den Hermannstadter Armenfond jähr 72 hung. fl. unter dem Tittel *Rauchgeld* entrichten und ihre vorhinnigen Beamten halten unter diesen Titel mehrentheils 18 bis 20 auf jeglichen Hauswirth angeschlagen. Der hierüber vernommene Stadt Magistrat antwortet hierauf: Dieser Rauch Zinns sey einer der Zuflüsse des dortigen Armenfonds wohin seit undenklichen Jahren auch die wenigen Fruchtzehenden von Poplaka einfliessen; dieser Rauchzinns aber, wie es die Allmosen Kasse Rechnung zeigen, bestehe nur in 50 fl und das Recht zu dieser Abnahme könne mit keinem sonstigen schriftlichen Instrument behauptet werden, als mit de Vorhandenen Rechnungen, aus welchem es erhälle, dasselbe schon seit 200 und mehrere Jahren immerhin bestehe.

Aus eben dieser Ursache glaubt Gubernium hierwegen in so lang keine Abänderungen machen, bis die Kläger nicht zulänglich erweisen würden, dass sie mit dieser Tax ungebührlich bebindet worden. Übrigem da dieser Rauchzinns nur in 50 fl. bestehet, von den Klägern aber hoc titula alljärlich 72 fl. eingetrieben worden, so will selbes diesfals eine genane Untersuchung beym Komitat anordnen und nach Befund das allenfalls zur Ungebühr abgenomene den Klägern zurück zahlen lassen.

Was dies letztere betrift: da ist die Hof-Kanzley mit dem Gubernio einverstanden, Übrigem aber glaubt sie, dass dieser Rauchzinns pro futuro um so mehr einzustellen wäre, als einerseits der Rechtmassige Bestand desselben nicht erwiesen wird anderseits aber solcher eine Art von urbarial Tax zu seyn scheine, welche in funde Regio nie Platz greifen kann, Pro praeterito hingegen wäre dasjenige, was man hoc titulo wenigstens seit-anno 1783, wo namlich dieserwegen die erste Beschwerde vorgekomen ist, abgenommen hat, den Klägern wieder zurück zuzahlen.

7 mo. Die Klager hätten von 30 Jahren für das Gebürg Platos, wo sie ihre Schafe waiden, dem Hermannstädter Magistrat nur einen Käss, und ein Schaaf, oder statt die letzteren

www.dacoromanica.ro

2 hung. fl. entrichtet; dermalen aber müssen sie dafür jähr.: 35 fl. hung. bezahlen.

Gubernium äuseret sich dahin, dass, nachdem die Erhöhung dieser Tax zur Zeit der vorigen Seebergischen Allodial Einrichtung geschehen, und bis nun zu beibehalten worden so falle hierüber keine weitere Bemerkung vor, folgsam hat selber der Tafel aufgetragen, die Kläger darnach zu belehren, und zu verhalten.

Die Hof-Kanzley ist des Ermessens, dass es hier nur auf die Frage ankomme, ob diese von 3 hung. fl. auf 35 fl. erhöhete Tax den Klägern nicht zu drückend sey? und ob nicht selbe in einem geringerem Betrag Betrag zu bestimmen wäre? Gubernium hätte also dieses zu erheben, und sonach das Nöthige zu veranlassen.

8-ro. Der Magistrat habe den Klägern das Schankrech eingestellet, und einem gewissen Meltzer im Pacht gegeben.

Gubernium glaubt, diese Klage sey dadurch behoben, weil alle Gemeind-Schanken auf Aen Befehl in Pachtung gegeben worden sind.

Die Hof-Kanzley hingegen erachtet, dass der Sinn dieses Aen Befehles (welcher unterm 30ten 9br 1781 Sub No. 4951 erflossen ist) dahin gehe, dass zwar wo immer Gemeind-Schankhäuser vorfindig sind, solche in Pacht gegeben, der Pachtzinns hingegen zum Nutzen der Gemeinde selbst verwendet werden solle. Übrigens wäre dem Gubernio auszustellen, dass selber diesen von den Untersuchungs Kommissarien übergangenen Beschwer Punkt nicht alsogleich, oder wenigstens nachdem es hierauf Mittels Hof Dekrets vom 16-ten Junij d. J. erinnert wurde, habe untersuchen lassen, und dürfte demselben die ungesäumte Befolgung itat erwähnten Hof Dekrets nachdrucksam aufgetragen werden.

9-mo. Stellen die Beschwerführer endlich sehr Kläglich vor: dass, nachdem sie schon von etlichen Jahren her die ihnen seit 30 bis 40 Jahren aufgedrungene schwere Zahlungen für ihre Aker und Waid Gründe, wofür und ehehin ohnedem nichts gezahlt haben, zu leiste aus der Ursache unterlassen haalten, weil sie solche als unbillige Erpressungen betrachten müsten; so fordere Man nun von ihnen, dass sie alle diese Zahlungen auf einmal leisten sollen und weil sie hiezu umver-

www.dacoromanica.ro

mögend sind, so habe Man ihre Richter, und Dorfaltesten bereits in Arest genommen.

Nachdem die Partheyen ob eingerathenermassen ad Viam Juris zu werweisen kommen, und die Sachen inzwischen in Statu quo zu verbleiben haben, so glaubt die Hof-Kanzley, dass andurch dieser Klagpunkt seine Erledigung bereits erhalten hat.

Votu:

Ad 1-um. Die Grossauer Sachsen gestehen ein: 1-mo dass das Akerland, *Kuraturile* benamset, von den Vorfahren der klagenden Poplaker ausgerottet, und Urbar gemacht worden seye. 2-do dass von ungefähre 30 oder 40 Jahren ehe nämlich der Hermannstadter Senator Kieslingstein die Oberaufsicht über die Dörfer Grossau, Neppendorf, und Poplaka bekam, von besagten Akerland einige Poplaker gar nichts, andere aber nur etwas sehr weniges den Grossauern bezahlt haben (welch letzteres auf keine Art erprobet, fohlglich als ein nudum Assertum anzusehen ist. 3-to wiedersprehen die Grossauer keineswegs, dass die Poplaker durch mehrere Jahrhunderte den Terrain, von welchem die Rede ist, besitzen. 4-to, Dass vorerwehntes Akerland auf dem Grossauer Territorio liege. Da nun Grossau im fürgewesten Hermannstädter Stuhl situiret ist, und dieser ganze Stuhl auf dem fundo regio sich befindet, wo das Ius Dominii terrestralis lediglich dem Landesfürsten zugehöret, so ist den Poplakaer Wallachen all jenes cum eô quod interest, vom Hermannstäter Stuhl zurück zu zahlen, was dieser Titulo Census seit 30 oder 40 Jahren von den Poplakern widerrechtlich, und zwar in der Absicht, das Eigenthumsrecht in dem fundo Regio zu erschleichen, abgenommen hat wie E. M. ein Gleiches in betref des wallachischen Dorfs Resinar jungshin allergnädigst zu resolviren geruhet haben (Vide Prius sub No 3903. 786). Übrigens ist es ganz auffallend, dass das Gubernium die Poplaker zur Erprobung der Eigenthumsrechts ad Viam Iuris verwiesen habe, wo doch diese Probe den Grossauer Sachsen, so extra Possesorium des Terrains, auf welchem *diese* den Anspruch machen, sich befinden, obzuliegen hätte; denen Poplakaern hingegen der Rechtssatz: *Stat Praesumptio pro Possessore* zu statten kommt. Was aber jene Klage der Poplaker

www.dacoromanica.ro

anbelangt, dass einige von ihnen über die Gebühr ihres Besitzthums kontribuiren müssen diesfalls dürfte das Einrathen dei Hof-Kanzley gutgeheissen werden.

Ad 2-um et 3-um: Diese Gegenstände sird ad Viam Iuris nach dem Einrathen der Hof-Kanzley zu verweisen, allda zu entscheiden, und den Poplakaer Wallachen die Fiskal Assistenz zu leisten.

Ad 4-tum 5-tum et 6-tum wäre ebenfals das Einrathen der Hof-Kanzley zu genehmigen weil aber Pag. 18-a gegenwärtigen Vortrags vorkommt, dass von der Gemeinde Poplaka die Fruchtzehenden an dem Hermannstadter Armenfond administrirt werden, aller Zehend hingegen in Fundo Regio dem Fisco zugehörig ist, so wäre genau zu erheben, seit wann? und auf wessen Veranlassung die Zehenfruchten aus Poplaka an den Hermannstadter Allmosenfond abgegeben worden sind? und das diesfals erhobene E. M. seiner Zeit vorzulegen.

Ad 7-n 8-n et 9-n wäre das Einrathen der Hof-Kanzley in so weit dasselbe jenem, was ad punctum 1-um allerunterthänigst errinert habe, nicht entgegen streitet, zu genehmigen.

Izdençzy m. p.

Ich habe dem Vorstehenden Voto nichts mehr beizurucken.

Similliter Reischach m. p. *Eger* m. p.

Folgen 7 Zeilen *Hatzfeld* m. p.

Resol. aug.

Ad. 1. Da Großau in dem fürgewesten Hermanstädter Stuhl liegt, und dieser ganze Stuhl sich auf dem fundo regio befindet, wo nur, so wie Ich es bereits letzthin bey Resinar, auf den Vortrag vom 21 Sept. bemerket habe, die grundherrlichen Rechte dem Landesfürsten zugehören, so hat der Hermannstadter Stuhl den Poplaker Wallachen, alljenes was er titulo census Seit 30 oder mehr Jahren von ihnen so wiederrechtlich abgenomen hat, uno cum Interesse wieder zu ersetzen. Zugleich aber ist dem Gubernio aus zu stellen, das es gegen des ersten Rechts Satz, die in Possessorio befindliche Poplaker zu Erproben des Eigenthums habe anweisen wollen, übrigens aber ist die Klage einiger Poplaker Inwohner, dass sie fur

www.dacoromanica.ro

ihre besitzende Gründe über die Gebühr contribuiren müsten, auf die von der Kanzley angerathene Art abzuthun.

oder

Ad 6-tum. Da hier vorkomt, dass der Hermannsstädter Magistrat vo der Gemeinde Poplaka die Fruchtzehenden administriere, und ad pios usus verwende, so ist Mir bey dem Umstand, wo nachdem bekannten Satz, aller Zehend in fundo regio dem fisco zugehört, die genaue Auskunft zugeben, seit wann und auf wessen Varanlsssung der Zehend dieser Gemeinde an dem Hermannstädter Allmosen Fond gelanget sey?

Im übrigen beangenehme Ich das Einrathen der Kanzley, doch hat sie auch ad 7. 8. et 9. auf den ad 1-mum angefuhrten Grundsatz Rücksicht zu nehmen.

d. 19 Oct. 1786.

---

3. Raportul cancelariei aulice ardelene din 2 Octomvrie 1786, privitor la jalbele Românilor din Sighişoara, contra magistratului de-acolo.

CIRCULANDUM

Vortrag der hungar (siebenbürg.) Kanzley vom 2-t Oktober 1786.

Die Klagen sämt. Wallachen aus Schässburg wider den dasigen Magistrat betref.

Obgedachte Wallachen machen die Vorstelung

a) dass man ihnen die nötigen Platze, worauf sie sich eigene Wohnungen bauen könnten, nicht anweisen wolle, obwohl

b) mehrere hiezu taugliche Gründe vorhanden wären; sie seyen demnach

c) gezwungen für ihre dermaligen Wohnungen Zins zu zahlen, oder Robotten zu leisten, und dem ungeachtet

d) auch zu den Stadtarbeiten Handlanger und fuhren unentgeltlich zu leisten.

Das siebenbürg. Gubernium berichtet, es habe sich durch die vorgenommene Untersuchung veroffenbaret,

ad a. dass die Wallachen Dumitru Pirus und Lupu Campian um Hausstellen gebetten, ersterem aber vom Magistrate die Bitte abgeschlagen, und letzterem noch nichts bewilliget worden sey,

www.dacoromanica.ro

ad b. dass nach dem Angeben der Wallachen folgende Gemeingrunde, worauf sie Hauser bauen könnten, vorhanden seyen, als 1-mo bei dem wallachischen Pfarrhofe das türkische Waitzfeld zu hundert Haus stellen, welches vor 40 Jahren nur eine Weide gewesen, und nachhin zwischen den sächsischen Bewohnern ausgetheilet worden. 2-do eben dasselbst ware noch ein leerer Platz für 30 Höfe, 3-tio Unter dem Sieghofsberg wäre wieder ein Platz für 30 Höfe, 4 to oberhalb der Stadt gegen Weiskirchen ware abermal ein Gemeingrund, welchen dermalen der Stadthann in Pachtung hätte, und türkischen Weitzen darauf anbaue, und 5-to sey auf den sogenannten Goldberg ebenfalls ein unfruchtbares Grundstück zu 50 und mehrere Hofstellen.

Der Magistrat habe sich hierüber dahin geäussert dass der Platz sub Nr. 1 nunmehr ein Eigenthum mehrerer Bürger, der sub Nr. 4 aber eine nutzbringende allodial Realität sey, durch die Bewohnung der Plätze sub Nr. 2 und 3 die Zugänge zu den Mayerhöfen und Obstgarten, und Weingärten angepflanzet ware: es könne daher hievon den Wallachen zu ihrem Häuserbau nichts angewiesen werden, besonders nachdem sie ohnehin auf de sächsischen Maierhöfen bequeme Wohnungen hatten.

Die «Untersuchungs komissarien pflichten dieser Ausserung des Magistrats bei doch sind sie auf den Fall, wenn solche nicht Platz greifen sollte, der Meinung, dass den Wallachen wenigstens der Platz sub Nro 2-do welcher 66 Klafter breit und 88 lang ist, angewiesen werden könnte.

ad c. Habe sich bei der Untersuchung entdecket, dass die Beschwerführer den Eigenthümern der Maierhöfe, welche sie dermalen bewohnen, statt sonstiger baaren Bezahlung 25 bis 30 Zugroboten wenn sie mit Zugvieh versehen sind, sonsten aber eben so viel Handroboten leisten müssen, obwohl sie ausser de Wohnungen sonsten keine Grundstücke haben. Endlich

ad d. dass sie zu den Stadtarbeiten bei Weg-Brücken und Mühlenbau alle Wochen wenigstens durch einen Tag verwendet wurden.

In Ansehung dieses letzten Punktes erkläret der Magistrat dass zu diesen Stadtarbeiten nicht die Wallachen allein, sondern auch die Sachsen, welche in den Vorstädten wohnen, verwendet zu werden pflegen,

www.dacoromanica.ro

Das Gubernium nimmt keinen Anstand den Auserungen des Magistrats und der Komissarien beizustimmen; nur glaubt dasselbe *ad b.* dass den Wallachen auch der Platz sub Numero 5 auf dessen Mitternachtseite keine Gärten und Weinberge vorfindig wären, und welcher in der Breite 35. in der Länge aber 200 Klafter in sich enthält, gegen Erlegung eine geringen Tax in die Gemeinkasse zum Häuser Bau überlassen werden könnte.

Die Kanzley erachtet *ad a.* dass dem Magistrat wegen abgeschlagener Bitte des Dumitru Piros da leere Gründe vorhanden waren, ein scharfer Verweis zu geben wäre, und so auch, wegen der nicht beschiedenen Bitte des Lupul Campian *ad b.* wären die leere stehenden Platze sub Nro 2, 3 und 5, den Bittstellern unentgeldlich zum Wohnungsbau zu überlassen und, wenn diese Gründe nicht hinreichen sollten, auch jener sub Nr. 4 ihnen einzuräumen, jedoch gegen dem, dass sie die Arrenda, so der Stadthan dafür entrichtet, in die Allodialkasse bezahlen; was aber den Grund sub Nr. 1. anbelanget, so wäre es schwer die Sachsen, unter welche es bereits vertheilet worden, aus dessen Besitz zu setzen; sollten jedoch die Wallachen auch diesen zu ihrer Ansiedlung nöthig haben, so müsste man sie dahin anweisen, dass sie sich mit den dermaligen Besitzern abfinden sollen.

Ad c. findet die Kanzley nichts zu erinnern.

Ad d. glaubet die Kanzley, dass nachdem es scheint, dass die diesfällige Last nur allein auf die Bürger und Inwohner der Vorstädte gewälzet werde, wiederholt zu verordnen wäre, wienach dergleichen gemeinlasten von den Burgern und Ihnwohnern der Stadt und Vorstadte sowohl in Schässburg, als auch in allen andern Städten, in soweit solche aus den Stadt Einkünften nicht bestritten werden können gemeinschäftlich, und zwar auch in Geld, wenn sie nicht in natura von den Stadtbürgern geleistet werden könnten getragen werden sollen, zumal solcher von Euer May. (Zeuge Pris 2737) bereits anbefohlen worden.

Das Einrathen der Hof-Kanzley wäre durchaus zu genehmigen, mit dem beysatz, das künftighin von der Pachtung der Stadtischen Beneficien die Magistratual Persohnen auch in Siebenbürgen ausgeschlossen bleiben sollen, und wird daher vor-

www.dacoromanica.ro

züglich der dem Stadt-hann in Pacht überlassene Städtische Allodial Grund sub Nro 4-to ruckzunehmen, und zur Aushilf der klagenden Wallachen zu verwenden seyn.

Izdenczy, m. p.

Ich trette dem Vorstehenden Voto durchaus bey. Eger m. p. Similiter Beischach m. p. Similiter Gr. Hatzfeld m. p.

Resol aug.

ad b. Da sich auch in Siebenbürgen die Magistratual Persohnen von der Pachtung der Städtischen Beneficien ausgeschlossen wissen will, so ist der dem Stadt-hann in Pacht uberlassene Stadtische Allodial Grund Sub Nr. 4. sogleich zurückzunehmen, und zur aushülfe der Klagenden Wallachen zu verwenden.

In allem übrigen beangenehme Ich das Einrathen der Kanzley. *Gr. Hatzfeld* m. p.

4. Nota vice-cancelarului ardelean contele Pálffy din 23 Octomvrie 1786, prin care acesta aşterne spre hotărîre preaînaltă, părerile sale privitoare la jalbele rezolvite prin deciziune împărătească ale comunei româneşti Poplaca contra comunelor săseşti Cristian şi Turnişor.

Note des Hung. 7bürg. Hof Vice-Kanzlers Grafen v. Pálffy vom 23 Oktober 1786.

Womit die über die Allerhöchste Entschliessung auf den in betreff der Beschwerden der Wallachischen Gemeinde zu Poplaka wider die sächsische Gemeinden zu Grossau, und Neppendorf erstatteten Vortrag Aufgefallene Betrachtungen zur ferneren allerhsten Entschliessung vorgeleget werden.

Über vorberührten Kanzley Vortrag haben Se. May (Vermög Prius sub Nr. 3990 1786) allergnädigst zu resolviren geruhet: dass der Grossau in dem Hermannstädter Stuhl liegt, und dieser ganze Stuhl sich in dem fundo Regio befindet, wo nur die Grundherrschaftlichen Rechte dem Landesfursten zugehören, so habe der Hermannstädter Stuhl den Poplacaer Wallachen all jenes wass er titulo census seit 30 od. mehr Jahren von

www.dacoromanica.ro

ihnen so widerrechtlich abgenommen hat, uno cum Interesse wieder zu ersetzen. Zugleich aber seye dem Gubernio auszustellen, dass er gegen den Ersten Rechtsatz die in possessorio befindliche Poplaker zu Erprobung des Eigenthums habe anweisen wollen.

Die hierüber der Hof-Kanzley aufgefallene Betrachtungen die E. M. vor Erlassung der nöthigen Verfugungen an die Behörde vorgelegt werden, sind folgende: Es unterliege gar keinem Zweifel, dass der Fiscus in Fundo Regio der unmitelbare Grundherr seye, aber eben so sicher scheine es zu seyn, dass die Einwohner dieser Fundi des Dominium utile, oder Ius emphiteusis im selbem besitzen, und wenn auch die Giltigkeit des Privilegii Andreani, welches jedem Einwohner, und jeder Gemeinde das gegen gewisse in recognitionem Iuris Dnalis festgesetzte Entrichtungen zu stehende emphiteutische Eigenthumsrecht zusicherte in Zweifel gezogen werden wolten, so begnugeten doch solches nebst dem Sin der späteren Landesgezetze, auch die diaetaliter bestatigten sachsischen Statuta, der immer bestandene Gebrauch, und die den Gemeinden verliehene Metales; um also den Begrif des Eigenthumsrechts der Fisci, und der Gemeinden, so wie der einzelnen Einwohner deutlich auseinander zu sezen; so erachtet Sie dass das erstere in Rucksicht auf dem ganzen Fundum in Concreto sich erstrecke in Rucksicht auf die besondern Territoria aber, in welche dieser Fundus getheilt ist, jeder Gemeinde, und jedem Inwohner das Privateigenthumsrecht uber die denselben unter verschiedenen Titeln zugekommene Grundstucke zustehe, ohne sich eines Iuris Dnalis anmassen zu können. Dieses vorausgesetz ist Gr. Pálffy des Ermessens dass sich der Unterschied zwischen den bey Resinar, und den in Rücksicht auf die Beschwerden der Poplakaer vorgekommenen Fall von selbst ergebe da zu Resinar die Stadt Hermannstadt die dortigen Einwohner wie unterthänig betrachten. und von ihnen Dienstleistungen und Robotten fordern wollte, bey dem Poplacaern hingegen nur um eine Arendazahlung für gewisse Grunde zu thum seye, welche sie von den Grossauern, und Neppendorfern vermög ihren Metalbrief gegen Zins anfanglich zwar gegen einen geringen, naher aber gegen einen höheren erhalten haben, und weil jeder Gemeinde ihre uberflüssige Grunde

www.dacoromanica.ro

zu verpachten erlaubet ist, so scheine dass die Grossauer, und Neppendorfer zur Widererstattung des von ihren Gründen, deren Eigenthum sie mit Metal briefen zu erproben bereit sind, empfangene Pachtschillinge nicht verhalten werden könnten, besonders da der Hermannstadter Stuhl, welcher solches nicht empfangen hat, und dessen Existenz bereits Ao 1784, aufgehöret hat diesen Ersatz nicht leisten kann. Aus eben diesen vorangezeigten Ursachen scheine das Gubernium durch die Anweisung der Poplakaer zur Erprobung des Eigenthumsrechts nicht ganz unrecht fürgegangen zu seyn, nachdem diese Kläger in Rücksicht dieser von ihnen behaupteten Eigenthums-Rechte um so weniger im Besitz gewesen waren, als sie von diesen Gründen seit 30. bis 40. Jahren eine jahrliche Tax bezahlet haben, es durfte daher ihnen der Beweis obliegen, dass die strittigen Gründe ihnen gleich bey ihrer Ansiedlung eigenthumlich übergeben worden seyen, und dass der freye Genuss dieser Gründe bis vor 30 oder 40 Jahren, welche die Gegenparthey nur zum Theil erkennet, nicht ex mero partis adversa Beneplacito hergeflossen seye. Nach erfolgter allerhöchster Genehmigung werden sonach die Expeditionen eingeleitet werden.

Votum.

Die Kanzley will das factum des Gubernii, welches die Poplakaer zur Erprobung des Eigenthumsrechts in Ansehung des in der Frage stehenden Terrains ad viam Iuris verwiese, durch nachstehendes rechtfertigen; weil die Grossauer, und Neppendorfer Sachsen 1-mo das Eigenthum besagten Terrains mit Metalbriefen zu erproben bereit sind. 2-to seit 30. bis 40. Jahren die Poplakaer Wallachen die Tax von mährerwenten Gründen entrichtet haben. Wass nun den ersteren Beweggrund anbelanget, da kann ich mich mit der Meynung der Hof-Kanzley nicht vereinbaren, den dieser Satz: die Grossauer und Neppendorfer Sachsen sind bereit durch Metales die im Widerspruch stehende Gründe als ihr Eigenthum zu erproben, kann nicht die Schlussfolge nach sich ziehen: also gebuhret ihnen Sachsen das angesprochene Eigenthum, und die Poplakaer Wallachen, so in Possessorio der strittigen Terrains sich befinden, sind ad viam Iuris wegen Erprobung des Eigenthumsrechts zu verweisen, sondern die Sachsen sind mit ihren angesprochenen

www.dacoromanica.ro

Eigenthumsrecht in soweit ihnen solches in Fundo Regio gebuhren kann, ad viam Iuris, et petitorium zu verweisen, und wenn letztere auch wirklich erproben wurden, dass ofterwähntes Terrain auf dem Grossauer und Neppendorfer Terrain, sich befinde, so kann noch nicht der Rechtspruch dahin ausfallen also müssen die Poplakaer von ihrem Terrain den Sachsen Z ns zahlen, sondern sie Sachsen mussen mit einem Contrakt erweisen, dass selbe oft widerholten Grund den Poplakaer Wallachen gegen Entrichtung eines Zinses cediret haben, von einem solchen Contrakt aber wird nicht einmal die mindeste Erwahnung gemacht, welches gewis geschehen wäre, wenn besagter Contrakt existirte, den sie Grossauer und Neppendorfer Sachsen eben so gut, und getreu aufbewahret haben würden, als ihre Metales, mittels welchen sie sich anheischig machen das Eigenthumsrecht zu erproben. Betrefund den letzteren Punkt, da hatte die Kanzley auch auf nachstehendes die Rucksicht tragen sollen, wie ich ein solches bereits in meinem Voto (vid. Prius sub Nro 3990, 1786), berühret habe, dass die Poplakaer anfuhren, sie und ihre Voreltern seyen über zwey Jahrhundert im Besitzthum des von den Sachsen angefochtenen Terrains, ihre Voreltern hätten das nämliche Terrain durch Ausrottung des Gestrups Urbar gemacht, und vor der Aufsicht des Hermannstädter Rathsmanns Kislingstein hatten die Poplakaer keinen Zinns den Sachsen bezahlet des erstern, und anderte widersprechen die Sachsen gar nicht, es kommet daher sowohl das Verjahrungsrecht als die dem Grund investirte Extirpationsmühe den Poplakaern zu Guten, das dritte Motivum hingegen modificiren die Sachsen nur in dem, dass von dem quaestionirten Ackerland einige Poplakaer gar nichts, andere aber nur etwas sehr weniges den Grossauern gezahlet haben, diese Modification hingegen, weil selbe gar nicht erprobet wird, gehört unter die Categorie der nudorum assertorum, so für gar keinen Beweiss angenommen werden können, und aus der nämlichen Modification muss ich nicht ohne guten Grund vermuthen, dass kein Contrakt vorhanden sey der die Poplakaer Wallachen zur Entrichtung eines Grundzinses verbinde, denn widrigenfalls wurden alle Poplakaer zur Entrichtung desselben. von jeher ganz gewiss angehalten worden seyn, wo doch die Grossauer und Neppendorfer Sachsen dieses keinerdings behaupten; Ich

www.dacoromanica.ro

kann daher von meinem diesfalls bereits erstatteten Voto keinerdings abgehen.

Da aber im Vortrag der Hof-Kanzley unter andern auch dieses vorkommt, dass der Hermannstädter Stuhl, welcher besagten Grundzinns nicht empfangen, und dessen Existenz schon im Jahr 1784 aufgehöret hat, diesen Ersatz nicht leisten könne, so wäre der Hof-Kanzley hierauf die Belehrung zu ertheilen, dass den Grundzinns, von welchem die Rede ist, cum eo, quod interest um jene, die ihn widerrechtlich empfangen haben, ersetzen müssen. Hat nun der Hermannstädter Stuhl denselben empfangen, so fallt der Ersatz dem Aerario zu Last weil das Vermögen des aufgehobenen Hermannstadter Stuhls cum onere, et commodo incameriret worden, ist aber besagter Zinns von der Stadt Hermannstadt, welche in suo esse verbleibt eingezogen worden, so hat dieselbe das indebite perceptum den Poplakaer Wallachen gut zumachen. Fals aber die Neppendorfer, und Grossauer Sachsen mehrerwahnten Grundzinns bezogen hätten, so sind diese, das widerrechtlich sich zugeeignete den Poplakaern cum eo, quod interest ruckzustellen schuldig. *Izdenczy* m. p.

Hier ist die frage von einem strittigen Eigenthum. Es wäre was neues, gegen die allgemeine Rechtsregel, *beati possidentes* die Probe des Eigenthums dem Besitzer aufzutragen. Ich bin mit dem 1t Voto vollkommen verstanden. *Eger* m. p.

Ich trette dem ersten Voto bey *Reischach* m. p.

11 Zeilen *Graf Hatzfeld* m. p.

Nach Majoribus **Resol. aug.**

Wenn auch die Grossauer, und Neppendorfer schon bereit sind, das Eigenthum, in so weit ihnen solches in fundo Regio gebühren kann, auf den in der frage stehenden terrain Kuraturile durch Metales zu beweisen, so folget hieraus noch nicht, dass ihnen das angesprochene Eigenthum schon würklich gebühre, und dass die Poplakaer Wallachen, die in dem nämlichen Besitz dieses Ackerlandes sind, gegen den ersten Rechtssatz den Beweise des Eigenthums über diesen terrain in Petitorio fuhren sollen. Sondern diesen Beweiss würden immer die ausser dem Besitz befindlichen Grossauer und Neppendorfer auf sich zunehmen zugleich aber auch durch beybringung

www.dacoromanica.ro

eines förmlichen Kontrakts zu erproben haben, dass sie den strittigen Grund den Poplakaer gegen Entrichtung eines Zinses cediret haben. Da jedoch von der existenz eines solchen Contraktes in den gegenwartigen Akten nicht die mindeste Erwahnung geschieht, und die von keinem Beweise unterstützte Angabe der Grossauer und Neppendorfer, dass *einige Poblakaer gar nichts*, andere aber nur etwas weniges bezahlet haben sollen, die stärkste Vermuthung darbeüt, dass kein Contrakt vorhanden sey, der die Poplakaer zur Entrichtung eines Zinses verbinden, so hat es bey Meiner geschöpften Resolution um so mehr zu bewenden, als die Poblakaer auch den von Grossauer nicht wiedersprechenden Umstand für sich haben, dass sie über 200 Jahre schon in dem Besitz dieses, von ihren Voreltern durch Ausrottung des Gestrups urbar gemachten Grundes sind, und von der Aussicht des Kieselsteins nie einen Zins an die Sachsen entrichtet haben. Es muss daher den Poblakern der abgenommene in der frage stehende Zins, von jenen, die solchen empfangen haben, ohne weiterem uno cum interesse zurückgestellet werden; wornach also das erforderliche alsogleich zu verfügen ist.

oder nach *Gr. Hatzfeld*

Dieser Gegenstand ist im Wege Rechtens zu erledigen, der Grossauer Gemeinde aber die führung des Beweises aufzutragen.

---

5. Raportul cancelariei aulice ardelene din 26 Octomvrie 1786, privitor la cererea alor 60 de locuitori Români din Chirpăr şi alor 37 locuitori Români din Vărd, adresată baronului Bruckenthal.

CIRCULANDUM.

Vortrag der Hungl. 7bürg. Kanzley von 26. Oktober 1786.

Die an den Frhl. v. Bruckenthal bezeichnete Bittschrift 60 wallachischer Jnwohner der Sächsischen Dorfs Kirchberg und 37 des Dorfs Werdt betref.

Supplikanten beschweren sich eigentlich darüber, dass sie *a*) keine hinlänglichen Grundstücke hätten sich, und die ihrigen zu erhalten; *b*) auch einen Grund nicht einmal um Geld von

www.dacoromanica.ro

den wider sie gleichsam in eine Conspiration getretenen sächsischen Jnwohnern überkommen könnten; *c*) Jhnen bei Gelegenheit der vor einigen Jahren vorgenommenen Veitheilung der Gemeindegründen ein so kleiner Antheil zugefallen sey, dass 10 wallachische Jnsassen nicht so viel Grund, als einer von den sächsischen überkommen haben. Endlich *d*) nicht gleiche Befugniss mit den Sachsen hatten in den Gemeinwaldungen Bau- und Brennholz fällen zu dürfen.

Die zur diesfalliger Untersuchung abgeschickten Kommissarien äusseren sich in ihrem Berichte dahin: dass ad *a*) nach den Contribuzions Tabellen 77 wallachische Hauswirthe in dem Dorfe Kirchberg 162⁵/₈ Joch Äcker und 37³/₈ Joch Wiesen, in dem Dorfe Werdt aber 39 Wallachen an Aeckern 59⁵/₈ und an Wiesen 12³/₄ Joch besässen, ad *b*) sie Kommissarien von dem angeblichen Einverstandnisse der Sachsen wider die Kläger nichts entdecket hätten, ad *c*) seit 22 Jahren zu verschiedenenmalen unter den Jnwohnern nach Verhaltniss ihrer zu bestreiten habenden öffentliche Abgaben, und Lasten die Gemeindgründe vertheilet worden seyen, woran die Wallachen aus der Ursache keinen gleichen Antheil mit den Sachsen erhalten haben, weil erstere niemal die öffentlichen Lasten in gleicher Masse mit letztere zu tragen hätten. Und ad *d*) den Kirchberger Wallachen sowohl die Holzung des Brennholzes, als auch mit Vorwissen des Dorfrichters Bauholz zu fällen frey stehe, nur bekamen die Wallachen von Werdt seit zwey Jahren an Bauholze um zwey Stücke weniger als die Sachsen, weil sie auch wenig mit öffentlichen Lasten beleget seyen.

Das Gubernium erachtet zwar, dass eine neue Vertheilung der Gemeindegründe um so weniger gestattet werden könne, als nach Vorschrift der allerhöchsten Verordnung jene, welche seit 12 Jahren ohne Widerspruch der Kommunitat einen Grund besitzen, dabey zu schützen seyen.

Allein die Kanzley bemerket, es gäbe die Auskunft der Untersuchungs-Kommissarien selbst zu erkennen, dass die Wallachen nicht ohne Ursache sich beschwert haben, nachdem auf einen derselben im Durchschnitte genommen in Kirchberg kaum 2¹/₂ Joch, in Weidt aber nicht einmal zwey Joch an Grundstücken ausfallen, womit sie sich samt ihren Familien nicht ernähren, und die öffentlichen und Gemeindelasten hart be-

www.dacoromanica.ro

streiten könnten: Es wäre demnach besser geschehen, wenn die Kommissarien auch die von den Sachsen besessene Grundstücke aufgezeichnet hätten, um eine billige Vergleichung darüber anzustellen. In dessen sey es immer wider den Sinn der Allerhöchsten Verordnungen geschehen, dass die Wallachen bei der Vertheilung der Gemeindgründen nicht in gleiche Betrachtung mit dem Sachsen genommen worden sind.

Da ferner nebst den diesfalls erlassenen mehreren Verordnungen vorzüglich anbefohlen worden, auf die Wallachischen Inwohner in Fundo Regio, welche sich von jeher über Mangel an Gründen beklagt haben, besonders fürzudenken: So erachtet die Kanzley, dass, wenn die Vertheilung der Gründe zu Kirchberg und Werdt nach Publizirung erwähnter Verordnungen geschehen ist, solche ohne weiters zu rescindieren und eine neue zu veranlassen wäre, wobei sich genau nach obbesagten Verordnungen benommen werden müsste, es sey dann, dass dermal noch so viele ungetheilte Gemeindgrunde vorhanden wären, die zur Befriedigung der Kläger hinreichen könnten. Sollte aber die Vertheilung noch vor Erfliessung obangezogener Befehle beuriket worden seyn: So dörften durch die ad faciem loci abzuschikenden Kommissarien die dortigen Einwohner durch gütliche Vorstellungen beredet werden, womit sie diesen Klägern freiwillig die zu ihrem Unterhalte erforderlichen Grundstucke überlassen mögen; wo sodann über den Erfolg nebst dem einzusendenden Ausweis der von den sächsischen Einwohnern besitzenden Gründen der weitere Bericht zu erstatten ware.

Übrigens gedenket die Kanzley den zwischen den Sachsen und Wallachen bemerkten Unterschied in Absicht auf die Holzung sogleich abzustellen, und zwischen den Gliedern der nämlichen Gemeinde ohne Rücksicht auf die Nazion eine vollkommene Gleichheit herzustellen.

Mit dem Einrathen der Hofkanzley bin ich einverstanden, nicht aber mit der sehr seichten Untersuchung der Comissarien, viel weniger aber mit dem von diesen angefuhrten und vom Gubernio unterstutzten Sophismate, dass nemlich die Vertheilung der Gemeindgründe unter die Sächsischen und Wallachische Inwohner nach Maas ihrer zu bestreiten habenden öffentliche lasten und abgaben geschehen seye, das hiesse also soviel dass

www.dacoromanica.ro

die Sachsen von ihren der Contribution unterliegenden Gegenständen, ein mehreres Contribuiren müsten, als die Wallachen, mithin jene vor diesen in Vertheilung der Gemeindgründe den Vorzug verdienten, dass aber dieses nicht erwahret werden könne, bestätiget dass in 7bürgen annoch bestehende Contributions Systeme, vermög welchen ein jeder Contribuent von den ausgezeichneten Contribuonsgegenständen ohne Unterschied der Nazion, die allgemeine lasten und abgaben in gleicher Eben-Maas tragen muss; es dörfte also der Schein — und blend — Grund darin liegen, dass die Sachsen mehr zu besagten lasten, und abgaben beytragen, als die Wallachen, weil erstere weit reichlicher dotiret sind, dan die letzteren, und dieser Umstand rechtfertiget den Saz der Commissarien, und des Gubernii keiner dings, viel mehr aber hätte derselbe zum beweggrund dienen sollen auf die mittellosse Wallachen, da es um die Vertheilung oberwehnter Gründe zu thun ware, den vorzuglichen Bedacht zu nehmen, allein ich muss leider aus den fast taglich vorkommenden Actis wahrnehmen, dass man sich nach den alt hergebrachten Gebrauch Sächsischer seits noch immer bestrebe die Wallachen zu kränken, und sich den Geist der allerhöchsten Resolution wodurch der Nationalismus aus dem Grunde gehoben werden soll, nicht eigen machen wolle.

Izdenczy m. p.

Ich bin ebenfalls mit dem Einrathen der Kanzley verstanden; der gehassige Unterschied zwischen Sachsen und Wallachen wird solang nicht aufhören, bis nicht der Gebrauch des Ausdrucks «Sachsische Nazion» ganz verbothen, und die einen wie die anderen, Siebenbürger genannt werden.

Eger m. p.

Ich trette dem Einrathen der Kanzley vollkommen bey.

Reischach m. p.

Ich begnehmige das Einrathen der Kanzley.

Graf Hatzfeld m. p.

Res. aug.

Und ist dem Gubernio zu bedeuten, dass es sich den Geist Meiner Anordnungen, wo der so verschieden in Siebenbürgen geherschte Nationalismus ganz aufgehoben worden, mehr eigenmachen, Wallachen und Sachsen ohne Unterschied

www.dacoromanica.ro

gleich behandeln, den Ausdruck Sächsischer Nation aber Meiner schon öfters wiederholten Anordnungen gemäss, gänzlich unterdrücken, und sämtlichen Unterthanen Siebenbürgens, blos den eigentlichen Namen *Siebenbürger* beylegen solle.

---

6. Raportul cancelariei aulice ardelene din 19 Februarie 1789, privitor la jalbele comunelor româneşti Poiana şi Dobârca contra Sasilor din Dobârca şi Gârbova.

CIRCULANDUM.

Vortrag der hungar. s. Hof-Kanzley vom 19-t. Februar 1789.

Über die Beschwerden der walachisch. Gemeinde zu Pojana und Kerpenyes wider die Sacksen zu Doborca, und Urwegen Hermannstädter Komitats.

Bei der über die 5, Pojaner Beschwerd zeüge (P. 3776) abermal vorgenommenen Untersuchung hat sich gezeigt, dass zwar.

Ad 1um. Einige Gründe ein und andern Pojanern durch einige Privat Doborcaner Jnwohner jedoch noch vor 20 und mehreren Jahren abgenommen worden seyn; da aber diese Angelegenheit eine zwischen Privat Jnwohnern vorgefallene Privat Stritsache betrift, und diese Abnahme die mit Verordnung vom 31. Marzen v. J. festgesetzte Epoche übersteigt.

So glaubt die Kanzlei mit dem Gub. dass die Klager mit dieser Beschwerde in via politica ab- und ad viam Juris zu verweisen, für die Zukunft aber derlei Abnahmen derlei Gründe schärfest zu verbieten waren.

Ad 2dum. Da die Kläger die freye Holzung genissen, und nur das Bauholz aus der verbotenen Waldung gegen 1 f. pr. Stuck gestattet wird:

So wäre nach Meinnug des Gub. und der Kanzlei zu Vermeidung weiterer Klagen, statt der von den Klägern angesuchten Theilhaftmachung an der in Verbot stehend: Waldung die Einleitung zu trefen, das ihnen das bauholz so wie den Doborcanern ohne Tax abgereicht werde, wobei jedoch sowohl den Klagern, als den Verklagten die genaue Beobachtung der

www.dacoromanica.ro

Waldordnung einzubinden, auch hierauf von den Komitatsbeamten zu wachen wäre.

Ad 3tum. Wegen der den Klägern versagten Hutweide sey zwar nach eigenem Bekenntnisse der Beklagten den Klägern dieselbe auf einigen Orten nicht zugelassen worden, anderseits aber die klagende Gemeinde mit einer grossen Anzahl Schaafe versehen, das Gub. glaubt also, es könne denselben die freye Nutzniessung d. Hutweiden mit Einschrankung des Zugviehes nicht allerdings gestattet werden; zu Beseitigung dieser wechselseitigen Klage ware jedoch dem Komitats officialate mitzugeben, nach vorläufiger Verrechnung beider Partheien die für das Zugvich unentbehrliche Weide, zu erst auszuzeichen, und sodann die noch übrigen Gründe fur die Schafwirtschaft dergestalt zu belassen, dass solche zur gemeinschaftl. Nutzniessung beider Gemeinden verwendet werden sollen.

Ad 4tum habe sich die Klage wegen der von jedem Ansiedler durch die Doborcaner abgenommenen Taxe für 2. Dukaten bestattiget;

Das Gubernium erachtet, dass diese Tax, die auch die Pojaner Ortschaft von ihren Ansiedlern mit 1. Dukaten abgenommen hat, künftig ganz abzustellen sey, für das Vergangene aber die Doborcaner Gemeinde die Verwendung der abgenommenen Tax so wie die Pojaner auszuweisen habe.

Ad 5tum hört die Klage wegen Bezahlung 4 kr. fur jeden Kubel Aussaat auf dem Terrain Alba von selbst auf, nachdem die diesfälligen Zehend der ewangelischen Kirche zu Reismarkt gehören, mit der sich die Nutznisser abzufinden haben. und welchen die Weide auf den brachliegeden Gründen nicht verwehrt sey.

Mit diesen vorstehenden 3 Anträgen des Gub: ist auch die Kanzlei vollkommen verstanden.

Was dann die Klagen der Korpenyescher Walachen wider die Sachsen zu Urwegen betrift, da bestehen solche in zwo Punkten.

1tens dass gesagte Sachsen, mit welchen diese Walachen das namliche Territorium besitzen, nicht gestatten wollen, dass die Walachen einen vorher zum fruchtban verwendeten, nunmehr aber wegen des vielen Regens eingesunkene, — zum fruchtbau nicht mehr tauglichen Grund mit Weinreben bepflanzen, und

www.dacoromanica.ro

2tens dass die Kläger kein Vieh halten können, weil ihnen solches von der Weide eingetrieben, und mit Geldtaxen belegt würden.

Die Kanzlei ist mit den hierüber von dem Gub. bereits getrofenen Verfügungen ganz verstanden, dass, da

Ad 1um vermög Aüsserung der Untersuchungs Koarien der angeführte Grund zum Ackerbau nicht untauglich, die Klager hingegen ohnehin mit Weingärten versehen, und der Ackerbau dem Weinbau immer vorzuziehen ist, das Gesuch der Kläger wegen Umlegung eines Weingarten auf gesagten Platz allerdings abzuschlagen, in betref des

Ad 2dum eingeklagten Vicheintriebs aber von Seite des Komitats Beamten darauf zu sorgen sey, dass jedes Dorf seine eigene Hirten halte, damit nicht aus Mangel derselben das Vich in Saaten, Wiesen, oder Eichel Waldern Schaden verursache, und hierwegen eingetrieben werden musse.

Im ubrigen hat sich das Gub. bei dieser Gelegenheit zu gänzlicher Beilegung dieser Klagen die Entschliessung auf seinen Bericht vom 29. July d. J. wegen Vertheilung des gemeinschaftl. Territoriums zwischen den zwo gemeinden Kelnek und Daal Hermannstädt. Komitats erbeten; obschon nun daruber die darinn angezeigtermassen veranlasste nahere Untersuchungs Sache abgeforderte weitere Bericht noch nicht eingelanget ist. So glaubt doch die Kanzlei dem Gub. indessen überhaupt zu bedeuten: zwischen andern in fundo regio im ahnlichen falle sich befindenden Gemeinden, als der Hermannstadter und Resinarer, Heldauer, und Szader, Mühlenbächer und andern mit ihr auf den namlichen Territor angesiedelten Gemeinden befohlen worden ist, allgemein sind, dass die Bewohner des nämlichen Territor: gleiche Rechte, und Gleiche Lasten haben, die Einleitung zu treffen sey, dass alle in ahnlichem falle sich befindende Ortschaften etwas zur gemeinschaftlichen unentgeltlichen Nutzniessung der Territorial Benefizien sich einzuverstehen, und nach Umstande in einer Gemeinde sich zu vereinigen hätten, oder widrigenfalls die Vertheilung des Territor. nach den festgesetzten Maassregeln zu bewirken und daruber die Metalbriefe für die Partheien auszufertigen seyn.

Ich habe dem Einrathen der Hof-Kanzley nichts entgegen zu seyen. *Izdenczy m. p.*

www.dacoromanica.ro

Seite 10. Da den Körpenyeser Wallachen als Klägern das Eingenthum dieses Platzes nicht strittig gemacht wird, muss es auch ihrer Willkur überlassen bleiben, solchen zum Korn- *oder* Weinbau zu benutzen. Im übrigen bin ich mit dem Einrathen verstanden. *Eger* m. p.

Ich finde wieder das Einrathen der Hof Kanzlei nichts einzuwenden *Reischach* m. p.

Ich bin mit dem... Voto verstanden. *Graf Hatzfeld* m. p.

Res. aug.

Subductum nach Gr. *Hatzfeld* und v. *Eger*.

Ad. pag. 10. Ist der Willkühr der Kläger zu überlassen, ob sie den in der frage stehenden ihnen zugehörigen Platz zum Korn oder Weinbau benutzen wollen?

Ich beangenehme im übrigen das Einrathen der Kanzley.

---

7. Raportul cancelariei aulice ardelene din 30 Martie 1789, privitor la rezultatul preaînaltei hotărîri aduse în urma jalbelor date de comunele Orăştie şi Jibot contra oraşului şi magistratului de scaun.

CIRCULANDUM.

Vortrag der hungarisch siebenbürgs Hof-Kanzley.

von 30 März 1789.

Über den Erfolg der (Pri 2737) auf des Beschwerden der Szaszvaroscher, und Sibotzer Gemeinde wieder den Stadt und Stuhlsmagistrat erflossenen höchsten Entschliesung.

Hier werden bloss diyenigen Punkten aufgeführet, uber welche die Kanzlei einige Erinnerungen zu machen fruhet, und die übrigen, so sie bloss zur Nachricht nimmt, ganz hindangelassen.

2ter Punkt a. In Betreff der Gemeindgrunde, die sich einige Magistrats- und des aüsseren Raths-Glieder zwar gegen baare Bezahlung, aber ohne Einwilligung der Gemeinde zugeeignet haben.

www.dacoromanica.ro

Die Kanzlei vermeinet es wäre dem Gubernium aufzutragen, über die Gründe, welche die Glieder des innern und äusseren Raths in den bereits verjährten Zeiten gekauft haben ein solches Verzeichniss ausfertigen zu lassen woraus man die Käufer namentlich, samt den Gründen ihrer Capacität, und dem erlegten Geldbetrag, dann dem Jahre des Kaufs, und der Bezahlung ersehen könne, welches so dem das Gubernium anher zu senden hätte.

c. In Betreff jener Gründe, welche noch im Jahre 1776 und 1777 unter die Magistratuales und Bürger vertheilet worden sind, wofür aber die Lösungstax mit 1200 Fr. annoch rückständig ist; hätten die Partheien um einstweilige Nachricht gebetten.

Die Kanzlei glaubet mit dem Gubernium, dass der Schuldnern gewisse Zahlungstermine vorzuschreiben und Falls sie selbe nicht halten wurden ihnen die noch nicht bezahlten Gründe abgenommen und andere, die das Geld erlegen würden, übergeben werden sollen.

d. Kommt vor, dass diejinigen 2 Grundstücke, welche die Rathsmänner Enrich Somogyi, und Johan Borsos sich ohne Vorwissen der Gemeinde jedes um 30 Fr. zugeeignet haben, das eine nämlich an den Rathsmann Ioseph Nagy um 60 Fr. das andere aber 4 Bürgern um 30 Fr. überlassen worden sei, um die Heuwise des gewesenen Stadtrichters Eperiesi und des Ruthsmannes Somogyi hingegen sich nach keine hinlängliche Zahl Burger gemeldet habe.

Die Kanzlei erachtet, die getroffene Verfügung dass angezeigt werden solle, ob nach der Hand genugsame Bürger um diese 2 Wiesen sich gemeldet haben, ware zu bestättigen, das Gubernium aber hatte darauf zu sehen, womit das Anbefohlene in Vollzug gesetzt werde. Übrigens wären die 2 dem Jos. Nagy, und andern 4 Bürgern ubergebenen 2 Grundstücke für die Gemeinde einzulösen, und an die Meistbietenden zu verpachten.

e. Wird erzahlet, auf welche Art Gründe und Gerechtsame verpachtet worden seien.

Die Kanzlei machtet hierüber folgende Erinnerungen: -

1o. Wäre der dem Stadtarchivarius Samuel Bock verpachtete Ackergrund, da die in öffentlichen Diensten der Stadt stehenden Beamten, vermög des 2ten Punktes der Nr 2737 erflossenen

www.dacoromanica.ro

höchsten Entschliessung, von der Licitation ausgeschlossen wird einer neuen Versteigerung auszusetzen.

2o. Hatte das Gubernium zu berichten ob, und in wie weit das selbe seine Einwilligung zur Überlassung 5 Stücke Gemeindgründe zu Hanfackern an die daran Mangelleidenden Inwohner, dann eines Grundstückes an die reformirte Kirche, und endlich der Gebirge Gyclacz und Naja an sämtl. Inwohner gegeben habe.

3o. Müste dem Gubernium aufgetragen werden über die verpachtete Gründe zur mehreren Sicherheit ein solches Verzeichniss ausfertigen zu lassen, aus welchem nicht nur die Pachter namentlich, sondern auch die Gründe stückweise nach ihren Eigenschaften mit der Capacität und dem Pachtschilling ersehen werden könnten.

4o. Ware dem Gubernium zu bedeuten, man versehe sich, dass die Verordnung, jede Pachtung einer Wirtschafts Realitat vor der wirklichen Einhandigung derselben mit allen dabei vorkommenden Bedingungen dem Gubernium zur Bestattigung vorzulegen, werde beobachtet worden seyn.

5to. Sollte dem Gubernium aufgetragen werden, die Ausserung der Landesbuchhalterei, wenn es noch nicht geschehen ist, uber die Mühl- Marktmauth- und Kalkbrennerei- Kontrakte einzuholen, und alsdann erst das Nötige zu verfügen.

6o. Wäre zu erheben, ob es nicht fur die Stadtallodial Kassa vortheilhafter ware, wenn sie zur Einlösung der verpfandeten Weidgebirge Ober Purkuretz, und Prisera, dann des Wiesgrundes Kiraly- Biro- Retye, (welche Gründe, da sie verpfandet sind, nicht verpachtet werden konnten) das nötige Geld nicht hätte, solches in dessen gegen Interesse aufnähme.

Wegen des Terrain la Holbura, welches den Szaszvarosscher Walachen und Tordascher Insassen gegen einen massigen Pachtschilling zu überlassen wäre.

Sollte das Gubernium noch eine umstandlichere Aufklärung erheben, und einen richtigeren Ausweis nach der sub e ad 3um hier oben gegebenen Einleitung verfertigen lassen.

11ter Punct. Hier heisset es, dass der Rathsmann Franz Bonyhai mit dem misshandelten Weingarten Hüter Gligor a Pavelay sich verglichen habe.

www.dacoromanica.ro

Die Kanzlei gedenket dem Gubernium aufzutragen, sich entweder den Vergleich, oder das Zeugniss des Huters über seine Befriedigung vorlegen zu lassen.

In Betreff der Beschwerden der Gemeinde zu *Siboth* wird berichtet, und zwar

1o. Hätten das Gubernium und die Kanzlei (P 2737) angetragen den Sibothern zu gestatten, ihre besitzenden Gründe wofür sie eine Terragialtaxe von jahrl. 40 Fr. Rh. zu zahlen haben, käuflich an sich zu bringen, und dieser Antrag ist auch begnehmiget worden.

Allein nach dem überhaupt zur Richtschnur vorgeschrieben worden ist, dass alles Terrain, so sich in Fundo regio befindet, nicht das Eigenthum eines Stuhls oder Stadt,[1] sondern des Königs sey, folglich ohne Einwilligung des Königs an einen dritten nicht veräussert werden könne; so könne nach diesen Grundsatzen die Sibother Gemeinde zur Erkaufung ihres Territorii nicht angehalten werden, sondern wäre ohne weiters Entrichtung der terragial Taxe in dem ruhigen Besitze ihres Territorii zu belassen.

3o. In Betref des Wirtshauses, welches der Szaszvaroser Magistrat auf dem Sibother Territorio erbaudet hat, dann wegen der den Sibothern abgenommenen 2 Wiesgründe, und wegen der fur erst gedachte Gründe unrechtmässig bezahlten Kontribuzion,

Wird von der Kanzlei erinnert, dass das Schankrecht sowohl, als die 2 Wiesgrunde mit dem Territorio, zu welchem sie gehören den Sibothern unentgeltlich zu uberlassen, das Wirtshaus abzuschatzen und der ausfallende Betrag in die Stadtkasse zu erlegen ware: Der von den Sibothern fur die Wiesgründe aber erlegte Betrag muste denselben zurückgestellet werden, und das Gubernimn sich wegen des Ersatzes des unrechtmassig von dem Klägern bezahlten Contributionalis den Schein der Gemeinde vorlegen lassen.

7o. Wegen der von den Sibothern fur ihre eigene Fleischbank, und Schanke dem Szaszvaroscher Magistrat jahrlich entrichteten Tax von 25 Fr bemerket die Kanzlei dass der Raitoff. Dachauer zu untersuchen hätte welcher Betrag vor Aufhebung der Stuhle hoc titulo eingegangen sei: übrigens aber durfte der Sibother Gemeinde der freie Genuss ihrer eigenen Fleischbank

www.dacoromanica.ro

und Schänke unentgeltlich belassen werden, da ihr der freie Genuss ihres eigenen Territorii, und der damit verbundenen Benificien eben so wenig als einer andern Gemeinde in Fundo regio abgesprochen werden kann.

Ich finde das Einrathen der Hof-Kanzley theils der höchsten Vorschrift, so in Anschung der in Fundo Regio befindlichen Inwohner erlassen worden ist ganz angemessen theils aber mit guten Gründen unterstützet, es wahre daher zur höchsten Genehmigung allerdings geeignet.

Izdenczy m. p.

Similiter Eger m. p. *Similiter Reischach* m. p.

Volgen 2 Zeilen. *Hatzfeld* m. p.

Res. Aug.

Sub ductum nach Gr. Hatzfeld: bey dem 2ten Punct ad c. können zwar den betreffenden Schuldnern leidentliche Zahlungs-friste für die an sich gebrachte Stadt Gründe amberaumet werden; Jedoch haben selbe von dem diessfälligen schuldigen Betrag bis zu dessen Tilgung das landesübliche Interesse zu entrichten.

Ich beangenehme *im übrigen* das Einrathen der Kanzley.

dt. 20 April 1787.

---

8. Raportul cancelariei aulice ardelene din 24 August 1789, privitor la pământurile luate din mâna Românilor din Orăştie şi vândute ori arândate altor proprietari.

CIRCULANDUM.

Vortrag der Hung. 7bürg. Hof-Kanzley vom 24. August 1789.

Über die den Szászvárosser Walachen abgenommenen, und an andere Besizer verkauften, oder in Pacht gegebenen Ausrottungs Grunde.

Oberwähnte Walachen beschwerten sich, dass ihnen die durch ihre Mühe urbar gemachte Gründe weggenommen worden seyen.

Aus dem durch die Untersuchungs Commissarien verfassten Verzeichniss erhellet dass von 53 Familien $19^7/_8$. Joch von $159^1/_2$ Viertel Anbau, welche sie klagführende Familien seit

www.dacoromanica.ro

Ao 1761 bis 1780 ausgerottet haben nach und nach weggenommen, und theils den Magistrats Gleidern, theils andern Burgern übergeben worden seiyn.

Der beklagte Magistrat erwiederte hierauf, das die Wallachen besagte Gründe aus den Gemeingrunden ohne vorläufiger Erlaubniss des Magistrats ausgerottet hätten, und dass ihnen hierwegen diese Gründe abgenommen und nach Vorschrift einer wegen Vertheilung der Gemeindgrunde untern 19ten 9br. 1774 ergangenen Gubernial Verordnung den izigen Besitzern übergeben worden seyen.

Euer Maj. haben wiederholt zu entschliessen geruhet v. P. 1788 und 2117 1788 dass derley abgenommene Gründe den Wallachen in Natura zurückgestellet werden sollen; wonach an das 7bürg Gubernium das nöthige erlassen worden ist.

Vorberührtes Gubernium stellet nun vor, dass selbes zu Folge obiger höchster Entschliessung dem Hermannstadter Komitat Officiolat den Befehl ertheilet habe die Gründe, welche nach der auf das Jahre 1776 festgesetzten Epoche den Klagern abgenommen worden, ihnen sogleich zuruck zustellen in Ansehung jener Gründe aber welche demselben vor dieser Epoche abgenommen worden, wen solche auch ferner bey den izigen Besizern verbleiben sollten, die Ausrottungskosten vergüten zu lassen, und von dem Erfolge Bericht zu erstatten.

Die zur Vollziehung dieses Befehls abgeordneten Komitatsbeamten aber hätten selben, wie sie berichteten, aus folgenden Ursachen nicht vollziehen können. *Erstens:* weil diese Grunde, nach dem sie den Wallachen welchen die Ausrottung nur gegen dreyjährigen freyen Genuss der Magistrat sowie Ausserung nach erlaubt hatte, weggenommen worden im Jahr 1778 1779 und 1780 den Iuratis Quadraginta Viratios übergeben von diesen aber vermog Entschliessung von 18 July 1785 wieder abgenommen, und auf 6 Jahre zum Vortheil der Allodialkasse in Pacht gegeben worden seyen; Die Commissarien hatten daher ohne wider das Ius Arendatitium zu handeln, und dem Allodialfond einen Schaden zuzufugen, den Wallachen nicht zurückstellen können. *Zweitens* Seyen zwar von diesen Gründen einige nicht verpachtet, sondern in dem Besiz jener Individuen, welche in dem darüber verfassten Verzeichniss vorkommen, allein, da sie solche gegen Kaufkontrakt besizeten,

www.dacoromanica.ro

und dafür dem Publico gewisse Geldbeträge abgeführet hätten, so wäre es ihnen Commisarien nicht zugestanden diese Kontrakte umzustossen was endlich *drittens* die Vergütung der auf diese Extirpaturen vewendeten Muhe betrift so hatten die Kommissarien den Betrag derselben nicht erheben können, weil den diesfälligen Äusserungen der Walachen die jezigen Bezizer widersprochen die Wallachen aber den Antrag der Kommissarien, dass sie die bey der Ausrottung ihrer Gründe verwendete Zeit durch Ablegung des Eides erwiesen sollen, von sich abgelehnt, und erklärt hätten, dass sie nicht die Vergütung, sondern die Grunde in Natura zurück haben wollten. Die Commissarien waren indessen des Erachtens: dass um den weiteren diesfalligen Klagen vorzubeugen einer jeden Wallachischen Familie im künftigem Frühjahr aus den gegen jahrliche Tax sind angegebenen Gemeindgründen der gebuhrende Antheil auszumessen ware, und da einige Bürger aus den Gemeindgrunden 2 und 3 grosse Grundstücke über die Gebühr gegen Kauf Kontrakte an sich gebracht hätten, so könnte den Wallachen auch aus diesen gegen zurückzahlung des Kaufschillings ausgeholfen werden, am besten aber würden sie aus den dermal unter der Pachtung stehenden Gründen ihre Erleichterung erhalten.

Das Gubernium hingegen ist der Meynung, dass nach dem einerseits die Käufer in dem Besitz der gekauften Grunde durch obangeführte höchste Entschliesung von Jahre 1785 bestattiget andererseits aber auch die Verpachtung der übrigen Gründe vollzogen worden sey, zu Vermeidung unendlicher Schwierigkeiten die den Wallachen abgenommenen, und verkauften Gründe bey den dermaligen Besizern belassen, den Klägern die benöthigten Grundstücke aus den bereits verpachteten Gemeindegründen nach Verlauf der Pachtzeit angewisen, indessen aber die ihnen gebührenden Ausrottungskosten nach vorlaufiger genauen Erhebung der darauf-verwendeten Mühe ausgezahlet werden sollen.

Die Kanzley stimmet dem Einrathen des Gubernii vollkommen bey, und erbittet sich hierüber die höchste Genehmigung.

Es ist doch auffallend, wie man in Siebenbürgen die Befolgung der höchsten Befehle zu vereiteln sich bestrebet, um

www.dacoromanica.ro

die Walachen vom Besitz der von ihnen ausgerotteten Gründen zu entfernen, und die Wirkung des dieserwegen erlassenen höchsten Befehls zu entkraften; in dieser Absicht hat der Szászvároscher Magistrat vorberührte Gründe an andere theils verkauft, theils aber verpachtet. Ich kann mich daher auch aus den Beweggründen, *quod Spoliatus ante omnia in integrum restituendus sit*, mit dem Einrathen des Gubernii, welchem die Hof-Kanzley ohne mindesten Bedenken beytritt, keinerdings vereinbaren, sondern es wäre auf die Befolgung des bereits in Sachen erflossenen höchsten Befehls feste Hand zu halten, und zwar bey Strafe der Besoldungssperrung des obgedachten Szászvároscher Magistrats, wenn die Zurückstellung mehrerwähnter Gründe binnen 4 Wochen à die recepti nicht zu Stand gebracht wurde, in so weit aber andurch die Käufer, und Pächter dieser Gründe, einen Schaden erleiden sollten; so haben sich selbe deshalben ihrer Entschädigung wegen, an jene zu wenden, auf deren Veranlassung der Verkauf, und respective Verpachtung eröfneter Gründe geschehen ist.

Izdenczy m. p.

Die klagenden Unterthanen sind erbitig, mit einem Körperlichen Eide zu betheuern, dass ihnen diese Extirpaturen von dem Magistrate auf 3 Jahre unentgeltlich, nachhin aber gegen einen jährl. zur Allodialkasse zu entrichtenden Zins überlassen worden waren; der Magistrat hingegen behauptet, ihnen solche lediglich gegen einen 3-jährigen unentgeltlichen Genus verliehen zu haben.

Bei diesen einander wiedersprechenden Angaben mangelt zwar noch der Beweis: wer von beiden Theilen Recht habe! inzwischen liegt doch das Unrecht an Seite des Magistrats da dieser gegen alle Billigkeit und gegen die bestehenden Verordnungen die Unterthanen, ohne ihnen den für die Extirpatur gebührenden Ersatz zu leisten, noch zu erheben, geradezu aus dem Besitz geworfen hat: hier tritt also die Regel ein: quod Spoliatus ante omnia sit restituendus, und daher bin ich mit dem Antrag des 1-t Voti volkommen verstanden.

Eger m. p.

ich bin ebenfalls mit dem ersten Voto verstanden

Reichshach m. p.

Similiter Hatzfeld m. p.

22

www.dacoromanica.ro

Res. Aug.

Es hat lediglich bei Meiner ergangenen Entscheidung zu verbleiben, und wird die Zurückstellung der in der Frage stehenden Gründe an die davon entsetzten Wallachen in Zeit von 4 Wochen a die recepti der gegenwärtigen Anordnung von dem Szászvárosser Magistrat nicht bewerkstelliget, so ist gegen denselben mit Sperrung der besoldung dennachsichtlich fürzugehen. Dieses ist demselben vorlauffig zu bedeuten; in so weit aber durch die Rückstellung dieser Gründe den Kaufern, oder Pächter ein Nachteil zu geht, so haben sich diese der Entschädigung wegen an jene zu wenden, auf deren Veranlassung der Verkauf, oder Verpachtung deser Gründe geschehen ist.

Hetzendorf den 17t Septemb. 1789.

Hatzfeld.

---

9. Raportul cancelariei aulice ardelene din 16 Novembre 1791, privitor la alungarea Românilor din comunele aparţinătoare scaunului Sibiiu şi la despăgubirea lor ordonată cu acest prilej.

CIRCULANDUM.

Vortrag der siebenbürg. Hofkanzley.

Die von dem Hermannstädter Magistrate im Jahre 1776 unternommene Vertreibung der Walachen aus den Dörfern des Hermannstädter Stuhls, und die daher angeordnete Entschädigung derselben betr.

Zeuge Prius 1247 ist diese gewaltsame Vertreibung angezeiget, und nach der hierüber vorgenommenen Untersuchung folgende höchste Entschliessung laut P. 2145, erlassen worden:

«Dass sämtliche den Walachen durch ihre gewaltsame Vertreibung auf was immer für ein Art zugefügten Schaden, samt den auf ihre Wiedereinsetzung und Wiederaufbaung ihrer Häuser verwendet werdenden Kösten, nicht minder die Arbeiten der sächsischen Inwohner, ihre Unkösten, und die hierdurch in der Wirtschaft erlittene Versäumnisse, alle Un-

www.dacoromanica.ro

kösten endlich der Untersuchungskommissäre, samt den Diurnen der Komissarien, von dem Burgermeister, Stuhlrichter, und von den Magistratualen im Ganzen vergütet werden sollen welche den am 24-ten und 29-ten April abgehaltenen Sitzungen, da die Vertreibung der Walachen beschlossen worden, beigewohnet haben, und sich nicht ausweisen können, dem diesfälligen Schlusse nicht beigestimmet zu haben.»

«Zur Vermeidung der aus der individual Schätzung und Liquidiung des den Walachen zugefügten Schadens entstehen mögenden Schwirigkeiten, in einem kürzeren Wege, einer jedweden wirklich vertriebenen Walachischen Familie eine jahrliche nach der Rektifikations-Tabelle sie betreffende Kontributions-Rata in baaren ausgezahlet, und jenes was auf diese Weise der provincial cassa abgehen wird, durch die vorbesagten Magistratualen ersetzet werden. Das auf diese Weise von den Magistratualen zu ersetzende Quantum solle in 3 Theile getheilet werden. so zwar, dass hievon einen Theil der Bürgermeister, der Stuhlrichter und der Kommissar Kisslingstein in gleichen Antheilen, die zwei andern Theile der Haupt-Summe aber, jene Magistratualen, welche den abbesagten Sitzungen beigewohnet haben, mitsammen vergüten sollen.»

Der Hermannstadter Magistrat hatte hierauf im Jahre 1780 um Nachsicht der ihm auferlegten Straffe gebetten, und zum Grunde seiner Bitte dieses angeführet, dass die zur Reponirung der vertriebenen Wallachen im Jahre 1776 abgeordnete Kommissarien die Sache vergrössert, und in ihren Protokollen mehr vertriebene angegeben hatten, als wirklich waren; allein es wurde befunden, dass dieser aufgeführte Grund nicht so beschaffen war, um ihn Magistrat von dieser Entschädigung losszusprechen.

Und da aus den Protokollen dieser Kommissarien, welche der B-on Joseph Miske damaliger gub. Secretaire und Michael Medve waren, zu ersehen gewesen, dass bey der Schliessung der Repositions Protokollen noch nicht alle Wohn und Wirtschaftsgebäude, die niedergerissen wurden, wie vorhin wieder hergestellet waren, auch von den Vertriebenen die Beschwerde erschien, dass nach Verlauf mehreren Jahren die höchst anbefohlene Restitutio in integrum und die obberührte höchste Entschliessung nicht vollkommen in Vollzug gesetzt worden sei,

www.dacoromanica.ro

wurde dem Gubernium aufgetragen, durch zwey unbefangene Kommissarien, und einen denselben beizugebenden Hermannstädter Magistratsbeamten eine weitere Untersuchung diesfalls vornehmen zu lassen.

Nun erscheinet das Operatum der zu dieser Untersuchung ausgesandten letzteren Kommissarien, und es veroffenbahret sich aus demselben, dass sie die Untersuchungs-Sache nach folgenden Frag-Punkten aufgenommen haben:

1o. Welches Gebäude oder welcher Theil der Wohn- und Wirtschaft-Gebäude nach Schliessung des Reposizions-Protokolls vom Jahre 1776 hergestellet worden?

2o. In welchem Jahre dieser Herstellung geschehen sei?

3o. Ob zu diese Herstellung der vertriebene sebst und seine mitvertriebenen Nationalen die Arbeiten, und durch wie viele Tage geleistet, oder welche Unkösten derselbe sonst dabei gehabt hatte.

4o. Ob nicht etwa die zu dieser Herstellung erforderlichen Arbeiten, und sonstige Unkösten die Sachsen allein bestritten haben.

Nach dem von den Kommissarien hiernach individualiter vorgenommenen Verhöre, ist nachstehendes erhoben worden, und zwar in dem

Dorfe Gross-Scheuern alias Nagy-Csür

Dass zwar die Hauser der Vertriebenen von den Sachsen gleich hergestellet, die übrigen zerstörten Wirtschaftsgebäude aber von den Vertriebenen selbst nach der Reposition grösten Theils in dem nämlichen Jahre noch aufgebauet worden seien. Das Bauholz haben die Sachsen aus den Gemeindwaldern unentgeltlich hergegeben, wie viel Zeit aber die Exturbirten bei Aufbaung ihrer zerstörten Wirschaftsgebäude aber zugebracht und was sie sonst dabei für Unkosten hatten, dieses könne wegen Länge der Zeit, und weil mehrere der Exturbirten schon verstorben sind, nicht gründlich erhoben werden.

Indessen verlangten die Walachen, weil sie das Jahr hindurch, in welchem sie exturbiret worden, in ihrer Wirtschaft viel ungemach und manchen Schaden empfunden, wofür sie bis dato weder eine Vergütung, noch eine anderweite Erleichterung erhalten hätten, dass ihnen die vòn höchsten Orten

www.dacoromanica.ro

zugesagte Relaxation der 1776 Kontribuzion pr 40 fl. 45 kr. die sie dem ungeachtet hätten bezahlen müssen zur endlichen Entschädigung zu statten kommen möchte, welchem zu willfahren die Sachsen verweigerten, weil der erlittene Schaden von einem so geringen Belange sei, dass er mit der 1776-ger Kontribuzion in keinem Verhältnisse stehe.

Die Kommissarien vermeinen, dass diesen Leuten die von höchsten Orte nachgelassene, dem ungeachtet aber eingehobene Kontribuzion vom Jahre 1776 per modum Restitutionis aut Impubationis zu Theile werden sollte.

Das Gubernium ist mit dieser Meinung der Kommissarien verstanden, nur mit dem Beisatze, dass auch die Ertheilung des Contributionsnachlasser bloss von der höchsten Gnade Eurer Majestat abzuhängen hätte, und wenn solche nicht schon bewilliget worden wäre, zu einer anderweiten zum Nachtheile des Aerariums zu bewilligende Entschädigung kein hinlänglicher Grund vorhanden seyn könnte.

Auch die Kanzlei ist des Erachtens, dass den vertriebenen Wallachen dieses Dorfes die von ihnen im Jahre 1776 eingehobene Kontribuzion von 40 fl. 45 kr. per modum Imputationis nachgesehen werden sollte, nachdem dieser Nachlass bereits von höchsten Orten bewilliget worden ist, und solcher auch übrigens nicht dem Aerarium zu last zu fallen habe, wie das Gubernium zu glauben scheinet, sondern der provincial Kassa entweder von dem Hermannstädter Magistrate, oder der betreffenden sachsischen Gemeinde ersetzt werden müste.

Übrigens aber habe das Gubernium allerdings wider den Sinn der Ao 1764 erflossenen höchsten Entschliessung durch die vorgenommene Abstiftung 6 Familien gehandelt, da selbes die Abstiftung dieser 6 Walachischen Familien ohne vorläufige höchste Erlaubniss eigenmächtig veranlasset hat; nicht destoweniger dürfte doch ihres Erachtens über diese veraltete Sache hinausgegangen werden.

In dem Dorfe Stolzenburg oder Szelindek

Sei den exturbirten Wallachen noch vor der Vertreibung der Schätzungspreis ihrer Gebäude mit 161 Ufn. 40 d. durch die Sachsen bezahlet, nach der Reposition aber ausser dem, dass sie ein halbes Jahr von allen Gemeindelasten freigehalten

www.dacoromanica.ro

wurden, ihre Gebäude wozu die Sachsen das Bauholtz unentgeltlich gegeben haben besser, als sie zuvor waren, hergestellet, auch ein Vertrag zwischen ihnen und den Sachsen errichtet worden, dass sie Wallachen auf alle Forderungen in Betref ihrer Vertreibung Verzicht thun; dem ungeachtet verlangten sie dennach, dass ihnen die zwar nachgesehene; aber doch eingehobene Kontributionsrata pro 1776 zurükgezahlet werde.

Nebst dem komme noch zu erweisen, dass einige Walachische Hirten, welche den obgedachten Vertrag nicht in allen Punkten eingegangen waren einige Forderungen machen die nicht ganz ungegründet, aber doch von minderem Belange seien.

Die Kommissarien vermeinen, dass den aus dieser Dorfschaft vertriebenen Wallachen die Zurückzahlung der pro 1776 entrichteten Steuer nicht zu bewilligen sei nachdem sie hinlanglich entschadiget worden sind, diejenigen Wallachen aber welche nicht vertrieben und deren Hauser nicht niedergerissen wurden, dem ungeachtet aber doch den Schatzungspreis ihrer Gebäude vor der Exturbirung erhalten haben, solchen in die Dorfs allodial Kassa zurückzuzahlen hatten.

Die Kanzlei tritt samt dem Gubernium der Meinung der Kommissarien in so weit bei, dass, um den Wallachen keinen Anlass zu Unruhen zugeben, jene, die den Schätzungswert ihrer Gebäude ungebührlich empfangen haben, solchen zurückzuzahlen nicht gehalten seyn sollen.

Den aufgeführten Hirten hingegen, welche nebst einigen unerwiesenen Forderungen nur meistentheils Bauholz verlangen könnte hier infalls um so mehr willfahret werden, als sie nach den neueren höchsten Verordnungen in dem Genusse der Gemeindewaldungen, und anderer Territorial Beneficien mit den Sachsen gleich gehalten werden müssen; jedoch hatten sie für die Herbeifuhrung dieses Holzes selbst zu sorgen.

In dem Dorfe Hannebach

Seien die exturbirten Wallachen in Ansehung ihrer Forderungen ganz zufrieden gestellet worden.

Die Kommissarien vermeinen mehrmal, dass sie den erhaltenen Schätzungspreis ihrer zerstörten Häuser per 25 Ufn dem Dorfsallodio zurückzustellen hatten.

www.dacoromanica.ro

Allein das Gubernium und die Kanzley erachtet, das es von dieser Zurückzahlung aus den bei dem Dorfe Stolzenburg angeführten Ursachen allerdings abzukommen hätte.

Im dem Dorfe Hamersdorf

Hier seien keine Beschwerden von den Exturbirten vorgebracht worden.

Das Gubernium bemerket lediglich, dass in dem Repositionsprotokoll mehr Kläger enthalten seien, als gegenwärtig verhöret wurden, und dass dieses von daher kamme, weil einige gestorben, andere ausgewandert, und noch andere mit Transporten bei der Armee waren.

In Ansehung dieser letztern erachtet die Kanzlei, dass wenn sie etwas fordern zu können glaubten, sie sich entweder unmitelbar, oder vor den betreffenden Stuhlbeamten mit den Sachsen auszugleichen hatten.

Um aber nicht zu ungegründeten Klagen Anlass zu geben, wäre ihres Ermessens zugleich bekannt zu machen, dass keine Beschwerde über schon einmal beigelegte Forderungen mehr anzunehmen sei.

In dem Dorfe Burgberg alias Vurpod

Haben die Wallachen das erforderliche Bauholz zur Herstellung ihrer niedergerissenen Häuser u. Gebaude von den Sachsen unentgeltlich erhalten, und seien 3 Jahre von allen Gemeindlasten frei gewesen.

Die Kommissarien tragen mehrmal auf die Zurückzahlungen der Schätzungswerths ihrer niedergerissenen Gebaude an, welchen sie Wallachen noch vor ihrer Vertreibung erhalten haben, und 122 fl. betragt.

Aus den von dem Gubernium und der Kanzley bei Stoltzenburg angeführten Ursachen aber hatte es von dieser Zurückzahlung abzukommen.

In dem Orte Neudorf

Machten die Exturbirten keine weiteren Forderungen, und kann nach dem dafürhalten der Kanzlei die Sache hier als beigelegt angesehen werden.

www.dacoromanica.ro

In dem Orte Rothberg

Beschwerten sich die Exturbirten, dass sie selbst ohne Zuthat der Sachsen ihre niedergerissenen Gebaude wieder hergestellet haben, und ihnen lediglich der Schätzungswerth hinausgezahlet worden sei; Sie forderten pro Ao 1776 den Kontributionsnachlass, und wollten daher pro 1784 keine Kontribution bezahlen.

Die Kommissarien vermeinen, die Kläger hatten sich mit dem empfangenen Schätzungswerth pr 24 fl. zu begnügen, womit auch das Gubernium verstanden ist.

Nach dem Sinne der Kanzlei waren die Kläger zur Entrichtung der verweigerten Contribution anzuhalten, oder ihnen höchstens nur so viel davon nachzusehen, als mit Einrechnung des bereits erhaltenen Schatzungswerthes pr 24 fl. ihre Contributionsrata vom Jahre 1776, als den ihnen zugedachten Entschädigungsbetrag erreichen wird.

In dem Dorfe Dallmann alias Dalja

Sei selbst nach der Aussage der Wallachen keine Exturbation vor sich gegangen, und doch hatten sie schon voraus einen Schätzungswerth von 21 Ufn 10 d erhalten.

Die Kommisarien tragen auf die Zurückzahlung dieses Betrags zu dem ohnehin ganz erschöpften Dorfs allodio an.

Allein dass Gubernium und die Kanzlei finden, dass es aus den von ihnen schon oben erwähnten Gründen, und weil die Sachsen dieses selbst nicht fordern, von den angetragenen Zurückzahlungen abzukommen hätte.

In dem Dorfe Kastenholz

Fordern die Wallachen, dass ihnen ebenfalls für die bei der Exturbirung erlittenen Unbilden die Contribution pro Ao 1784 nachgesehen werden möchte, um so mehr, als ihnen solche für das Jahr 1776 zwar nachgesehen aber doch eingehoben worden ist.

In Gegenwart der vorigen Kommissarien ist zwischen den Wallachen und Sachsen die Sache dahin verglichen worden, das respecte der Contribution pr Ao 1784 ihnen ihre Schul-

www.dacoromanica.ro

digkeit statt des Jahres 1776 nachgelassen, und auch der Schätzungswert pr 25 fl. 54 kr. belassen worden.

Das Gubernium und die Kanzlei erachten, dass es bei diesem gutlichen Vergleiche zu bewenden hatte.

In dem Dorfe Girelsau (Brád)

Beschwerte sich lediglich der Wallach Dobeiu Muntyán dessen Beschwerde aber bei der Confrontation ungegründet befunden wurde.

Die Sachsen begehrten zwar, dass der Schätzungswerth welchen sie für die Häuser der übrigen Wallachen mit 15 fl. bezahlet hatten, von diesen der Dorfskassa ersetzt werde.

Die Kommissarien glaubten, dass diesem Begehren der Sachsen willfahret werden sollte.

Allein die Kanzlei, nebst dem Gubernium, ist der Meinung, dass aus der schon oft wiederholten Ursache dieser Ersatz zu unterbleiben hatte.

In den übrigen Ortschaften des Hermannstadter Stuhles seien keine Exturbation geschehen, wo aber dieselben verübet worden, dort sei von den Kommissarien gefunden worden, dass die Lehrstorungen so hergestellet und gutgemachet seien, dass keine Spur derselben sich mehr darstelle.

Was nun die vermög höchster Entschliessung dem Burgermeister, Stuhlrichter und Magistratualen obliegende Vergutungen belanget, erachtet die Kanzlei, dass die vormaligen Magistratsbeamten die die Erben derjenigen welche inzwischen verstorben sind, nur die auf die viermalige Untersuchung dieses Gegenstandes verwendete Kösten der Provincialkasse aus welcher solche einstweil vorgeschossen worden, nach der in dort vorausangeführten höchsten Entschliessung vom Janer 1777 (P. 2145) getroffenen Eintheilung zu vergüten hätten, von der weiters anerkannten Strafe aber sowohl als von der Vergütung der gehabten Muhe und Unkosten der sächsischen Insassen lossgesprochen, und solche den betreffenden sächsischen Dorfsgemeinden zu tragen bewilliget werden dürfte, um so mehr als die Vertreibung der Wallachen durch den Magistrat zu Gunsten dieser Gemeinden, und vermuthich auf ihre Anregung veranlasset worden ist, und selbe keine Schadlosshaltung

www.dacoromanica.ro

verlangen, auch diese Unkosten ohne Nachstand des Kontributionsfondes bestreiten können, wo im Gegentheile, nun samt. Convictionen den Magistratsgliedern aufgeleget würden mehrere derselben zur Entrichtung der offent. Abgaben unfahig gemacht werden dürfte.

Aus diesem Vortrag ist zu ersehen, wie unfreundlich vielleicht dürfte man sagen, unmenschlich die Wallachen von der sachsische Nation behandelt wurden, welch letztere sich angemasset hat, die in Fundo Regio wohhenden Wallachen als ihre Unterthanen cum Summo praejudicio Fisci zu behandeln, und dem Landesfürsten in Fundo Regio, den sie Sachsen bewohnen die Proprietät streitig zu machen, denn ungeachtet, dass besagter sachsischen Nation diese ofenbar gesezwidrige Anmassung sowohl unter der Regierung der höchstseeligen K. K. Maria Theresia, als auch sub Regimine Wailand Kaiser Ioseph des II-ten auf das schärfeste verhoben worden ist.

Übrigens dürfte das Einrathen der Hof-Kanzley durchaus des höchstens Beyfalls würdig geachtet werden.

Izdenczy m. p.

Ich bin überhaupt mit dem Einrathen der Kanzlei verstanden, nur bemerke ich bei den Beschwerden des Dorfes Rothberg (Seite 45—47) dass das Einrathen derselben alternativ gefasst mithin unbestimmt ist, da sie glaubt, dass die Kläger zur Entrichtung der verweigerten Kontribuzion vom Jahre 1784 ohne weiters anzuhalten *oder* ihnen höchstens davon nur so viel nachzusehen wäre, was mit Einrechnung des ihnen bereits zugekommenen Schatzungspreises pr 24 fl. ihre Kontribuzionsrata vom Jahre 1776 als den ihnen zugedachten Entschadigungsbetrag erreichen wird. Dieses letztere Antrag scheinet mir jener zu seyn, der nach dem Gesichtspunkte der so sehr erwünschlichen Vermeidung neuer Unruhen allenthalben den Vorzug verdienet. *Eger* m. p.

ad Pag. 45 et 47 bin ich mit dem vorstehenden Voto verstanden im übrigen aber finde ich bey dem Einrathen der Hof-Kanzley nichts zu erinnern.

Similiter Hatzfeld m. p. *Reischach* m. p.

Similiter Franz m. p.

www.dacoromanica.ro

Res. aug.

Das Subducirte nach den Majoribus mit Beitrettung Sr. K. Hoheit.

Bei den Beschwerden des Dorfs Rothberg pag. 45 – 47: Den Klägern ist an der verweigerten Kontribuzion nur so viel nachzusehen, was mit Einrechnung des ihnen bereits zugekommenen Schätzungspreises pr. 24 fl. ihre Kontribuzions-Rate vom Jahre 1776 als den ihnen zugedachten Entschädigungs-Betrag erreichen wird.

Ich genehmige *im übrigen* das Einrathen der Kanzlei

Hatzfeld m. p. *Leopold* m. p.

www.dacoromanica.ro

Greşeli de tipar.

Pag.	VII	N. 1 să se adaugă, că în studiul de faţă am întrebuinţat pretutindeni lucrarea d-lui M. tipărită în Archiv f. sieb. L.
„	X	după: *Replica Saşilor* să se adaugă *la*.
„	XV	N. 2 să se cetească: Intr'un loc şi D-sa *afirmă*, că...
„	XIX	în loc de Anjoneştilor — *Anjoueştilor*.
„	XXI	să se cetească: faţă de «extractul sumaric» al familiilor aparţinătoare «naţiunii săseşti»...
„	XXVII	N. 1 precum şi passim să se cetească *Hamba* în loc de Hambac.
„	XXVIII	să se cetească *cel mai fervent apărător*...
„	XXXIII	*Romoşelul* în loc de Rumeşelul. Tot asemenea la paginile XXXVIII, XL.
„	XLVIII	N. 1 să se cetească: Vezi decretul acesta *între* documentele...
„	LII	N. 2 trebuie cetit V. A. (Vereins-Archiv).
„	LVI	*itaque* în loc de itapue.
„	LVI	şi passim *Romoşelul* în loc de Rumeşelul.
„	LVII	bei den Kreisversammlungen în loc de Kreutzversammlungen.
„	LXI	*Rumanen* în loc de Ruman.
„	LXVIII	*sunt* în loc de gunt.
„	LXXIII	*gaudent* în loc de gandent.
„	LXXXV	*nulli* în loc de mulli.
„	LXXXVIII	*Renke* în loc de Reke.
„	XCII	*privilegiis* în loc de privileiigs.
„	CII	*ni-i* în loc de nii.
„	192	şi urm. Multele greşeli de latinească se găsesc în «Csatolmányok», pe cari noi, aici, le-am reprodus numai.

www.dacoromanica.ro

Cuprinsul cărţii.

Acte:

Documente:

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro